I 45694

ALMANAH LUCEAFĂRUL

almanah

IAȘI 2022

Luceafărul

1983

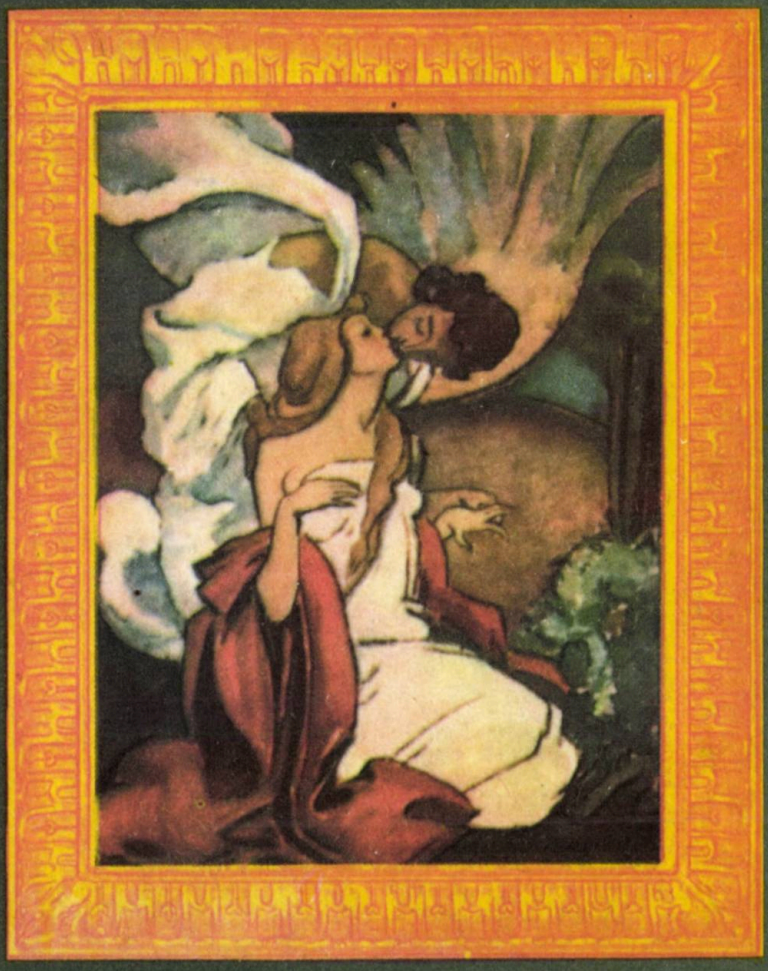

Abonați-vă la revista «LUCEAFĂRUL»

● CITIȚI NOUA NOASTRĂ PUBLICAȚIE «LUCEAFĂRUL COPIILOR» ● CUMPĂRAȚI CAIETUL DE CUVINTE ÎNCRUCIȘATE «DOMINO» ● CITIȚI ALMANAHURILE REVISTEI «LUCEAFĂRUL»

COLECTIVUL DE REDACȚIE

NICOLAE DAN FRUNTELATĂ — redactor șef, GHEORGHE BULUȚĂ, MIRCEA CROITORU — secretar de redacție, ION CUCU, M. CÎRCIOG, CEZAR IVĂNESCU, VOICU OLARI, ARTUR SILVESTRI, GHEORGHE SUCIU, M. UNGHEANU — redactor responsabil

Ilustrația de pe copertă : Camil Ressu — „Luceafărul"

Tipărit la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii" sub comanda nr. 20 478

I 45694

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

93264

26 IANUARIE 1983

O ZI A CONȘTIINȚEI NAȚIONALE

Acasă

În ianuarie, cînd zăpezile ating pragul adînc al rădăcinii și incandescenței lor, în ianuarie, lună plină și sărbătorească de început de calendar, vatră în timp de pe care se aprind și luminează focurile unui întreg an. Sau, ca o secvență în istorie, o zi în care, pe traiectoria unei vieți și a unei opere de o excepțională însemnătate, țara întreaga, poporul, toți fiii și fiicele acestui pămînt pe care îl numim România facem acel solemn și jubiliar popas ca să ne regăsim cu fidelitate într-unul dintre cele mai semnificative și mai cuprinzătoare momente de simțire și patos național · ziua de naștere a celui căruia partidul și țara i-au încredințat pe potrivă și după merit cîrmele destinului nostru nou, socialist. Un om în a cărui biografie au intrat toate zbaterile și încordările de spirit ale acestui popor, iar opera sa, care nu putea fi alta decît țara, la timpul său cel mai rodnic și mai înnoitor, ne stă la vedere în toată măreția și simplitatea sa. Ceva care pînă la urmă se aseamănă și cu o așezare în sine, esențială, și cu o regăsire la matcă, a unui izvor. Iar de atunci am putut spune și spunem că sîntem cu toții acasă. Că trăim în miezul și la dimensiunea sentimentelor noastre fundamenale, că gîndim și acționăm după măsura propriilor noastre cerințe și posibilități și că un suflu nou, de

renaștere — i-am putea spune — a străbătut și străbate prin toate, unind ca într-un singur șuvoi și izbîndă și inspirație, și cuget și efort. Acasă, adică în toate, și în cele ce ne-au trebuit și nu le-avem încă, și în cele pe care le-am visat și le-am pus în front de lucru apoi și le-am înfăptuit.

De unde începe de fapt o țară ? Din mijlocul sau din marginile ei ? Sau de pretutindeni, chiar și din acești nori fumurii de deasupra cu stele-n incizie și zăpezi care cad ?

În ianuarie, abia trecuți de pragul unui nou an și sunetul colindelor mai urcă și scînteie în alb peste sănii de gînd. Cu această zi, cu această sărbătoare, urările continuă. Și se transformă în limpede, fierbinte omagiu adus celui căruia acest timp îi poartă numele și de viața și opera căruia se leagă însăși viața și identitatea noastră de azi. În oricare domeniu al existenței am fi, răsfrîngerea personalității sale este uriașă. Și dacă am rămîne la scara prezentului doar, într-o imagine care însumează cîteva generații sau mai bine zis la punctul de confluență dintre acestea și realitatea în toate dimensiunile și motivările ei, cu toată încărcătura și dinamica ei materială atinge zone înalte de spirit și propune un adevăr cît se poate de clar și concis, de ordin matematic aproape, și anume că într-un răstimp destul de scurt din perspectiva istoriei țara și-a înzecit de cîteva ori forța sa economică și socială și s-a ridicat pe cele mai autentice trepte de civilizație și progres.

Ne gîndim însă că nimeni nu stă, că nu încremenește nimeni într-o realitate sau alta și devenirea continuă, uneori sinuoasă și grea, se instituie dacă nu într-o conștiință acută și inerentă a existenței, atunci cel puțin într-o lege a ei, solidară, sau într-un criteriu de care oricum cineva trebuie să țină seama și să se inspire, să cugete mai înaintea altora și să se exprime prin soluții și mijloace de fond. Apare astfel ca o temă a realității înseși — viitorul. O a doua dimensiune de fapt, și dacă am rămîne doar la atît, la scara și doar sub incidența sa, într-o lume mai mult decît vizionară, vom vedea că aproape cu nimic viitorul nu ne-a contrazis și că, din acest punct de vedere, în multe privințe, țara începe și din viitor. Iar din trecut, stă cu întreaga sa zestre, cu întreaga sa moștenire de luptă și jerfe și cu întregul său filon de spirit asupra căruia a trebuit iarăși să se aplece și să facă dreptate cineva, un om, care, în felul său și al nostru, nu putea face altfel și care, într-o clipă de o gravă și electrizantă sinceritate ne-a și spus că am fi ca niște orfani dacă nu ne-am cunoaște și prețui istoria și am fi ca niște orfani, am înțeles noi, dacă nu am urma și nu am iubi și înțelege acest cuget atît de înalt și ales. Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii, o viață și o operă care iradiază intens. Și acest permanent și unic sentiment, un adevăr incontestabil în fond, o realitate cu putere de simbol — faptul că sîntem și ne simțim acasă.

Drum lung

O zi, așadar, de ianuarie, la numai o bătaie de gînd, doar la un foșnet de calendar mai departe de Ziua Unirii, pentru că istoria ne așează cîteodată în dreptul unor intime și inconfundabile coincidențe. Ideea de unire capătă astfel un și mai pronunțat și sensibil relief, printr-un om și o operă ea dobîndește și acea stare de fapt pe care într-un singur cuvînt o numim unitate. O realitate de ordin moral și politic pe care o resimțim în chiar raporturile noastre cu noi înșine. În ce termeni sau în virtutea cărui scop, prin ce mijloace ? Răspunsul sau mai bine zis răspunsurile se prezintă sub o extraordinar de vastă arie problematică : în economie, în știință și cultură, în perimetrul relațiilor sociale, al democratismului construcției noastre noi, și, nu în ultimă instanță, în chiar felul nostru de a lua act de toate schimbările și evoluțiile care se produc în lumea contemporană și a participa cît se poate de constructiv la ameliorarea asperităților acestei lumi cu care trăim într-un permanent dialog și un permanent circuit de valori. Regăsim în toate acel fir unic de legătură și acea omniprezentă unidă de comunicare prin care se relevă și se desăvîrșește cu patos sufletul unui întreg popor. Căci, în unitate, în gîndire și acțiune comună, unită, îi stă întreaga putere de efort și voință, în unire și unitate își are reazemul său cel mai de preț atunci cînd este inspirat și mobilizat de fapte mari. Iar una din calitățile de esență ale operei Ceaușescu este aceasta, unitatea de nezdruncinat a poporului — români, maghiari, germani și de alte naționalități — în jurul partidului, centrul vital al întregii noastre națiuni.

Ea are și un temei istoric, această unitate, dar are și o multitudine de fațete contemporane, ar fi de prisos să spunem că în dinamica sa de proces continuu și de largă complexitate ea se constituie într-un permanent laborator de formare și afirmare a înseși personalității umane. Ea convoacă,

cîtfel spus, la zi, puterea de angajare şi dăruire, patriotismul concret, cel al faptei, sentimente şi idei în virtutea cărora, pas cu pas, treaptă cu treaptă, ţara poate înainta mai drept şi mai bine spre orizonturile sale de progres şi civilizaţie. Şi de fapt, ne mai amintim, era în urmă cu şaptesprezece, şaptesprezece ani şi ceva cînd, într-o primă vizită a sa de lucru, în calitate de conducător al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, înfăţişînd programatic şi realist liniile de bază ale dezvoltării noastre, ca şi stadiul real în care ne aflam, aproape că avertiza. Porneam la un drum lung, spunea, vom avea de cucerit multe victorii şi de înfruntat multe greutăţi, trebuie să ne mobilizăm toate energiile pentru a face acest lucru începînd încă de acum. Se adresa ţării, cu o sinceritate gravă care avea să-l şi consacre apoi într-o relaţie permanent deschisă şi un mod în permanenţă viu de exercitare a prerogativelor sale : dialogul, consultarea cu masele, rezolvarea la faţa locului, în teren, a oricăror probleme care frămîntă oamenii, accentul concret pe ini-

ţiativă, pe competenţă, sursa de fapt a unirii tuturor eforturilor şi a concentrării de energii în vederea îndeplinirii marilor obiective stabilite de partid.

Clipă de clipă, înfăptuire după înfăptuire, acel drum lung şi nu lipsit de încercări, şi chiar de seisme, uneori — ca să nu-i mai amintim decît pe acela cu epicentrul în criza economică mondială — acel drum lung, aşadar, s-a transformat cu timpul într-un adevărat şi inconfundabil traiect istoric. Congresul al IX-lea al P.C.R. este cea dintîi mare şi luminoasă bornă a sa, momentul inaugural cum se spune al Epocii Nicolae Ceauşescu. O epocă în raza de gîndire şi acţiune a unei mari opere şi a unei mari personalităţi. O epocă în plină extensie, de altfel, în miezul şi de-a lungul căreia resimţim acea unire dinlăuntru a întregii ţări, în unitatea indestructibilă a tuturor fiilor şi fiicelor sale, pentru împlinirea noii sale condiţii în contemporaneitate. Căci, un punct de reper caracteristic pentru tot acest răstimp îl constituie, desigur, gradul înalt de participare, semn distinctiv şi categoric al multiplelor probleme asupra cărora a fost chemată să se pronunţe atunci întreaga societate şi să-şi asume responsabilitatea unor opţiuni fundamentale. Şi anume : avîntul neîntrerupt al economiei, al industriei cu o puternică bază materială şi deplasări spre acele ramuri de vîrf purtătoare de tehnologii noi, avansate, o agricultură modernă care să se transforme într-o autentică variantă a muncii industriale. Ştiinţa văzută ca forţă a progresului şi deci implicată în întregul ansamblu al dezvoltării sociale, învăţămîntul, şcoala românească în general, unul din principalii factori de cultură şi civilizaţie racordat la cerinţele şi posibilităţile noii etape ; de asemenea, cultura şi arta, o zonă vastă a afirmării spiritului creator. În consens cu cele mai înaintate tradiţii, cu scopul şi raţiunea fundamentală ale acestora de a sluji făurirea marilor epopei ale construcţiei socialiste. Şi, în sfîrşit, corolar al tuturor, un nou comportament, o nouă conduită în planul relaţiilor sociale, democratizarea întregii societăţi, noi raporturi care să guverneze actul de muncă şi de creaţie. Un partid al oamenilor fiind, partidul proclama prin vocea secretarului său general că omul va sta în centrul tuturor preocupărilor sale şi de aici un întreg program al edificării socialismului şi comunismului pe pămîntul românesc, o substanţială şi definitorie deschidere spre om a tuturor demersurilor care au urmat, un nou timp, o nouă atitudine, un consens nou, unanim. Ceea ce, în planul echivalenţelor ideologice, şi nu numai atît, înseamnă definiţia la scară de masă a însăşi ideii de unitate. Istoria acestor ani avea să o ilustreze însă cu mult peste tot ceea ce mintea şi ochii noştri puteau să vadă şi să înţeleagă atunci.

Era, începea acel drum lung.

Omul complet

O scurtă introspecţie în opera şi biografia celui pe care îl omagiem, secretarul general al partidului, preşedintele Ceauşescu.

Un capăt de drum, ca în orice biografie : un sat odinioară pierdut pe hartă, o familie de ţărani — treapta primă a oricărei deveniri în istorie, căci această clasă ţărănească şi-a născut muncitorii, ea şi-a născut aliatul de mai tîrziu şi chiar cu mult mai înainte ca ea însăşi să se fi constituit în clasă. Şi acel drum către oraş al copilului deja transfigurat de aripile adolescenţei — tinereţea, cunoaştem din mărturisirile biografilor, se producea aproape simultan cu grave întrebări şi un curaj care-l trecea deja printre oamenii de excepţie, acel drum aşadar către oraş, sediul şi ucenicia tuturor celor ce, în căutare de lucru, luau act de condiţia clasei în rîndurile căreia se înrolau. Şi tot aici o primă atitudine de răsunet, împotrivirea conştiinţei sale la agresiune, gestul care, în pofida unei întregi instrumentaţii de tortură şi intimidare — prigoană, puşcărie — îl va plasa eroic şi definitiv în istorie. Un tînăr pe care vîrsta nu-l obişnuise încă să-şi decline altfel numele decît tot ca în nişte acte de stare civilă : Ceauşescu Nicolae. Episoadele luptei şi curajului său dobîndesc notorietate în partid şi, apelînd iarăşi la istorie pentru succinta lor consemnare, îl aflăm aşa după cum cunoaşte toată lumea acum, în fruntea organizaţiei de tineret, apoi în diverse zone ale ţării, cu însărcinări şi răspunderi dintre cele mai mari. Este perioada în care, de bună seamă, tot mai mulţi din cei ce-l cunosc şi mai ales istoria apoi îi declină numele la dimensiunea reputaţiei şi în măsura firească a respectului pe care îl trezea : Nicolae Ceauşescu. Un om al timpului şi al datoriilor sale, un om pentru ţară, un om pentru popor.

La vremuri noi, oameni noi — se spune şi în această privinţă drumul preşedintelui, de la biografia sa pînă la frămîntările şi zbaterile însăşi ale ţării, a trecut drept, cu măsură şi curaj prin chiar inima acestor zbateri

şi frămîntări. Sîntem astăzi nu la capătul unei opere, liniile sale de boltă ating încă spaţii şi timpi noi, în viitor, dar putem spune fără nici o îndoială că în toate el înfrumuseţează sufletul generos şi măreţ al poporului său. Satul românesc i-a fost leagăn, ţărănimea cu tot tezaurul său moral şi artistic şi mai ales cu acela al muncii neistovite cu care a hrănit prin secole pămîntul şi s-a jertfit pentru el ca să-i dea azi o nouă rodnicie şi să-l îndrepte pe un nou făgaş. Clasa muncitoare şi partidul i-au fost scut, aripă vie, îndemn. Pentru ca unind, înfruntînd acestea două să îmbrăţişeze şi pe cea de a treia condiţie, aceea de cărturar. Undeva o spune preşedintele însuşi cînd se referă, ca într-o profesiune de credinţă, la drumul parcurs şi se subînţelege că altfel nici nu se putea. Prin exemplul său avem înainte o definiţie a omului complet. De aceea poate în limbajul şi gesturile sale acea simplitate adîncă după care orice problemă abordată devine cît se poate de clară şi pentru omul simplu, de pe ogor, să zicem, şi pentru muncitorul din cea mai modernă şi mai complexă uzină, şi pentru cercetătorul care lucrează cu cele mai sofisticate aparate şi la cele mai teribile invenţii şi pentru savant şi academician şi pentru artist. De aceea în stilul şi concepţia sa despre muncă acel imperativ al cunoaşterii şi studierii realităţii, acea garanţie pe care o simţim, acel tonic sentiment de încredere cînd, între afirmaţia nu există problemă de nerezolvat şi realitatea practică prin care chiar aceasta se verifică, vedem că noi înşine am deprins

ceva și că spațiul dintre cuvînt și faptă se reduce tot mai mult și concentrează energii de maximă eficiență.

Și încă ceva : în dialogul frecvent statornicit cu țara, de aceea ne-am și obișnuit poate să-l vedem chiar aplecîndu-se la rădăcina unui fir de grîu și apucînd cu bucurie un mănunchi de spice în mînă sau să prefire printre degete cîteva fire proaspete de pămînt dintr-o brazdă încă aburind și mirosind a zăpadă ; ori pe un șantier, călcînd rar printre betoniere și noroaie, prefigurînd cu mîna viitoarea înălțime ; sau într-o fabrică, adică în mii și mii de unități economice, pe mari platforme industriale, cercetînd cu luare aminte ultimele produse, studiind ultimele soluții și aprofundînd în colectiv cele mai eficiente măsuri de înfăptuire a sarcinilor ; în fața unor planșe sau machete ale viitoarelor construcții care, nu-i așa, mai suportă încă ameliorări și mai trebuie să li se aducă multe corective de ordin economic și edilitar ; ori în institute de cercetare și învățămînt, în ambianța ideilor novatoare, în laboratoarele noului, în biblioteci, în expoziții de artă, la întrunirile diverselor foruri democratice și ale diverselor organisme socio-profesionale, în plenul lucrărilor partidului, ale instanței supreme de state, pretutindeni. O imensă energie în continuă mișcare, atîta viață într-adevăr că imaginea pe care ne-o facem nu poate fi alta decît aceea a biografiei omului complet. Iar opera, desigur, pe potrivă.

Doctrina Ceaușescu

Dacă ar fi să delimităm, care ar fi elementele definitorii ale acestei opere esențiale ? Sau ce înseamnă această Doctrină Ceaușescu — o formulare de care noi mai puțin ne-am folosit, circulă însă și face un bun prilej de referință în străinătate. Și nu numai sub raportul politicii externe. Ci în primul rînd acasă, sub raportul propriilor noastre cerințe și posibilități sau mai bine zis din unghiul propriei noastre construcții, al propriei noastre edificări. Pe scurt : a elucidat teoretic un model economic viabil și l-a pus în front de lucru deschis, în toate articulațiile și consecințele sale. A insuflat realism oricărui demers social, ne-a învățat și s-a silit să ne învețe să gîndim cu capul nostru. Pe atunci, o primă evaluare : sîntem țară în curs de dezvoltare. Au căzut entuziasmele de prisos, colorate în lozinci pasagere. Era timpul real, al rațiunii reale și nu impregnate de străluciri fără fond. Aspirațiile trebuiau să încerce terenul de probă al realității. Și de aici izvora și puterea. De aici începea de fapt și acel drum lung. Uriașe investiții în industrie pentru ca economia să se poată înscrie în vastul circuit de valori ale lumii. Asimilarea noului dar, în același timp, crearea noului, încrederea în capacitatea proprie, explorarea marilor zăcăminte de inteligență și inventivitate proprii. Ritmuri intense, dinamice în toate domeniile de activitate, agricultura racordată la posibilitățile științei și tehnicii contemporane. Dezvoltarea armonioasă a tuturor zonelor țării, repartizarea echitabilă deci a forței de muncă și a bazei materiale a progresului. Participarea echitabilă la crearea valorilor materiale și spirituale, acumulări repetate, experiență deschisă, calcule și soluții noi. Programe de anvergură, unele eșalonate pînă în anul două mii. Programe speciale, pe domenii, și programe de ansamblu pe cinci ani. După Congresul al IX-lea, Congresul al X-lea face primul bilanț. Congresul al XI-lea consacră de asemenea mari realizări și mari perspective. Modelul economic românesc își are propriile lui temeiuri și se dovedește viabil în cele mai multe din trăsăturile sale. Sub evidența strictă a statisticii, valoarea producției din acești ani este de cîteva zeci de ori mai mare decît cea mai ridicată cifră a anilor interbelici. Iar în multe domenii România face operă de pionierat.

Un moment din nou decisiv, Congresul al XII-lea al P.C.R. O a doua evaluare : în această etapă România va atinge nivelul de țară socialistă mediu dezvoltată. Modelul economic conceput odinioară și realizat în ansamblul său suportă acum o intervenție de calitate. Adică, chiar acesta este și termenul, al unei noi calități în toate domeniile de activitate, un factor esențial în dinamica noii etape. O cerință care se transformă în posibilitate, un îndemn care poate fi și un imperativ de conștiință și o vocație. Pentru ca de aici să se poată obține și o nouă calitate a vieții. Iată, acestea sînt în mare cîteva din elementele constitutive ale acestei doctrine în răsfringerea ei, din interior, și văzută, dacă se poate spune așa, dedusă din lucrarea și lucrurile înseși ale patriei. Din acea pace și liniște ale ei care oricînd sînt semn de creație și de inspirație. Să mai adăugăm la toate acestea și acel model uman de conștiință politică, patriotică și revoluționară, acea vie și extraordinar de complexă... construcție umană pe care secretarul general al partidului a con-

ceput-o din perspectiva devenirii comuniste a patriei și pentru care nu osteneşte nici cu gîndul nici cu fapta. Cele mai înalte trăsături de cinste, omenie, dreptate și curaj, abnegație, dăruire și eroism pe care istoria le-a concentrat în sufletul poporului sînt pilde vii și totodată climatul moral de referință pentru formarea și afirmarea noilor generații.

Într-o ecuație simplă însă, pînă la viitor există mereu prezentul. Pentru noi e cert că îl construim pentru liniște și pace. Răsfrîngerea în lume a acestei construcții a adus țării și președintelui ei un binemeritat prestigiu. Complexitatea lumii de azi și contradicțiile ei, crizele care o zguduie și imensa putere distructivă la care a ajuns ar fi suficiente pentru a o pune sub semnul unei permanente raționamente a păcii și înțelegerii. Că nu e așa, asta se vede după însăși situația actuală. Rădăcinile sînt mai vechi și lîngă ele s-au ivit altele, se aglomerează neînțelegerile, se practică politica de dictat și intimidare, în locul tratativelor se folosesc armele, soluția conflictelor planează încă, metoda războaielor n-a fost extirpată. Un glas profund de pace s-a auzit din inima României prin strălucitele inițiative ale președintelui Nicolae Ceaușescu. Acum cît nu-i prea tîrziu, a spus, pînă n-au căzut primele bombe, să asigurăm dreptul sacru la viață al popoarelor, dreptul la pace. A nu face aceasta este o crimă împotriva umanității. A nu face aceasta înseamnă a fi condamnați de istorie, dacă istoria va mai avea cine să o scrie, căci, într-un viitor război, cu un asemenea arsenal de arme cum este cel de pînă acum, nu vor mai fi nici învinși nici învingători.

A manifesta, deci, pentru pace, a impune voința de pace a popoarelor și a acționa neabătut pentru aceasta, pentru instaurarea unor relații de tip nou în viața internațională, a unor raporturi întemeiate pe respect, înțelegere și colaborare, pentru eliminarea oricăror practici de amenințare și folosirea amenințării cu forța, a amestecului în treburile interne, rezolvarea tuturor litigiilor pe calea tratativelor, soluții politice, deci, și nu recurgerea la arme, evitarea conflictelor și încetățenirea unui bun climat al păcii și cooperării. Sînt toate acestea și încă altele, în expresia lor la zi, atribute constante ale Doctrinei Ceaușescu în materie de politică externă. Tot o construcție de fapt, tot un edificiu în arhitectura căruia se resimte spiritul său umanist, marcă a personalității sale internaționale. A pus pe baze noi, echitabile, relațiile României cu toate țările, a lărgit în primul rînd raporturile cu țările socialiste, cu partidele comuniste și muncitorești, cu mișcările de eliberare națională și socială, a dezvoltat legăturile cu țările în curs de dezvoltare, a dat un nou impuls, pe baze reciproc avantajoase și pe multiple planuri relațiilor cu toate țările și popoarele, indiferent de sistem politic și social. Aceeași practică a dialogului deschis a inaugurat-o și în domeniul politicii externe, a făcut ocolul lumii, s-ar putea spune, și o cunoaște direct, de la fața locului. A primit și primește oameni politici de pe toate meridianele și paralelele, îi cunoaște pe toți și este cunoscut și apreciat ca un consecvent purtător și apărător al idealurilor de dreptate, independență și libertate. În interior și-n afară Doctrina Ceaușescu poartă astfel emblema de suflet și de credință a partidului și poporului său.

Izvorul veșnic viu

Opera sa socială, de partid, o constituie fondul și problematica însăși a realității noastre. Noi — în tot ceea ce ne unește și ne insuflă putere, forța pe care o nutrim din convingere și se întemeiază pe tot ceea ce am realizat pînă acum. Dar există și o operă de mari adîncimi de gîndire, de largi și originale considerații, concepte, teze și principii care privesc construcția socială și umană, experiența teoretică și practică pe care partidul și întreaga societate românească le dețin. Ea alcătuiește o impresionantă bibliotecă. Este tradusă și cunoscută în multe țări, personalități de vază din cele mai diferite cercuri politice și culturale se referă la ea. Ziare de prestigiu o recenzează, îi subliniază ideile și fac deseori apel la principiile și tezele sale în rezolvarea unor probleme curente și complicate ale lumii. Un fir central care călăuzește și leagă întreagă această operă, o metaforă-cheie de fapt, un simbol omniprezent — acel izvor veșnic viu și proaspăt, marea și inconfundabila semnificație a acestuia. Acel izvor veșnic viu către care îndeamnă și cultura și arta și către care, se înțelege, s-a aplecat din totdeauna și se apleacă însuși sufletul poporului român. Un izvor veșnic viu — istoria de luptă și sacrificii ale celor mai buni fii ai săi, un izvor veșnic viu — istoria partidului, o singură istorie de fapt, cea a națiunii române în drumul său eroic spre clipa și fapta de azi.

Un izvor veşnic viu — o rostire a tricolorului însuşi şi a limbii române în care creştem, gîndim şi creăm şi pentru păstrarea căreia, iată, tot Doctrina Ceauşescu referă în termeni aproape de poem. Testamentul străvechi al unuia dintre cei dintîi poeţi reverbera în cuvîntul secretarului general al partidului şi se încărca de pecetea contemporană a istoriei ca şi de tot patosul ei viu, neîntrerupt. Audienţa nu putea fi decît pe măsură, iar implicaţiile unei asemenea intervenţii se întind pe toată adîncimea fenomenului nostru cultural, căci totul se petrecea la cel de al II-lea Congres al educaţiei politice şi culturii socialiste. Şi, trebuie spus direct, este o mare bucurie să ştii că printre problemele sale deosebite, conducătorul partidului şi poporului tău îşi

găsește timp să mediteze și asupra orizonturilor și misiunii culturii și artei. Mai mult, să recite, să invoce cultura și arta ca factori ai construcției de conștiință și să apeleze, citînd, la exemple ilustre și să propage valențele spiritului creator în toate domeniile și la nivelul întregii țări. Festivalul național Cîntarea României, o inițiativă care de asemenea îi aparține, reprezintă cel puțin un argument în acest sens. În plan ideologic el exprimă însăși datoria culturii și artei și, mai mult, realitatea de fapt, marea zestre de spirit pe care a acumulat-o și către care s-a ridicat cu deosebire în toți acești ani poporul iar condiția sa ține deopotrivă de știința de a munci ca și de puterea și de talentul de a crea.

Acel izvor veșnic viu, așadar, care începe și străbate prin toate și către care, el însuși, aplecîndu-se, președintele, îndeamnă spre făurirea marii epopei a construcției socialiste. O atare viziune atinge și dezvoltă însuși specificul național al culturii și ne încarcă de noblețea unei covîrșitoare răspunderi. Construcția prin cuvînt nu este mai puțin ușoară și nici nu poate fi programată dar sentimentul și grandoarea ei pot fi atinse prin sinceritate și talent. Și prin conștiința fermă a datoriei ca și a convingerii că patriotismul culturii și artei, al creației, reprezintă un filon de aur inepuizabil și cu atît mai de preț cu cît el este explorat și strălucește în contemporaneitate.

În literă scrisă, tipărită, gîndirea președintelui alcătuiește o impresionantă bibliotecă. Din spiritul literei sale emană însăși libertatea de creație, cenzura a fost desființată, este tot o întreprindere a sa. Cît de revoluționar și de profund și patriotic a fost acest act timpul arată deja, arta se manifestă în plenitudinea rosturilor ei. Și va fi așa cît izvorul ei, veșnic viu, se redescoperă și luminează pentru fiecare dintre noi. În reflexele sale e unda de cuget și de simțire a celui care de fapt l-a și descoperit.

Profund omagiu

De la colindele de anul nou la urările de viață lungă, fericită, spre fericirea patriei și a poporului său. Axă pururi trează a națiunii, permanent model și simbol, întruchipare a celor mai fierbinți idealuri, a celor mai alese trăsături, suflet în sufletul neamului său, patrie așezată în om și adusă la vedere în lume, spre laudă veșnică. Un nume care este și care rămîne, ne exprimă în piscul datoriei și al sentimentelor noastre fundamentale.

Omagiindu-l, țara arată cum își sărbătorește eroii.

Omagiindu-l, poporul îi vede călăuza. Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii. Cîrma supremă în mîini sigure și demne, angajarea este supremă, voința la fel. Și mai departe timpul care va rodi.

Omagiindu-l, urindu-i sănătate și fericire cum el însuși o face ori de cîte ori ni se adresează – și cînd nu se întîmplă aceasta? – omagiindu-l și încredințîndu-l de întregul nostru devotament, așadar, gîndul nu poate să nu poposească și lîngă toți cei ai săi, lîngă tovarășa sa de luptă și viață, academician doctor inginer Elena Ceaușescu, savant de renume și îndeplinind importante funcții în partid și în stat. O viață de luptă și muncă eroice, exemplare în slujba poporului, a partidului și lîngă cel căruia țara îi va rosti, jubiliar „La mulți ani !"

Ziua de 26 ianuarie are astfel toate temeiurile să se numească o zi a conștiinței naționale. A unei opere esențiale, opera Nicolae Ceaușescu.

Luceafărul

Dedicație

La proclamarea
Republicii Populare Române

Ție, ce sui pe-nalte stînci,
Cu ochi de flacără, adînci,
Dezrobitoare-a lumii cu tălpi goale,
Rostogolind lumină din pisc în larga vale,

Ție, ce nou născută în straiе de pară —
Glasul meu blînd și glasul meu de fiară!
Ascultă:
E vuietul de mare al mulțimii,
Sînt vulturii de vînt ai înălțimii,
Rîsul bălai al holdei ce va crește,
Și trăsnetul ce bezna-ngălbenește
Din riul de curele nesfîrșit,
Din steagul nostru viu ca o făptură,
Din codrul pumnilor nebiruit —
Un grai de foc aleg și-o altă gură,
Ca să te cînt, suind, în răsărit!

Eugen Jebeleanu

Țara e o columnă

Țara e o columnă cu trunchiu-n Decebal
Țara e o columnă cu Decebal în ea,
Adăugați bărbații cei mari, lui Decebal,
Columna niciodată nu se va termina.

Momentul ei e timpul și trunchiul ei — pămîntul
Același singe curge pe-un neînfrînt versant
Ce pierde-un trup în luptă, cîștigă următorul
Cărbunele etapă fiind, spre diamant.

Țara e o columnă, victorios deschisă,
Spre noi născuții zilei și spre minunea lor,
Din Decebal columna — spre Decebal columna
Prin sufletele noastre ei vîrful călător.

Nisipul Mării Negre, pietrișul Mării Negre
Sînt-așchii ce aceeași lucrare o vestesc
Sculptorii daci, din mare cu dălți înăvodate
Trag piatra de columnă din țărmul românesc.

Lui Decebal columnă, căci meritā columnă
Rivală și alături de cea a lui Traian,
În cosmos e columna lui Decebal înfiptă
Trăind destinul veșnic al calului troian.

În ea sînt luptătorii pămînturilor noastre,
Metru de metru dacii în carnea ei au mers.
Și astfel e columna o patrie și este
Columna românească vibrînd în univers.

Adrian Păunescu

Noi

Noi sîntem semințe și pămîntul e al nostru,
știm cel mai bine locul și patima și rostul,
știm cel mai bine legea și mersul înainte,
sîntem, după nevoie, și lacrimă și dinte.

Nu cerem nimănuia nimic, însă oricine
dacă el vrea-l numim, și prieten și vecin e.
Aici și piinea, sarea, noi o avem la masă,
căci ne-am făcut-o singuri, zidindu-ne o casă.

Nu zicem rău de nimeni, stăpîni peste pămînt.
Noi sîntem în picioare, sub noi străbunii sînt.
De-aceea poate-n libertate să lucească,
deasupra noastră, universala boltă albastră.

Nichita Stănescu

Poem pentru Republică

Tu ești grîul copt în spicele de aur,
porumbul cu mustățile de mătase
mijind ca pe chipul lui Făt-Frumos.

Tu ești strugurii cu vinul în boabe
strălucind ca niște ochi
de fata frumoasă,
ești pădurea care urcă muntele
ca o turmă de oi, ești marea

în adîncul căreia pescarii aruncă
năvoadele grele și le scot apoi
încărcate cu pești argintii,
ești ploile care hrănesc roditorul pămînt.

Tu ești o bucată de soare
ce și-a făcut cuib,
ca o pasăre, în inima oamenilor,
ca să le arate drumul cel bun.

Constantin Nisipeanu

INALTA ROSTIRE

Un sistem complex, de o reală vigoare politică și socială, acela în care se îmbină teoria și practica valorilor, echilibrul – altfel spus – dintre ceea ce se gîndește cu necesitate și orizontul către care se aspiră și mijlocul sau suita de mijloace și forme concrete prin care se organizează înfăptuirea ideilor, a scopurilor și obiectivelor stabilite – iată cum ar putea fi caracterizat ansamblul preocupărilor actuale ale societății noastre, mersul nostru ascendent, procesul edificării operei de progres și civilizație socialistă. Iar dacă ar fi să dăm și un punct de reper pentru întreg acest sistem, atunci, de bună seamă că nu trebuie să ne deplasăm cu prea mult timp în urmă, ci către pragul atît de contemporan și substanțial înscris în biografia noastră, Congresul al IX-lea al partidului, momentul inaugural cînd odată cu țara și odată, cu lumea însăși în care ne situăm, ne-am pus și continuăm să ne punem probleme noi, legate de propria noastră experiență, de propriile noastre cerințe și posibilități. De atunci, în spațiul dintre congrese, a intervenit practica și, în consecință, bilanțul concret ca atare pe care îl susțin conferințele naționale ale partidului.

Sîntem într-un astfel de moment, în cumpăna de orizont care se înclină între faptele și situația noastră de după cel de-al XII-lea Congres al P.C.R. și conturul – care se întrevede deja, sînt multiple și semnificative accente și mutații în acest sens – al etapei prin care România este călăuzită și inspirată totodată să atingă pe mai departe parametrii unei certe și armonioase dezvoltări, să se înscrie adică în rîndul țărilor cu dezvoltare medie, pornind de la țară socialistă în curs de dezvoltare. Și aceasta, se știe, în condițiile cînd în lume au survenit probleme legate de criza economică și energetică, de acumularea de arme nimicitoare și practici inechitabile între relațiile dintre țări și popoare, de alte aspecte ale existenței contemporane care stînjenesc bunul climat al cooperării și înțelegerii, al păcii văzute și înțelese ca o condiție vitală a progresului și civilizației.

Pe acest fond problematic, România și-a continuat propria sa politică și propriul său drum, dezvoltînd și afirmînd un model economic viabil, cu implicații asupra muncii și vieții fiecăruia, asupra capacității și vocației constructive ale întregii națiuni care și-a descoperit în acest răstimp mari resurse de efort și inițiativă. Conferința Națională a P.C.R., cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu, celelalte documente care au fost adoptate prezintă pe larg tabloul actualei etape și dimensionează, la scara următorilor ani, obiectivele de fond asupra cărora poporul, toți fiii patriei își vor concentra întreaga inspirație și putere de dăruire pentru a materializa, sub semnul unei noi calități, al unei noi componențe linia de efort și conduită care să ne facă apți de un nou orizont, superior, al existenței.

Acest an, anul unui eveniment major așadar, și al celei de a 35-a aniversări a Republicii ne ilustrează cît se poate de revelator în datele și preocupările noastre esențiale. Un argument esențial îl avem în însăși activitatea desfășurată la nivelul cel mai înalt, în exemplul mereu profund și înnoitor pe care îl imprimă muncii și vieții secretarul general al partidului, președintele țării. Nu există practic domeniu de referință umană sau problemă care vizează prezentul și viitorul, o categorie sau alta socială în care impulsul și suflul creator ale demersurilor președintelui să nu se resimtă la modul eficace al transformării cuvîntului în faptă și al faptei înseși care să ateste o conștiință politică nouă, revoluționară, înaintată. În acest cadru își găsesc un cuprinzător relief și cultura și arta, ca mijloace specifice sensibile de un deosebit interes și o deosebită importanță în activitatea de formare a omului nou, a universului său de idei.

Condiția culturii și artei a cunoscut ea însăși o profundă motivare politică și patriotică, în consens cu marile valori ale tradiției, ale moștenirii culturale și ambianța, climatul și democratismul orînduirii, ale societății noastre, o societate deopotrivă a muncii și a creației, a efortului, a în-

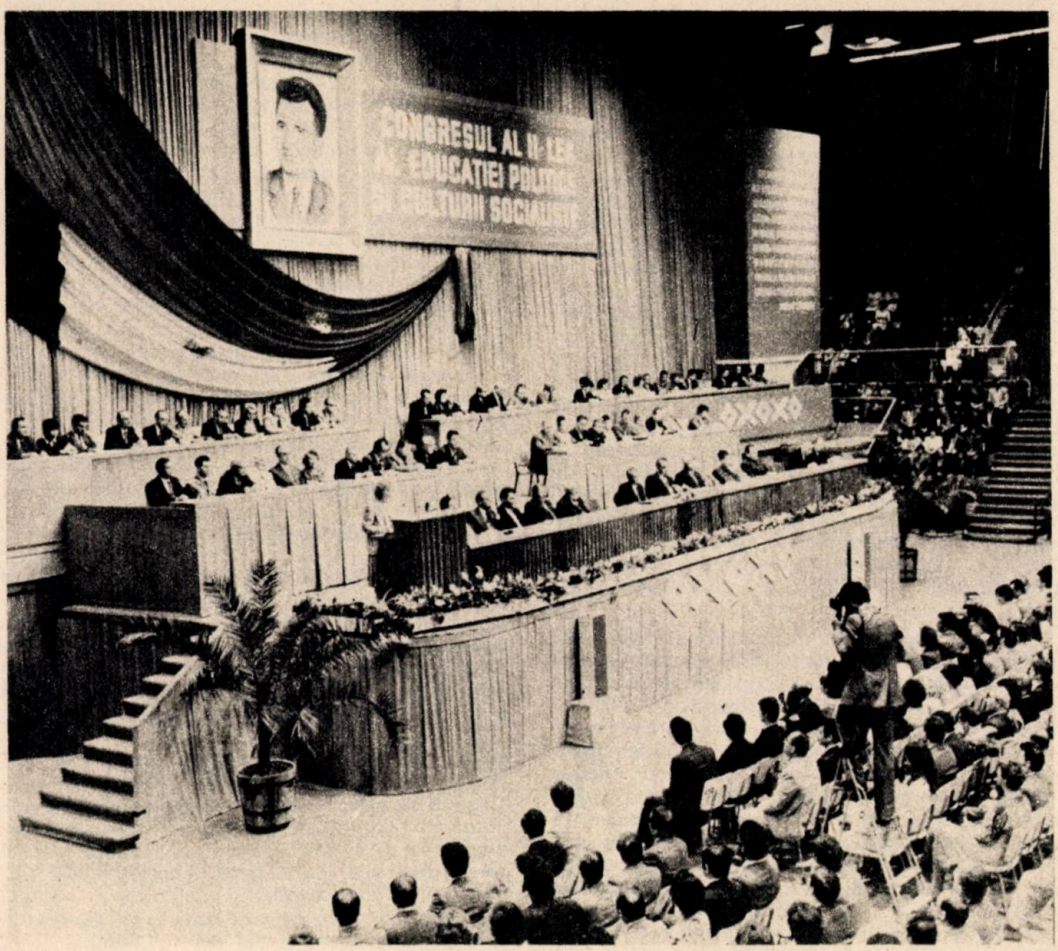

vestiției de talent și inteligență, a culturii. Festivalul național „Cîntarea României" — o inițiativă de asemenea a secretarului general al partidului — a pus cu putere în evidență talentul și forța creatoare specifice poporului nostru și asigură un larg cadru de manifestare tuturor manifestărilor și aptitudinilor artistice și științifice, antrenează și susține în succesivele și popularele sale ediții mase largi de participanți din toate categoriile sociale.

Cadru generos de împlinire a aptitudinilor, acest festival este și o vie oglindă totodată a felului cum muncesc și creează în România, în strînsă unitate și dăruire toți cei ce alcătuiesc aici marea familie a poporului nostru, români, maghiari, germani și de alte naționalități. El este emblema de spirit prin care ieșim în contemporaneitate cu toată încărcătura anilor de creație socialistă și toată zestrea noastră materială și spirituală, genericul sub care, așa cum însuși secretarul general al partidului ne-o cerea, **„întreaga activitatea politico-educativă și cultural-artistică să dezvolte și mai puternic spiritul de răspundere, hotărîrea maselor, a întregului popor de a înfăptui neabătut Programul partidului, politica internă și externă a României socialiste. Să facem astfel încît activitatea ideologică, politico-educativă să se transforme într-o puternică forță care să determine dezvoltarea și mai puternică a societății noastre socialiste, ridicarea pe noi trepte de civilizație a poporului nostru, întărirea și mai puternică a independenței și suveranității României".** Izvorăsc de aici norme și semnificații care se referă implicit și la fenomenul cultural artistic contemporan, de la conținutul și profunzimea demersului artistic și pînă la expresia pe care acesta o îmbracă, la limbajul pe care îl consacră și prin care se adresează conștiinței. Cultivarea limbii române, tezaurul nostru cel mai de preț, cunoașterea și prețuirea istoriei, ilustrarea marilor momente ale luptei poporului pentru independență și libertate, pentru apărarea ființei inseși a țării, relevarea muncii și vieții de azi, a epopeii construc-

ției socialismului sînt tot atîtea repere și nobile datorii care plasează opera de artă și creatorul ei într-un permanent cerc de interes și atenție.

Prin definiție, democratismul culturii înseamnă și o multilateralitate de orizonturi care emană și comunică între ele, pe fondul general al creației, al locului și rolului acesteia în societate, în consens cu obiectivele proprii dezvoltării noastre socialiste. Ceea ce angajează plenar atît efortul individual cît și pe acela colectiv al factorilor instituționali și pe acela al mijloacelor prin care, odată cu construcția amplă a noii societăți, se sondează și zonele cele mai adînci ale sensibilității, umane și se descoperă noi energii creatoare, se prefigurează o nouă conștiință, se formează un nou om. Această multilateralitate de orizonturi constituie azi un act de o evidență mai mult decît socială, ea ține în primul rînd de baza materială a culturii și educației, dar nu în ultimă instanță ține și de lărgirea permanentă a cadrului de afirmare a personalității umane, de programul ideologic prin care partidul nostru urmărește cu consecvență construcția acestei personalități și, în consecință, amplitudinea vocației sale, manifestarea într-un plan superior, după criteriile unei noi calități, a aptitudinilor creatoare.

O sursă inepuizabilă în această privință și un permanent univers de referință îl constituie propria noastră realitate, **izvorul veșnic viu** cum metaforic îl numește tovarășul Nicolae Ceaușescu ! **Avem nevoie,** spunea, **de poezie, de muzică, de lucrări plastice care să redea realitatea, viața, să imortalizeze munca și creația eroică a poporului nostru. Literatura, muzica, arta trebuie să constituie o parte componentă a marilor epopei ale poporului nostru, constructor conștient al socialismului și comunismului, să dea noi dimensiuni și o mare perspectivă poporului nostru.** E hotărît lucru că prin asemenea nobile îndemnuri și orientări cultura și arta românească se definesc la dimensiunea tradiției și la tensiunea problematicii actualei etape, în spiritul cît se poate de fertil al marilor sale răspunderi, în scopul aprofundării mesajului revoluționar și patriotic al creației. Solidar și responsabil ,pasionant și profund, demersul individual respiră în acest fel un patos național. Criteriile creației au un făgaș unic, acela al valorii, ele pornesc de la om, de la realitățile și aspirațiile sale și se întorc la lumina propriei sale edificări de conștiință într-un spațiu în care intră deopotrivă și știința și arta, și munca pentru înfăptuirea condiției noastre de progres și civilizație. Democratismul însuși al culturii implică toate acestea și au ca punct de referință suita tuturor valorilor materiale și spirituale de care este legată existența socială. În această ordine, deosebit de importantă este precizarea secretarului general al partidului conform căreia limba și literatura română, istoria unică a poporului nu reprezintă doar obiecte de studiu sau de exercițiu al memoriei, ci fondul însuși al identității noastre materiale și spirituale, permanenta noastră biografie, actul nostru de naștere, suprem. Viziunea de aici atinge și dezvoltă însuși specificul național al culturii și ne încarcă de noblețea unei covîrșitoare răspunderi.

Literatura, cultura și arta au intrat totdeauna în rezonanță cu actul și evenimentul istoric, puterea de emoție și de comunicare a uneia a emanat de la tensiunea și vibrația celeilalte, semnificațiile și durata istoriei, ale faptului de viață concret și esențial au intrat în lungimea de undă a rostirii și perpetuării prin cultură și artă. Un astfel de moment viu, de ridicare la cota unei ample deliberări și răspunderi îl constituie conferința națională a P.C.R.. Puterea sa de semnificație se alătură aceleia care decurge din sărbătorirea a treizeci și cinci de ani de la crearea Republicii. Și intrăm astfel într-un nou an în care aniversarea zilei de naștere a președintelui întrunește, în buna cinstire și prețuire românească, un jubiliar omagiu pe care țara îl aduce conducătorului său, eroul și fiul cel mai iubit.

Luceafărul

Partid

Candoarea mi-a-nflorit în ochi definitiv
Cu-ntîiul plîns în curtea școlii sub
castani,
Cînd clasa mea primea cravata roșie
festiv,
Și sufeream respinsă grav de colectiv
Că nu-mplinisem încă nouă ani.
Candoarea mi-a crescut de-atuncea
dureros,
Cu brațul ridicat deasupra frunții mult,
Simbolizînd că viața-mi fi-va socotită
mai prejos
Decît tulburătorul luptelor tumult,
Că niciodată n-o să mă separ orgolios
De imnul colectiv și luminos.

Candoarea scrijelată de mîna ta lucid
În ochii mei, dramatic deschiși spre
mîna ta,
Oricîte miluri s-ar sedimenta,
Nu-mi vor putea-o șterge. Candoarea
ca un zid
Va măsura maturitatea mea, Partid.

Ana Blandiana

Vasile Dobrian : „Greva"

50 DE ANI DE LA EROICELE LUPTE ALE CEFERIŞTILOR

ALEXANDRU SAHIA

Ultimul act din procesul ceferiştilor

Treizeci de zile în şir, procesul celor opt muncitori de fabrică, acuzaţi de rebeliune şi asasinat, s-a desfăşurat anevoios, încîlcit şi strîmb în faţa unui consiliu de război, într-o sălită îngustă şi într-un oraş mototolit, sterp — dar cu zeci de milionari : Craiova, oraşul banilor.

De-o sută douăzeci de ori, cei opt acuzaţi în lanţuri grele şi cu lacăte uriaşe la mîini au defilat pe străzile amorţite ale acestei urbe atît de absente.

Dar zilele s-au desfăşurat aşa cum s-au desfăşurat, au trecut una după alta — pînă la ultima noapte.

Toate zilele de pînă atunci au fost pline de soare, cu soare mult, o năvală de lumină bogată care pătrundea prin ferestrele mărunte ale sălii de judecată, mîngîind frunţile acuzaţilor.

În faţa geamurilor îşi înălţau trupurile nenumăraţi tei puternici şi verzi. Prin crengile lor ochii acuzaţilor au alergat înnebuniţi, dornici de aer şi mirosul crud al verdeţii.

Glasul vrăbiilor s-a auzit încontinuu, enervat, spărgînd liniştea oficială şi cu epoleţi.

Doi fluturi albi şi-au ros aripile una de alta, într-un zgomot al solzilor de argint.

Au pătruns în sala consiliului şi au filfîit ca două pete de viaţă peste capetele acuzaţilor.

Toţi opt i-au urmărit cu înfrigurare şi şi-au încleştat braţele pe piept într-o încordare voită, pentru ca nu cumva, dintr-o mişcare necugetată să-şi întindă mîinile — cu urmele ruginii lanţurilor — după fluturii liberi şi atît de albi.

Nopţile au fost, de asemenea, senine şi pline de pace.

Aşa au fost douăzeci şi nouă de nopţi. Numai cea din urmă, a treizecea, a fost neagră şi plină de prevestiri. Prin ferestrele întredeschise n-a mai pătruns răcoarea unei nopţi senine, ci întunericul şi bubuiturile unui cer negru.

Ploua. Se auzea răpăitul sacadat al picăturilor cum cădeau peste acoperişul de tablă al consiliului. Aşa a fost ultima noapte a procesului incidentelor de la Griviţa.

În sala mică, cît o grădiniţă de copii, venise lume multă din oraş, curioşii, cu pardesiurile de ploaie şi cu umbrele, cu bomboane de mentă în buzunare, să poată rezista pînă la sentinţă.

Apăsa în noaptea aceea ceva, ca o pînză cenuşie, grea, sufocînd şi oamenii şi lucrurile.

Fiecare spectator se mişca cu teamă privind înfrigurat către boxa acuzaţilor — în care stăteau fixe opt figuri de fontă, nepătate de emoţie.

Umăr lîngă umăr — ei s-au legat în lanţ — formînd o locomotivă cu ochi de jăratec gata de goană, dar înfundaţi în pămînt, cu roţile împiedicate.

. . . . . .

În urmă a sunat clopoţelul şi dezbaterile celor treizeci de zile au fost declarate închise. Acuzaţii au fost scoşi afară şi consiliul s-a retras în deliberare.

Deliberarea a durat două ore.

Între timp, becurile electrice s-au stins, şi peste noi a venit dimineaţa.

Neaşteptat, uşa s-a deschis brusc — şi în sală a pătruns consiliul.

Vreme de aproape o jumătate de oră, preşedintele a cetit cele 106 întrebări, la care, cu unanimitate de voturi, consiliul a răspunse da.

În spatele celor opt acuzaţi s-au aruncat optzeci şi ceva de ani.

Patru goarne tari au spart deodată tăcerea — sfărîmînd-o în ţăndări de gheaţă. Sunau gorniştii cazărmii deşteptarea şi se începea o zi nouă de muncă.

La porţile Consiliului de Război, în ploaie, soţiile acuzaţilor, îmbrobodite cu barişuri, au aşteptat toată noaptea sentinţa.

De multe ori, printre mărgelele de apă, în păienjenişul gîndurilor, şi-au văzut bărbaţii strecurîndu-se pe lîngă colţul cazărmii — şi înaintînd către ele — liberi...

Nu i-au văzut însă decît mai tîrziu, dar tot în lanţuri, cu rînduri duble de soldaţi — înaintînd prin inima Craiovei — către aceeaşi închisoare...

Cuvîntul liber, 14 iulie 1934

Limba noastră

Limba noastră-i o comoară
În adîncuri înfundată,
Un şirag de piatră rară
Pe moşie revărsată.

Limba noastră-i foc ce arde
Într-un neam ce făr de veste
S-a trezit din somn de moarte,
Ca viteazul din poveste.

Limba noastră-i numai cîntec,
Doina dorurilor noastre,
Roiu de fulgere, ce spintec
Nouri negri, zări albastre.

Limba noastră-i graiul pîinii,
Cînd de vînt se mişcă vara ;
În rostirea ei, bătrînii
Cu sudori sfinţit-au ţara.

. . . . . .

Limba noastră-s vechi izvoade,
Povestiri din alte vremuri ;
Şi cetindu-le-nşirate,
Te-nfiori adînc şi tremuri.

Limba noastră îi aleasă
Să ridice slavă-n ceruri,
Să ne spuie-n hram şi-acasă
Veşnicele adevăruri.

Limba noastră-i limbă sfîntă,
Limba vechilor cazanii,
Care-o plîng şi care-o cîntă
pe la vatra lor ţăranii.

Înviaţi-vă dar graiul,
Ruginit de multă vreme,
Ştergeţi slinul, mucigaiul
Al uitării-n care geme.

Strîngeţi piatra lucitoare,
Ce din soare se aprinde,
Şi-i avea în revărsare
Un potop nou de cuvinte.

Nu veţi plînge-atunci amarnic,
Că vi-i limba prea săracă,
Şi-ţi vedea cît e de darnic
Graiul ţării Noastre dragă.

Răsări-va o comoară
În adîncuri înfundată,
Un şirag de piatră rară
Pe moşia revărsată.

Al. Mateevici

75 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA

SOCIETĂȚII SCRIITORILOR ROMÂNI

La 28 aprilie 1983 se vor împlini trei sferturi de veac de la întemeierea breslei scriitoricești. La 28 aprilie 1908, într-adevăr, într-o încăpere a fostei berării „Wilhelm" de pe strada Edgar Quinet din București, un grup de poeți și prozatori au hotărît să înființeze „Societatea Scriitorilor Români".

Este necesar să fie reținută data respectivă tocmai pentru că, ulterior, unii istorici literari au dat anul **1909** și nu **1908** ca fiind cel just pentru întemeierea societății, ignorind ori ocolind cu bună știință adevărul.

Dar cum anume se poate dovedi precizarea de mai sus ? Firește, cu acte ce nu pot fi puse nici un moment la îndoială. În ce mă privește, pot arăta că prin 1967, l-am întîlnit cu totul întîmplător, în comuna Șuletea, județul Vaslui, pe Virgil Caraivan, întîiul casier al S.S.R. El era unul dintre puținii supraviețuitori ai primului comitet, fiindcă la București mai trăia atunci doar N. Dunăreanu care fusese membru fondator al societății (Al. Cazaban care, de asemenea, trăia, fiind decanul de vîrstă al scriitorilor, participase la constituirea celui de-al doilea comitet, în 1909. Eram sigur că la Virgil Caraivan se mai găseau acte importante legate de istoricul S.S.R., dar cînd i-am solicitat mi-a răspuns laconic : „Îți voi trimite grabnic cel mai edificator document posibil care atestă data reală a înființării societății noastre".

„Despre ce este vorba ?" l-am întrebat curios. „Ai să vezi, îți voi expedia «actul respectiv», recomandat".

Și într-adevăr, Virgil Caraivan mi-a trimis, în scurtă vreme, cu o banderolă, o broșură cu coperte roz intitulată **Cînd a fost întemeiată „Societatea scriitorilor români"**, autorul broșurii fiind el însuși, și precizînd că era vorba, de fapt, de un extras, revăzut și adăugit, din revista „Răzeșul", anul I, februarie, 1926.

Broșura avea în mijlocul coperții un portret al lui Cincinat Pavelescu, purtînd pe cap pălărie de pai, potrivit modei timpului, guler „Tache Ionescu", iar în mîna dreaptă un baston, deși arăta să nu fi avut mai mult ca 30—40 de ani ! Lucrarea fusese tipărită la „Atelierele grafice «N. Peiu»" din Birlad, în 1939, în mijloc (paginele 13—14) reproducînd și o scrisoare autografă a lui Cincinat Pavelescu către Virgil Caraivan.

Se poate pune însă întrebarea : n-au existat și înainte de 1903 încercări de reunire a scriitorilor în vreo grupare organizată ? Ba da ! În preajma revoluției de la 1848, luase ființă „Asociația literară a României". După 18 ani, în 1866, se înființase „Societatea literară română". În 1888, o alta cu titlul „România literară", care, între altele, își propunea „culegerea și cultivarea limbii, încît să se ajungă la o unitate de limbă literară". La 17 aprilie 1904, Adunarea deputaților și senatul votaseră o lege prin care recunoșteau calitatea de persoană juridică și morală „Societății române de literatură și artă" din București.

Aceste ultime date au fost depistate de scriitorul Adrian Costa într-un studiu publicat în revista „Limbă și literatură", vol. XXIII, în 1969, cercetînd „Monitorul Oficial" din 26 mai 1904. Societatea respectivă n-a durat însă decît deoarece îi admisese ca membri și pe... gravori, desenatori și chiar pe editori !

Aceasta era situația cînd Ilarie Chendi arăta în volumul **Impresii** (București, 1908, pag. 135)

DIN VIAȚA S.S.R.

După o încercare a lui N. Pătrașcu de a se crea o organizație proprie a scriitorilor (1904) se trece la fapte în 1908. Din diferite motive pendinte de spiritul organizatorilor, de factori negativi inerenți aproape tuturor încercărilor cît și de o polemică iscată cu privire la încadrarea criticilor în Societate, alături de poeți și prozatori, activitatea a trenat. S-au mai ținut cîteva ședințe, ultima la 26.X.1908, și atît. În anul următor, 1909, datorită tot lui Emil Gârleanu, scriitorii, mai ales cei tineri la acea vreme, se întîlnesc din nou la 2 septembrie, la Liceul Lazăr din București și reanimează Societatea alegînd un comitet a cărui activitate impune S.S.R.-ul ca organizație profesională a scriitorilor. Primul Comitet activ al S.S.R.-ului avea următoarea componență : președinte — M. Sadoveanu ; vicepreședinte — D. Anghel ; secretar-bibliotecar — Em. Gârleanu ; cenzori — E. Lovinescu și Cincinat Pavelescu ; membri — A. Stavri, O. Goga, Șt.O. Iosif, Ilarie Chendi, Ion Minulescu

că „....prin cafenele, scriitorii de talent încă mai dădeau roată în jurul meselor, aşteptînd timpuri mai bune". Fapt confirmat şi de N. Dunăreanu — care mi-a fost bun prieten — ultimul dintre supravieţuitorii membrilor fondatori ai S.S.R. din 1908, care în volumul **Oameni şi fapte**, Bucureşti, 1961, pag. 238, sublinia : „Scriitorii... erau socotiţi fiinţe de prisos ! Neluaţi în seamă de nimeni, trăiau ca vai de ei, în cea mai neagră mizerie". Ulterior, mulţi prozatori — Victor Ion Popa, Emil Girleanu, Gh. Vrabie, Dumitru Teleor etc. — au evidenţiat toate acestea, insistînd asupra necesităţii înfiinţării pe baze trainice a unei societăţi a scriitorilor.

Virgil Caraivan, care îşi propusese a stabili conform documentelor „Cînd a fost întemeiată «Societatea Scriitorilor Români»", nu era un publicist oarecare. El se dovedise un autor fecund şi divers, autor de studii psihologice, folclorice, schiţe şi povestiri, traduceri, unele apărute în fosta serie a „Bibliotecii pentru toţi" (nr. 365, 625, 752).

Dar ce anume preciza Virgil Caraivan în broşura amintită ? În primul rînd, că încă din 1914, Emil Girleanu publicase în revista „Proza", nr. 2, din 15 februarie, următoarele : „Răsfoind hîrtiile mele am dat peste un act care m-a lăsat cu totul surprins crezîndu-l pierdut odată cu celelalte ale S.S.R. în dezastrul (incendiul) magazinului Luvru (unde se afla şi apartamentul lui D. Anghel, cu numeroase documente ale societăţii). Găsirea acestui act îşi are o deosebită însemnătate pentru istoricul Societăţii. Prin el se face dreptate şi acelor adevăraţi iniţiatori ai întemeierii unei societăţi a publiciştilor, pînă atunci cuvîntul **scriitor** fiind hărăzit numai copiştilor de pe la autorităţi. Cel care a stăruit să redăm cuvîntului adevărata lui menire a fost cel ce aşterne aceste rînduri, şi ţin minte cîtă luptă am avut chiar cu colegii mei din comitetul de atunci care se opriseră la cuvîntul «literat». S-ar fi numit atunci «Societatea literaţilor români» ! La urmă, am primit cu toţii titlul pe care societatea îl are astăzi, şi cuvîntul a prins — ba chiar a prea prins ! Toţi sîntem scriitori români ! Actul e scris în întregime de neuitatul poet Şt. O Iosif şi-l dau întocmai cum a fost redactat. Iată-l : **Proces Verbal** : Subsemnaţii, adunîndu-ne, astăzi, 28 aprilie 1908, pentru a întemeia «Societatea Scriitorilor Români» am votat alăturatele statute şi am ales următorul comitet : I. Adam, D. Anghel, I. A. Basarabescu, Al. Brătescu-Voineşti, Virgil Caraivan, I. Ciocîrlan, L. Dauş, N. Dunăreanu, Al. G. Florescu, Emil Girleanu, G. Ranetti, A. Gorovei, Şt. O. Iosif, G. Murnu, D. Nanu, Cincinat Pavelescu, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, A. Stavri, G. Sylvan, din care au fost proclamaţi : **Preşedinte** — Cincinat Pavelescu ; **Vicepreşedinţi** — G. Ranetti, D. Anghel ; **cenzori** — C. Sandu-Aldea, M. Sadoveanu ; **questori** — I. Adam, G. Murnu ; **secretari** — Em. Girleanu, L. Dauş ; **bibliotecar** — Şt. O. Iosif ; **casier** — Virgil Caraivan.

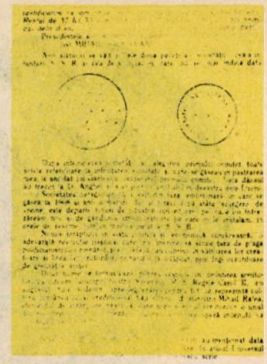

Drept care am încheiat acest proces verbal. Iscăliţi : Cincinat Pavelescu, I. Adam, Virgil Caraivan, Emil Girleanu, Ludovic Dauş, D. Anghel, C. Sandu-Aldea, Şt. O. Iosif".

Acest act a fost investit în a doua şedinţă cu ştampila societăţii care avea inscripţia „«**Societatea Scriitorilor Români. Întemeiată la 28 aprilie 1908, Bucureşti**". Ştampila fusese realizată de gravorul Leon Maurer, str. Carol nr. 10, la 4 mai 1908, care eliberase şi o copie a facturii pe numele S.S.R.

Mai departe, Girleanu afirma că la alcătuirea statutelor s-ar fi folosit de către Ilarie Chendi cele ale societăţii ungare „Petöfi", cu mici modificări. Dar Caraivan îl contrazice, precizînd că cel vizat nu numai că nu a participat la vreo

DIN VIAŢA S.S.R.

şi Z. Bârsan. Cu această ocazie s-a votat şi Statutul în care se menţiona :

— Numele complet al societăţii este Societatea Scriitorilor Români.

— Scopul societăţii este :

1. Apărarea drepturilor şi intereselor morale şi materiale ale scriitorilor
2. Ajutorarea prin împrumut a societarilor întovărăşiţi
3. Ajutorarea văduvelor şi copiilor orfani ai scriitorilor
4. Ajutorarea scriitorilor tineri şi de talent

— Mijloacele societăţii sînt : conferinţe, şezători literare, reprezentaţii dramatice, serbări populare, redactarea unui buletin

— Membrii sînt : activi, de onoare şi donatori. Membrii activi plătesc o cotizaţie de 2 lei pe lună şi o taxă de înscriere de 10 lei. Membrii donatori sînt cei care se înscriu cu cel puţin 200 de lei.

— Conducerea societăţii : un preşedinte, un vicepreşedinte, 7 membri în comitet, un secretar, un bibliotecar, un casier.

● În decursul celor 41 de ani de existenţă (1908—1949), S.S.R.-ul a avut 11 preşedinţi, unii dintre ei primind învestituri de mai multe ori : Cincinat Pavelescu (1908—1909), Mihail Sadoveanu (1909—1911, 1917—1919, 1923—1924), Emil Gârleanu (1911—1912), Mihail Dragomirescu (1912—1914 şi 1919—1921), G. Diamandy (1914—1916), Duiliu Zamfirescu), (1916—1917), Corneliu Moldovanu (1921—1923 şi 1932—1936), Octavian Goga (1924—1925), Liviu Rebreanu (1925—1932), N.M. Condiescu (1936—1939), N.I. Herescu (1939—1944), Victor Eftimiu 1944—1948) şi Zaharia Stancu (1948—1949). Primii secretari ai S.S.R.-ului au fost Emil Gârleanu şi Ludovic Dauş 1908—1909), iar ultimii Mihail Celarianu, azi în vîrstă de 90 de ani (n. 30.VII.1893, Bucureşti) şi G.T. Niculescu-Verona, azi în vîrstă de 99 (n. 15.XII.1884, Bucureşti).

● În decursul timpului numărul membrilor S.S.R. a fluctuat de la an la an : în anul înfiinţării au fost 47 de membri fondatori ; în anul 1916 Societatea avea 106 membri şi un buget de 44 000 lei ; în anul 1925 erau 155 membri activi iar în anii 1927—1928 Societatea îi avea ca membri de onoare pe Ovid Densusianu, D. Gusti, Pan Halippa, N. Iorga, Al. Lepădatu, Iacob Negruzzi, I. Nistor, Ion Petrovici şi Elena Văcă-

ședință în 1908, dar nici nu i s-a propus să intre în comitet, el fiind **împotriva** înființării societății și prin presă.

Posedînd încă statutele în anul în care scrisese broșura, ca și un extras din „Regulamentul interior“ [1]), Caraivan arată că acestea au fost realizate după cele ale „Societății scriitorilor francezi“, folosindu-se și de cele ale „Societății generale a artiștilor din România — pictori, sculptori, gravori și arhitecți“ (fondată la 24 ianuarie 1908). Una din ciornele statutelor fusese scrisă chiar de V. Caraivan, cu modificări și unele completări, pe zece pagini și, în anul 1939, aceste ciorne se aflau, de asemenea, în posesia autorului broșurii. De altfel, în ziarul „Viitorul“, condus pe atunci de C. Alimănești anu, I. G. Duca și C. Banu — din fracțiunea stîngei liberale (în redacția căreia lucrau Ion Minulescu, Ioan Adam, I. U. Soricu și alții) — Caraivan scrisese în nr. 30 din 4 decembrie 1907 un articol-foileton intitulat „Scriitorii noștri tineri“ în care îndemna la unire și solidaritate, subliniind talentele ce se iveau și operele valoroase, dar atacînd „boala discordiei și a neînțelegerilor“ ce încă existau între unii scriitori.

„A fost un îndemn la unire — sublinia Caraivan — făcut de un om prin însăși personalitatea sa cu totul superioară, era desenat să călăuzească pașii celor ce cu dragă inimă își dăduseră mîna să lucreze în tovărășie pentru propășirea literaturii românești“ (era vorba de N. Iorga, n.n.).

Articolul lui Caraivan se încheia astfel : „Scriind aceste rînduri de îndemn, m-am gîndit numai la reputațiile sănătoase și bine stabilite, m-am gîndit la acei tineri care prin muncă și merit și-au cîștigat un loc în numărul acelora ce reprezintă, cu destulă temeinicie azi, literatura noastră tînără“.

Este necesar de precizat că prima consfătuire oficială a celor ce intenționau să înființeze „Societatea“ avusese loc în ziua de 13 martie 1908 ora 21, cînd s-a și ales acolo, în odăița berăriei „Wilhelm“, o comisie provizorie care să lucreze la elaborarea statutelor (Cincinat Pavelescu fiind acela care adusese „Statutes de la société

rescu ; în anul 1932 bugetul S.S.R.-ului era de 576 000 lei, iar în anul 1933 Societatea număra 190 membri ; în 1939 — 237 membri ; în anul 1941 S.S.R.-ul avea un buget de 6 300 000 lei ; în 1943 — 263 membri, iar în 1945 — 248 membri. De-a lungul anilor au fost alocate importante sume de bani pentru premiile literare precum și pentru pensii acordate soților de scriitori (Macedonsky, Chendi, Gârleanu, Coșbuc etc.), copiilor acestora, printre care minorii lui Barbu Nemțeanu, precum și unor scriitori în vîrstă sau bolnavi : Maria Cunțan, Artur Enășescu ș.a.

● In cei 41 de ani de existență, pentru propagarea literaturii vremii respective cît și pentru a se susține material, S.S.R.-ul a organizat numeroase serbări, omagieri de scriitori, peleriaje, spectacole, precum și șezători literare. Primele șezători literare au fost organizate în noiembrie 1909 la Galați, Buzău și Piatra Neamț. În lunile ianuarie-februarie 1910 s-au organizat șezători în Transilvania și Bucovina, cele mai reușite, din cîte relatează presa vremii, au fost cele de la Cîmpulung Moldovenesc și Rădăuți (3 și 6 ianuarie 1910). La șezători participau, în acea vreme, de regulă : Minulescu, D. Anghel, O. Goga, Em. Gârleanu,

HRONIC

EMINESCIANA

— Aprilie 1883 — a ia Viena primul Almanah al societății studențești social-literare „România jună“ din Viena, în care este inserat pentru prima dată poemul **Luceafărul** de Mihai Eminescu. În luna august a aceluiași an poemul este publicat și în „Convorbiri literare“.

— 24.IV.1883 — apare în „Familia“ poemul **S-a dus amorul...**

— 15.V.1883 — apare în „Familia“ poemul **Cînd amintirile...**

— 5.VI.1883 — sosit la Iași pentru a participa la dezvelirea statuii lui Ștefan cel Mare. Eminescu citește, pentru prima dată la Junimea, **Doina.**

— 5 VI.1883 — apare în „Familia“ poemul **Adio.**

— 28.VI.1883 — Eminescu se îmbolnăvește, și Maiorescu îl internează la Sanatoriul dr. Șuțu din București.

— 17.VII.1883 — apare în „Familia“ poemul **Ce e amorul...**

— 28. VIII. 1883 — a apărut „Familia“ poezia **Pe lîngă plopii fără soț.**

— 28.VII.1883 — a apărut în „Familia“ poemul **Și dacă...**

La hotarul dintre anii 1883/1884 a apărut primul volum de **Poezii** de Mihai Eminescu, ediție și prefață (datată 21.XII.1883) de Titu Maiorescu. Pe copertă este trecut 1884.

● Au apărut periodicele :

— „Dacia viitoare“ (1/13 II — 15/27 IV 1883 la Paris, apoi, pînă la 15/27 VIII 1883 la Bruxelles), editată de studenții revoluționari români din Paris.

— „Emanciparea“ (15/27 IV — 15/27 VIII 1883), bilunar, la București.

● Repertoriul bibliografic 1883 (selectiv)

— **Simion Florea Marian** (1847—1907) publică **Ornitologia poporană română** (2 vol.), iar :

— M. Gaster (1856—1939) — **Literatura populară română**

— Const. Mille (1861—1927) — **Versuri** (scrise între anii 1878—1883)

— Duiliu Zamfirescu (1858—1922) — **Fără titlu** (versuri și nuvele)

— G. Coșbuc (1866—1918) publică primele poezii în revista

des gens de letres" din Paris, societate ce fusese înființată la 10 decembrie 1891).

Interesant e și amănuntul că se hotărîse ca în „societate" „să nu pătrundă nici un critic", fapt care-l determinase într-adevăr pe Ilarie Chendi să publice un articol fulminant în revista „Viața literară și artistică", anul III, nr. 12 din 23 martie 1908, articol intitulat „Fără critici !", în care îi ataca pe cei care se împotriviseră.

Întrunirile societății, după constituirea de la 28 aprilie 1908, se țineau săptămînal. Dar cînd trebuia, totuși, anunțat vre-un comunicat **urgent**, erau folosite ziarele vremii.

Cum odaia berăriei „Wilhelm" devenise necorespunzătoare, ședințele ulterioare s-au desfășurat (în continuare) în sala de conferințe a Institului de arte grafice „Minerva", pusă la dispoziție de G. Filip, iar alteori în sala Seminarului pedagogic.

La 4 mai 1908, s-a hotărît organizarea unei mari șezători literare la Ateneul Român și închirierea unui local propriu. La 18 mai, la o grădină populară de pe strada Șerban Vodă s-a inițiat o adunare — de fapt o masă colegială — la care au participat, între alții, Cincinat Pavelescu, D. Anghel, Șt. O. Iosif, Em. Girleanu, N. Dunăreanu, Corneliu Moldovanu, C. Sandu-Aldea, Ion Dragoslav... Costul mesei, în valoare de 17 lei, a fost plătit din... casieria societății, participanții dovedindu-se prea „subțiri" la pungă !

Dar de unde își procura fondurile noua societate, de vreme ce membrii ei erau atît de nevoiași ?

Printre scrisorile publicate de Virgil Caraivan, una chiar autografă — cum am arătat mai sus — are următorul conținut : „Scumpe Caraivan. Ți-am trimis 80 de lei. Prima sumă încasată pentru societatea noastră. Am luat de la Florescu 100, și ceva mai mult, l-am decis să rămînă în comitet ! Dar am pledat ! Fiind cam în mizerie, am oprit 7 lei de la pecetie și 13 ca să-mi plătesc drumul la Slănic (unde Cincinat funcționa, probabil, atunci ca magistrat, n.n.). Dar ți-i voi restitui la venirea mea. Vezi dar că lucrurile merg bine. Lucrați însă la statute

„Ziua cărții" înainte de război, la București.

și regulament și aranjați ceva. Eu sunt cu totul al vostru și în special al tău. Dă-i lui Florescu tu o chitanță de 100 lei. Nu uita ! Cincinat".

★

Dar iată că prin 1975, cînd îl vizitam aproape săptămînal pe Mihail Celarianu, acesta mi-a dăruit mai multe numere din Buletinul „Societății Scriitorilor Români", care începuse să fie publicat încă din 1912.

Ele cuprindeau lista membrilor comitetului societății pe anul respectiv, cu funcțiile deținute. Și la 2 septembrie 1909, cînd se înființase cel de-al doilea comitet, punîndu-se baze mai temeinice societății (președinte fiind ales atunci M. Sadoveanu) se discutase problema editării unui asemenea buletin, dar mijloacele materiale lipsiseră. În continuare, fiecare buletin includea o dare de seamă asupra activității comitetului,

DIN VIAȚA S.S.R.

M. Sadoveanu, Șt. O. Iosif, Cincinat Pavelescu, Zaharia Bârsan și Ilarie Chendi. Amintindu-și de una dintre aceste șezători, în 1913, la Galați, Victor Eftimiu, scrie : „Iată-ne din nou la Galați, cu : G. Coșbuc, Cincinat, Petre Locusteanu, Gala Galaction... Era să se dărîme sala din Galați, atîtea aplauze a dezlănțuit apariția lui Coșbuc". Șezătorile au continuat și după primul război mondial. Cele mai multe au fost organizate în timpul președinției lui Liviu Rebreanu. Numai în perioada octombrie 1928 — ianuarie 1929, au fost organizate 24 de șezători. De acum, pe lîngă Rebreanu, Goga, Minulescu, Eftimiu și alții, o nouă pleiadă de scriitori, tineri, participa la șezători, printre aceștia aflîndu-se Ionel Teodoreanu, Al. Philippide, Zaharia Stancu, Anișoara Odeanu, Radu Boureanu, Virgil Carianopol, Ion Th. Ilea, Teodor Al. Munteanu, etc.

● În timpul războiului pentru întregire, din anii 1916—1918, scriitorii, glasul și inima neamului, și-au adus contribuția la victoria armatei române nu numai prin scris. Unii dintre ei au participat direct la lupte. Suferințele lor și ale poporului întreg au fost descrise în opere publicate după război. G. Topîrceanu și Iosif Nădejde, au luptat la Turtucaia fiind luați prizonieri. Camil Petrescu, Gheorghe Brăescu și Perpessicius au fost răniți în lupte și apoi și-au pustiat întreaga viață invaliditatea. Alți scriitori au căzut eroic pe cîmpul de luptă : Mihai Săulescu (n. 1888) pe frontul de la Predeal în septembrie 1916 ; prozatorul Ion Grămadă pe frontul de la Cireșoaia (27 VIII 1917) ; tînărul critic Ion Trivale (1889) pe frontul de la Zimnicea la 11.XI.1916 ; poetul Al. Mateevici la 13 august 1917 pe frontul de la Mărășești ; poetul Const. T. Stoika, pe frontul din Ardeal la 23.X. (st.v.) 1916, poetul Nicolae Vulovici, primul căzut dintre scriitori, la 8 septembrie 1916.

● Mai ales după primul război mondial S.S.R.-ul a întreținut relații cu asociațiile scriitorilor din alte țări ca Franța, Iugoslavia, Cehoslovacia, Germania, Polonia, Italia, etc., și cu numeroși scriitori străini. Dintre aceștia unii ne-au vizitat țara la invitația S.S.R.-ului : Rabindranath Tagore

prezentată de președinte, o dare de seamă financiară, premiile acordate de S.S.R pe anul precedent, proiectul de buget, lista tuturor membrilor societății, tabloul pensiilor acordate, nominal și cifric.

Firește, numai simpla trecere în revistă a importantelor probleme ridicate în dările de seamă amintite sau alte informații cuprinse în aceste prețioase documente, ar necesita un volum întreg! Iată, de exemplu, cine erau scriitorii care au făcut parte din comitetul S.S.R. condus de Victor Eftimiu: N. D. Cocea, Hortensia Papadat-Bengescu, Perpessicius, Lucia Demetrius, Radu Boureanu, Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Mihail Celarianu, Cicerone Theodorescu, Cezar Petrescu și Al. Cazaban.

Din alte comitete însă, nu lipsiseră personalități ale literaturii noastre ca Mircea Eliade, Ion Marin Sadoveanu, Ion Minulescu, Tudor Vianu, George Mihail Zamfirescu, Ion Pillat, Al. O. Teodoreanu, Ionel Teodoreanu etc.

Printre premiile acordate s-au numărat cele repartizate cu adevărat celor mai nevoiași. În 1934, de exemplu, primeau cîte 2 000 lei lunar G. Bacovia și Artur Enășescu, în 1935 soțiile unor scriitori decedați: Ion Slavici, Ilarie Chendi, Gib Mihăescu. În 1937, erau pensionați de S.S.R. Caton Theodorian, V. Demetrius, Eug. Boureanu, Elena Farago, Margareta Pănăit Istrati ș. a.

Interesant e și amănuntul că dacă în 1934, S.S.R. număra 200 de membri, în 1935, 205, în 1937 acest număr ajunsese la 241, ca în 1939 să scadă la 237 și să ajungă în 1944, la 248!

Al. Raicu

---

[1]) La 16 septembrie 1909, deci după două săptămîni de la constituirea celui de-al doilea comitet al S.S.R., condus de M. Sadoveanu, acesta i-a trimis o scrisoare (publicată și ea) lui Caraivan, în care atesta primirea gestiunii și o „dovadă" în care preciza că „D-l Virgil Caraivan, fost casier al «Societății Scriitorilor Români», mi-a predat azi, 4 februarie 1910, socotelile". Deci, Sadoveanu recunoștea că existase încă un comitet și, firește, încă un casier, înaintea comitetului constituit în 1909.

(1927), André Maurois (1938), Paul Morand (1931), Colette (1931), G. Duhamel (1931), ca să enumerăm numai cîțiva dintre cei mai reprezentativi. Încă din anul 1919 S.S.R.-ul îl proclamase membru de onoare pe Robert de Fleurs, care desfășurase o largă activitate pentru apărarea cauzei românești în timpul războiului de întregire.

● Așa cum era stipulat în Statut, S.S.R.-ul a editat și un Buletin, publicație echivalentă cu niște Anale în care au fost consemnate principalele documente ale Societății (Stagiunzații de breaslă, și în care au fost inserate principalele documente ale Societății (Statutul, Regulamentul de funcționare, Regulamentul de funcționare, Regulamentul de acordarea premiilor, dările de seamă anuale etc.) Primul Buletin a apărut, în iunie 1913. La Biblioteca Academiei se păstrează 3 volume (seria 1916—1931), 1933—1934 și 1936—1944) sub cota PI — 4336. La hotarul dintre anii 1911/1912, S.S.R.-ul a editat cel dintîi Calendar (almanah) al scriitorilor români de pretutindeni, la care au participat cu creații literare toți membrii Societății.

G. C.

manuscrisă „Musa someșană", foaie a Societății literare „Virtus Romana Rediviva".

● 1.I.1883 — s-a constituit societatea revistei „Literatorul" menită să susțină revista apărută în 1880. Ce președinte a fost ales V.A. Urechia, iar ca vicepreședinte Al. Macedonski.

● 100 de ani de la nașterea (1883) scriitorilor:

— Prozatorul Carol Ardeleanu (16.III.1883, București — 26.IX.1949)

— Memorialistul și istoricul Onisifor Ghibu (31.V.1883, Săliște, Sibiu — 31.X.1972)

— Dramaturgul și artistul G. Ciprian (Gh. Constantinescu, 5.VI.1883, Buzău — 7.V.1968, București)

— Urmuz (D. Demetrescu-Buzău, 17.III.1883, Curtea de Argeș — 23 XI 1923, București), precursor al suprarealismului și al literaturii absurdului.

— Poetul Corneliu Moldovanu (15.VIII.1883, Birlad — 2.IX.1932,

PRIMELE ŞEZĂTORI LITERARE

EMIL GÂRLEANU

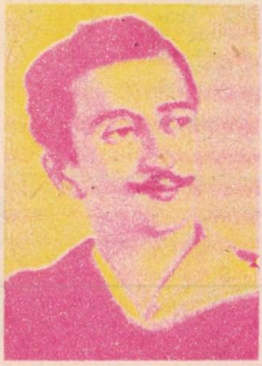

Cînd, în ziua de 4 Septembrie 1909, ne-am văzut strînşi în sala liceului **Lazăr** din Bucureşti, nu ne venea să credem. Vra să zică, ne puteam aduna, puteam înlătura neînţelegerile, puteam potoli ambiţiile, puteam, în sfîrşit, alcătui un tot, o societate, care să aibă un scop, spre îndeplinirea căruia ne legam să luptăm cu toţii. A fost o clipă de adevărat avînt sufletesc, avînt pe care nu-l atinsese întru nimic nici chiar acele jigniri adînci, care nu veniseră de la unii oameni cărora le cerusem sprijinul. De fapt, sprijin n-am avut din partea nimănui ; tot ce-am făcut, am făcut prin însăşi puterile noastre. Firește, nimeni nu poate spune că „Societatea Scriitorilor Români" n-ar fi fost bine să cuprindă pe toţi scriitorii români, în viaţă astăzi. Bătrîni şi tineri, unii lîngă alţii, aşa ar fi trebuit să apară cea dintîi alcătuire a Societăţii. Decît sînt simţăminte, peste care nici unii nici alţii nu pot trece, sînt prejudecăţi, sînt atîtea lucruri care despart pe oameni între dînşii. Scriitorii sînt şi ei oameni ca toţi ceilalţi, ba cu o impresionabilitate mai ascuţită, mai lesne de trezit. Totuşi, faptul însemnat era acela, că cea mai mare parte dintre scriitori, primise să lucreze într-un gînd, să meargă spre acelaşi ţel.

★

Întîia oară cînd s-a întrebuinţat această denumire : — „Şezătoare literară", pentru citirile literare în public, a fost în Martie 1906, după vestita turburare udată de sînge, din seara de 13 Martie, cînd mulţimea a oprit reprezentarea unor piese, în franţuzeşte, pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti. Atunci, într-un cald avînt, şi pentru propovăduirea limbii şi literaturii româneşti d. **Neculae Iorga**, însoţit de cîţiva dintre scriitori, grupaţi împrejurul revistei „Sămănătorul", au plecat prin ţară, de la un capăt la altul, citind publicului scrisul românesc, publicului care era chemat să asculte **şezători literare**. Au fost atunci dinpreună cu d-nul **Iorga : Sadoveanu, Iosif, Anghel**, în afară de scriitorii băştinaşi în oraşele prin care treceam. Am început cu Craiova, am tors firul călătoriei pînă la Botoşani, şi, pretutindeni, am fost întîmpinaţi cu adevărată căldură, ascultaţi cu bunăvoinţă. În unele oraşe, ca în Craiova, şi mai ales în Iaşi, primirea a luat mersul şi măreţia unei rare manifestaţii de dragoste.

Începutul se făcuse, firește, în împrejurări prielnice, cauza ce apărase scriitorii era prea dreaptă, ca să nu trezească un răsunet în sufletele tuturor. Cît de dreaptă a fost acea cauză, o vedem astăzi, în urmările ei, cînd aceeaşi societate înaltă joacă pe aceeaşi scenă piese româneşti, scrise de scriitorii noştri.

Ceea ce e de luat în seamă însă, e faptul că acest nou fel de a împărtăşi scrisul românesc a prins, şi că, aşa fiind, şi după acea neuitată călătorie de luptă, şezătorile literare au fost tot atît de nerăbdător aşteptate, tot atît de călduros primite.

Erau aşa, să zicem, o trebuinţă sufletească, şi nu lipsise decît **iniţiatorul**, găsit într-un chip atît de fericit în fiinţa de rară energie şi de mare talent a d-lui **Nicolae Iorga**.

De atunci, şi după înfiinţarea **„Societăţii Scriitorilor Români"** şezătorile literare au urmat în multe din oraşele noastre, — pretutindeni membrii societăţii au fost sărbătoriţi. Aceste şezători însă şi-au avut culminaţia în călătoria din Bucovina, cînd faptul a luat însemnătatea unui mare pas cultural. Spre fericirea şi recunoaşterea scriitorilor. Ardealul nu s-a lăsat mai prejos, şi în Februarie, acelaşi an, scriitorii s-au dus să citească la Sibiu.

★

Dar şezătorile din Ardeal şi Bucovina pot fi, cu adevărat, ţinute drept evenimente culturale. Nu cred să fie fericire mai mare pentru Românii din aceste două ţări înstrăinate, decît auzirea limbii româneşti, vorbită de acei care veghează la păstrarea şi înfrumuseţarea ei. Şi nu cred că ţara noastră poate face mai mult pentru **unitatea culturală a tuturor Românilor**, decît printr-această legătură de limbă şi simţire, legătură de la om la om, prin viu grai.

★

6 Ianuarie. Pornim spre **Rădăuţi**. Prietenii **Gh. Tofan** şi **Liviu Marian** ne însoţesc. Ne oprim la staţia **Hadic Falva** şi după puţin plecăm iar. Din

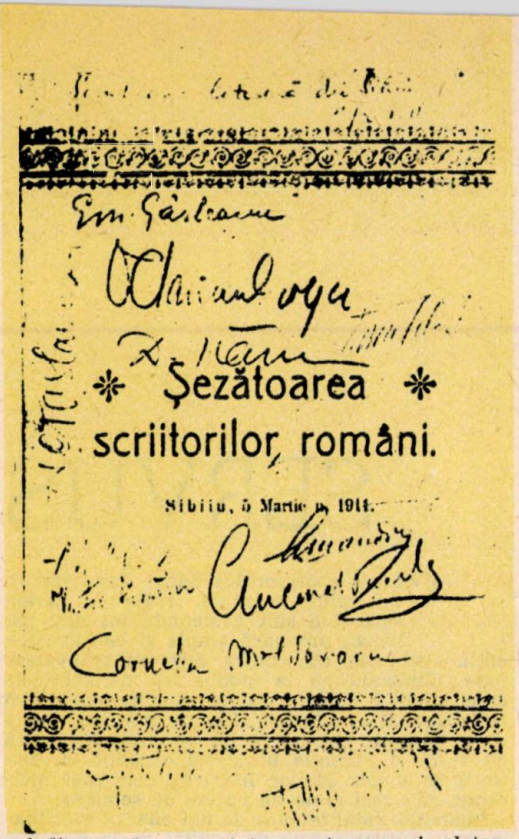

cel din urmă vagon, tot numai geamuri, al trenului-tramvai ce ne duce încet ca şi cînd n-ar vrea să se obosească, privim iarăşi cîmpul alb, în zarea căruia munţii se desluşesc de un albastru puternic, aproape ca sineala. Rădăuţii. Ne-a ieşit înainte fostul prefect al Rădăuţilor, un bărbat chipeş care ne spune cuvîntul de primire. Alături de el e poetul bucovinean Berariu, membru şi el al **„Societăţii Scriitorilor Români"**. Din satele de prin prejur au venit delegaţii de ţărani. Sub căciuli, pletele lor cărunte cad frumos ca şi ale preotului bătrîn, care seamănă atît de bine la chip cu iubitul nostru povestitor **Nicoale Gane**. Alţi preoţi tineri, şi tot ce Rădăuţii au suflet de român, s-au grăbit să ne vază. Stringeam cu bucurie mîinile deprinse cu munca, ale ţăranilor isteţi şi falnici, care ne întîmpină cu ochii umezi.

★

Rătăcim pînă spre seară ; intrăm în localul **„Băncii Albina"**, cea mai bogată aşezare bănească din Ardeal, vizităm **Tipografia Arhidiecesană**, veche de cincizeci de ani, şi obosiţi, ne îndreptăm spre restaurantul **Brotte**, unde, pînă tîrziu, în tovărăşia prietenilor, şi-n legănarea dulcelor melodii ale cîntecelor româneşti, cîntate de lăutari, cutremuraţi uneori de accentele imnului : **„Deşteaptă-te Române"**, pe care-l cîntăm în cor, ne simţim ca la noi în ţară, în mijlocul alor noştri. După miezul nopţii, pe uliţi gloduroase şi pustii, ne întoarcem pe lîngă vechiul zid de **centură** al cetăţii, cu cele trei turnuri mohorîte, căci dacă pe zidurile celui din mijloc, se reazemă, ca o ironie, localul Teatrului, mi se pare, prin **crenelurile** celorlalte două abia dacă se mai iţeşte lumina slabă a opaiţului unui biet păzitor.

Bucureşti), unul din întemeietorii „Academiei bîrlădene" şi fost preşedinte al S.S.R.

— Istoricul literar **Nicolae Cartojan** (4.XII.1883, Călugăreni, Vlaşca — 20.XII.1944)

— Poetul şi patriotul **Pan Halippa** (1.VIII.1883 — 30.IV.1979)

— Poetul erou **Mihail Săulescu** — 23.II.1883, Bucureşti — mort pe frontul de la Predeal în 1916)

— Prozatorul **I.C. Vissarion** (6.II.1883, Costeştii de Vale, Dîmboviţa — 1951)

— Dramaturgul şi prozatorul **Petre Locusteanu** (1883—1919)

● **EMINESCIANA** — 75 (Evenimente literare din anul 1908) :

— În anul 1908 au apărut următoarele ediţii sau lucrări consacrate vieţii şi operei poetului (selectiv) :

— **Poezii**, ediţie îngrijită de Ion Scurtu (Bucureşti, Minerva, 1908)

— **Proza literară**, ediţie îngrijită şi introducere de Ion Scurtu (Buc, Ed. Minerva, 1908)

— G. Ibrăileanu — **Postumele lui Eminescu** (în „Viaţa românească", 1908, vol. X, pag. 228—241)

— D. Caracostea — **Evoluţionism estetic — cum plăsmuia Eminescu** (în „Viaţa nouă", 1908, pag. 457—461)

● Repertoriu bibliografic 1908 (selectiv) :

— M. Sadoveanu publică în volum nuvela **Duduia Margareta** şi **Oameni şi locuri. O istorie de demult**, iar,

— Ilarie Chendi — **Impresii** (critică)

— Şt. O. Iosif şi D. Arghel — **Caleidoscopul lui A. Mirea** (cronici fanteziste versificate) şi comedia **Cometa**

— Ion Minulescu — **Romanțe pentru mai tirziu** și proza simbolică — **Casa cu geamuri portocalii**

— Elena Farago — **Șoapte din umbră** (versuri)

— Emil Isac — **Poezii. Impresii și senzații moderne**

— Emil Girleanu — **1877. Schițe din război**

— G Panu — **Amintiri de la „Junimea" din Iași**

— Duiliu Zamfirescu — **Îndreptări** (din ciclul „Comănești-enilor")

— Corneliu Moldoveanu — **Cîntarea cîntărilor** (poem)

● 23.IV.1908 — a fost înființată **Societatea Scriitorilor Români** (vezi documentarul din „Almanahul" nostru)

● Liviu Rebreanu a debutat cu schița **Codrea** în „Luceafărul" din 1.XII 1908.

● Au apărut periodicele :

— „Revista celorlalți" (20.III. 1908 — 10.IV. 1908) editată de Ion Minulescu

— „Ion Creangă" (august 1908 — iunie 1921), la Bîrlad, avîndu-i calaboratori pe Tudor Pamfile, G.T. Kirileanu, I.E. Torouțiu, Urban Jarnik și Gh. Cardaș

— „Neamul românesc literar" (în serii: 25.XII.1908 — 25.XI.1912; 29.XI.1925 — 12.IV.1926), la Vălenii de Munte, editat de N. Iorga

● 75 de ani de la nașterea (1908) scriitorilor :

— Prozatorul și istoricul **D. Almaș** (D. Ailincăi, 1.XI.1903, Negoești, Neamț)

— Poetul, prozatorul și eseistul **Geo Bogza** (6.II.1908., Blejoi, Prahova)

SERVUS

Cărțile profesorului Edgar Papu circulă din mînă în mînă cerute cu nerăbdare. Ele sînt comentate tot mai pasionat, provoacă ample și benifice discuții, elogii sau, din contră, adversități înverșunate. Gîndindu-mă la modul atît de subtil în care eruditul Edgar Papu se impune conștiinței celor care îl ascultă sau îl citesc îmi dau seama că el ține atît de marea lui vocație pedagogică cît și de o formație umanistă capabilă să distingă în lumea ideilor lucrurile cele mai incitante, cele mai pline de putere de seducție.

Incitante, catalizatoare de noi energii spirituale, erau cursurile sale de neuitat de la Facultatea de filologie a Universității din București despre poeții latini, despre literatura spaniolă sau despre curentele literare ale acestui secol. Îmi amintesc că la un seminar dedicat timp de un semestru lui Lessing și în mod deosebit scrierii **Laokoon** profesorul Papu ne-a vorbit într-o după-amiază, pe care n-am s-o uit niciodată, despre modul în care motivele de mare circulație în creația culturală capătă noi forme, noi stigme în arta diferitelor popoare. A mai discutat, cu eleganța și distincția care îi caracterizează totdeauna verbul, dar și cu o pasiune mocnită, care ni se transmitea imediat, despre raportul dintre general și individual în artă. Încet, încet, discuțiile din seminar au ajuns la problema contribuției pe care creatorii o aduc în efortul de înnoire a artei. Profesorul Papu ne-a spus atunci că există tot atîția creatori posibili cîți indivizi sînt. Fiecare individ, susținea el,și noi îl urmăream cam cu uimire încercînd să-l combatem, poate fi un realizator de excepție, de mari valori, în cele mai variate domenii ale vieții sociale, cu condiția ca el să ajungă într-un context favorabil, conștient de propria și autentica sa vocație, să se dedice cu pasiune și consecvență acestei vocații. Înțelegerea de sine a fiecăruia, construirea prin timp a personalității au în acest sens un rol decisiv. Această înțelegere de sine, altfel spus o clară conștiință de sine, este benefică nu numai în cazul indivizilor ci și al unor largi orientări literare sau chiar al culturilor naționale. Profesorul Papu ne explica faptul că Lessing a avut o contribuție de excepție în realizarea conștiinei de sine a culturii germane moderne. Discuțiile foarte aprinse s-au încheiat cu indemnul de a ne gîndi pe noi înșine ca studenți și viitori profesori, mai stăruitor și mai nuanțat în relație cu propria și autentica noastră vocație. Țin minte că am plecat foarte tulburați de la acest seminar și

DEVOTUS

că întrebările stîrnite de dezbaterile pe care textul lui Lessing le provocase au stăruit încă mult timp. Discutam abstracții, concepte de mare generalitate și, pe măsură ce încercam să ne apropiem de miezul de foc al înțelesurilor spre care năzuiam, profesorul Papu ne marca sufletește, nespus de adînc.

Am știut încă de pe atunci că una dintre contribuțiile cele mai importante la formarea mea ca om și intelectual a avut-o profesorul Edgar Papu.

Cu timpul, pe măsură ce profesorul Edgar Papu a dat la iveală noi și noi volume, am putut să-mi dau seama că strădania sa de a sublinia în faptele de cultură tot ceea ce îi poate face pe oameni mai demni și mai buni, mai încrezători în disponibilitățile lor benefice, este pe cît de stăruitoare pe atît de admirabil servită de impresionanta sa erudiție. O consecventă ținută etică, o permanentă încredere în om și în tot ceea ce e mai bun în ființa umană prezidează toate scrierile profesorului Edgar Papu. Indiferent că vorbește despre originile portugheze ale barocului ca timp de existență, despre protocronismul românesc sau despre evoluția și formele genului liric, profesorul Edgar Papu face cu noi toți cei care îl citim aceeași stăruitoare operă de **caligogie** căreia i-a servit întreaga viață cu tot ceea ce are mai bun în el. Este atitudinea de la sine înțeleasă a unui învățat convins de vocația și de misiunea lui în lumea frumoasă dar și atît de complicată prin care trecem. Este atitudinea firească a unui autentic umanist.

Și tot atît de firesc este și faptul că toate scrierile pe care profesorul Edgar Papu le-a dat la iveală în ultimii ani au provocat și continuă să provoace numeroase discuții, dezbateri pasionante, luări de poziție pro și contra, polemici pline de tensiune. Tezele propuse de el, ideile pe care le aduce în cultura română de azi pot fi uneori negate. Ele nu pot fi însă niciodată ignorate. Sămînța bună risipită cu dărnicie de domnul profesor Edgar Papu rodește repede. Rodește puternic. Este și acesta un semn al aceleiași egale puteri de comunicare cu lumea de cristal a ideilor și cu conștiința noastră a tuturor.

Al puterii cu care el, **magister doctissimus** dar și **servus devotus** al unei mari și impresionante vocații pedagogice ne incită și ne cîștigă sufletește mai departe.

Mihail Diaconescu

— Poetul **Virgil Carianopol** (28.III.1908, Caracal)
— Cercetătorul și istoricul literar **I.C. Chițimia** (22.V.1908, Albești, Mehedinți)
— Poetul, gazetarul și traducătorul **Mircea Grigorescu** (27.X. 1908, Rm. Sărat — 18.II.1976, București)
— Poetul **Ion Th. Ilea** (17.VI. 1908, Bistrița Bîrgăului)
— Memorialistul și gazetarul **L. Kalustian** (17.X.1908)
— Esteticianul și eseistul **Edgar Papu** (13.IX.1908, București)
— Poetul și prozatorul **Nicolae Rădulescu-Lemnaru** (14.X.1908, Sălciile, Prahova)
— Prozatorul și publicistul antifascist **Al. Sahia** (Alexandru Stănescu, 11.X.1908, Mînăstirea, Ilfov — 12.VIII.1937)
— Poetul **Cicerone Theodorescu** (9.II.1908, București — 17.II.1974)
— Poetul **Iulian Vesper** (Teodor C. Grosu, 22.XI.1908, Horodnic de Sus, Suceava)

— Prozatorul și sculptorul Ion Vlasiu (6.V.1908, Lechința, Mureș)

● Au decedat (1906) :
— Creatorul teatrului evreiesc din România — **Avram Goldfaden** (12.VII.1840 — 9.I.1908)
— Poetul **D. Ollănescu-Ascanio** (1849—1908)
— Dramaturgul **Ronetti Roman** (n. p. 1852 — 9.I.1908)
● În anul 1908, scriitoarea română de expresie franceză **Marta Bibescu** (28.I.1889), București — 28.XI.1973, Paris) a fost distinsă cu Premiul Academiei Franceze pentru volumul de poezii **Les Huit Paradis** (1908)
● **EMINESCIANA 50** (evenimente literare din anul 1933) :

— G. Călinescu — **Filosofia lui Eminescu** (în „Adev. lit. și ar-

tistic", 1933, nr. 668, pag. 1—2)
— G. Bogdan-Duică publică: **Eminescu în Sibiu** (în „Mihai Eminescu", 1933, pag. 5—6); M. Eminescu — **Poezii**, ediție îngrijită de C. Botez, cronică, în „Gînd românesc", 1933, pag. 337—340.
— D. Murărașu — M. Eminescu — **Poesii**, ediție îngrijită de C. Botez (în „Azi", 1933, pag. 860—865).
— Ovidiu Papadima — dr. C. Vlad — **M. Eminescu din punct de vedere psihanalitic** (în „Gîndirea", 1933, pag. 105—108)
— Al. Tzigara-Samurcaș — **Mite Kremnitz și Eminescu** (în „Convorbiri literare", 1933, pag. 3—6)
— Paul Zarifopol — **Notă la un inedit al lui Eminescu** (în „Convorbiri literare", 1933, pag. 505—510)
● Repertoriu bibliografic 1933 (selectiv):
— Tudor Arghezi publică **Tablete din Țara de Kuty** (alegorii), iar

— Lucian Blaga — **La cumpăna apelor** (versuri) și **Cunoașterea luciferică** (eseuri)
— G. Călinescu — **Cartea nunții**
— G. Ibrăileanu — **Adela**
— M. Sadoveanu — **Creanga de aur** și **Locul unde nu s-a întîmplat nimic**
— Camil Petrescu — **Patul lui Procust** și eseul **E. Lovinescu sub zodia seninătății imperturbabile**

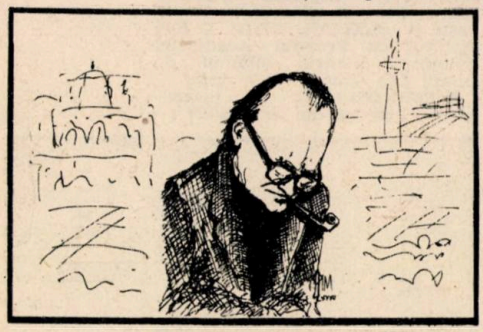

— Mircea Eliade — **Maitrey**
— Gib Mihăescu — **Rusoaica** și **Femeia de ciocolată**
— Hortensia Papadat-Bengescu — **Drumul ascuns**
— Virgil Gheorghiu — **Febre** (versuri)
— Simion Stolnicu — **Punct vernal**

CRITICUL ȘI AUTORUL

După un studiu despre proza eminesciană (1964), elaborat cu corectitudine dar încă nereprezentativ pentru ceea ce avea să devină criticul, Eugen Simion se desparte de modalitățile cercetării „de institut" și încearcă **Orientări în literatura contemporană (1965)**. Interesul său merge deopotrivă către stabilirea unor tipuri de sensibilitate identificabile în universul poeziei contemporane (Arghezi, Călinescu, Philippide, Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Geo Dumitrescu), dar și către proză și critică. Demersul practică schița de „siluete", împărțindu-se între observație și analiză. De la această etapă a formării personalității sale viitoare, Eugen Simion își manifestă mobilitatea spiritului prin disocierile față de exegezele anterioare. El este preocupat să găsească formule adecvate, sugestive, care să conțină pe cît posibil, concentrat, structura personalității artistice discutate. Nici tonul, nici atitudinea și nici expresia nu trădează teribilisme sau ostentație, iar apetența pentru literatură este autentică.

Este ceea ce conferă calitatea esențială a studiului de mari proporții consacrat lui Eugen Lovinescu **(Scepticul mîntuit, 1971)**. Criticul nu-și ascunde solidaritatea în acest portret complex, care face din Eugen Lovinescu un adevărat personaj de literatură. Pentru că și Eugen Simion cunoaște tentația literaturii, în acest studiu pentru întîia oară foarte pregnantă.

Încercînd să-și explice creația lovinesciană, Eugen Simion este preocupat de structura personalității, în care descoperă semnele precumpănirii unei „sensibilități originale" față de ceea ce reprezintă factorul „cultură". Efortul critic țintește restituirea sensurilor operei, dar și pe acelea ale experienței **autorului**, o înțelegere a figurii sale spirituale prin analiza atitudinilor, a judecăților, opțiunilor și erorilor. Eugen Simion atribuie destinului lovinescian un sens tragic, provenit dintr-un „fond de neliniști spirituale și afective". Lovinescu este imaginat în ipostaza unui spirit care prin exercițiu critic își învinge și își contrazice temperamentul și resemnarea, ca „sceptic superior în stare oricînd a se replia și a dezlega fulgerele polemicii". Scepticismul său fiind „cordial și creator" nu are nimic olimpian, destinul criticului fiind unul asumat cu discreție și respectat „cu o tragică rigoare".

Cu studiul despre Lovinescu, Eugen Simion dă măsura talentului său, de la început capabil să speculeze creator, să argumenteze convingător și să-și susțină atrăgător edificul critic.

Cele două volume **Scriitori români de azi** (1974, 1976) aduc o evoluție a laturii „artiste" a structurii criticului, a cărui expresie, deja foarte personală în **Scepticul mîntuit** tinde către deplina stăpînire literară a cuvîntului. Plăcerea

pentru literatură ca obiect al investigației este dublată de nevoia de a converti în literatură actul critic, ceea ce face din Eugen Simion un autor, dacă se poate spune astfel, „imagist". Prin aceasta textul devine și pretext, analiza literaturizată atribuindu-i un spor estetic și de semnificație. Criticul iubește literatura cu luciditate, spontan și în același timp ceremonios, pasiunea fiind „civilizată" de rațiune. De unde și urbanitatea formulării rezervelor, atitudinea ponderată și impresia de imparțialitate.

Criticul înțelege lectura ca sistem, ca demers care „folosind mijloace variate descoperă figura spiritului creator", aceasta din urmă însemnînd „filosofia existenței, calitatea expresiei dar și felul în care autorul asumă universul de care este purtat". Un asemenea demers întreprinde Eugen Simion în eseurile care formează volumul său din 1980, **Dimineața poeților**. Recitirea unor creații nu o dată descurajante în platitudinea și stîngăcia care acoperă zone întinse, implică o critică eliberată de prejudecăți, capabilă să revigoreze sensurile textului, să le redescopere sau să le extragă din propria imaginație creatoare, pentru a le restitui reînnoite, înzestrate cu semnificații care să stimuleze interesul.

Eugen Simion este un critic încrezător în destinul **autorului**. Vocația sa pentru literatură — foarte vizibilă mai ales în **Jurnal parizian**, îi alimentează interesul pentru **autor** ca personaj al operei. Relația între „omul care scrie și omul care trăiește" face obiectul unei cărți substanțiale, anume consacrate, **Întoarcerea autorului**, 1981.

Eseurile despre relația creator-operă din acest volum readuc în discuție autorul, exclus „din ecuația analizei" de către noua critică. Eugen Simion reabilitează creatorul ca personalitate de care opera nu se poate dispensa, argumentînd, polemic, convingeri care, neformulate atunci, i-au alimentat atitudinea critică de la **Scepticul mintuit** încoace. Spiritul său speculativ-analitic este din ce în ce mai activ, orientat, în această carte, cu predilecție către cultura franceză și mai ales a ultimului secol. Pledoaria pentru suveranitatea Autorului, admirabil construită, se datorează de altfel unui autor el însuși foarte prezent în propria operă. Dacă se poate vorbi despre seninătatea criticului, ideea i s-ar potrivi lui Eugen Simion, autor care scriind despre drama lovinesciană are, în ceea ce îl privește, o structură fără conflicte, echilibrată de identitatea dintre vocație și aspirație și de acordul între idee și expresie.

Sultana Craia

— Jean Bart — **Europolis**
— N. D. Cocea — **Fecior de slugă**
— Const. Nisipeanu — **Cartea cu grimase**
— N. Crevedia — **Bulgări și stele**
— G. M. Zamfirescu — **Maidanul cu dragoste**

— Tudor Vianu, **Influența lui Hegel în cultura română**
— Pompiliu Constantinescu — **Critice**
— Aron Cotruș — **Printre oameni în mers** (versuri)

— Victor Ion Popa — **Velerim și Veler Doamne**
— Vasile Voiculescu — **Destin** (versuri)
— Ilarie Voronca — **Patmos și alte șase poeme**

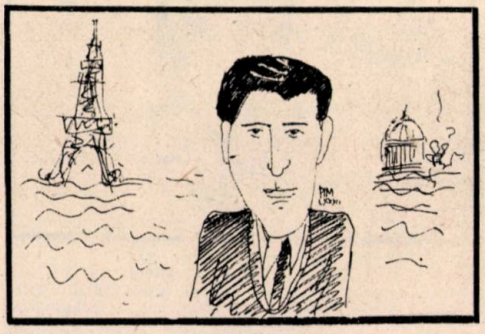

● Au apărut periodicele :
— „Abecedar" (11.V.1933 — 25.III.1934, la Brad, apoi la Turda),
— „Gînd românesc" (mai 1933 — aprilie 1940), lunar, la Cluj,
— „Șantier" (15.IX.1933 — de-

cembrie 1937), la București,
— „Cuvîntul liber" (11.XI.1933 — 3.X.1936), la București,
— „Reporter" (6.XII.1933 — 6.XII.1938), la București.

● 50 de ani de la nașterea (1933) scriitorilor: **George Baiculescu** (19.I.1933); **Nicolae Balșan** (17.IV.1933, Simeria), **Tudor Balteș** (Iosif Bucur, 4.I.1933 — 25.VII.1979, Tg. Mureș), **Ion Băieșu** (Ion Mihalache, 2.I.1933, Băiești, Buzău); **Tudor Băran** (8.VI.1933, Tg. Cărbunești), **Ion Bodunescu** (16.III.1933, Tg. Cărbunești), **Anghel Dumbrăveanu** (21.XI.1933, Dobroteasa, Olt), **(Florea Firan** (4.X.1933, Giubega, Dolj); **Gálfalvi Zsolt** (30.XI.1933, Tg. Mureș), **Const. Georgescu** (27.V.1933), **Grigore Hagiu** (27.IX. 1933, Tg. Bujor, Galați), **Sorin Holban** (6.II.1933, Iași); **Negoiță Irimie** (30.IX.1933), **Alexandru Ivasiuc** (12.VII.1933, Sighetul Marmației — 4.III.1977, București), **Traian Jacotă** (22.XII. 1933), **Dan Grigore Mihăescu**

(5.VI.1933), **Ilie Purcaru** (6.XI.1933, Craiova), **Dan Rebreanu** (15.XII. 1933, Cluj), **Miron Scorobete** (1.V.1933, Răchitoasa, Hunedoara), **Eugen Simion** (25.V.1933, Chiojdeanca, Prahova), **Nichita Stănescu** (31.III.1933, Ploiești),

Valentin Șerbu (20.VI.1933, Tulcea), **Cristina Tacoi** (8.VI.1933, Plenița, Dolj), **Constantin Turturică** (I.VIII.1933, Drăgășani, Teleorman), **Ion Țugui** (24.XII. 1933, Vicovu de Jos, Suceava), **Stan Velea** (29.V.1933, Poiana Mare, Dolj), **Romulus Vulpescu** (5.IV.1933), **Dan Zamfirescu** (21.XII.1933, București), **Horia Zilieru** (Gh. Iancu, 21.V.1933, Racovița, Muscel).

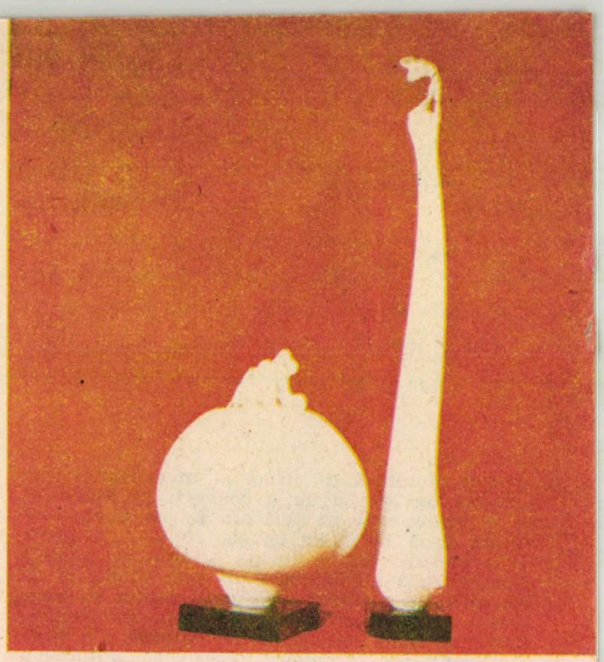

Dan Băncilă : „Metamorfoze"

Rondelul luptei pentru gînd

Lui Vasile Pârvan

O luptă pentru mai mult gînd
Pe colbuite căi sacrale
De mult urcînd și coborînd
Pînă la vetre augurale

Decît a morților de rînd
O, nu e mai curată vale !
O luptă pentru mai mult gînd
Pe colbuite căi sacrale

Din vechi aud cum crește blînd
Iarba-n poienile natale....
Lari și comați văd respirînd
Calde lumini memoriale :

O luptă pentru mai mult gînd

Pan Izverna

Paternitatea unei opere

Istoria literară se confundă adesea cu o operație detectivă. Adevăratul critic literar are în el o fibră de Sherlock Holmes. Nimic nu probează mai bine această vocație a criticului și istoricului literar decît aventura **Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie** în cercetarea românească. Mai intîi manuscrisul a fost descoperit în românește. După titlu a fost considerat al lui Neagoe Basarab. A venit apoi supoziția că acest text n-a fost scris pe vremea lui Neagoe, ci după aceea. Prim litigiu detectivistic. Ba mai mult decît atît, dată fiind turnura religioasă a cărții s-a presupus că această carte ar fi și opera unui călugăr dirijat de voevod. Cînd s-a descoperit originalul slav discuția a fost reluată de la capăt. Dar apărea o problemă nouă : poate fi a literaturii române o carte scrisă în slavă veche ? Discuție desigur inutilă. Literaturile occidentale își încep istoria cu cărțile scrise în limba latină care era limba de cult a acelor țări. Situația limbii slave în răsăritul Europei este identică cu aceea a latinei în apusul Europei : este adică tot o limbă de cult și istoria literaturii române începe firesc, așa cum începe cea franceză cu scrieri latinești, cu cărțile în limba slavă. Pretenția istoricilor bulgari de a înregistra la capitolul contribuție proprie aceste scrieri în limba slavă nu se justifică deoarece aceste scrieri nu-s apărute pe teritoriul bulgăresc și nu se datorează bulgarilor. Slava corespunde mediobulgarei, dar manuscrisele de slavă veche ale bulgarilor transmit o limbă slavă din ce în ce mai coruptă cu trecerea vremii pentru că copiștii amestecă în slava veche bulgarisme recente. Scrierile în slavă veche de pe teritoriul românesc conservă cel mai bine mediobulgara pentru că aici aceasta este o limbă învățată care nu poate fi coruptă de copiști care nu știu bulgara modernă. Manuscrisele slave de pe teritoriul românesc au de aceea o valoare de etalon.

Învățăturile lui Neagoe Basarab au circulat întîi în versiunea primă slavă, apoi într-o traducere românească, ambele clasice pentru istoria literaturii române. Sigur este că cel slav este cel vechi, iar că cel românesc este o traducere fidelă într-o frumoasă limbă română. Ceea ce a redeschis discuția și apetitul detectivist al istoriei noastre literare sau a altor istorici literari a fost paternitatea acestei scrieri. A fost scrisă de voevod sau de un călugăr la comanda voevodului ? Și dacă a fost scrisă de altcineva

● **EMINESCIANA 25** (evenimente literare din anul 1958) :

— A apărut sub îngrijirea lui Perpessicius, cel de-al V-lea volum al ediției critice definitive de **Opere** de Mihai Eminescu, conținînd poezii postume, note și variante, exerciții și moloz, addenda și corrigenda, apocrife, mărturii

— La Buenos Aires (Argentina) a apărut culegerea **Poesias** de M. Eminescu, în versiunea spaniolă a Mariei Teresa Leon și Rafael Alberti (Ed. Losada, 1953)

— La Paris (1958) apare culegerea **Quatre poèmes** de M. Eminescu, în traducerea lui Hubert Juin

— Apare la Budapesta, în traducerea lui Kálnoky László poemul **Împărat și proletar** de M. Eminescu (1958)

— Apare la Moscova culegerea **Stihi** (1958) de M. Eminescu, traducere colectivă în limba rusă.

● Repertoriu bibliografic 1958 (selectiv) :

— Tudor Arghezi publică volumele de versuri **Cartea mea frumoasă** (selecție retrospectivă), **Versuri alese** și volumul de publicistică — **Lume veche, lume nouă.** În același an îi apare la Paris, în traducerea lui Hubert Juin, culegerea — **Poèmes choisis,** iar

— Victor Eftimiu — **Odă limbei române**

— Eugen Jebeleanu — **Surîsul Hiroșimei**

— Zaharia Stancu — **Rădăcinile sînt amare** (4 vol.)

— Ion Brad — **Cu timpul meu,** versuri.

— Dan Deșliu — **Ceva mai greu** (versuri militante)

— Virgil Teodorescu — **Drepturi și datorii** (versuri)
— Victor Felea — **Soarele și liniștea** (selecție de versuri)
— Nicolae Labiș — **Lupta cu inerția** (postum)

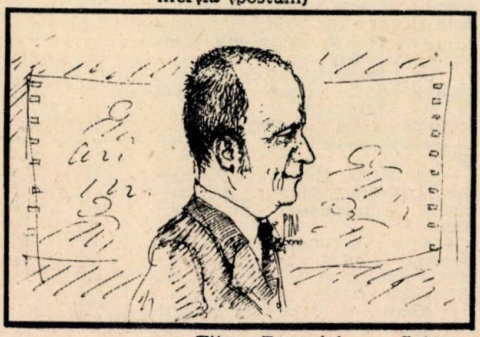

— Titus Popovici — **Setea**
— Laurențiu Fulga — **Meșterul Manole** (teatru)
— Eugen Barbu — **Oaie și ai săi** (nuvele)
— G. Ciprian — **Măscărici și mizgălici** (amintiri).
— Pop Simion — **Paralela 45** (reportaje)
— Al. Ivan Ghilia — **Cuscrii** (roman)
— Corneliu Leu — **Vîrsta de aur** (roman)
— Francisc Munteanu — **Cerul începe la etajul 3** (nuvele și povestiri)
— Petru Vintilă — **Linia vieții** (nuvele)
— H. Zincă — **Ultima toamnă** (nuvele)

● Debuturi editoriale 1958 (selectiv) :

— D. R. Popescu — **Fuga** (schițe și povestiri)
— Valeriu Râpeanu — **G. M. Zamfirescu** (micro-monografie)

● **15.VII.1958** — începe să apară la București, bilunar, apoi săptămînal, seria nouă a revistei „Luceafărul", director Mihai Beniuc, organ al Uniunii Scriitorilor, avîndu-i redactori șefi, succesiv, pe Mihu Dragomir, Dan Deșliu, Eugen Barbu, Ștefan Bănulescu, Virgil Teodorescu, Nicolae Dragoș și Nicolae Dan Fruntelată (pentru istoricul revistei vezi documentarul nostru din Almanahul estival „Luceafărul" — 1982).

Gh. Catană

Desene de Mihai Pinzaru-Pim

decît domnul, de ce naționalitate va fi fost autorul presupus ? Iar dacă autorul nu e Neagoe ci e un călugăr străin, nu este firesc să trecem această operă în patrimoniul naționalității căruia aparține presupusul autor ? Cu alte cuvinte, dacă Neagoe e autorul ea aparține istoriei literaturii române ; dacă este vorba de un călugăr bulgar ea va aparține istoriei literaturii bulgare. Dată fiind valoarea acestei scrieri, singura de dimensiunile și importanța ei valorică pentru secolul XVI, chestiunea devine arzătoare. Cine susține ipoteza Neagoe susține trecerea **Învățăturilor** în cadrul istoriei literaturii române. Cine susține ipoteza unui călugăr, cu o mare șansă de a fi străin, scoate cartea din cadrele istoriei literaturii române. Faptul este posibil prin caracterul comunității culturale și literare răsăritene aflată mai întîi sub influența Constantinopolului și apoi sub a bisericii de limbă slavă cu centrul în Bulgaria. Litigiul în jurul acestor învățături este caracteristic : ajunge lipsa atestării ca o operă găsită în circulație românească și legată de voevozii români să fie pusă în discuție ca paternitate și confiscată în folosul altei culturi și literaturi. Iată de ce chestiunea paternității s-a formulat în ultimă instanță astfel : este **Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie** opera unui român sau a unui străin ?

Premisele le-a creat cercetarea românească și în speță Demostene Russo, un savant grec stabilit în România, celebru în egală măsură pentru acribia cercetării, dar și pentru sterilitate, opera lui întreagă însumînd 2 volume de studii. Demostene Russo n-a considerat **Învățăturile** cartea unui om de stat ci o carte de factură religioasă, detaliile de natură politico-istorică fiind scoase din alte cărți. Astfel s-a netezit drumul opiniei că **Învățăturile** nu-s scriere domnească ci călugărească, deschizîndu-se poarta pentru orice pretendent străin cu șansă pentru ocuparea locului de autor al însemnatei opere. Bătălia pentru acest tron a cunoscut candidați și susținători, întocmai ca pentru tronul Munteniei sau Moldovei unde în spatele candidatului se afla întotdeauna o putere străină. Cel care a stat mereu în spatele uzurpatului Neagoe a fost de pildă N . Iorga, care a ținut să-l repună în drepturile de autor. Tronul de autor al acestei faimoase cărți a rămas însă într-o continuă dispută. Adversarii paternității neagoiane au căutat să evidențieze anume contradicții dintre afirmațiile și caracterele textului **Învățăturilor** și ceea ce se știa despre epoca lui Neagoe și Neagoe pentru a muta textul cu un secol mai tîrziu și a-i răpi posibilitatea paternității lui Neagoe. Chestiunea se complică datorită existenței mai multor manuscrise în română cu versiuni diferite, a unei versiuni slave și a unei versiuni grecești la muntele Athos. Care este originalul pe baza căruia se poate întemeia discuția despre paternitate ? În sfîrșit, așa cum la scaunul Moldovei sau Munteniei se mai înfățișa cîte un domnișor pofitor de domnie cu susținătorii săi a mai apărut și pentru tronul vacant de autor al acestei răspîndite opere un nou pretendent : susținătorul său un cercetător grec Leandros Vranoussis, iar nou candidat un călugăr grec Manul din Corint, fost mare retor al patriarhiei din Constantinopol.

Chiril și Metodie

Continuare în pag. 107

— Dumneata, ca toți cei din generația dumitale, nu-l cunoști îndeajuns și nu-ți poți da seama de genialitatea lui ; dumneata nu-l cunoști decît ca poet. Evident, ea se vede și din poeziile lui, — se vede însă mult mai strălucitoare din articolele lui scrise în proză și risipite în diferite reviste și ziare. Mai tirziu, cînd se vor aduna și se vor publica acele articole, atunci aveți să vă dați seama ce vastă minte avea, constatînd că nu există problemă a neamului nostru care să nu-l fi preocupat și asupra căreia să nu se fi pronunțat cu o desăvîrșită competență și claritate. A ! ce șubrezi sîntem, dacă o astfel de minte...

Și așa, în dimineața aceea, rînduind piesele pe eșichier, nu știu de ce mi-a venit să recit versurile :

De greul negrei vecinicii,
Părinte mă dezleagă...

Apoi, înainte de a începe partida :

— Domnule Maiorescu, eu sînt convins de un lucru...

— Anume ?

— Cum să vă explic eu mai clar ? ...Vedeți, LUCEAFĂRUL lui Eminescu e o baladă. De obicei, baladele produc cititorului o încîntare, un fel de beție fermecătoare, o stare sufletească asemănătoare cu aceea pe care ne-o pricinuiește o sonată sau o simfonie. Mă gîndesc la cele mai frumoase balade pe care le cunosc, — citirea nici uneia din ele nu mi-a sugerat gîndul că ea trebuie să fie izvorîtă dintr-o adîncă sfîșiere sufletească îndurată de autor. Ei bine, citirea LUCEAFĂRULUI mă face să cred că Eminescu a fost îndemnat să-l scrie de o mare durere pe care trebuie s-o fi îndurat. Ce ziceți ?

Maiorescu mă privea zîmbind. Cînd am terminat zise :

— Vous êtes le premier à me poser cette question.

Apoi, după o aruncătură de ochi spre ușile salonașului :

— Da, ai dreptate, LUCEAFĂRUL a răsărit din noaptea unei mari dureri. Am să-ți fac o mărturisire, dar și o rugăminte : păstreaz-o pentru mai tirziu.

Între Eminescu și mine exista o legătură ca aceasta care ne unește pe noi doi, ba poate și mai strînsă. Cu timpul, ne ajunsese ca o rudă apropiată și dragă, căreia îi era ușa deschisă la orice oră. De cîtăva vreme însă, vizitele lui se răreau și în curînd începu să lipsească și de la adunările noastre literare.

Am aflat degrabă pricina acestei schimbări ; era legătura lui cu Veronica Micle, legătură care pe zi ce trecea amenința să-l înstrăineze cu totul de cercul „Junimii". Doamne, domnule Brătescu, va sosi poate o zi, în care se va cunoaște toată sincera mea solicitudine pentru soarta bietului Eminescu. Visam pentru el o situație frumoasă, atît de meritată prin marele său talent, prin vasta lui cultură și prin limpezimea minții lui geniale. Aș fi vrut să-l văd ocupînd o catedră universitară de filozofie, — aș fi vrut să-l văd căsătorit cu o fată bună, cinstită și cu ceva stare, care să-l fi putut pune la adăpostul nevoiei de a munci din greu pentru a-și asigura existența. Poți deci înțelege cît mă îngrijora și mă durea faptul că-l vedeam în fiecare zi mai învăluit în mrejele unei femei ca Veronica Micle. Cunoșteam bine reputația de care se bucura. Știam că fusese... prietena multora, între care și a lui Caragiale. Mărturisise chiar el. Caragiale e un mare talent, dar sub raportul moralității nu este un exemplu de urmat și, comme il n'avait pas de poils sur la langue, într-o zi, în

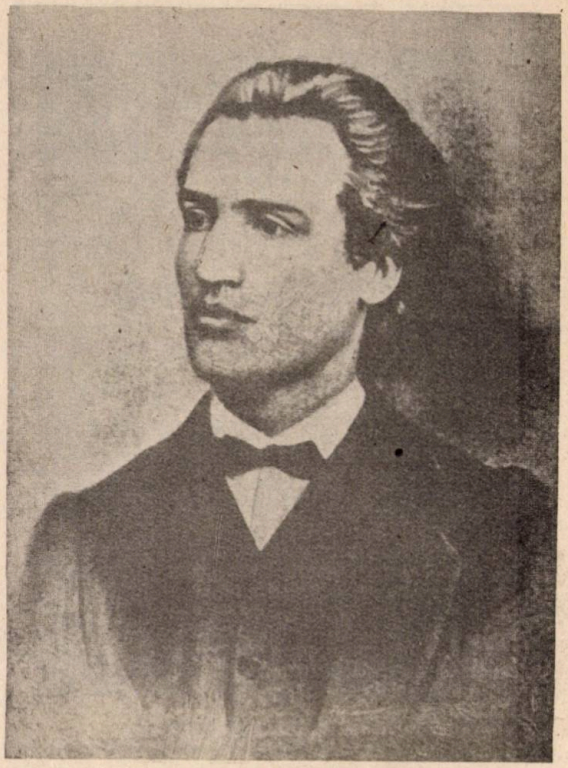

care vorbeam cu dînsul de înstreinarea lui Eminescu, îmi zugrăvise pe Veronica în termeni cruzi și-mi numărase pe toți a căror prietenă fusese, între care și el.

După lungi dezbateri cu mine însumi, mă hotărîsem să încerc să-l smulg din mrejele ei, dar nu găseam forma în care să întreprind această operație. Vezi, dragă domnule Brătescu, întrebuințam toți zilnic aceleași cuvinte, dar accepția lor variază de la om la om. Iubesc, iubeam, a iubi... Ei da, dar alt sens are cuvîntul a iubi pentru omul care trece acuma strada și cu totul altul pentru acel care scrisese :

Tu nici nu știi a ta apropiere
Cît inima-mi de-adînc o liniștește
Ca răsărirea stelei în tăcere.

Cum trebuia procedat, pentru a tămădui pe cel ce purta în inimă o astfel de dragoste ?

Uneori, îmi ziceam : Eminescu e nu numai destul de inteligent, dar și destul de înțelept ca să mă înțeleagă, că doară nu altul, ci chiar el a scris :

La ce simțirea crudă a stinsului noroc
Să nu se stingă-asemeni, ci-n veci să stea pe loc ?

Ferm hotărît să-l salvez, nu găseam totuși forma în care aveam s-o fac, cînd într-o dimineață servitorul îmi anunță sosirea lui Eminescu. L-am întîmpinat la ușă :

— Ei ! rara avis !

M-am așezat la birou, el pe scaunul din față. Era grav, atît de grav, încît o clipă cred că am ezitat ; totuși reculegîndu-mă, l-am întrebat, cu un ton glumeț :

— În ce mreje ai fost prins, de ce n-ai mai dat atîta vreme semne de viață ?

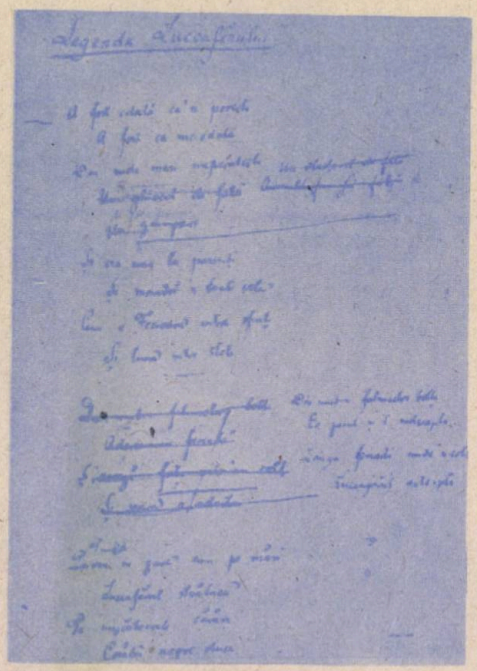

„Luceafărul" — manuscris autograf

Şi-a trecut mîna pe frunte de două, trei ori, s-a uitat la mine cu o privire în care am deslușit o nemulțumire că glumeam și mi-a răspuns :
— Domnule Maiorescu, situația e mult mai serioasă decît credeți.
— Ce situație ?
— Domnule Maiorescu, nu mai pot continua viața pe care am dus-o pînă acum... Vreau să-i pun capăt... Vreau să mă căsătoresc.
Am rămas încremenit ! Mă mir cum am avut puterea să-l întreb :
— Cu cine ?
— Cu Veronica Micle.
Înțelegi dumneata cît mi se îngreuiase sarcina. Va să zică nu mai era vorba de încercarea de a desface o simplă legătură fără trăinicie, era acum vorba de cu totul altceva. Îmi aduc aminte că pentru a cîștiga timp, m-am ridicat, am sunat și am cerut servitorului un pahar cu apă. Am să-ți reproduc toată convorbirea noastră.
După ce m-am liniștit, l-am întrebat :
— Te-ai gîndit serios înainte de-a lua această hotărîre ?
— Foarte serios.
— Dă-mi voie să mă îndolesc.
— De ce ?
— Te-ai gîndit la toate sarcinile, la toate greutățile la care se înhamă cineva, fără avere, ca dumneata, căsătorindu-se cu o femeie fără avere, ca doamna Micle ?
— Voi munci pentru amîndoi.
— Bine, Eminescule dragă, care muncă îți poate produce un venit care să asigure un trai cum se cuvine unui om ca dumneata și soției dumitale și copiilor care pot să vină ?
— Voi munci și la nevoie vom munci amîndoi.
— Dragul meu, cînd iei o asemenea hotărîre, nu e de ajuns să vrei să muncești ; trebuie să știi cu precizie care anume muncă vei îndeplini și că ea îți va procura cu siguranță mijloacele de satisfacere a tuturor nevoilor unei căsnicii...
Zău, nu știu ce-mi vine să cred... Și apoi, presupun că dumneata vei obține o catedră, presupunînd că cu intervenții s-ar putea obține și pentru soția dumitale un loc de învățătoare. Foarte bine... Dar, Eminescule dragă, asta înseamnă autocondamnarea dumitale la o viață de privațiuni dureroase chiar de la început și care vor deveni cu timpul din ce în ce mai dureroase.
— V-am răspuns : am să muncesc, o să muncim.
— Dragul meu, nu te băga într-o formă permanentă, cum e căsătoria, pe baza unui sentiment care poate să fie trecător.
— A ! nu, asta sînt sigur...
— Și atunci poezia ?
— Mă las de poezii.
— Cum se poate, Eminescule, să spui un asemenea lucru ? Te lași de poezie ! Se lasă de poezie, ca să ajungă un om ca toți oamenii, acela a cărui chemare pe lume e poezia !
Cu un gest de amărăciune și de desgust mi-a răspuns !
— Poate ar fi fost mai bine pentru mine, dacă n-aș fi scris nici un rînd de poezie !
Ne mai știind la ce argumente să recurg, dar hotărît să-l împiedic de la un act de nebunie, am recurs, cum zic doctorii, aux grands moyens. Știam că relațiile dintre Eminescu și Caragiale nu erau cordiale. Nici nu puteau să fie. Amîndoi oameni de talent remarcabil, avînd facturi sufletești diametral opuse. De multe ori, deosebirea lor îmi sugera o comparație : doi oameni extrem de inteligenți, care ținînd în mînă aceeași monedă cu două efigii, una cu masca tragică, alta cu masca comică, erau condamnați să nu vadă decît una din ele, — Eminescu cea tragică, iar Caragiale pe cea comică. În materie de dragoste, Eminescu era de o timiditate dusă pînă la naivitate, — Caragiale de o îndrăzneală dusă pînă la cinism.
Vrînd, cum îți spuneam, să împiedic cu orice preț pe Eminescu de la un act pe care-l socoteam nebunesc, i-am luat mîna și, ținînd-o strîns în ale mele, i-am spus :
— Eminescule, iartă-mă, te rog, de sfîșierea pe care știu că o să ți-o pricinuiesc, — dar aceea pe care ți-ai ales-o drept tovarășă de viață nu merita această cinste... n-o merită. Înainte de dumneata a fost... prietena altora, a fost și a lui Caragiale. Mi-a mărturisit chiar el...
Parcă-l văd și acum. Și-a dus la gură mîna cu care-și ștergea stăruitor buzele, ca pentru a înlătura un gust amar, și atîta a zis :
— Canalia !
S-a sculat și a plecat.
Multă vreme nu l-am mai văzut. Luceafăru n-a apărut în Convorbiri, ci într-o publicație din Viena, de unde apoi a fost reprodus în Convorbiri. S-a jenat să mi-o trimeată mie ! Căci, oricît de splendidă era haina în care îmi brăcase prozaicele mele cuvinte, prin care încercasem să-l conving, știa c-o să le recunosc.
Și acum adu-ți aminte :

De greu negrei vecinicii,
Părinte mă dezleagă
. . . . . .
— Hyperion ce din genuni
Răsai c-o-ntreagă lume,
Nu cere semne și minuni
Care n-au chip și nume.
Tu vrei un om să te socoți

Cu ei să te asameni...
. . . . . .
Și pentru cine vrei să mori ?
Întoarce-te, te-ndreaptă
Spre-acel pămînt rătăcitor
Și vezi ce te așteaptă.

Ce s-a întîmplat în urma plecării lui atunci de la mine, nu știu. Probabil scene, ruptură. Încercări de recucerire din partea ei :

Cobori în jos luceafăr blînd,
Alunecînd pe-o rază...

Revoltă, indignare, rezistență din partea lui :

Dar nu mai cade ca-n trecut
În mări din tot înaltul...

Da, ai dreptate, dintr-o mare durere a răsărit Luceafărul... Și totuși Eminescu, mai tîrziu, a recăzut „ca-ntrecut în mări, din tot înaltul" : s-a împăcat cu Veronica Micle.

Cînd am aflat-o n-am fost surprins ; mi-am zis că trebuia să mă aștept. Cunoșteam doară Veneră și Madonă, cu care inaugurase colaborarea lui la Convorbiri, Veneră și Madonă care, după fulgerătoare imprecații adresate trădătoarei, sfîrșește cu :

Șterge-ți ochii, nu mai plînge !... A fost crudă-nvinuirea,
A fost crudă și nedreaptă, fără razim, fără fond...

Aceasta este destăinuirea pe care mi-a făcut-o Maiorescu, într-o dimineață de iunie de acum patruzeci și doi de ani, cu rugămintea de a o păstra pentru un mult mai tîrziu, care am socotit că a sosit.

Dacă facem un calcul simplu aceste pagini au fost scrise de Brătescu-Voinești în 1934 și tipărite în 1935.

Rezistă ecuația „Brătescu" ?

Exegeza **Luceafărului** ocolește pe cît este posibil această mărturisire ori o clasează la capitolul beneficiului de inventar. Accentul este pus, cum este și firesc, de altfel, pe semnificația izolării omului de geniu într-o societate insensibilă. Cine studiază însă laboratorul de creație al **Luceafărului,** cine e interesat de viața scriitorului nu poate ocoli depoziția lui Brătescu-Voinești.

Pe lîngă interesul indiscutabil pe care-l are pentru biografia sufletească a lui Eminescu, confesiunea lui Brătescu-Voinești suportă cîteva obiecții. Prima privește felul în care este descris Maiorescu. Reproducerea noastră a lăsat pe dinafară cam tot atîtea pagini cît cele prezentate care vorbesc despre Maiorescu. Este un portret entuziast, apologetic și extrem de conform unei imagini pe care Maiorescu a voit s-o acrediteze despre sine. Modul în care Maiorescu înfățișează grija lui neistovită pentru Eminescu are ceva polemic și, desigur, fals. Mai este apoi portretul inițial pe care Maiorescu îl face poetului. El atrage atenția asupra valorii articolelor politice ale lui Eminescu și face caracterizări care n-au mai apărut nicăieri în textele lui. Bănuim că este vorba de un Maiorescu adus la zi pentru a i se întări infailibilitatea. Valorificarea și chiar supralicitarea publicisticii eminesciene aparțin unei generații de critici și scriitori mai tineri decît Maiorescu. Aceștia au exploatat jurnalistica lui politică și manuscrisele. Despre acestea din urmă știm că ele n-au prezit interesul criticului, care le-a depozitat fără să le deschidă predîndu-le Bibliotecii Academiei, fără a fi cercetat conținutul lor, Brătescu-Voinești își scrie amintirile prin 1935 cînd imaginea lui Eminescu era alta decît cea fixată de Maiorescu înainte de 1900 și e de presupus că a vrut să-și aducă la zi idolul. Ca orice amintiri scrise la mare distanță de faptele la care se referă este firesc să conchidem că și cele ale lui Brătescu-Voinești suferă de maladiile care se instalează în infrastructura acestui tip de memorii.

Veronica Micle

Interesul deformator al autorului merge însă mai ales într-o direcție și chiar dacă afectează și alte zone, acestea din urmă mai puțin [illegible] sînt demne de încredere. Interesul prim al autorului **Blănii lui Isaia** [illegible] a face un portret monumental și monolitic lui Maiorescu. Exagerările și falsurile aici apar. Chiar relatarea despre geneza sentimentală a **Luceafărului** au rostul de a preciza postura excepțională a lui Maiorescu. Brătescu-Voinești e mai puțin interesat de Eminescu decît pare. Cheia pe care ne-o oferă Brătescu-Voinești este următoarea : Luceafărul = Eminescu, Fata de crai = Veronica, Cătălin = Caragiale, Demiurgul = Maiorescu. Ultima dezvăluire justifică confesiunea. Eminescu ocupă, de fapt, planul doi în aceste pagini. Ele sînt destinate a explica poziția de **Demiurg** a lui Titu Maiorescu în încîlcita afacere amoroasă Eminescu — Veronica — Caragiale. Din chiar relatarea criticului reiese că izvorul poemului este întîlnirea dintre acesta și poet în care imperativul poeziei este susținut de Maiorescu în fața unui Eminescu tulburat de imperativele vieții. În viziunea lui Maiorescu, adoptată și de Brătescu-Voinești, **Luceafărul** nu ar face decît să nareze această discuție și întîmplările care au gravitat în jurul ei.

Titu Maiorescu (sus) ● În casa lui Titu Maiorescu de pe str. Mercur nr. 1 (azi dărîmată) Eminescu citește, la 24 aprilie 1882, pentru prima oară în public, poemul „Luceafărul" (jos)

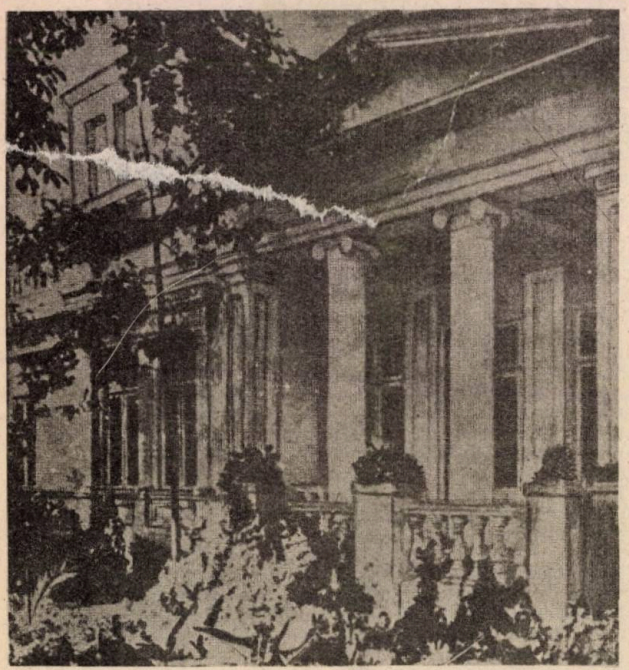

Poetul se adresează criticului în chestiunea căsătoriei sale cu Veronica Micle. Avertizat asupra slăbiciunii lui Eminescu pentru Micle pe care-și propunea s-o combată, Maiorescu se vede în situația de a da o bătălie mai grea. Poetul vrea să renunțe la poezie, să devină un om de rînd, să muncească alături de Veronica Micle, să întemeieze cu alte cuvinte o familie burgheză. Rezumăm pentru a ușura paralela cu poemul, Maiorescu combate proiectul, subliniindu-i subrezenia socială și apasă pe imperativul poeziei. Atunci cînd poetul se arată îndărătnic, Maiorescu îi aplică lovitura de grație dezvăluind raporturile compromițătoare ale adoratei cu colegul Caragiale. Intervenția are autoritatea celui care a emis-o. Maiorescu și-a calculat efectul. În acest punct, unde interesul apologetic al lui Brătescu-Voinești nu mai funcționează, e de presupus că faptele sînt redate întocmai. Discuția este probabil întocmai cum s-a petrecut și cum a fost reținută de la Maiorescu. Cruzimea gestului îl caracterizează de altfel de Maiorescu, mai bine decît paginile de adulație pe care le înșiră pînă aici prozatorul, chiar dacă nu asta i-a fost intenția.

Reținem deci că Maiorescu se vedea pe sine proiectat în acest poem ca **Demiurgul** care stă la origina modificărilor de conduită și viziune la Hyperion și că, simplificînd la maximum, echivalența se poate obține. Nu știm însă ce ascunde poezia din punctul de vedere al lui Eminescu. Este cel mai prețios punct de vedere. Chiar dacă faptele sînt reale, și vom vedea că sînt, chiar dacă **Luceafărul** e un reflex al unor dificultăți sufletești autentice ale poetului, este greu de acceptat simplitatea acestui cod al poemului. Convenabil lui Maiorescu, el nu mai este la fel de convenabil poemului și nici lui Eminescu. Interpretarea pe care o dă schematic Maiorescu **Luceafărului**, atît de geometrică, intră în discuție tocmai pentru geometria ei. Dar cu ajutorul acestor discuții în jurul **Luceafărului** intrăm în culisele vieții sufletești ale poetului.

Dincolo de cortina ficțiunii

Este adevărată istoria cu revizorul școlar vorbăreț care ar fi făcut publice relațiile secrete cu Veronica ? Acesta e pumnalul folosit de Maiorescu. Din schimbul de scrisori al celor doi iubiți faptele reies neîndoielnic ca adevărate. Caragiale a abuzat de condiția lui de tăinuitor al relației trecătoare cu Veronica. Poeta și-a recunoscut vina în fața lui Eminescu, dorind evident împăcarea și ducerea la capăt a proiectului marital. Raporturile dintre Eminescu și Caragiale devin foarte încordate. Crispate sînt și raporturile epistolare cu Veronica Micle, în nici un caz firești.

Dificultatea ameliorării raporturilor dintre cei doi iubiți de la distanță, unul la București și altul la Iași, nu pleca numai de la faptul că lui Caragiale îi plăcea să-și trîmbițeze succesele erotice, ci că și le putea chiar proba. Caragiale înțelegem din mai multe mărturii, deținea scrisori de la Veronica Micle, care, indiferent de registrul lor erotic, erau scrisori intime și puteau fi exhibate ca dovezi. Crăciunul din 1881, la Kremnitzi, prilejuiește o ceartă a lui Eminescu cu Caragale, notată telegrafic de Maiorescu în jurnal. Era la peste un an de la discuția cu Maiorescu, timp în care raporturile cu Veronica trecuseră la faze mai îngăduitoare, de vreme ce conflictul îl viza acum pe Caragiale. „Pe domnu

în chestiune, îi scrie Eminescu Veronicăi după patru zile, l-am bruscat în societate, dar a tăcut frumușel ca un om de nimic ce este. Am consultat pe un om cunoscător de afaceri, ce trebuie să fac pentru a putea cere scrisorile tale. El mi-a spus că tu trebuie să i le ceri. În caz cînd nu ar voi să le dea, căci e liber a nu voi aceasta, pot să-l silesc a-mi da satisfacție". Se acordă prea puțină importanță acestui episod al scrisorilor. Returnarea lor era condiția pe care o punea Eminescu și nu Veronica. Cel devenit vulnerabil prin aceste scrisori era poetul și nu poeta. Este de presupus că Veronica Micle și-a înfățișat vina, redusă doar la existența scrisorilor în discuție. Iată de ce Eminescu notează undeva că s-a lăsat indus în eroare asupra Veronicăi și dă dracului pe intrigant. Apoi își face un punct vital din obținerea sau distrugerea scrisorilor. Eminescu devenea vulnerabil prin Veronica, iar instrumentul concret al vulnerabilității erau aceste scrisori. Psihologia situației nu este atît de paradoxală pe cît pare.

Venit la București, Eminescu își simte și mai puternic singurătatea, izolarea și trăiește din plin efectul aversiunilor concentrate pe care scrisul și persoana lui, într-un cuvînt personalitatea lui le provoacă. În sfîrșit, la București poetul înoată într-un ocean de ură, explicabil prin intransigența, inteligența și talentul de care făcea dovadă și începe să se simtă asediat. Incidentul Veronica Micle va fi fost raportat de poet la această condiție de ins singuratic, fără prieteni și supus unui asediu nemilos. Nu întîmplător, mai tîrziu, va dormi cu revolverul lîngă pernă deși se afla la Iași : clipa întunericului se apropia. Veronica acceptă, culpabilă și culpabilizată, să participe la tentativa de a obține înapoi scrisorile care n-ar fi trebuit să plece niciodată. Ele îl fac pe Eminescu la București și mai vulnerabil decît pînă atunci pentru că ele izbesc în ființa lui cea mai intimă. Expresive în acest sens sînt rîndurile pe care în 1882, ianuarie, poetul i le scrie într-o scrisoare : „Tu știi că eu sunt un om urît de multă lume și că cine ar afla că mă iubești, ca să se răzbune asupră-mi, s-ar răzbuna pe tine". Împăcarea lor trebuia să rămînă secretă tocmai pentru a cruța cuplul ! Eminescu cere Veronicăi o rezervă totală în ceea ce-l privește. Era precauția principală de care Eminescu avea nevoie și pe care existența scrisorilor de la Caragiale o periclta total. „Te rog, dar, cere-i scrisorile și răspunde-mi apoi dacă ți le-a trimis sau nu". Veronica acceptă acest rol, și-i relatează o discuție cu Caragiale : „Mi-a zis că eu nu ți-am mărturisit păcatul meu decît ca să sfărîm prietenia ce exista între tine și el... A-propos, zice : „Hai, ai să-l faci pe Eminescu să se bată cu mine, să mă împuște !" și cu cîte alte prostii. E un adevărat spion. Mi-a groază de tot ce poate fi capabil acest om, dar să-l lăsăm dracului".

Tensiunea produsă de intervenția lui Maiorescu, de indiscrețiile lui Caragiale, de amestecurile altor amici, a lăsat urme adînci. Încercarea celor doi amanți de a repara ireparabilul n-a dat nici un rezultat. Presiunea la care era supus Eminescu era foarte mare și a avut finalul cunoscut. Sigur că între acești doi iubiți legătura era adîncă, indiferent de inegalitatea sentimentelor, de vreme ce se constituie în partidă aparte împortiva tuturor. Dar ceva nu merge și ultima încercare de apropiere se destramă. A învinovăți pe Veronica aici este exagerat. Nu ea a provocat lovitura sufletească poetului, chiar dacă s-au folosit slăbiciunile ei femeiești pentru a i-o aplica. Rolul unor „amici", între ei chiar Caragiale, este mult mai mare. În niciun caz nu se pot trage concluzii asupra Veronicăi Micle din poemul **Luceafărul**, așa cum îl rezumă și explică cuplul Maiorescu — Brătescu-Voinești. Relația dintre cei doi este mai subtilă și mai complicată decît o lasă să se înțeleagă unele interpretări partizane. Adevărata lovitură pe care o dă Veronica lui Eminescu nu stă în înșelăciunea amoroasă, fără, de altfel, intenția de publicitate, cu Caragiale, ci în colaborarea la **Literatorul** lui Macedonsky din 1882, martie. Gestul nu putea scăpa lumii literare și era revanșa pe care Veronica Micle și-o lua pentru neînțelegeri poate numai de ei știute. Sigur este că amîndoi au dorit căsătoria la un moment dat și că li s-au pus piedici. Și chiar dacă în poemul **Luceafărul** este topit ceva din zbuciumul de dinaintea nebuniei poetului, a căuta identificare personajelor din poem cu cele reale este excesiv. Poemul rămîne superior realității, realitatea este mai agresivă decît poemul. Cei o sută de ani de la tipărirea **Luceafărului** ne așează însă în fața acelorași enigme încă nedezlegate de istoria și critica literară.

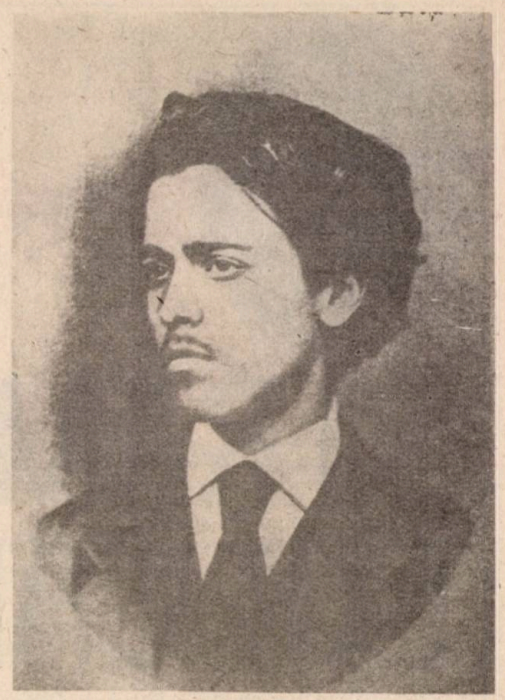

I.L. Caragiale

«Porni Luceafărul, creștean / În cer a lui aripe...»

V. Caragheorghe

VATRA STRĂMOȘILOR LUI CARAGIALE

DETECTIVISTICA ISTORIEI LITERARE

Puțini știu cîtă detectivistică intră în istoria literară. Mai ales acolo unde informațiile și documentele nu-s clare, acolo unde există lacune și apar contradicții, spiritul detectiv al istoricului literar trebuie să intre în acțiune. Fără el multe aspecte ale trecutului nostru literar ar fi rămas albe sau confuze. G. Călinescu avea pasiunea acestei detectivistici și prețuia de aceea într-un grad înalt tipul de investigație istorică a lui Hasdeu în care se regăsea.

Istoria literară pune numeroase întrebări care-și cer răspunsul. Una dintre ele este originea lui Caragiale, care ca și a lui Eminescu rămîne o problemă deschisă. Dacă în cazul lui Eminescu, Petre Rezuș pare a fi adus clarificări decisive prin explicarea pe bază de sinaxar ortodox și regulă onomastică a numelui **Emin** ca provenind din **Euminie,** originea și numele lui Caragiale, mai puțin controversate, merită totuși o cercetare mai aplicată. Caragiale a păstrat o tăcere subliniată în legătură cu origina sa, iar cînd a făcut-o a dat răspunsuri contradictorii. Sigur este că-și recunoștea o origină umilă și că geograficește se considera a fi de undeva din sud. Declarațiile scriitorului nu ne ajută prea mult în legătură cu elucidarea originii lui. Plecînd de la două afirmații ale lui Caragiale, Șerban Cioculescu formulează dilema : **grec sau arvanit ?** Unele elemente par a-i indica mai ales o origine arvanită. Scriitorul s-a fotografiat, de altfel, în costumație arnăuțească cînd se afla la Berlin. Chemarea locurilor de origină a funcționat desigur în exilul său voluntar. Dar ea nu ajută la desemnarea unei origini exacte

Ca și Anton Pann, Caragiale este desigur de undeva din sudul Dunării și aduce în opera lui ceva din spiritul neamului și locurilor de obîrșie. Dar care sînt acestea ? Este el la origină unul din grecii fanarioți apăruți ca mușteie în vremea lui Caragea vodă ? Sau este unul din arvaniții veniți și ei după căpătuială de dincolo de Dunăre ? Chestiunea rămîne în suspensie. Ion Roman avansează o a treia ipoteză indirect, dar ea merită să fie consemnată : „**Caragea** apare frecvent, scrie autorul monografiei **Caragiale,** în onomastica greacă și albaneză, nu lipsește însă nici din cea aromânească". Iată și al treilea pol al discuției, prea puțin frecventat : **origina aromânească a scriitorului.** Ipoteza este atît de plauzibilă încît este de mirare că n-a intrat serios în dezbatere : ea nu înlătură de loc direcția suddunăreană a originii comediografului, fie dinspre Grecia, fie de mai aproape. Ea nu contrazice nici culoarea fanariotă a sosirii neamului Caragiale.

Așa zișii greci veniți cu treburi negustorești, și chiar cu altfel de treburi, din sudul Dunării în timpul domniilor fanariote erau, de multe ori, doar vorbitori de limbă greacă. Este cazu aromânilor, taxați drept greci în diverse orașe din Europa unde și-au avut sediile, pentru că veneau dinspre Grecia, vorbeau limba greacă și erau de rit grecesc. Este cazul fraților Poullios negustori ai coloniei grecești de la Viena, colo

boratori și complici ai lui Righas Velenstinul, aromân și el, dar tipic fanariot după anume acte ale lui. Este cazul coloniei de negustori greci din Miscolț, nordul Ungariei, de fapt negustori aromâni, al căror cartier și a căror biserică se mai păstrează încă, și unde s-a născut celebrul mitropolit Andrei Șaguna. Introducerea celei de a treia posibilități nu contrazice datele problemei și nu înlătură nici primele două propuneri. Ea are dreptul la o considerație mai serioasă decît pînă acum cu argumente cel puțin la fel de importante și valabile. De altfel pledoaria în acest sens a fost făcută și nu facem decît s-o reamintim cititorilor noștri. Ea are un aspect coerent și incitant și merită reprodusă în întregime.

ORIGINEA AROMÂNĂ A LUI CARAGIALE

„Sunt indicii suficiente care ne îndreptățesc să credem că marele Caragiale ar fi de origină aromână. În primul rînd, n-avem nici o probă certă care să vorbească în mod limpede de obîrșia grecească a lui Ion Luca Caragiale. Ne găsim numai în fața unei presupuneri, într-adevăr foarte răspîndită, dar nu îndeajuns de controlată. Faptul că a fost considerat drept grec nu constituie o probă concludentă în această privință. Multă vreme românii din Macedonia, în țară au fost confundați cu grecii. Această regretabilă confuzie persistă chiar și în zilele noastre. În sprijinul originii aromânești a lui Caragiale vine următoarea scenă relatată de tatăl meu. Într-una din zile, Teleor îi spune tatălui meu : „Vino, macedonene, să-ți recomand pe un compatriot de-al vostru". Și-l prezintă pe Caragiale. Autorul Scrisorii pierdute n-a tăgăduit.

Unii ar fi înclinați să creadă că din vorbele lui Teleor, nu reiese în chip clar origina aromânească a lui Caragiale. S-ar putea interpreta că epigramistul Teleor nu s-a referit atît la origina etnică, cît la spațiul geografic. Această interpretare trebuie însă înlăturată prin aceea că Teleor, cînd a făcut recomandările, a ținut să-i arate lui Caragiale, că tatăl meu este un înfocat naționalist care activează în Macedonia, pentru propășirea cauzei românești.

Dar ceea ce-mi întărește mai mult presupunerea că scriitorul Caragiale este de obîrșie macedoromână, e genul său satiric și umoristic. Umorul și ironia incisivă sînt însușiri care le întîlnim printre românii din Macedonia. Cine a trăit printre dînșii a putut să facă, la fața locului, această constatare.

Pentru cei mai mulți, care au despre macedoneni idei apriorice și eronate li se va părea cu totul paradoxală o astfel de afirmare. Foarte mulți sînt obișnuiți să vadă în locuitorii din Macedonia, niște ciobani cu o viață sufletească puțin evoluată sau haiduci care nu se pricep să mînuiască decît pistoalele și iataganul.

Românii care locuiesc în Pind și Macedonia sunt oameni umblați, cu viață interioară și tradiție culturală. Vioi și mucaliți, au privirea ageră și zeflemeaua pe buze. Toate neamurile din

Peninsula balcanică sunt obiectul ironiei mușcătoare a aromânilor. În ciuda legendei care circulă, atribuindu-le tot felul de calități, grecii nu sînt capabili nici de umor, nici de zeflemea.

Totodată nu trebuie să pierdem din vedere un amănunt caracteristic și revelator. Aromânii au dat literaturii sîrbești pe cei mai de seamă scriitori comici : Aleco Branislav Nușici (Alcibiade Nușa din Clisura) și Dragoliub Sotirovici, din familia Sotir Sunda din Crușova. Și ceea ce este și mai interesant este că talentul ambilor scriitori sîrbi se înrudește deaproape cu acela al lui Caragiale. Clisureanul Nușici ironizează starea de tranziție a poporului sîrb către civilizație. În același gen scrie și crușoveanul Dragoliub Sotirovici. Această afinitate de ordin spiritual între cei trei scriitori nu este un simplu joc al întîmplării, ci rezultatul aceluiași substrat etnic. Pentru mine, acest fapt trage mai mult în cumpănă, decît așa zisele documente edificatoare.

Din considerentele înșirate mai sus, sîntem îndreptățiți să tragem concluzia logică, potrivit căreia, marele scriitor Caragiale e de origină aromână, cu atît mai mult, cu cît în sprijinul tezei contrare, nu se poate invoca nici o dovadă care să reziste unei minuțioase analize. Căzînd părerea originii străine a lui Caragiale, autorul Scrisorii pierdute ne apare într-o lumină nouă. Comentatorii și criticii, în înțelegerea și judecarea personalității și operei lui Caragiale, vor trebui să țină seamă de acest nou punct de vedere."

Rîndurile de mai sus au fost scrise și tipărite de Sterie Diamandi, bun cunoscător al realităților aromânești, din țară și din Sudul Dunării, în **Oameni și aspecte din istoria aromânilor** (1940). Expunerea este cumpănită și merită toată atenția. A lua la rînd toate argumentele și obiecțiile lui Sterie Diamandi nu înseamnă decît a le întări poziția.

OBIECȚII LA IPOTEZA „DIAMANDI"

Obiecția fundamentală este că nimic nu vorbește limpede de o origină grecească a lui Caragiale. Scriitorul însuși n-a făcut decît să încurce urmele, indicînd ba o origine greacă, ba una, și mai ales asta, albaneză. O altă obiecție privește eroarea de optică, bizuită pe ignorarea unor realități etnice și politice suddunărene, care a asimilat valului fanariot, grecilor și persoane care aveau doar o origine sudică, vorbeau limba greacă și se încorporau instituțiilor timpului. Nici chiar așazișii domni fanarioți sau complet greci.

Contestarea valabilității episodului cu Teleor, din care ar reieși acceptarea originii aromâne de către Caragiale, este posibilă. Dar ea presupune contestarea tuturor celorlalte episoade sau surse folosite de istoricii literari pentru stabilirea unei origini grecești a lui Caragiale. Capacitatea lui documentară nu este nici mai presus, nici mai prejos decît a celor prin care se probează origina atică a comediografului. În plus, liantul acestei relații mijlocite de Teleor este devotamentul pentru cauza românească. Înclinarea lui Caragiale pentru o asemenea poziție ne este cunoscută, din interesul lui pentru cauza Transilvaniei. Și acest cadru este plauzibil și nu contrazice portretul moral și politic al lui Caragiale.

Următoarele argumente sînt de altă natură, vizează date structurale etnice și l-ar fi interesat desigur pe Călinescu în croiala capitolului despre **Specificul național** al istoriei sale literare. Aromânii, ne spune Sterie Diamandi, au o puternică și faimoasă vocație a satirei și umorului. Producția lor folclorică în regim umoristic și satiric este oglinda comică a tuturor popoarelor Peninsulei balcanice. Sterie Diamandi nu ne prezintă această trăsătură ca pe o fațetă periferică ci ca pe una fundamentală a aromânilor. N-avem nici un motiv să contrazicem pe un cunoscător deaproape al fenomenului aromânesc, cu atît mai mult cu cît inteligența vie și spiritul mușcător al aromânilor ne sînt cunoscute din conviețuirea cu ei. Sterie Diamandi merge și mai departe și contestă calități similare grecilor care, este drept, nu s-au făcut faimoși în literatura modernă prin spirit satiric și o comediografie de succes. Interesant de notat aici este că spiritul ironic și mușcător al sclavilor traci și daci era remarcat de clasicul grec ca o realitate caracteristică pentru ei și delimitativă față de stăpînii lor eleni. Dar în această direcție speculațiile nu mai sînt de acum argumente.

Calitățile native nu produc fatalmente artă. Prevăzînd parcă această ripostă autorul acestei incitante ipoteze aduce exemplul celor doi cunoscuți dramaturgi sîrbi de origină aromânească, dintre care Branislav Nușici n-are nevoie de recomandări speciale. Proba că spiritul satiric al autorului a rodit la nivelul literaturii culte și moderne este făcută. Și mai interesantă este apropierea comediilor lui Nușici de cele ale lui Caragiale, care ar merita un popas aparte. Ipoteza lui Sterie Diamandi este solid construită și merită a fi scoasă din postura de ipoteză.

Polemica lui Sterie Diamandi este una însă mai generală. El refuză imaginea prăfuită a unei populații aromânești rezumată doar la păstorit, încremenită în locuri, obiceiuri și îndeletniciri tradiționale. Reacția lui este îndreptățită de realități elocvente. Aromânii n-au fost doar simpli păstori. Ei au produs și negustori celebri și oameni politici faimoși, au dat intelectuali de seamă și scriitori de importanță incontestabilă. Marele om politic al Greciei moderne, Coletti, înfățișat de Ghica în scrisorile sale, era aromân. O bună parte din luptătorii pentru libertate ai Greciei moderne au fost aromâni și rolul lor în crearea unei Grecii noi a fost mare. Listele pot fi lungi, dar nu ne vom opri asupra acestui aspect. Este vorba despre scriitori și ceea ce vrem să menționăm în mod special este că aromânii au dat și cîțiva dintre scriitorii de seamă ai literaturii neogrecești. Fără un stat propriu și instituții care să le promoveze limba și cultura ei au acționat pe tărîmul limbii și culturii neogrecești. Primul citabil aici este celebrul Righas Velenstinul, legat nu numai prin origine

Port bărbătesc aromânesc din Munții Pindului

de români ci și prin biografie, o bună parte a vieții petrecîndu-și-o în Țara Românească. El este un remarcabil scriitor luminist reclamat ca atare astăzi din perspectiva unei literaturi moderne grecești cu o conștiință integrală. Altul este Anghelos Vlahos, al cărui nume-i divulgă grăitor origina, traducător strălucit și poet original de o rară forță. Zalocosta, cel de al treilea nume pe care-l amintim aici, a fost luptător la Misolonghi pentru libertatea Greciei și a lăsat în urmă două mari poeme care vorbesc despre eliberarea Eladei : **Preveza** și **Misolonghi.** Într-un moment de răscruce al culturii și literaturii neogrecești, a apărut un alt poet aromân Valoaritis care a îndrumat poezia neogreacă către sursa plină de prospețime a cîntecului popular. Toate aceste nume de scriitori nu sînt lipsite de importanță pentru mișcarea literară neogreacă. Ele semnalează capacitatea de creație a acestui vechi popor și ar fi de mirare ca ei să fi făcut dovada aceasta numai pe teritoriul iugoslav și grecesc și nu și pe cel românesc care este pentru aromâni cea de a doua patrie.

O LUME UITATĂ: AROMÂNII

Cine sînt dar acești aromâni al căror ilustru reprezentant în literatura română ar urma să fie, conform propunerii lui Sterie Diamandi, Ion Luca Caragiale ?

Dacă ne luăm după cum își spun singuri : **arumân, rumăn, rămăn** ei sînt români. **Aromân** înseamnă de fapt **român, a-ul** din față nefiind decît o proteză pe care o întîlnim și la **lămîie,** pronunțat **alămîie** și așa mai departe.

Vecinii lor îi numesc cel mai adesea **vlahi,** care înseamnă tot **români,** termenul fiind întrebuințat și pentru românii din nordul Dunării. Albanezii le mai zic și **rëmër,** formă derivată din latinescul **romanus** și care confirmă termenul de **român** și **vlah.** Alți termeni combinați : **cuțovlahi,** adică vlahi șchiopi sau, după o atestare veche, **vlahorinhini.** Sîrbii îi numesc **belivlahi,** adică „vlahii albi", spre deosebire de **vlahii negri** de la nordul Dunării. Foarte răspîndit este și numele de **țințari,** a nu se confunda cu „țințari" deși etimologiile populare conduc aici, de felul în care aromânii pronunță pe **cinci** din latinul **quinque=ținți.**

Important de reținut este că aceste denumiri atestă o identificare comună : poporul aromân este un popor de vlahi, același popor cu cel din nordul Dunării.

Oamenii de știință, care i-au descoperit tîrziu pe aromâni în cazanul de populații al peninsulei balcanice, le-au dat și ei diferite nume pe care le întîlnim în lucrările lingvistice mai ales. Aceste nume sînt următoarele : **Traco-Vlahi, Rumuni, Rumani, Aromâni, Macedoromâni.** Englezii le spun **vlahi.**

Denumirea de **Traco-vlahi** încearcă să acopere semnificația istorică a acestei populații. Ea este urmașa din Peninsula balcanică a tracilor **romanizați,** care și-au păstrat în condițiile slavizării Peninsulei balcanice și al altor presiuni modelatoare, formele vechi de viață socială și limba. Ca și bascii, albanezii, gruzinii, românii, populațiile mexicane, aromânii sînt un **popor relicvă.** Ei reprezintă o populație băștinașă foarte veche cu un rost important în viața Peninsulei balcanice de-a lungul întregii ei istorii. Populație cu o personalitate puternică, intrată adînc în memoria locuitorilor balcanici, aromânii au fundat și cîteva înjghebări statale care n-au reușit să reziste neobositelor convulsii politice ale acestei zone a Europei. Celebru rămîne **Imperiul vlaho-bulgar** întemeiat de frații vlahi Asăneștii, în urma unei revolte împotriva Impe-

riului bizantin. Acest stat are un rol crucial în Balcani atît timp cît își menține puterea.

Trăsăturile populației vlahe care a contribuit la întemeierea Imperiului Asăneștilor pot fi recunoscute în mare măsură și la urmașii lor, aromânii de azi : colectivități închise, conservatoare, așezate în munți, crescători de vite, de oi în principal, independenți și războinici. În plus, o populație care nu s-a lăsat nici îmblînzită nici asimilată de-a lungul vremii. Sînt motivele pentru care a fost privită cu adversitate de multe ori de către noii veniți. Toate acestea sînt semnele vechimii unui popor care vine după toate aparențele de dincolo de istorie. I-a fost studiată mai ales limba, considerată un dialect la dacoromâni și studiată ca atare. Aromâna atestă forme intermediare de la latina populară la limba română fiind indispensabilă pentru studiul limbilor romanice. Ca și limba română vorbită la nordul Dunării, aromâna este urmașa limbii vorbite de tracii romanizați în Romănia orientală. Trecuți în România, aromânii își părăsesc de obicei dialectul și își însușesc cu o uimitoare rapiditate limba română literară. Dintre ramurile sudd unărene ale Romaniei de răsărit aromânii sînt cei care au avut o dezvoltare culturală mai întîi în limba greacă apoi în limba natală. Marele lor centru cultural Moscopole din Alabania a fost însă distrus pe la 1769–70 de o populație albaneză convertită la islamism și fanatizată. A intrat în joc și starea extrem de înfloritoare a acestui centru românesc datorită negustorilor săi. Distrugerea Moscopolei a pus capăt unei dezvoltări extrem de promițătoare și a risipit pe aromânii de aici în zone mai puțin amenințate de fanatismul islamic al noilor convertiți. Urmarea este că dezvoltarea culturală a aromânilor a fost întreruptă. Ei vor ilustra de acum înainte în chip strălucit culturile a căror limbă și-o vor însuși și o vor sluji.

Importanța comercială și financiară a aromânilor a rămas extrem de mare pentru întreaga Peninsulă balcanică. Un istoriograf sîrb, D. I. Popovici, analizînd dezvoltarea comercială și intelectuală a sîrbilor, scrie următoarele : **„Aromânii, după cum am văzut, au fost oameni dè o capacitate rară, aproape genială, nu numai în negoț, dar și în alte direcțiuni. După aptitudinile lor, ei pot fi puși alături de acele vechi și talentate popoare istorice, cum sînt evreii, grecii și armenii. Cînd se va face analiza sîngelui oamenilor noștri mari, atunci se va vedea că un număr însemnat din bărbații noștri iluștri, mai cu seamă cei născuți în preajma tîrgurilor, în linie bărbătească sau femeiască, sau cum se spune altminterelea, după sîngele gros sau subțire, se coboară din acești oameni vrednici".**

Rolul acestor oameni vechi de o neobișnuită capacitate a fost mare, iar recunoștința față de ea în inversă proporție cu aportul ei la viața colectivităților în care au supraviețuit. În mișcarea de eliberare a Greciei „armatolii", adică aromânii înarmați au avut un rol decisiv. Ei au dat și după această eliberare oameni politici, literați și financiari dintre cei mai de seamă în viața Greciei. După 1900 însă bande de **antarți**, formații politice șovine, colorate religios își făceau un titlu de glorie din suprimarea fără nici un motiv sau judecată a familor aromânești din Grecia. Sterie Diamandi citează mai multe asemenea crime „pioase" pe care antarții le făceau sub acoperirea bisericii oficiale care-i absolvea de vinovăție. Copii, femei, bărbați, bătrîni surprinși acasă ori la munca cîmpului erau lichidați fără nici o remușcare. Șovinismul genocid nu e o noutate ! Guvernele românești au intervenit de mai multe ori pentru ca aromânilor să li se asigure învățămîntul în limba maternă și libertatea confesiunii religioase. Astăzi această populație, la fel de veche și de importantă pentru istoria Peninsulei ca albanezii și grecii, n-are școli în limba maternă și servește doar ca material didactic în lecțiile despre istoria limbii române. Numărul aromânilor variază după sursele care le procură de la 300 000 pînă la 500 000. Ies din aceste calcule aromânii expatriați în România, S.U.A. ori în alte țări europene. Acesta este pe scurt poporul care ar fi dat literaturii române pe Caragiale și celei iugoslave pe Nușici, celei grecești pe Righas Fereos și Zalacosta. Istoricul literar are a lua în considerație această ipoteză. Denominația de **grec** atribuită lui Caragiale trebuie folosită cu prudență. În Caragiale ar veghea după această ipoteză, neîmblînzitul spirit satiric al vechilor autohtoni de la Balcani și Dunăre.

N. Zarcada

UN BASM ROMÂNESC AJUNS «BEST-SELLER» ÎN LITERATURA MAGHIARĂ A SECOLULUI AL XVI-LEA

Cum prea bine se știe, referindu-se la miturile naționale, în a sa **Istorie a literaturii române de la origini pînă în prezent**, G. Călinescu numește pe cel dintîi, **Traian și Dochia**, „simbolizînd constituirea însăși a poporului român", reluat consecvent în opere culte de către Asachi, Bolintineanu, C. Stamati, Al. Pelimon, Frederic Damé, G. Baronzi, de Eminescu însuși și de mulți alții. Ceea ce se știe mai puțin este că această frumoasă alegorie privind nașterea poporului nostru a fost tratată mai întîi de un transilvănean, Albertus Gergei, încă din a doua jumătatea a secolului al XVI-lea, în plină Renaștere, într-un basm-epopee versificat în limba maghiară, cu titlul originar (descoperit prima dată de Hasdeu în **Catalogus Bibl. Széchenyi**, t. I, pars I, 1799, p. 35) de **Argirus nevü Király-firul, es egy tündér. Szüs-leanyról Historia.** „Sine loco et anno, in-19, fol. 16. Auctor est Albertus Gergei, qui ex Italico sermone in hungaricum traduxit. Fabela vero hac expressa esse dicitur subjugate a Romanis Daciae historia". (Apud **Etymologicum Magnum Romaniae**, sub cuvîntul **Arghir**). Însă la data la care o comenta Hasdeu, urmat apoi și de Aron Densusianu, în **Revista critică-literară** (Iași, 1895), povestea în chestiune era de multă vreme răspîndită printre români, datorită versiunii tipărită în

Traian și Dochia. Litografie de Gheorghe Asachi

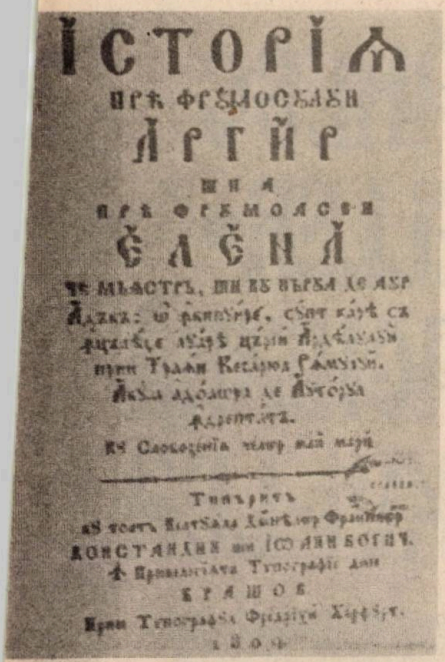

Ioan Barac : „Istoria prea frumosului Arghir şi a prea frumoasei Elena". Coperta ediţiei a II-a, Braşov, 1809.

limba noastră de către atît de prodigiosul cărturar şi poligraf Ion Barac, la Sibiu, în 1801, cu titlul **Istoria despre Arghir cel frumos şi despre Elena cea frumoasă şi pustiită crăiasă, adecă o închipuire supt care se-nţelege luarea ţării Ardealului prin Traian Chesariul Romaniei.** (Să se observe că partea finală a lungului titlu, explicativă, nu se află în original. Ea este adaosul lui Barac, traducător dealtminteri destul de liber al mai tuturor cărţilor lui).

Tipăritura de la Sibiu a circulat multă vreme ca o carte curat populară, pe ambele versante ale Carpaţilor, fără să se ştie cine era autorul de origine. Heliade, copil fiind şi învăţînd, ca şi moldoveanul Negruzzi, să citească româneşte mai mult de unul singur, îşi aminteşte a o fi descoperit în „biblioteca" transhumantă a unor ciobani ardeleni, la o stînă instalată provizoriu pe moşia părintească de la Gîrbovi, în Bărăgan, pe polita respectivă mai aflîndu-se — ne asigură „părintele literaturii române moderne" — şi nişte **Vieţi de sfinţi, o Epistolie căzută din cer,** cărţulia apocrifă care povesteşte **Pogorîrea Maicii Domnului la iad** şi, desigur, nelipsita **Alixăndriei.** Auzise însă de ea mai înainte de a o fi văzut : „Cînd văzui pe **Arghir** eram în ceruri de bucurie. Învăţai într-o săptămînă cîntarea întîi. Mă încurca însă că nu ştia nimeni să-mi spuie ce este muză ; într-un cuvînt, eram de minune în casă, cînd mă auzeau fetele spuindu-le pe dinafară în stihuri **Istoria preafrumosului Arghir şi a preafrumoasei Elena.** Cînd ziceam: «Hip ! Hop ! la a mea iubită», aveam biciul în mînă ; plesneam cu dînsul şi săream în sus, dar mi-era necaz de că n-are şi biciul meu puterea aceea de farmec".

Şi Costache Negruzzi în **Cum am învăţat româneşte,** ne spune că a găsit **Istoria lui Arghir** chiar în lada cu cărţi a tatălui său, citind-o cu nesaţ şi de îndată. O cunoştea bine Grigore Alexandrescu (aluzia din **Satiră. Duhului meu** : „Şi viaţa ciudată a unui crai cuminte / Care lasă pe dracu fără încălţăminte" este foarte clară), Alecsandri, Ion Ghica, mai înainte de toţi, firește, Ion Budai Deleanu, care o prelucrează într-un lung episod din **Ţiganiada,** tîrziu, către finele secolului, o amintesc Coşbuc, Goga şi Iosif. O citise, foarte de timpuriu, Eminescu, încă de pe cînd se afla la Cernăuţi. În vara anului 1866, la Blaj, voia să o rescrie, „după gustul lui", ne asigură memorialiştii, în ritmurile **Mioriţei** şi ale **Meşterului Manole.** „Muza" inspiratoare a lui Gergei şi Barac devine, în cele cîteva fragmente rămase în manuscrisele eminesciene, „dorul sărac" şi „lăutarul pribeag", în versuri de o fluenţă absolută : „Frunză verde fag, / Dorule sărac, / Lăutar pribeag, / Vin de-mi zi să-nşir, / Tot din fir în fir, / Basmul lui Arghir, / Cel cu păr de fir, / Singur să mă mir" etc.

În linii mari, basmul lui Arghir este un basm ca toate basmele româneşti. Se aseamănă, bunăoară, cu **Prislea cel voinic şi merele de aur,** dacă facem abstracţie de unele stridenţe şi implicaţii culte, adaosuri de mitologie antică greco-latină, în gustul epocii la care scria Gergei : **Arghir,** cel de-al treilea fecior al craiului **Acleton** şi al crăiesei **Medena** (subliniem, în rezumatul nostru numele personajelor), izbuteşte în cele din urmă să vegheze o noapte întreagă şi să prindă pe hoţii merelor din pomul miraculos ce se afla în grădina palatului. Erau de fapt şapte păuni şi cel mai măestru dintre ei se descoperă a fi metamorfoza **Elenei,** atît de frumoasă, „că limba omenească nu poate s-o grăiască", întrecînd pe Juno, Venus, Luna, Didona şi Medeea, luate la un loc. Săgetaţi de Cupidon, cei doi adorm îmbrăţişaţi, dar cînd Arghir se trezeşte află că Elena a dispărut din pricină că o „babă sfătoasă" îi tăiase părul cel minunat, materialmente de aur. Ca orice Făt-frumos, eroul pleacă în căutarea iubitei şi trece prin ştiutele peripeţii, dispuse narativ ceva mai complicat decît în basmul pur folcloric. În cele din urmă Arghir o găseşte pe Elena la Cetatea Neagră şi, după învingerea altor dificultăţi, o vede lîngă „a lui Venus biserică", (traducerea lui Barac pentru „altarul" Afroditei), înconjurată de fecioare intonînd cîntece pentru Amor. Totul se sfîrşeşte cu obişnuita nuntă crăiască.

Privit aşa, în litera lui, basmul lui Arghir nu pare să alegorizeze deloc naşterea poporului român, să aibă vreo legătură cu mitul **Traian şi Dochia.** De unde dar, la Barac, adaosul din titlu : „închipuirea supt care se înţelege luarea ţării Ardealului prin Traian Chesariul Romaniei" ? Hasdeu şi Aron Densusianu arată că Barac îşi ia interpretarea (care, precum se vede, că reprezentant al Şcolii ardelene, îi convine de minune) din cartea istoricului Iosif Benkö intitulată **Transsilvania sive Magnus Transsilvaniae Principatus olim Dacia Mediteraneea dictus. Pars prior Generalis** (Tomus I. Vindobonne, 1778). Istoricul maghiar (secui) — „Transsilvano Siculo, paroche Közep-Ajtensi et notario vener. diocesos erdövidekensis helveticae confessioni addictorum ordinario" — este protejatul conţilor Teleki (şi, într-o măsură, cronicarul lor). La Bibloiteca Teleki din Tîrgu-Mureş i se păstrează manuscrise, tot în latineşte, în care face o serie întreagă de referiri la români, cele mai preţioase privind istoria contemporană lui, sau aproape, despre domniile lui Constantin Brîncoveanu şi Dimitrie Cantemir îndeosebi *). Întemeiat pe afirmaţia lui Gergei, de la începutul poemei despre Arghir, cum că ar fi utilizat informaţii culese din nişte **cronici italiene** („olasz krónicabòl"), speculînd apoi etimologic numele personajelor.

pe care le-am subliniat în rezumatul de mai sus (**Arghir** din gr. **arghiros** = argint ; **Acleton** din gr. **aclitos** = nechemat ; **Medena** din gr. **midena** = nici unul, nimeni, nimic), el spune textual : „Dar istoria subjugării Daciei de către romani o citim redată printr-o lucrare poetică elaborată demult în limba maghiară de către Albert Gergei după cronici italiene, poveste care are titlul de **Historia egy Argyrus (= Istoria lui Arghir).**

Este prezentat aici Argyrus, ca tînăr născut din tatăl Acletus, mama Medena, care, prins de dragostea unei fecioare cu plete de aur, după felurite întîmplări, călătorii, primejdii ale vieții, a ajuns în patria fecioarei plăsmuite și în casa regească, și acolo a sărbătorit nunta solemnă. Înțelesul pe scurt al acestei povești așa trebuie priceput : aici sînt trei cuvinte grecești : **Acletus** înseamnă **despuiat de glorie,** prin care lucru se înțelege orașul Roma și Senatul Roman. Căci Roma, stăpînă mai înainte a multor domenii, a pierdut cea mai mare parte din gloria sa datorită victoriilor dacilor și ale altor neamuri. **Medena** înseamnă **nimic** sau **gol** și reprezintă Italia care era foarte slăbită în vremea aceea. **Argyrus** înseamnă, prin valoarea cuvîntului, **argint,** și pe bună dreptate îl designează pe Traian, care fusese **argintul,** adică podoaba, gloria și protectorul Romei și al Italiei, și care a supus puterii romane Dacia, cea care a făcut să fie scoase timp de cîțiva ani bogățiile romanilor. **Fecioara,** de aceea numită **Tünder, Szüz, Leány** (zînă, fecioară, fată), indică Dacia. Și e numită **Tünder,** cu un cuvînt din limba maghiară care semnifică ceea ce se retrage pe neașteptate din fața ochilor : Într-adevăr, Dacia era ascunsă de munți, de păduri neîntrerupte ca de ascunzători. **Leány,** adică **fată,** întrucît dintre domnii, cea dacică se credea de către autorul poveștii că a avut o vîrstă aproximativ tînără. **Szüz,** adică **fecioară,** căci se socotea că nu a fost supusă nici unei stăpîniri din partea neamurilor din afară, înainte de Traian. **Plete de aur** se adogă, prin plăsmuire (artistică) fecioarei și prin ele se sugerează producția deosebită de aur a Daciei" etc. etc. (ne-am încredințat, pentru o traducere cît mai fidelă a latinei de redacție maghiară a lui Benkö, ajutorului autorizat al profesorului Eugen Dobroiu, căruia îi mulțumim călduros).

S-ar zice, în gustul epocii apropiată de aceea a lui Cantemir, Benkö decodează **ieroglifele** într-un sistem foarte exact, cu totul convingător. Interesant pentru noi rămîne faptul că o asemenea interpretare venea, în secolul al XVIII-lea, chiar din partea unui umanist maghiar. Interpretare cu totul în spiritul ficțiunii, însă deloc arbitrară, mai ales că, aflăm dintr-un alt paragraf al scrierii, o atare opinie în legătură cu poema lui Gergei era curentă, chiar foarte populară în epocă, istoricul făcîndu-și numai datoria de a explicita înțelesurile cărții pentru publicul cel mare, neinstruit, „plebeian", tinerii mai ales, care o citeau și o căutau „cu lăcomie, asemenea vreunui codicil sacru" : „Nisi memoratorum censum poetica licet elegantia carentium, tanta apud juventutem preacipue plebejam, esset gratia, ut ejus, verae instar historiae praelectio sacri alicujus in modum avide expetatur. fabularum omnino amatoribus fabulae explicatio non relicta fuisset". (Dacă tagma povestitorilor, chiar și lipsiți de eleganță poetică, nu ar fi în atît de mare favoare la tineret, mai ales cel plebeian, încît interpretarea acestei istorii, ca ceva adevărat, se caută cu lăcomie, asemenea vreunui codicil sacru, fără îndoială amatorilor de povești nu le-ar fi necesară această explicație.)

Cine să fi fost cititorii „plebei" atît de atrași de **Istoria lui Arghir,** în care se oglindea fabulos cucerirea Daciei de către Traian, dacă nu, în primul rînd, românii știutori de ungurește ? Împrejurarea semnalată de Benkö explică, în continuare, și marea popularitate de care s-a bucurat, imediat în secolul următor, versiunea românească a lui Barac. Astfel încît se poate trage încheierea că, mai înainte ca marii cărturari ai Școlii ardelene, un Samuil Micu, un Gheorghe Șincai, Petru Maior și ceilalți, să-și fi elaborat severele, științificele lor cărți cu privire la istoria românilor, poporul cel mare din Transilvania, mai apoi și de dincoace de munți, își avea cunoștințele despre propriile-i origini, îndeajuns de clare, exprimate într-o operă de ficțiune literară pură și simplă, construită

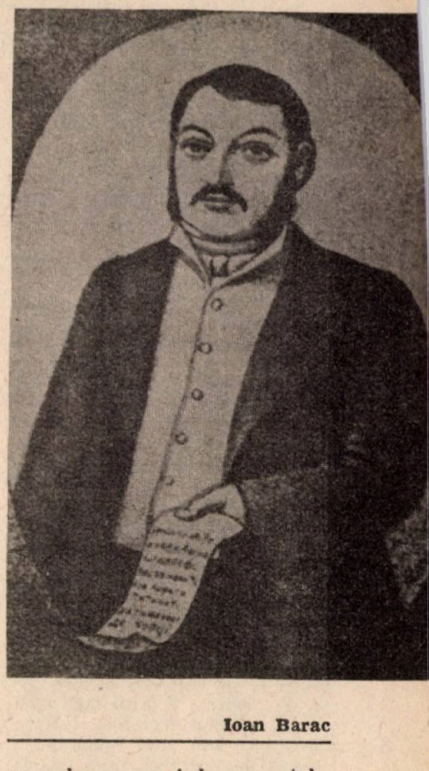

Ioan Barac

pe schema unui basm autohton.

Mai mult încă, Hasdeu și apoi Aron Densusianu își pun întrebarea dacă nu cumva Albertus Gergei este un român, un poet participant la mișcarea renascentistă și umanistă maghiară din secolul al XVI-lea, care a ținut să răspîndească această legendă) închipuită de el, sau, cum singur zice, culeasă de niște cronici **italiene**) în limba ungurească, mult mai răspîndită în scris pe atunci decît româna. Și înclină să dea un răspuns afirmativ, deloc incredibil după părerea noastră. Cu atît mai mult cu cît despre viața și activitatea lui Gergei nu se știe aproape nimic. (Vezi și cele scrise de Dimitrie Popovici în **Studii literare, I, Literatura română în epoca luminiștilor,** ediție recentă, apărută la Ed. Dacia, 1972, p. 457 și următ. și, mult mai încoace, în ampla lucrare de istoriografie literară maghiară, **Magyar irodalam története,** (= Istoria literaturii maghiare, tomul I, p. 530—533, editată de Academia din Budapesta în 1964, sub conducera lui Klaniczy Tibor). Se cunoaște numai aproximativ că a trăit în a doua jumătate a secolului al XVI-lea,

că a scris **Argirius historiaja**, foarte citită în epocă, dar opera, în întregime, nu i se ştie decît dintr-o ediţie primă postumă, apărută tîrziu după moarte, la Buda, în 1749 **). Pînă şi numele scriitorului a fost dedus numai dintr-un acrostih, descifrat de specialiştii în materie în mai multe feluri : **Gergei, Gyergyei, Gergely, Gyergyai Albert.** Socotind după nume, după limbă şi după împrejurarea că la nuntă Arghir, mirele, dă soaţei sale două ritualice palme — simbol al supunerii femeii faţă de bărbat — s-a mai dedus că s-ar fi născut şi ar fi trăit în Transilvania, obiceiul respectiv fiind de prin partea locului.

Cît priveşte sursele lui Gergei, „cronicile italiene" care l-ar fi inspirat, iată fragmentul respectiv din poem în versiunea lui Aron Densusianu : „Despre ţara măiastră mai mult am **auzit / Din cronici italiene**, pe care le-am **tradus**, / Şi cititorilor le-am dat spre petrecere, / Scriind cîntece în versuri **ungureşti** / Acum o să vorbesc despre tînărul Arghir, / Fiul cel mai mic al regelui Acleton, / Despre iubita lui, zîna măiastră, / Despre bucuria lui după multă trudă. / **Sigur nu pot să spun patria** / Regelui Acleton, nu ştiu **unde să fie / În ţara măiestrită** e ştiut că a avut cetatea. / Cum înţeleg şi citesc **în cronici**" (subl. ns.). Despre existenţa sau nonexistenţa acelor „cronici italiene" Benkö nu se pronunţă. Putem deduce că ia de bună declaraţia poetului, de vreme ce, cu atîta rigoare, decriptează etimologic numele greceşti ale personajelor, descoperind alegoria pentru cititorii neiniţiaţi. Din parte-ne, socotim că aceste cronici, de vor fi existat, ele trebuie să fi fost de origine veneţiană-grecească. Însă numai descoperirea lor ar putea lămuri misterul. Totuşi Hasdeu este foarte categoric în a vedea la mijloc o mistificaţie poetică. „Misteriosul Albert Gergei" — pe care el îl crede un român, poate cu nume deghizat — şi-a aflat modelul mult mai aproape : „Luînd un basm românesc, foarte poporan la fraţii noştri de peste Carpaţi, el l-a transformat într-o carte ungurească versificată, cării — pentru mai multă vază — i-a atribuit o origine italiană". Drept dovadă de netăgăduit Hasdeu reproduce — la locul arătat din **Etymologicum...** — rezumatul basmului respectiv după **Walachische Märchen**, cartea fraţilor Albert şi Arthur Schott, apărută la Stuttgart şi Tübingen în 1845, cu o jumătate de secol înainte de data la care îşi făcea comentariul său. Coroborînd informaţiile furnizate de Benkö cu argumentele lui Hasdeu şi confruntîndu-le cu fragmentul din poemul citat mai sus, ipoteza marelui filolog şi istoric (însuşită şi de Aron Densusianu) ne apare plauzibilă : Cum însuşi declară, Gergei mai mult a **auzit** decît a citit acele cronici, pe care le **traduce** (citeşte : **prelucrează**) în versuri maghiare, pentru **petrecerea** cititorilor. De ar fi fost la mijloc nişte cronici, propriu-zise — şi nu doar auzirea unui basm, a unei legende care, precum se ştie, nu precizează timpul şi locul acţiunii — ar fi fost imposibil ca poetul să nu fi aflat şi să nu precizeze, la rîndu-i, **de unde** a plecat Arghir-Traian, ce a întreprins în aventurile lui, măcar cît de cît în spiritul realităţii, **unde** a ajuns şi care i-au fost **scopurile** etc. Mai mult încă : poetul singur ne spune că nu ştie unde este „patria regelui Acleton", „ţara măiestrită" în care îşi avea cetatea. Aşadar, „mistificînd", ca orice poet, Gergei vorbeşte de vagi „cronici italiene". (Se poate reflecta şi asupra unei posibile confuzii între italieni şi români, numiţi aproximativ la fel de către vechii maghiari, **olaszok** şi respectiv **olàhok** !) în loc de basm românesc, ascunzîndu-şi astfel izvorul de inspiraţie. Lucru cu atît mai uşor de admis cu cît, în vremea Renaşterii, inspiraţia din folclor nu era deloc la modă, în mare favoare aflîndu-se pe atunci izvoarele vechi, latine şi greceşti, scrise.

Ion Rotaru

*) Josephus Benkő, **pastor reformat, protopop al diocezei Erdövidek şi profesor de teologie la seminarul din Odorheiul Secuiesc, s-a născut la Brădut (actualmente în jud. Covasna), la 20 dec. 1740. S-a distins ca savant botanist şi istoric, bine cunoscut în ţările germane şi mai ales în Olanda, unde era şi membru al Societăţii de ştiinţe „Batavo-Harlemensis". A făcut cunoscute pentru prima dată în Ungaria scrierile lui Carl von Linné, din Systema naturae şi Philosophia botanica, publicînd el însuşi lucrări în care descrie şi clasifică flora Transilvaniei, cu denumiri paralele, în latină şi în maghiară, încă de prin 1783. Ca istoric s-a impus prin monumentala Transilvania sive Magnus Principatus Transsilvaniae olim Dacia Mediterraneea dictus, scriere de tip monografic şi enciclopedic, asemănătoare întrucîtva cu Descriptio Moldaviae a lui Dimitrie Cantemir, apărută la Viena, în două masive tomuri, în 1777, la numai 9 ani de la tipărirea ediţiei princeps (în germană) a operei prinţului moldovean. Continuarea, alte trei tomuri, a rămas în manuscrisele care se păstrează la Biblioteca Teleki din Tîrgu-Mureş, odată cu o altă lucrare referitoare la răscoala românilor din Transilvania, condusă de Horia, Cloşca şi Crişan, din 1784—1785. Tot lui Benkö i se datorează şi Milkovia sive antiqui episcopatus Milkoviensis... explanatio. Cibinii & Claudiopoli... Anno 1781, operă de referinţă cît priveşte istoria românilor, citată de Hasdeu şi Xenopol. La distanţă de zece ani, în 1791, tot la Sibiu şi la Cluj, mai tipărea Imago inclyte in Transsilvania nationis Siculae.. şi Dietae sive rectius Comitia Transsilvanica, eorumque Decreta que vulgo apellantur Articuli die Tales. A murit la 28 dec. 1814, la Aita Mare (jud. Covasna), unde avea o mică proprietate şi o grădină botanică. Lexicoanele şi cărţile de specialitate maghiare îl menţionează preţuindu-l mai mult ca botanist. Însă opera sa istorică este mult mai importantă, mai ales cît priveşte istoria românilor.**

) Arhiviştii maghiari au identificat însă nu mai puţin decît 35 de ediţii mai mult sau mai puţin complete ale poemului lui Gergei, cea mai veche, fragmentară desigur, din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. (Apud Revai Nagy Lexicona. Budapest, 1911). Numeroşi sînt scriitorii ulteriori, moderni, care au prelucrat atît de popularul poem. Cel mai celebru este marele romantic Wörösmartty (1800—1855), cu capodopera sa dramatică Csongor és Tünde (1831), creaţie în spiritul veacului al XIX-lea cu totul liberă faţă de model.

LIVIU REBREANU

INEDIT

Nici corespondența, nici alte documente biografice nu atestă existența unor relații prea amicale între Octavian Goga și Liviu Rebreanu. Ba am putea spune, dimpotrivă, că alunecarea primului pe panta politicii militante, de dreapta, a constituit o barieră puțin așa probează o pagină de jurnal — invocată în calea comunicării dintre cei doi scriitori. Cel «a murit Goga la Ciucea după o bolire de citeva zile. Congestie cerebrală și pulmonară. A avut funeralii naționale frumoase, impresionante. Mă delegase și S.S.R. și S.A.D.R. să vorbesc în numele lor. N-au fost discursuri și am scăpat. Nu mă trăgea inima. Mi-a fost un dușman „înverșunat". M-a combătut pe unde a putut» (Miercuri, 18 mai 1938).

Totuși, peste aproape trei ani, în primăvara anului 1941, Liviu Rebreanu va rosti o cuvîntare la Teatrul Național, în amintirea lui Octavian Goga, cu ocazia împlinirii a 60 de ani de la nașterea poetului. Textul original, aproape necunoscut, se păstrează la Cabinetul de manuscrise al Academiei R.S. România în caietul cu cota 4 063, ff. 149—155.

Doar cu citeva luni înainte, cotropirea Ardealului de nord de către trupele hortiste rănise adînc conștiința autorului lui Ion. Într-un asemenea moment tragic, marele romancier se îndrepta spre „cîntărețul pătimirii noastre". El glosează pe marginea poeziei patriotice a lui Octavian Goga, el întruchipînd „în chipul cel mai profund unirea cea mare a tuturor românilor".

Stancu Ilin

Dosarul unei existențe

Onorați ascultători,

Se împlinesc șase decenii de la nașterea cîntărețului pătimirii noastre, Octavian Goga. Teatrul Național se simte dator să înregistreze data aceasta nu numai pentru că marele poet i-a cinstit repertoriul cu două opere remarcabile, **Domnul notar** și **Meșterul Manole,** ci și ca o închinare deosebită față de amintirea marelui poet

care reprezintă în chipul cel mai profund unirea cea mare a tuturor românilor...

Apariția lui Goga pe firmamentul literaturii românești a fost miraculoasă. Ca un bolid strălucitor a inundat brusc cu lumina imensă sufletul neamului. La vîrsta de-abia 24 de ani, în 1905, volumul lui de poezii, cel dintîi, a stîrnit o adevărată revoluție. Era nouă și originală, forma, limba și ritmul poeziei ce venea de peste Carpați în capitala dominată de discuții pe chestii mărunte de politicărie literară, dar era mai ales nou și original conținutul însuși al poeziei : jalea Ardealului robit și vijelioasa-i speranță de mîntuire.

Tînărul poet ardelean a cucerit Bucureștii într-o clipire. Răsturnînd toate zăgazurile, dînd peste cap toate convenientele, s-a impus ca purtătorul de cuvînt al sufletului ardelenesc veridic, închegat din energie și suferință, din dîrzenie și resemnare, din jale și speranță. Era alt Ardeal ce se înfățișa lumii de-aici, tihnită, sceptică și indiferentă. Octavian Goga apărea drept vestitorul vremilor înfricoșate din care trebuie să se zămislească lumea nouă a dreptății românești.

Conștiința neamului întreg a îmbrățișat cu entuziasm pe acest apostol al unității naționale cu glas de tulnic. Atît de puternică a fost impresia produsă că însuși Titu Maiorescu și-a revizuit una din dogmele sale critice, anume că patriotismul nu poate fi materie de poezie adevărată. La Octavian Goga dragostea de neam și de țară nu era un sentiment care se putea cheltui în fraze ieftine, în strigăte de ocazie sau simple sonorități verbale, ci constituia însuși rostul lui de-a fi. Patriotismul său izvora din suferința milenară a unui popor oropsit de soartă. De aceea, îmbrăcînd haina poeziei, își găsește o expresie magică, întocmai ca litaniile și invocațiile profeților.

Și într-adevăr profet a fost Octavian Goga, ca nici un alt poet român, poate singurul poet-profet ce l-a avut literatura noastră. Chemarea și-a definit-o el însuși dintru început :

Nu rostul meu, de-apururi pradă
Ursitei maștere și rele
Ci jalea unei lumi, părinte,
Să plîngă-n lacrimile mele...

Poetul trebuie să fie un luptător, anunța Goga, reluînd astfel un vechi deziderat al mișcării romantice. Retragerea în turnul de fildeș, nepartciparea la zbuciumarea nației nu sînt admisibile în vremile aspre ce le trăim. Visătorii se exclud singuri din comunitatea națională, cum i-a exclus și Platon din republica sa. Pentru un popor care trebuie să-și realizeze aspirațiile elementare, cum este unitatea națională, nu există răgaz de odihnă și de reverie. Toată lumea trebuie să fie pe metereze, gata de luptă.

Coborîrea în arena publică e legată totuși de multe primejdii pentru scriitor. Și cea mai gravă este părăsirea poeziei de dragul luptei, ceea ce de altfel i s-a întîmplat și lui Goga. În vălmășagul luptei poetul își dăruiește interesul și inima altor preocupări, mai necesare poate decît poezia și arta, dar și mai trecătoare. În momentele de decepție și amărăciune, Goga nu rîvnea altceva decît întoarcerea la poezie ca la un liman salvator.

Dar cîntărețul pătimirii noastre a trebuit să-și poarte destinul. El a fost ursit să exprime ceea ce nimeni n-a putut exprima mai simplu, mai vibrant și mai adînc, anume că

Avem un vis neîmplinit,
Copil al suferinței, –
De jalea lui ne-au răposat
Și moșii și părinții...

Conștiința unității naționale au avut-o totdeauna nu doar poeții, dar și ultimii țărani prin văgăunile munților românești, subt forma unei solidarități a tuturor «celor de-un sînge și de-o lege». La Goga însă e o pornire năvalnică din străfunduri cu atît mai dornică să se exprime și să se împărtășească, cu cît împrejurările permiteau mai puțin și cu cît întruparea în cuvinte, fiind amenințată de primejdii, trebuia făcută cu rezerve și reticențe. Constrîngerea a silit pe poet să-și găsească forme speciale de exprimare, vorbe și împerecheri

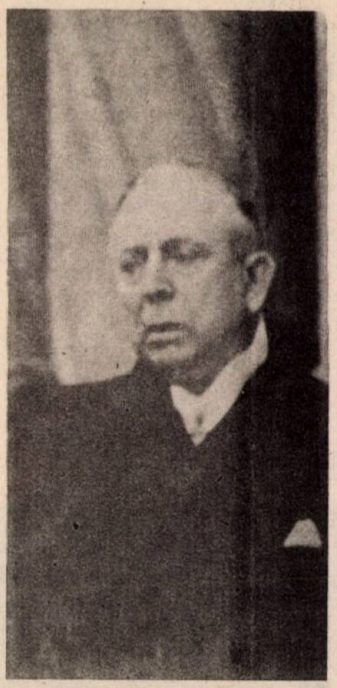

stranii, cu subînțelesuri misterioase, un ermetism **sui-generis** cu explicații numai în subconștientul românilor. Astfel tot ce privește neamul dobîndește glas nou, contribuie la armonia severă a marei cîntări mesianice – pătimirea Ardealului și speranța vie, furtunoasă în venirea izbăvitorului care, punînd capăt jalei, va aduce marea libertate românească...

În concepția aceasta de totalitarism românesc țărănimea, temelia eternă și indestructibilă a rasei, alcătuiește dragostea de căpetenie a poetului. Țăranului se adresează nemărginita lui încredere :

Voi singuri străjuiți altarul
Nădejdii noastre de mai bine...

Plugarii, împovărați de truda cea mai aprigă, îndură și suferințele cele mai mari, dar lor li-e rezervată și misiunea cea mai însemnată :

Ci-n pacea obidirii noastre,
Ca-ntr-un întins adînc de mare,
Trăește-nfricoșatul vifor
Al vremilor răzbunătoare.

Aceloraşi țărani, încovoiați de muncă la cosit, poetul le șterge sudoarea frunții, exclamînd :

În sufletu-mi strivit de groază
Pagine patimi prind să fiarbă :
Trudită, chinuită coasă,
Vei mai cosi tu numai iarbă ?

În mijlocul țăranilor, preotul ardelean, conducătorul lor firesc, e „drept vestitorul apostol al unei vremi ce va să vie". Cînd vorbește de „același dor tresare-n piepturi", iar ascultînd „jalnica poveste".

Aprinși feciorii string prăsaua
Cuțitului din cingătoare.

Jalea și obida ce stăpînesc în Ardeal le simt, împreună cu oamenii, și munții, codrii, apele, toată natura, fiindcă românesc e în Ardeal tot deopotrivă. Bătrînul Olt, cu «unda căruntă», e tovarășul de suferință și paznicul nădejdilor noastre :

În cetățuia ta de apă
Dorm cîntecele noastre toate
Și fierbe tăinuita jale
A visurilor sfărîmate...

Iar unda lui gînditoare duce

Durerea unui neam ce-așteaptă
Demult o dreaptă sărbătoare.

Fiindcă astăzi «maștera-i vremea» și «amarnic ne poartă pe strîmbe cărări vicleana și vitrega soartă», poetul invocă pe voievodul cel mare și sfînt, rugîndu-l să ne trimită, ca să încingă oțelele,

Crai tînăr, crai mîndru,
crai nou...

Apoi cînd se apropie ceasul mult așteptat, poetul nerăbdător exclamă :

Eu sînt oftatul care plînge
Acolo-n satul meu din deal,
Sînt țipătul muiat în sînge
Al văduvelor din Ardeal...

Octavian Goga a avut bucuria și satisfacția, după cumplite zbuciumări, să-și vadă visul cu ochii, să vadă curmată pătimirea Ardealului, să intre și el, profetul întuirii, în Canaanul făgăduit. Triumful său literar a fost încoronat în triumful dreptelor aspirații împlinite...

În România tuturor românilor însă „cîntarea pătimirii noastre" părea hărăzită să nu mai fie decît un maré document al înfăptuirii țării noi. Poezia de revendicări și dureri, după realizarea dreptății, rămînea o simplă amintire a trecutului, fără rezonanțe vii în sufletele ce tresăltau în bucuria izbînzii. În anii frămîntați de frigurile organizării tînărului stat, cuprinzînd pe mai toți românii, însuși poetul părea să-și subestimeze poezia care stătea la temelia tuturor succeselor sale precum stătea și la temelia României unite.

Totuși, parc-ar fi presimțit și involburarea vremilor noi, Octavian Goga n-a încetat de fapt nici o clipă a propovădui datoria scriitorului de-a fi călăuza spirituală a neamului, mai ales după realizarea unității naționale, de-a lupta din răsputeri pentru păstrarea libertății românești cucerite. El însuși, prins în virtejul altor bătălii, irosindu-și energiile pe alte tărîmuri, numai rareori mai stătea de vorbă cu muzele, oricît în adîncurile sufletului său poezia îi era permanent esența vieții.

Astfel, Octavian Goga a rămas profet pînă la capăt. Numai el a strigat necontenit, pînă cînd moartea i-a înăbușit glasul, că aparențele înșelătoare nu trebuie să ne adoarmă, că primejdiile n-au trecut ci se înmulțesc mereu, că dreptatea noastră va trebui apărată împotriva lăcomiilor și tendințelor de dominație ale vechilor asupritori...

Poezia i-a dăruit lui Goga toate satisfacțiile, precum el i-a dăruit ei ce-a avut mai bun și mai nobil în ființa sa pămîntească. Neamul românesc întreg și pretutindeni l-a iubit ca pe unul din cei mai vrednici. Pînă unde ajunge graiul românesc poezia lui a mișcat și a înălțat inimile, răspîndind încredere în puterile și viitorul românismului...

S-a stins brusc, în plină maturitate Abia azi ar avea șaizeci de ani. Temperamentul vijelios, dinamismul organic, energia neșovăitoare i-au cheltuit viața mai repede decît pe a celor tihniți și nepăsători peste care evenimentele și loviturile trec ca apa peste bolovani. Săvîrșindu-se mai curînd cel puțin a închis ochii în țara visurilor împlinite. Prin moartea timpurie ursita lui poate că a vrut să-i cruțe durerea crîncenă a sfărîmării hotarelor.

Acolo, la Ciucea, în pămînt românesc subt stăpînire străină,

își doarme somnul de veci cîntărețul pătimirii Ardealului. Destinul năpraznic a vrut ca trupul marelui cîntăreț să rămîie înstrăinat cine știe cît timp. Mormîntul lui se află la margine acuma, încît pare o legătură simbolică între frații despărțiți printr-un hotar crestat în carnea vie a poporului nostru. Așa duhul lui Octavian Goga, duhul cîntării pătimirii noastre, stăpînește și apropie pe cei de dincolo cu cei de dincoace. Pentru cei căzuți din nou în robie, prezența lui între ei e speranță și îndemn. Pentru noi, ceilalți, mormîntul de dincolo e alt semn de nedreptate și nemîngîiere.

Vremurile maștere au reactualizat cîntarea pătimirii noastre. Parc-ar fi fost scrise pentru azi cuvintele de întristare și amar :

Domol purcede glas de schijă
De la clopotnița din deal, —
Să povestească lumii jalea
Înstrăinatului Ardeal

Pe ruinele dreptății românești murmură jalnic versurile simple :

Din vremi uitate, de demult,
Gemînd de grele patimi :
Deșertăciunea unui vis
Noi o stropim cu lacrimi...

Onorați ascultători,

N-am vrut și nici n-aș fi putut evoca aici covîrșitoarea personalitate a lui Octavian Goga. Am dorit numai, ca o mîngîere pentru sufletele noastre împovărate de amărăciune, să ne aducem aminte de cîntarea pătimirii Ardealului în ziua de naștere a marelui poet și astfel să împrospătăm testamentul sufletesc cuprins în versurile lui nemuritoare. În zilele crîncene pe care le trăim, cu trupul țării ciuntit și sîngerînd din toate părțile trebuie să cinstim mai mult pe poetul și profetul care ne îndeamnă să ținem minte că **Avem un vis neîmplinit...**

inedit

Tudor Arghezi

*

* *

Mă uit la dumneata din depărtare
Cum te muncești cu semnul de-ntrebare.
Vrei să-l dobori din punct, din soclul lui,
Și-ncolăcit pe el, te strîngi și-l sui.

Se chinuiește crunt și se sfărîmă
Ca să doboare șarpele o rimă.

Ai învățat destulă carte
Și n-ai aflat în slova ei nimic.
Adu-ți aminte-n viață pentru moarte
Că rima e un vierme și-un limbric.

Și nu e în folosul dumitale
Că drept venin ea scoate niște bale.

*

* *

Ți-am citit evanghelia de la Matei
Și de la ceilalți sfinți evangheliști la număr trei.

Epistolele
Pe glasuri
Sancte Domine, sancte fortis, sancte imortalis
Miserere nobis.
Știi că m-am ascuns în mînăstirile Sfinției Tale
Ca să învăț silabele
Ca să încerc să fac din vorbe mici cristale.
Și din mocirlă smirnă și tămîie.
Din bale mir și dragoste din ură.
Din vrășmășie milă, din blestem rugi și din nimic ceva.
Silit să nu mă simtă cineva.
Și să mă spuie că fac farmece oprite.
Să înviez cuvintele că morții n-am putut.

Marin Preda
Delimitări de generaţie

Nimeni n-a acordat încă suficientă atenţie polemicilor lui Marin Preda şi nervului războinic care i-a animat nu odată scrisul. Marin Preda a fost o natură funciarmente polemică. Un scriitor cu atitudine şi de atitudine. Datorită acestei înclinaţii vom găsi în cărţile lui, fie ele de ficţiune ori publicistice răspunsuri la marile întrebări ale zilei. Cartea care i-a adus cel mai mare succes de public, Delirul, este o carte de atitudine, o carte polemică. Scriitorul nu era mulţumit de felul în care istoricii văzuseră rebeliunea legionară şi pe Antonescu, adică fapte şi persoane văzute şi trăite de el, şi a încercat să dea un răspuns propriu acestei probleme. Semnificativ, cartea a avut mare ecou printre istorici, deşi acest lucru, spre ruşinea acestora, nu s-a văzut cu o singură excepţie şi în scris. Risipitorii polemizează cu modul în care se fixaseră în literatură aspecte ale unor vaste campanii postbelice, cum este alfabetizarea, sau cum erau priviţi activiştii mecanizaţi ca nişte roboţi ai multor proze contemporane. De aceea creează el în replică un activist dubitativ a cărui reacţie la evenimente are o motivaţie foarte personală.

În publicistica scriitorului componenta polemică este frecventă şi vie. Marin Preda a combătut viziunea romanescă a lui Călinescu din Scrinul negru şi Bietul Ioanide, cu argumente care se ţin minte. A polemizat cu susţinătorii tezei cum că literatura română ar fi eminamente lirică şi deci fără acces la problematică intelectuală autentică şi la obiectivaţie. S-a războit cu literatura pitorescului. A pledat pentru literatura de probleme şi împotriva celei de scriitură. Din acest punct de vedere Marin Preda se aşează mai mult decît mulţi alţi scriitori români postbelici într-o firească prelungire a spiritului literaturii interbelice, în care scriitorul şi-a fixat în chip polemic opiniile contribuind la clarificarea unor litigii de epocă.

Două din temele pe care Marin Preda le-a abordat cu aplomb lansînd două formule memorabile sînt legate de fricţiunile vieţii literare din ultimul deceniu, de teze care n-aveau ădeziunea prozatorului. Prima este aceea a hiatusului literar lintre perioada interbelică şi literatura română postbelică. Marin Preda polemizează mai ales u aserţiunea unora, între care lexandru Ivasiuc, cum că acest iatus a existat, dar că el a fost iminat de literatura anilor. Se uneau astfel cadrele unui mafest de generaţie, care fatal nora sau lăsa deliberat de o arte contribuţiile anterioare. aceastăcale în „hiatusul" nfecţionat din necesităţi de limitare şi afirmare literară rau cărţi ca Moromeţii, Bie- Ioanide, Un om între oani, Groapa, Străinul, Setea, Oaie şi ai săi, Şoseaua Nordului. Mai poate fi o asemenea etapă literară în care se pot menţiona asemenea titluri, o perioadă de „secetă" literaturâ, de „hiatus"? Această întrebarea şi-o pune Marin Preda într-un articol polemic tăios intitulat Obsedantul deceniu, care lansează totodată şi formula care va intra în vocabularul curent al criticii literare.

Dacă prima temă dădea prilej scriitorului să se delimiteze practic generaţia lui Marin Preda de cea următoare, care este generaţia Labiş, cea de a doua provoacă o intervenţie care delimitează generaţia lui Marin Preda de cea anterioară. Titlul acestui articol polemic apărut în revista Luceafărul este Gerontocraţia şi înseamnă ceea ce spune de obicei cuvîntul : stăpînirea bătrînilor cu specificarea că este vorba de o dominaţie în plan literar. Marin Preda încearcă aici incriminarea unei obtuzităţi de recepţie care priveşte cu neîncredere produsele literaturii postbelice deplingînd golul lăsat de dispariţia marilor înaintaşi : Camil, Bacovia, Ralea, etc. Interesant este că faţă de reprezentanţii acestei generaţii, scriitorul n-a manifestat nici interes, nici simpatie. Călinescu este zugrăvit cu un ochi decepţionat de Marin Preda, care va fi mai tîrziu decepţionat, din alte motive şi de Nichifor Crainic, tot din aceeaşi generaţie. Se ştie apoi că nu priza proza lui Zaharia Stancu. Gerontocraţia literară are ca punct de plecare un interviu al lui Iorgu Iordan apărut anterior în Luceafărul şi are ca personaje principale pe Iorgu Iordan şi pe Şerban Cioculescu. Aceste texte şi conţinutul lor polomic deschid o problemă care ne poate duce la o cunoaştere mai adîncă a scriitorului Marin Preda.

M.U.

Marin Preda

Obsedantul

S-a afirmat că în deceniul '50—'60 ar fi apărut în literatura română un hiatus. Hiatus înseamnă gol, întrerupere. Să vedem dacă a fost sau nu vorba de un gol. Mi se pare că Geo Bogza a fost cel dintîi care s-a alarmat de apariţia unui hiatus. Dar (şi faptul mi se pare comic) hiatusul care-l speria pe el abia urma să aibă loc. Era vorba de deceniul '60—'70, şi nu de deceniul '50—'60. În anul 1964, la conferinţa pe ţară a scriitorilor, în cuvîntarea sa, Geo Bogza a crezut că trebuie să ne avertizeze de la tribună : a murit Sadoveanu, a murit Vianu. Ce ne facem ? Mi-aduc aminte că fusesem la el la spital, unde era internat, înainte de conferinţă, şi auzind ce idei vrea să dezvolte, am încercat să-l conving că acest punct de vedere este greşit pentru simplul motiv că opera lui Mihail Sadoveanu acoperă 60 de ani de existenţă şi că nu e cazul să ne alarmăm că, la 2—3 ani de la moartea marelui scriitor, nu avem un Sadoveanu la sfîrşit de carieră. Nu l-am convins, autorul Ţărilor de piatră, de foc şi de pămînt şi-a ţinut cuvîntarea sa neliniştită, şi ideea de hiatus a apărut în lumea literară. În mod bizar însă, contrar celor spuse de Geo Bogza, această idee a fost aplicată deceniului '50—'60.

Într-adevăr, dacă ea ar fi fost aplicată deceniului '60—'70, ar fi avut o vagă justificare, pentru că, e cazul s-o reamintim ! pînă atunci trăiseră şi-şi desăvîrşiseră opera Sadoveanu, Arghezi, Călinescu şi, în condiţii vitrege, Ion Barbu, Lucian Blaga, Voiculescu. Desăvîrşire care nu putea fi pretinsă încă noilor generaţii.

Ce-nseamnă deci hiatus ? Înseamnă gol ? Sau condiţie vitregă ? În condiţii vitrege, am debutat eu însumi în 1948, cînd apariţia mea în literatură a coincis cu începuturile dogmatismului în fenomenul literar, care ulterior avea să se intensifice şi să treacă peste scriitorii generaţiilor vechi de care am pomenit. Era foarte trist să vezi o mare figură încercînd să înţeleagă o mare figură. Am citat odată cazul lui Mihail Sorbul, dar cine nu cunoaşte cazul lui G. Călinescu va înţelege greu ce vreau să spun. Fiindcă lucrurile se agravau datorită faptului că atunci cînd mica figură se vedea cocoţată sus înlocuia, în lupta de idei, argumentele filozofice cu delaţiunea publică. Cine nu cunoaşte cazul lui Blaga ? Valul de dogmatism a crescut apoi, încercînd să treacă şi peste scriitorii din generaţiile mai tinere, ca Eugen Barbu şi Nicolae Labiş. (Ulterior, în deceniul '60—'70, autorul Groapei ne-a demonstrat însă că, bucuros, poate să ţină şi el o bîtă în mînă).

Dar să nu urmăm o idee logică, pentru că, în acest caz, discuţia s-ar încheia alături de adevăr. După părerea mea, cei care susţin ideea de hiatus subînţeleg mai degrabă o atitudine politică faţă de literatura scrisă în deceniul '50—'60, decît una literară. Sigur că da, spun cei care cred în această idee, s-au afirmat mari scriitori şi au apărut scriitori noi, dar, în ciuda apariţiei lor, deceniul respectiv constituie un hiatus.

Noi, care am trăit acest deceniu, sîntem tentaţi în prima clipă să răspundem printr-un hohot de rîs. Deceniul '50—'60 hiatus ? Să încercăm să intrăm puţin în domeniul sociologiei şi să vedem cum au stat, în realitate, lucrurile. Operaţia este necesară, pentru că ideile care au agitat, pe atunci, societatea, au intrat şi în literatură, cum era şi firesc. Faptul că acum ideile care obsedează timpul nostru nu găsesc, la unii dintre scriitori, ecoul direct şi uneori nici indirect, nu înseamnă că ele nu există şi nu înseamnă că dacă în deceniul trecut ele erau îmbrăţişate şi de sociologii vulgari nu erau mai puţin adevărate. Ba mai mult, nu înseamnă că, din punct de vedere teoretic, n-au rămas şi astăzi la fel de adevărate. Dovadă că ele continuă să ţină oamenii încleştaţi pe tot globul pămîntesc, şi pe unii dintre ei cu arma în mînă, iar alţii chiar mor eroic, spre admiraţia şi a celor de dreapta şi a celor de stînga, cum a fost Che Guevara. Aicea noi nu discutăm decît realităţi brutale dacă vrem să aflăm adevă

DECENIU

rul. Or, unii își închipuie că adevărurile acestei lumi au înghețat pe ulița lor.

Și fiindcă e vorba de literatură, și numai sub acest aspect facem toate referințele, una dintre ideile care au obsedat lumea noastră literară în deceniul '50—'60 a fost ideea luptei de clasă. Pe prozatori în special, noțiunea de „luptă" îi poate face să tresară. Lupta înseamnă mișcare, viață și viața în mișcare este obiectul artei și mai ales al prozei realiste. E mai ales al prozei realiste. Este adevărată această idee? Mulți dintre noi ne-am pus această întrebare în mod dramatic. Căci, dincolo de tezele teoretice ale marxismului, a căror demonstrație strălucită putea să convingă rațiunea, scriitorul avea nevoie de experiență afectivă pentru a se convinge de adevărul acestei idei.

Un punct de reper al vieții și experienței noastre este, orice s-ar spune, familia. Aș putea chiar să spun că este un punct de reper decisiv. Tatăl meu trăia pe atunci și era în plină putere intelectuală și morală. Gîndirea lui ie, cotidiană, valora pentru ine, în anumite momente, ai mult decît orice experiență a gîndirii teoretice rise.

Am avut însă cu el, delată, o surpriză, una dintre le mai mari. În momentul nd a auzit că lumea sa, pe re el o considera unitară, a împărțită în trei categoi (chiaburi, mijlocași și săci) și a văzut cu ochii lui și dezavantajele materiale care urmau pentru cei dintîi (chiaburii), a fost încîntat. E adevărat că el n-a bănuit ce avea să iasă din istoria aceasta ! Da, dar fapt e că un anumit număr de ani a acceptat această împărțire și astfel a participat direct la transformările revoluționare din lumea sa. S-a înșelat, nu s-a-nșelat, a participat. Ce importanță mai au pentru istorie și pentru adevărul vieții sociale exaltările sau căințele noastre ulterioare ? Vrînd-nevrînd, ai intrat în horă.

Ce s-a petrecut în oraș ? Omologul tatălui meu, micul burghez, despre care Camil Petrescu spunea că, prin faptul că hrana lui e mai bogată, are o viață de conștiință și mai ridicată, s-a angajat în acest proces și mai adînc. Cînd a auzit că marele burghez va fi deposedat de bunurile sale, nu numai că i-a plăcut foarte tare, dar „revoluționarismul" său a fost uneori isteric. Excesele care au fost, după cîte mi-aduc eu aminte, le-a făcut nu atît muncitorul proletar, cît micul burghez. Unul care mi-era prieten intim zicea în versurile lui „clasa mea" despre clasa muncitoare. „De ce zici tu clasa ta ?" l-am întrebat eu nedumerit, cînd tu ești din altă clasă ?" Mi-a răspuns : „Am părăsit-o". Și în discuțiile noastre căuta să mă convingă că își detestă părinții, care, cică, l-ar fi silit să trăiască într-un „infern". Fapt e că din punct de vedere social, indiferent de adevărul psihologic pe care îl proclama, prietenul meu considera lupta de clasă un adevăr indiscutabil.

Acomodările psihologice sau împrejurarea că mulți asemenea lui au nimerit, apoi, datorită exceselor, printre victime, nu schimbă adevărul participării lor(ei, oameni complicați și cultivați !) la procesul revoluționar din deceniul '50—'60, așa cum a avut el loc, și nu cum a fost imaginat în unele cărți. Deci două categorii sociale atît de diferențiate pe plan material și cultural s-au întîlnit în a proba în conștiința lor, fie și pentru un timp limitat, ideea că există clase și antagonism între ele. Nu e locul să analizăm și alte idei ale deceniului '50—'60 care au stăpînit cu putere conștiințele. Se pune acum însă întrebarea : putea oare scriitorul să ocolească aceste probleme care frămîntau masa atît de imensă de oameni ? Și apoi altă întrebare : se mai putea scrie literatură așa cum se scrisese în deceniile anterioare ? Anacronismul unei literaturi care și-ar fi continuat inerția dincolo de anii '44 ar fi constituit un fenomen bizar, neverosimil, imposibil în realitate.

Pus într-un asemenea vulcan de dezlănțuire a psihologiilor sociale, cînd noțiunile morale se turburaseră, cînd la școală copiii erau învățați că ura nu e un sentiment detestabil, predîndu-li-se deci un cod al moralei răsturnat, scriitorul nu putea

să nu-şi pună problema angajării şi să creadă, după conceptul lui Hegel, că ceea ce e real e şi raţional. Ce, putea el să spună, o revoluţie nu are dreptul să răstoarne codul tradiţional al moralei ? Nu ai dreptul să urăşti pe omul care se află în altă categorie socială decît a ta, considerată de întregul popor drept exploatatoare ? Cei mulţi n-au dreptul, pentru a se elibera, să răspundă la violenţă prin violenţă ? Josnica execuţie a comunarzilor din Paris nu ne dovedeşte că duşmanul de clasă n-are milă ? Dar comuniştii din Canton, care nu direct de duşmanul de clasă, ci de aliatul lor gomindanist, au fost aruncaţi de vii în cazanul unei locomotive ? Dar gloanţele trase asupra lui Lenin ? Dar tînărul fiu de ţăran, Ceauşescu Nicolae, în vîrstă de 16—17 ani, aruncat în închisorile ţării pentru idealul pe care şi-l formase el pentru o lume mai bună ?

Aflînd deci o raţiune fenomenelor care se întîmplau în realitate, scriitorul s-a angajat cu toată puterea talentului şi, uneori, şi a credinţei, să participe la procesul revoluţionar care se petrecea sub ochii lui şi să-şi îndeplinească menirea aşa cum îi cerea conştiinţa. Pe noi nu ne interesează aici cei care au jucat comedia participării şi nici cei care prin „revoluţionarismul" lor au uşurat însuşirea unor idei străine de literatură şi, în ultimă instanţă, străine şi de revoluţie. Nu A. Toma prezintă interes în această gravă problemă, ci tot G. Călinescu, Arghezi, Sadoveanu. Ne însuşim **Bietul Ioanide,** roman a cărui virulenţă critică nu putea fi cîştigată decît sub influenţa acelui timp. Ne însuşim **Desculţ,** despre care nu numai declaraţiile autorului ne conving că nu putea exista fără aceeaşi virulenţă critică dobîndită prin contactul direct cu revoluţia. Sadoveanu a vrut şi el să facă o literatură revoluţionară. Faptul că a înţeles acest lucru greşit, concepînd revoluţia noastră ca fiind opera unor prizonieri de război, este o altă poveste.

În concepţia acelora care consideră deceniul '50—'60 ca un hiatus, acest hiatus nu constă în aceea că s-a scris prost sau bine, ci în aceea că s-ar fi scris în afara literaturii. Examenul nostru începe însă să ne ispitească să întrevedem o concluzie. Nu cumva adepţii acestei teorii a hiatusului consideră literatura revoluţionară în afara literaturii ? Nu cumva ei sînt partizanii imobilismului estetic ? Nu cumva ei ar fi vrut ca în timp ce imensa majoritate a poporului, dornică de transformări, căuta o formulă nouă de existenţă socială, scriitorul să-şi tragă obloanele la ferestre şi să continue literatura dintre cele două războaie ? Să nu începem să analizăm tendinţele acestei literaturi interbelice. Să rămînem la problemele noastre. Că acest început de literatură revoluţionară a fost însoţit repede de degenerări dogmatice nu e vina literaturii revoluţionare şi în orice caz această înţelegere nu scoate literatura din cîmpul ei firesc. Dimpotrivă, o literatură plutind pe ape atemporale, senine şi izolate, în vreme ce alături oceanul social este în fierbere, mai degrabă poate da naştere, într-o cultură, unui hiatus.

Din fericire, ispita oceanului în fierbere atrage şi a atras totdeauna pe adevăraţii creatori să participe sau să contemple şi să descrie grandiosul eveniment. Care rămîne grandios oricum, chiar dacă aspecte ale lui intră, să zicem, în domeniul comediei, deşi e în joc viaţa a milioane de oameni.

De altfel, am bănuiala că şi partizanii acestei teorii a hiatusului sînt eroi de comedie. După anii '60, au mai apărut cărţi care reluau cu pretenţii de subtilitate, cu atît mai deplasate, cu cît era vorba de lozinci devenite într-adevăr grosolane, idei estetice dogmatice ale deceniului '50—'60 şi subiecte precum activistul a-toateştiutor, sau domnişoara care şi-a părăsit clasa sa, scăpînd din „infernul" despre care am mai pomenit, şi critica în cor, deşi şi partizanii teoriei hiatusului, c-a mai contenit cu tămîierea. De ce ? cum să ne explicăm acest comic fenomen, adică negarea unui deceniu pentru un motiv, şi tămîierea unor cărţi ale următorului care seamănă cu cele mai proaste din deceniul incriminat ? Ce justificare are acest conformism de creaţie şi de recepţie, acum, cînd condiţiile care i-au dat naştere în deceniul '50—'60 au dispărut ? Astăzi, apariţia unei cărţi îndrăzneţe nu numai că nu ameninţă viaţa personală a scriitorului, dar e condiţia sine qua non a unui prestigiu minim. Puţini ştiu că în 1956, înainte de accidentul care avea să-l coste viaţa, i se pregătise poetului Labiş excluderea din U.T.M. pentru fapte care astăzi nu mai au nici o semnificaţie. Şi asta însemna şi excluderea din literatură. Şi asta de ce ? Pentru poezia sa revoluţionară, angajată în conştiinţă de problemele care erau şi ale poporului său ?

Trebuie să acordăm geniu poetului din deceniu trecut care reuşeşte să devină original pe o singură coardă admisă. În diversitatea poeziei şi a prozei de azi, scriitorul talentat nu mai poate invoca nici un risc care l-ar paşte dacă ar încerca să atace orice temă şi orice subiect care i-ar izbi conştiinţa.

N-aş fi abordat acest aspect dacă nu m-ar fi străbătut un sentiment de îngrijorare de care am mai pomenit cu un alt prilej acum aproape doi ani : ştim multe ! De ce scriem atît de puţine ? Interesul întrebării referitoare la hiatus constă nu în faptul că el ar fi existat ci în acela că ne aminteşte nouă, cei care am trăit experienţa deceniului 6, de senzaţionalele dezvăluiri ale psihologiei sociale la care am asistat, revelaţii incredibile, drame care s-au consumat.

Semnează : ● Paul Anghel ● Cezar Ivănescu ● Nicolae Manolescu ● Nichita Stănescu Nicolae Velea ● Ioan Alexandru ● Grigore Hagiu Fănuș Neagu ● Ion Băieșu ● Florența Albu ● Mircea Micu ● Radu Cosașu ● Constantin Georgescu ● A. I. Zăinescu ● George Alboiu ● Gheorghe Tomozei ● Dumitru Dinulescu și alții

EXISTĂ O GENERAȚIE LABIȘ ?

Generațiile literare sînt realități distincte și operante. Ele sînt alcătuite din scriitori de aceeași vîrstă biologică și de preocupări ideologice și artistice asemănătoare. Fiecare generație are un aer al ei de care nu poate fi despărțită. Generația Labiș este o generație distinctă fie și numai pentru că moartea prematură a celui mai talentat pe atunci membru al generației sale a responsabilizat-o. Enumărate alte condiții i-au dat însă o fizionomie specifică. Generația Labiș este o generație a războiului. Ea este născută în timpul ultimului război mondial sau înaintea lui și cunoaște în chip direct atrocitatea și consecințele. Nu întîmplător această generație trează are în ceea ce scrie, cel puțin în prima fază, obsesia războiului. Despre acest război au scris pagini memorabile Labiș, Fănuș Neagu, Nichita Stănescu, D.R. Popescu, Vasile Rebreanu. Formația ei intelectuală și spirituală a depins apoi de climatul social și intelectual postbelic : literatura română nu mai era considerată de actualitate, fiind reeditată cu timita și gardată de prefețe lămuritoare în fața unor culegeri de severă selectivitate ideologică. Generația Labiș este o generație care și-a pus în modul cel mai acut probleme reperelor și modelelor intelectuale și literare. Ea s-a lăsat formată de interdicție sfidînd-o, adică citind mai ales ceea ce era interzis. Mai exact spus, în cazul acestei generații, se pare de o fibră rezistentă, interdicția a avut un efect invers. Nu întîmplător generația Labiș, și-a asumat prin

EXISTĂ O GENERAȚIE LABIȘ ?

„Nu se cunoșteau pe atunci decît marșuri și imnuri patetice, Labiș însuși scria versuri incandescente și orbitoare ca un metal aprins, dar într-o seară de decembrie, prin zăpezi polare, într-o cămăruță de la Pelișor, care fusese cîndva capela unui rege, Labiș a îngînat un colind. Nu vă închipuiți ce straniu a sunat. Poetul avea un cap de copil de Ionitza și o voce groasă cu rezonanțe arhaice, o voce parcă aspirată de ger. Purta cizme, o rubașcă neagră, mustața abia i se ghicea, stătea într-un fotoliu stil cu picioarele atîrnînd de-asupra unui scump covor persan, dar parcă venea înotînd prin zăpezi. „Noi umblăm să colindăm..." A adus acolo, pe unde de violoncel, o Bucovină uitată, o copilărie ignorată, o melodie care mi se părea iremediabil pierdută și de care ne speriam. De unde răsărise ? Ne-am umplut ca de aer. Labiș ne destăinuise, fără să-și dea seama, o coardă a sensibilității lui, ceea ce avea să exprime, în poezia lui de mai tîrziu, candoarea, obsesia albului, un seraphism sui generis, în care exegeții n-au văzut solia colindului tradițional".

Paul Anghel

propriul scris să realizeze legătura cu marile experiențe literare anterioare, sfidînd și aici interdicții și tabuuri. Pe urmele lui Nicolae Labiș, Nichita Stănescu, Ion Gheorghe, Ioan Alexandru, Gheorghe Tomozei, Cezar Baltag, Grigore Hagiu, Adrian Păunescu și la oareacare distanță poeți ca Cezar Ivănescu, Dan Laurențiu, Ioanid Romanescu au ținut să dea poeziei libertatea de expresie cîștigată de marea poezie românească predecesoare. Din exces de spirit sistematic, unul din membrii aceleiași generații, Alexandru Ivasiuc, a formulat teoria „hiatusului literar", care ar fi existat pînă la această generație și ar fi fost desființat de acțiunea ei revendicativă în plan literar. Generația Labiș este cea care a făcut teoria „adevărului integral", prin Radu Cosașu, suportînd consecințele acestei aspirații și a introdus și întreținut cu fervoare mitul imaculării morale, poezia candorii, a aspirației spre puritate. O întreagă serie de tineri prozatori debutați în „colecția Luceafărul" a anilor '60 este sigilată de această tematică. Sorin Titel, Iulian Neacșu, Sânziana Pop, Gheorghe Suciu, Nicolae Mateescu, Mihai Pelin, Horia Pătrașcu Ștefan Stoian, Vasile Văduva, Dumitru Dinulescu ilustrează din plin această tendință. Labiș lansase deviza activă a luptei cu inerția și este semnificativ să constatăm că o mare parte a romanelor „obsedantului deceniu" sînt scrise de această generație de scriitori, Ion Lăncrănjan, D. R. Popescu, Fănuș Neagu, Augustin Buzura, Dinu Săraru, A. D. Munteanu, etc. diverși ca expresie artistică, dar solidari în intenția morală, socială, politică. Diversitatea artistică nu ne împiedică însă să vedem liantul preocupărilor comune, capacitatea de a-și asuma mari sarcini literare și de a le rezolva cu succes. În direcția romanului istoric, operă de excavație și retroversiune spirituală, această generație a dat ciclul Zăpezile de acum un veac ale lui Paul Anghel. În critică și istorie literară contribuția ei este semnată de Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Mihai Ungheanu, Marian Popa, C. Stănescu, N. Ciobanu, Gh. Grigurcu, Mircea Tomuș, Mircea Martin, M.N. Rusu, Dan Zamfirescu.

Chiar fugitivă, schița de profil a acestei generații este expresivă și fără a înșira aici pe toți numeroșii ei membri poate da sentimentul solidității și al realității literare incontestabile. Venită după generația lui Eugen Barbu și Tudor George, lui Marin Preda și St. Augustin Doinas, lui Dan Desliu si Paul Georgescu, lui V. Em. Galan și Ov. S. Crohmălniceanu „generația Labiș" este în egală măsură continuatoare și refractară literaturii acestei generații. Ceea ce facem aici nu este decît semnalarea unui nucleu de preocupări comune la o generație , a unui nucleu ideatic de generație care nu și-a luat încă niciodată în seamă dimensiunea ca formație conștientă de forța ei ideatică și artistică, de propriile ei idealuri. Există o generație Labiș ? Răspunsul îl dau cărțile ultimelor două decenii.

EXISTĂ O GENERAȚIE LABIȘ ?

Ordinul poeților

Cîndva, pe cînd eram foarte tînăr, într-un pierdut oraș moldav, un prieten mai bătrîn, excentric în multe privințe, mi-a destăinuit un gînd care-l obsedase în anii de recluziune : întemeierea unui **ordin al poeților.** Minuțios imaginat acest ordin al poeților era o frumoasă utopie livrescă, firește, conținînd și un „jurămînt de credință" nici unui membru al ordinului nu îi era îngăduit să trăiască mai mult de 39 de ani, vîrsta la care s-a stins Eminescu... Țin minte că, pueril, i-am replicat : „de ce nu 21 de ani, vîrsta la care s-a stins Labiș ?"

Inocența mea infantilă reducea la absurd un gînd frumos, emanație a unei conștiințe exasperate...

Azi îi dau dreptate cu mare întîrziere acelui prieten gîndind cu bunăvoință că, în fapt, **ordinul poeților** era creat de la sine, prin tragica întemeiere carică a operei eminesciene, creat de la sine, tacit, fără ceremonial fastuos și fastidios, un **ordo amoris** avînd ca principiu dinamic înțelegerea operei poetice ca ofrandă sacrificială.

Numai că azi concep ceva mai profund înțelesul sacrificiului : în marea lucrare comună care este poezia românească, Bacovia, Blaga, Arghezi, Barbu, autori ai unor opere stînd sub semnul întemeierii dedalice, nu sînt mai puțin exemplari decît Eminescu sau Labiș, destine icarice prin excelență : și unii și alții au întemeiat profund sacrificial, au mișcat „roata lumii" cu prețul jertfei totale de sine, ascultîndu-și fiecare instinctul care îi grăbea să moară sau îi obliga să trăiască.

Prin grația absolută cu care s-a dăruit **misiunii** sale, Nicolae Labiș, cel mai tînăr și mai nobil sfînt din calendarul nostru poetic, mărturisește că și-a înțeles rostul eroic într-o vreme în care „mașina lumii" nu mai mergea decît unsă cu sînge...

O asemenea „înțelegere" are în ea ceva „sacru" și trebuie întîmpinată cu pietate...

„Opera" lui Nicolae Labiș și „viața" lui Nicolae Labiș sînt inseparabile și toată viața noastră nu ne e de ajuns să medităm la figura acestui enigmatic act sacrificial, pentru poetul român dintotdeauna o adevărată **mandala.**

„personalitate de tip ahileic, în sensul capacității de a-și asuma integral un destin" (Al. Zub), Nicolae Labiș, ca și Vasile Pârvan, ne-a lăsat nu doar un simbol, sau un mit, ci **o operă poetică** durabilă, substanțială, în continuitatea organică a marii tradiții moldave (Alecsandri, Eminescu, Bacovia), în deplina conștiință a unei viziuni totale, integratoare a verbului românesc (Arghezi, Barbu), în permanent recurs la sugestiile poeziei folclorice, așa cum au făcut toți poeții români de la Dosoftei la Blaga...

Capacitatea de a-și asuma integral destinul, într-o vreme în care ceilalți „jouaient la pièce en étrangers", cum ar zice Michaux, îl singularizează pe Labiș și-i conferă o autoritate incomparabilă, căci actul său poetic cuprinde o discriminare fundamentală : separarea **poeziei** de **nonpoezie.**

După Labiș, copilul de geniu care a rupt vraja malefică a iluziilor interesate și de tot felul, **adevărata istorie** a poeziei românești, de la bocetul ancestral la avangardism, nu a mai putut fi falsificată.

(Am citit de-a lungul anilor tot felul de speculații inepte pe tema „cum ar fi scris Labiș dacă ar mai fi trăit", sau „cum ar fi evoluat poezia românească dacă Labiș nu ar fi murit", dar nu am citit și cutremurătoarea întrebare : „cum ar fi arătat poezia românească de azi dacă Labiș nu s-ar fi ivit ?").

Labiș a fost, pentru scurt timp, întruparea **spiritului** poeziei românești, unica întrupare „aleasă" de destin și menită a fi validată de istorie, poate tocmai în baza anticului **amor fati,** invocat în citatul enunț al istoricului ieșean, referitor la Pârvan ; e destul să ne gîndim că un alt mare talent, dublat de o inteligență strălucitoare, George Mărgărit, ar fi putut juca rolul lui Labiș în acest plin de cruzime **theatrum mundi** : amîndoi ni se par a fi fost încarnați întru aceeași **misiune,** revelarea unui **adevăr pierdut,** cu orice preț, printre oameni : Labiș **a crezut** pînă la capăt în misiunea sa și a murit tragic, la 21 de ani, strivit de roțile unui tramvai, în București, și vecinic nu vom

„Clopote grave sunară trezirea
Generației noastre.
Tragem cugetarea afară din teacă"

NICOLAE LABIȘ

ști dacă a fost „mîna destinului", mîna vreunui neghiob, sau mîna fermă și criminală pecetluindu-i destinul, aceea care l-a împins sub roți ; George Mărgărit **nu a mai crezut,** deși a continuat să trăiască, — e adevărat, ca un „înger căzut" — și să scrie și a murit tot tragic, la 38 de ani într-un sanatoriu, la Birnova : cum l-am **cunoscut cu puțin timp înainte** de moarte, pot să mă înșel, cred totuși că nu făptura muribundă cu aspectul ei pur fizic m-a impresionat într-un atît, cît acea senzație particulară că „nu e cu totul în trupul lui" cum se zicea despre Rilke, acea senzație particulară pe care ți-o comunică o persoană „cutremurată" de un **mysterium tremendum et fascinans...** scrisese și el un poem **Rapsodia pădurii,** de o desăvîrșită seninătate mioritică în fața morții, de un lirism pur în linia lui Valéry din „Cimitirul marin", poem din nefericire intruvabil în volumul care i s-a editat postum, **Vulturii amiezii...** era oare o replică la poemul labișian?... George Mărgărit credea încă în poezie nelipsit de prezumțiozitate, credea, credea poate chiar mai mult în poezia lui decît în cea a lui Labiș, cu misiunea de salvator al poeziei românești însă încetase demult să mai creadă...

Labiș nu a cunoscut această „descumpănire" : asemeni mitologicului personaj Arjuna din **Bhagavad-Gită,** sfătuit de un zeu, s-a avîntat în luptă...

„Cel lipsit de Cunoaștere și credință, cu îndoiala în suflet, piere ; cel cu îndoiala în suflet nu are parte nici de lumea aceasta, nici de cealaltă și nici de fericire"

„Îndoiala" aceasta i-a pierdut pe mulți... e destul poate, și numai o clipă, să te îndoiești pentru a te pierde, e destul poate, și numai o clipă, să crezi că Răul e invincibil și vei fi trecut astfel, fără să vrei, de partea Răului... În această nesfîrșită dramă universală, actul uman, de orice natură, poartă pecetea profundei angajări etice, de partea Binelui, ori de partea Răului... afirm, cu orice risc, a nu fi reușit să depășesc pînă la această vîrstă, acest maniheism înnăscut... și de asemenea afirm că poezia lui Nicolae Labiș și viața lui Nicolae Labiș, inseparabile, alcătuiesc pentru mine opera luptătoare, actul integral de identificare cu forțele Binelui...

Cei care acum un sfert de veac „absentau" din poezia românească (cum se exprimă azi un oarecare), de la Tudor Arghezi la Teohar Mihadaș, cum și toți poeții adevărați afirmați de la Labiș încoace, au evaluat exact unicitatea (deci irepetabilitatea) actului labișian... Nici un alt tînăr poet român nu a mai putut crede cu seriozitate că poate fi „un nou Labiș", cum, cu galanterie, se mai afirmă din cînd în cînd... Istoria nu se repetă, ar fi chiar groaznic...

...Dar toți tinerii poeți români de azi, de la Nichita Stănescu și Ion Gheorghe, la Dan David și Liviu Antonesei, au reînnoit credința în mitul poetului tînăr.

Dacă socotim demersul poetic labișian drept o încercare de recuperare, fragmentară și inegală, a întregii istorii a poeziei românești, de la oralitate folclorică la avangardism, nu e exagerat să numim „generația Labiș" valurile succesive de poeți afirmați de-a lungul unui sfert de veac... Ion Gheorghe, Al. Andrițoiu, Niculae Stoian, Gh. Tomozei, Florența Albu, Florin Mugur, Doina Sălăjan, Nichita Stănescu, Grigore Hagiu, Cezar Baltag, Florin Mihai Petrescu, Horia Zilieru, Al. I. Zăinescu, Mircea Ciobanu, Dan Laurențiu, Ioanid Romanescu, Ovidiu Genaru, Emil Brumaru, Cristian Simionescu, Adi Cusin, Petre Got, Mihai Elin, Adrian Păunescu, Ioan Alexandru, Ana Blandiana, Constanța Buzea, Marin Sorescu, Grigore Arbore, Virgil Mazilescu, Constantin Abăluță, Ion Cocora, George Alboiu, Mircea Ivănescu, Leonid Dimov, Sorin Mărculescu, Nicolae Ioana, Marius Robescu, Gheorghe Istrate, Ion Murgeanu, Daniel Turcea, Dumitru M. Ion, Vasile Vlad, Ileana Mălăncioiu, Matei Gavril, Angela Marinescu, Ilie Purcaru, Gheorghe Pituț, Ion Iuga, Nicolae Dragoș, Nora Iuga, Grete Tartler, Daniela Crăsnaru, Adrian Popescu, Ion Mircea, Horia Bădescu, Dinu Flămând, Aurel Șorobetea, Corneliu Popel, Șerban Foarță, Virgil Mihai, Nicolae Dan Fruntelată, Carolina Ilica, Traian T. Coșovei, George Țărnea, Domnița Petri, Dan David, Liviu Ioan Stoiciu, Lucian Vasiliu, Gabriela Chifu, Patrel Berceanu, George Stanca, Nichita Danilov, Valeriu Stancu, și lista poate continua...

Toți aceștia, inclusiv bellicoșii „generației '80", nu au schimbat radical poezia românească în acest sfert de veac ci doar i-au reciștigat deplina conștiință de sine... Personal nu cred că poezia actuală a atins nivelul celei interbelice (și am fost încîntat să descopăr că și istoricul literar Ion Rotaru gîndește la fel), dar cred că foarte mulți poeți români de azi au de pe acum operă care le dă dreptul la aspire, legitim, la edificarea celui de-al treilea mare eon al poeziei noastre moderne...

Cezar Ivănescu

EXISTĂ O GENERAȚIE LABIȘ ?

Abia acuma știu...

era în ultima primăvară a lui Labiș. Faima lui era atît de uriașă, încît noi, studenții inodori și incolori, primeam în urechi ca fiind valoroase orice știri, oricît de neînsemnate ar fi fost ele, oricît de neclare și de ambigui, despre ele. Luase obiceiul să vină la Facultatea de filologie. Din vreo pricină de femeie poate — sau pur și simplu din dorința de a audia celebrul curs al profesorului Tudor Vianu. Nu-l iubeam — eram topit de invidie. Fusese îndrăgostit de femeia pe care eu o iubeam. El publica și semnul tipărit al literei mi se părea miraculos și de neatins. Nu era foarte înalt, avea chipul rotund, nasul cîrn tronînd peste o imensă mustață răsucită. Purta bundă, ca o sfidare împotriva orașului și a burgheziei în haine nemțești, pe atunci monstruoasă, nu numai în textele tipărite despre ea, dar și din pricina ideilor fixe ale acestei perioade.

Aici memoria mi se tulbură și nu mai țin minte ce căutam în amfiteatrul Odobescu, plin de studenți prost îmbrăcați, unii dintre ei, printre care mă număram și eu, mîncînd „crep" la porția în plus pe care o oferea cantinele studențești. Citeau poezii unul și altul. Deodată cineva de la catedra care ținea loc de tribună (nu mai țin minte cine) s-a ridicat și cu un glas ritos a zis : „se află printre noi Nicolae Labiș i am fi fericiți dacă el ne-ar iti o poezie". ...Îl văd parcă e Labiș ridicîndu-se de gravă noblețe naturală, are, lăsa, puțin dureros distant, între el și noi, a bariera intangibilului. Nu s-a urcat lîngă catedră și a rămas în fața chiar lîngă primul șir de bănci, și într-o tăcere, în care nici memoria nu mai funcționa, brusc, a anunțat titlul poeziei **„Moartea căprioarei"**, știută, adorată, invidiată, negată și urîtă sufletului meu.

Cred că nu numai pentru mine a existat în acea secundă senzația gheții pe șira spinării. Calm și degajat, bonom și profund distant, totodată, cu un soi de firesc al nefirescului, cu un glas al cărui timbru s-a scurs prin urechile noastre, moale și dur totodată, vers de vers, a început să-și retrăiască poemul (era prea tînăr ca să și-l poată recita), începîndu-i versurile moale și tărăgănat, și sfîrșindu-le brusc, de parcă vîntul ar fi avut ecouri semantice. Mi-aduc aminte cuvîntul „nomol" în care se termina un vers. Era atît de scurt zis și de brutal, încît nomolul se materializa. Mi-aduc aminte de ultimele trei cuvinte rostite de el dintr-un alt vers... „planetă și grea". Se terminau cu o rară violență. Într-un vers în care spunea că-și șterge mîinile de sînge pe piept, el a făcut gestul de a-și șterge mîinile pe bunda înflorată. Absolut toți, automat, ca niște copii, ne-am uitat în clipa aceea la mîinile lui și la bundă, ca și cum și mîinile și bunda ar fi fost pline de sînge.

Brusc nu mai țin minte nimic și păstrez numai sentimentul de atunci, sentimentul deznădăjduitor că el era de neatins. Mi-a produs o impresie sublimă și deprimantă. Atunci nu puteam să cred că se poate scrie o poezie mai minunată decît „Moartea căprioarei". Aș fi dat orice pe lume, să fiu eu autorul acelei poezii. Norocul lui mi se părea uriaș. Cu oricine altul aș fi putut să fiu prieten, cu el niciodată. Mi se părea foarte frumos, deși nu era. Nu puteam s-o prind în noțiuni personalitatea acelei recitări și asta îmi dădea o mare neliniște.

Abia acum știu că acea seară, în care am avut tristul noroc să-l văd, nu ținea de noțiune și deci nu aveam cum s-o înțeleg cu noțiunile și că ghiața acelei invidii ținea numai de o aspirație a mea atît de decis revelată, încît chiar și resturile de memorie pe care astăzi le mai pot evoca nu sînt decît implozia de atunci a iubirii drepte pentru poezie.

Atîta vreme cît el a trăit, eu nu am publicat nici un vers. El a murit în decembrie, eu am debutat în martie.

Nichita Stănescu

IDEMIE IDE NICHITA STĂNESCU

Trepte

Alergam pe o platformă infinită
de beton
alergam
tăcerea era desăvîrșită și alergarea nu
mi-o auzeam
vederea platformei era amplă și infinită
și n-o mai vedeam.
alergam pe-o platformă infinită de beton
alergam.

Deodată-un țiuit și platforma s-a rupt pe
orizontală
și am căzut din dimineață spre seară,
spre foarte seară
pe o altă platformă de beton infinită
alergînd.
din tăcere neauzind, din vedere
nemaivăzind.
Alergam alergînd și deodată
un țiuit
platforma s-a rupt pe orizontală
și iar am căzut dinspre dimineață spre
seară
spre foarte seară.
pe o platformă de beton infinit
cînd alergam, alergam, alergam
alergam.

Cîntec

Pune și tu o sprînceană
de ochii ăștia numiți și arbori
numiți și cai
numiți și oameni
Hai, pune și tu o sprînceană
pe ochii aceștia toți
care te privesc.

Sandaua

Ridicasem cu piciorul drept cu tot
și-n unghii cu un genunchi
sandaua
să defileze pe sub ea știrea lucrurilor
După întîmplarea de-a mă fi născut
nici o altă întîmplare nu s-a mai întîmplat
cu mine.
Eu am ucis numai gîndind.
Și am strivit numai călcînd.
Mă tac acum din gîndire
și din alergare
genunchiul meu drept în unghi drept
ține țurloiul călciiului învești mîntat în
sanda
stau tăcut să treacă defilarea
și nu mă gîndesc la nimic
să-i las pe arbori pe șoareci și pe munți
să existe.

Schelăcăitură și zîmbet

– Oricum urmează să fiu vinovat
pe tot ce-o să se-ntîmple răspoimiine
Oricum am cugetul pătat
și latru ca un ciine
oricum mi-e raza de la stea
cioban în botul ochilor
și-l voi plăti cu plata grea
de simbăta morților
oricum și aerul mi-e scump
ca piatra prețioasă
mă doare creierul ca un rinichi
sprînceana mi-e gretoasă.
– Fugi domnule de-aicea, îmi zise îngerul
răminînd locului
după ce mă fugărise.

La o margine

Nevoia de geometrie e o spălare
nevoia de cifre
e un somn al revelației,
nevoia de cuvînt
e o negare a firescului.
Natură, tu, izbucnire în hohote de rîs
și de plîns
a celui care nu a rîs și nu a plîns
niciodată !

Scara moale

Eu urc pe scara moale
cînd înecații toți mă cred un înecat
eu urc agale
spre infinitul meu pătrat
în spatele meu mult se rupe
și mult se foarte plouă
apa de piatră moale
și ouăle pătratului
eu urc și galeș urc
pe morile de trepte
și înecații cred
că eu sunt sufocatul lor Iisus
Eu urc pe trepte moi
spre răsărit – iar nu spre un apus
lăsînd copacii goi
și pietrele
văduve
cu tărie
urcînd mai strig,
urcușul e o înduplecare
iar cine stă și plînge și coboară
este regina lacrimei cu sare
numită chiar și lacrima cu sare.

EXISTĂ O GENERAȚIE LABIȘ ?

Povestind, răzleț, «În treacăt»

„În treacăt" este o povestire la care, — poate părea „sucealâ", cochetărie sau orice altceva, (i s-au găsit atitea încadrări și etichetări încît una adăugată n-ar mai conta cine știe ce), — nu țin prea mult.

Ea mi-a umbrit pe nedrept multe nuvele (ei, multe, vorba vine..), m-a siciit prea mult cîteodată, dacă nu dureros, cel puțin enervant prin „voci din public", ori prin apăsate și chemate condeie critice vehemente, și, pe urmă, am scris-o greu, anevoios, chinuit, în mai multe părți și variante. (Dacă e vorba să țin la vreo lucrare a mea, țin la „Noapte" care-mi și place așa cum e și pe care am scris-o „țișnit" într-o singură noapte, într-adevăr, și n-am clintit din ea mai nimic. Ba, datorită ei, o studentă la franceză s-a îndrăgostit fulgerător și trecător de mine, neștiind probabil cum arată autorul în carne, vin și oase — ca să împrumut ceva din terminologia lui Fănuș și a lui Vlad Mușatescu).

Nuvela a pornit de la un fapt real, auzit, „cules" de mine de prin părțile Olteniei, mai precis, de la Bechet.

Făcusem parte prin iarna lui 81 dintr-o brigadă a C.C. al U.T.M. trimisă îndeosebi prin satele oltenești să îndrume și să controleze activitatea organizațiilor de „utemiei", așa le-uneau bătrînii și așa le-am numit și eu într-una din poveștirile mele. În această brigadă, un tovarăș care sforăia somatos, zdravăn și cutremurător se ocupa de sport, o tovarășă subțirică și mlădioasă, — muzică, unul de răspîndirea cunoștințelor tehnico-științifice, altul de situația la zi a cotizațiilor și de evidența ultimelor ședințe la zi (? !) ținute, unul de primirea de noi membri etc., ș.c.l. și eu, cam vag, de probleme literar artistice. Trebuie să spun că fusesem încorporat în această brigadă nu ca promovare și apreciere, ci ca să învăț — în urma unor abateri, ori scăderi, cum să devin un bun și destoinic utemist. Ne-am dus, am cutreierat satele, o lună de zile, și șefa noastră, membru în activul central, a fost criticată pentru faptul că noi doar controlasem activitatea, iară nu o îndrumasem. Am fost trimiși îndărăt, încă o lună, iar eu care fusesem înfundat că nici măcar nu controlasem dar mai și dusesem repetat și fără vigilență paharul la gură, am fost desemnat să fac rost de vin întregii brigăzi în zilele de Crăciun, ba chiar, în caz de rezultate nesatisfăcătoare, și pentru anul nou și sărbătorile multe și voioase care urmează. Ne-am întors — eu mi-am făcut rost, cam greu, de bonuri de apă minerală de la fiecare bufet sătesc ca să le am la „caz de". și am cutreierat iar satele acum înzăpezite și căzînd iar pe capul bietelor cadre didactice săracele și sperioasele.

Către Bechet am aflat eu povestea unui șofer care se înecase cu logodnică, sau iubită, și cu mașină cu tot în Dunăre.

Anticipez spunînd că după apariția nuvelei, împreună cu Lucian Pintilie am mărunțit și amănunțit acest caz, ne-am deplasat la fața locului, am luat date suplimentare dar proiectul de scenariu ne-a fost sugrumat în fașă de organele competente și a trebuit să restituim și banii avansați, ducîndu-se pe apa fără cu drum, fără cu pulbere în care se duseseră și protagoniștii nuvelei mele. (Puteau măcar să-l treacă la „achiziționare și reziliate fără restituirea sumei" — termen uzual pe atunci și care a bolborosit financiar în multe buzunare umflate). Dar eroii mei erau netipici, împrejurările netipice iar mesajul, care mesaj ? era aproape neprincipal, alături de dacă nu cumva chiar...)

Dar să lăsăm asta, deja anticipasem.

Am scris nuvela, pornind de la un puternic și ascuțit simț de remușcare, mă acuzam sincer, ascuțit de superficialitate, de neglijență, lene. intelectuală și cîte și mai cîte.

După ce am scris-o, am predat-o revistei „Luceafărul". N-am avut curajul să mă duc direct cu ea la redactorul șef Eugen Barbu, așa că am lăsat-o pe cale ierarhică, secției și apoi redactorilor șefi adjuncți „balaurii mei", cum îi numea, cine știe — cu ironie afectuoasă sau nu, „patronul".

Aceştia m-au chemat peste cîteva zile şi mi-au zis că e bună, chiar foarte bună, dar nu aşa, ar trebui mai aşa..., nu aşa, un fel de... mde, mda...

Tineam la povestire, nu vroiam s-o îngrop, am înţeles ce am putut şi ce am vrut şi m-am dus acasă. Peste o zi şi încă o zi de căutări am găsit cele două propoziţii din finalul nuvelei, care s-o continue într-un fel drastic şi didactic, să sune ca o lespede grea de mormînt — fără s-o strice....

Am predat-o redacţiei (celor doi „balauri") care s-au arătat relativ mulţumiţi şi au lăsat-o aşa.

A urmat Conferinţa scriitorilor din '62 şi cîţiva dintre tinerii scriitori ne-am angajat să plecăm la ziarele regionale pentru a cunoaşte nemijlocit pulsul realităţilor socialiste. (G. Hagiu, la Braşov, Păunescu la Baia Mare, Baltag la Steagul roşu, Rusalim Mureşanu la Craiova şi eu la „Viaţa nouă" din Galaţi etc.). Unii ne-am ţinut de cuvînt şi ne-am dus, alţii nu, şi într-un fel bine am făcut, deoarece, angajarea noastră la aceste ziare era făcută pentru o perioadă de şase luni şi ni se făgăduise reîntoarcerea şi reîncadrarea la vechile locuri de muncă. Făgăduială nerespectată — eu unul nu mi-am mai regăsit niciodată postul de redactor la „Gazeta literară".

La aceste ziare cei mai mulţi dintre noi am fost primiţi la început cu suspiciune — unii socoteau că am venit să-i învăţăm pe ei cum să scrie, dar cei mai mulţi — acesta a fost măcar cazul meu — eram văzuţi ca purtători ai unor greşeli ori abateri dacă nu **capitale,** oricum **centrale,** adică venite de la centru, din Bucureşti, din capitală, ceea ce tot cam aia ar fi însemnat.

La ziarul din Galaţi eu am scris cronică de film, parcă şi sportivă, reportaje, note blajine ori incisive, anchete-dezbateri pe diferite teme agrare ori zootehnice — îmi amintesc cu plăcere şi mîndrie, de pildă, de două pagini mari, late, „cearceaf", de ziar, întocmite de mine şi avînd ca titlu : „Să obţinem peste două sute de ouă pe cap de raţă furajată..."

Şi altele.

Mă încadrasem în mecanismul redacţional, eram socotit un stagiar cam leneş, dar cu şanse şi era cît pe-aici să strecor şi o povestioară („Ripa" — pe care am pierdut-o) cînd, trosc ! nuvela mea „În treacăt", predată prin februarie sau martie şi de care aproape uitasem, şi-a început drumul ei sîciitor, bîzîitor, cicălitor, uneori şi întremător, plin de gropi şi de înfundături şi rari suişuri senine pentru mine.

În numărul din 15 mai 1962 al revistei **Luceafărul,** (număr pe care nu-l am şi l-am aflat acum pentru acest articol dintr-o referinţă bibliografică făcută altui scriitor încadrat colecţiei B.T.T. a apărut această nuvelă, însoţită de un mic preambul al lui Marin Bucur care se vrea obiectiv, dar doar că nu făcea cu ochiul şi nu arăta cu degetul în ce sens trebuie orientate discuţiile, opiniile, disputele.

A urmat un puhoi de articole, de luări de atitudine în care mai toţi vroiau „eroi viguroşi", potrivit spusei vehemente a prietenei mele de acum şi-a excelentei prozatoare care era Maria Luiza Cristescu. Chiar îndesate cu genunchiul într-un coş de rufe de proporţii, aceste articole din mai toate revistele şi ziarele de atunci, depăşesc ca volum de zeci de ori dimensiunile nuvelei. Prima mea reacţie a fost să dau în judecată revista **Luceafărul,** întrucît eu îi respectasem dezideratele, lucrarea era a mea personală, nu viza pe nimeni personal şi fusese pusă (de fapt, supusă — mai mult judecăţii decît opiniei publice) dintr-un unghi părtinitor, unilateral şi oricum fără consimţămîntul meu. Era însă tîrziu, zadarnic şi oricum nu cunoşteam procedura judiciară.

Îmi mai era şi silă şi lene şi la urma urmei mai toate articolele şi articolaşele mă forfecau. Totuşi, tonalitatea generală nu era de loc paşnică şi înviorătoare. Perspectivele nu erau nici ele prea smeurii, situaţia de la ziar mi se şubrezea treptat, contractul urma să-mi expire, buletin de Bucureşti n-aveam (acolo locuiam într-o cămăruţă dată prin bunăvoinţa Constandinei Brezu şi a lui Mihai Stoian, pe Roma 13, mai mult clandestin, împreună cu mai mulţi prieteni, cămăruţă evocată şi de Fănuş Neagu) şanse de reangajare în Bucureşti erau minime aşa că doar de popularitate silnică îmi ardea mie.

Prietenul şi şeful meu de la Viaţa Nouă, Ilie Tănăsache, văzîndu-mă descumpănit m-a sfătuit să mă duc o vreme în **bazin.** Prin bazin se înţelegea cel viticol. Cum ai lua-o, adică de la Focşani, pregusti ceva de la Odobeşti, faci un popas ocolit pe la Vîrtejcoiu şi, în fine, guşti şi Zăboveşti la Jariştea. Aici am stat destulă vreme, trimiţînd „printre picături" (la propriu şi la figurat) reportaje, precum „Surid viile", „Surid şi rid viile", „Rid şi se implinesc viile" şi cînd era să ajung la împlinirea viilor şi la facerea mustului am primit telefon să mă prezint la ziar. Ajung tîrziu noaptea, la redacţie, şi văzînd atîrnat şi înfipt într-un cuier un afiş cît o pagină de ziar pe care scria aprig : „Tov. Velea să se prezinte mîine cu primul tren la Bucureşti. Telefon de la Ilie Purcaru". Am crezut că e o glumă (Ilie lucra atunci la **Luceafărul,** şi poate vrea o co laborare ori ceva, acolo. Nu m-am suit în primul tren, nic în altul, dar a doua zi l-an prins pe Ilie Purcaru la telefo care mi-a spus chiar contr unei damigene de vin (mc aveam) că nici el nu ştie d ce, dar trebuia să fiu la Buc reşti imediat.

M-am dus. Era vorba de masă rotundă tot în legătu cu în „În treacăt". Am ieşit la această masă rotundă a şi aşa, eu n-am scos o vorb s-a mai scris mult ceva li bede, mai uşor de înţeles de suportat pentru mine d ore nuvelă. Eu m-am întors Jariştea şi „printre picătu am mai scris o poveste, „ **netele".** Ce mai m-aş duce. nu doar lingav şi „în treac

Nicolae Vele

ioan alexandru

Cuib

Se-nchide lumea iarăși într-un ou
Se întoarce dinspre risipire
Cosmosul să poată fi din nou
Perceput întru desăvîrșire

Deplinătate i s-a hărăzit
Acestui zvîcnet de fragilitate
În cuibul ud o iarnă părăsit
Este loc pentru eternitate

Hrana

Există altă hrană pe pămînt
Există cea mai de seamă pîine
Ce nu-i din grîul celor cîte sînt
Ci din văpaia focului de mîine

Să ne-nfruptăm din ea de pe acum
Copiii mei mîncați pe săturate
Cu orbii și ciungii de pe drum
Mîncați cuvintele ce vi le spun

Omul

Ținerea de loc este firească
Celor ce vin din ape și pămînt
Dar omului îi este dat să crească
Pe cît se trage-n taină din Cuvînt

Acolo e menit întru rodire
În cel mai sterp și nestrăpuns potir
Pe lemnul blestemat din zămislire
Preface din otravă mir

Chibot

Nu poți trece dincolo plenar
Nu-i chip de-aici să pleci cu ușurință
De nu-i străpuns preastrîmtul sanctuar
De cîtă este-n toate suferință

Iar cînd corabia s-a-mpovărat
De tot ce este-n lume viețuire
Urcă valul munții Ararat
O-nsoțește fără o vîslire

Chibotul deschis e tuturor
Pentru o vreme cosmosul încape
Cele ce nu pot pentru că nu vor
Spînzură cadavre peste ape

Nuntă

Mai ales la nunți cu bucurie
Aflăm că nu murim nicicînd
Se străvede-n zori de cununie
Frumusețea celuilalt pămînt

La nuntă paradisul e-n putere
Perechea cea dintîi necontenit
Invoalată întru înviere
Nainte răul de-a o fi umbrit

Rumoarea raiului răsună
La nunta care-a început
Pînă ce Mirele o să respună
Cum apele în vin s-au prefăcut

Murind, el ne-a obligat să scriem cu totul altfel, să ne gîndim altfel la ceea ce scriem. Ne-a făcut atenţi că entuziasmul ne ia de subţiori şi ne ridică pînă la nori, nemailăsîndune să vedem ce se întîmplă jos. Plecarea lui dintre noi a fost ca un recul de armă".

Grigore Hagiu

Scînteia tineretului, 1968

Poeme de GRIGORE HAGIU

Desen de Florin Pucă

desen

toamnă eternă
mai mult o paloare
între talgere de aramă
strălucitoare

mai mult o melodie
o îngîndurare
ce-atinge nucii
în înserare

prundul osos
o mie de ochi
pe alee

şi-o galbenă frunză
desenînd în aer
trup de femeie

viaţă dintotdeauna

tinereţea unde
unde se duse
cu aur suflată
peste frunze

melancolii difuze
limpedele triumfătorul
fir de sînge
pe buze

viaţă dintotdeauna
în care mileniu
secol şi an

cît între două vise
priveşti luna
pe geam

mai mult

încearcă să te naşti în toamnă
tot toamna intră în vecie
pe lîngă o mare
pe-aproape de-o cîmpie

nu uita sîngele
deschis în pustie
să se irosească
din ţevărie

cine ştie
mai bine sufletul
cum să şi-l ţie

învaţă să nu mori
dar nici să trăieşti mai mult
decît poţi scrie

chin de oglindă

de parcă ţi s-ar fi luat apă
de parcă ţi s-ar fi luat sînge
aer vorbire cuvînt
n-ai cu ce cui a te plînge

nu răsfringi
te răsfrînge
chinul unei oglinzi
care nînge

mergi cu două
pivniţi la două
picioare încete

prins încurcat
ziua-n amiaza mare
prin gîndurile unei pietre

fiIon

somnul pe somn
nu se înşeală
stare de ameţeală
de leşin mortal

dibui la semnul
cel de egal
craniul izbeţşe
acelaşi mal

sare filon de aur
din tine însuţi
din stîncă

părinţii morţi
gîndindu-te
încă

liniţte

greaţă de apă
de apa din mine
greaţă de pămînt
de pămîntul din mine

prea repede merg
în adîncime în înălţime
într-o înşurubare
desmembrare de sine

liniţte grozavă
din cînd
în cînd

mîna scoasă pe cîmp
galbenăgrea s-a făcut
la pămînt

răget

ciocniri de treburi mărunte
vreme ce trece
sînt eu însumi ori numai dorm
într-o blană de berbece

scoală-te-n zori
lucrează pînă la zece
oboseşte-n ceasornice
unul stă altul merge

ai ajuns
cu cine şi cum
unde

pe locul tău
aburește răgetul
unei fiare flăminde

EXISTĂ O GENERAȚIE LABIȘ ?

FĂNUȘ NEAGU

PRINȚUL DE ROUĂ ȘI JUJA VICLEȘUG

Bozar Garofeanu se întorsese înfășurat într-un halat galben, cu fular de mătase galbenă, în jurul gîtului și o țigară parfumată între degetele lungi. Fumul, suind în volute albastre, îi lingea brațul pînă-n umăr și-i umbrea cu tristețe moale profilul de călugăr budist. Pierduse sub duș rîul ce-i sta ca un bot de ciine sub grătarul genunchiului (sau poate nu se mai vedea din pricina halatului?). Fața împietrită, micul tremur al buzelor, încordarea stăpînită, fulgerată de zumzete zdrențuite, trădau o mînie violentă. Și stînd pe pragul îngust, ca pe pragul morții, era frumos. Cu pas plutitor se apropie de masă și-mi făcu semn să închid fereastra. Am închis-o și întorcîndu-mă am răsturnat o pereche de cisme pline cu mingi de ping-pong. Madona se azvîrli de-a bușilea, vrînd să le culeagă, dar Bozar Garofeanu, smucind un sertar, strigă :

— Madona, cinci cuțite !

— Trei, scînci ăla.

— Cinci.

— Patru, vă rog. Dați-mi o șansă.

— Dacă te mai smiorcăi, altădată îți lipesc o luminare-n spinare sau în creștetul capului și lucrez numai la lumina ei.

Madona se duse în colțul cabanei, smuci un șnur, dezveli o placă de lemn și-și fixă palma

Desen de Benone Șuvăilă

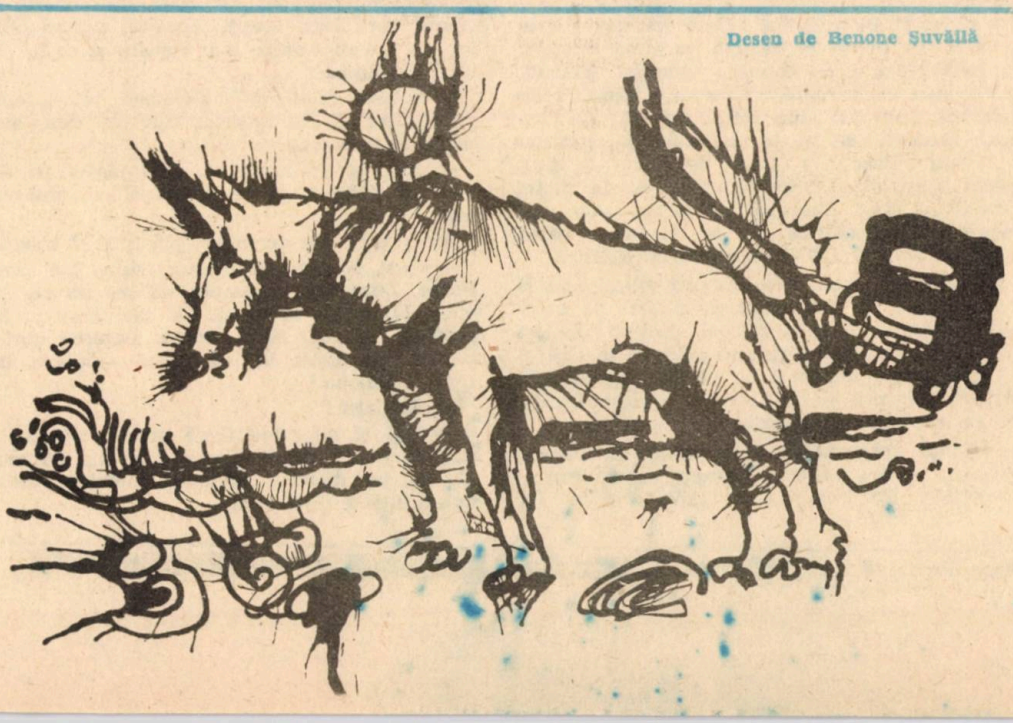

stîngă pe ea, cu degetele răşchirate. Respira şuierat, cu ochii închişi, iar faţa lătăreaţă-i tremura ca burta unui copil bolnav de friguri.

Bozar Garofeanu apucă un cuţit lung, mlădios, şi-l zvîrli cu putere în spaţiul gol dintre degetul mic şi inelarul stîngii lui Madona. Lama zbîrnîi în lemn, ţipătul ascuţit şi glorios al oţelului de bună calitate, şi sunetele n-avură timp să se stingă pînă zbură al doilea cuţit care se înfipse între inelar şi arătător. Madona, ud leoarcă, sughiţă lung, icni şi-şi zgribuli umerii.

— Madona, zise Garofeanu, trăgînd un fum de ţigară, mi-e teamă că n-o să faci carieră. Gîndeşte-te la ceva vesel.

— Nu pot.

— Gîndeşte-te că un duşman de-al tău e mort şi că tu depui un buchet de narcise pe sicriul lui.

— Nu-mi vine să spun decît rugăciuni.

— Asta-i rău. Îţi cobeşti singur. Vezi, Saltava, chestia asta cu aruncatul cuţitelor am învăţat-o de la un doctor. Eu sînt fiul lui Grigore Alexandrescu.

— Al poetului ? Ăla a trăit acum un secol.

— Al spitalului Grigore Alexandrescu.

— Aruncaţi-le şi pe-alelalte, ceru Madona, moale.

— Ai răbdare. Mama, cine-o fi fost, cînd aveam doi ani, m-a dus acolo, bolnav, m-a dat unei doctoriţe să mă consulte şi ea a dispărut pentru totdeauna. În spitale am crescut : Alexandrescu, Coltea, Brîncovenesc, Eforie. Îmi spuneau Sclipuş şi toţi bolnavii (zvîrr! ţiui al treilea cuţit), mai ales cei de la ţară, erau convinşi că eu posed buruiana lui Dumnezeu, un fel de nalbă îngrăşată cu injecţii străine... Fii atent, Madona, o să-ţi sfîşii puţin pielea — şi aruncă.

— Au! urlă Madona, cred că mi-aţi retezat degetul.

— Şi ce ?! Pe cărarea bătută nu mai creşte iarba... Ţin minte o bătrînă care se milogea de mine şi-n clipa morţii : scumpul maichii, podul meu cu garoafe, vinde-mi o ţandără de buruiană, s-o mai duc măcar un an. Al dincilea, Madona ! Şi nu te mai smiorcăi, căci nu ţi-a curs măcar o picătură de sînge. Sclipuş, regele cuţitelor. Saltava, află de la mine, nimeni nu face dragoste pe lumea asta mai parşiv ca înfirmierele. De ce stai ca o cătea oarbă, Madona ? Dă-ne mîncare şi băutură.

Pe masă, în două vaze, ramuri albe, vişin şi cireş, ploaie de aur, merişor, boboci de margarete. Bozar Garofeanu luă dintr-o ciutură de salcîm două coroniţe care pluteau în apă — stînjenei mov, împletiţi cu păpădie galbenă şi părăluţe sîngerii — îşi potrivi una pe frunte, iar pe cealaltă mi-o dădu mie şi-mi zise :

— Omul cînd mănîncă e dator să respire bucurie. Asta-i legea mea pe care-o impun oaspeţilor. Noi, cei ce-am luptat, avem tot dreptul să ne trăim viaţa ciugulind numai muguri proaspeţi. Avem dreptul la recompense şi dacă alţii nu se grăbesc să i le ofere, ni le acordăm singuri. Sîntem o forţă care n-aşteaptă sancţiunea timpului pentru a îndrăzni. Cei dornici numai de triumfuri mici sînt născuţi în luni nefaste sau în nopţile cînd cucuta se îmbrăţişează cu broaştele rîioase.

Coroniţa, mult prea largă, îi lunecase, trecînd pe deasupra urechilor pe umeri şi, împreună cu fularul de mătase, forma un jug de cal lipovenesc. Cu paharul de vodcă ridicat în dreptul frunţii, ca şi cum ar fi înecat luna care, la rîndul ei (îi vedeam bucile prin geam) invoca Siretul şi malurile pline cu liliac ca să deschidă uşile strigoilor, stăpîn peste inflexiunile rocii, cu faţa imobilă, apatică chiar în raport cu ochii în care zvîcneau impulsuri prestigioase, cu minunatul lui păr negru lipit de ţeastă, fixat parcă într-o bură de argint otrăvit, semăna cu conţii italieni ieşiţi din istorie, purtînd vie pe chip doar tristeţea şi dezolarea palatelor părăsite. Dar spre deosebire de ei, Bozar Garofeanu nu înhala timp pierdut ca să-l schimbe în reproşuri mute la adresa prezentului pedant în mişcări, sever, el riposta abrupt învingătorilor, urîndu-i pentru extravaganţa de-a nu emite necontenit pretenţii.

— Forţa de la mine emană şi vreau să fiu măgulit. Te iubesc, Saltava, pentru vorbele de azi. Da, cu Scheau lîngă picior, sînt Dumnezeu păstrînd lîngă genunchi, ca o mîngîiere, rîul său preferat. Dacă nu-ţi place vodca, bea bere neagră, făcută în mănăstire sau vin vechi. Vinul bun trebuie lăsat să i se roadă carnea şi să-l bei doar atunci cînd rămîne numai sufletul din el. Ce mîncări sînt astea Madona ?

Madona care umbla cu mîna pe butoanele unui casetofon, făcînd să se reverse în cabană o ploaie uşoară, spusă de-o orchestră de mandoline, veni în pajiştea de in şi de lucernă deschisă de becurile ascunse în ciorchinii lustrei de cristal care fura şoapta pocăită a mandolinelor, ca s-o sonorizeze mai iscusit, şi rosti, pocnind din limbă :

— Roşcovi fripţi, hribi ţigăneşti, iuţari, salată de untişor şi de măcriş, cozi de raci, saramură de peşte şi...

— Stai, ceru Garofeanu, să-l lăsăm pe Saltava să guste şi să ne spună el ce mîncare e asta.

Am gustat, dar nu m-am priceput să răspund.

— Ficat şi maţe de morun fripte, mă lămuri Bozar. După ele, totdeauna să bei ùn vin locvace. Eu rămîn la vodcă. Dă jos coroniţa, lungeşte-te pe pat. Fă ca mine. Paturile sînt de trestie. Te simţi în ele ca-n găoacea unei luntri. Madona !

— Sînt aici !

— Adă şi ne pune lîngă creştet cîte-un coş cu puişori de găină. Grozav ce mă odihneşte piuitul lor mărunt. Saltava. Ridică-te într-un cot şi uită-te niţel la ei.

EXISTĂ O GENERAȚIE LABIȘ ?

„Cei care a deschis porțile pentru o generație întreagă de poeți către poezia de meditație filozofică într-o vreme în care capii liricii românești făceau reportaje și biografii în versuri, nu-și găsește locul în proiectele și compendiile de istorie literară contemporană ! Asta se întîmplă, probabil pentru că Nicolae Labiș este prea aproape de noi. Cu cît ne vom îndepărta de el, cu atît îl vom vedea mai mare și mai viu pentru literatura română".

Ion Băieșu

În coș, o forfotă mică-albastră, roșie, verde, aurie.

— N-am mai văzut niciodată așa ceva !

— Confiscați de la catedrala catolică. Preoții îi vopsesc și-i trec printr-un cuptor călduț ca să se-nchege vopseaua. Și-i vînd în noaptea învierii. Răsturnînd pe masă o pălărie cu pui de-ăștia, Madona a fost cinstit cu douj' de halbe la Terasa blondelor.

— De ce crezi că mă urăște Madona ?

— Din obișnuință, dezmăț, viciu. Ura e fumul care-și pierde pasărea, Saltava, și pătrunde-n lapte cînd îl uiți pe foc și-i dă gust nemaipomenit. E jocul vîntului pe-un gorgan, cînd ies puii de prepeliță să-nvețe zborul. Eu cînd urăsc sînt vulturul pîndind în grîu. Plin de miresme și de pofte. Cu inima de piatră.

— Stăpîn în scaunul singurătății.

— Exact, Saltava. În scaunul ăla vînăt ca furtuna. Și-n jur, sticlari suflînd în cocă și închipuind pentru mine carafe și pahare. Toate culorile. Noduri băloase schimbîndu-se-n petale. Roiuri de fluturi. Gogoloaie de lut din care se deschid clipe de vrajă. Trei lucruri le fac eu cu dragoste, Saltava. Unu : cînd moare-un țigan tînăr din satul Golășei, raionul Brăila, mă duc la-nmormîntare. Țiganii, înainte de-a-l băga în pămînt, încing o horă, doi inși iau mortul de umeri și-l joacă. Îl petrec, ca să nu se-ntoarcă să le strice somnul. Eu stau în mijlocul horei, într-un scaun. Și știu că lor nu le e frică de mort, ci de mine. Asta-mi dă amețeală. Mortul, chiar dacă învie și odată, unul a înviat în horă, căci nu murise cu adevărat, și i-a-ntrebat p-ăia de lîngă el, ce dracu-aveți, mă, baragladinelor, de mă săltați atîta ! ? — nu-ngrozește pe nimeni. Ăla de-a înviat n-a mai fost luat niciodată în seamă ca om viu. Putea să-i împingă pe ceilalți, să le pună piedică sau chiar să-i bată, nimeni nu zicea nimic, pentru ei era un mort blestemat, care se-ntorsese din lumea neagră ca să se răzbune pentru niște batjocuri nestiute și care pînă la urmă tot avea să se care în fundul pămîntului. Dar cînd mă văd pe mine licărește-n ei frica și repulsia. Fiindcă eu sînt puterea. Care s-a tîrît pe brînci prin noroaiele Europei și care — fii atent, Saltava, asta e a doua mea plăcere — de 9 mai bea o gură de moarte. Cea mai autentică. În ziua aia caut un tovarăș sovietic, la consulatul lor comercial, sau pe unul din vapoarele intrate în port, sau, dacă e nevoie, mă duc pînă la graniță, care-i la 8 kilometri de oraș și întreb : cine dintre voi, tovarăși, a fost în război ? Îl iau și-l duc cu mine la ceainăria din Piața Tecuci, acolo amestecăm într-un pahar spirt și benzină și-l dăm pe gît, juma-juma, în cinstea tanchiștilor.

— Dar tu ai fost infanterist.

— Unul din infanteriștii care-au luptat la adăpostul tancurilor. Spirt și benzină, adică ceea ce se turna în rezervoarele tancurilor, spre sfîrșitul războiului, cînd aproape că nu mai existau carburanți.

— Trebuie să ai mațe de fier pentru treaba asta.

— Zi mai bine că trebuie să n-ai mațe deloc.

— Și-atunci de ce-l bei ?

— Pentru ca să vadă lumea. E strict necesar. Faptul ăsta dă amploare prieteniei româno-sovietice.

Madona apăru de la bucătărie, purtînd două fructiere — struguri, smochine, banane, vișine congelate — și lălăind pe nări :

— Șaizeci de rațeee allbeee...

— Mulțumesc, Madona. Știi să fii la capul podului, fix cînd e nevoie de tine, îl laudă Garofeanu. La cea de-a treia mea bucurie, vreau să fii martor Saltava. Dar ia spune-mi, tu ești însurat ?

— Nu încă.

— Madona, strigă el, ce faci acolo pe coridor ?

— Beau o gamelă de cafea.

— Stinge luminile și aprinde lumînările de pe masă. Aprinde și cîteva aschii de lemn aromat. Plutonier Saltava, bagă-l în mă-sa pe Alexandru Măicănești. E un tip în derivă. Trebuie să-i distrugem pe toți dușmanii comunismului. M-ar surprinde să gîndești altfel... Superb pîlpîie lumînările astea. Patru nimburi de ninsoare, un vis care se țese. Nu-ți face impresia că împrejurul lor alcătuiește destinul drumuri necugetate ? Madona piei de-aici, ești un capsoman. Fugi și joacă-te cu ciinii. Pe lîngă Scheau mai am, Saltava, doi dogi germani albaștri — Nathalie și Baghira — să-i scoți, Madona, în padoc, să se-ncîrlige. Trap ! Ca înfățișare sînt un meridional prezumțios, ineficient în planul sentimentelor durabile, dar — decepție — sufletul meu se simte stăpîn

pe el numai în panica iernii. Noi, românii, purtăm în cerul gurii inelul de gheață rupt din axila crengii de salcim. M-am însurat cu Imola din pricina zăpezilor. Urcam din Sinaia cu schiurile în spinare, pe cărarea de sub castelul Pelișor, în munți, chiar pe Drumul schiorilor. Era în zori, viscolu-și înșira mațele pe gard, făcea tapaj în brazi, înăbușea tufișurile. Îl tăiam ținînd umărul curmezis și mestecînd ciocolată. La intrarea în Pelișor, pe acoperișul corpului de gardă, o femeie. În picioarele goale și c-o pătură adunată pe umeri. Strig, ea-mi face semn cu mîna să mă depărtez, nu pot, viscolul — în curtea castelului apărată de brazi uriași, încă nu fierbea îndrăcit — clocea și arunca avertismente că va infecta în curînd întreg pămîntul, va rupe, va strangula, va distruge. Am proptit schiurile pe unul din cele două tunuri decorative care străjuiesc intrarea și-am sunat la singura ușă de la etaj. Mi-a deschis o doamnă grăsuță, agitată, puținд a parfum ieftin. Sînt cutare — îi arăt legitimația — trebuie să vorbesc imediat cu soțul dumneavoastră. Singuri ! Ăla unu subțire, sprinten, congestionat și transpirat, intuì numaidecît scopul vizitei mele, o împinse pe nevastă-sa în odaia de-alături, răsuci cheia în broască și-n timp ce eu ieșeam în balcon, o prindeam în brațe, o aduceam în casă și-o desmorțeam cu două guri de rom pe femeia surprinsă de altă femeie la bărbatul ei și evadată pe acoperiș cu o clipă înainte de-a fi prea tîrziu. Ăla scotea dintr-o debara rochia, paltonul, cismele și șalul indian îngrămădite înăuntru cu piciorul și avea tupeul, ajutînd-o să se îmbrace, s-o sărute, s-o mîngîie, s-o îmbrățișeze și totodată să susțină cu mine o conversație din care nevastă-sa, trăgînd cu urechea dincolo de ușă, trebuia să înțeleagă că el luptă să-l scoată nevinovat pe un salariat al castelului, urmărit pentru activitate subversivă. „Nu, nu, tovarășe ofițer, nu există-n toată curbura Carpaților om mai cinstit ca ăsta !“ — și țopăia, se lăsa pe vine, schițînd figuri de cazacioc, îmi trimitea bezele și-și înfunda nasul în cismele Imolei și-l saluta și pe Dumnezeu din icoane pusă între două sorcove : „Există, Bătrîne Domn!“. N-am mai urcat în munte. Imola, pe care-o salvasem de la scandal, insulte, jigniri și tot cortegiul de mizerii, bîrfe, șoapte veninoase, chicoteli isprăvite-n tuse artificală, gesturi sfidînd nerușinarea și nerușinarea plutind ca pete de grăsime în privirea bărbaților respinși, amînați sau neluați în seamă — pentru că nimeni nu iartă trupului unei femei că s-a pîrjolit în viscol pe acoperișul altuia — m-a dus în camera ei din Casa grădinii, deasupra Pelișorului. Mirosea nemaipomenit a foc încins zdravăn. Cenușarul. Lada cu lemne de lîngă sobă, aroma cafelei, viscolul căutînd vulvoi în horn (iar eu în celălalt pat de trestie : o acțiune are mari șanse de izbîndă purtată de oameni mediocri ; femeia e războiul pe care-l pierdem mereu ; flăcările luminărilor sînt patru lalele care-și scurtează existența, căutîndu-și bulbii, bogăția inițială și eternitatea pămîntului olandez, în urmă cu trei secole aș fi traficat cepe de lalea) și ne-am iubit patetic, timp de o săptămînă, te asigur, Saltava, apoi am coborît să ne cununăm. Și o săptămînă întreagă, un lup adulmeca în viscol. Lîngă mine, sub brat, Venera zăpezilor și dincolo de geam, ca un blestem, un lup tînăr, care mă urmărește mereu cînd ninge, în fiecare clin de pădure, pui de lupoaică făcut, cu cine crezi !

— Cu un țap negru. Rupt și înfulecat după împerechere.

— Nu, Saltava, conceput, în neîngăduința firii, cu omul care-o scosese pe Imola pe acoperiș. Lașul ăla netrebnic trebuie să fi avut o clipă de vigoare, cîndva, și negăsind nimic, ademenise cu o halcă de berbec lupoaica și ea, înfometată, l-a primit, dăruind speței sale un lup după chipul și asemănarea lupilor, dar plin de lături omenești : pînda abjectă, viclenia iritată, dorința tulbure de-a încălța ghete și de-a mușca numai la adăpost de pedeapsă și pofta de-a urla și a-și rostogoli ecoul în dragostea altora, cînd e fericită, asiduă și făgăduitoare. Două nenorocite de bube căscîndu-se pe gura luceafărului...

L-am întrerupt :

— Și pentru că nu poți împușca o obsesie, l-ai arestat pe tipul ăla din Sinaia...

— Calomfir Ionescu. O singură zi. Cît să-l vadă un deținut din Ploiești. Pe urmă am ordonat să fie eliberat. Dar de atunci îl am mereu cu mine. E aici. Madona, mănușile ! Hai vino, Saltava, să iei parte la cea de-a treia mea bucurie.

Trecurăm în coridorul îngust dintre bucătărie și odaia de dormit a lui Madona (o fereastră rotundă, cu trei ocoluri de alamă, se deschidea pe acoperiș și se vedea o creangă de cireș pulsînd, ca o boare de veghe peste somnul lui Scheau), o ușă trucată lunecă, deschizînd un coridor subțire (lemnul absorbind lemnul în inelele vîrstei) și intrarăm prin el pe o terasă largă, cu pereții orbi, plați, cu podeaua murdară, plină de juliturі de bocanc, mucuri de țigări, chibrite, stinse, capace de bere, străpunsă pe o latură cu coarba sau cu burghiul — am numărat unspe găuri, dar numai zece bastoane odihnind în ele, al unspelea, frînt în bucăți, fusese azvîrlit pe o canapea de mușama verde, fixată în mijlocul încăperii, la distanță de cîțiva metri de șase bărbați de gumă (cei patru din mijloc, cu fețele învelite în ștergare) figuri din care viața se evacuase parcă datorită unei greșeli ce mai putea fi încă reparată, căci de pe toate trupurile continua să curgă în broboane mici sudoarea morții (fuseseră proaspăt spălate), care, cu puțină hrană și îngrijire, s-ar fi transformat probabil în roua vieții.

Bozar Garofeanu înaintă sobru și meticulos (nu-l priveau reacțiile mele, era de la sine înțeles, ca o garanție a legăturii noastre, că eu știam, intuisem că ăia sînt dușmanii lui netrebnici, disprețuitori și perfizi) ridică mănușile și, jart ! îl plesni peste obraji, pe omul de gumă din stînga șirului, singurul conceput și cu sex, deci, fără nici-o îndoială, Calomfir Ionescu, iar în clipa aia, la spatele meu, Madona urlă într-un tilv hau, hau, hauu ! — lupul tînăr din insomniile Imolei, lupul deșirînd iarbă din muntele urii și semănînd-o încifrat în ninsoarea abundentă de la porțile Pelișorului, lupul ezitant în amurgul zilei și țeapăn pe picioare în clăbucul zorilor, pigmeu neîndurător, prezent la scadență și cu nașterе repetată, ca un copil născut de neleapcă, adică la șapte luni și care, chiar murind de bătrînețe, va cere sau țărîna de deasupra lui va cere să se mai nască o dată și să trăiască cele două luni sau măcar să respire și să se zvîrcolească în pîntecele mamei sale și să spere în viață.

— Dar pe ceilalți Bozar ?

— Pe cei patru, legați la ochi, scuză-mă, nu pot să ți-i arăt.

— Pe ceilalți cinci cum i-ai dus la Ploiești ca să-i vadă deținutul ăla și să le coasă chipul din gumă ?

— Faci parte din vreo lojă, Saltava ?

— Un clopot umbla desculț pe prispele satului de dincolo de Siret. Se ducea, plin de abnegație, pînă la colțul caselor, se întîlnea acolo cu lighioana spaimei lui și se întorcea mormăind, dar nevătămat, fiindcă iar o lua de la capăt.

— L-am dus pe el cu mine ca să-i vadă. Ura ne desăvîrșește.

— Al șaselea...

— Pin Arambașa, deviator de dreapta.

— Nu mai reprezintă nimic. De ce nu-l elimini din galerie ?

— Ah, mi-ar fi plăcut să mai fie mare — ș-l izbi. Să cadă încetul cu încetul.

Îl izbi iar cu pumnul în burtă. Nagaica ! porunci. Madona i-o aduse. El nu merită onoarea mănușii, Saltava. Bita și parul. Plus două broaște la subțioară, fiindcă de nimic nu-i e frică pe lume ca de broaște. Am fost aghiotantul lui. În fiecare dimineață, înainte de-a se lăsa bărbierit, mă punea să-i iau pulsul frizerului. Se temea să nu-i taie ăla gîtul cu briciul. Idiotul de frizer, de zece ori mai urît ca Madona și mai timpit...

— Azi o să-i dau foc scaloiului ăstuia de gumă, replică Madona, fiindcă de cîte ori ajungeți în dreptul lui, mă jigniți.

— Să-l pui să ardă sub fereastra lui Saltava. Pînă la urmă, netrebnicul de bărbier a ajuns să taie-o beregată, dar nu pe-a cui trebuie, și-a tăiat-o pe-a lui. Eram la mare și nevastă-sa se încurcase c-un grănicer din paza de coastă. Am scuipat pe el, mort, pentru c-ar fi putut s-amîne rostogolirea în neant pîn-a doua zi dimineață și să-nceapă să moară prin a găuri întîi altă beregată pe care-o lustruise, îi scărpinase grăsimea și-o revigorase cu parfumuri aspre de contrabandă, ani în șir, încît chiar ar fi avut dreptul s-o scobească cu briciul și să plece frămîntînd în buricile degetelor un hartan de șorici. Disperații, însă, mor prudent, ca documentele diplomatice, mor plini de scrupule, parc-ar vrea să ne lase moștenire un cod al moralei, iar nătîngul ăla murind nici măcar n-a izbutit să ne tulbure seara de dans, organizată ca de obicei în magazia de cartofi — cinci vagoane de cartofi cruzi, care scădeau zilnic cu două sau trei camioane și iar creșteau la loc, conform legii consumului și aprovizionării trupelor, îngrămădiți probabil peste o căruță de șobolani de stepă, un foc de lemne aruncate de mare pe Plaja tîrfelor, în spuza jarului cartofi îndulcindu-și miezul, rumenindu-și coaja iar în ușa magaziei ; Juja Arambașa (Pin o alinta cu numele Vicleșug: „micul meu Vicleșug"), neagră sub luna smintită, cînta la acordeon, tangouri argentiniene, lassoul, cuțitul cu plăsele de sidef, rachiul păstrat în dovleci, sînge, suspine violente și mult timp vechi. Pin trăise, tînăr, în Crucea de piatră, deșerta ligheanele la canal și probabil că de acolo o luase și pe Juja, cadența cîntecelor o trăda, luneca în glasul ei un susur de tristețe dezmățată, dorul după o rană care n-ar fi trebuit să se vindece, pentru că era mai vie decît viața, scînteia păgînă și jalnică a celui ce strigă cu limba uscată : dați-mi să mai respir două guri din aerul de demult. Cîntînd, Juja se ducea departe îndărăt, în holul cu tapet de hîrtie decolorată, pian de perete, stricat, scorojit, ars cu țigara și proptit pe două bucăți groase de lemn ca pe niște saboți de servitoare flamandă și întîrzia acolo, în uterul unei lumi strălucind de iluzii, de așteptări, dăruiri și stîrniri frenetice sau grotești și artificiale, iar cînd se întorcea nu mai nimerea niciodată în locul lăsat gol, mereu intra altcineva în tiparul abandonat fără regrete, venea, împungea cu degetul — va să zică iar am pierdut ; constatare rece, placidă, un lanț căzut în fîntînă — și căuta o altă gaură în fagurele timpului prezent pe care, ocupînd-o, își pierdea identitate și pierzîndu-se se scutura de toate paiele și pleava pătrunse în carnea ei la fiecare seceriș al distrugerii dogoritoare sau al desăvîrșirii sacrosancte a iluziilor și se răsturna toată-n cîntece, ca și cum și-ar fi lepădat veșmintele, ca să se amestece întreagă și goală și cuprinsă de-o lăcomie blajină în dubla seninătate a nopții de vară : lumina stelelor neconturată, trăind parcă numai din înjurături, ca un emigrant într-o țară potrivnică și tenebrele verzi ale mării. Aria din fața magaziei pe care Pin Arambașa o mătura, seara, cu mături de pelin, mirosea a vară coaptă în toate pliurile, robustă, doldora de semințe, tăvălită prin ripe, nevlăguită, întăritată, sordidă, leneșă, dormind puțin și refăcîndu-se repede cu șalele grase, îngîmfată, generoasă, ținînd toate ușile deschise și casa vraiște, abjurînd de la orice credință și încoronîndu-și nemurirea cu triumful instinctelor. Mîncam cartofi și-i săram cu sarea linsă de pe umerii Imolei. Juja, zisă și Vicleșug, sta ca un pîriu negru sculat în picioare și rezemat de stîlpul magaziei, învelită parcă în sticlă gofrată (luna creștea cu solzi) și cînta năvalnic (unghiile de la mîini, vopsite fiecare în altă culoare, păreau niște fluturi care i-au fost așternuți pe degete cu obligația să-i păstreze ametiți de vrajă, să închipuie cu ei curcubeie, să le rupă și să le adune la loc), dar nu cînta pentru noi, sau nu numai, cîntecul era și un dar pentru perechile ce se iubeau pe Plaja tîrfelor, în tăcere — cei fugiți din umbra bisericii conjugale în mierea desfriului, sau a posibilei regăsiri — și mai cînta și pentru puiul de lup care gonea prin lumina mării sau prin podul meu cu icoane, viteaz, învolburat, lingînd sare din clipele valurilor — coada lui era un pește, lufar sau rechin pitic, nările două scoici încărcate de vuietul sîngelui din prăsila oceanelor, lupul mărilor înfuleca berbeci cu lîna neprihănită, și gonea mereu, nesătul, și nu ajungea țărmul, fuga lui era pe deasupra timpului sau a veacurilor, iar urletul lui era numai în mine.

— Imola !

— Ascult, doamnă.

— Citește din cartea asta, pasajul subliniat cu cerneală roșie.

— ....soldații romani din Durostorum, înginё Imola, în Moesia inferioară (sîntem în Moesia inferioară, sîntem în aceleași locuri, adăugă jovial Pin Arambașa) celebrau în fiecare an Saturnaliile în felul următor. Cu treizeci de zile înaintea sărbătorii, trăgeau la sorți dintre ei, un bărbat tînăr și frumos pe care-l îmbrăcau în haine regești, făcîndu-l să semene cu

Saturn. Astfel îmbrăcat și urmat de o mulțime de soldați, flăcăul se plimba prin mulțime, avînd toată libertatea să-și dea friu liber pasiunilor și să guste orice plăcere, chiar dacă ar fi fost dintre cele mai josnice și rușinoase. Domnia sa era veselă, în schimb era scurtă și sfîrșea tragic ; căci, odată cu scurgerea celor treizeci de zile și cu sosirea sărbătorii lui Saturn, își tăia gîtul pe altarul zeului pe care-l reprezenta".

Imola înapoie cartea cuiva așezat pe movila de cartofi și rise încet ; așa se scutură pelinul. Nu spuse o vorbă, dar întinse mîna, bîjbîind, ca și cum ar fi vrut să mîngîie pe cineva. Puiul de lup, m-am gîndit, și-am înțeles că roata pornise. Se spărseseră sevele în lemn, se tăiase drumul în pantă, sfichiuți, zece mînji de aramă și doi cai negri așteptau în hamuri, la docar, și roata intră pe capătul de osie gol. Puiul de lup, pentru prima oară pe mal, lingea sare de pe mîinile Imolei. Și iar strigă cineva :

— Imola !

— Ascult, doamnă.

— Pălăria cu biletele e pe arie. Ești cea mai tînără, ai dreptul să-ți încerci cea dintîi norocul.

— Și se va sfîrși cu moarte, doamnă ?

— Nu.

— Atunci care-i miza jocului ?

— Bucuria. Cel ce va ieși rege va trăi cum dorește și noi îl vom ajuta. El va porunci și ceilalți îi vor arăta supunerea oarbă. Trebuie să trăim violent.

În afară de Juja mai erau pe arie sau în magazia de cartofi alte trei femei cu bărbații lor, dar nici acum nu știu cine a instigat la jocul ăla și barbar și superior prin spargerea constrîngerilor — niciodată, Saltava, nu poți să dai peste începutul adevărului, m-am lovit de asta în toate anchetele, talerul are la obîrșie nu două, ci douăspe fețe — dar știu precis că luna vomita vorcolaci și că jos, pe Plaja tîrfelor, cineva, o țigancă poate, pentru că tăcuse acordeonul, se pornise ea să cînte. Apoi Imola a tras și n-a cîștigat. Apoi am tras eu și tot n-am cîștigat — și de-aici înainte, Pin Arambașa a adus vin. Madona, la un cuțit și răscolește-i mărunțaiele. Învîrte adînc. Și scuipă-l în ochii ăia de porc. Vinul mirosea și el a pelin și, bîndu-l în umbră, bărbații își lingeau buzele, se spurcau în gînd și se desfătau cu Imola, o întindeau în culcușurile de mușchi de pe Plaja tîrfelor, atițați și de gemetele perechilor gîfîind în buruieni sau rostogolite pe nisipul stîrnit de vînt și adulmecat de lupul tînăr, coborît din nou în ape, unde lătra, hrănit de titanii mărilor, cu botul înfundat în spumă, și trăgînd c-o gheară pe pieptul meu, mărunt, ascuțit, lăsînd urme falnice. A cîștigat Juja — și era clar că noi umblasem cu mîinile prin zăpadă înghețată și că ea avusese dintotdeauna biletul ăla între clapele acordeonului sau chiar lipit de piele, sub elasticul chilotului, prețul întîrziat al fecioriei date pe degeaba sau pe niște bani puțini, mototoliți, împuțiți și împărțiți pe din două sau chiar mai rău, reținuți ca chirie pentru camera Rodnicului sacrificiu...

— Poruncește, Vicleșug, a îndemnat-o Pin Arambașa. Și fii imprudentă, dacă se poate, chiar exemplar de imprudentă.

Juja s-a îndreptat spre Imola, i-a smuls cîteva fire de aur topit din cascada părului căzut pe umeri, și-a înșălăuit în el degetul arătător de la stînga (unghia era așchie de fulger galben), apoi mi le-a atîrnat mie la ureche.

— Ca să n-auzi suspinele nevestei — și și-a încolăcit brațele pe gîtul meu. Alege : magazia, plaja sau tufele de dafin ?

— Turnul farului părăsit, a fixat Pin Arambașa.

Ceilalți l-au susținut.

— Turnul farului... turnul farului.

Îmbarcați în două mașini am plecat spre farul vechi. În drum, sub răzoarele cu tufe de dafin, farurile ne-au dezvelit locul unde-și tăiase beregata frizerul lui Pin Arambașa. Dobitocul murise la amiază, ora și minutul care împart ziua în două părți egale, judecînd de la răsăritul pînă la apusul soarelui, ca și cum ar fi întîrziat în lume pînă la patruj de ani ca să demonstreze că o zi poate fi împărțită în două cu briciul, ca un măr, jumătatea dintîi fiind destinată infernului luării unei hotărîri, jumătatea a doua necunoscutului trufaș, dătător de liniște, dar totodată și arhangehelului răzbunării. Ca și cum, dac-ar exista, arhanghelul ăsta și-ar trage spada să se bată și să învingă un grănicer din paza de coastă, sufocat de căldură și înghesuit sub un umbrar de posesoarea unui bilet cîștigător la toate loteriile de peste timp și care nu fusese niciodată amestecat într-un vraf cu bilete necîștigătoare, șezînd dintotdeauna în poșeta, în palma sau sub elasticul chilotului unei...

— Și Imola ? l-am întrerupt eu, în timp ce Madona-l lua în circă pe Pin Arambașa de gumă și-l tîra afară.

— A tăcut considerînd că am dreptul la o compensație. O salvasem aproape goală de pe acoperișul unei case, Saltava, cum să-și simtă virtutea lezată ! ? Ne-am urcat în far, scara de fier, în spirală fusese frecată cu gaz, iar sus fusese întinsă o saltea. Totul aranjat din vreme, pus la punct, orînduit pînă-n ultimul amănunt, chiar și ligheanul, specialitatea și vocația prodigioasă a lui Pin Arambașa. Jos Pin Arambașa și un avocat fixaseră farurile mașinilor pe trupul farului, le stîngeau ; le aprindeau ; marea izbea în tălpile de piatră ; vîntul rotea năluci de porumbei sălbatici ; în ugerul mării pulsau abjecția zădărniciei și infamia sîngelui înțepat de dorinți ; farurile iritate semnalizau bucurie, bucurie, arborați micul și marele pavoaz !; galop în pereți ; vînt născut în fîntînă și aruncînd bufnițe pe geam ; țîțe mirosind a calcar nădușit ; funie scămoșată în cerul gurii ; dansul șoarecilor în magazia de cartofi ; și Dumnezeu venind cu Imola de mînă ; sînteți egali în cosmaruri ; migrația păsărilor ; sala cavalerilor paladini ; umărul mușcat de cîini ; sculptate de trăznet, două trunchiuri de peri sălbatici cad și...

— ...bate-mă, Bozar, plesnește-mă !

Mai tîrziu, la București, căci Juja a înțeles să nu abdice de la tron, cînd venea, aducea un friu de ponei, curele noi, împletite cu alamă, și mă punea s-o croiesc cu ele, mult, repetînd fiecare lovitură, și-mi săurta mîna, dar în seara

EXISTĂ O GENERAȚIE LABIȘ ?

„Pentru noi, cei care dibuiam atunci cărările poeziei prin toate hățișurile autorizate ale proletcultismului, Labiș reprezenta o bătălie cîștigată, o nouă etapă.

El ajunsese printr-o enormă foame de poezie, printr-o cultură poetică matură, la certitudini și deslușiri din care învățam noi, ceilalți".

Florența Albu

Din Moartea unui poet

de-nceput n-am îndrăznit să-i rup fălcile. Femeia cea mai teribilă, Saltava, monstruoasă, posesiunea și duplicatul ei, sfidare aruncată-n piața armelor tuturor impostorilor.

— Și Imola ?

— Un tub de tristețe albă, și o morișcă de aplauze. Intrase în joc sau se lăsase tîrîtă ceea-ce-i cam același lucru, îmbrăcase tunica acceptării și domina întregul grup, cerînd scurtarea domniei, apoi o nouă tragere la sorți și apoi eșafodul. „Sper că Vicleșug s-a comportat superb, mi-a spus la culcare și am adormit fără să-njurăm sau să preamărim lumea — povestea îndurării, înțelegerii și absolvirii — iar după miezul nopții a început să plouă. Violent. Torențial. Marea Neagră explicîndu-și numele. Smulsă de vînt și azvîrlită, o lișiță ne-a spart geamul. Ne-am pomenit cu ea în pat, un bolovan de negură vie, zbătîndu-se urgisit. Ai curaj să sugrumi o lișiță speriată, Saltava ? Eu n-am avut. Imola a izbucnit în plîns. Orologiul femeilor bătînd confuz măsurile pedepsitoare. Lacrimile sînt, totuși, limanul consolării. Nu predica din amvon, ci escaladarea amvonului pe partea nevăzută, unde stă scrisă tabla iertării și literele incizate în aramă spun că umbra, necercetată, reprezintă inconsistența vinovăției : nu întinde mîna, pentru că nu-ți poți fi ție însuți zălog și nici regulă a-nțelepciunii. Am luat lișița și-am dus-o în tindă (locuiam o căsuță pe paianță care slujea de obicei ca depozit pentru butoaiele cu persici destinate rachiului, dar recoltatul piersicilor încă nu începuse), gîndind că, dezmeticîndu-se, avea să-și dea seama că e prinsă în lanțuri de hîrtie poleită și va sări peste prag, lăsîndu-se din nou dominată de legea inextricabilă a păsărilor, subjugată și devotată zborului. Ploaia, isprăvindu-și enunțul solemn, se risipea acum mărunt, ca o frîngere melancolică, suind de pe mare în stepă, bolborosea mărunt la streașină, fișîia în iarbă, anula în șoaptă sentințele dictate de tunet în clipele de mînie. Am făcut doi pași pe prispă. Un stol de pescăruși cădea în picaj pe fața mării. Puiul meu de lup dormea, învelit cu ape. Un tren, departe, ritma nedrepte despărțiri : te duc, te duc, te duc...

— Garofeanu ! Vino la mine ! Chiar mă pregăteam să-ți bat în geam.

Mă strigase Pin Arambașa. Iar eu tocmai mă pregăteam să-mi aprind o țigară.

Sta în mijlocul pajiștei, sub clopotul umbrelei, îmbrăcat doar în pijama !

— Bozar, dragul meu, demult, de cînd eram copil, nu mi-am mai făcut nevoile afară, pe iarbă verde. Ia și ține-mi umbrela cît mă deșert, nu vreau să mă plouă, că mă trec fiori de ghiață prin șira spinării și nu mai am nici-o plăcere.

Am luat umbrela și l-am ocrotit de ploaie. Stînd drepți și cu fața spre mare. Atunci mi-am ucis sau am recăpătat un sfert de zodie ucisă. Avocatul ăla de-i era prieten lui Pin Arambașa și nevasta lui și alelalte două perechi care priveau pe geam, aburind sticla și ștergînd-o cu palma sau cu poala cămășii de noapte, vor păstra în fundul ochilor, sau tipărite în os, nu șomoioagele de iarbă udă, rupte scurt, cu migală și plăcere întîrziată, cu care s-a șters Pin Arambașa, ci frica, disperarea mea că s-ar putea ivi la geam și Imola, și chiar s-a ivit, dar nu le geam, ci în ușă și a strigat, Pin, naiba să te ia, merită, zău, să facă omu' concediul cu tine, și după aia mi-a fost frică numai de puiul de lup, să nu iasă la vînătoare. A ieșit, dar nu venea spre mal, se rotea prin picla de la imperecherea mării cu cerul, aruncînd din gîtlej melci de stîncă, așchii de lemn desprinse din corăbiile scufundate și chiar cîte-o gură de rom.

Pin Arambașa gemea mulțumit, cu mațele curățate: „îți clănțănesc dinții, Bozar, te-a răzbit frigul?". Dinții, clănțănindu-mi, traforau în lemnul dur al răbdării alt șir de dinți, dublîndu-se singuri c-un accesoriu viguros, capabil să înscrie cearcăne costisitoare și să lase urme de nesters oricărui om de pe fața pămîntului. Dar e bine să știi că l-am și iubit mult pe Pin Arambașa. Prin el am intrat, m-am rotit și-am cules miere în țarcul zeilor. El m-a suit pe scenă și m-a distribuit în roluri principale. „Du-te și creiază-mi Prințul de rouă".

— Prinț ? Care ? De ce ?

— Prințul de rouă.

— Servit cu tăcimuri scumpe ?

— Mîncînd cu lingura adusă de-acasă. Prințul de rouă e cea mai ascunsă izbîndă a mea.

***) Fragment din romanul „Scaunul singurătății".**

EXISTĂ O GENERAȚIE LABIȘ ?

mircea micu: «poeme pentru mama»

1.

Mamă, tu care ești și ai să fii
pînă-n sfîrșitul nopților tîrzii
redă-mă îmblînzitorilor dintîi.

Nu mai umbla prin camerele mici,
stafie albă, lama mea de brici,
că sînt încă puternic și arici.

La vișin te mai uită cînd și cînd
ține-mi și mie loc lîngă pămînt
să nu te mai visez în nopți plîngînd.

E vișinul cutremurat de vînt...

2.

Cînd vei săpa grădina trezită chiar în zori
gîndindu-te la mine, ca fluturul de flori,
dea dumnezeu să ningă cu prăbușiri de nori.

Hîrletul tău să fie ușor ca un cuvînt !
cînd te afunzi ușoară în pămînt
și tu să sapi tăcută și fără de cuvînt.

Și va veni și seara ca bufnița de puf
și ciocul ei va zmulge mici stele ce se rup.
din înălțimi sfințite, din aprigul văzduh.

Ai grijă, tu, de vișin, nu-l reteza din crengi,
el e un vișin tînăr și printre pomii verzi
mă lasă-n veșnicia de care tu mă legi.

Nu-ți încerca veșmîntul de moarte care-l ai,
pune-ți la îndemînă foșnirile din mai
și nu te mai încrede în mult promisul Rai...

Nu mă uita. Mi-e viața de făptura ta legată.

Lumina mea pe veci nedescifrată,
mai naște-mă să mor încă o dată...

3.

Mă mai visezi tu, uneori,
cînd umbli seara, printre flori
mamă de iarbă și de nori ?

Gutuile se sting pălind
în cripta toamnei de argint.
Tu nu mă uiți ! Dar eu te mint...

Și ce mai faci cînd e tîrziu
și-n geamul tău cărămiziu
mă vezi venind întreg și viu... ?

Deschizi dulapul care-l știu
cu giulgi de moarte străveziu
și mă aștepți pînă tîrziu.

Poate că nu e nici așa...
de tristă bătrînețea ta
purtată-n cartier de nea.

Ieși noaptea în grădină, cînd,
de amintiri îți e urît
mamă, de iarbă și de vînt...?

Cu mițele te mai dezmierzi,
din somnul tău să nu mă pierzi
prin turma albilor de iezi...

4.

Deci, va veni și clipa pe care eu o simt...
Va plînge cartierul, va suspina și popa.
Într-un tîrziu de iarnă cu glasuri de colind
cînd voi clama în mine : Adio, Europa !

Sosind din capitală ca un poet sărac
cu ghearele în spate, sedus de-o aspră junglă,
în hainele-mi cernite, sfios am să mă-mbrac
și am să plîng în mine o viață să-mi ajungă.
Adio, Europă ! Tu, Continent bătrîn
și tînăr ca speranța pulsînd în roase ziduri.
M-aș sinucide zilnic, dar tînăr eu rămîn
să-mi port nădăjduirea prin jalnice reziduri.

Adio, Europă ! Bucegii-s mai frumoși
Cunosc cabanierul ce-n haine vechi, de seară,
primește tineri puberi, venind tumultuoși,
vorbind, mincînd semințe și înjurînd ca-n gară.

Și se va face ziua pe care eu o neg!

Și v-a-ncerca să plîngă sub brațul meu un popă.
Dar, mă dezleg de dînsul, și cît mai sînt întreg
clamez distinct și sigur : Adio, Europă !

Deci am să vin. Pe semne, tu nici n-ai să mai fii
și-am să mă prind în hora curaților copii...

5.

Atîta de bătrînă ca o treaptă
pe care nu se mai poate cobori.
Atîta de ostenită ca salcia
neatingînd oglinda apei.

Atîta de tînără, încît,
numai răsuflînd lîngă mine
mă ucizi ca un crin
purificîndu-mă...

6.

Dacă n-ai fi tu mamă, ce iute n-ai să fii,
să mi te-arăți în somn printre stafii
mă retrăgeam demult dintre cei vii...

M-aș fi făcut în sinea mea covrig
nemaiștiind viața să mi-o strîg
ca iepurele prins în cimp de frig.

Dar tu, vii noaptea răsuflînd ușor
și mi te-așezi pe timpla mea de zbor
ca lebăda pe rana unui nor.

EXISTĂ O GENERAȚIE LABIȘ ?

„Lîngă Labiș, evoluai. El însuși evolua cu tine, lîngă tine. Nimic mai senzual în prietenia cu Labiș — dacă ți-o acorda — decît drepul la devenire. Lîngă el, m-am defanatizat, nepierzînd credința în Marx. Noi în de noi, am văzut cu ochi mari și înspăimîntați cum cresc „sub cerul ud și negru", cînd „nervii sar ca dracii" — îndoiala, îndoielile și nu le-am refuzat, căutînd noi certitudini ; nici o grabă demagogic umanistă în descoperirea lor ; nici o îndoială că le vom descoperi, folosind la maximum dreptul la eroare — pînă unde se întinde, cu ce se echilibrează, cîtă răspundere și cîtă spontaneitate, cît natural și supranatural se pot doza ca artistul să nu ajungă „blindat" pînă la desfigurare, dar nici vulnerabil pînă la disperare pustie. Probitate și concesie, supunere și nesupunere, viclenie și „conștiință curată", partinitate și falsitate, dezgust la minciună în artă și voluptate în a striga cu orice risc ce crezi — toate aceste întrebări care au rămas fundamentale și vor rămîne pentru orice artist din cauza circumstanțelor (adică a acelei sume de împrejurări care prezidează de veacuri la eternitatea unui singur vers sau a tuturor versetelor biblice), toate aceste îndelungi ezitări, noi le-am descoperit prin Labiș, cu el, acestea au fost „primele noastre iubiri" vinovate, foarte vinovate, într-atît încît și astăzi mai trăiesc „culpa" unei zile în care aceste întrebări mă părăsesc".

Radu Cosașu

Din Moartea unui poet, 1970

EXISTĂ O GENERAȚIE LABIȘ ?

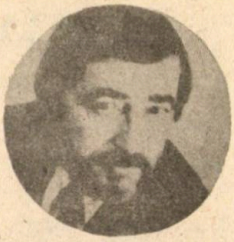

constantin georgescu

FURT DIN AVUTUL OBȘTESC

„Gîndindu-se poate la zilele ploioase ori la nopțile de toamnă, Naziru s-a hotărît. Chiar în seara aceea a ieșit din front și a rămas nemișcat în fața plutonierului.

— Ce vrei, mă ?

— Să ne mutați pe toți trei într-o baracă, dom'le plotoner.

— Să vă mut într-o baracă pe toți trei ? s-a arătat el surprins, schimbînd ordinea cuvintelor folosite de Naziru. Adică de ce să vă mut pe toți trei într-o baracă ? s-a interesat plutonierul în continuare, micșorîndu-și deschizătura pleoapelor. Spune, mă, de ce ?

— Păi, ca să mai vorbim și noi... Plutonierul a înaintat cu un pas. Deținutul a rămas pe loc. Nu avea voie să se miște, chiar dacă asupra lui ar fi amenințat să se prăbușească coama unui munte. Ca să mai vorbim, dom'le plotoner...

— Ca să mai vorbiți !... Numai măgarului trebuie să-i pui ochelari verzi cînd îi dai paie, ca să creadă că mestecă fîn ! a țipat celălalt scos din fire, fără ca nimeni să poată pricepe ce legătură poate fi între aceste cuvinte și plîngerea deținutului Naziru Ștefan Iordache. Vi s-a făcut de evadare ?!... Omul înțepenit într-o incredibilă poziție de drepți își opri răsuflarea — sau poate că singură i se oprise — prăbușindu-se în golul unei lumi ciudate, lipsită de contur. Plutonierul mai făcu un pas. Zîmbea firav. Îmi înfig dinții în beregățile voastre și vă dau la scăzămînt, băi... Se opri ca să strănute. Se vede că trăsese prea mult aer în piept. Să...

Pentru Naziru furia celui din față devenise inexistentă. Nu-i păsa că un om cu mîini și ochi ca și ai lui îl strivește sub vorbe și sub înjurături, pentru că ochii lui nu mai deslușeau nimic din tot ceea ce pînă atunci îi fusese perceptibil. Gradatul nu mai exista. Nu mai existau nici barăcile, nici vecinul lui de pat, Lazăr Dobre Bordea, nici gardul de sîrmă ghimpată, nici Miticoreanu, nimeni... Ochii lui se acoperiseră cu o pojghiță de ceață, privind lumea pe dedesupt. Forfota din jurul său era neînțeleasă, inutilă chiar. Cu mai puțin de o jumătate de ceas în urmă, în dreptul casei lui oprise mașina neagră a spitalului din Babadag. Îl costase o mulțime de parale ca să-l poată aduce acasă pe mort, pe Ștefan Naziru, tată-său. Bani să-i cumpere coșciug lăcuit, de la stat n-a avut, și nici de la cine să împrumute. Avea casă grea și nu-i dădea mîna să arunce banii. Fără coșciug, însă, nu-l putea scoate pe poarta spitalului. S-a rugat de un doctor să-i dea dezlegare să-l așeze într-o ladă de scîndură din dosul morgii, chiar dacă lada nu era destul de lungă și mortul a trebuit să fie nițel înghesuit, împingîndu-i-se mult genunchii spre gură. Cît a durat drumul, nu și-a luat ochii de pe chipul lui Naziru, bătrînul. Murise nebărbierit, și cu toate că-i pusese drept căpătîi căciula lui, șoferul se grăbea al dracului și gonea cine știe cu cît pe oră, mortul plesnindu-se cu capul de-o parte și de alta a lăzii, de-ți era mai mare mila. Se vede că omul de pe mașina morgii l-a mirosit pe Iordache că umblă cu buzunarele rupte și se grăbea să mai apuce „măcar o cursă ca lumea". Mai erau doi morți în spital : nevasta unui învățător din Topalu, om cu dare de mînă, care era în stare să plătească mașină de piață pînă acasă, și un copil de vreo nouă ani, băiatul unui președinte de primărie, care se jucase cu niște sîrme prin curtea spitalului și se curentase. Îl adusese mamă-sa la control, că nu prea auzea bine. „Aștia sînt care nu se uită la bani", gîndise șoferul. Pe Naziru, bătrînul, nu l-ar fi dus, dacă nu l-ar fi amenințat doctorul de gardă că-i desface contractul de

muncă. A scrîşnit din măsele, l-au urcat pe mort în ladă, lada în maşină, şi acum goneşte ca un descreierat pe drumul desfundat ce se desprinde din şoseaua asfaltată spre satul lui Iordache. Nu avea nici un rost să se ia în gură cu doctorul. Înainte de-a se încadra pe microbuzul morgii, lucrase pe o basculantă la o întreprindere de drumuri. Ciupea şi-aici, dar îl spălau năduşelile pentru o maşină de balast cărat în curtea cine ştie cărui client ocazional. Două sute de lei maşina. Mai mult de două drumuri pe săptămînă tot nu putea să facă. Aşa, la morgă, e liniştit. Au ris vreo cîţiva şoferi de el, dar lui puţin i-a păsat. Ce dacă umblă cu mort în maşină? Bani să iasă! Şi ies; ies, că omul la necaz nu mai ţine socoteala cît cheltuieşte. S-a învăţat şi cu cei care-l plîng pe mort, şi cu cei care-l vorbesc de rău. Uneori îi pică şi ceva clienţi pentru întors. Cine s-apucă să controleze maşina morgii?!... O dată a cărat nişte saci cu ciment; altădată s-a dus cu ardei gras pînă la Tulcea. I s-a întîmplat să care şi hîrdaie cu boască de struguri dintr-un sat cu cazanul de ţuică sigilat. „Ce nu face omul pentru o bucată de pîine!..." cum are el obiceiul să spună. Era o fire tare. Închidea gemuleţul care-l despărţea de coşciug şi de neamurile mortului, ambala motorul şi gonea pe şosele, ţinîndu-şi cotul stîng sprijinit pe marginea uşii. Uneori, cînd drumul era mai lung, începea să fluiere. Cînd i se ura, schimba fluieratul în cîntec:

„Se ceartă bradu' cu plopu'
Care să rămîie-n codru..."

Cînd a ajuns în dreptul porţii lui Nazîru a oprit brusc, a sărit de la volan, l-a grăbit pe Iordache să găsească vreo doi oameni ca să care lada măcar pînă pe prispă, oamenii au venit, l-au ajutat, el şi-a luat lada pentru care dăduse „semnătură de primire", a dat maşina cu spatele, a lovit-o niţel de gard plesnind vreo două uluci şi cîteva scînduri de la podişcă, şi a plecat în goană cu speranţa că mai apucă „măcar o cursă ca lumea". În urma maşinii a plutit o vreme un nor de praf înecăcios, după care s-a limpezit, şi lumea care se strînsese în dreptul casei a început să se privească cu un fel de mirare inutilă. Pregătirile înmormîntării, Iordache Nazîru le-a lăsat pe seama neamurilor. El s-a împrumutat de două sute de la un vecin şi s-a dus la depozitul de cherestea să cumpere vreo şase scînduri. După ce a ieşit din curte şi a făcut vreo cîţiva paşi, s-a oprit pentru o clipă în mijlocul drumului şi s-a uitat îndărăt. O mulţime de lume umbla fără nici un rost prin curte. Se întîmplă destul de rar ca o maşină a morgii să intre într-un sat. Cînd o văd, mai cu seamă femeile şi copiii, lasă totul la pămînt şi se bulucesc să afle pe cine au adus. Se opresc la cîţiva metri depărtare şi, cu toate că e o maşină la fel cu celelalte — numai culoarea aceea rea o deosebeşte de restul maşinilor — o cercetează de la distanţă cu teamă şi curiozitate. Ştie că au să născocească tot felul de vorbe pe seama lui, dar nu are încotro. Saltă din umeri şi pleacă mai departe, el însuşi fiind cel dintîi născocitor: „L-a adus pe bietu' tac-su înghesuit într-o ladă de scînduri căptuşită cu tablă pe dinăuntru. Cine ştie la ce-or fi folosit-o doctorii de la spitalu' din Babadag..." La depozitul de cherestea, închis. Paznicul îi spune că „tovarăşu' Anghel e la bodegă să servească masa". Nazîru ia drumul în picioare. Se grăbeşte. Pînă cumpără scîndurile, pînă face rost de căruţă să le aducă... A doua zi, bătrînul trebuia îngropat. Murise cu o noapte în urmă şi pe căldura asta de august... În bodegă, numai cîţiva oameni. La o masă, secretarul primăriei cu doi necunoscuţi. Mîncau covrigi şi beau vin cu apă minerală. Aveau pe masă două sticle cu vin şi una singură cu apă minerală. Poate că băuseră mai mult, dar gestionarul îşi ştia bine lecţia: stringea întotdeauna ce era de prisos. La altă masă, un brigadier de la „cultura — mare" bea ţuică cu doi meşteri zidari dintr-o comună vecină. Se vede că se tocmeau pentru casă. Brigadierul şi-a strîns tot materialul. Are de gînd să-şi facă o casă pricopsită. „O să-l tai şi pe popa!" se lăuda el ori de cîte ori i se ivea prilejul. Era şi ajutorul de şef de post. El stă numai în picioare şi bea la colţul tejghelei. Bea numai „rom de Jamaica". Gestionarul face comandă specială. Care cum intră pe uşa circiumii, chiar dacă vine numai să-şi ia de doi lei Mărăşeşti, îi arde un „să trăiţi tov sergent major", după care se apropie cu precauţie şi-l întreabă: „Ce beţi?" „Un rom mic", Ilie, ori Gheorghe, ori Marine, ori cum îl cheamă pe celălalt. Rămîne, nu rămîne, omul plăteşte şi pleacă. Nu se ştie ce nevoie poţi să ai, şi nu te serveşte. Gurile rele spun că sergentul major ar avea băutura plătită pe cel puţin doi ani înainte. „Şi dacă vine orden să-l mute?" se interesează cîte unul. Are oameni «sus»! Şi dacă nu se poate şi nu se poate şi trebuie să plece, îşi retrage banii, îşi face bagajul şi pleacă. Abia că are cu ce-o scoate la capăt pînă l-or cunoaşte ceilalţi şi i-or deprinde năravul.

Mai sînt şi alţi consumatori în bodegă. La o masă ceva mai ferită, stă agentul veterinar cu Bordeianu, contabilul primăriei. Nazîru i-a văzut şareta trasă afară, lîngă gard. Asta nu face un pas pe jos. Şi cu bicicleta îi e silă să meargă. Are faţa ştearsă ca un gologan scos din circulaţie şi conştiinţa deflorată ca o monedă găurită. Tovarăşul Anghel, şeful depozitului de materiale de construcţie, nu era. Nazîru intră într-un fel de panică. În lipsa lui nimeni nu are voie să vîndă, nici măcar cele şase scînduri de care avea atîta nevoie Iordache. Sergentul major îi descoperi cu uşurinţă bîlbîiala mişcărilor şi-i făcu semn cu degetul să se apropie de el. „Ce era cu maşina aia în poarta ta, Nazîrule?" „L-am adus pe tata de la spital. Şi fără nici o pauză: Nu l-aţi văzut dumneavoastră pe tovarăşu' Anghel de la depozit?" Gestionarul se rezemase cu coatele de tejghea şi zîmbea complice. El răspunse. „Plăteşti un rom?..." Întrebatul băgă mîna în buzunar şi scoase o hîrtie de douăzeci şi cinci. „E dincolo, îi făcu semn cu ochiul sergentul major. E cu un şef de-al lui. Ce vrei să-i faci; fără şefi nu putem trăi!..." «Dincolo», era o odăiţă în care nu aveau loc decît două mese, singurele din toată bodega, acoperite cu faţă de masă din material plastic, cu scrumieră de sticlă şi cu solniţă cu scobitori. În încăperea asta nu avea acces oricine. Era un fel de „salon". Aici se retrăgeau numai clienţii „cu serviciu", mai cu seamă cînd le „pica" cineva în control. Nazîru bătu la uşă şi mai înainte de a primi răspuns, apăsă pe clanţă şi intră. „Să trăiţi, tovarăşu' Anghel!" Şeful depozitului nu suferea să i se spună „domnule". Omul a tăcut, aşteptînd să i se răspundă. Cei doi nu l-au bă-

gat în seamă. Știam că a intrat, îl bănuiam rămas înțepenit lîngă ușă cu căciula în mînă și sudoarea scurgîndu-i-se în valuri pe frunte și pe ceafă, dar n-aveau poftă să-i dea atenție. Străinului se vede că-i făcea plăcere ținuta umilită a noului venit, deoarece își aprinsese o țigară zîmbind. Șeful depozitului rămăsese cu mîna oprită între farfurie și gură. În mînă ținea o scobitoare în vîrful căreia se afla o măslină dolofană, bine îmbibată în untdelemn. Iordache nu îndrăznea să se miște. După o vreme, tovarășul Anghel ridică păhărelul cu țuică, ciocni cu necunoscutul și, prefăcîndu-se mirat, ca și cum abia ar fi remarcat prezența celei de-a treia persoane, îl cercetă cu bunăvoință : „Ia zii, Nazîrule, cu ce treabă ne deranjezi ?“ La început, luat prin surprindere, omul puse pauze lungi între cuvinte. „Să mă iertați... că vă supăr... tovarășu' Anghel... da' am nevoie de vreo cinci, șase scînduri... că a murit bietu' tata... și nu am din ce-i face coșciug“... Urmă o pauză. Cu vădită plăcere străinul sorbi din păhărel, trase un fum din țigară, mai trase unul, după care, întorcîndu-se cu fața spre Iordache, îl certă cu glas părintesc. „Da' bine, bade ; dumneata pe ce lume trăiești ?!... Nu știi că nu se vinde o scîndură ? E fond centralizat !... Toată cheresteaua e numai pentru gospodăria colectivă !...“ Nazîru tresări. Glasul lui sună spart : „Îl am pe tata mort în casă, tovarășu'... N-am cu ce să-l îngrop !...“ Șeful depozitului își privea cu adîncă admirație vecinul de masă. „Noi te înțelegem, dar nu te putem ajuta. Dacă aduci aprobare de la raion, tovarășu' Anghel e om de suflet ; te servește cu dragă inimă !... Acum, lasă-ne și pe noi să servim masa“... Și fără altă vorbă, îi întoarse spatele lipindu-și buzele de marginea păhărelului cu țuică. În mintea lui Iordache Nazîru se făcu lumină. Deschise ușa binișor, băgă mîna în deschizătură ca să n-o trîntească cu prea mult zgomot și să-i tulbure pe cei doi, și cu sufletul la gură se apropie de tejghea. „Ce bea tovarășu' Anghel, vărule ?“ îl cercetă el în șoaptă pe gestionar. „Țuică bătrînă, Iordache“. „Pune o jumătate să...“ „Ce vorbești, mă, crezi că ei sînt oameni de-o jumătate ? Îi insulți. Nae Coșereanu a avut nevoie de patru foi de tablă galvanizată că-i ploua în casă. Patru foi, patru kile a plătit !...“ „Atunci dă-mi un kil. Eu n-am nevoie decît de vreo cîteva scînduri să-i fac coșciug ălui bătrîn“... Luă sticla, o ascunse în sîn și se repezi spre ușa pe care o lăsase crăpată dinadins. În urma lui, sergentul major filozofă dus pe gînduri : „Fără proști, viața pe lumea asta ar fi al dracului de plictisitoare !...“ Intră, așeză sticla pe masă și fără să scoată un cuvînt, se retrase lîngă ușă, așteptînd cu încordare. „Nu trebuia, neică Iordache, vorbi șeful depozitului, deslipind cu dibăcie hîrtia care acoperea dopul sticlei. Dar dacă e plăcerea dumitale... Eu te înțeleg ; dar înțelege-mă și dumneata pe mine. Doar ai auzit : «fond centralizat !...»“ Scoase briceagul din buzunar, desfăcu dopul, turnă în cele două păhărele, mai ciuguli o măslină, două, după care, văzînd că omul se încăpățînează să rămînă încă, șopti “ „Cere-mi orice ; îți dau cărămidă, îți dau var, îți dau țiglă, dar scîndură, nu !...“ „Pot să-i fac coșciug din țiglă, tovarășu' Anghel ?!...“ întrebă el întăritat. „Te cred, dar n-am ce-ți face. Încearcă și dumneata la raion. Dacă-mi aduci scris, eu îți dau, că doar n-o țin pentru mine !... Dă fuga și spune-le șefilor de la secția agricolă despre ce e vorba. Eu, cu dragă inimă...“ „Știi cum îi îngroapă pe călugări, bade ?... Omul nu-i răspunse. Îi înfășoară într-o pînză de sac și trag pămînt peste ei. Ce mai simte un mort !...“

Noroc că gara e aproape de sat. N-a mai dat pe-acasă. Două ceasuri și jumătate a stat și-a așteptat pînă la venirea trenului. Nu s-a gîndit la nimic. Nici măcar la Nazîru, bătrînul. N-a putut. La secția agricolă, nimeni. Se terminase programul. A trebuit să se întoarcă la gară și să stea în sala de așteptare. La sfatul raional nu l-a primit portarul. „Asta e instituție politică, neică, ce știi dumneata ?!... Vii mîine după opt, îți dau bon și la unșpe intri în audiență la cine ai nevoie. La ăștia, la agricol, nu-i o problemă. Dacă îți intra în cap să stai de vorbă cu vreun vicepreședinte, atunci era mai greu. Îți trebuiau vreo trei, patru zile pînă te planificam. Da' la agricol...“ Așa a făcut. Cînd s-a luminat, a bătut în geamul portarului. Ușa de la intrare era încuiată. S-a rugat de el să-i dea bilet. Numai în genunchi nu i-a căzut. „Mi se strică mortu' în casă, dom'le...“ Celălalt nu s-a dat bătut. Știa el „cît de șmecheri sînt țăranii. Pentru te miri ce fleac, gata la raion“. Și ca să-ți înșele vigilența, născocesc tot felul de tertipuri... „La opt, cînd mi-o veni schimbul. El îți dă hîrtia, că noi facem în tură ; douăsprezece cu douăzeci și patru...“ A venit schimbul, l-a programat, dar pînă n-a bătut ceasul de unsprezece ori, n-a fost cu putință să intre. „Trebuia să vii ceva mai de dimineață, neică ! Nu cred că-ți aprobă, dar oricum ; te convingeai cu ochii dumitale. Șeful nici n-a mai dat pe la birou. S-a dus mașina pe la nouă și jumătate de l-a luat de-acasă. A plecat pe teren. Eu, n-am ce să-ți fac. Dacă mi-ar sta în mînă, te-aș servi, că doar și banii dumitale merg...“ Nazîru a înțeles A băgat mîna în buzunar și a scos o hîrtie de-o sută. „Plătesc, dom'le, numai nu mă lăsa cu mortu' în casă !...“ N-a avut tren de întoarcere decît spre seară. Cînd s-a dat jos, pe o linie mai lăturalnică, a văzut două vagoane încărcate cu scîndură. S-a ascuns în niște porumburi. Tîrziu, după miezul nopții, s-a hotărît. A furat trei scînduri de brad dintr-un vagon. Cu mîna lui a făcut coșciugul. Pînă la ziuă l-a dat gata. N-a avut vopsea să dea pe el, și cînd au trecut cu mortul spre cimitir, i-a văzut tovarășul Anghel. Șeful depozitului venise la bodegă „să servească masa“. Chiar în aceeași zi a făcut „notă informativă“ către postul de miliție. Șeful era în concediu. „Cercetările“ le-a făcut sergentul major. Iordache Nazîru a recunoscut. L-au condamnat pentru „furt din avutul obștesc...“ Pojghița de ceață nu-i mai acoperea ochii. Îl vedea bine pe gradat. Deținuții tăceau. Plutonierul major se scărpina la nas și strîmba îngrijorat din buze. În depărtare se auzea lătrînd un cîine. Toma Izet oftă.

— Săăă... ăăă... te satur eu pe tine, mă ! Hoțule !... Trei zile arest sever !

Cuvîntul căzu greu asupra lui, strivindu-l. Frontul se rupse și toți, de bună seamă că în afară de el, porniră spre barăci. Jur împrejur nu se mișca nici o frunză. În stînga, cerul se acoperea de nori trandafirii și galbeni, semănînd cu aburii care ies din turte îndată după ce le-ai scos din cuptor. Dincolo de gardul de sîrmă ghimpată, la marginea cîmpului pustiu, stătea un viței, rătăcit de cireadă încă din ajun, și zbiera întinzîndu-și gîtul către zare. După fiecare zbieret își ciulea urechile la ecoul care i-l repeta....

a. i. zăinescu

Sulfatul de crini

I

Dintr-un pocnet de pușcă, probabil,
Ori dintr-o cîmpie ce se învineți se prea mult,
Cînd dau să mă întorc și, jos, ce să văd —
Ca o șopîrlă albastră-aurie, în iarbă,
O idee care aproape nici nu se mai mișca ;
O idee care aproape înghețase și se mai
acoperea
Și cu un strat fin de pulbere pe deasupra
Și care nici n-a tresărit cînd s-o ating, pilpîia.

Căzută cine știe de cînd
Și a cui ? — o idee — m-am trezit că întreb
Și spun vorbe care nu mai sînt ale mele —
ce este
Cu sulfatul acesta de crini, bunăoară,
Și mai ales fiți atenți, vedeți în ce doze
Îl dați căci o anestezie totală
Nu cred că-i posibilă, am mai spus,
Și nici lumea, nici stelele încă nici nervii
Noștri nu sînt atît de rezistenți

II

Aveți grijă ce faceți cu el și nu-l încercați
Decît pe amintiri ; dacă se înrosec
V-au fost livrate de mai înainte,
Din ultimul veac de turnesol.
Dacă se fac albastre-ați iubit mult,
Ați săpat numai tranșee în veacul acesta
Și ați mai și putrezit cîte puțin
Încercați-l pe cai, cel mai bine,
Despre ei și așa nu se știe
Mai nimic dacă visează sau sînt
Tot mai puțin ca și cîntăreții.
Cîte un cal le taie drumul tuturor
Și asta atît de absent, somnambul cîteodată
Că nici nu mai știi cine
Pe cine mai trage și unde
Într-un întuneric atît de scăpărător

III

Puneți sulfat de crini în mari
Alambicuri în somn și vedeți
Cum mai arată, cum miros totuși visele.
Vă duceți pe-un deal mai întîi
Și le puneți să care stînci de acolo, să are
Vă întoarceți mai pe înserat, nu le dați
drumul de loc
Și mai ales nu luați în seamă vaietele lor,
Vă îngrijiți de răni,
Le dați în parte dacă nu mai prididiți,
Dar oricum răsădiți, semănați ceva și pe ele.

Și vedeți, cu praful acesta puteți dobîndi
Și oroarea de-a mai dormi și bogăția
Ostenită a zilei care se încinge
Și picură stinsă pe la butoniere

IV

Cu praful acesta pe care nici eu
Nu-l pot descrie în amănunțime și-al cărui
Secret nici nu cred că-l voi putea divulga
vreodată ;
Dar oricum, fiți atenți,
Vedeți ce faceți cu el și mai ales
Vedeți în ce doze îl dați căci o anestezie
Totală nu cred că-i posibilă, am mai zis,
Și-am mai zis, doamne,
Ce mare și deasă e iarba ta, doamne,
Că uite tocmai unde te împiedici de cîte-o
idee
Și uite, cîteodată, ce se poate face din ea.

EXISTĂ O GENERAȚIE LABIȘ ?

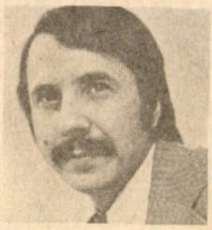

Prin labirintul unui termen

I. Generația este un Maelström în care se repede să plutească cine are vocația amețelii. Pe mine mă impresionează mai mult cei care rezistă într-o generație decît cei care se înghesuie să devină exponenți. Generația este, poate, mai mult o metaforă decît un concept, ea conține multă sentimentalitate ; te unești și te lupți cu cei pe care-i iubești. Cine abandonează acest cîmp de luptă uită colegii de liceu, colegii de facultate, colegii de revistă literară, colegii de cenaclu, colegii din acele interminabile discuții de cafenea literară. În acest sens generația este o mină de timp în care intră numai minerii buni, cei pentru care lumina zilei este o veselie formidabilă, creată în kilometri întregi de galerii subterane. Orice creator are orgoliul firesc al individualității lui dar, dacă e lucid, trebuie să recunoască un lucru ce îmi apare clar ca nevoia de identitate a unui nou născut : poate să stea în vîrful muntelui, poate să se pitească în troscotul cîmpiei, poate să viseze la dialogul cu alte epoci dar nu poate să ignore valoarea care dospește în jurul lui și care are totdeauna o vîrstă.

II. Confuzia dintre generație și acțiunea literară de grup deformează însă istoria literară. Din motive de igienă în axiologia personală autori puternici se încăpățînează să vadă în ideea de generație un experiment continuu de sociologie literară. Există o inerție a enumerărilor de nume, nume care nu mai corespund gustului public, dar corespund conformismului ambițios și aberant al unor critici : ei confundă coerența acțiunii lor cu admirația necondiționată. Faptul că eșecurile lamentabile ale unor autori notorii sînt privite fără discernămîntul necesar trezește ironia noilor promoții. (Generația pe care o concep ele promite aceleași păcate.). Cînd termenul „generație" este folosit ca să niveleze valorile apare în mod firesc scepticismul față de el. Sînt, în critica literară, termeni consacrați care trebuie păziți ; „generație" este unul dintre acești termeni. Discreditarea lui mărește vulnerabilitatea actului critic.

III. Pana anchilozată a criticului nu mai produce de multă vreme nedumeriri. Acum, valorile au împînzit viața literară. Critici cu experiență și critici fără experiență își împrumută haotic scări valorice, cioplite în grabă. Nu este un secret pentru nimeni că dintre toate formele literare critica este cea mai leneșă. De cîțiva ani de zile a depășit stările de narcisism ; avea nevoie să se scruteze în oglinda propriilor concepte, definiția ei, însă, e autentică numai în raportul strîns cu literatura ca atare. Criticul suferă de absența acelei neutralități (impersonalități) maioresciene. Cel mai semnificativ simptom : fiecare critic își ia în custodie cîțiva autori, îi urmărește, se limitează și pierde din vedere ansamblul literaturii române contemporane. Un grup de poeți ajunge să creeze un grup de critici. Amiciția poeților se bazează pe o amiciție simetrică din partea criticilor. Să fie aici vorba de o încurcare a planului spiritual cu cel material ?

IV. Trebuie să fie aduși în atenția publicului și alți scriitori. Zîmbetul sceptic al unor autori excepționali care reprezintă o anume generație dar, din diverse motive, sînt omiși din listele curente, mi se pare firesc. Ei sînt puși în situația de a vorbi favorabil despre un termen care îi refuză pe nedrept. Există posibilitatea ca forța unei generații să stea mai degrabă în numele nevehiculate cu promptitudine zilnică. Există și posibilitatea ca destine literare neconvingătoare să rămînă un timp, în atenția publicului, ridicate la putere de creații importante, ascunse cu grijă de pîntecul de elefant al acestui termen : „generația". De cîte ori sub emblema de exponenți ai generației insistă autori care fără această emblemă ar trăda o față anemică de atîtea ori mă voi ridica împotriva utilizării termenului ; numai pe această cale poate fi salvată acea parte a lui cu care istoria literară are șanse să opereze. Se vorbește de ani de zile despre „Generația de la Labiș încoace". Și se înșiră aceleași trei nume. Dacă avem și îndoieli față de aceste trei nume e firesc să avem îndoieli și despre generația reprezentată de ele. Iar dacă bănuim că restul generației e mai puternic, e firesc să ne îndoim de justețea folosirii termenului. Pe de o parte, critica a observat schimbările produse în ultimii douăzeci de ani de poezie românească, schimbări datorate unor poeți formidabili care n-au debutat înainte de anii șaizeci, pe de altă parte, critici consecvenți, în loc să vorbească așa cum îi stă bine criticului, cîntă mereu aceleași nume aflate la periferia nucleelor stilistice. Trebuie să fie spart termenul despre care vorbim cu scopul de a fi recreat pe baza identificării lui cu realitatea literară. Altfel, el va rămîne în istoria literară ca un mic, dar, deloc neglijabil, dogmatism din pricina căruia articolele multor critici contemporani (importanți) vor avea de suferit. Cred în generație, pe de o parte, afectiv, pe de altă parte, cred în ea ca într-un instrument de lucru, pseudopod însă, care tocmai de aceea poate fi falsificat în scopuri de reclamă nejustificată de către o parte a criticii literare. Deci : atenție la acest termen !

George Alboiu

EXISTĂ O GENERAȚIE LABIȘ ?

„A primit bani de la Contemporanul. Vine în camera mea (sînt privilegiat, m-am mutat într-o fostă baie în care nu încap decît trei paturi) cu o jalnică haină de ploaie, dintr-un soi de celuloid de o culoare dubioasă.

— Îți place ?

Pare fericit de achiziție.

— Nu.

— Nici mie.

Nu întreb. Așa cumpără Labiș.

— Ghici ce am aici ?

Îmi arată o carte cu tartaje verzi, de piele aurită.

— Nu știu !

— Un Eminescu ! Ediția princeps, cu portret".

11.

„Vorbește despre Eminescu. E în pat și răfoiește tomurile ediției Perpessicius cu voluptatea unui degustător de vinuri rare. Amintirea lui Eminescu e atît de prezentă în ființa lui încît îmi pare că s-au cunoscut. Azi, Labiș a fost la cimitir să pună o garoafă pe mormîntului lui Eminescu. Brusc „populat de idei" (expresia e a lui) a scris pe o hîrtie găsită pe o alee, versuri suavteribiliste, din care cred că-mi amintesc unul :

Sînt ultimul poet care te cîntă...".

„Vreau să aparțin primei generații care să nu fi trăit între cele două războaie mondiale. O generație în literatură se stabilește însă în primul rînd prin filiație, nu este o vîrstă (mai ales că trebuie să avem unii față de alții o imensă toleranță, dacă vrem ca și viața s-o aibă față de noi. Eu mă pot simți foarte apropiat și de Filimon, și de Cîrlova. Sau iată : Ion Gheorghe face parte din generația Ion Gheorghe, o generație care începe și se sfîrșește cu el. Eu, care mă însum totuși generației Labiș, mă consider, în ciuda independenței lui, și în generația lui Ion Gheorghe. Pentru că semnele lui îmi aparțin și mie".

Din „Sînt fericit că sînt scriitor", interviu cu Iulian Neacșu, revista „Luceafărul", 5 mai 1979.

Gheorghe Tomozei

Poetul și cîinele

DUMITRU DINULESCU

Lui Petre Stoica

Cîinele Snaky era un cîine jigărit, amărît, nenorocit, vai de el.

Într-o zi se-ntîlni însă c-un poet.

Fiindu-i milă de cîine, poetul îl invită să vină cu el.

Trebuie spus că acest cîine trăind pe domeniul casei de creație Mogoșoaia era permanent în pericol, deoarece respectiva instituție avea contact cu SANEPID-ul care venea periodic și otrăvea cîinii.

Snaky era un cîine din sat.

Fiind însă gonit de-acasă se oploșise pe domeniul casei de creație.

Nu era însă prieten nici cu cățeaua de la Veta, camerista, nici cu dulăul Alexandru, un cîine frumos și negru și care aparținea lui Nenea Turcu.

Snaky făcea naveta între poartă și bucătăria casei de creație, dar nu reușea decît rar să pună laba pe-un os, ceva și abia-și ducea zilele.

În situația lui mai erau și alți cîini de pripas din incinta casei de creație, ca să nu mai vorbim și de pisici.

Snaky de fapt nici n-avea nume. Dar așa l-a botezat poetul.

Poetul și Doamna sa întorcîndu-se într-o noapte din sufrageria casei de creație pe drumul ce duce pînă la căsuța de la poartă, unde aveau ei camera, se treziră însoțiți de Snaky.

Poate că Snaky, la vîrsta lui de un an și ceva, nici nu cîntărea două kilograme, deși Snaky nu era un cîine fin, un pekinez sau așa ceva.

Nu, Snaky era o corcitură din cea mai sinistră cu putință. Avea sînge de ciobănesc și de cotarlă, chiar puțin de lup și iarăși de cotarlă, în orice caz Snaky nu avea nimic nobil în el.

Avea însă o grijă permanentă, avea o neliniște cumplită, pe care o dădea foamea, o foame de cîine de țară, care nu se poate compara cu nici o foame din lume.

Înțelegînd asta, poetul nu goni cîinele.

Ajunși la căsuța de la poartă, Poetul și Doamna sa întinseră pe masa de pe verandă sticlele de vin, pachetele cu mezeluri și pîinea.

Apăru somnoros și celălalt poet care ședea în căsuța de la poartă cu Doamna sa.

Fiindu-i foarte sete și abia trezit din somn, al doilea poet își turnă imediat un pahar de vin.

Poetul se-așează și el masă, Doamna sa intră în odaie, iar cîinele Snaky începu să dea din coadă. Pătrunsese și el pe verandă, privea cu ochii lui buni și plini de speranță spre masa poetului.

Bărbatul cu barbă, fiindcă poetul era un bărbat cu barbă, desfăcu pachetul de mezeluri, alese o bucată de șuncă și o aruncă lui Snaky.

Snaky prinse bucata din zbor și o-nghiți fără să o mestece.

Poetul îi mai aruncă o bucată de șuncă. Snaky o înghiți tot fără s-o mestece.

— Snaky ! răcni poetul.

Cîinele ciuli urechile și o undă de inteligență trecu prin ochii lui altfel anoști pînă atunci.

Astfel îi rămase numele Snaky.

Cu timpul, alături de Snaky, care-și făcu domiciliu din veranda căsuței, veni și o cățea care primi numele de Sexy, tot o cotarlă și, în fine, Lățosul, un cîine mic, cu picioarele scurte, dar cu sechele de caniș.

Poate prozatorul și dramturgul Ion Băieșu trecînd pe-acolo pe la Mogoșoaia cu cîinele său Johnny, care e un splendid caniș alb, Johnny se-ncurcase într-un moment de răgaz și neatenție a scriitorului cu o cățea locală.

Aceasta era probabil explicația sechelei de caniș a Lățosului, altfel un cîine penibil, după cum am explicat.

Snaky se făcuse însă destul de rău. Începuse să latre, păzea cu demnitate domeniul pe care și-l însușise. Sexy și Lățosul erau însă blînzi. Lățosul chiar făcea încă naveta între bucătăria casei de creație și casa de la poartă, mai ales că Snaky nu prea îl suporta.

Dar Snaky se-nțelegea bine cu Sexy, mai ales că Sexy era de sexul feminin, iar Snaky de cel masculin.

Într-o frumoasă seară de vară, cînd vîntul bătea încetișor și copacii foiau liniștiți, Snaky se-mperechiă cu Sexy.

Peste vreo două luni poetul plecă însă de la Mogoșoaia și Snaky, Sexy și Lățosul fură otrăviți de SANEPID.

Moartea lor se întîmplă într-o dimineață galbenă de toamnă. Mai întîi muri Sexy, apoi Lățosul și-n fine Snaky, care rezistase mai bine otrăvii.

Dar Poetul nu știu nimic. Își continuă viață lui agitată și intră în iarnă cum intră în iarnă fiecare poet cu viața agitată și-ntr-o noapte cînd se-ntorcea agale spre casă printre copacii troieniți de viscolul din timpul zilei, se gîndi cu nostalgie la zilele verii, la Snaky, la Sexy, la Lățosul și se opri atunci din drum, intră într-un bufet de cartier și bău o vodcă. Ceea ce nu era suficient.

Dar se ridică, obosit de-această nouă vodcă și se pierdu printre luminile chioare ale cartierului.

STAREA DE FAPT

ioan flora
R. S. F. IUGOSLAVIA

Tînără țărancă cernită

Ea mușcă din asfalt călcînd și nu mai trece,
timidă și deconcertată,
prin aglomerația din fața cinematografelor,
prin fața postului de miliție,
a chioșcurilor bandajate cu scandaloase
poze de femei goale ;
ea face abstracție de vacarmul din piață și
de indolența, delirul și chiar existența
aprigilor locuitori ai capitalei.

Broboada, lucioasele-i șuvițe de păr,
cele citiva rînduri de fuste și bluze,
batista pe care și-o duce cînd la gură, cînd
osoasele-i mîini mărșăluind,
singele năvalnic și umbrit al obrajilor,
zîmbetul crispat din colțul gurii,
toate,
absolut toate îmi demonstrează
cît de nedemn este să scrii versuri.

Și e suficient să o vezi cum sfidează, ingrata,
betonul și semafoarele,
afișele,
presa cotidiană și periodică,
bunul simț și epoca,
seratele, evenimentele, ghișeele, et caetera,
pentru a te abține,
ba chiar pentru a renunța definitiv la artă.

Ci ea caută, de fapt, o cișmea, căci îi este
Ea nu are o părere anume despre actuala
despre o problemă ontologică sau alta.
Se-oprește și-ntreabă doar (în cîteva rînduri)
cam cît ar fi ceasul
și ca într-un vag scenariu
se vede întrînd mașinal în gară.

Nu peste mult își va priponi, pentru o
printre linii trupul,
ca un tînăr corb-de-mare picioarele înelate
în nămoloasa carne a Dunării.

Însuși seninul limbii române

Trec cu palma peste tavanul brăzdat și-ncerc
să desprind,
să rotesc acele planete cilindrice,
roșietice și vii,
cărora toamna și iarna le zicem molii,
care nu știu de gravitație și vid și care
nu scot nici măcar un cît de pic pocnet
cînd le strivim între degete.

Trec cu palma peste limba-mi neclintită din
și ea e aspră,
aspră doar, nu și umedă,
și-mi pare că murmurînd invoc
însuși seninul limbii române.
Pare-se că zidesc himere și provizoriu respir.

Triumful morții / Un posibil interlocutor ideal

lui Ionel Popovici

Distingi într-un colț al lucrării, printre armuri
printre pelerine și suliți și cranii
și lucioase membre de fildeș,
acel minuscul corp încleștat și alb,
cugenunchiiadușisubbărnedinybcr
cu genunchii aduși sub bărbie, –
îți propui scena să o treci pe curat.

Pictezi, așadar, cîmpul de primăvară tîrzie,
inciziile de verde și aur,
o mișcătoare casă albă,
un zeu,
un posibil interlocutor ideal.

Singur, disperat de singur,
îi vorbești, îl înfrunți, i te destăinui,
îl auzi respirînd,
îl vezi scormonind cu degetul pînza îngroșată,
cerul de tuci de deasupra.

Vezi zvîcnind șerpi în colțurile gurii lui.
Aștepți să-și dea arama pe față.

grigore vieru

R. S. S. MOLDOVENEASCĂ

Satele Moldovei

Pe vale, pe creste
Satele Moldovei
Aproape de codru,
Aproape de stele !

Mama

Ba culege tufele
Cu bobițe coapte.
Ba ne spală rufele,
Trează de cu noapte.
Ba-n cîmpul lăicerului
Țese la flori calde.
Toată roua cerului
Pe măicuța cade.

Plai ca din poveste

Am o casă printre ramuri,
Am un sat întreg de
neamuri.
Am un codru, o cîmpie,
Am un grai ce-mi place mie.
Am un plai ca din poveste,
Altul mai frumos nu este,
El mi-i drag pînă la stele
Și pîn-dincolo de ele !

Mîinile mamei

Cînd m-am născut, pe frunte
eu
Aveam
coroană-mpărătească
A mamei mînă părintească,
A mamei mînă părintească.

Duios, o, mîna ei, întîi,
Cu mîna dragii mele fete
S-a întîlnit la mîne-n plete,
S-a întîlnit la mîne-n plete.

Copii am. Dar și-acuma, cînd
Vin zorii noaptea s-o
destrame,
Găsesc pe frunte mîna
mamei,
Găsesc pe frunte mîna
mamei.

O, mîna ei, o, mîna ei,
O, mîna ei, ca ramul veșted,
A-mbătrînit la mîne-n
creștet.
A-mbătrînit la mîne-n creștet,

Acolo, în munte

E zăpușeală, femeie,
în jur, pînă departe –
de unde să iau
zăpada pe care-o dorești ? !

Pe ea n-o găsești
decît pe
liniștea aripilor
șoimilor îndrăgostiți
sau poeți,
acolo în munte, pe vîrf,
în neclintirea cerească !

Cîntec de femeie

Sărută-mă mereu, mereu,
Să nu văd fața mării eu.

Sărută-mă neîncetat,
Să nu văd malul sidefat.

Sărută-mă necontenit,
Să nu văd cerul înflorit.

Sărută-mă așa frumos,
Să nu văd nici un chiparos.

Să-mi spui pe urmă tu,
bărbate,
Ce mîndre sînt aceste toate.

Făptura mamei

Ușoară, maică, ușoară,
C-ai putea să mergi călcînd
Pe semințele ce zboară
între ceruri și pămînt !

În priviri c-un fel de teamă,
Fericită totuși ești –
Iarba știe cum te cheamă,
Steaua știe ce gîndești.

Acasă

Toamnă tîrzie
la noi la Lipcani,
rece ca sfecla de zahăr.
Mă trezesc dimineața
cu toate lăicerele casei pe
mine,
ostenit de greul lor colorat.
„Mă temeam
să nu-ți fie frig", – zice
mama.
Vin rudele să mă vadă,
vorbesc în șoaptă afară
ca la priveghi
să nu-mi tulbure somnul.
Mă aplec să le sărut mîna,
ele mi-o smulg îndărăt :
„Nu trebuie...".
rușinîndu-se de pămîntul
de sub unghii și din
crăpăturile degetelor.
O, neamule, tu
adunat grămăjoară,
ai putea să încapi
într-o singură icoană !

Port coroana

„Frunză a tutunului,
Negru îți e focul !
Vino, floarea-soarelui,
Luminează locul !"

Astfel maica murmură
înșirînd la frunză,
Port coroana fumului –
Cine să-i răspundă ? !

VIAȚA SECRETĂ

A CASTELULUI

FRAGMENT

DIN ROMANUL «LEGAȚI-VĂ CENTURILE DE SIGURANȚĂ»

VASILE REBREANU

În cadrul unei ședințe de lucru restrînse, în una din încăperile Castelului rezervată doar pentru asemenea prilejuri, ședință pe care o convocă în lipsa lui Alexis, Guru veni cu experiența sa Nord Americană — cu următoarea idee, pe care, după adoptarea ei, urma să o supună Marelui Maestru : — Filmul merge bine, spuse el cu un aer concluziv și autoritar, dar, după umila mea părere — făcea pe modestul, deși știa că toți cei de față : Cascadorul, cîteva fete care îl adorau ca pe Quasimodo, clopotarul de la Notre Dame, vor fi de părerea lui — filmul nostru, ca să aibă un succes deplin pe piața americană, firește, este doar o gîndire pe care v-o propun spre dezbatere, fără a nega marea măiestrie a tovarășului maestru Morutzi, filmul suferă totuși de o carență, ca să zic așa. Făcu o pauză pentru a studia efectul vorbelor sale care se și reflectă pe fețele restrînsei și intimei reuniuni a elitei, ce putea să însemne asta : un complot, o simplă sugestie, o subtilitate cifrată și diabolică al cărei sens le scăpa tuturor : mizase pe toate acestea și văzînd fețele mirate, tematoare, stupefiate, binevoitoare, aprobatoare, machiavelice, ale celor prezenți, preciză cu o voce fără umbră în ea, de Mefisto copil : nu vă fie teamă, nu e vorba de nici un complot, de vreo lucrătură, ci de bunăvoință, și noblețe. Îmi iau toată răspunderea. Chiar eu **personal** o să i-o spun maestrului, chiar dacă nu veți fi de acord.

Mica adunare răsuflă ușurată. Și, aproape la unison, se auziră glasurile unanimității depline :

— De acooord!, cîțiva ridicînd chiar mîna în sus.

— Nu e vorba de a vota. E o consfătuire a creierelor. Suntem un trust al creierelor ! făcu el în stil american. Și așezîndu-se mai bine în jilț — ședea pe un fotoliu tapisat cu catifea verde, lat și masiv, o copie probabilă a tronului lui Napoleon, — continuă cu glas imperial : Ne trebuie și o distribuție **combinată**. O distribuție **româno-americană**. Ne trebuie **afiș** !

— Genial ! exclamă Cascadorul.

— O distribuție internațională !

— Prietenia tradițională, de veacuri, româno-americană !

— Ba mai mult, tăie scurt Guru cu aceeași voce imperială. Era la Versailles, ținea sfat cu marii lui generali, cu marile doamne de onoare, unele iubitele lui de taină, Iosefina tolerîndu-le, ca unui mare împărat care merita și el trup fraged după atîtea campanii austere, geniale, temute, victorioase. Este vorba de **patriotism**, dragi tovarăși.

— În primul rînd de patriotism, spuse mecanic Cascadorul, fără să priceapă unde vrea să ajungă combinatorul, stupefiat de paradoxul aceluia.

— Trebuie să devenim mondiali !, rosti de pe tronu-i napoleonian Guru.

— Să devenim mondiali !

— Cît mai mondiali !

— Foarte mondiali !

— Mondiali !

— Mondiali !

— De ce să nu devenim și noi mondiali ?!

— Măcar odată să ne vedem și noi mondiali !

— În sfîrșit... mondiali, oftă una din vedete.

Glasurile se amestecară, fericite, delirante.

Era limpede pentru toți că aveau în fața lor, tronînd pe drept, o minte eclatantă.

— A sosit momentul să fim mondiali !

— Ce mama dracului, dormim pe noi, și nu devenim odată mondiali !

— Pînă cînd ?

— Dar pînă cînd ?

— Și ce-i chestia asta ?!

— Care chestie ?

— Adică noi nu și alții, poftim, mondiali ! Ei, asta-i !

— Știi că-i bună ?!

— Ia să fim serioși și să ne facem mondiali !

Bosul—împărat aruncase bomba și savura cu discreție efectul pe care, dealtfel, scontase.

— Că filmul **nostru** va lua **precis** Oscarul să ne fie clar.

— Asta e limpede ca lumina soarelui.

— E clar !

— Oscarul e al nostru !

Era același delir în scurtele exclamații ale fericiților favoriți ai Curții imperiale.

Și acum Guru veni cu o altă lovitură imprevizibilă ca însuși destinul, nu înainte de a-i face semn uneia din fete să-i mai toarne un whisky, semnul îl făcu pușcînd din degete, ceea ce era clar pentru toți că magnificul își însușise perfect o educație transatlantică și ceea ce devenea tot mai elocvent pentru oricare dintre oricare **chevalier de la Legion d'honneur**, pentru toată această **beau monde**, era faptul că fostul Guru se sublimase, ca să ne exprimăm în termeni americani, devenise un **creier**, și asta, desigur, în parte, se datora și noului său șef, care și acela era un **mintos**, cel puțin cît adevăratul caporal ajuns un simplu Napoleon, fără Bonaparte ; așadar una din puicuțe, îmbrăcată sumar, doar în bikini și un vag sutien, plinuță, cu sîni frumoși, cu un mers legănat, frecîndu-și ușor genunchii, ceea ce-i dădea un aer excitant, numită Portoricana, din cauza culorii pielii ei cafenii, a aerului de fruct exotic, era preferata lui, printre puținele care nu purtau numere, îi turnă băutura în pahar și cu bricheta — adusă însuși de El din S.U.A., vru să-i aprindă trabucul ce-l ținea între degetele lui scurte și groase, bosul lansă iar o butadă, care avu darul să-i uluiască din nou și care, apoi, făcu încojurul platourilor.

— Femeia și țigara mi le aprind singur.

Toți aplaudară rîzînd.

Cineva repetă spre sigură ținere de minte.

— Femeia și țigara mi le aprind singur... ha, ha, ha...

Iar după ce risetele admirative și aplauzele conteniră, magicul personaj o bătu ușor pe umerii goi și copleșită de onoare Portoricana se retrase, ținînd sticla în mînă, pășind unduitor, atingîndu-și genunchii, știind că asta îi va tulbura pe toți masculii din această înfloritoare adunare, dar mai ales pe cel de pe tronul imperial, mai știind că acest amănunt, care pentru alți ar fi putut constitui un defect, pe El îl făcuse s-o prefere.

— **Edel, gebildet, gelassen**, constată omul de pe tron cu admirație, savurîndu-i mersul ei parșiv.

— Nobilă, cultivată, detașată, traduse cu rapiditate Cascadorul, care, ca și Guru, era un poliglot. Asta în germană, preciză Adonisul-Vrăjitor.

— Bravo ! Se vede că nu suntem un colegiu de văcari ! De aceea v-am și chemat. Știu pe cine convoc la acest consiliu.

— De coroană !, se auzi un glas.

— Imperial, preciză Cascadorul.

— Deci să revenim — făcu omul de pe tronul verde al Împăratului și parcă știind că toți îl văd nu ca pe învinsul lui Nelson, ci ca pe cel care aștepta ca pe o predestinare soarele de la Austerlitz spuse într-o franceză impecabilă :

— Trouve avant de chercher !

— Găsește înainte de a căuta, traduse cu aceeași promptitudine Cascadorul.

— Asta în franceză, preciză Portoricana, dar

nimeni nu îndrăzni să rîdă, știindu-și nefasta urmare. Ei i se permitea, lucru știut, orice enormitate, era doar preferata marelui Mahăr,

Se lăsă o clipă de tăcere, Guru trecu în revistă, cu o privire placidă, aceste fete cu mîini transparente, cu rochii extravagante procurate la Talcioc sau, prin sacrificii perverse și nocturne, plătite cu trupul lor zeiesc străinilor de prin hotelurile de lux ; unele din ele purtau la gleznă ori în jurul taliei goale lănțișoare de aur fals, 24 lei, altele, în jurul coapsei aveau agățați mici zurgălăi și ochii lui mici se îndreptară cu o scînteiere ascunsă spre Portoricana și se gîndi la sîngele ei creol, la vivacitatea-i strălucitoare ascunsă sub unduiri indolente, lenețe, și amintindu-și cu cîtă dezinvoltură și talent își însușise ea lecțiile de inițiere învățate de el în lupanare, își spuse că, la sfîrșitul acestei reuniuni de taină, o să-i facă aici, în public, o surpriză, care avea, fără îndoială, să demonstreze că el are încastrat în ființa lui semnul geniului. Se simțea ușor stingherit totuși : picioarele-i scurte nu ajungeau de pe tronul imperial pe covor ; poate din această cauză fălcile lui dure, gata oricînd să muște, se crispară într-un surîs de umilință mascată, ceea ce fu interpretat de către asistență drept un gest de gratitudine și bunăvoință, abia acum observă cu surprindere că una din puștoaice, una din aceste fete pe șprinceană și pe care le antrena Vînătorul de vipere, acest **Stuntmen,** cu mintea lui mereu fătătoare, cum îi spunea el Cascadorului în termeni hollywoodieni, deci observă că una din Margarete avea un picior vopsit în alb, iar celălalt în negru, ceea ce, trebuia să recunoască, trăda o fantezie vicios fecundă ; nici celelalte nu păreau de lepădat în mătăsurile lor transparente, impudice, feline, puicuțe parșive cu zurgălăii și bikinii și lănțișoarele lor, și avu o clipă nostalgia lor, dar el îi era devotat, deocamdată, Portoricanei, ea, singura poate, era specialistă în „masaje" (francez, suedez, englez ori chiar turcesc), așa cum o dresase el întors din lungile și ispititoarele turnee de noapte în cartierele venale ale marilor capitale ale lumii. Le intuia temperamentele : unele lenețe, altele focos-spaniole, ori languros-orientale ; dar ele aveau să devină, după cîte aflase, garda lui Morutzi, **gorilele cu gropițe în obraji,** partea leului, să dăm Cezarului ce-i al Cezarului, nu-i așa, idee pe care tot el i-o vînduse ; ceea ce-l dezamăgea însă erau — cu excepția Stuntmenului — Vînătorul de vipere autentic, cu ținuta lui demnă, elegant-insolită sau insolentă, erau personajele masculine ale adunării, acești „generali", tipi eșuați, cu reverele lor mototolite, nervoși, cu nasturii cămășii uitați deschiși sub cravate dubioase și pe care el îi numise **Cavaleri ai Legiunii de onoare !** Păcat. Adevărat. Dezagreabil. Scîrbit, cu fălcile dure, bălăbănindu-și picioarele scurte, care nu atingeau covorul, avu iar un rictus admirativ spre **micuțe,** și, înveselit deodată, exclamă :

— **The favourite stars.**

— Vedetele preferate, traduse Vînătorul de vipere.

Fetele chicotiră cu încîntare, dar, peste gunguritul lor, parcă declanșate de un diabolic regizor, în grădina Castelului se auziră mugete de vaci, behăit de oi, de capre, într-un vacarm de iad, mugete și behăituri pe care noaptea le amplifica. Pentru o clipă Vînătorul de vipere se gîndi că iar i se dezlegase sacul și că reptilele ieșiseră și muscaseră turma de oi, de vaci, taurul, stătea însă nemișcat ca și ceilalți, în încăpere se simțeau mai insinuant parfumurile frumoaselor păcătoase și în spaima și nedumerirea care-i cuprinse pe toți, parfumurile lor înfocau parcă și mai mult simțurile, iar strania lor ținută invita la mortificare. Cascadorul fu primul care ieși și văzînd învălmășeala de afară, strigătele și alergăturile figuranților, ale midinetelor, unele încă mascate în strigoi — se mai practica în ascuns jocul de-a strigoii — la modă deveniseră acum „ședințele" sub clar de lună, schimburile de experiență în boschete, își dădu repede seama despre ce era vorba ; doi tauri, văzînd ce se întîmplă la cursurile de inițiere din preajmă, cuprinși, se vede, de **animalice** porniri, năvăliră și ei din strîmtori, cuprinși de arșiți, spre vacile care-i așteptau ; trecînd peste staulul de oi, rupîndu-l în clocotul sîngelui, oile, caprele se împrăștiară și ele, berbecii alergau și ei țopăind înfierbîntați, un duh satanic cuprinse pe cei din boschete, zidindu-se și mai mult unul în celălalt, se auzeau gemete, zurgălăii de la coapse sunau și ei printre behăituri, țipete înfiorate se auzeau, doar cîțiva figuranți șchiopi care dormeau de obicei pe acoperișul castelului, privind neputincioși și savurînd scenele, coborîră rapid, ca niște adevărați **stuntmeni,** pe burlane și încercau să potolească animalele în călduri.

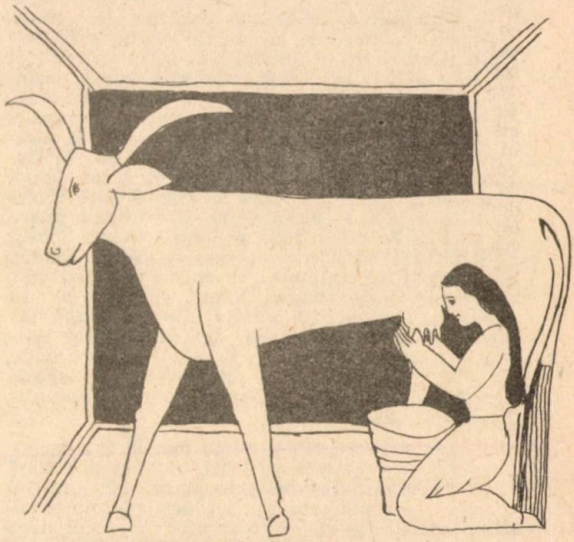

Ilustrații de Sabin Ștefănuță

Cascadorul privea acum liniștit scena ; nu-i ieșiseră viperele din sacul de sub pat. Se întoarse liniștit, după ce văzu aprinzîndu-se torțe în tufișuri, taurii încălecînd vacile, din fugă, era clar pentru el că duhul orgiei numit Comus coborîse peste castel, peste bărbații deghizați în femei purtînd mini-fuste, cercei, poșetă, peste **belles,** sirene aleatoare, cu alte cuvinte, intră în cameră și spuse liniștit spre cei care așteptau cu fețele lichefiate, într-o tăcere de cavou.

— E vremea mulsului de seară, tovarășe Guru, și noi ținem ședințe. Nu era un reproș, ci o constatare, propoziție pe care cel de pe scaunul imperial o înțelese ca atare, mai trase o dată din trabuc și ordonă cu o neașteptată, reală bucurie.

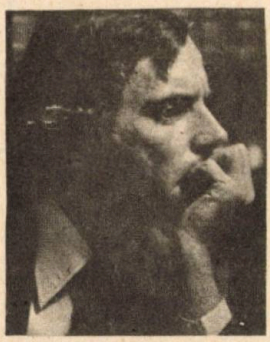

EXISTĂ O GENERAȚIE LABIȘ ?

„Copil minune al poeziei, ca și Rimbaud, Labiș este o voce lirică de o puritate și de o gravitate extraordinară. El este pentru mulți Poetul ; și va rămîne Poetul indiferent de chipul pe care-l va lua de aici înainte poezia".

Nicolae Manolescu

— Frumoaselor, vibrante doamne, **la muls.** Cavaleri, la muls și animalele să fie potolite ! Care dintre voi e mulgătorul-șef ? întrebă el pe cei cu nasturii uitați desfăcuți sub cravată. nu-i știa pe nume, îi adunase la întîmplare, voia de fapt să țină un **speech,** pentru a o impresiona poate pe Portoricană, și avea nevoie de asistență, sări vesel de pe tron în timp ce fetele, care, de fapt stăteau pe donițe, căci, pe lîngă dresajul pe care li-l făcea în cursul zilei Vînătorul de vipere — Karate, jiu-jit, pentru a apare de mai multe ori în film și pentru onorar dublu, fură fericite să învețe și arta mulsului, așadar se ridicară cu agilitate, în rochii transparente, picior alb, picior negru, bikini, zurgălăi și nu peste mult șchiopii le dădură oile în strungă, iar altele, stăteau, împungeau cu creițetul lor parfumat pîntecul vacilor, în timp ce degete fragile storceau insinuant țițele animalelor, iar laptele curgea cald, aburind înspumat cu înseși luminile Broadway-ului.

Guru se plimba de la una la alta savurînd gestica, ritualul, răsărise și o lună mai puțin hollywoodiană, iar mulsul era plăcerea lui. Își luase pălăria texană, cu boruri largi, răsucite ușor, trabucul nu i se stinsese, iar **speech-ul** o să-l țină chiar aici, în cadru natural, într-o adunare lărgită, nu doar cu vedetele, ce mama dracului, doar suntem democrați, democrația trebuie să funcționeze la toate nivelurile, nu doar la bikini, ci și la șchiopi, torțele aprinse încă, răsărite de prin boschete, se adunaseră în jurul lui, văzu stafiile, bărbații în mini-fuste, cu poșetă și cercei, văzu șchiopii, se uită o clipă după Cascador dar nu-l zări, o să apară el, să-l ia mama dracului, oricum, Margaretele erau prezente, iar el avea din partea lui Alexis o plenipotență deplină. Se gîndi pentru o clipă la Las Vegas, la marile studiouri din cetatea filmului, la Universal City, apoi văzînd cum ies șiruri, șiruri din tufișuri frumoasele liber-cugetătoare, se gîndi că viața Castelului trebuie organizată în stil Las Vegas, ori San Francisco, combinat cu ceva extrem-oriental și îi fulgeră în minte îndepărtatul Bangkok, cu lupanarele lui. Dar asta pe mîine. Acum avea altă temă pe care urma s-o supună unei largi dezbateri publice, la mulgători și mulgătoare, la picior alb și picior negru, la zurgălăi, la șchiopi și șchioape, la cei care dau în strungă și chiar la rumegătoare, la urma urmei, ele nu sunt tot ființe ?, în occident se poartă o grijă umană animalelor.

Există teorii destul de științifice, nu-i așa, prin care se spune că animalele vorbesc între ele, dar, ce e mai interesant că vorbesc cu oamenii și că-i înțeleg. Și apoi chiar dacă n-ar înțelege prea bine, ce, oamenii înțeleg totul ?, **fiecare aude numai ce pricepe,** ori animalele aud foarte bine, de priceput pricep ca și ăștialalți, figurație, turmă, el avea nevoie de asistență, de public, fie el și bovin, porcin, ori chiar ovin, desigur de ambele sexe. Asta era foarte important și o zări pe Portoricană strîngînd focos dar și cu langoare țița unei bivolițe, iar părul ei negru sprijinit de pîntecul animalului se confunda pînă la identitate la culoare cu cel al animalului. Se vedea în Texas, se vedea la Universal City, și se gîndi să-i propună regizorului o secvență nouă : **mulsul de seară,** cu scena cu boschetele, cu șchiopii, cu zurgălăii, sigur, mai întîi **distribuția.** Distribuția era hotărîtoare. Mai trase o dată din trabuc, apoi împingîndu-și pălăria texană pe ceafă tuși ușor, pentru a-și drege glasul dar și pentru a-i face atenți, așadar murmurele începură să se stingă, făcliile se adunară și mai multe în jurul lui, doar cîte un behăit de oaie neroadă se mai auzea..., un muget nocturn, dar asta nu-l împiedica, ba mai mult o să dea **speech**-ului originalitate și măreție.

I-ar fi plăcut ca aceste batalioane de pipițe, cu îmbrăcămintea lor țesută de către femeile-păsări pe care le caută soarele ca să le acopere cu pulbere de aur, ori țesută din lacrimi și zîmbete de către țărănci ori călugărițe în singurătate, din firul lungilor așteptări, de către țesătoare care au visat flori, cu lenjeria lor intimă, cu volănașe, dantele, aceste fete mai frumoase decît statuile, unele din ele — le observase înainte, iar acum în lumina faclelor, în lumina ascuțită a stelelor, cînd, dacă te uitai în sus ai fi zărit ouăle păsărilor nevăzute, acolo sus, aproape de lună — erau drapate în rochii negre, fără spate, cu o simplă bentiță care le întuneca pielea lor de jad, cu o voaletă violet, punctată cu argintiu, îmbrăcate în **cupaje** suave, unele din ele purtînd sandale romane, cu picioare pe care le-ar face să le invidieze chiar egoistele flori și care făceau bărbații deodată activi, impulsivi, pasionați, altele purtau încriminatul veșmînt, costumul senzual nemurit de Marilyn Monroe — pe care o va aduce și pe ea, chiar dacă ar fi să dispară Roma în Tibru, altele dintre mulgătoarele de capre erau tot în varianta neagră a celebrei actrițe, căci, doar el le sugerase să poarte — adică le ordonase, să-și aducă **țoale** ca lumea, din toată lumea. din Asia Mică, Paris și Londra, New York și Tibet, știind prea bine ca și ele, de altfel, că frumusețea trupului trebuie să fie un lanț de prins bărbați, că trebuie să facă din acest film o încercuire totală, o situație fără ieșire, de aceea distribuția mondială, de aceea îmbrăcămintea aceasta, chiar fiind vorba de un film cu

EXISTĂ O GENERAȚIE LABIȘ ?

„Labiș mi-a mărturisit cîndva că el este alături de Arghezi, „cel mai mare" poet al epocii (dintre cei care publicau ; Barbu și Blaga nu intrau în discuție). Nimeni nu e în stare să se prețuiască pe sine cu justețe. Așa o fi dar am verificat mai apoi că toți marii artiști pe care i-am cunoscut știau că sînt mari artiști, îndoielile lor nemiloase fiind altele, la mare înălțime. Pe de altă parte, artiștii mediocri cunosc prea bine că sînt mediocri, iar momentele de exaltare alcoolică sau erotică nu-i ajută să se poată înșela".

Florin Mugur
Din „Moartea unui poet"

țărani, căci vorba proverbului e clară : geaba te-ai străduit să săvîrșești o mie de păcate, dacă te-ai înecat la al o mie unulea și nu ai șansă să devii poveste nici tu și nici viața ta..., ori el dorea, i-ar fi plăcut ca acestea, măcar cîteva, în frunte cu el firește, cu Alexis, firește, să devină poveste, de aici contrastul între îmbrăcămintea lor și **conținutul, tema** filmului. Voia să facă din ele statui mulgătoare, să le dea consistență. Instinctul lor îl va transforma în lege, aceasta era ispășirea acestor frumoase păcătoase, el le va dărui Harului, le va face **staruri** internaționale. Chiar dacă parfumurile lor perverse **Vent Vert,** acest vînt verde, de șoaptă și culoare, se amesteca acum cu mirosul de lapte, de baligă — cu atît mai original și o văzu pe Portoricană, trupul ei unduitor, fierbinte, mersul ei ușor împiedicat ce-i amintea de frumoasele nipone supuse ritualurilor, felul senzual în care își freca genunchii, de aceea o **obligase** să poarte ciorapi, ca să fie auzită această șoaptă fierbinte a picioarelor ; să se îmbrace în transparențe, zicîndu-i că veșmîntul este o a doua piele, sigur, era foc după ea, dar o să treacă, știa și asta, căci, cum îi spusese Morutzi, de ce s-alungi un duh nebun, cînd pleacă singur ; altele dintre aceste **aglamour-uri,** cum zic americanii lucrurilor fermecătoare, purtau cercei mari, spanioli, iar atunci cînd erau aproape denudate deveneau mai atrăgătoare, era o costumație variată, originală pentru marele lor film care va rupe gura Americii, va biciui Noul Continent, îl va îngenunchea — căci toate, pe lîngă vedete, chiar figurantele, cele din **planul doi,** trebuiau să fie **bien parées et fardées pour atirer des pratiques,** adică și frumos aranjate și fardate, pentru a atrage mușterii, ori mușteriii lor era publicul din Los Angeles, din aprilie. din perioada ploilor liliachii, publicul din **Music center,** juriul din pavilionul **Dorothy Chandler,** unde se decernau anual **Oscar**-urile pentru cinema ; ori el, cunoscător al publicului american, trebuia să se prezinte și cu o echipă — sigur, pe lîngă conținutul de idei progresist, pe lîngă tematica majoră — și cu o echipă de **excitement,** care făcea și ea parte din tematica majoră, din ideea înaintată, era vorba de unitatea dintre **conținut și formă,** nu-i așa, tunsul și mulsul, căci unele chiar purtau o tunsoare-cască, asta apropos de tuns și de muls ; dar **originalitatea ?** Poate tocmai în asta consta originalitatea ; sigur că el **spărgea** cu bună știință formele tradiționale, arăta nu numai lupta veșnică între vechi și nou, dar făcea din ele o armonie, aceste făpturi hieratice care, unele mai școlate, cunoșteau poate povestea în care în nopți unice, cîțiva, puțini armăsari străpungeau întunericul pentru a fura cerului stelele frunții lor ; el era unul din acei armăsari albi, fabuloși, ai cinemaului, el le puse stele, desigur încă nevăzute, pe frunți — dar deocamdată aceste frunți împungeau pîntecul vacilor, coada oilor, a caprelor și mulgeau cu degete pervers serafice laptele, așa începea orice **glorie,** toate vedetele au început astfel, le-o spusese de mii de ori și ele îl ascultaseră — pînă acum cu mici și nesemnificative excepții — cu supunere ; visau Hollywoodul, de aceea, iată, altele din mulgătoare își însușiră moda africană, cu turbane înalte și înflorate, cu rochii încrețite în talie, ori, picior alb — picior negru, zurgălăi, trusoul sezonier pentru logodna enigmaticului lor Castel, sigur că aceste amănunte, la o inspecție sever-ascetică-sindicală, să zicem, ar părea cochetînd cu frivolitatea, erau doar stranii și neașteptate, ca florile care se **deschid** noaptea. Dar și sindicatul ori alți tovarăși trebuie să înțeleagă că e vorba de o **lume,** lumea **filmului,** de miraculoasa artă a șaptea și el avea să le spună o altă zicală pe care și-o notase ca argument : multiplicitatea ne place mai mult decît repetarea ; este diferența între un marș de soldați și balet. Era dărîmător. Nu putea să existe un contra argument.

Era încă cu trabucul aprins, cu pălăria texană pe cap, înconjurat de făclieri, cu o mînă la spate asemenea Împăratului, trecea în revistă **gărzile,** trupele, tăcut, noaptea, meditînd. Batalioanele de mulgătoare. Avea mersul liniștit al învingătorului.

Speech-ul avea să-l țină după acest exercițiu de luptă. Zări în lobul unor urechiușe cercei cu rubinuri, amintind de moartea taurului ori a toreadorului, filigran de argint, argintul fiind prietenul lunii, era lună și el era neînvinsul toreador, aplaudat de femei de abanos ca Portoricana, de femei insulare, de unele, e drept, supraponderale (trebuiau și de astea, pentru contrast) de femei zvelte ori bibelou de fildeș, unele purtau rochițe cu aripioare, în lumina faclelor zări pe unele încălțate cu tălpi enorme. concepute parcă pentru a călca cu ele prin praf lunar, le văzu urmîndu-l, cu doniță în mînă,

terminaseră mulsul și el mergea în frunte, zeu selenar urmat de ele, darnice regine ale acestei unice nopți, altele purtau fuste mici, **gitan**, sandale ale căror șireturi înfășurau piciorul pînă în locul numai de el presupus. O văzu pe Lolita cea brună, despre care auzise că știa să citească viitorul în liniile de pe talpa piciorului sting. Se opri o clipă, gînditor, o ochise de mult, știa că-i citise lui Alexis în talpă, dar el se temea de preziceri, era superstițios, sfișiat de un misticism ereditar, ori de sorginte religioasă. Portoricana și Lolita, o preferase însă pe cea cu piele de abanos, atît pentru mersul ei împiedicat, de ritual nipon, cît și pentru susurul excitant al frecării genunchilor în ciorapi, dar mai ales fiindcă, preferînd-o pe Lolita, în mod inevitabil știa că nu ar fi scăpat de cititul în talpă. Or, el se temea de preziceri, îi dădeau coșmaruri. Își aminti, acum, înconjurat de făclieri, de adolescentele frumoase, purtînd idilic dovițele în mînă, sub clar de lună, de o întîmplare din tinerețe, cînd, în drum spre Paris, în tren, întîlnise pe bancheta din față o femeie foarte frumoasă, dar și drapată de o mare tristețe, turcoaică, și el o complimentase, iar ea îi povesti „tot" nu după mult timp. Se oprea la Viena. Plecase din Istambul, unde „lucra" ca artistă de varieteu. Iubitul o părăsise, **căuta** de lucru, ori altceva ; îi povestise cum îl iubise pe El, cum îl ocrotea, servea ; îi dezvălui sentimentele ei.

— Femeile europene nu știu iubi. Sunt vanitoase, au pretenții, orgolii. Noi, cînd iubim, suntem sclave. Mă simțeam fericită să-i previn dorințele, îi făceam orice, cît de josnic, de umilitor, îi spălam picioarele, i le ștergeam cu părul meu despletit. Cînd mă bătea, îi lingeam mîna. Cine iubește cu adevărat simte voluptatea umilinței.

îl ocrotea, servea ; îi dezvălui sentimentele ei. **rului.** Iar cînd ea îi propusese plină de lacrimi — Hai vino o noapte cu mine la Viena, deși asta era ambiția lui inițială, să-i înflorească singurătatea cu tinerețea lui — era prea tîrziu. Partida era pierdută, deși ispita era diabolică : ghicitul în talpa piciorului fu decisiv pentru a renunța chiar la Venus. Remarcă din nou, cu vădită indispoziție, absența Vînătorului de vipere, pe care îl numise, printre altele și **secretar de noapte,** deși bănuia că nu e cu viperele, ci cu Tantza, legătură bună, legătură plină de chei de aur, dar periculoasă, Huniade dacă ar fi aflat despre această afacere s-ar fi dărîmat totul; ca un castel de nisip, adio Statele Unite, adio Oscar. Ar fi intrat în zodia umblatului pe pereți, asta e clar. Dar, imperturbabil, imperial, cu trabucul care i se stinsese, își continuă rondul de noapte, văzu evele în alb, unele mulgeau caprele încă, ele lansaseră și „jocul" cu stafiile, acum nu erau în cearceafuri, le zări vestele mici din bumbac, saharienele cu mîneci scurte, cele cu donițele nu mai aveau aerul umil, aplecat, al celor care continuau încă mulsul de seară, cărora. cu toată insolita lor eleganță, poziția aceasta de a sta cu toată frumusețea înstelatelor lor frunți, împungînd coada caprelor, le dădea nu numai un aer umilitor, dar și dezagreabil, în timp ce restul care-l urmau își luară o ținută fatală, de idilism sportiv, astrul nopții le aureola cu o frumusețe neistovită a uimirii celor care le-ar fi văzut. Unde erau **acum** camerele de luat vederi ? Toată această lumea excentrică ar fi exercitat asupra unui necunoscut o fascinație vecină cu venerația, ciorapii lor păreau din fire de argint, parcă stropiți cu lacrimi, se auziră vagi mugete, clopoței, care nu se știe de unde veneau, de la coapsele de abanos ori de jad, ori de la grumazul caprelor, — je les aime, je les aime murmură Împăratul, cu o vagă tristețe și milă, sentimente care îl surprinseră, nu și le recunoștea, își strînse fălcile dure, îl prindea mai mult stilul Capone, care și el, cum se știe, candidase la președinția S.U.A., o văzu pe cea numită Fiica Corbului, care adoptase stilul violent, era acum alături de el, ca un general, era îmbrăcată militar, cizme, catarame, epoleți, tunică verde — crud, dîndu-i un aer de erotism neostentativ, era bătoasă, pășea grav, dar această armătură, el o auzise, trăda un rar rafinament, se spunea că Fiica Corbului purta cele mai rafinate **dessous-uri** și astfel văzută, îți tăia resuflarea, realizînd prin rafinamentul acelor nimicuri transparente — îi spusese Cascadorul care o instruia la Karaté, — o misterioasă contopire corp-furou, dînd senzație de total, iar pudoarea erotică e un fals, vrînd să mascheze goliciunea abia te răscolește și firește că o astfel de ținută place nu numai Împăratului, ci chiar și lui **bon dieu,** acum purta un șal măreț, iar ținuta ei cazonă, austeră, avea drept bijuterie și pecete doar sărutul stelelor, lumina făcliilor care se înmulțiseră. Totul i se păru un haos în stare pură, și se miră de unde atîta devoțiune din partea acestor copile, una era chiar supranumită **Fir de iarbă,** alta **Alice se mărită,** nume de basm, ființe selenare, și se gîndi să nu-și mai țină speech-ul, îl va discuta cu Alexis, cu Cascadorul, eventual cu Tantza, dar, continuînd să treacă în revistă tabăra nocturnă, văzînd aceste batalioane de femei, gîndul i se îndoi iar, da, haos, dar femeilor le place atît de mult haosul. Ele așteptau. Își așteptau rîndul, clipa, așezate pe o lacrimă. **Tandre est la nuit,** era încă în sectorul armatelor în alb ori, știa, albul este culoarea pin care se echilibrează orice efort cerebral ; se opri o clipă gînditor. Da, ar trebui să poarte și el costume albe, era în ultimul timp într-o perpetuă agitație, Portoricana îl epuiza, filmul îi dădea o stare de astenie neîntreruptă. Da, albul. Unele din fete purtau chiar stilul țăran, o nostalgie după frustețe, după oameni zdraveni, cu suflete aspirate, ori aici, prea multe toalete fluide, numai parfum și duioșie, mugete, zurgălăi, zîmbete ce se doreau diafane în jurul lui, înconjurat de făclii, unele erau îmbrăcate în sirene, altele în pantaloni șalvari, și da, era înconjurat, neverosimil, imperial, el părea sultanul acestor feline calme, focoase, misterioase, nebune, îi lipsea **secretarul de noapte,** ca să-l admire cu inteligența lui demonică, căci tot acest haos diabolic și divin era opera lui și a lui Alexis, firește, dar acum era singur, între noaptea care e tandrețe, între mugete, șchiopi, între **Fir de iarbă** și **Căpitan de cursă lungă,** una care abia acum apăruse, îmbrăcată într-o lungă tunică militară, kaki, numită astfel din cauza nimfomaniei, și se gîndi că toată această armată a gîngășiilor perverse ar trebui îmbrăcată în tunici aspre, kaki, avusese demult dorința de a face dragoste cu o astfel de „căpitănească", să-i simtă asprimea îmbrăcămintii, da, ideea trebuia aplicată, ori, mîine, pe lîngă alte măsuri organizatorice pe care le avea în vedere și le notase în carnetul lui, era și asta cu tunicile, ori, una în stil american, un **safari,** nu senzualitate rafinată, tunici, iar dedesupt ceva stil Jacksonville — Illinois — veșminte rezistente la gloanțe, la pumnale, la cuțite de măcelărie, idee pe care, la sugestia lui. Vînătorul de vipere — Cascadorul — Secretarul de noapte — Stuntmen-ul, și-o însușise.

Luceafărul 25

Un sfert de secol înseamnă mult în viața unei reviste. Luceafărul împlinește 25 de ani de la reapariția seriei sale postbelice — la 15 iulie 1958 — după ce în 1982 împlinise 80 de ani de la fondarea sa de către un grup de studenți români budapestani printre care Octavian Goga. Seria postbelică a revistei Luceafărul a avut un rol important în literatura română contemporană. Ea a promovat poeți de mare valoare și audiență, ca Ion Gheorghe, Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, Adrian Păunescu, Cezar Ivănescu, Marin Sorescu, prozatori de indiscutabilă forță și popularitate ca Ion Lăncrănjan, Fănuș Neagu, D.R. Popescu, Ștefan Bănulescu, George Bălăiță, Sorin Titel, Aurel-Dragoș Munteanu. În redacția ei au lucrat scriitori cu dragoste pentru tinerele talente ca Mihu Dragomir, Eugen Barbu, Gica Iuteș, Niculae Stoian, Ion Gheorghe, Cezar Baltag, Fănuș Neagu, Adrian Păunescu ceea ce a dat revistei o remarcabilă efervescență și o iradiație pe care în aceeași vreme n-o găsim la alte reviste.

MIHAI BENIUC

În zodia frumosului pentru toți

Cîmpul magnetic al „Luceafărului" atrage în primul rînd tinerele talente și le face loc ; cele mai proaspete, mai originale și mai în spiritul vremii noastre.

Ca atare, „Luceafărul" nu e luminoasa stea de seară care anunță sfîrșitul unei epoci, ci „Luceafărul" de ziuă, care înainte de răsăritul soarelui vestește o nouă zi, cred că una mai limpede, mai senină și mai strălucitoare decît toate cele ce au precedat-o, o zi demnă de Luceafărul poeziei românești și după dimensiunile ce le dă țării partidul comunist, prin munca spornică a tuturor oamenilor muncii în ascensiunea către culmile comuniste.

Un debut oral

Prin ineditul său îmi stăruie în memorie debutul unui tînăr elev, din primăvara anului 1959 (25 martie, într-o miercuri, mi se pare). Fusesem invitați la o ședătoare literară (la Școala medie nr. 10, **Zoia Kosmodemianskaia**, fosta Școală centrală de fete), Mihu Dragomir, Nicolae Tăutu, Dan Deșliu și subsemnatul. Deși Mihu, redactor șef al **Luceafărului**, era conducătorul grupului, în scurtul popas pe care l-am făcut în cancelaria școlii, Nicolae Tăutu a fost răsfățatul tinerilor profesoare : era maior și venise îmbrăcat într-o uniformă impecabilă.

Ședătoarea a avut loc într-unul din amfiteatrele școlii, în care se adunaseră elevele ultimelor clase. De la masa improvizată în continuarea catedrei, priveam acel public

tînăr în uniforme cu gulere albe, atent, foarte atent la cuvîntul introductiv al lui Mihu care le vorbea despre **Luceafărul**, despre poezie, despre anii cînd — elev fiind la un liceu din Brăila — scria versuri și edita o revistă literară.

Prin ferestrele mari pătrundea în amfiteatru lumina soarelui blîndă, întreruptă de siluetele înalte ale plopilor din curtea școlii.

La o vreme, privirea mea rătăcind în sală, s-a fixat mirată pe chipul unui tînăr, nu știu de unde apărut între fete. Era singurul elev care îi justifica clasei sale denumirea de „mixtă" și, poate chiar școlii... Sta plantat în mijlocul amfiteatrului ca un cioban în mijlocul mioarelor. Urmărea ce se petrecea pe „scenă" cu o atenție aproape suspectă. cînd și cînd se foia, încercînd parcă să-și facă loc, subliniind cu cîte-o mișcare de umăr sau un gest al mîinii cenzurat, versurile recitate de la tribună. I-am șoptit lui Tilică (N. Tăutu) la ureche : E și un băiat în sală" „Unde ?" „Pe un rînd din mijloc". „A ! — făcu el. E fată, totuși, ceva mai dezvoltată...".

Cînd ședătoarea s-a terminat, Mihu a mulțumit în numele revistei, apoi a întrebat dacă scrie careva versuri...

— Eu, s-a auzit din sală o voce mai puțin feminină. Și în aceeași clipă, tînărul s-a îndreptat decis spre estradă, cu un caiet în mînă. S-a oprit în față și a început să citească repede, eliminînd orice pauză de teamă să nu fie întrerupt. Cînd după prima poezie colegele au încercat să aplaude, el, tăind cu mîna, ca o sabie, gestul lor, și-a continuat lectura celei de a doua poezii, apoi a celorlalte. Citea grăbit, legînd titlurile poemelor pe care le debita ca pe o singură bucată. Cred că însăși directoarea, dacă ar fi îndrăznit să-l oprească, n-ar fi reușit. Îl ascultam tăcuți și oarecum consternați de o asemenea lectură în rafală. Ajunsese la jumătatea caietului, cînd Tilică — intrat oarecum în panică după ce evaluase foile încă necitite — a mormăit destul de tare : „Cînd termină ăsta, o să fiu demult general...".

Tînărul însă a citit netulburat mai departe, cu convingere, cu patos, însoțindu-și versurile de o gestică prin care voia să le traducă parcă...

În sfîrșit, Mihu l-a invitat să treacă pe la redacție. Cu tot ce-a scris.

În cancelarie, la despărțire, Tilică îi mărturisea directoarei : „În alte școli elevii folosesc doar caiete de teză, de 8 file...".

Nu mult timp după debutul oral, **Luceafărul** publica primele versuri ale poetului de la Zoia Kosmodemianskaia : **Adrian Păunescu.**

Teodor Balș

Întîmplări

„Vreau o revistă vie, zicea Eugen Barbu, să-mi aduceți aici toți colaboratorii buni de la alte reviste. Violeta, tu ești gagică de radio, văd că ai disciplina muncii, cunoști oamenii, să te văd ! Vreau să fiți ziariști perfecți".

Perfecți n-am fost. Am publicat în acea vreme o parte din memoriile lui Petre Pandrea, un interviu al lui Grigore Moisil, o pagină de George Călinescu. Civilizația ochiului de la M.R.P. etc. Au venit ziariști mai buni, cunoscuți de revistă. Și aș numi-o aici pe Sânziana Pop. Despre feluritele temperamente artistice revelate fiecare printr-un colț de lume vorbește întreaga colecție a revistei **Luceafărul.** Că echipa lui Eugen Barbu, echipă puternică, mai cu nerv poate decît alte echipe, mai îndelung lucrătoare. 1961—1968, cu mai multă forță de afirmare și mai multe greșeli poate — a fost echipa de oameni care se respectau între ei și nu a fost grup, nici mănăstire, se vede astăzi. Că omenoși și bine pregătiți au fost redactorii, nemaivrînd să repete greșelile viziunii asupra artei ale altora se vede prin ceea ce au debutat și au susținut intens atît în paginile revistei cît și la cenaclul „Labiș".

Amintirile se leagă și se concentrează, pot exprima o viață în care oameni, portrete, și mai ales autoportretul, pot apărea în toată omenia lor și cu toate trăsăturile aspre. Întîmplări ? Și de mare bucurie și de mult plîns. Și dulcile seri de vinerea din tipografie, cînd jucîndu-ne de-a viața și moartea așteptam viza vreunui material semnat de Mihai Stoian care supăra inerțiile vechilor pedagogii, sau de alții care supărau mai mult, sau de alții — medici — îmi amintesc, care acum dau interviuri în **Flacăra** și sînt prețuiți — dar adevărul lor de atunci pe două pagini de revistă pe care de trei ori cu încăpățînare l-am prezentat n-a apărut. Sau „Iona" de Marin Sorescu căreia tot de vreo trei ori i s-a dat drumul în revistă și a fost reîntoarsă, dar pînă la urmă a apărut totuși. Și poezia lui Ștefan Bănulescu. Și poezia lui Marin Sorescu. Și poezia lui Ioan Alexandru. Și poezia Anei Blandiana, toate primele t ei volume (inclusiv „Călciiul vulnerabil") publicate cu mereu discuții. Și altele. Și altele. Adevărul este că fiecare ținem la libertatea acțiunii. Adevărul este că am fost liberi, ne-am simțit liber, într-o disciplină a muncii liber consimțită. Cinci ani am lucrat numai cu poezia. Și clipele stărilor de suflet ?

Violeta Zamfirescu

„Conspirația" deschiderii

Nu știu cum a decurs faptul la alte gazete. dar la **Luceafărul,** cu destulă greutate s-a putut insera anunțul

MIHU DRAGOMIR

Revista noastră

Programul nostru este adunat în două cuvinte : tradiție și actualitate.

Nu o tradiție privită ca un șir de reconsiderări, de studii plicticoase sau chiar interesante, ci o tradiție care, născînd actualitatea, face parte integrantă din ea.

Nu o actualitate constatată și prezentată informativ, ci pasiunea pentru momentul unic prin care trece poporul nostru construind visul milenar, socialismul.

Nu o actualitate mărginită la azi, ci mergînd cît mai departe în zilele de mîine, pe care le pregătim, pentru noi și pentru viitorime.

Tradiție și actualitate : o literatură a adevărului vieții, a atitudinii, curajului creator, o literatură a marilor idealuri, nu a micilor urzeli de culise.

1958

DAN DEŞLIU

«Luceferişti de profesie»

Deşi mi se pare neverosimil, sînt exact două decenii de cînd împreună cu Mihu, Tulbure, Tăutu, Zincă, Balş, Tomozei, Nae Stoian şi alţii, priveam cu un fel de vanitate naivă — undeva, la mansarda clădirii din bd. Ana Ipătescu — primul număr al noului Luceafăr, de o nemaiatinsă eleganţă grafică... Menită să lărgească orizontul estetic al tinerilor, pentru care însemna totodată o rampă de lansare către firmamentul literaturii, publicaţia s-a bucurat de la bun început de solicitudinea unor condeie de aur — Tudor Vianu, Victor Eftimiu, Perpessicius, Agârbiceanu, Emil Isac, Al. Philippide, între alţii — de contribuţia generoasă a lui Demostene Botez, Camilar, Cicerone Theodorescu, Lucia Demetrius, Nina Cassian, Radu Boureanu, Geo Dumitrescu...

După douăzeci de ani, Luceafărul îşi continuă rotirea pe orbita firească, ivindu-se săptămînal cu noi speranţe, promisiuni sau confirmări din „echipa" iniţială, Gica Iuteş, pînă de curînd şi Teodor Balş (veşnic tînăr şi ferice, era să zic !) au rezistat inerentelor prefaceri şi înnoiri — îndreptîndu-se cu tenacitate spre apropiatul jubileu al sfertului de secol... În linii mari, revista pare să ducă mai departe cu succes impulsul iniţial, programul de bază al tuturor publicaţiilor literare din România socialistă — „creşterea limbii româneşti şi-a patriei cinstire".

Ceea ce, evident, ne bucură mai ales pe noi, foştii (în scripte) şi actualii (în adîncul inimii) „Luceferişti" de profesie...

La mulţi ani !

mortuar despre Lucian Blaga. Furia manevrată atîta vreme contra poetului nu putea fi înăbuşită nici măcar înaintea gropii. Un individ care „răspundea" de noi, „sugerase" — am aflat — să se treacă de eveniment. A fost o stupoare. Totuşi am... învins. Chiar numai cîteva rînduri era semnificativ ca act. Răsfoiţi alte gazete din acea săptămînă şi vedeţi ce s-a mai scris. Sau dacă s-a mai scris.

La institut („la Călinescu" — i se spunea ca la o universitate), aveam de curînd un coleg tînăr, adus de „Profesor", şi instalat cu vrerea şi cu puterea lui. Era Vladimir Streinu. Venea ceremonios la şedinţe şi avea un zîmbet, o expresie frumoasă ca de adolescent. Nu-l solicita nimeni. Bineînţeles, l-am propus lui Barbu care avea în fire inéditul, noutatea, iniţiativa. M-a chemat la el şi mi-a spus să tratez cu Streinu o colaborare permanentă, cu rubrică fixă. Am discutat cu Streinu, a acceptat şi ne-a adus primul *Distinguo*, reintrarea sa tîrzie în presa literară. Nu vreau să fac literatură din amintirea literară, ci numai să evoc o atmosferă şi un mediu. Paginile se poezie, cu cîte un singur poet sînt o invenţie a acelor ani. Pe culoare, în redacţia noastră de critică era tot un fum de ţigară şi miros de cafele. Intrau şi ieşeau ca la gară. Nu se putea lucra mai nimic, în afara unor mîzgăleli pe manuscrise. În schimb, se discuta. Tocatul de frunze stimula opinii, promova idei, încuraja iniţiative. „Patronul" aştepta „armament greu" de atac, iar curierii şi solii erau într-un du-te vino, adunînd şi aducînd informaţii ca la agenţiile de presă. Instalarea redacţiei în podul clădirii din Bulevardul Ana Ipătescu, deasupra *Vieţii Româneşti* şi *Gazetei literare* îi dă un aspect de mediu literar conspirativ.

Marin Bucur

Inscripţie pe casa cu nr. 15

Cînd capul afurisitei oi răsare de aur prin frunzişul castanilor atunci de la o frunză se-aprind din nou ferestrele acelei case ce părea pustie. Zice-se că-i bîntuită de sicofanţi şi hipocampi, şi că „de-aia" fără foc pe hornuri ies vălătuci de fum. Tot ce se poate. Chiar şi nea Pavel, care n-are somn, se jură c-a văzut un cal cu aripi ce iarba lunii o păştea pe-acoperiş. Tot ce se poate. Auzi cum plînge Constandina, cum plînsul marmoră se face ? Aduceţi cojocelul cel de miel. Copilul Căprioarei s-a născut din nou. E noaptea cînd poeţii pleacă, cînd pipa de cireş le înfloreşte în colţul gurii...

File dintr-un jurnal necunoscut zburătăcite de vînt prin curtea imobilului cu nr. 15.

— Luni la cenaclu, pe un scaun, un fular lung, alb, de mătase : pare c-o aşteaptă pe domnişoara Aurica. Brrr...

— Marţi noaptea spre zori : Un camion cu doi tineri tot atît de îndrăgostiţi ca şi cei doi din Verona se scufundă în Dunăre şi pe Dunăre va începe să curgă lapte. (În treacăt fie zis, o fi mare tînărul prozator, dar laptele e al G.A.C.-ului şi camionul al S.M.T.-ului).

— Tot într-o marți, pe la miezul nopții : s-a văzut o lumină mare cu grindini de stele dinspre Balta Brăilei. Apele s-au despărțit de uscat, hoțului de cai i-au crescut aripi de înger și pe hartă a apărut Insula mare.

— Acel student cu graiul blajin transilvan ne-a adus doi cocoși. I-am spus să mai revină. A revenit cu un triptic. Unde-i așez se face troiță cu Horia, Cloșca și Crișan.

— Să-l ducem în cenaclu să mai sfințească locul.

— Ce liniște : pe ne-așteptate se aude „Serenada la trompetă". E ca o vrajă. Nu se mai cîntă decît la trompetă.

— Oricum. Decît să ne trezim, ca în numărul trecut, cu un erou șchiop, cu celălalt orb, cu al treilea mare mutilat de război, și cu al patrulea mai mult mort decît viu de angoasă.

— Miercuri spre joi : am visat foarte urît. Asta pentru că țin în sertar vreo lună schița aia cu șobolani. Să-i spun că orișicît talent... Camus... Asta înseamnă s-o scald. Șobolanii sînt integrați perfect în atmosferă... Și apoi tînărul acesta nu vine niciodată singur la redacție. Umblă cu vreo cinci, șase după dînsul. Declară că-s onirici și explică cum scriu cu ochii închiși.

— Întru ce mă privește trebuie să deschid bine ochii.

— Joi seara s-a deschis ușa și cine intră ? Un leu mare albastru cu ștampila poștei din Cluj. Doamne ce leu ! Atît că mi s-a părut că e cam albastru.

— Chiar așa a fost. Vineri au fost chemați toți capii limpezi pentru „reconstituirea" faptelor.

— În sfîrșit o veste bună : Lae al Cordovanilor a fost recunoscut ca, sau la, persoana întîia pentru că un tînăr și reputat critic, ba zicea că nu-i Lae, ba că-i Lae...

— Simbătă la prînzul domnesc messerul răspîndi zvonul că-n una dintre cupe, otravă, s-a fost pus.

— Pînă la urmă ciupercile s-au dovedit a fi otrăvitoare.

— Și fiecare dintre noi, după cum a fost mînat de pohtă, și-a și mîncat din ele, am zăcutu ca după o boleșniță necunoscută.

— Asta s-a întîmplat în echinocțiul de toamnă, la un văleat de la războiul cioarelor, care a fost nemica pe lîngă ciuperci.

Gica Iuteș

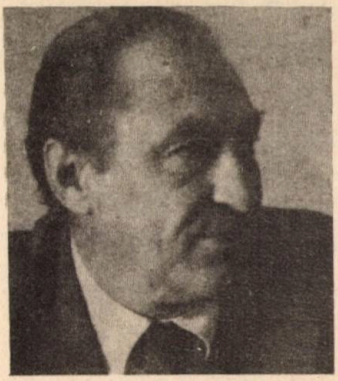

Tinerețe

Salut în primul rînd tinerețea revistei, tinerețea redacției, tinerețea lor spirituală. Fixitatea unor rubrici sau anumite aranjamente tehnoredacționale nu m-au și nu mă stinjenesc și mai ales nu mă derutează. Revista e tînără, e nervoasă, prin ideile pe care o parcurg, prin condeiele care-i înțeapă paginile, prin temele și subiectele care-i înnoiesc numerele, prin inițiativă, căutare, îndrăzneala, prin dorința și uneori setea de a se amesteca în viața de toate zilele, de a descifra, de a descoperi și redescoperi fenomene și adevăruri din realitatea noastră, de a le refuza, sau de a le propaga în raport cu calitatea lor.

Salut mai cu seamă moralitatea de principiu și de esență a revistei. Știu că n-a fost scutită de greșeli, știu că fiind opera unor ființe vii nu se poate sustrage cu totul de la unele simpatii sau antipatii față de oameni, curente, întîmplări, dar știu și mai bine și simt, și văd că este guvernată, nu lozincard, ci pe dinăuntru, de o morală sănătoasă, vie, tînără, fecundă : aceea de a sluji valorile reale ale literaturii, de a nu oferi culise obscure pentru aranjamente, de a nu cultiva pasiuni pentru mutilări și decapitări șoptite, ordonate sau ivite din senin.

Constantin Chiriță

«Fiecare a continuat pe cont propriu»

Cu „Luceafărul" am avut mai mult noroc decît alții. Am ajuns aici singur, adică nu m-a dus nimeni de mînă, cu toate că o schiță (țin bine minte ?) a ajuns pe masa unui redactor înaintea mea. A apărut într-o jumătate de pagină printre alte texte din provincie. Cenacliști, lumea e plină de umbrele lor ! Povestea a fost apoi jumulită rău de tot la „Steaua". Ce reținem, este înălțimea enormă de la care un cenaclist, oho, ce cuvînt, poate fi privit de către un recenzent cu ora. Îi înțeleg pe amîndoi. Am învățat asta. Acum, pentru mine, pilula din „Steaua" de atunci are un sens sentimental : este singura dată cînd numele meu apare în revista asta. Între timp am primit în fostul „Iașul literar", un răspuns la poșta redacției. Se constata primirea unei povestiri și eram sfătuit să nu mai folosesc prea des gerunziile. Sînt lucruri plăcute de pe vremea cînd în loc de cap aveam un nor. Dar într-o zi, m-am pomenit publicat în „Luceafărul", invitat să citesc la Cenaclul „Labiș" (cum a fost cum n-a fost, cenaclul ăsta e singurul care se ține minte de mulți ani încoace), încondeiat cu premiul de proză al revistei pe anul, parcă, 1964.

Toată povestea asta a pus-o la cale un om care nu mă cu-

EUGEN BARBU

Erau niște seri frumoase...

Erau niște seri frumoase. Pe vremea aia nu erau folk și ghitare, dar opiniile se schimbau cu violență și poeții erau jumuliți bine de tot, trimiși acasă măcar cu unele învățăminte dacă nu cu promisiunea unei publicări în paginile ospitaliere ale acelei reviste de atunci, care contrazicea severitatea plicticoasă a altora și care se transformase într-o arenă a luptelor literare. În paginile ei s-au publicat pentru prima oară, după mulți ani, răspunsuri ale unor scriitori atacați în acele pagini, răspunsuri care-și găseau loc în aceleași coloane. Faptul era atît de surprinzător, încît fusesem aproape obligat să scot unele materiale pentru că polemica părea un lucru interzis. Luceafărul avea atunci o respirație bărbătească, patimă, știa să nege cu frenezia cu care afirma. Tot acolo poate și-au găsit loc multe cruzimi. Cu siguranță că s-au săvîrșit și multe nedreptăți. Dar ce frumoasă recoltă a răsărit din acele pagini pe care le țin legate între niște coperți de carton ! Aproape că nu-mi vine să cred că tot ce are mai bun literatura tînără din zilele noastre și-a făcut ucenicia într-o suită mereu mirobolantă.

Cine vrea să se convingă că Luceafărul de atunci trăgea o brazdă nouă într-un cîmp al literelor încremenit nu are decît să se întoarcă la acele pagini și la acei ani.

(Din volumul O luptă pierdută)

noștea decît din textele trimise de mine la redacție, se înțelege, Eugen Barbu, care a și scris frumoase și loiale cuvinte despre ce încercam eu atunci. Cînd trecea pe sub bolțile mansardei din Ana Ipătescu, Barbu avea un aer de stăpîn care nu-mi plăcea, dar **Groapa** lui îmi plăcuse al dracului cînd o citisem la Bacău în urmă cu vreo 3 ani, eram și nu eram student pe atunci, și nu prea convins că literatura ar fi cel mai bun lucru pe care aș putea să-l fac. La revista bucureșteană veneam cu trufia și timiditatea provincialului.

Da, am avut ceva noroc, fără îndoială. Atmosfera de redacție nu mi-a fost deloc ostilă. Erau, dacă pot să spun așa, cu toții de partea mea, e drept, dădeam și rar pe acolo.

Sînt ani de care îmi aduc aminte cu plăcere. Ce lipsă de grijă ! Trebuia găsit un alt final „introdus" undeva, de adăugat, de tăiat ? Foarte bine, se făcea pe un colț de masă. Nu-mi amintesc nici una din „problemele" tinereții mele literare, ale primei tinereți literare. Nici una ! Întîlneam pe scara de piatră în melc abrupt, care ducea la mansarda „Luceafărului", tineri cam de vîrsta mea, păreau furioși, nemulțumiți, arși de neliniște, suferinzi. Mulți dintre ei erau plini de talent. Așa știam atunci. Problematizau la nesfîrșit, se lamentau, unii se uitau urît la mine : Ce-i cu ăsta așa vesel ?! Unde sînt ei ? Unde este opera lor? Acum știu că n-au avut destulă răbdare.

Pe atunci îi priveam cu nepăsare. Acum mă uit la amintirea lor cu un sentiment de vinovăție, cu smerenie. De ce ?

Ar fi multe de spus. Nu e locul. Dar „Luceafărul" de atunci, pentru mine cel puțin, a făcut destul. A făcut cît a putut pentru mai mulți, cred. În rest, fiecare a continuat pe cont propriu.

George Bălăiță

Va reîncepe

La ce vîrstă oare Kogălniceanu le-a arătat confraților săi încotro trebuie să meargă studiul istoriei și orientarea literaturii ? Cîți ani avea doctul Titu Maiorescu cînd a modificat criteriile de înțelegere a fenomenului literar și l-a lansat pe Eminescu ? Cum a ieșit Eminescu la suprafață printre consacrații fără talent, dar încărcați de autoritate ?

Așadar, tinerii re-încep, vîrstnicii rămîn. Tinerii modifică schemele existente ale judecăților de valoare, resituează totul, re-așează involuntar sau programatic pe cei consacrați.

Eminescu re-începe, Alecsandri rămîne, Blaga re-începe, Coșbuc rămîne, Geo Dumitrescu re-începe, Eugen Jebeleanu rămîne, Nichita Stănescu re-începe, Al. Philippide rămîne, Sorescu re-începe, Topîrceanu rămîne, Mircea Dinescu re-începe, Geo Bogza, rămîne etc.

Este adevărat că uneori se poate întîmpla și altfel. Atunci lanțul acesta dialectic al istoriei se rupe. Un asemenea fenomen se produce cînd fie începutul nu este veritabil, fie rămînerea nu este întemeiată. Spre fericirea ei și a cititorilor, în cele mai multe cazuri de acest gen, literatura trece printr-un proces de autoreglare. Ea se vindecă de infraliteratură de la sine. Impuritățile se depun și dispar, iar actele inovatoare ale tinerilor durează, se înscriu în istorie.

Dar încrederea că tinerii, tinerii cei mari, re-încep literatura în fiecare epocă, rămîne veșnică.

Laudă revistei **Luceafărul** că a înțeles această poruncă fundamentală a istoriei.

Romul Munteanu

Din iunie pînă în septembrie

Mi-a rămas încă, din 1968, o idee despre ce este și, mai ales, ce trebuie să fie o revistă pentru tinerii scriitori. Ideea era afirmată limpede în articolul program al **Luceafărului**, îndată ce o nouă echipă (cu Ștefan Bănulescu în frunte) prelua conducerea publicației. Jumătate din acest articol-program a fost scris de mine, jumătate de altcineva (N. Manolescu, dacă nu mă înșel), independent unul de altul. Jumătățile se potriveau însă perfect și puse cap la cap a ieșit un program ambițios, în linia **Sburătorului** lovinescian. **Luceafărul** afirma cu voce tare, că își deschide larg porțile celor ce vin și se dăruie, în spiritul celei mai autentice democrații literare, celor ce sînt. Însă, pentru ambele categorii, trebuia să stea treaz, la ușă, cu tridentul în mînă, spiritul critic, incoruptibil!

Cei care scriau aceste cuvinte mari și drepte simțeau în ei ambiții maioresciene. Nu a fost nevoie de prea mult timp ca să apară, într-adevăr, nume noi în revistă și să publice cu oarecare regularitate cîțiva scriitori tineri deja cunoscuți. Îmi amintesc de confesiunile tulburătoare semnate de Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Lucian Raicu, Cezar Baltag, Ioan Alexandru, Valeriu Cristea, Adrian Păunescu, Nicolae Manolescu, Ana Blandiana ș.a. Sentimentul tuturor era că revista trebuie să atragă forțele cele mai puternice, din toate generațiile, și să le devină expresia spiritualității tinere românești. Am fost cîteva luni cu fervoare artizanul acestei idei și ideea nu m-a părăsit nici azi. N-am putut-o duce la capăt, n-am continuat s-o sprijin cu mijloacele pe care le am, deoarece în toamna aceluiași an am fost pus prea repede, și prea categoric să optez între cariera didactică și cea redacțională.

Eugen Simion

Redactorul secției de proză

Am debutat la „Tînărul scriitor". La scurt timp după debutul meu, revista s-a transformat în „Luceafărul". Povestirea se chema „Drumul" și era vorba în ea despre un șofer care are revelația propriei lui singurătăți. În vremea aceea vedeam foarte multe filme neorealiste și eram probabil foarte influențat de ele. Era prima povestire pe

ȘTEFAN BĂNULESCU

Onestitatea scrisului

„Un imperativ de cînd lumea, pe care scriitorul de cînd lumea l-a purtat și-l poartă cu sine, și cine așteaptă crispat să-i vină mereu dinafară imperative, vai lui și talentului lui chinuit, înseamnă că n-a înțeles și că-i e teamă de seriozitatea rostului social de scriitor, fie că nu-i pregătit pentru opinia contemporană a profesiei sale, pentru ineditul timpului său și a situațiilor în care ceea ce se cere afirmat ține de autenticitate și îndrăzneala talentului, de onestitatea scrisului. Dacă e foarte discutabilă apariția meteorică de scriitori — pentru că ei pornesc întotdeauna de la un tezaur, de la ideea solidă a continuității de cultură, de la un punct de sinteză original atins, e de-a dreptul falsă că însușirea accidentală a unor rețete literare, fie ele formulate acceptabil, poate lansa scriitori și opere".

Din Adrian Păunescu: „Sub semnul întrebării"

VIRGIL TEODORESCU

Trecut-au anii...

De-a lungul anilor, fără să abdice de la misiunea sa inițială, revista „Luceafărul" a trebuit să găsească noi modalități și noi forme pentru a contribui în mod real și concret la promovarea și susținerea unei literaturi revoluționare, a trebuit să-și mărească aria de cuprindere, să devină, din „școală de învățămînt general, o școală de învățămînt superior", pentru că au apărut numeroase alte forme, adecvate și eficiente, pentru prima ucenicie literară, o multitudine de cenacluri, de tipărituri școlare și studențești, sau altele dedicate tineretului.(...)

Este poate momentul să reamintim, cu acest prilej, confraților și colaboratorilor noștri că sîntem liberi să deschidem larg porțile creației și invenției, dar nu sîntem liberi să le închidem, izolîndu-ne ca într-o feudă și arborînd steagul bălțat al animozității și al ranchiunei.

Să reamintim că această revistă editată de Uniunea Scriitorilor și avînd un larg compartiment acordat literaturii tinerilor, aparține în fond, tuturor scriitorilor și este deschisă valorii artistice veritabile, dincolo de orice fel de calcule extra-literare.

Să reamintim că opera noastră ne aparține numai în măsura în care poate deveni un bun comun, că talentul nostru este un dar pe care trebuie să-l oferim, cu ambele mîini acestei țări și acestui popor, fără de care el n-ar fi existat și nici nu poate exista.

Deosebiți ca fire, deosebiți ca virstă, sîntem acum și în viitor, scriitorii acestei țări, a cărei forță conducătoare, fermă și generoasă, este Partidul Comunist Român.

O sumă de cuvinte

În decembrie, 1957 **Tînărul scriitor** își încetează apariția, socotindu-și misiunea îndeplinită. Cînd redactam editorialul de rămas bun, inserat pe ultima filă, eram cuprins de justificate melancolii. Dar și de nu mai puțin justificate speranțe că **Luceafărul** va străluci pe firmamentul literelor românești. E ceea ce exprima și Mihu Dragomir în proiectul de articol-program pe care într-o noapte, împreună cu Ion Dodu Bălan, la Mihu acasă, l-am discutat și răsdiscutat, paragraf cu paragraf, virgulă cu virgulă. Curînd numărul de probă era definitivat. Purta pe frontispiciu data : „20 februarie 1958". Îl văd și acum cu ochii amintirilor. Dominat, în pagina întîi de un superb desen, Tinerețe, purtînd semnătura Ligiei Macovei. Pagina a doua, consacrată recenziilor, avea ca titlu generic **O sumă de cuvinte**. Pagina a treia era deschisă de un reportaj. **Mecena stă la Mediesul aurit**, iscălit de Petru Vintilă. Reportaj programatic, avînd ca subiect invitația adresată Uniunii Scriitorilor de colectiviștii dintr-un sat bălmărean de a trimite la ei poeți, prozatori, dramaturgi, care să ia contact la sursă cu viața adevărată. Spezele fiind suportate de localnici. O altă pagină avea la etaj „mențiunile critice" ale lui Perpessicius, iar la parter „cronica accidente. Gica Iuteș era un redactor care a știut să se bucure ori de cîte ori i-am adus sau i-am trimis din comuna Cîrpa, unde eram profesor suplinitor, o nouă povestire, un om franc, în stare să-mi refuze o proză proastă fără să mă jignească. Iată pentru ce, pentru mine, revista „Luceafărul" a fost mai puțin redactorii șefi care s-au perindat la conducerea ei, ci mai aels redactorul de la secția de proză, Gica Iuteș, om pe care îl stimez și iubesc. Mai tîrziu, Ștefan Bănulescu mi-a oferit cu multă generozitate „spațiu" în revista pe care a condus-o într-o anumită perioadă, aceasta întîmplîndu-se cînd numai eram debutant.

Sorin Titel

literară" a subsemnatului. Două generații. Vorbind despre actualitate, Teodor Vârgolici, la rubrica **Acum cincizeci de ani**, consemna evenimente istorico-literare. Mihu Dragomir se întreținea sub pavăza fascinantului vers eminescian **Dintre sute de catarge**,.. cu numeroși candidați la examenul de admitere în republica literelor. Etc. Cu sumarul schimbat, dar cu structura inițială nemodificată, avîndu-i ca director pe Mihai Beniuc, președintele Uniunii Scriitorilor, la 15 iulie 1958, **Luceafărul se înfățișa**, lansîndu-se pe orbită, cititorilor. Dis de dimineață, colindînd sub răzele unui soare mirobolant străzile Bucureștilor, cumpărăm, așezați în rînd, la chioșcul din fața cinematografului „Patria" primele exemplare ale revistei. Avînd fiecare, sub brat, „semnalul" primit cu zece ore înainte, în grădina Casei Scriitorilor, unde redactori, tehnoredactori, tipografi, conducători ai uniunii, colaboratori urasem, ca într-un „divan" cantemiresc, printre „cutite și pahare", anii frumoși ai prunculuí nou născut. „Semnale" purtînd, olograf, semnătura tuturor celor care, responsabili, își asumau riscul de a se confrunta sau înfrunta cu viitorul.

Aurel Martin

Solo: Revista «Luceafărul»

Răsfoiesc colecția pentru a-mi reîmprospăta memoria. Descopăr dezbaterea din jurul povestirii lui Nicolae Velea : În treacăt. O bucată literară față de care existau obiecții, supusă aprecierii publice, a criticilor și a cititorilor — nu știu dacă există multe cazuri de acest fel în practica obișnuită a revistelor. S-au publicat opinii vehemente pro și contra. Pînă la urmă, s-a ajuns la concluzii folositoare, atît pentru înțelegerea povestirii cu pricina, cît și pentru interpretarea mai nuanțată a literaturii. Este poate cazul să subliniez că acestea erau discuții adevărate, în cadrul cărora oponenții nu se sfiau să-și încrucișeze, cu ascuțime și patos, opiniile lor nu cu un cor pe mai multe voci, cum vai !, din păcate, se mai întîmplă să întîlnim sub titulatura pompoasă de „dezbateri critice".

Colecția revistei îmi mai amintește de articolele care puneau sub acuzație cursurile universitare, înfierînd plagiatul, platitudinea didactică, sau, pur și simplu, lenea intelectuală. Dar ampla dezbatere despre conflict, atît de importantă pentru combaterea schelelor, încă virulente ale viziunii idilice asupra existenței ?

Ceea ce poate îi va surprinde pe unii, patosul negației nu-l excludea pe cel al afirmației, nu neapărat doar în susținerea valorilor tinere, ci și în cultivarea unor modele, în slăvirea „maeștrilor". Acesta era sensul interviurilor lui Ilie Purcaru și Ștefan Bănulescu, dintre care amintesc pe cel cu G. Călinescu, ilustrat cu texte literare inedite. În loc de interviu „despre artă și izvoarele artei" cu Lucian Blaga, s-au publicat fragmente semnificative din piesa postumă „Anton Pann", un fericit prilej pentru a fi elogiat marele poet-filozof din Lancrăm. (Mai înainte, rubrica de interviuri cu mai toți scriitorii importanți din epocă fusese realizată, sub semnul „măiestriei artistice" de Petru Vintilă).

Mă opresc însă aici, îndu-mi seama că am depășit spațiul rezervat și apoi nu mi-am propus să fac o istorie a revistei din acea perioadă. O astfel de cercetare va fi, desigur, realizată atunci cînd și rumoarea polemicilor luceferiste se va fi stins cu totul și se va putea configura rolul adevărat pe care l-a jucat această publicație în contextul evoluției creației contemporane.

Al. Oprea

«A fost un întreg climat și o școală»

Un vechi coleg de la revistă, poate cel mai vechi, mi-a destăinuit faptul că, odată, Eugen Barbu, pe atunci redactorul șef al revistei, a spus, printre altele : „Se ridică doi critici tineri care promit : M. Ungheanu și Dan Zamfirescu. Să-i solicitați cît mai mult..." se pare că încrederea lui Eugen Barbu n-a fost desmințită, a fost o bună intuiție...

În ce-l privește pe Mihai

NICOLAE DRAGOȘ

Mereu același și mereu altul

Rememorînd acum, cu emoție, experiența revistei, căutînd a distinge trăsăturile sale esențiale, inițiativele ce i-au conferit personalitate și au impus-o în conștiința contemporanilor, vom constata că Luceafărul și-a făcut un statornic titlu de onoare din a prețui și a pune în lumină marile valori ale culturii naționale, ideile generoase ale tuturor creatorilor care și-au identificat noblețea gîndurilor și aspirațiilor poporului.

Luceafărul s-a străduit, în toți acești ani, să-și manifeste prin paginile sale receptivitatea față de creația artistică a scriitorilor contemporani, să impună conștiinței publice acele opere a căror valoare estetică le argumenta durabilitatea.

Luceafărul și-a ilustrat, în acești ani, cu o consecvență semnificativă preocuparea de a descifra în rîndul celor mai tinere generații semnele talentului adevărat. Poate aduce acum, la ceasul de bilanț, drept argument al acestei grave misiuni, numele multor scriitori de prestigiu ai literaturii noastre contemporane, care și-au început „ucenicia literară" în paginile sale.

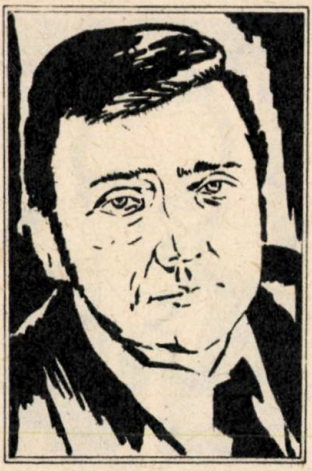

NICOLAE DAN FRUNTELATĂ

1000

Pentru că o revistă ca „Luceafărul" este și trebuie să fie o casă deschisă între așteptarea scriitorilor adevărați. Unde se despart și se limpezesc ape, unde se numesc stele, unde se întîmplă înfringeri dar și izbînzi rare și cu atît mai de preț, cînd talentul capătă un trup de bucurie durută. Deci, datoria noastră cea dintîi se explică prin tineri. De la cei care-și aduc ori își trimit primele manuscrise, cu sfială ori cu îndrăzneală totală, pînă la autorii de cărți de debut, spadă subțire și frumoasă de duelat cu armatele din suflet și cu lumea cuvintelor. Urmărindu-i apoi, cum sînt, cum devin, din ce în ce mai puternici și mai siguri poate, în fața spunerii lor. Prin cele mai multe dintre ferestrele sale, „Luceafărul" îi caută pe acești tineri. Acordîndu-le „pogonul de flori" al debutului, speranța din primele cronici, menționarea într-o sinteză, dreptul la filiație, apartenența la o promoție. Nu e aceasta, poate, calea cea mai sigură, cea mai comodă, spre alcătuirea unor pagini mereu egale cu ele însele sub semnul certitudinii. Ci o permanență de risc, incluzînd și pierderea și subiectivismul infirmat de evoluție al selecției, însă este un risc frumos și necesar, miza pe tineri.

Ungheanu cred că profeția s-a împlinit. În ceea ce mă privește, direcția în care cred că am reușit să aduc unele contribuții este **istoria literară.** De fapt am fost premiat de „Luceafărul" pentru două studii de istorie literară: despre „Învățăturile lui Neagoe Basarab" și despre Nicolae Iorga. Pentru mine „Luceafărul" condus de Eugen Barbu ca redactor șef și de Ion Dodu Bălan și Alexandru Oprea ca redactori șefi adjuncți a fost un întreg climat și o școală la care am învățat arta de a putea scrie ce gîndesc în forma cea mai potrivită. Ceea ce m-a integrat imediat colectivului în mijlocul căruia am devenit un familiar, deși nu funcționam în redacție, a fost vibrația patriotică profundă și autentică a mănuchiului de energii concentrate la cîrma revistei; a fost sentimentul că tot ceea ce adunasem în ani de lecturi și meditații solitare este privt cu interes, este ajutat să iasă la lumină.

Nu cred că există o revistă din ultimele decenii care să fi contribuit atît de direct, de sistematic, de eficient și de pasionat la modelarea unei întregi generații de scriitori, cum a făcut-o „Luceafărul". Intenționez să pun pe hîrtie cîteva „Amintiri de la **Luceafărul**". În redacție, la cenaclul de pe Calea Victoriei, pe stradă, se țeseau destine, se proiectau dezbateri pentru reușita cutărei sau cutărei creații noi a lui Nichita Stănescu, Sorescu, Ion Gheorghe, Adrian Păunescu, Ana Blandiana, Constanța Buzea și mulți alții.

Cine va scrie istoria acestei reviste va fi obligat să țină seama și de faptul că poeți sau prozatori ce au debutat în alte reviste și-au cucerit originalitatea și locul în literatură la „Luceafărul". Cazul lui Ioan Alexandru mi se pare cel mai caracteristic. Printre prozatori, Ion Lăncrănjan și Sânziana Pop, printre critici M. N. Rusu, Marian Popa și M. Ungheanu (în ordinea intrării în scenă) și-au luat avînt de pe această platformă de lansare. Premiile „Luceafărului" au fost pentru noi cartea de vizită cu care ne-am deschis drumul la edituri spre a tipări prima carte. Și chiar dacă spre sfîrșitul acestei etape cel ce ne suflase tuturor în aripi devenise cu unii irascibil, cu alții rece (îl comparam cu Cronos ce-și mănîncă propriii copii), avîntîndu-se în unele polemici și acțiuni la care nu-l mai puteam urma, pînă azi am rămas cu toții datori acestei vîrste decisive a formării și afirmării noastre.

Dan Zamfirescu

(Mărturiile din capitolul Luceafărul-25 *sînt reproduse, fragmentar, din revistă).*

O fotografie colectivă în redacția revistei „Luceafărul". 20 sept. 1982

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

ROMÂNIA – PĂMÎNT AL SPERANŢEI

Subaceastă titulatură **Almanahul estival** al revistei **Luceafărul** a tipărit prima parte a serialului scris de Ioan Grigorescu despre TRENUL DE AUR. Este vorba despre odiseea tezaurului polonez evacuat din Polonia sfîşiată de trupe străine. În această situaţie dramatică pentru Polonia cînd toţi vechii ei prieteni i-au întîrziat ajutorul, România i-a deschis graniţele pentru a-şi evacua populaţia, armata, tezaurul naţional. Graţie acestui gest mîntuitor tezaurul vecinilor noştri a fost salvat. Dar n-a fost salvat numai un tezaur ci şi o posibilitate de supravieţuire a Poloniei ocupate.

România a fost totdeauna un teritoriu de refugiu pentru vecinii aflaţi în dificultate. Ea şi-a deschis porţile oricui i-a cerut ajutorul. Sub titlul **România pămînt al speranţei, Almanahurile** revistei vor publica episoade semnificative din istoria acestei fraternizări a românilor cu cei aflaţi în dificultate. În prezent acest episod se numeşte **Potemkiniada** şi e închinat primirii în România a marinarilor răsculaţi de pe crucişătorul ţarist Potemkin.

POTEMKINIADA

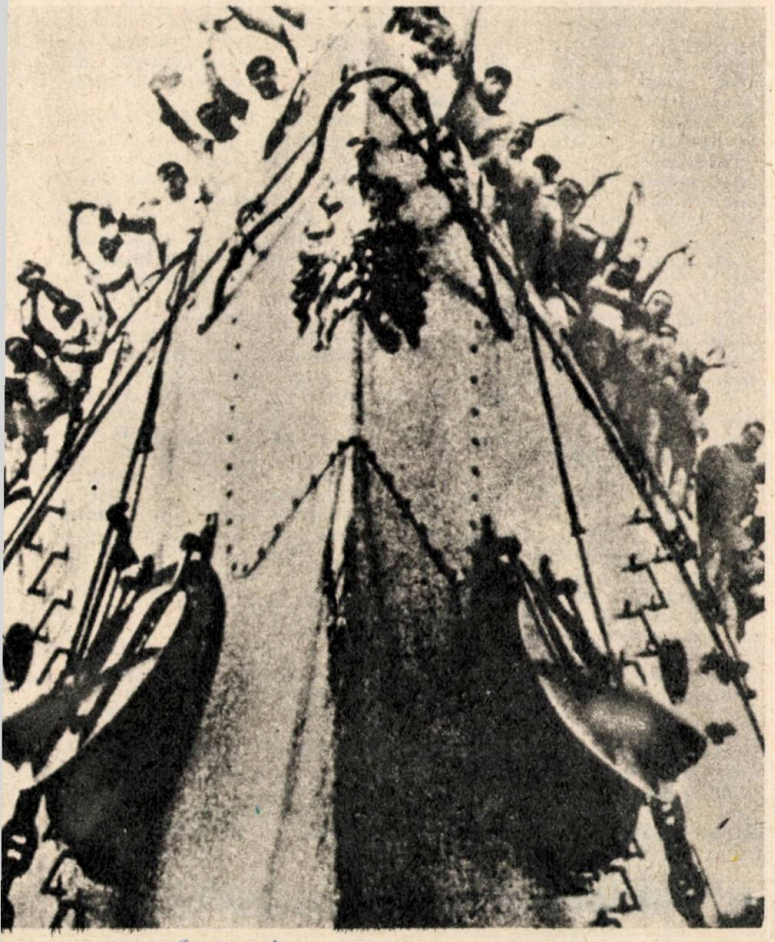

Halucinant periplu. Peste 700 de oameni la bord. Matrozi. Furioşi. Oameni şi tunuri. Şaisprezece tunuri de 152 milimetri, alte patruşprezece de 75. Şi, ca şi cînd atîtea guri de foc ar fi fost prea puţine, la bordul crucişătorului se mai aflau patru giganţi capabili să scuipe obuze de 305 milimetri în diametru. Şi tot era puţin. Drept care, puterii navei i se mai adăugau cîteva lansatoare de torpile şi o puzderie de tunuri de mic calibru. Totul concentrat pe o suprafaţă de 113 metri lungime şi 22 metri lăţime. Atît. Oţel. 12 maiştri şi 20 de ofiţeri. 16 noduri pe oră, adică o viteză de croazieră de 500 metri pe minut. La prova un nume care avea să intre în legendă: „Potemkin". Numele unui prinţ: Kneazul Potemkin de Taurida, cel ce intrase şi el în „legendă" după ce scosese în calea ţarinei Ecaterina a II-a, supranumită „Semiramida Nordului", celebrele „sate potemkiniste" — bunăstarea în butaforie festivă —, pentru sensibilul ochi al suveranei care nu suporta mizeria supuşilor ei.

„Crucişătorul Potemkin" — numele unui film celebru. Numele unei tragedii optimiste

IOAN GRIGORESCU

93264

din zorii tragediilor optimiste. „Rubiconul revoluției ruse" — cum avea să numească Lenin răscoala de pe „Potemkin". Lista echipajului cuprindea 740 de nume. Cum putea să încapă atîtea suflete pe o navă cu o punte de mai puțin de un pogon? Mai multe încap pe „Scara Potemkiniștilor" din Odessa, care urcă din port către esplanada dominată de statuia lui Richelieu. Aici Einsenstein a reconstituit pentru pelicula filmului său un moment de virf al dramei potemkiniștilor. Cine, din cîți au văzut „Crucișătorul Potemkin" — film socotit de majoritatea filmologilor drept cea mai bună operă cinematografică din toate timpurile —, a putut uita secvența în care un cărucior cu un prunc în el coboară în zigzag treptele acestei scări sub tirul armelor?

Periplul răsculaților? O dementială goană pe Marea Neagră cu speranța că celelalte nave ale flotei țarului vor aborda pavilionul roșu al demnității. Cărbuni puțini, apă dulce pentru setea oamenilor și pentru cazanele de aburi, pe sponci. De la Odessa — pe care tunurile crucișătorului ar fi putut-o nimici —, la Constanța, unde, la 20 iunie 1905, marinarii răsculați au lansat omenirii două patetice mesaje: „Către întreaga lume civilizată" și „Către toate statele europene". Apoi din nou goană, pînă la Feodosia care le-a refuzat aprovizionarea cu cărbuni și apă, și, din nou, la Constanța. Ultimul drum...

Despărțirea matrozilor de nava lor după unsprezece zile de Republică proclamată la 15 iunie, cînd scînteia care a dinamitat mînia îndelung stratificată în cugete a fost... o halcă de carne putredă, plină de viermi, din care s-a pregătit borșul marinarilor, „gustat" de medicul navei, Smirnov, și declarat cu seninătate: „Un borș minunat, nici urmă de viermi în el!..." Și pentru că nimeni n-a vrut borș cu viermi, marinarilor li s-a servit borș cu gloanțe. A căzut „capul instigatorilor", matrozul Vakulinciuk. Ofițerii ucigași au fost aruncați peste bord. Apoi a urmat deruta. Revenirea în portul Odessei, înmormîntarea lui Vakulinciuk, tentativa de ridicare a orașului. Flota de război cu țevile tuturor tunurilor îndreptate către crucișătorul rebel. Somațiile. Ultimatumurile. Isprăvirea cărbunilor și a apei dulci. Și ultimul drum spre speranță — Constanța.

Peste 700 de neînvinși părăsindu-și crucișătorul ale cărui cazane de aburi fuseseră scoase din uz din cauza folosirii apei de mare în locul apei dulci refuzată de Odessa și Feodosia.

...Cînd nava pustie a fost recuperată de amiralitatea țaristă și trasă la remorcă pînă la Sevastopol, un popă a fost adus să slujească o sfeștanie, stropind cu aghiasmă în toate ungherele colosului de oțel pentru a-l alunga pe „diavol". După noua binecuvîntare, „ereticul" crucișător „Prințul Potemkin de Taurida" a fost rebotezat dîndu-i-se numele de „Sfîntul Pantelimon" pentru ca pînă și amintirea stindardului său să piară... Numai că sfîntul Pantelimon nu este patronul uituc ilor. Se știe totul, s-a aflat totul, s-a spus... aproape totul.

Nu vom insista aici asupra epopeii crucișătorului „Potemkin". Ea este cunoscută. Evocarea îmi este prilejuită de un popas la monumentul potemkiniștilor din Odessa, la 27 iunie 1982, exact la 77 de ani din ziua cînd matrozii de pe legendarul crucișător debarcaseră la Constanța. Oameni turnați în bronz de sculptorul B. Bogdanov, grup avîntat ca într-o erupție vulcanică ce se înalță de pe un piedestal de granit pe care sînt săpate cuvintele: „Potemkiniștilor — urmașii". Monumentul a fost desvelit tot într-un 27 iunie, la 60 de ani de la răscoala de pe „Potemkin", pentru a da consistență amintirii și suport zicerii lui Lenin, care glăsuiește: „Crucișătorul Potemkin a rămas un teritoriu neînvins al revoluției". Cuvinte scrise pe monumentul oamenilor de bronz.

Am cunoscut vreo treizeci dintre potemkiniști, prin 1955, cînd au fost strînși laolaltă, atîția cîți mai rămăseseră în România, pentru cinstirea împlinirii unei jumătăți de veac de la acel teribil iunie 1905. Nu mai erau tineri. Nu semănau cu neîngenunchiații oameni de bronz din piața Odessei. Nu mai semănau nici cu ei înșiși, cei ce fuseseră cîndva, cu 50 de ani în urmă. Erau bătrîni. Și totuși, aveau în gesturile lor, în vorbele lor, în sclipirile ochilor care-și pierduseră culoarea tinereții ceva din nepieritorul duh al „lupilor de mare", ce nu dispare nici din înfățișarea unui marinar mort. Astăzi, cred că nici unul dintre ei nu mai este în viață. Mi-au rămas de la ei cîteva fotografii și un carnet de note cu filele îngălbenite de trecerea timpului. Am văzut atunci o listă cu numele tuturor celor ce au format echipajul. Unele duse în uitare, altele intrate în legendă. Cel al lui Vakulinciuk, cel al lui Afanasie Matiușenko, alături de numele marinarilor din comitetul revoluționar alcătuit ad-hoc: Kulik, Șestidesiatii, Rodin, Reznicenko, Saprikin, Dimcenko, Denisenko, Kortenko, Alexeev... Dar lista celor peste 700 cuprindea și nume a căror rezonanță nu lăsa nici un dubiu cu privire la originea etnică a celor ce le purtau: Vasile Negrescu, Mihai Neguriță, Puică Ștefan, Mocan Pavel, Ciucea Mihai, Grigoraș Pantelei, Burlea Nicolae, Borcean Alexandru, Sandu Roman, Țăran Vasile... Mai trebuie oare să ne întrebăm cine o fi fost matrozul care, în acel ceas al disperării neîngenunchiate, cînd „Potemkin" reușise să spargă blocada escadrei de nave ce îl înconjurase în fața Odessei, și cînd în magaziile sale nu se mai afla cărbune decît pentru cel mult o zi de navigație, a strigat: „Constanța!"? Nume sinonim atunci cu unica speranță de salvare. „Să mergem la Constanța!"

Peste 700 de oameni istoviți de nesomnul celor unsprezece nopți de coșmar, suflete condamnate la moarte... Adevărul acesta a fost ulterior confirmat. Puținii matrozi care, după debarcarea la Constanța, s-au întors pocăiți în imperiul „tătucului țar", convinși că li se va acorda iertarea, ba chiar nutrind speranța că, pentru fidelitatea lor vor fi decorați, au înfundat pușcăriile Siberiei, ori și-au sfîrșit zilele în ștreang. Ca Afanasie Matiușenko, fostul „cap al răscoalei" — după cum glăsuiește la rubrica „observații" pomelnicul intitulat „Tabloul de numele și funcțiunea totulor (sic!) marinarilor cuirasatului Cneaz Potemkin de Taurida din flota Mării Negre", aflat în Arhiva centrală a Institutului de istorie a partidului (Fondul „Potemkin, dosar nr. 30) —, și care s-a întors în Rusia, neascultînd avertismentele lui Lenin. Prins curînd de ohrana țaristă, Matiușenko a fost spînzurat la 20 octombrie 1905, la Sevastopol...

Constanța, pămînt al făgăduinței. Românii au o nedesmințită vocație a anfitrionatului. Oricît de grave puteau fi implicațiile diplomatice ale

acceptării marinarilor răsculați care ceruseră azil pe teritoriul României, omenia nu putea refuza mîna întinsă după ajutor. Veniseră cu inimile încărcate de îndoieli. În amintirile sale, fostul potemkinist I. Licev, spunea : „În dimineața zilei de 25 iunie matrozii au văzut pămîntul... Dar frumusețea țărmului românesc nu mingîia ochii marinarilor noștri. Nimeni n-a strigat : «Pămînt !» Coasta străină, necunoscută, chinuia cu neprevăzutul. Întrebarea pe care și-o punea fiecare era aceeași : «Și dacă guvernul român nu își va ține promisiunea și, dezarmîndu-ne, ne va preda guvernului țarist ? Ce se va întîmpla cu echipajul nostru atunci ?» Țărmul era din ce în ce mai aproape. Prin binocluri se distingeau contururile orașului Constanța. Se consumau ultimele ceasuri ale șederii noastre la bordul navei dragi. Comisia de bord stabilise ordinea predării vasului și părăsirea lui de către marinari. Pe catargul lui «Potemkin» au fost înălțate fanioanele de semnalizare : «Rog acordați permisiunea de intrare în port...» Portul răspundea : «Vi se permite să ancorați !» S-a auzit comanda : «Lansați ancora !» Boțmanul Kurilov a lansat pentru ultima oară ancora lui «Potemkin», spunîndu-le marinarilor care-l înconjurau : «Asta este, tovarăși, de-acum, iată, nu mai sîntem marinari, ci oameni liberi lipsiți de patrie !» Privirea boțmanului Kurilov exprima adînca îndurerare a omului care își părăsea pentru totdeauna meseria îndrăgită...“

Condițiile puse potemkiniștilor au fost nete : 1. Echipajul lasă toate armele și vine la țărm numai cu lucrurile personale. 2. Echipajului i se dau din partea guvernului României toate garanțiile stabilirii în oricare dintre orașele și satele României. 3. Marinarii de pe „Potemkin“ vor trebui să-și asume obligația de a nu desfășura nici un fel de propagandă politică printre români. Au acceptat. N-aveau încotro. Altă alegere, în afara ștreangului, nu exista. Au coborît de pe catarg pavilionul pe a cărui pînză roșie erau scrise cuvintele : „Libertate, Egalitate, Fraternitate“. Au împăturit flamura ca pe o relicvă scumpă și, după debarcare, au predat-o, spre păstrare, social-democraților români. Au fost primiți la țărm cu omenie. Sirenele navelor din Constanța au sunat prelung, în semn de salut. „Orașul n-a dormit toată noaptea — își amintea același Licev —, și era o noapte splendidă. Și azi, aducîndu-mi aminte de ea, retrăiesc bucuria dragostei frățești care ne-a cuprins atunci. Doar cu cîteva ceasuri în urmă ne simțeam niște alungați, cu viitorul incert, plin de însingurare și lipsuri, dar acum simțeam cît de necuprins de mare era omenia...“.

S-au însurat, și-au întemeiat cămine, au făcut copii. Cei mai mulți dintre ei și-au găsit de lucru prin schelele petroliere din Prahova, în fabricile din Ploiești și București. În 1907, cînd unii dintre Potemkiniști s-au alăturat țăranilor prahoveni răsculați, toți au fost strînși la Ploiești și puși sub obroc. Prefectul de Prahova, Luca Ionescu, îi telegrafia lui I. I. Brătianu la 2 aprilie 1907 : „La ora 10 plec cu primul procuror în județ, cu trenul ce sosește în gară vin Potemkiniștii din Bușteni și vor fi internați în cazarma Pompierilor din Ploiești“. În aceeași zi, la ora 16,50, generalul Herju telegrafia ministrului de război : „...pînă astăzi s-au arestat și au fost aduși 77 ruși foști marinari pe Potemkin...“ Generalul adjutant Vartiade telegrafia și el: „La Cîmpina s-au arestat un fost marinar după (sic !) vasul Potemkin care în fața mai multor civili a insultat armata opunîndu-se patrulei ce voia a-l aresta ; asemenea cazuri s-au semnalat și la Tulcea, ar trebui a se da ordine exprese în această privință...“ O altă telegramă, expediată atunci la Viena, de un anume Kaburi, scrisă în italiană, a fost interceptată de autorități. În ea se vorbește tot despre potemkiniști : „...hanno trovato nuova vittima negli exmarinari della Potemkin fatti arrestare tutti.. Questo ordino percio arresto 43 potemkinisti di Câmpina nonche 36 din Bușteni, che scortati dal lavoro a Ploești senza che fosse dato loro nemmeno tempo lavarsi. Anche a Bucarest vennero arrestati perecchi potemkinisti, cosi devesi attendere dal governo liberale Sturdza che potemkinisti sieno espulsi oppure addiritura consegnati alla Rusia“.

Atunci, în primăvara de foc și de sînge a lui 1907, cînd în confuzia generală care surprinsese stăpînirea nimeni nu mai știa cine pe cine să suspecteze și cine pe cine să aresteze, potemkiniștii făcuți țapi ispășitori pentru tulburările din Prahova au fost ajutați din răsputeri de marele cărturar și patriot român Constantin Dobrogeanu-Gherea. Cele mai amenințați cu extrădarea le-a procurat pașapoarte, le-a dat bani, scrisori de susținere, adresele unor militanți social-democrați din Occident. Dar nu numai Gherea i-a ajutat pe marinarii potemkiniști refugiați în România. În căsuța cu boltă de viță de vie a democratului și publicistului Zamfir Arbore, și a fiicei sale, doctorița Ecaterina Arbore, potemkiniștii găseau întotdeauna ospitalitate. Tot Licev își amintea : „În afara noastră, cei cîțiva potemkiniști, la Arbore veneau adeseori revoluționari români de diferite orientări. Atunci cămărușele din casa lui Arbore deveneau foarte zgomotoase. Se discuta pe marginea celor mai diferite subiecte. Aici se ciocneau cele mai antagoniste păreri și concepții ; bolșevicii, menșevicii, eserii și anarhiștii își exprimau punctele de vedere asupra evenimentelor politice criticînd tacticile adverse. Ascultînd cu ardoare, și participînd la discuții, aproape pe neașteptate am început să ne însușim cunoștințele politice care ne lipseau... O contribuție aparte la existența noastră o avea soția lui Arbore care, pentru noi toți, era ca o adevărată mamă. De altfel, chiar așa o și numeam : «Măicuță dragă». N-o s-o uit niciodată pe această femeie atît de săritoare. Ea însăși cunoscuse și trăise necazurile vieții de emigrant, și înțelegea cît de greu ne venea nouă, mai ales în prima perioadă, cînd nu ne însușisem încă limba română...“

Gherea, Arbore, Potemkiniștii. Iunie 1905. Apoi tragica primăvară românească 1907. Și un carnet cu filele îngălbenite în care am consemnat amintirile ultimilor potemkiniști din România, în 1955. Erau bătrîni. Bunici... Cei mai tînăr dintre ei, care în 1905 avea 16 ani, ar trebui să fie astăzi aproape centenar. Unii au trăit o viață demnă de pana lui Jack London. Potemkiniada n-a însemnat pentru ei doar odiseea salvării de sine, ci aflarea condiției umane.

Tinerețea lor a rămas turnată în bronzul unui monument pe care l-am văzut la Odesa în vara lui 1982.

Pe Scara Potemkiniștilor se scutura floarea de tei...

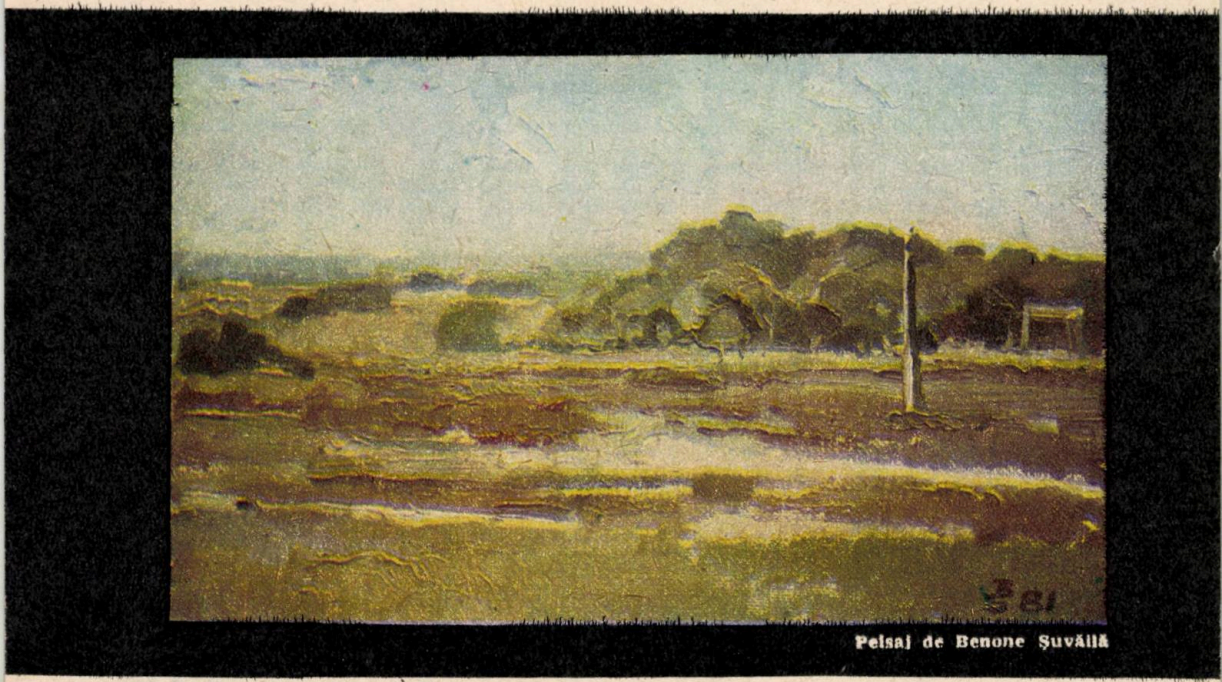

Peisaj de Benone Șuvăilă

AVENTURĂ ÎN AFRICA

a. i. zăinescu

De fapt cum a început

Acum, la atîta vreme după accidentul angolez lucrurile sînt clare, tentația unei aventuri impregnează imaginația fiecăruia pînă la un moment dat, totul e ca întîmplarea să se producă la timp iar imprevizibilul consecințelor care, oricum intră în calcul, să nu depășească limita propriei tale biografii. Ceea ce nu era cazul nostru, fiindcă nu puțin a lipsit ca să ne apropiem decisiv chiar de ultima limită și să devenim, pentru o clipă, un subiect de presă internațional. Pe atunci lucrurile nu erau atît de evidente, și nici nu li se putea spune chiar așa pe nume ca azi. Organizația mondială a tineretului — F.M.T.D. — inițiase o călătorie de studii și documentare prin unele țări ale Africii care se aflau în momentul decisiv al eliberării lor. Mișcările de eliberare națională care duceau această luptă, aflate mult timp în dispută și manevrîndu-și inițiatea în ceea ce privește voința și capacitatea de inițiativă, realizaseră pentru prima oară o platformă unică în viața lor și anume acel moment hotărîtor și esențial al unității, ralierea la un program tactic și strategic comun capabil să le asigure victoria. Geografia unei părți bune a lumii ieșise astfel deodată din anonimat și trăia la propriu convulsia și ardoarea ridicării sale la cotele unui nou relief, istoric, cu implicații politice. La alt pol, într-o altă extremitate, Vietnamul începea ofensiva generală a eliberării sudului și-a întregirii sale. Așa că momentul ales de F.M.T.D., cu toate implicațiile și riscurile sale, era cum nu se poate mai optim și mai febril, iar pentru un tînăr scriitor care își desfășura activitatea la un ziar de tineret, o adevărată șansă de a se provoca și a încerca o rostire proprie, ca un recurs la destin. Punctul de întîlnire — Budapesta, la sediul organizației. Studiem acolo hărți și rapoarte, vedem filme documentare și încercăm prin exerciții de memorie să ne aclimatizăm cu starea spirituală și morală a acelor ținuturi, cu obiceiurile și cerințele lor. Un alt grup se întîlnea la Moscova unde aveam să poposim și noi peste cîteva zile. Sîntem toți unsprezece și zburăm — via Liban și Cairo — spre Congo, capitala Brazaville. Încă o perioadă de aclimatizare și aici, cea mai eficientă. Zece zile în care ni se pun la dispoziție cele mai bune camere ale celui mai mare și mai frumos hotel, pe malul fluviului Congo, dispunem de un program liejer, cu scurte plimbări și acomodări de rutină, întîlniri și discuții la diverse foruri ale statului, mese rotunde, conferințe, etc. Un activist congolez, Neumba, ni ce alătură încă de la Buda-

pesta iar de la Brazaville îl avem la dispoziție le Mhunnu, un tînăr sociolog angolez care ne inlesnește toate formalitățile și toate preparativele pentru trecerea frontierei spre Angola. În celulă însă aveam să devenim treisprezece. Deocamdată sîntem toți veseli, bine dispuși, clima nu mai e o problemă iar cantonamentul excelent. De la Brazaville ne îmbarcăm pentru cel mai nordic punct al Congoului de unde, în niște camionete cam înghesuite și vechi, vopsite în toate culorile, străbatem timp de o noapte pădurile pînă la punctul de graniță angolez. Aici urma să fim așteptați de alte mașini și de un reprezentant al oficialităților țării gazdă. Portughezii cedaseră puterea, cei mai mulți se retrăseseră atrași de evenimentele de la Lisabona, iar cei care mai rămăseseră, mă refer la soldați — cîteva garnizoane — nu mai aveau decît un rol de exclusivă și pasageră asistență mutuală. Aici la punctul de graniță însă, tot ei asigură paza, cînd am sosit noi încă mai dormeau. Drumul umed, prăfuit de rouă și greblat, nivelat ca un strat frumos de grădină și bariera trasă, încuiată cu lacăt, arată că de asemenea totul a fost calm, n-a trecut nimeni nici într-un sens, nici în celălalt. Mhunnu se încumetă și trece, se strecoară pe dedesupt, îl urmărim cum urcă în pantă spre clădirea comandamentului, îi vedem umerii pașilor — tipare groase și sigure, mica lor hartă, caligrafia aceea de linii suprapuse și întretăiate pe care le lasă ca o ștampilă în praf două tălpi albe de bascheți — și mai vedem, auzim de fapt o scurtă bătaie în geam, se deschide o ușă și, lîngă pragul de sus — ce tablou și ce crudă inspirație, Goya aproape că nu e nimic! — apare pletos și măcinat parcă, încarcerat de somn, capul unui soldat. Se uită, ascultă, ascultă ceva și, între timp, sub el, chiar în dreptul minerului ușii, apare altceva, capul unui cîine lup. Pînă la urmă se decid, ies amîndoi, și soldatul și cîinele, sîntem invitați să repetăm gestul lui Mhunnu, trecem pe sub barieră și ne cazăm obosiți pe treptele clădirii.

Picotim de somn, ne ustură ochii și probabil că arătăm destul de jalnic din moment ce soldatul se uită perplex și colectiv la noi și, culmea, noi credem că el arată astfel — răsare soarele și, odată cu primele raze, ne dăm seama cît de umede și cît de grele, aproape vătuite, ticsite de aerul nopții și-al vegetației africane sînt hainele pe care le purtăm. Încercăm să ne schimbăm dar soldatul — și după el și cîinele, extraordinar cu cîtă rapiditate îi urmărește și îi aplică aproape simultan gesturile — ne face semn că nu avem voie să umblăm la valize. Iar pentru mai multă siguranță le trece el însuși drumul și le depozitează într-o gheretă — serviciul de vamă și de control. În clădirea din spatele nostru se aud trosnituri de paturi, zgomote de pași. Cîneva respiră puternic, fragmentează aerul ca pe o coloană sonoră și se întinde probabil, își exersează mușchii. Unul iese numai în chiloți și se precipită, fără să ne dea vreo importanță, către un tufiș. Cred că încă nu ne-a văzut, merge cu ochii închiși, mai doarme încă. La întoarcere a rămas și el perplex. Nu realiza pe unde trecuse, dacă nu printre noi atunci pe unde și cum de-am apărut așa toți, atîția inși deodată și într-un răstimp atît de scurt, cățărați ca un ciorchine pe treptele de la intrare? Și, hotărît lucru, pentru ca nedumerirea lui să nu rămînă singură, îi strigă și pe ceilalți să vină să vadă o minune pe care a văzut-o și-a trăit-o el. Începem să ne mișcăm umerii, ne răsucim în noi, parcă-i prea de tot, nu prezentăm nici un spectacol și vrem să fim luați în serios. Și pentru că orice confuzie este pînă la urmă indecentă și tot ce-i mult strică, ne-am hotărît să ne ridicăm în picioare și să-l abordăm pe tînărul nostru curios cu cîteva explicații sobre și încurajatoare. Marcel, brazilianul, era foc. Uite, domnule, se enerva el, venim aici cu pașaport, sîntem invitați cu acte cu tot în regulă, nici nu dormim toată noaptea și mai sîntem și nemîncați pe deasupra, iar dumnealui, abia ce a deschis gura și a rămas așa cu ea căscată. Încercăm să-l temperăm, riscul, de, ni se pare prea mare, dar caută de-l mai astîmpără. Lasă, domnule, n-ați văzut ce-a făcut în tufiș, zice el și mai aprins și ne face cu ochiul, miroase a whiski, fir-ar a dracului de treabă, ăsta s-a p.... whiski și uite și gura-i miroase, au băut toți toată noaptea, nu vedeți? E rîndul nostru să fim nedumeriți, ne uităm prostiți și la unul și la altul.

— Whiski? — întreabă proaspătul trezit, soldatul.

— Whiski, da, ce sînt sticlele astea goale aruncate prin boscheți? — zice el, și abia acum le vedem și noi, al dracului ce ochi are brazilianul și ce actor poate să fie. Iar eu, continuă tot el interogativ și tot minios, trebuie să stau și să tremur de frig pînă cînd mă apucă sudorile și căldurile astea africane, pentru că dumnealor nici nu ne văd măcar și se mai și miră pe urmă că de unde venim și ce căutăm aici.

Brazilianul e în formă

Îi turuia gura, nu-l mai puteai opri. Și culmea, găsise o cheie pentru ceea ce vroia. Interesul nostru crește rapid, invers cu mirarea care scade văzînd cu ochii și ne uităm cum, dezmeticit într-o clipă, soldatul intră din două-trei sărituri în clădire și se întoarce tot atîta de repede cu cîteva sticle aurii și dreptunghiulare conținînd prețioasa băutură. Ne-am încălzit pe loc și ne rugam ca mașinile care trebuiau să ne transporte în interiorul Angolei să întîrzie cît se poate de mult. Barba suedezului care era blondă-roșcată semăna foarte mult cu culoarea lichidului care i se prelingea cu plăcere pe ea. Marcel, brazilianul, era brunet și crea un contrast foarte plăcut. Vodcă burgheză precizează cehul și trage cu ochiul la sovietic — Stalicinaia! — apasă acesta din urmă și măsoară la orizont, în bătaia soarelui, sticla, să vadă cît a mai rămas. Am servit apoi și cîte un ceai cu pezmeți tari de război, iar oricum foarte fini și aromați. Dacă am văzut și am văzut pînă la urmă că mașinile și nici cei ce trebuiau să ne întîmpine nu mai vin, am rugat pe șeful micului post de grăniceri să ne găsească o ocazie, a dat telefon și, după cîteva ore, a apărut un camion. Ne-am înțeles cu șoferul la preț și ne-am îmbarcat. Nu mai înainte însă de-a ne face toate formalitățile și-a primi fiecare autorizația de intrare în Angola. Era împăturită elegant și prinsă cu agrafă lîngă fotografie, în pașaport. Ne-am luat cu regret rămas bun de la grăniceri, ce băieți buni și cumsecade, am zis noi, săracii, pesemne că se plictisesc și ei aici și uite ce noroc a căzut pe capul lor în dimineața aceasta, ca să mai aibă și ei cu cine schimba cîte o vorbă și să mai bea cîte un whiski. Șoferul învîrtește fără convingere la manivelă, ne întreabă care știm să conducem, toți — de bună seamă — brazilianul e mai rapid însă și i se dă să țină niște fire de contact în

mină și, la primul semn că motorul ar fi luat-o din loc, să le înfigă repede într-o nișă practicată direct în bascula camionului. O cutremurătură scurtă, o simțim ca pe o mică doză de electricitate în tălpi și motorul s-a pornit. Împroașcă un nor de fum îndărăt și cînd să demareze vedem răsărind ca din ceață silueta bravului soldat cu care ne întreținusem în timpul efectuării operației de tranzit și a completării fișelor de intrare. S-a urcat repede, gifiind, pe scara camionului, cerîndu-și scuze dar fericit pînă la urmă că totul s-a rezolvat. Ne înmînează cîte o notiță pe care era tocmai s-o uite și, vai, cum ne-am fi descurcat noi și ce-am fi pățit, dacă, vezi bine, rabla asta de camion ar fi pornit fără probleme și el nu s-ar mai fi uitat odată pe birou și să vadă că uitase să ne înmîneze ceva. Uite, hîrtiile astea, avem aici, fiecare, identatea sub care intrăm în Angola. Și asta ca să știm cum ne cheamă de acum încolo, pe cîte o jumătate de filă de caiet de aritmetică era scris citeț, cu litere de tipar, numele și ocupația fiecăruia. Șoferul demarează, accelerează brusc și soldatul sare ca un fulger de pe scară, adio și voiaj bun, etc. etc...

Citesc jumătatea mea de filă și văd că sînt Almeida, portughez, negustor de vinuri. Mă apucă rîsul, de, tot sînt eu din podgorie, uite că destinul nu se dezminte nici pe aici și le potrivește destul de bine. Nume sonor Almeida ăsta, cînd o să mă întorc în țară o să-i fac praf pe cunoscuți povestindu-le cum devine chestia asta cu podgoria care se implică pînă peste cap în identitate și te urmărește peste tot. Parcă mi-ar fi vorbit cineva despre o mistică a pămîntului și uite, tocmai acum și tocmai aici a trebuit să-i iau în serios. Observ însă că și cehul e tot portughez, și rusul și brazilianul, toți. Și toți-negustori, ce comerț o să mai facem și noi, și cu ce — asta e altă poveste — ne îmbogățim fraților, iată că un Dumnezeu al nostru ne-a ieșit în cale tocmai aici și fără să ne mai întrebe — ce vreți să vă faceți băi băieți ? — a și bătut cu toiagul în pămînt și-a hotărît ; negustori vă fac, vi-l dau în grija voastră pe nepotu-meu, Mercur, vedeți că el e mai marele tuturor afacerilor dar și al borfașilor sau al bișniței cum îi ziceți voi acum. Și la o zdruncinătură mai puternică a camionului ne trezim asvîrliți unul într-altul, cu peticele aceia de hîrtie în mînă ca și cum am fi vrut să ne prezentăm niște scrisori de acreditare. Trecem peste un pod de lemn care hurducăie din toate încheieturile și pe sub care, mai avem timp să vedem, s-a clătinat un pic sau s-a încrețit, bolborosind în cercuri rare și mici, o apă cleioasă,de smoală, și mirosind a putreziciuni vegetale. Din adînc, colo și colo copaci grei răsturnați își scoteau capetele și umerii albi, decojiți, de parcă cineva ar fi retezat țeasta unui cimitir. Soarele se ridicase în nori și frigea acum printr-o puzderie de lentile ce ni se risipeau pe mîini și pe frunți. Plouase pe-aici doar cu cîteva clipe mai înainte și noi intrasem acum sub o umbră de cer care-și scutura ultimile picături. Prima grijă a fost să împăturim la loc hîrtiile cu noua noastră identitate și să ne apărăm astfel caligrafia noilor profesii, la adăpost de orice intemperii.

— Negustor, negustor ? — a făcut drum în sens circular întrebarea pînă ce s-a întors iarăși la mine, da, toți negustori. Asta nu-i bine zic și în primul moment tresar, nu știu nici eu de ce.

— Ce te privește pe tine ce sîntem, asta-i treaba lor, sare brazilianul, are o gură, doamne, că nu i-o mai poți opri. La orice el primul care se-aruncă, are în minte un sac întreg cu explicații pentru orice. Suflet latin, de, și brunet pe deasupra, ăsta are singe și-n vîrful unghiilor, îmi zic, cam voluntar tipul și îmi rezerv cîteva clipe ca să mă mai gîndesc. Mă uit și spre ceilalți, suedezul e imposibil. Niște ochi albaștri și calmi, aproape visători, sînt singurele semne că cel din fața mea participă la acest dialog, dacă n-ar clipi totuși și nu s-ar ascunde într-un adevărat stufăriș auriu pe care îl formează și gene și sprîncene la un loc, și mustața căzută larg peste ovalul indefrișabilei și lucitoarei sale bărbi. Surîde metalic și am senzația că ori de cîte ori se uită undeva schiază parcă sau topește acolo mici cercuri de gheață. Trebuie să fie un om foarte bun, are ceva solemn și generos în arcuirea frunții iar umerii obrajilor par bătuți pe nicovale de zinc. Nu se bronzează de loc, pe el aproape că nici nu îl atinge soarele, ci îl îmbată numai, îl trece spre reverie, îi recrează în față o stare de vis. De la el nu cred că trebuie să te aștepți la nici o inițiativă, este extrem de disciplinat, face parte din categoria oamenilor care acționează încet dar sigur și care, odată convinși de ceva, se execută întocmai și cu aerul cel mai degajat, păcat că nu pot discuta cu el decît tot prin intermediul brazilianului.

Începem să avem probleme

— Mai taci odată Marcel, îi zic, și lasă-mă și pe mine un pic să mă gîndesc. Și ca să fiu și mai convingător, îmi duc degetul arătător la tîmple — semn de meditație, nu ? — dar caută de te înțelege și să mai fii, pe scurt, și explicit în toată hurducătura asta de camion și în tot aerul care se mai amesteca și cu praf pe deasupra și se lichefia.

— El gîndește, ha-ha, liniște — sst ! — arată cehul și bate apoi cu pumnii într-o ladă imaginîndu-și că are o tobă sub el și scoate un ritm îndrăcit. Este un copil aproape, se bucură de orice, și asta se vede mai ales după puzderia aceea de pistrui de pe față care i se luminează ca niște beculețe, brusc și pulsează punct cu punct pînă se pierde pentru o clipă ori s-ar evapora lent, din interior. Atunci rămîne alb, palid, de o tristețe deconcertantă. Și el probabil că știe aceasta, de aceea se străduiește să fie cît mai vesel, mereu. Tăcăne în stînga și-n dreapta cu aparatul de fotografiat și eu cred că nu-i scapă de pe peliculă nici replică nici peisaj.

— Ce te mai gîndești, sare brazilianul, angolezul spune că treaba asta cu actele îl privește pe el, nu-ți mai face griji și nu-i mai băga la idei și pe ceilalți, înțelegi ? — mi se adresă el furios și aproape ultimativ.

Mă retrag printre lăzi și-i fac semn lui Volodea, acesta se apropie. Sîntem amîndoi de acord că ceva nu e în regulă dar n-avem prea mult timp să discutăm căci io-te-te, io-te-te auzim — asta-i replica bine cunoscută a brazilianului, parcă-i luată de pe Grant — ia uite-te la ei — Tratatul de la Varșovia ! — hai du-te și tu Jiri, ca să fiți unanimi, hai și tu redegistul, tu, findandezul, nu ! — retorică, nu glumă, elocință tip amazonian. Mai e cineva pe-aici, mai dorește cineva să se înscrie, faceți cerere la guverne și le întrebați, atacă el mai departe în hohotele de rîs ale celorlalți. Și abordează un gest simbol, ca de statuie, rămînînd perplex și cu ochii lacomi ațintiți sau apăsați de undeva.

Căci ce vedeau — ca două pete stranii de sudoare — nu mai era nici o glumă de-acum și nici joc. Două blindate de deșert ne-au tăiat în unghi drept drumul și camionul abia a putut opri în spațiul ușor întredeschis și lăsat așa dinadins între ele. Șase soldați pe o parte și șase pe cealaltă. Ni se cer actele, vorbește cu ei angolezul. Le prezentăm pașapoartele, nu vor, cer autorizațiile. Ne strigă încet, ca la școală, răspundem cu noile nume bine memorizate și avem strania senzație că și începem să ne lepădăm de cele ale noastre, ceva clandestin, de hipnoză parcă începe să se simtă deja prin aer sau este doar teama, este obsesia doar că memoria noastră va trebui să-și formeze noi reflexe și, pentru un timp, să recurgă la noi posibilități. Pentru că vedeți, una e ca ani și ani să te știi strigat, chemat și așteptat după un nume iar numele acesta să poarte încă de la început și un chip, și alta e ca, în plină zi bunăoară, în plină amiază, să te trezești cu o pată de noapte în ochi și să-ți spună, uite, pînă aici ți-a fost, numele de pînă acum nu mai e al tău, ți-l confisc, fii bun și acceptă-l sau împrumută-l pe ăstalalt, botează-te adică din nou și du-ți crucea de aici mai departe, adică poartă-ți-o și vezi cum îți stă căci ea îți e numele. Ce dracu, ce facem aici — creștinism ? și observ că soldaților le stă bine în uniformă și toți sînt multiplicați pînă la unul după același chip și aceleași trăsături. Fizionomii curate, linse de soare, doar cel ce ne striga avea părul alb și asta-i dădea o alură de sfînt. Era primul negru bătrîn pe care-l întîlneam. Silabisea rar și cînd termina se uita absent și concesiv la cel ce-i răspundea. Al-me-i-da ?

— Almeida, Aurel, zice cehul și mă face, discret, atent. La care brazilianul îngheață, negrul cu părul alb surîde și-i explică apoi angolezului care ne însoțea că trebuie să ne învățăm unii altora numele și cînd discutăm, mai ales în public, să nu recurgem decît la noul apelativ. Coboară, urcă într-unul din cele două blindate și ne lasă drum deschis. Prilej pentru șofer să ne anunțe că a rămas pe rezervă și că trebuie să ne abatem puțin, ca să facă rost de benzină. Într-o mică localitate, nu-i mai reține numele, ne lasă cu bagaje cu tot lîngă o cafenea și dispare pe o ușă care, mă uit bine, nu ducea nicăieri. Într-un zid, două scînduri, și dincolo de-a dreptul în cîmp. Manevra-i reușise, eroarea noastră că-i dădusem banii dinainte. Ne-am așezat pe geamantane și cred că-l înjuram. Proprietarul localului ne invită în jurul unei mese cu cafele gata aranjate. Și lîngă ele niște romburi de plastic care indicau prețul. Destul de curat înăuntru iar la alte mese soldați portughezi cu boneta prinsă în centură și cu automatele pe genunchi năduseau bînd bere. Ne bem toropiți cafelele iar după un timp apare și șoferul nostru care, bineînțeles, n-a găsit carburant dar care ne oferă în schimb o soluție de compromis : ne mai dă el cîte cinci dolari înapoi și mai punem noi cîte zece de fiecare și mergem în orașul de reședință al regiunii Cabinda cu prietenul lui, un șofer foarte bun. Și cu o mașină, bineînțeles și mai bună decît a lui. Ne tîrguim, să ne dea el șase și mai punem noi patru. Nu, nu e de acord, dar ajungem la paritate, cinci cu cinci. Tot e bine socotim noi. Transbordăm bagajele și plecăm. Angolezul străbătea și el pentru prima dată traseul, așa că stătea mai mult aplecat pe o hartă și făcea cu creionul semne pe ea. Pînă în Cabinda n-am mai scos nici o vorbă.

PATERNITATEA UNEI OPERE

Urmare din pag. 32

Un adevărat labirint în care dacă nu ai firul Ariadnei nu poți intra decît înarmat cu veritabil instinct polițist. Ivirea ultimului pretendent, descălecat cu ajutorul lui Leandros Vranoussis din secolul XV în contemporaneitate s-a produs la un congres de studii balcanice din 1970 la Atena. Cum și-a susținut Leandros Vranoussis pretendentul ? Mai întîi el atrage atenția unei corespondențe pe teme religioase dintre Neagoe Vodă și Manuil din Corint. Apoi el exhibă existența la mănăstirea Iviron din Athos a unor compuneri originale ale lui Manuil din Corint. În al treilea rînd, manuscrisul **Învățăturilor** lui Neagoe de la Athos este scris de aceeași mînă cu care au fost scrise compunerile lui Manuil din Corint. Ergo : autorul **Învățăturilor** este Manuil din Corint. Comunicarea lui Leandros Vranoussis a avut un caracter de senzație și părea a deposeda pentru totdeauna pe Neagoe Vodă de condiția de autor a **Învățăturilor**. Tronul de autor al acestei opere ar fi revenit grecului Manuil, ipoteza cu călugărul străin confirmată, și opera scoasă din manualele de istoria literaturii române. Toate acestea s-ar fi întîmplat dacă n-ar fi existat Dan Zamfirescu. Cercetarea lui asupra paternității **Învățăturilor** lui Neagoe constituie cel mai captivant roman polițist al istoriei literaturii române . Ipoteza lui Leandros Vranoussis, prezentată însă ca tează științifică verificată, ridica obstacole noi în calea unei demonstrații duse pînă aici cu claritate și foarte convingătoare. Lui Dan Zamfirescu îi mai rămînea respingerea acestui pretendent ultim care, cu armele lui Leandros Vranoussis, era urcat pe tronul de autor al **Învățăturilor lui Neagoe către fiul său Teodosie.** Opera era luată din mîinile lui Neagoe și trecută în cele ale lui Manuil din Corint. Adeziunea unor cercetători la această ipoteză concludentă doar în aparență se explică, după Dan Zamfirescu, prin neîncrederea în capacitatea unui domn român la 1500 de a ține pana în mînă sau de a dicta o asemenea operă. Fundamentul acestei rezistențe este o idiosincrazie și nu o dovadă peremptorie. Dimpotrivă, nenumărate elemente pledează pentru condiția de autor a voevodului. Dar cum rămîne cu Manuil din Corint ?

Dan Zamfirescu reduce ipoteza lui Vranoussis la ceea ce era de fapt : probarea vechimii textului : Învățăturile sînt contemporane cu Neagoe. Chestiunea părea a fi tranșată.

Aceste polemici sînt de altfel un model de logică și de demonstrație, și faptul că preopinenții au tăcut după aceea nemaivinturînd pretențiile unei paternități străine vorbește de la sine despre efectul polemicii lui Dan Zamfirescu. Există scriitori care-și leagă numele de o operă, de un autor. Dan Zamfirescu și-a legat numele, în marele roman polițist al literaturii române vechi, de Neagoe Basarab și de mulți dorita carte a **Învățăturilor lui Neagoe către fiul său Teodosie.**

CUNOAȘTETI AUTORUL ?

Călugărul din vechiul schit
O zi la el m-a găzduit,
Și de-ale lumii mi-a vorbit...
Iar cînd să plec, l-am întrebat :
Ce soartă rea te-a îndrumat
Să cați un loc printre sihaștri ?
El mi-a răspuns : Doi ochi albaștri !

Călugărul din vechiul schit
De-un dor ascuns a-nnebunit.
Atunci tovarășii lui buni
Într-un ospiciu l-au lăsat.
L-am revăzut, l-am întrebat :
Ce te-a adus printre nebuni ?
Eu te știam printre sihaștri !
El mi-a răspuns : Doi ochi albaștri !

■ Călugărul din vechiul schit... Versurile aparțin lui **Traian Demetrescu**. Ele au apărut prima dată într-un volum postum al poetului: **Aquarele**, Iași, Saraga, 1896 Bolnav de tifizie Tradem a murit în 1896. Volumul a apărut după moartea lui. Poezia i-a fost inspirată de întîlnirea cu un călugăr a cărui fizionomie l-a impresionat. Fiind unul din poeții cei mai iubiți ai vremii nu este de mirare că versurile despre „călugărul din vechiul schit" au devenit așa de repede romanță. O ediție recentă : Traian Demetrescu, **Scrieri alese**, 1968, E.P.L.

Pe sub fereastră curge-un riu :
Tot lacrimi de-ale mele.
Copilele, cu flori la brîu,
Își spală fața-n ele.

Și rid cu rîsul lor nebun,
Cînd turmele-și adapă
Și nu-nțeleg dacă le spun
Că-s lacrimi, nu e apă.

Vin și bătrînele din sat
Cu limba lor subțire
Și țin în drum de mine sfat :
– Că n-am nici-o-nrudire,

Că numai doine port în cap
Și cînturi de iubire,
Că nu-s destoinică să sap
Să leg nu știu trei fire... !

C-o mînă-ntinsă pe război
Cu alta-ntre cocliște
Ascult, ascult, fără să vroi
Poveștile îndrăznețe.

Iar cînd mă doare-atîta sfat
Și-atîtea vorbe rele,
Închid obloanul dinspre sat
Și-mi cînt doinele mele.

■ Pe sub fereastră curge-un riu... a fost scrisă de **Maria Cunțan**, Poeta, mai puțin cunoscută, s-a născut la 1862 la Sibiu și s-a sfîrșit în 1936 în București. A început să scrie influențată de G. Coșbuc și a tipărit la cele mai răspîndite reviste ale vremii: **Luceafărul**, **Semănătorul**, **Convorbiri literare**, etc. A tradus și din germană **Fecioara din Orleans** de Schiller. I s-au mai pus pe muzică și alte poezii. A publicat **Poezii**, la Orăștie, 1901, **Poezii**, Buc., 1905, **Din caierul vremii**, **Versuri**, vol I—II, Buc. 1916.

„UN ȘANTIER ARHEOLOGIC CARE NU SE SFÎRȘEȘTE NICIODATĂ“

Interviu cu anticarul SIMION MIHUȚĂ de la Anticariatul Curtea Veche

— Anticarul Simion Mihuță este de mult o instituție. Cine vrea să dea de urma unei cărți greu de găsit zice : „Să mergem la Mihuță !“ Surprinzător este că anticarul Mihuță este tînăr, deși o instituție presupune vechimea, venerabilitatea. De cîți ani sînteți anticar ?

— De 38 de ani. Fac parte dintr-o veche familie de librari-anticari : Pavel Suru și Ion Carabaș. Eu și fratele meu mai mare sîntem a treia generație de anticari în neamul meu. Mă mîndresc de altfel că sînt singurul anticar care a avut contract de ucenic în anticariat. Ceea ce nu se mai întîmplă astăzi. Am crescut printre cărți, într-o librărie, pe lîngă cumpărători ca Tudor Arghezi, G. Călinescu, P. P. Panaitescu, C. Gane, Teodor Pallady. Un anticar, cred eu, nu poate să fie doar un simplu vînzător. El trebuie să fie un colaborator al iubitorului de carte.

— Ați mai apucat deci vechii anticari. Ce ne puteți spune despre ei ?

— Erau anticari adevărați, adică nu simpli vînzători de carte și cunoscători de carte. A fost o mai veche casă a anticarilor numită N. Iorga și apoi încă una la podul Mihu Vodă. Cine făcea acolo comerț cu cartea de anticariat ? Numele fiecăruia spune totul despre calitatea anticarilor de altădată : Șerban Cioculescu, a fost anticar cu brevet, George Potra, istoricul a fost anticar, istoricul literar Gh. Cardaș a fost și el anticar, ca și fostul chestor de poliție Dașchievici, care s-a călugărit, a fost apoi anticar, și din nou călugăr. E înmormîntat la Cernica. Toți erau anticari de o mare competență pentru care cartea nu era doar un obiect oarecare de vînzare. Ei nu ofereau cărți ci și consultații, ceea ce trebuie să facă orice anticar adevărat.

— Vorbiți la trecut despre anticarii adevărați. Spița lor a dispărut ? Sînt semne că nu.

— Mai sînt și astăzi anticari pentru care cartea nu este doar o marfă în tranzit. M-aș referi în primul rînd, la Radu Berceanu, anticar învățat, traducătorul Universului cărților instrument de lucru prețios pentru cine se ocupă de cartea veche. Amintesc aici și pe Alexandru Enescu, care din păcate nu mai este atît de tînăr și inlocuitori de valoarea lui nu apar peste noapte. Totuși, se pot cita și cîteva nume de tineri anticari, de speranțe cum le zic eu : Vasile Munteanu de la anticariatul Curtea veche, Elvira Samuilă de la anticariatul din 1 Mai, Paul Marinescu, de la anticariatul Crețulescu. Nimeni nu vrea să-și dea copilul să se facă anticar, ceea ce este o greșeală. Anticarul nu poate fi o persoană întîmplător ajunsă între cărți. Dar acestea sînt astăzi condițiile noastre de calificare.

— Ce scriitori v-au călcat pragul și ce căutau ?

— Ar fi o listă prea lungă. M-a vizitat Ioan Alexandru care căuta cărți de istorie literară, poezie, filozofie, religii antice, carte veche. Cînd nu le aveam îmi lăsa un pomelnic ca să le caut. I-am procurat Talmudul. Marin Sorescu este interesat de o tematică foarte diversă. Astăzi are pasiunea fotografiilor vechi. Eugen Barbu a luat cărți de istorie, de genealogie, folclor mult, heraldică, teosofie, literatură politică.

În mîinile scriitorilor cartea este o valoare activă.

— Alte amintiri de scriitori.

— Am multe, dar mi-ar trebui timp ca să le ordonez. Sînt întîmplări mici, dar semnificative care nu trebuie uitate. Trecea și Călinescu. Vizita des anticariatul, răsfoia mult, dar cumpăra foarte rar.

Compoziție de Sabin Ștefănuță

Cînd aveam anticariatul la librăria Eminescu, la subsol, mă vizita poetul Ion Barbu. Era profesor la facultatea de matematică, de vizavi, și venea în pauza de la cursuri la mine. Îmi zicea : Am pauză, îmi dai voie anticarule să stau la tine ? Era binevenit. Se așeza pe o masă, fuma și se uita la cărți. Memoria unui anticar înregistrează multe siluete cunoscute.

— Regretați absența unor cumpărători dintre clienții dumneavoastră ?

— Cred că ar trebui să fim mai mult solicitați de scriitori : ei pot găsi în anticariate un colaborator foarte bun, iar anticariatele în ei un bun conservator de carte. De cînd sînt anticar am repus în circulație multe cărți excelent păstrate din biblioteci scriitoricești. Dar eu regret nu numai absența unor particulari, ci și a unor instituții. Există muzee și biblioteci județene ale căror fonduri de carte, de documente se pot completa prin relația cu noi. Din păcate prea puține biblioteci și muzee județene ne calcă pragul. Ele pot fi un sediu de conservare și valorificare foarte bun a unor documente care și pe această cale pot intra în circulație. Avem relații bune din acest punct de vedere cu biblioteca județeană din Tîrgoviște, din Giurgiu, Baia Mare, cu muzeul din Tulcea. Ele alcătuiesc fonduri tematice pe profilul județelor respective, ceea ce înseamnă că sînt aduse la îndemîna cercetătorilor locali instrumente de lucru. Bibliotecile și muzeele județene pierd un prețios prilej de a-și îmbogăți fondurile.

— Pe ce cale intră cartea în anticariat ?

— Cartea românească este multă. Sîntem chemați să vedem biblioteci. De multe ori ofertantul nu-și cunoaște valoarea cărților. O doamnă ne-a chemat să-i vedem biblioteca. Avea clasici francezi, ediții de valoare medie, Racine, Corneille, etc. A fost scandalizată cînd i-am cerut să ne arate și altceva, doar că nu ne-a dat pe ușă afară. Cărțile erau prețioase pentru ea, dar nu și pentru noi ca anticari. Ne-a spus cu dispreț că are niște vechituri, niște gunoaie prin pod, dacă vrem să le vedem, bine. Conform devizei lui Iorga, de-a căuta unde-i praful mai mare, care e și deviza unui bun anticar, ne-am urcat în pod. Acolo am găsit lucruri foarte rare, reviste surrealiste, colecția Unu. În general, să știți că noi triem mai mult decît preluăm, dar în fiecare zi ne întîlnim cu cărți pe care nu le-am văzut niciodată.

— Aveți descoperiri și lucruri foarte rare între cărțile pe care le-ați triat ?

— N-o să mă refer la cărți românești, deși pot da exemple și de aicii nici la stampe sau hărți, nouă ne-a trecut prin mîini foarte mult Hokusai, Hirosighi și alții, ci la cîteva cărți dragi inimii mele. O incunabulă ca Martial, Epigramata sau Tratatul de optică al lui Heginius fac parte dintre cărțile foarte rare și foarte prețioase care mi-au trecut prin mînă, fiind tipărite înainte de 1500. Dar cea mai mare satisfacție mi-a produs-o descoperirea unei cărți necunoscută de istoricii români, Cronica eroilor națiunii germane, Basel, 1571, care începe cu istoria dacilor și a regilor lor cărora li se dau numeroase portrete. Fiind necunoscută specialiștilor români Magazinul istoric i-a făcut o prezentare și a reprodus o parte din portretele regilor daci pe care le cuprindea. M-a bucurat pentru că nu e vorba numai de o achiziție de bibliofilie ci și de o valoare științifică ignorată la noi. Actualmente cartea se află în depozitul de cărți rare al B.C.S. Istoria ei mai veche n-am putut-o reconstitui. Mi-a oferit-o spre vînzare proprietarul ei din Arad, care o moștenise și bănuia că are o valoare peste medie, dar nu anticipa valoarea ei reală. Am semnalat imediat cartea presei, Adrian Păunescu a fost foarte prompt, drept care cartea a devenit obiectul unui interes imediat fiind achiziționată de o mare bibliotecă și prezentată într-o revistă de specialitate. Aceste servicii de presă sînt foarte necesare pentru că ele atestă prezența cărților și documentelor publicului larg și specialiștilor, este un semnal al existenței lor. Se știe prea puțin despre cartea prețioasă sau documentele care intră în anticariate și care apoi pleacă la diferite instituții.

— Dacă ar fi să faceți o sinteză a muncii dumneavoastră într-o frază ce ne-ați spune ?

— Că munca de anticariat este un șantier arheologic care nu se sfîrșește niciodată.

M. Ungheanu

VLAD MUȘATESCU

UN REVELION CU SCRIITORI

Trecuse aproape un an (și ceva) de cînd mă aflam la București, fugit din casa părintească, pentru a deveni și eu un cineva în lumea literelor.

Și răzbisem, procopsindu-mă corector la o sumedenie de publicații „de branșă" („Curentul literar-magazin", „Vremea", „Universul literar").

Lucram febril, cînd la una, cînd la alta din ele, în funcție de ambițiile secretarilor de redacție, ziarele publicîndu-mi, cînd îi se năzărea, și asta îi se întîmpla destul de rar, poemele scrise cu prețul zecilor de nopți nedormite. Iar cînd insistam să fiu tipărit mai intens, sub amenințarea că n-am să le mai corectez gazeta, îndivizii mă puneau pe „liber". Ce să spun, îi durea în cot pierderea unei atare podoabe de corector.

Și iarăși îmi încercam norocul la un alt organ literar.

Succesele de producție, cele mai rapide dar deloc consistente, le repurtam în paginile nenumăratelor publicații „fantomă". Mai exact, în acele revistuțe firave și costelive, meteorice, cu apariție incertă, editate de cine știe ce mecena ocazional (patron de băcănie, papetărie sau depozit de lemne) al cărui fecior dăduse în patima scrisului, și pe care tătîne-său îl vroia neapărat director de gazetă.

Însă fericirea nu era de durată, ținînd doar pînă ce babacu își dădea seama că publicația nu se vindea deloc, că-și părăduise banii pe aiurelile prietenilor și colegilor de breaslă ai lui fi-său și că singura soluție salutară era lichidarea „foiței" și exilarea progeniturii în provincie, la vreo sucursală de-a firmei, unde să-și utilizeze aplicativ înclinațiile artistice, la contabilitate sau în dosul tejghelelor cu măsline și rahat-lokum.

În orice caz, pînă dispărea în neant revista cu pricina, eu îmi făceam meseria : scriam și publicam, corectam și urmăream în tipografie procesul de producție al efemerei publicații. Din păcate, eram plătit la sentiment. Adică, numai atunci cînd „directorul" (și prietenul) izbutea să-i mai jumoale de niscaiva leușteni pe „bătrîn". Dar cu sentimente numai, tare era greu de supraviețuit...

La un moment dat, obosisem tot transferîndu-mă de la o foaie la alta, alergînd ca un cal de curse, să-mi îngrijesc gazeta la care lucram, în cele mai îndepărtate colțuri ale capitalei. Acolo unde „patronul" din umbră găsise vreo tipografie mai ieftină, de fapt niște maghernițe botezate „atelier de imprimerie", dotate cu mașini antediluviene, de tip „boston", fabricate parcă pe vremea lui Pazvante-chiorul.

Dar ce nu face un tînăr poet pentru a-și vedea publicată „opera" !

Eram suficient de zurliu în anii aceia, și tare mi-e teamă c-am rămas așijderi și astăzi. Cînd mi-amintesc că, prin 1940, sau '41, îmi părăsisem urbea de reședință pentru a mă „face" poet, încă și profesionist, mai că mă pufnește rîsul. Deh, taică-meu și maică-mea erau cam opaci și obtuzi în materie de artă și literatură !

Către sfîrșitul lui decembrie rămăsesem fără „serviciu". Mecenații izbutiseră performanța de-a-și vedea, în sfîrșit, lichidate gazetele pe care avuseseră ghinionul și nefericita inspirație să le finanțeze, iar eu pe-aceea de-a mă vedea „zburător", ca pasărea cerului. Dar și flămînd.

Flămînd, să nu exagerăm, numai dintr-un anume punct de vedere, deoarece mai aveam totuși un oarecare credit la iaurgeria poetului Cosma, de pe Domnița Anastasia. Limitat însă la iaurt, iahnii de cartofi și de fasole. Produse care, eu fiind și calic la mîncare, nu mă satisfăceau cîtuși de puțin. Eram tînăr și buiac, frămîntat și mistuit permanent de-o foame din cele mai crîncene. Iar poezia, neplătită cu lei, nu reușea deloc să mă satur.

Cred că de-aceea, peste vremi, am descălecat de pe Pegasul înaripat, și-am optat pentru aventura prozei. Însă nici astăzi, cînd urmez un regim dietetic din cele mai severe, nu-s niciodată sătul (psihic, măcar). Pesemne datorită vreunui contact slăbit, pe cortex, fără vreo legătură cu literatura și viața literară (sper !).

Departe de casa babacilor, unde (precis) acuma se organizau cele necesare pentru sărbătorirea Crăciunului, cu toate bucatele cerute de tradiție : piftii și cozonaci, sarmale și cîrnați, ca să nu mai pomenesc de cartaboși, pecie și tobă, — mă simțeam întristat și frustrat.

Din zilele acelea datează unele din poemele mele sinistre și lugubre, balade ultramoderniste, de tip funambulesc, bunăoară „Balada pasagerului care s-a sinucis în closetul unui hotel din dosul Gării de Nord" și „Balada celor trei cărăbuși dansatori striviți de-o ușă trîntită pe scenă", care mi-au adus o faimă (trecătoare) în cenaclurile pe care le frecventam atunci.

Cuprins de disperare, cu-atît mai mult cu cît se apropia și Revelionul pe care neapărat vroiam să-l petrec așa cum se cuvenea celor optsprezece ani ai mei, mi-am luat inima în dinți și m-am dus la nea Tudorică, văr de-al doilea cu tata, eventual chiar de-al treilea, care-și avea „prăvălia" sa personală, pe Lipscani, „Teatrul Tudor Mușatescu".

Nu era pentru întîia oară cînd apelam la generozitatea scumpului și neuitatului meu unchi (în ghilimele). După ce-am pătruns în biroul lui, de la primul etaj, nea Tudorică m-a întîmpinat zîmbind strengărește :

— Ce-i cu tine, măi pișpirică, iar ai rupt-o-n fericire ?...

De cînd îi vîndusem o mașină de scris, cu banii înainte, un „Remington" pe care nu-l posedasem niciodată, decît în imaginația mea, motiv pentru care nu-l mai vizitasem un oarecare timp de vreme, nea Tudorică mă știa prea bine de ce sînt în stare și ce-mi poate pielea.

Coborînd drapelul în bernă, mi-am arborat mutra corespunzătoare și i-am comunicat îngăimat, cu lacrimi (false) în glas :

— Rău de tot, nea Tudorică !... Pe bune, de-astă dată... A murit măicuța !...

Tudor Mușatescu, oricîte comedii ar fi scris el, a devenit brusc încruntat și-aproape a răcnit :

— Cine, mă ?... Olguța ?... Ai înnebunit ?...

— Am !... Îmi vine să mă dau cu capul de toți pereții...

— Atunci ești invitatul meu, servește-te de biroul ăsta, ai patru la dispoziție ! — m-a informat suspect de amabil nea Tudorică.

— Nu pot acum, nene Tudorică... Altădată... Deocamdată trebuie să plec urgent la Craiova, să fiu la înmormîntare... Și n-am o lețcaie. Nici de tren, și nici măcar pentru un buchet de garoafe. Știi cît de mult îi plăceau măicuții garoafele !...

— Da, așa-i, măi pișpirică... Cînd am văzut-o ultima oară, era cu niște garoafe roșii în mînă !...

Sosise clipa să trec la atac, unchiu-meu părînd înduioșat.

— Cînd asta, nene Tudorică ?... Atunci cînd mai trăia... Acuma însă, trebuie să i le duc eu... Cu ce bani ? Ce mă fac ?...

— Ai să faci pe tine, aia ai să faci, dacă nu te-apuci serios de treabă !

— Bine, dar cu-nmormîntarea cum rămîne ?...

— Ascultă, măi zgîmboi, de cîte ori vrei s-o petreci la groapă pe biata Olguța ?... Ai uitat că ți-am mai dat 500 de lei și anul trecut, tot pentru înmormîntare... Ieri am întîlnit-o pe mă-ta pe Calea Victoriei, c-un buchet de garoafe pe brațe. Sînt convins că nu se ducea la năsălia ei... În schimb, mi-a povestit toate trăsnăile tale... Uite, na-ți bănuții, să ai și tu de Anul Nou, și de la 5 ianuarie să te prezinți aici, în fiece seară. Te numesc chiar acu' controlor șef la bilete... O sutică de spectacol ! Și lipsește-odată din fața mea, că-mi frîngi inima cu smiorcăielile tale... Fețule... Poet, ai ?

Am sărbătorit cu fondurile primite de la nea Tudorică un Revelion de milioane. Mai întîi, la „Capșa". Unde, pe vremea, că-mi frîngi inima cu să-ntîmpine Revelionul în condiții de restaurant.

Eram doar doi clienți în superelegantul salon : eu și cu Mitea Stelaru. Ca domnii, fiecare la o altă masă. Poetul Stelaru, cu-o sticlă de „verde" în față, ceea ce pentru „Capșa" constituia o crîncenă jignire, dacă nu chiar sacrilegiu, cu-atît mai mult cu cît Mitea și-o adusese în buzunarul paltonului, iar eu cu-o porție dublă de cîrnați pe fasole de la bucătăria stabilimentului, probabil din merindea rezervată personalului auxiliar.

Pe la zece și ceva, simandicoșii chelneri ne-au poftit să părăsim localul. Mai mult ca sigur plecau și ei pe la căsile lor, tot în vederea Revelionului. În totalul dispreț (inabil mascat) al acestora, neobișnuiți cu-asemenea clienți de marcă, deși avuseseră grijă să ne ușureze și de ultimii bănuți, am plecat triumfali spre lăptăria poetului Cosma.

După ce i-am colindat peste o jumătate de ceas la fereastră, dîrdînd de frig cum se cuvine, blajinul Mitică s-a-ndurat de noi și ne-a îngăduit să intrăm în iaurgerie. De fapt, trăsese de mult obloanele prăvăliei. Însă înăuntru, zaiafet di granda. O sumedenie de poeți amărășteni, tineri debutanți în cîmpul literaturii, prieteni de-ai indimenticabilului Cosma (lăptarul-poet), se pregăteau să-ntîmpine Anul Nou. Cu purceluș pe varză călită, cîrnățuri diverse, poezii și alte produse lacto-literare.

A fost un Revelion de pomină. La început lejer macabru, după aceea s-a dovedit a fi dătător de zglobioase speranțe. Le-am citit colegilor de breaslă „Balada pasagerului...", s-a ris în hohote, au mai citit și alții, iar s-a ris, că eram tineri și belalii. Iar fericirea ce mă înundase era de nestăvilit. De la 5 ianuarie intram în pîine. Ce, era puțin lucru să fii controlor șef la bilete ?... În drumul meu spre literatură, urcasem, pe-o altă treaptă a spiralei. Și unde, la „Teatrul Tudor Mușatescu" !...

Vlad Mușatescu

(din volumul „Memorii aproximative")

„Colinde, colinde
E vremea colindelor
Căci ghiața se-ntinde,
Asemeni oglindelor."
Și tremură brazii,
Mișcînd rămurelele
Căci noaptea de azi-i
Cînd scînteie stelele.

din EMINESCU postum

Miine anul se'nnoește,
Plugușorul se pornește,
Plugușor cu patru boi,
Plugușor mânat de noi.

Boii, boii di'nainte,
Cu cornițe poleite ;
Boii, boii din mijloc,
Cu cornițele de foc.

Boii, boii dela roate,
Cu cornițe'mbelciugate.
Boi în coade codâlbei,
S'aibă... parte de ei.

'Ngheață tău în tuț de vară,
'Ngheață tău în tuț de vară,
Da nu'ngheață de supărare,
Că vrea craiul să se'nsoare.
Să ieie pe sora-sa,
Hai cu mine-n cununie,
Soră, soră, soră mie.
– Da eu, frate, nu m-oi duce,
Până tu nu mi-i aduce
Nănașu' nost' soarele,
Iară luna, nănașe
Și druștele, stelele,
Chemători, luceferii,
El pe toate le-au adus
Și'n biseric' au intrat;
Icoanele s-'au 'nchinat,
Lumea s-a cutremurat,
Luna'n sânge s'a'mbrăcat,
Soarele s'a'ntunecat.
Că nici asta nu-i dreptate.
Să ieie soră pe frate.

Pe prundu'Măricii Negre,
Pe prundu'Măricii Negre, Ler, Domn.
Este o dalbă mânăstire,
Dat întrinsa cine-mi șade?
– Vreo doi, trei preoți bătrîni.
Dăscălașul cel mai mare
Ese-afar', sui pe scară,
Toacă'n toac' de două ori,
Și apoi de nouă ori,
Busuioc verde pe masă,
Rămâi gazdă, sănătoasă.

Sunt și trei păcurărei.
Iară unul dintre ei
Este mai înstrăinat;
Și pe-acesta l-au mânat,
ca să-ntoarne oile.
Iar ăști doi se sfătuiră,
Ca pe străin să-l omoare.
Străinul când a aflat,
De ei, frumos s'a rugat.
Dacă pot să nu-l omoare.
Iară de-l-'or omorâ,
Atunci pe ei să-l îngroape
În strunguța cea de brad,
Unde oi păzea cu drag.
Dacă oi s'or aduna,
Pe el toate l-or cânta,
Toporașul lui cel dulce,
Să i-l pună lui de cruce;

Fluerașul lui cel drag,
Să i-l pună lui de steag.
Căci vântul când va vui,
Steguleț'a fâlfâi,
Fluerașul a suna,
Oile s'or aduna
Și pe el mi l-or cânta.

Trei cocoși negri-au cântat-o,
Trei cocoși negri-au cântat-o,
Asta-i seara lui Crăciun.
Trei voinici s'au deșteptat-o,
Să vânăm un cerbușor-o,
Să-l avem de sărbători-o,
– Adă arc să-l săgetăm-o,
– Nu mă săgeta pe mine,
Că eu sunt om ca tine !
Cerbușorul l-am vânat-o,
Săpușorul s'a vărsat-o :
Măicuța m'a blestemat-o,
Să fiu fiară de pădure,
Nouă ani și nouă zile,
Să zidim o mânăstire,
Cu nouă uși, nouă altare,
Nouă praguri de tămâie.

Sus, sus, sus la munte,
Neaua-i
pân'genunche, lai, Domnului,
Doamne,

Jos, jos, jos la vale,
Neaua-i și mai mare.

Stau trei păcurari
Cu ciopoare mari,

Păcurari de munte,
Toți trei frați de cruce.

Da cei păcurari,
Doi sunt veri primari

Și-unui singurel,
'n lume streinel.

Iar cei veri primari,
Cei doi lotri mari,

Pe el mi-l mâna,
Oile a'nturna.

Da până mergea,
Până când venia

S'oile'ntorcea,
Grea lege'i făcea.

Că se voroviră
Și se sfătuiră,

Mai de către seară
Pe el să-l omoare.

El dac'auzia,
Din grai că grăia :

„Omoriți-mă
Și'ngropați-mă.

În mijlocul stânii,
La furca fântânii,

În strunguța oilor,
În jocul mieilor.

Drag gluguța mea,
Pe mine'ți punea ;

Fluerul meu drag,
Mi-l puneți la cap,

Înfipt în mormânt,
Cu dopul la vânt.

Vânt de-a trăgăna,
Flueru'-a cânta.

Vânt de-a vâjei,
Flueru'-a hori.

Când neaua o ninge,
Flueru'a zice.

Când a răsuna.
Oi s'or întorna.
Oile s'or strânge
La mormânt ș'or plânge.

Oi s'or aduna,
Pe mine'm'or cânta.

Oi mândre comute,
M'or cânta prin munte,

Oi mândre bălăi
M'or cânta prin văi.

Oi mândre moțate
M'or cânta prin sate".

Masă rotilată, Dai Domnului,
Doamne, Galbănă de piatră.
Cornu'mesei-ri
Pomu' rămurat-u
De poame'ncărcat-u
Cine vi le-o dat-u ?
– Noi le-am căpătat-u,
De la sfântul soare,
Cu mare rugare ;
De la sfânta lună,
Cu voiță bună.

Mă lual, lual,
Mă lual, lual,
În sus pe un râu,
Cu secera'n brâu.
Maica îmi venia
Se apropia.
Gătat-ai holda ?
Holda n-am gătat,
Că s'a arătat,
Stea la răsărit,
Mândră de argint.
Steaua cum lucia,
Holda se pleca,
Bobu' jos cădea,
Holda'n loc creștea ;
Holdă gălbioară
Spic greu de secară.
Holdă lângă râu,
Cu spic greu de grâu.

Pe dealul cu stânjeniire,
Doru' m'o dat josu,
Pe dealul cu
stânjenii, Lumea mea,
lumea mea.
Mândru-și ară plugarii-re :
Da nu-și ară ca unul-u,
Ca unul ca...
Că c' mână, doi boi mână
Și cu una, flori culege ;
Nu culege, da le-alege,
Ca să fac'o cununiță
La fete și la feciori,
De sfintele sărbători :
La feciori, de veselie,
La fete, de bucurie.

Hoi, Lerui, Doamne,
Vânătorii lui Crăciun-u.
Au purces din zori la drum-u.
În poiana muntelui.
Însă cerbul Domnului,
Cu coarnele rămurite,
Cu mițele aurite.
Ho-ho-ho ! Nu vă'narmați.
Nice nu mă săgetați :
Că pe cer, azi s'a ivit
Un luceafăr strălucit.
Că astăzi Fiul cel sfânt,
Pace-aduce pe pământ.
Sânge, astăzi să nu curgă,
Lacrimi, azi să nu se scurgă.
Vânătorii îmi cădeau
În genunchi și se rugau,
Câinii toți îi adunau,
Din săgeți, cruce făceau.

CUNOAȘTEȚI AUTORUL?

Dragi copii din țara asta,
Vă mirați voi cum se poate,
Moș Crăciun, din cer de-acolo,
Să le știe toate, toate.

Uite cum — vă spune Badea...
Iarna-n noapte, pe zăpadă,
El trimite cite-un înger
La fereastră, să vă vadă...

Îngerii se uită-n casă
Văd și spun — iar Moșul are
Colo-n cer, la el în tindă,
Pe genunchi o carte mare.

Cu condeiul de-argint el scrie
Ce copil și ce purtare...
Și de-acolo știe Moșul
Că-i șiret el lucru mare.

Moș Crăciun cu plete d-albe,
A sosit de prin nămeți ;
Și aduce daruri multe
Pe la fete și băieți.
Moș Crăciun, Moș Crăciun !

Din bătrîni se povestește
Că-n tot anul negreșit ;
Moș Crăciun pribeag sosește
Niciodată n-a lipsit.
Moș Crăciun, Moș Crăciun !

Moș Crăciun cu plete dalbe,
Încotro vrei să apuci ?
Ți-aș cînta „Florile dalbe",
Dac-aș ști că nu te duci.
Moș Crăciun, Moș Crăciun !

■ Recitată zeci de ani la serbări școlare și la pomul de iarnă, poeziei i s-a uitat autorul. Titlul ei este **Crăciunul copiilor**, iar autorul nimeni altul decît **Octavian Goga**. Numărul poeziilor lui Goga care și-au pierdut pe drum autorul este foarte mare, semn al popularității extraordinare a poeziei lui.

■ Cine-și mai aduce aminte de autorul acestui cîntec purtat din gură-n gură de mai multe generații ? De vină sînt și puținele știri despre autorul lui. Se numea **Ștefan Cruceanu**, născut pe la 1872, medic parizian, colaborator al revistelor **Convorbiri literare**, **Lumea nouă literară**. A tipărit volumul **Lacrime**, Iași, 1898.

SĂRBĂTORI de IARNĂ în 1838

Cu Neculai Filimon și Ion Ghica la zaiafetul din casa domnească a Marelui Vornic

Suntem în anul Domnului 1838, şi-n miezul iernii. Că altul era p-atunci chipul Bucureştilor şi-n-tr-atita altul decît cel de azi încît abia-abia de se poate dibui vreo asemuire acestor cu drept cuvînt două oraşe, stau mărturie cărţile vechi şi mai noi în care scriptorii şi fiii urbei i-au însemnat alcătuirea şi înfăţişările.

Pînă şi gerul era altul ; mai tăios, mai hain, mai oţelit, anume iscat parcă să îndreptăţească portul bogat şi îngroşat al ciocoilor mari şi mărunţi, în caftan, giubea şi işlic, purtînd cucă ori gugiuman de samur scump cu fundul căptuşit din mătăsărie albă sau roşie, după rang.

Prinse între Poartă şi Împărăţia rusească, Ţările româneşti nu ieşiseră încă dintr-o condiţie vitregă, de colonii sau feude, la care le osîndise şi aşezarea lor pe harta lumii şi frageda virstă istorică. Dar, în creşterea noastră, anii se numără îndoit ; prin asprimea lor, pe de-o parte, — şi prin iuţeala cu care i-am străbătut pe de alta.

În „Almanahul Curţii şi al Statului din Principatul Valahii pentru anul 1838", tipărit cu slovă aleasă şi redactat în două limbi : românească şi franţuzească (pe o faţă românească, în chirilice, şi pe alta, franţuzeşte, în caractere latine, ca o juxtă), ne întîmpină de cum îi deschidem scoarţele, figura subţire, ascuţită aproape, împodobită cu ochelari şi barbete stufoase, pieptănate în răspăr, cu frezâ cirlionţată şi priviri pătrunzătoare, a unui domn de Curte ; asemănarea cu unul din acei „bonjurişti" ai paşoptismului, e stricată însă de o pereche de mustăţi lungi, cu sfîrcurile răsucite cătînd în sus, şi care amintesc de vreun boieraş rusesc ori polonez. Tot capu ăsta de epocă, pe care ochelarii îl umbresc uşor, dîndu-i o notă de severitate belfăreascâ, se sprijină pe un git înfăşurat într-un mîndru guler înalt pînă-n barbetele occidentale, şi pe revelul croit cu măiestrie, al unei haine strînsă-n talie, după tipar franţuzesc. Este după cum ne arată explicaţia, în chirilice, de sub figura mai sus descrisă, „MIHAIL GHICA, MARELE BAN ŞI VORNICU DIN LĂUNTRU".

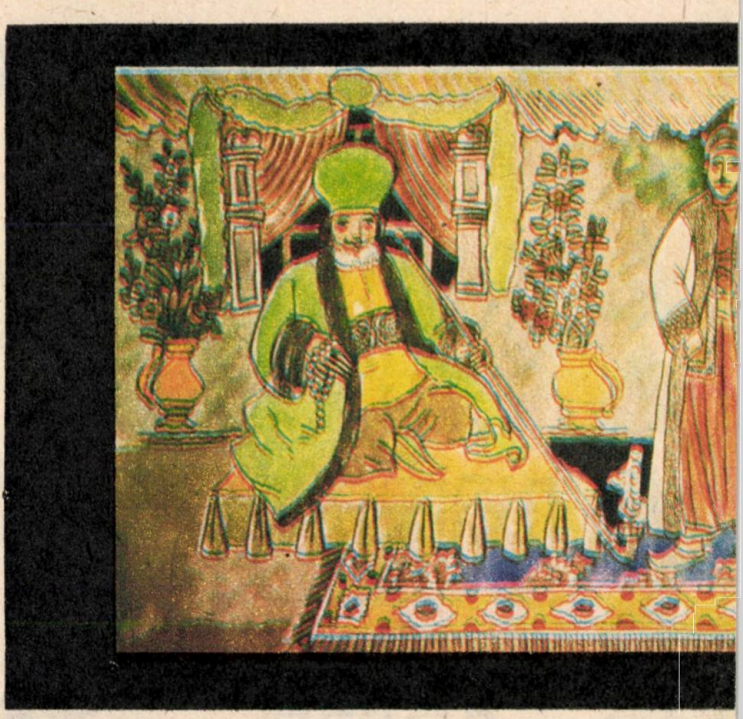

Mihai Ghica era într-adevăr, mîna dreaptă şi sfetnicul de seamă al luminatului Voivod din acele vremuri, Alexandru Dimitrie Ghica ; sub domnia acestuia, regulamentară desigur, s-au rînduit o seamă de treburi care deschideau zările viitoare. Luase fiinţă armata, visul neîntrerupt al lui Neculae Bălcescu, în care s-au şi înrolat toţi tinerii de frunte ai Ţării Româneşti : Bălcescu, Ion Cîmpineanu, Vasile Cîrlova etc.

Şcoala de la „Sfîntu Sava" cunoştea şi ea un mare avînt, şi tot atunci se înfiinţase Societatea secretă „DREPTATE-FRĂŢIE", al cărei ţel era înlăturarea Regulamentului Organic şi Unirea Principatelor.

Negoţul — sporit în Ţările româneşti de pe urma tratatului de la Adrianopol, care hotăra o deplină libertate comercială a Principatelor — aducea odată cu mărfurile şi misiţii Apusului, idei şi năzuinţi de înnoire. Porturile de la Dunăre trăiau o epocă de înflorire, ba chiar au prins a se întemeia oraşe noi, cum au fost, de pildă Alexandria din Teleorman, botezată astfel după numele Domnitorului.

TIMPURI NOI ŞI OBICEIURI VECHI

Sufla, neîndoios, un aer nou, de primenească şi redeşteptare; sîntem doară, în preziua marii noastre Revoluţii de la '48.

Dar dacă timpurile erau noi şi schimbătoare, nu însemnează că obiceiurile vechi erau lepădate cu totul.

Şi, cu osebire, obiceiul petrecerilor.

Un poet de ocazie care nu era nici măcar talentat, un venetic neamţ Winterhalder, scria pe la 1850, despre Bucureşti nişte versuri puţin inspirate, dar tare adevărate : căci spunea el, în acest tîrg al lui Bucur,

„Orice om se propăşeşte,
Hrana, plinea şi găseşte,
Ca în sîn de raiu trăieşte
Cîntă şi să veseleşte..."

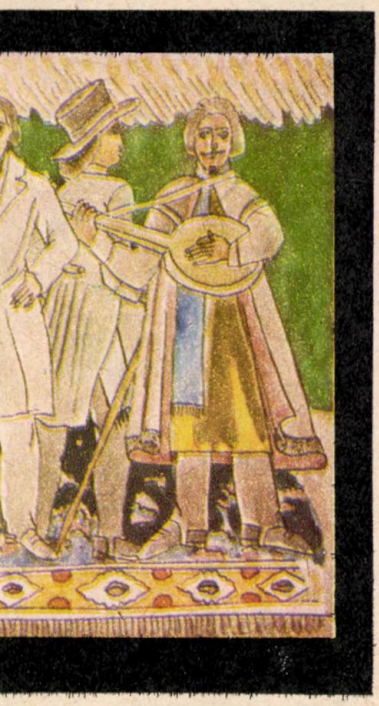

Țară dulce, îmbelșugată, a fost și a rămas România, dulcea Românie.

Dacă primăvara te ispitea cu verdeața și miresmele florilor din poieni și vîlcele, dacă vara sub umbra deasă a pădurilor bătrîne, încă netăiate, sau în unda limpede a riurilor, omul putea afla boarea răcoroasă și alinarea de pe urma arșiței, — apoi nici iarna cea geroasă, nu se dovedea săracă în daruri și pricini de petrecanie.

E adevărat că Neculai Filimon, care e unul din cei mai prețioși martori ai timpului, ne spune că îndată ce venea vremea iernii, „oamenii steteau închiși prin case și serile cele lungi se petreceau în tăcere; abia dacă uneori se adunau mai mulți la un loc spre a povesti cele ce se întîmplau în cercul restrîns al mahalalei, sau spre a juca între ei **conțina, mariajul sau cureluța**".

Așta, la săraci. Căci, continuă cronicarul timpului „atunci, ca și acum, boierii și oamenii cu averi mari se deosebeau foarte mult de popor în petrecerile lor".

UN CRĂCIUN BOIERESC

Să trecem, dară, pe la o curte boierească dacă nu ca musafiri, măcar așa, ca niște martori nevăzuți, și să însemnăm, în pripă, cîteva linii din ziua Marii Sărbători.

Pînă-a se crăpa bine de ziuă, curțile domnești și cele ale boierilor mari răsunau de cîntecle strigate mai mult, mîrlăite pe nas, popește, ale imacilor și calemgiilor. Acești condicari și logofeți simțeau de a lor datorie să proslăvească astfel pe stăpînii lor, amintindu-le că o singură dată pe an au parte de-o asemenea sărbătoare.

Răsturnat pe sofa, trăgînd din ciubucul umplut cu tutun mătăsos și parfumat de Smirna, boierul nostru închide ochii încetișor, ca și cum ar privi în zare, și se gîndește la ziafetul de astăzi.

Înainte de a fi terminat imacii colindul lor, încheiat întotdeauna cu juruiala de rigoare: „Să trăiești blagorodnice stăpîne la mulți ani cu huzur și noroc!", boierul nostru a bătut din palme și a dat poruncă vătafului său de încredere să omenească pe colindători după cuviință.

Și dacă s-o mai fi întîmplat ca imacii și calemgii să fie și prieteni cu vătaful, ori cu logofătul boierului (și nici nu prea vedem de ce n-ar fi așa, în cazul de care ne ocupăm) apoi atunci, țin-te Pîrleo!

Undeva, în beciuri, în odăile slugilor, se-ntindea o masă aleasă numai cu gustări și vinaturi din cămara boierească, fiindcă o slugă bună nu-nțelege să-și trădeze stăpînul nici la mîncare, sau — Doamne ferește! — să-l facă de rîs în ochii unor nevrednici calemgii, cinstindu-i cu un ciocănel și-o mahmudea chioară.

Dar nu despre mesele slugilor, incropite din furtișaguri mărunte ne pusesem să istorisim. Ci, despre masa mare, boierească.

Iată că — pînă să isprăvim noi de așternut pe hîrtie aceste cîteva palide, sărace însemnări, — limbile ceasornicului au ajuns, încălecate, la ora douăsprezece din zi.

Să intrăm, deci în sofrageria milostivului boier. Ochii ni se opresc de la primul pas, pe luciul strălucminat al pereților de mermer, care imită atît de bine marmurile cele mai rare și mai frumoase; pe tavanurile de o bogăție rară și de bun gust, lucrate în relief de meșterii cei mai buni aduși din Țarigrad.

Pasul ni se cufundă plăcut, ca-ntr-o dulce, lenevoasă nămoleală, în covoarele scumpe de Ușah și Agem, iar aerul îmbălsămat al odăii — vînturat de curenții pe care i-a stîrnit ușa deschisă larg la intrarea noastră, — face să se clatine domol macaturile și perdelele de mătăsărie groasă de Damasc și Alep. Ne vom așeza, smeriți și nevăzuți, pe unul din scaunele sau canapelele lucrate în mahon și abanos, încrustate cu sidefuri și cu figuri de bronz poleit, îmbrăcate în piele de Cordova.

De vom zăbovi aci pînă seara — și nu știm zău, ce ne-ar putea face să ne-ndurăm de plecare —vom vedea cum înfloresc, de aur și sînge, flăcările mici ale luminărilor curate de spermanțet din policandrele atîrnate de tavanuri, cu girandole între uși și ferestre, toate de cristal de Veneția, tăiate cu diamanturi.

Nu te speria, cititorule care m-ai însoțit pînă-aici, fidel și neostenit. Tot ce vezi e aevea nici o nălucire nu-i, dar trebuie să-ți atrag luarea aminte că asta e casa cea mai bogată din București, casa lui Romanit, care „a fost concepută și ieșită din temelii de Faca", și a cărei frumoasă descriere de mai sus ne-a lăsat-o, într-una din scrisorile sale neuitatul și vrăjitul povestitor Ion Ghica.

ÎNTÎMPINAREA OASPEȚILOR

De departe, prin ferestre, pătrunde chiotul prelung, șuierat al amăuților care mînă în buiestru cei patru și șase cai arăbești înhămați la caleștile poleite ale boierilor.

Uitasem să spun că ne aflăm — pare-mi-se — chiar la una

din vechile noastre cunoştinţe, la marele Ban şi Vornic din Lăuntru, Mihail Ghica. Oaspeţii sînt, aşadară, la înălţimea luminatei gazde.

Dintr-o butcă înaltă, plină de flori şi incrustări arăbeşti, purtînd însemnată pe ea Coroana Ţării, coboară sprinten marele Postelnic, Prinţul Constantin Şuţu, Controlorul Statului ; după el, rumen şi dolofan, descinde sprijinit de cei doi arnăuţi din dreapta şi stînga vizitiului, marele Postelnic Alecu Ghica, şeful Despărţămîntului finanţelor. Amîndoi poartă straie bogate, sărbătoreşti, jumătate occidentale – jumătate turceşti.

Peste gherocul strîns pe talie, cu rever înalt de catifea, au încinse şaluri de mătase albastră-sinilie care atîrnă în „franjuri" pînă la genunchi, iar pe deasupra, cu demnitate au pus giubele scumpe căptuşite cu blană grea de lup, iar în cap gugiuman înalt cu fundul de mătase.

Marele Ban îi întîmpină el însuşi, fericit, cu un licăr de adîncă mulţumire în ochii limpezi, cu privirile tăioase, reci, de oţel.

Saluturile pe care le schimbă musafirii cu gazda sînt aidoma hainelor ; o împărechere ciudată, bizară şi familiară în acelaşi timp, de gesturi solemne, europeneşti, şi salamalecuri, temenele şi plecăciuni orientale.

Şi-au dat întîlnire aici, pe scările fostei case a unui Grec bogat din Bizanţ, împămîntenit la Bucureşti, nişte înalţi dregători ai Principatului Valahiei, din anul 1838, sau – mai mult decît atîta – două veacuri osebite, două lumi, două istorii ?

Trecutul şi viitorul, Apusul progresist şi Răsăritul cotropit de osmanîi, veacul fanariot şi răscoala paşoptiştilor, toate se cuprind aici, în clipa asta, cînd marele Ban şi Vornic Mihai Ghica întinde mîna şi se ploconeşte curtenitor faţă de cei doi mari Postelnici îmbrăcaţi după moda Ţarigradului, a Moscovei şi a Parisului.

E o întîmpinare de oaspeţi şi neştiut, nebănuit poate, o întîmpinare de veacuri, o înfruntare a lor.

Mai mult decît o simplă vizită de sărbătoare, întîlnirea asta e un rămas bun al unei lumi hibride, de răscruce.

Au venit, apoi, pe rînd, Maban Grigorie Băleanu prezirele Hatman Constantin Bălăceanu, Logofătul trebilor bisericeşti şi al instrucţiunii publice, om luminat şi cap politic de seamă – Marele Logofăt Constantin Cantacuzino, secretarul Statului – Vel Spătarul Prinţ Constantin Ghica, şeful oştirilor, – şi cel din urmă, grav, greoiu şi hotărît în mers ca şi-n vorba-i chibzuită, înceată, aleasă cu grijă, Marele Ban Grigore Băleanu, preşedintul Sfatului Administrativ din Ţara Românească, purtînd la gît cu trufie ordinul Sfintei Ana cu coroană, crucea Sfîntului Stanislau şi ordinul – aproape nimănui lipsit – al Imperiului otoman, Nişan-Iftihar.

Şi acuma, dacă ne-o veţi îngădui Boleri Dumneavoastră, să poftiţi o gustare înainte de masă. Ţara Românească era, şi atunci, destul de bogată şi de primitoare, ca să nu moară nimeni de foame într-însa.

ZIAFETURI

Îndată apoi intră cafegiul boierului :el vine cu o tavă de argint în mînă, pe care se află depuse, în farfurii lor de filigrane, mai multe feligene pline de o cafea de Arabia, spumoasă şi parfumată ; după dînsul intră cibucciul cu ciubucele de antep şi iasomie, din ale căror lulele, umplute cu tutun din cel mai ales, ieşeau nori de fum mirositor.

Intrarea succesivă a acestor servitori forma o reprezentare pitorească : cunoscînd foarte bine regulile ierarhiei, ca nişte slugi de casă mare ce erau, ei se duceau mai întîi la Marele Ban Grigore Băleanu, apoi, pe rînd, la toţi ceilalţi, şi îşi împlineau datoriile cu eleganţă şi exactitate.

Terminîndu-se ceremonialul cafelei, musafirii – ca oameni cu treburi – începură a vorbi politică şi a discuta despre osebitele legiuri pe care le aveau de rînduit în ţară. Am ajuns aproape de două ceasuri ; amfitrionul nostru, care a trecut cu graţie printre cinstitii oaspeţi, întrebîndu-i de sănătate, şoptind cu unii despre lucruri grave de Stat, se pregăteşte să ne poftească la masă.

Aici e nevoie să-ţi atrag din nou luare aminte, iubite cititorule, – ospăţul de la Curtea Marelui Vornic Mihail Ghica – ca orice ospăţ boieresc de la o sărbătoare atît de mare – purcede la prînz dar nu prea ştim cînd se opreşte. Pregăteşte-te dară, pentru o lungă călătorie.

Eram să uit să-ţi spun că – între timp, – au picat şi cocoanele cele mari cu fiicele şi nepoatele, Doamne şi Domniţe, desprinse din cadrele şi pereţii ctitoriilor de azi.

Spre osebire de obiceiurile noastre moderne, cucoanele au venit în urma boierilor, încotoşmănate în scurteici, coborînd din butcile care le aduceau de acasă unde au zăbovit cu sulimanurile şi tualetele.

Pe ele le cunoaşte bine Ion Ghica, de la balurile Curţii, şi de aceea, îl vom ruga pe dînsul să ni le prezinte.

Sînt cucoane tinere, unele care se poartă legate la cap cu turban, zăbranic sau marabu meşteşugit adus cu coadele cu pamblice şi urmuz, împănate cu stele şi fulii de diamant, îmbrăcate cu rochii de mătăsărie, marţelin sau paplină fără cute, mîneci cu fufanturi, ciupag scurt, pe moda imperiului.

Fetele, codane ochioase şi smerite mîndre-n boiu şi gingaşe-n apucături şi mers, au capul gol, cu pamblici şi cu flori, şi rochii garnisite pe poale cu flonguri de pamblice de stofă.

Cucoanele mai în vîrstă păstrează încă fesul alb, legate cu testemel cu bibiluri, paftale de aur cu pietre scumpe, şi cu şal pe spate.

Şi toate sunt numai graţie şi gingureală, ca hulubiţele.

BANCHETUL

(Ar fi deci, timpul să ne aşezăm la masa cea bogată, anume pregătită de Doamna Vornicească, spre mîndria ran-

gului şi-a casei : căci, din înaltă poruncă, se adusese din Constantinopole tot ce se găsea acolo mai scump în peşti, poame şi vinuri, pe care — unindu-le cu delicateţele gastronomice ale ţării, păstrăvi, mihalţi şi felurite alte mîncări fragede şi gustoase — bucătăreasa Marelui Vornic le topise în cele mai delicioase bucate care aţîţau pînă la paroxism pofta de mîncare a lui Neculai Filimon, amicul nostru care ne-a informat şi asupra artei culinare.

De aceea, să-l punem chiar pe el să ne iniţieze în tainele — pe cît de alese pe atît de grozave — ale banchetului boieresc.

Pe masă, se află orînduite o mulţime de farfurii cu mezeluri de tot felul : marinată de stacoji, farfurioare mai mici cu icre proaspete de morun, ţiţirini jupuiţi, sardele muiate în untdelemn de Mitilene, amestecat cu piper şi zeamă de lămîi de Mesina, măsline dulci de Tesalia, grămădite în formă piramidală ; icre tari de chefal, smochine de Santorini, halva de Adrianopole ; nimic din delicateţele gastronomice ale Orientului nu lipseşte.

Toate aceste mezelicuri sînt aşezate după o regulă militară, avînd la fiecare distanţă de două palme cîte o garafă cu vin galben de Drăgăşani, cu pelin roşu din viile mănăstirii Bistriţa şi cu vinuri orientale de diferite culori şi gusturi, fără a lipsi paporniţele cu anason de Chio şi cu mastică de Corinth.

Înalţii oaspeţi, plăcut impresionaţi de masa cea bogat încărcată care se întindea în faţa lor, sorbiră rachiul cu măsură, pe-ndelete, plesnind uşurel din limbă şi adresînd cucoanelor vorbe alese de duh şi voie bună.

După ce se sculară în picioare, închinînd în sănătatea Domnului Alexandru Ghica şi firitisindu-se între ei de Sfintele sărbători, boierii noştri cătară repejor spre farfuriile cu mezelicuri.

Apoi, în faţa lor, căzu ca din senin un castron cu ciorbă de ştiucă fiartă în varză cu hrean ; pe urmă, se iscară farfuriile lunguleţe cu mihalţi şi păstrăvi raşoi, muiaţi în oţet şi untdelemn ; mai multe vase pline cu iachnii şi cu plachii, cu morun gătit cu măsline şi foi de dafin, cu crapi umpluţi cu stafide şi coconare şi alte felurite bucate cu cheltuială, completează acest început de ospăţ, care fără ruşine poate fi numit domnesc.

Miron Radu Paraschivescu

URSUL

L-am adus cu sania
Prin nămeți din Spania,
Este brun și are gușă
Într-o blană jucăușă...

— Joacă, joacă urs nebun
Altfel te prefac în scrum,
Pielea ta în foi de fum... !

Cînd ajuns-am în Carpați,
Ursul meu fugi la frați
Și urca pe lemne sus
Mușcînd cetina de-apus.

Joacă, joacă urs nebun
În vîlceaua mea de fum,
Vine vremea de albine,
Luna mierii pentru tine...

Ți-am făcut din iarbă lanț
Și arenă dintr-un șanț ;
Urs al meu, din Spania,
Astăzi ars-am sania !

Povestea unui fulg

A venit iarna. A început să ningă. Din mulțimea fulgilor s-a desprins un fulgușor ca o steluță argintie. El a căzut pe căciulița unei fetițe. Aceasta îl scutură și îi spuse :

— Nu te mai așeza pe căciulița mea ! Mi-a făcut-o bunica și nu vreau s-o murdăresc !

— Dar eu nu murdăresc lucrurile.

Fetița mirată se frecă la ochi.

— E un vis, cred. Ba nu e vis. E un fulg care vorbește.

— Dar ce te miri așa ? Tu nu știai că fulgii vorbesc ?

— Nu știam.

— Ei, atunci află !

Fetița îi spuse :

— Stai aici, că mă duc s-o chem și pe Manuela.

Însă fulgul n-a vrut să stea și a plecat mai departe, dansînd prin aer grațios. În drumul lui se întîlni cu o furnicuță care ieșise puțin din mușuroi.

— Ce ființă ciudată și urîtă ești ! îi spuse fulgul.

— Ce dacă. sînt urîtă, eu sînt harnică !

— Bine, dar eu sînt frumos !

— Văd ! Mi se pare că ești din argint, nu-i așa ?

— Da... însă veni o rafală de vînt și fulgul ateriză în buzunarul unui copil. Acesta îl observă și se bucură. Cînd ajunse acasă bagă mîna în buzunar să-i arate bunicii sale fulgu-

de nea

șorul. Însă în buzunar nu era decît o mică pată, umedă. Băiatul strigă :

— Bunico ! Bunico ! Fulgușorul a dispărut ! Precis l-a furat cineva.

— Nu, puiul mamei, s-a topit, răspunse aceasta, și se ridică bătrînește de pe scaun.

Băiatul se întristă. Se duse la fereastră. Privind, el cuprindea cu ochii lui albaștri toată zarea. El vedea fulgii căzînd și se gîndea în sinea lui : aceștia ar fi frații fulgului meu. Ar trebui să-i anunț. Băiatul le strigă fulgilor.

— Hei, voi steluțe argintii, v-a murit fratele !

Însă fulgii, nepăsători își continuară jocul în aer. Băiatul aștepta răspunsul. Însă nu se auzea nimic. El mai strigă o dată. Nu se auzeau decît rafale de vînt și viscolul care bătea în geam. El însă asculta crezînd că fulgii îi vor răspunde. Zadarnic însă. Băiatul a rămas toată ziua să asculte. Fulgii însă n-au dat nici un răspuns. O, cît de frumoși sînt fulgii, dar ce repede mor !

★

Canarul te înveselește cînd ești trist cu cîntecele sale. Eu îl iubesc mult de tot și aș dori să-l am și cînd oi fi mare.

Dar această dorință nu o poate hotărî decît timpul.

Raluca Neacșu

VIS DE IARNĂ

Cînd ninge din sprîncene albe
Puf și petale înstelate,
Grădina-i dans, legată-n salbe
Din transparentele-i palate...

Iar Zîna-Vis dintre voaluri
Aruncă ochilor semințe,
Adunate-n albe șaluri
Ne par niște cerești ființe !

Cum se topesc în palme, știm
Cum lunecă pe-acoperișe...
Privindu-le și noi plutim
Prin lumi de cretă și de vise.

Poezii de
Bogdana Boeru

VIS

În orășel se făcuse de mult întuneric. Becurile s-au aprins unul după altul. Spre miezul nopții nu se mai auzea decît cîntecul paznicului care trecea pe străzi cu o lanternă în mînă. Ceasul din turnul bisericii din centru bătu ora douăsprezece, cînd poarta orașului a fost închisă cu zgomot. Luna se ridică mare și albă pe cer. Ei îi plăcea să își ceamă lumina peste orășelul mic și curat, ai cărui oameni harnici și bravi se culcaseră acum toți.

Se făcuse o liniște profundă. Numai vîntul mai adia încet printre frunzele copacilor de pe marginea străzilor, ca și cînd ar fi fost bucuros că în liniștea aceea, acestea puteau să se aplaude încet între ele. Și cu toate acestea, cu toate că toți locuitorii orașului dormeau duși, cu luminile stinse, o fereastră din centrul orașului mai era luminată.

Micuțul Alexandru nu putea să doarmă. Luna tocmai se ridicase pînă-n dreptul geamului său și se apropiase atît de mult de el că lui Alexandru nu îi venea să-și creadă ochilor. El stătea în pătuțul din dormitorul său și își răsfoia cartea cu poze, pe care tocmai o primise cu ocazia zilei sale de naștere. El răsfoia întruna și se minuna foarte de ceea ce vedea înăuntru. Îi plăceau mai cu seamă paginile cu pitici. Aceștia erau foarte caraghioși.

Cum stătea el așa și se minuna de desenele colorate din carte, în cameră apăru deodată o zînă, care-l luă de mînă foarte fin și încet. Alexandru o privi cu ochii rotunzi de uimire și se înfioră. Dar el n-o întrebă nimic, se lăsă-n voia ei și aceasta îl scoase din cameră și îl duse într-o pădure. Crengile se dădeau la o parte din calea lor, făcîndu-le loc, astfel că ei se adînciră tot mai mult în pădure, pînă în inima acesteia.

Deodată zîna dispăru ca prin farmec, iar Alexandru se trezi, nici mai mult și nici mai puțin, în mijlocul unui alt orășel, că căsuțe mici și rotunde, care nu erau mult mai mari decît el. Soarele strălucea viu pe cer, iar orășelul era deosebit de curat și de prietenos, ve-

sel. El rămase o clipă locului și se bucură. De obicei, el nu era un băiețel fricos. Își dădu seama că orășelul nu era altul decît cel despre care scria în cartea lui.

Deodată ferăstruica unei căsuțe — tocmai cea lîngă care stătea el — se deschise și dinăuntru apăru capul unui pitic, care îl privi bucuros, cu prietenie. „Bună ziua", îl salută omulețul. „Nu ești tu copilașul despre care ne-a povestit nouă zîna?" „Mă numesc Alexandru", răspunse băiețelul. Apoi merse o bucată de drum mai departe și văzu că în jurul lui se adunaseră mai mulți pitici, care îl priveau cu fețe la fel de prietenoase și de hazlii. Toți purtau haine mici și curate, foarte caraghios și viu colorate, iar pe cap purtau niște cipilici de pitici, ca niște scufii.

Aceștia îl înconjuraseră și începură să cînte și să danseze în jurul lui, de parcă ar fi vrut să îi sărbătorească ziua de naștere. Aceasta îi plăcu lui Alexandru atît de mult, că în scurt timp începu și el să cînte și să danseze împreună cu ei. Îi plăcea mult prietenia piticilor. Într-adevăr, era un poporaș foarte vesel.

Pe neașteptate, însă, jocul lor bucuros se sfîrși foarte trist. De undeva din inima pădurii se auzi o voce neobișnuit de puternică și de neplăcută. Alexandru nu-și dădu seama ce putea fi. Muzica amuți și piticii o luară la fugă, cît puteau ei de repede, ascunzîndu-se prin căsuțele lor. Apoi se făcu din nou liniște, ca la început, cînd Alexandru sosise în orășel.

Ce putea să însemne aceasta? El se întristă foarte, privi în jur și începu să plîngă. Bătu la cîteva porți și sună la ușă, începu să strige, dar liniștea rămase la fel de profundă și neobișnuită. Cînd începuse să îi fie cu adevărat teamă, el auzi o voce foarte înceată, care-l striga pe nume. Alergă repede în direcția din care venea vocea, și-l descoperi, printre lacrimi, sub o uriașă ciupercă, pe piticuțul care i se arătase mai întîi la fereastră.

Acesta îi șopti apăsat: „Fugi repede afară din orășelul și din pădurea noastră, că altfel vine spiridușul pădurii și te mănîncă. Afară te va aștepta zîna, care te va conduce mai departe". Și dispăru.

Alexandru fugi și fugi, cît de repede putea el, căci îl cuprinsese o mare frică de spiridușul pădurii. El alergă prin pădure, pînă cînd, în sfîrșit, ajunse-ntr-o livadă. Acolo o găsi pe zînă, care îl aștepta. Aceasta îl luă în brațe, apărîndu-l, și îi spuse cu vocea ei fină și foarte plăcută: „Tu nu trebuie să te temi, Alexandre. Hai, dă-mi mîna ta!"

Cînd Alexandru își deschise ochii, se trezi în pătuțul lui cald. Cartea cu poze îi alunecase din mîini și stătea deschisă la pagina cu pitici lîngă el. Mama lui îl privea, aplecîndu-se deasupra lui zîmbind. Avea aceeași voce, plăcută și melodioasă, ca și zîna din vis.

Gavril Matei Albastru

CUNOAȘTEȚI AUTORUL?

Cruce albă de mesteacăn
Răsărită printre creste,
Cine te cunoaște-n lume,
Cruce fără de poveste?

Peste brațele-ți intinse
Din poiana fără flori,
Uneori s-apleacă în noapte
Cîrdurile de cocori.

Și-n tăcerea nesfîrșită
Sub arcadele de brad
Nu s-aude decît plînsul
Cetinilor care cad.

Cruce albă de mesteacăn
Biciuită de furtuni.
Peste lemnu-ți gol doar luna
Pune albele-i cununi.

Ca de-o mînă nevăzută
Slovele-ți se șterg de ploaie;
Tot mai mult te bate vremea,
Vînturile te îndoaie...

Și ca mîine fulgii iernii
Te vor prinde-n a lor salbă
Și vei dispărea din lume
Cruce de mesteacăn albă.

Sfîntul îngropat sub tine
Cine-l va mai ști de-acum,
Cruce albă, rătăcită
Lîngă margine de drum?

Brațele-ți de vînturi smulse
Se vor pierde pe poteci,
Numai brazda de țărînă
Nu-l va părăsi pe veci.

■ **„Cruce albă de mesteacăn"...** Autorul acestor versuri mai puțin cunoscut astăzi este **Artur Enășescu.** Născut în anul 1888 în Botoșani, Artur Enășescu a debutat la **Convorbiri literare** și a scris la **Luceafărul, Flacăra, Universul literar,** etc. A sfîrșit în mizerie în București în timp ce toate tarafurile bucureștene cîntau: **Cruce albă de mesteacăn** și **E Rițafecioară cu ochii sprînțari** pe care epoca i le datora. A tipărit volumul: **Pe gînduri,** versuri, Buc., 1920.

Viața societății românești a atras în repetate rînduri atenția scriitorilor străini. Despre români și țările lor s-au publicat multe cărți de călătorie în secolul trecut, dar aceste vizite au procurat și teme și subiecte pentru opere de imaginație. Literatura străină inspirată de realități românești este foarte numeroasă și ar merita o cercetare mai atentă. Ea se datorează în egală măsură vecinilor, ca și vizitatorilor de pe alte meridiane. Desigur că cele mai numeroase pagini de literatură despre români se găsesc în apropierea noastră și că ele sînt demne de urmărit. Cercetările lui I. Petrică pentru literatura polonă au scos la suprafață o întreagă literatură inspirată de realități românești. Aceeași e situația pentru scrierile în bulgară, maghiară, ucraniană, iugoslavă. Din păcate de puține ori această literatură care merita să fie pusă sub ochii cititorului român, fie și retroactiv, a fost tradusă în românește. Generația revoluției de la 1848, foarte atentă la cum ne reprezentăm în lume, a făcut primele gesturi de valorificare a acestei literaturi pe teme românești.

PAGINI

Fost-ați d-voastră la București? Nu! Îmi pare foarte rău. Nici n-aveți gînd să mergeți? Încă și mai mult îmi pare rău. Ce oraș, ce case, ce mai femei sunt în București! Acolo veți găsi ochi de Italia, profile de Grecia și sălbatică frumusețe de egipteană. De veți intra în tîrg spre Colentina sau Herestrău, pe ulița Podu Mogoșoaiei, seara pe la opt sau nouă ceasuri, a să vă împle de mirare șirul calescelor de Viena, hamurile strălucinde, caii de Magdeburg, arnăuții în îmbrăcăminte ce bate la ochi, boierii în bogate costumuri asiatice și cucoanile împopoțonate după jurnalul de Paris. Fugînda videre vi s-a împrăștia în o așa pestrețire și veți socoti că Bucureștii serbează vreo mare întîmplare. Dar nu e nimică; aceasta e zilnica îndeletnicire a românilor, care în toată seara viețuiesc la una din asemine primblări. Ce măreață uliță e Podu Mogoșoaiei! Cîte case de peatră cu două rînduri, acoperite cu fer sau cu dranițe! Această uliță, Prospectul Nevii de București, taie prin tot tîrgul; și ce nu veți vedea pe ea! Biserici, palaturi boierești, teatru, birt, toate putincioasele feluri de magazii și de prăvălioare; începînd de la spițerie pînă la bucătăria la care pe o tarabă stau întinse într-un fel adimenitor bucățele de friptură de miel. Dar vin! atîta vin, încît puteți să vă scăldați în el. Apoi espoziție de șipuri și de butelce cu butce de multe colore; și apoi șerbeturi; dar ce șerbeturi! de o mie de soiuri; pe roză, pe ciocoladă, pe vanilie, fără vanilie, unul după altul mai gustos și mai aromatic; precum, de pildă, la cofetăria dinainte cărîa sunt scoase la uliță vro două-zeci de scaune. Vă veți mira de asemine neobicinuință. Să știți însă că alce, după plimbare, vin aburitele cucoane de se răcoresc cu înghețata dată de către amabilii cavaleri. Minune de înghețată! și nu e scumpă; cîte un leu: iar leul are mult mai puțin decît drept credincioasa rublă. În el abia sunt 40 copeice.

Suiți-vă în Foișorul de foc, înaltul turn durat la mijlocul orașului pe patru stîlpi de lemn pentru privigherea focu-

TUNSUL

A fost un pionierat fără prea mari urmări. Reproducem în almanahul nostru o remarcabilă nuvelă cu subiect românesc (Tunsul) tradusă în românește de Alecu Donici și tipărită pentru prima dată în Propășirea, nr. 25, 26, 31, 41, 42 (1840). Dar Propășirea este suspendată înainte ca nuvela să poată fi reprodusă în întregime. Partea a doua a acestei nuvele, de ale cărei calități dorim ca cititorii să se convingă singuri, a apărut cinci ani mai tîrziu în Calendar pentru poporul românesc pe 1845. Multă vreme autorul nuvelei n-a fost cunoscut, deoarece traducătorul trimitea la un Radu Curălăescu de la Cișmeaua văruită a cărui viață și activitate literară era complet necunoscută. Dar cercetări mai atente ale relațiilor culturale româno-ruse au scos la iveală pe autor : el este scriitorul rus A. F. Veltman, contemporan și prieten al lui Pușchin, ofițer în armata rusă cu care în 1828—1829 a călătorit prin Țara Românească și Moldova. Cu acest prilej a prins ecourile răscoalei lui Tudor ca și ale faimoșilor haiduci ai vremii, printre care Tunsu ocupa un loc de căpătîi. Pe lîngă nuvela Tunsul, pe care o reproducem după sursele indicate, A. F. Veltman a mai scris o povestire și despre revoluția lui Tudor Vladimirescu. Vă lăsăm în compania frumoasei traduceri a lui Alecu Donici. Este pentru prima dată cînd cele două părți ale nuvelei, din Propășirea și din Calendar sînt reunite, pentru lectura ei integrală.

UITATE ❁ POVESTIRI CU HAIDUCI

rilor, și veți vedea ca în palmă: 80 mii populație, 16 mii case, mitropolie, 26 mănăstiri, 89 biserici de peatră și 26 de lemn, capela catolică, bisericile luterană și armană, sinagoga evreiască, 35 birturi, 4 băi grecești, 22 cișmele, 4 spitaluri, 3 școli, din care una pentru limba românească și alta pentru vechea slavonă (?), casa teatrului, clubu și rădiul magaziilor de Lipsca ticsite cu feluri de mărfuri: toate aceste e un încungiur de trei mile.

Dar ce viață, ce activitate e în București! Iată, legănîndu-se, merge un boier cu barba netedă, care însemnează mărita lui treaptă; preste albastrul antereu e încins cu briu roșu, benișul e roșu și șlicul sur. Iată mișcînda lăcomie de bani, factorii evrieești. Iată țiganii, pe jumătate goli și desculți. Iată, moldoveanul ce și-a mulș turma de oi, care se paște în rîjma orașului, vă strigă la ureche: „Lapte dulce!" Iată calesce, căruțe, cai, boi, bivoli, oi; tot se mișcă, aleargă, ferbe. Pe la unghiurile orașului și prin mahalale e și mai vie mișcarea; vă sfătuiesc, însă pe acolo să nu vă întindeți privire, căci pe une locuri și cel mai sprinten drăcușor poate adeseori să-și fringă piciorul. Uneori pe podul de lemn lipsesc două trei podele, noroi, strîmtoare, încît două trăsuri nu pot trece alăturea. Și ce să căutați d-voastră prin mahalale? Uitați-vă mai bine la Dîmbovița, ce curge prin mijlocul Bucureștilor. Ea nu e lată, nici adîncă și apa-i are multă asămănare cu zoile, dar are și nășip de aur, și pentru dînsa e compus simtimentalul cîntec:

Dîmbovițî apă dulce! ș.c.l.

Iar apoi ce este mai interesant și mai de luare-aminte în București, acesta e aga Bucureștilor. Niciodată nu mă puteam sătura de privire-i. Ce barbat frumos! Ce față blîndă, măreață și înțăleaptă! Ce barbă neagră, grațioasă, unde și unde cu fire de păr alb, cu toate că Satan a cam îmbătrînit în coapsa vrednicului de respect agă. La București însă nu pricep adevărul acestui proverb rusesc. Aga e deștept și cu inima și cu mintea. De-ați fi văzut dumneavoastră ce plăcută espresie priimea fața lui cînd vizita pre o damă frumușică și o întreba: „Ce mai faci cuconiță?" sau cu cîtă delicateță vizita pre o damă frumu-

șică și o întreba: „Ce mai faci, cuconiță?“ sau cu cîtă delicatețe răspundea la aseminea salutații: „Sănătos!“ Cu silaba din urmă el zimbește plăcut și, prelungind glasul, sfîrșește lin și încet. Încă ce are mai neimitat, aceasta e atunce cînd, arătîndu-vă tablaua cu dulcețuri și apă, vă zice: „Poftim, mă rog!“ O asemine armonie eu de cînd sunt nu am auzit. Aceste două cuvinte încă pînă astăzi îmi răsună la auz pline de dulceață și de farmăc.

Cu toate că aga nu are loc în Divan și stă după postelnic, dar, după legăturile familiare și nemărginita încredere a domnului, el nu dă un ban nici pe logofeții mari, nici pe hatmanul Divanului, nici pe marii vornici. Locul lui e pînă într-atita de însămnător, încît, dacă soarta m-ar fi întrebat cînd m-am născut, ce doresc eu să fiu pe pămînt, îi ziceam: nimic altă decît agă de București! Aga are pînă la una mie lei venit; el e inspector oborului, comandant și cap poliției; are osebită temniță și însuși cu doi boieri cercetează și hotărește pricinile atingătoare de obor. Aș fi dorit să vedeți d-voastră cu cîtă mărire preziduiește aga meu la judecată; cît de încet mișcă din buze, rostind nestrămutatele sale hotăriri, și cu ce respect îl privesc supușii lui. Sau să ieșiți la obor, adunătura măruntului negoț a Valahiei, unde pentru o legătură de ceapă, pentru o bucată de carne de miel, strigă o sută de glasuri; panerile și coșnițele se primblă pintre rînduri ochind provizia; arnăuții cearcă iască și amnare, jidovii taie titiun, băieții fură poame, cinii, mai în depărtare adulmecă carne; strigări, ocări, sfezi... Dar s-a ivit iciula agăi, după el o număroasă suită ; căpitanul de darabani, polcovnicu de tirg, logofătul de agie cu zapciii, ceaușii și slujitorii cu smocuri de vergi și iată că s-a făcut tăcere. Negutitorii schimbă fețe, caută mărfurile, coboară prețurile; toți își iau cușmile și cu frică se închină; iar aga merge măreț, cercetează taxa, caută cumpenele și, Doamne ferește să le găsească la cineva nedrepte; pe loc, fără mai multă cercetare, în mijlocul pieței, să numără vinovatului vro două sute lovituri. Aga merge mai departe și fiește care înalță la cer rugi de mulțămire pentru nepreluingitoarea și dreapta judecată.

Aga nu iesă din oraș. El e stilp de observație a Bucureștilor. Pentru întîmplări de for are zi și noapte un cal înșălat. Noaptea el cercetează straja în toate părțile orașului, prinde furii ca pe muște. Zapciii și slujitorii n-au cunoscut alt cap mai aspru și mai activ; furtișagurile orășene s-au precurmat, din pricină că el cu asprime pedepsea pre acei prinși. Buna rînduială s-a restatornicit în oraș, încît și pe la mahalale au contenit a arunca gunoaiele pe uliță. Aga era hotăritor, aspru și drept, favoriza numai pe acei carii cu rivnă împlinea a lor datorii și îngrijea pentru binele obștesc. Nime nu avea trecere sau, cum se zice, hatir; pe toată ua el bătea la falangă pînă la cinzăci de demoralizați, în numărul cărora adese era și oameni de prin curțile marilor bani și marilor vornici.

Aga se bucura de favorul și cinstirea domnului; cucoanele îl iubea ca pre un bărbat frumos și delicat; cetățenii nu putea să nu-l respecteze ca pe un geniu păzitor a liniștii obștești. Mulțime de anecdote se povestesc prin oraș despre curajul lui la focuri și la prinderea furilor în vreme de noapte. De aceea, să vă fi luat de vorbă ori cu cine pentru agă, nime nu vă zicea nici un cuvînt; ci vă arăta numai o mină măreață, vă făcea un semn cu ochiul sting și pocnea din limbă; iar această mută frază, în părțile răsăritene, cuprinde în sine o elocvență mai energică decît toate putincioasele laude și însămnează rusește: cap! mare cap!

Se vede însă că pămîntul nostru e așa, ca pe el nicăieri, nici macar în postul agăi de București să nu poți scăpa de ceasul rău. De la o vreme aga s-a făcut posomorît și ginditor. El rareori se primbla pe la Herestrău și Colentină;. a contenit a vizita cucoanele, pare că ele nu mai avea ochi înfocați, nici sprîncene negre; ciubucciul arnăut însemna, că cu toată frumusețea chihlimbarului, curățănia ciubucului și bunul miros a diubecului, ciubucu agăi se stingea nefumat. El nu mai cerea nici cafe, nici dulceți. Se închidea în cabinetul său și sta pe gînduri nopți întregi. Necontenit da poronci la zapciii și pandurii ce i se înfățișa cu raporturi, și din zi în zi se făcea mai tăcut și mai serios ; în așa stare nu l-a văzut nime în curs de zece ani de cînd el ocîrmuiește București. Oare ce e pricina unii așa prifaceri ? Iată întîmplarea ;

În acea vreme s-a ivit în Valahia hoțul Tunsul, care a întors asupra-și luarea-aminte nu numai a agăi, ci a Principatului întreg. El se purta ca un virtej, ca o nălucă, ca o fantasie a junilor poeți, de care încă pînă acum nu sunt în Valahia, dar nu e îndoială că vor fi curînd. Tot într-o vreme se ivea pe lîngă Rimnic, subt Mihăilești, și în prijma Craiovii, și cu aceasta a împleticit toate urmările poliției. Dar asta e puțin; adeseori se afla chiar în București, cu nepăsarea unui pacinic și statornic orășan, și iată ce a adus o spaimă obștească în toată populația de optzeci mii a capitalii Valahiei; a străbătut pînă în Divan; a tulburat cele mai puternice capete și cele mai lungi barbe. Întăiul apărător a țării, marele spatar, care numai cît a întărtat pre Tunsu cu a sale darnice urmăriri, tremura în tot minutul chiar pentru persoana sa și, în sfîrșit, cu hotărire s-a lepădat de a zădări în deșert pe hoț. Atunce toți, domnul, boierii și norodul, au aruncat cea de pe urmă nă-

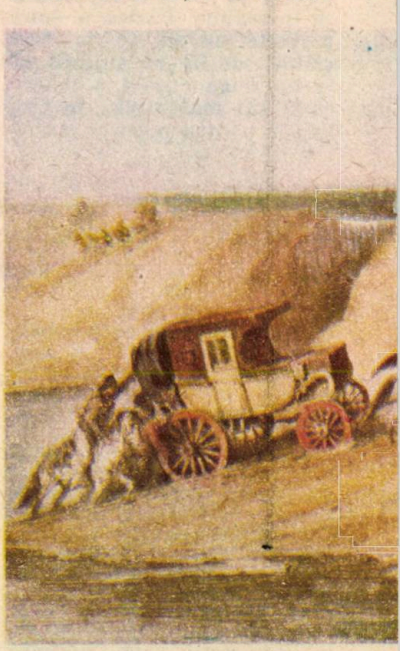

dejde deasupra agăi și l-au rugat să restatorniceaască obștească liniște.

De zece ani cetățenii s-au deprins necondiționat a crede în curajul, mintea și activitatea agăi și tocmai acum un spînzu-

rat că Tunsu să-şi bată joc de-a lui barbă neagră cu fire albe! Trecu un an de cînd aga urmăreşte hoţul cu neadormirea unui vrednic cap de poliţie, a obosit toată agia şi însuşi nu era o zi să nu meargă cu potira prin cele mai depărtate mahalale; iar hoţul, răzînd de neobositul agă, se rimblă ziua-miaza mare prin Bucureşti.

Necrezută, nesuferită obrăznicie!

Într-o duminică a venit la obor, pe un cal sur, un arnăut nalt, bine făcut. El s-a preîmblat printre rînduri, a cumpărat scăpărători şi tutiun, a prînzit şi, încălecînd pe cal, a aruncat la săraci cîteva giumătăţi de mahmudiele, poruncindu-le să spuie agăi: că Tunsul e foarte mulţămit de rînduiala ce se păzeşte la obor. Cuvintele: „Tunsul! Tunsul!" se repetară în norod; gloata feri în lături; cenuşii şi pandurii se luară cu puştile după el; zgomotul obştesc se lăţi; dar Tunsul nu mai era! În depărtare se rădica pulberea şi argintea coada calului.

Aga îşi smulgea barba.

Altă dată o călătoare trupă italiană reprezenta la Antonachi Bărbierul de Sevilla. Public numeros era adunat la asemine raritate. Un gro baron din Transilvania, cu musteţi mari, cu îmbrăcăminte ungurească, şedea lîngă aga. Entuziast şi cunoscător de muzică, el cu toată luarea-aminte observa fieştecare notă. Faţa-i se înroşisă de plăcere şi mîinile de aplaude. În intracturi, care era destul de lungi, el istorisea agăi, cu o pronunţie neamţă-română, despre operi de la Milan şi Viena, despre toate noutăţile muzicale; şi în cursul întrevorbirei, care, pe cît se vedea, era plăcută agăi, ce pe lîngă alte merite, avea şi iubirea frumoaselor arte, baronul de cîteva ori a luat tabac în tabacherea lui. După sfîrşitul piesei, ei se despărţiră prea mulţămiţi unul de altul. A doua zi, aga, deschizînd tabacherea, găseşte un bilet în cuprinderea următoare: „Tunsul mulţămeşte respectabilului agă pentru plăcerea ce i-a făcut la spectaclu de aseară. El va avea de neapărată datorie a se folosi de amabila-i propunere ce-i făcu de a lua dulceţi la dumnealui".

Aga îşi smulgea barba.

Într-un rînd Tunsu încunoştinţază pre un mazil din satul Priponeştii că are să-i vie oaspe, poroncind să-i pregătească un fel de bucate de giumătăţi mahmudiele. Zapciii şi pandurii, în hotărîta zi, încunjurară satul şi se pătuliră cu puştile pin grădini şi pe la case. Pe la miezul nopţii se stîrni vijălie cu ploaie mare. Pandurii, în zafarnica aşteptare, udaţi pănă la oase, de duseră la o cîrciumă ca să sencălzească, lăsînd pe la potice cîte unul de pază. În vreme cînd ei se lăudau că vor prinde pe Tunsul, numai să le pice la mînă, şi de urît bea la rachiu, încît despre zi toţi beaţi se cufundară în adîncul somn, iată şi Tunsul cu voinica lui bandă ca din cer căzu peşte ei şi, legîndu-i pe toţi, poronci să le numere cîte două sute bice şi aşa-i mustra: „Asta e pentru ca pe vitor să fiţi mai cu minte şi mai de ispravă! Cînd vă trimete cineva după hoţi să nu vă abateţi prin crîcime la băutură!

Îmi pare rău de bunul meu prieten agă; el e om cuminte, dar cu nişte mişei ca voi n-are ce face. Mai iată-vă încă cîte o sută de lovituri. Sînt încredinţat că prietenul meu nu-mi va bănui." După aceasta merse la mazil, îşi luă tributul, bău cafea şi se făcu nevăzut.

Aga, nemaiputînd mistui mînia nici în barbă, în deznădejde, lăsă mîinile-n jos.

În Valahia Mică, Tunsul a cerut de la boierul ce trăia în satul Cozia, aproape de munţi, ca să-i numere două sute galbeni, însă nu austrieni, ce olandezi noi; pe care să-i puie în borta unui plop bătrîn din poiana de lîngă sat. Terminul era scurt. Boierul numără gălbănaşii şi cu tremurîndă mînă îi slobozi în fatala gaură. Cu toate aceste, în satul Cozia şi prin munţii vecini era aşăzată potera. Singur ispravnicul sosise de la Cîmpulung şi se jura boierului că va prinde pre sumeţul hoţ. Toate poticile era prinse de călăreţi, ca să dea ştire cînd se va apropia banda. Pedestrimea sta ascunsă la o oierie.

Pe la amează un pandur veni în fuga mare cu ştire că hoţii au poposit cale de un ceas. Toţi săriră. Ispravnicul strînse pandurii călări şi le dete poruncă să taie drumul bandei despre munţi şi apoi pre-ascuns să se tragă după ea spre sat; iar el singur se duse cu pedestraşii ca să încungiure testamentalul plop. În stînga mergea drumul la Cozia, în dreapta era un munte nalt, Tunsul n-avea scăpare, şi nici că se putea alege mai bun loc

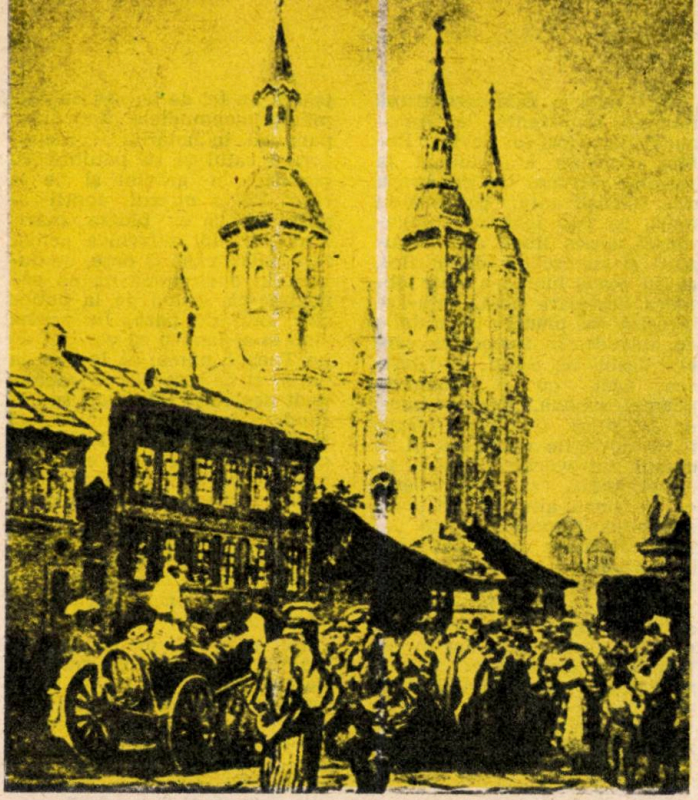

pentru de a-i da șah-mat. Ispravnicul îl va prinde viu cu toată banda lui; îl va duce singur la domn și înălțimea-sa, spre răsplătirea bravurei, nu e îndoială că-l va face armaș mare sau polcovnic de agie.

În acel zăstimp mergea prin sat un țigan desculț, în curtcă stremțuroasă, cu peptul gol. Neîntorcînd luarea-aminte asupra mișcărilor ostășești și zgomotul ce era prin sat, el, cu toată simplitatea unui țigan, cînta :

„Spune ,spune, moldovene,
Care-i drumul la Focșani;
Unde-i casa mititică
Și fetița frumușică"

Pentru de a măsca mai bine poziția armată, ispravnicul poronci clacașilor să-și caute de lucru cîmpului, ca să nu dea prepus că e poteră.

Alt pandur aduse iar grabnică știre că Tunsul a mișcat spre sat.

— Cît de nemerit merge cel țigan cîntînd, a zis ispravnicul către boier. Tunsului nici prin cuget nu-i va trece că noi îl așteptăm aice ca pe un dorit oaspe.

Țiganul însă, mergînd și cîntînd, veni drept la plop, se purtă împregiuru-i și apoi se puse jos la rădăcină; gălbenii era în mînă-i.

— Pare că țiganul a luat banii, înseamnă vechiul lor stăpîn.

Al treilea pandur sosi cu știre că Tunsul e lîngă sat.

— Ce faci tu acolo? a strigat ispravnicul la țigan. Lipsește, baia draculuil Pune gios ce-ai luat!

Dar țiganul număra galbenii și nici baga seamă la ocară.

— Cuconașule! zisă un pandur către ispravnic, el o să ne sminteaască toată treaba. De orice întîmplare, noi avem legați șasă ciini răi. Oară să nu le dăm drumul? Tot sînt flăminzii încalte să apuce cîte o bucățică din cel țigan.

Zapciul dezlegă cînii, smuindu-i, și iată șesă dulăi mari de pe la oierii cu lătret se răpăd la țigan. El însă nu contenea a număra galbenii; dar în clipa cînd a văzut cînii aproape să-l rupă bucăți, puse galbenii în sîn și scoțînd două baltage de fer, legate la capete cu fringhiuțe, făcu două agere mișcări și patru ciini nu mai era. Ceilalți doi, cu cozile strînse, o culcără la fugă spre sat.

Țiganul rizînd tare, și-a ascuns baltagele; apoi, cu pas măsurat, cîntărindu-și cîntecul, și-a înaintat drumul.

Ispravnicul și oastea lui rămaseră uimiți.

— Ce dracu! zise boierul. Oare nu e Tunsul? el a scris că are să vie după bani la amează. Acuma sunt douăsprezece ceasuri.

— În adevăr, răspunse ispravnicul căutînd la ceasornic, tocmai douăsprezece. Ce nerod sunt eu că nu luăi seama mai bine răvașului.

Numele: „Tunsul!" cu putere magică a răsunat în auzul ostașilor. Pe lîngă ispravnic era numai pedestrașii. El singur a plecat fuga după hoți, strigînd:

— Să dea de tot! Să-l impușce pe loc!

Dar la panduri tremura mîinile, și de grăbire și de numele Tunsului. Ei fugea fără spor, impușca fără a ținta; iar țiganul desculț, acățîndu-se iute pe deal, să făcu nevăzut din ochii lor și apoi se zări pe alt deal, în depărtare, în luminoasa atmosferă a munților, în același costum de țigan, însă pe un cal negru cu o șea frumoasă. El se uite pe vale, unde ispravnicul și o mulțime de oameni sta împrejurul plopului; slobozi un pistol și banda hoților, împrăștiată de panduri în toate părțile, se adună îndată pe lîngă a ei capitenie.

Ascultînd astă veste, aga rădică ochii spre cer; căci credința în singura sa putere îl părăsi cu totul.

Ei bine, cine a fost acest Tunsul?

În toată Valahia nime nu știa de unde se trage. Crescut pin munți, deodată a strins o desperată bandă, cu care se preimbla pin Principat. Cu toate aceste, el mai mult căuta aventura decît prădăciuni. Lua adet numai de pe la boierii înstăriți și de pe la mazili; însă agiuta pe sărăimanii lăcuitori și pe nenorociții amorezi și vărsare de sînge nu făcea. De dinsul se vorbea felurite și necrezute lucruri. Unii încredința că el e un prinț unguresc ce și-a părăsit patria pentru o însemnătoare intrigă politică. Alții zicea că e simplu țigan, ai treile spunea că e un boier cu stare ce s-a dedat la hoție după un nenorocit amor ; ai patrule socotea că e femeie ; ai cincile întărea că e evreu ; ai șesele presupunea că este Napoleon. Nime însă nu cunoștea nici adevărata lui fizio-

nomie, nici obicinuitul costum. El se înfăţişa june şi bătrîn, smolit şi balan, în aur şi în stremţe, boier şi arnăut, neamţ elegant şi jidov, călugăr şi femeie ; încît doi companioni ai săi, prinzîndu-se, acu încredinţat, subt jurămînt, că nici odineoară n-au văzut faţa firească a Tunsului. Asemine nedumerire şi mister era pricina că de dînsul se povestea în norod o mulţime de întîmplări dişentate, de care el însuşi nu ştia nimică. Rătăcinda închipuire a norodului superstiţios îi da nişte însuşiri mai presus de natură. Se zicea că are buruiana nevăzută, covorul zburător, sau ciubotele ce îmblă singure. Pe aşa temei el se socotea nălucă, vrînd să curme plînsul îndărătnicului prunc, îl spăria cu Tunsul.

Vara în Valahia e foarte călduroasă. De la nouă dimineaţa pân'la şapte ceasuri sara, obloanele stau închise şi locuitorii şed tologiţi pe divanuri late, iau dulceţi, trag ciubuce şi gîndesc la amoruri. Cu bună samă, zilele verii, atît de fierbinţi, sunt bune numai pentru chef. Ocupaţiile fizice sau morale nu pot avea loc. Şi aşa precum poziţia locului şi climatul formează caracterul unii naţii, apoi nu e de mirare că românii sînt mai mult plecaţi către italianul far niente, decît către osteneală : că subt umbra castanilor, zarzarilor şi nucilor, la ei sîngele circulează mai iute decît la noi, subt triştii brazi ; că ei sunt mai trîndavi şi mai supuşi poftelor, care îi fac a nu pricepe curăţenia asprului moral. Fetile acolo se coc şi se trec ca capelile de modă. O singură scînteie e de ajuns ca să aţîţe vapaie. La triisprezăce sau patrusprezece ani cuconiţa se mărită, după ce avu cîteva amoriuri ; la cincisprezece se face mumă ; iar la şaptesprezece se desparte şi trăieşte-n voia ei. Lipsa creştirei morale, climatul, interesul şi nepăsarea părinţilor despre soarta copiilor, nepăsarea bărbaţilor către credinţa căsătorească, iată pricinile că cea mai mare parte, ca să nu zic toate femeile, în Bucureşti, trăiesc despărţite. Lucrului acestuia nu se pune nici o greutate. Într-o săptămînă se poate cineva însura şi despărţi. De aceea uitaţi-vă la o cucoană de triizeci ani ; oricît să fi fost de frumoasă în tinereţe şi oricum să se îmbrace de bine, nesăbăduitele pofte i-au vestezit fruntea ; toată fiinţa-i e dărăpănată şi arsă. La virsta

de triizeci ani ea este ruină, însă tot cu nepotolite dorinţe asupra vieţii şi asupra amorului.

Dacă o fată vorbeşte greceşte şi franţuzeşte, ştie a dănţa, apoi e binecrescută. Altele se merită numai cu limba grecească, care e întrebuinţată la cele mai multe case de boieri. Viaţa unei cucoane se începe de la opt ceasuri sara ; ziua ele nu trăiesc ; ziua se ocupă uşor cu casnica tualetă, beau cafe, îndreaptă sprîncenile. Arnăuţii le aduc răvăşele ; ele fac răspunsuri, ocăresc ţigancele, iau socotele vatavului, uneori merg pe la magazii ; dar mai de multe ori şed acasă, ascultă şicanele vecinelor cunoscute şi, cu nerăbdare, aşteaptă sara. Masă ţin îndestul de rea ; după-masă dorm şi sculîndu-se se gătesc de primblare. Cucoana trăieşte numai la primblare ; aceasta e a ei menire, iluzie, slavă. Aice îşi arată luxul echipajului, galantomia tualetii şi ademenitoarea frumuseţă. A se înamora cineva de o cucoană poate numai la primblare, care ţine pân' la unsprezece ceasuri. De aice barbaţii se string la jocul bancului, fără cridă, pe aur curat. Iar cucoanele ?...

Unele se întorc acasă, altele merg la cofetăria de pe Podul Moguşoaiei ca să ieie înghe-ţată, iar altele multă vreme nu se pot despărţi de plăcerea răcoarea nopţii, se aude pănă serii. În misterioasa lumină a tîrziu vuietul calescelor închise şi lăsate la bunăvoinţa velunii, în aerul împrospătat de zeteielor...

Pe pragul uşii a unei sale deşarte, care mai totdeauna cuprinde în mijlocul caselor din Bucureşti şi e singura scăpare în zile călduroase, şedea o ţigancă trist răzimată pe cotul mîinii. Asprul păr negru, necunoscut cu dinţii peptenului, se împletica în neorînduială pe capu-i. A ei faţă palidă de un color măsliniu, a ei trăsuri şi boiu fără nici o expresie, înfăţoşa luării amente o selbatică fiinţă a naturii, o buruiană ghimpoasă. În acele minute ochii ei mari şi negri era aţintiţi fără rînd, fără simţire,

la păretele ce înfățoșa în vopsele proaste pe Icar cu aripile topite în vremea cînd a vrut să ajungă la soare. Ea nu cunoaște adevărul acestii înfățișări, deși rău văpsite, și, s-a deprins a privi ca la un gol părete.

Dar iată ușa sălii se deschise. Uitîndu-se împrejuru-i, o fetiță cu rochie albă, cu cataveică de catifea albastră blănită cu samur, a intrat în sală. Ea abia înflorea. Voioasa copilărie era zugrăvită în albăstrii ei ochi. Părul blond lucind ca matasa se împrăștia în bucle pe umerele-i albe ca crinul. Cîtă interesanteță, naivitate și încredere se vedea în fața ei junâ, delicată, de o albeață pătrunzătoare. Ea era luminoasă și curată ca pămîntul în dintîi zi a creației sale. Ca un geniu al luminei se opri denaintea duhului întunerecului :

— Sărmano Stesi, zise cuconița către țigancă, pe tine iar te-au ferecat în lanț. Cu ce-ai supărat pe tatăl meu? Pătrunsă de bunătatea stăpînii, țiganca începu a plînge și a-i săruta mîinile.

— Nu cred că ai furat ceva sau ai vrut să fugi de la noi?

— Nu, cuconiță.

— Apoi ce-ai făcut ?

— Boierul îmi poruncește să nu iubesc ; dar cum voi putea eu trăi fără amor ? O țigancă poate să trăiască fără soare, fără pîne și apă ; însă fără amor niciodat.

— E bine să fii amorezat ?

— Mă întrebi de e bine, răspunse țiganca cu înviosare, și ce poate fi mai bun pe lume? Uită-te, cuconiță Aniță ! În toată lumea nu e neam mai nenorocit ca al nostru. Soarta ne-a osîndit să fim în ticăloșie, să împlinim cele mai grele munci. Cu firul de nisip să stringem noi aur, mîncăm pîna seacă și bem apă. Sîntem drept ocară și nu avem parte nici de copiii noștri. Pentru noi nu e nimică ; nu e nici astăzi nici mîine ; dar noi iubim așa, precum nime nu iubește. Cînd inima țigăncii se aprinde de amor, cînd amorezul tînăr și drăgălaș o strînge întîia dată la al său pept tremurînd și uitîndu-se în ochii ei zice : Te iubesc ! O, ce dulce ! Ce frumos ! Atunce sdrențile acestea se prifac în scumpe mătăsării ; bordeiul afumat în palaturi domnești, iar ochii amorezului scînteiază o deplină desfătare, o fericire fără margini ; atunce nime nu e mai fericit decît țiganca.

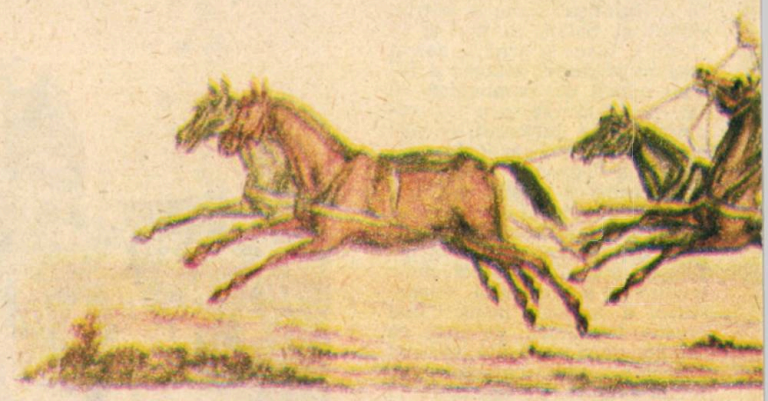

Cuconița s-a înroșit ; ea asculta cu mare luare aminte.

— Întîlnirile noastre sînt rari, urmă țiganca. Oamenii nu ne lasă să iubim în pace ; dar asta nu e nimică ei numai să fie credincios. Un an întreg am adunat năsip de aur și niciodată n-am văzut pe Alecu. Vara a fost atît de călduroasă, munca atît de grea ; iar eu, cînd eram mai ostenită, mă puneam pă mal, închideam ochii și, gîndind la amorezul meu, îmi împrospătam în aducere aminte dulcele lui glas, dezmierdările lui după care mi se reponea puterile. Îmi cîntam cîntecul, și voiasă scoteam iarăși la năsip.

— Dar de mult nu ai văzut pe Alecu tău ?

— De mult ! O, nu. Aseară... Țiganca începu a plînge.

— Cu cîtă nerăbdare am așteptat eu seara de ieri. În sfîrșit sosi dorita noapte, atît de luminoasă, lină și frumoasă, încît asemine nici că am văzut în viață. Toți se culcaseră. Eu m-am pus la fereastră în odaia noastră de sus și am privighiat multă vreme. O adîncă tăcere domnea în oraș. Văzui deodată o umbră clipind prin grădină ; acesta era el, scumpul meu Alecu. Inima-mi începu a bate așa de tare, încît mă temeam să nu deștepte toată casa. El cu mare pază veni supt fereastră. „Alecu !“ „Stesi, sufletul meu !“. Aruncai degrabă frînghiea ce aveam pregătită. Alecu se apucă de ea, ear eu cu toată puterea trăgeam neprețuitul meu odor. Mîna iubitului era acum aproape să mă îmbrățoșeze ; încă o clipă... „Ce faci, Stesi ?“ auziiu neașteptat la spinarea mea. Acesta era tătăl tău cu o căutătură înspăimîntătoare și cu un bici în mînă. De frică, eu am lăsat frînghiea din mînă și am auzit pe Alecu gemînd. Loviturile de bice curgeau asupră-mi ca ploaia ; eu însă nu mă clintiiu de la fereastră pînă ce nu văzuiu pe Alecu că s-a rădicat și, șchiopătînd, s-a ascuns din vedere. Atunce și boierul ostenì de a mă mai bate și porunci să mă pue în lanț și să mă închidă în beciu.

Bătae în palme, semnalul chiemător de slugă, răsună în o odae din lungul casii. Cuconița și Stesi se despărțiră.

În anul cînd Alexandru Suțu s-a orînduit pentru a doua

oară Dòmn Valahiei, Neculaki Bărbucică ocupa în Principat locul marelui ceauș. Avînd supt a sa comandă patru zeci de lefecii și pază pin kvartirurile orașului, el giudeca pricini mărunte și punea pe vinovați la arest. Dar, așa precum cu schimbarea Domnului și dregătoriile țării să renoescu cu alte fețe, Suțu orîndui mare spătar pe un nepot al său, om foarte lacom de bani. Noul spătar de îndată adăogă tributul posturilor atîrnate de el, care pe tot anul se vîndea cu preț hotărît, în numărul cărora era și marele ceauș. În loc de orînduitele pentru acest post două mii, el a cerut trei mii lei. Bărbucică n-a avut să dea și locul lui l-a prins o altă lipitoare setoasă cu nădejde că va stoarce cu vre o mie lei mai mult de la nenorociții cei supuși. Supărat de lăcomia și nedreptatea spătarului, marele ceauș s-a tras în Valahia Mică la moșiea sa aproape de Craiova. Cîțiva ani de-a rîndul el cumpără vite, le îngrășa și le mîna în Transilvania, adunînd prin acest mijloc însemnătoare stare. Dar, cînd singura lui fiică, Anica, a venit la vîrsta de treisprezece ani el s-a mutat earăși în București, fără însă a părăsi folositorul său negoț; care mai ales înfloria subt privighera unui tînăr grec, Costachi ce-l tocmise vătav. Acesta îi îngrășa boii de minune și în cîteva rînduri pe an se ducea cu ei peste hotare. Bătrînul Bărbucică număra la galbeni; se uita cu bucurie la fiică-sa Anica și demonul ambiției n-a întîrziat a i se înfățișa cu ispita de a eși earăși pe scena politică.

Boierilor care doresc să-și facă partide strălucite, le dau sfatul meu să plece îndată la București. Nu vor apuca a intra în oraș, de pe la barieră încă, sau, pot zice, de la cea din urmă poștă se vor arunca la picioarele lor mari ivornici, logofeți, spătari, vistieri, hatmani, postelnici și într-un cuvînt toată aristocrația Valahiei. Blondina e acolo rarita întocmai ca la Petersburg rinocero, talioni și trupa Bartoleti.

Blondină și frumoasă, unică fiică și moștenitoare de o avere însemnată a părintelui său: la cine oare nu va ameți capul? În scurtă vreme Anica se făcu obiectul vorbelor în București. Mulți începură a-i repeta numele, a-i dori întîlnirea și a măguli pe fostul ceauș, însă Bărbucică nu-și perdu mintea. El nicăirea nu se arăta cu fata, o ținea închisă; ear coniței Anicăi nici nu-i trecea prin cuget că de ea se ocupă toți Bucureștii, cu ulițele întregi gîndescu la dînsa și cucoanele o vorbesc de rău fără să o cunoască.

Un singur boer adese vizita pe Bărbucică, acesta era marele vornic a cutiei milelor. Bărbucică cu osebită cinste priimia pe măretul său oaspe, însuși îi da cafeoa și ciubucul și-l petrecea pînă la scară.

Deși gradul marelui vornic de cutie se socotește de starea întîie, precum spre dovadă el poartă barbă și e boer de divan; dar leafa-i e foarte mărginită. El primește șase mii lei pe an; nu are alte folosuri afară numai de singura întîmplare cînd, cineva murind fără moștenitori, i se ia averea la cutiea milelor, și în urmă ivindu-se moștenitorii, cu întoarcerea unei asemenea averi își trage din ea zeciuiala. Pare cu înadins, spre răul marelui vornic, românii se pricepură de-a muri fără avere, sau cu avere și cu o droae de creditori. Cu așa chip, întru așteptarea cazurilor de zeciuială, marele vornic își chieltui toată starea. Trebuea dar o îndreptare măcar prin o căsătorie bănoasă, care în două rînduri l-a mai scos din grea poziție. Adevărat că barba marelui vornic de cutie era bine albă; cu toate acestea, ea era tot bărbă, și una din acele ce au dreptate să poarte în Principat numai șaptesprezece capete mari. Care, dar, din cucoane nu ar fi dorit să fie vorniceasă mare?

Vornicul cutiei se folosea de favorul Domnului și avea puternice legături cu boierii de clasul întîi. El putea cu înlesnire să înainteze pe cineva la rangul clucerului de arie sau mare armaș. Bărbucică iarăși putea foarte bine să-și mărite fata după marele vornic, dîndu-i zestre cîteva sculețe de aur. Aristocrația mărimei mai adese și mai lesne se întîlnește cu aristocrația bogăției.

Multe sări a petrecut Bărbucică cu marele vornic în conversații plăcute; căci, amîndoi fiind oameni șireți, cu minte și cu experiință, încheeră legături prietenoase pe calcule bine chibzuite și numai lor cunoscute. În vreme cînd magnatul vorbea despre măritele sale însușiri, despre rang, putere și buna petrecere a unui om ales, Bărbucică asculta cu supunere și se minuna cum poate cineva să ajungă la atîta slavă. Atunce marele vornic începea a-i măguli agitata ambiție făgăduia să-i mijlocească la Domn un post de starea a treia, pe urmă de starea a doua, și cînd Bărbucică, plin de nădejdii, cu lacrimi de recunoștință stringea mîna înaltului său ocrotitor, marele vornic pentru desăvîrșitul efect îi arăta peste un an, peste doi, de departe, din unghiul casei, barba cu rangul marelui clucer.

În urmarea unor așa conversații, Bărbucică își mărită fata după marele vornic de cutie; pentru care începu a-și aduna banii spre a păși cu tot luxul către solenela țeremonie a nunții, păzită cîtăva vreme subt secret.

— Ce face Costachi? Cum îi mai este? — întreba Anica pe țiganca Stesi, așteptînd cu nerăbdare răspuns.

Țiganca, tristă, clătina din cap.

— Fost-a doftorul? I-a dat doftorii?

— Ce-i trebue lui leacuri! Doftoria nu-l va lecui, sărmanul Costachi.

— Și ce are el?

— Îi arde inima; el singur arde ca un foc. Ochii i s-a dus în fundul capului, fața i s-a uscat, vorbește într-aiure.

Anica oftă greu.

— Nu visează alta decît pe cuconiță, și de nu vă vedea, nu vinea în astă stare.

— Ei bine, ce poate să i se întîmple?

— El o să moară...

Anica i-a pus mîna la gură și n-a lăsat-o să sfîrșească.

Lacrămile i se arătară în ochi.

— De vei porunci, el va trăi ; dar numai dumneata singură poți să-l învii.

— Eu ! Eu pot să înviez pe Costachi ? Aleargă răpede la el, roagă-l din partea mea să trăiască, spune-i că eu nu voi putea suferi amara durere dacă... nu cutez a gîndi ! O, nu ! El va trăi ; așa e Stesi ?

Vestea însurării se lăți în București. Toți se minuna de această însoțire ; de cutie cu fata lui Bărbucică marelui vornic numai Anichii i-a venit ameteală cînd tatăl său i-a făcut cunoscut că ea se mărită.

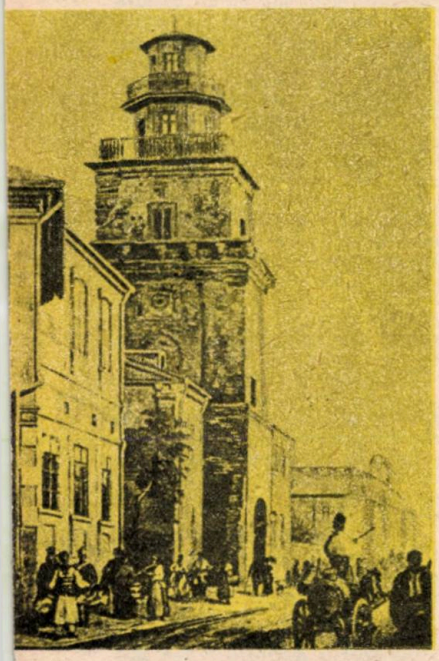

Un șir lung de calește de Viena se trăgea la Herăstrău prin ceața de pulbere ce rădicase. Boierii ședeau măreț cu căciulile brumării în cap, cucoanele zîmbeau nurliu la călărețîi ce cu agerime se purtau pe lîngă ecnipajuri. Vorbele, hohotele și strigările biruiau vuetul roților ; vremea sta frumoasă făgăduind o plăcută plimbare.

Într-o alee deasă a grădinii, supt un faimos plop, ședea Anica mîhnită și deznădăjduită. În citeva luni ea a trăit vecinicia... a cunoscut amoriul ! În fața ei, în loc de voiasa neîngrijire și naivitatea copilăriei, acuma se vedea un gînd apăsat de greutate. Mîncările-i era silite ; în albaștrii ochi scînteia patima amorului, ea se uita la lumea lui Dumnezeu cu neplăcere și adese greu ofta.

Doi pași dinaintea ei sta Costachi în cațaveică albastră blănită cu vulpe, și cu fes roșu în cap, ce avea un canaf vînăt, lung. Nici o frumusețâ osebită nu era în fisionomia bietului grec; singuri numai ochii înfățișau în el mîntea, bunătate, curaj și tărie de caracter. Dacă Anica l-ar fi întîlnit în societate ea nu ar fi întors asupra lui nici o luare aminte; dar acesta a fost întîiul bărbat, tînăr, cu suflet bun și supus, carele, cu tot farmecul învățăierii, i-a vorbit inimii în acel timp cînd ea cerea amor. Anica și-a pironit viderile la Costachi, s-a ademenit de a lui cuvinte, ea nu vrea să se mai uite împregiur, supuindu-se plecării. Era ferice și pătimia, trecînd cu repegiune procesul amorului. O oftare, o căutătură a amantului, pentru dînsa era de ajuns. În acea vreme ea nu judeca nimică; căci se născu în călduroasa clîmă a Valahiei.

În lume nu e femee frumoasă pe care să o slăvească tot universul; nici caricatură care să nu-și găsească pereche. Gustul oamenilor e organizat atît de variat și minunat încît să nu vă temeți, domnilor, că nu veți afla femee după gustul fiecăruia. cu inima înflăcărată de amor; trebue numai să o căutați între oameni. Nu vă mirați pentru ce cutare place cutăriea și celălalt alteia. Aceasta eu vă pot deslega foarte ușor cînd dumneavoastră îmi veți lămuri: pentru ce colorul albastru prinde la galben și ponso la verde, și pentru ce nu e nici o văpsea care să nu facă armonie cu alta ?

Dacă caracterul și mintea, căruța cu doi cai și cîteva sute de galbeni nu fac bogățîe, apoi Costachi era sărac. Neobosit în activitate, el nu contenea a umbla prin principat negutitorind cu vite și fără să gonească mari folosuri, găsea plăcere în traiul său cel variatic și neatîrnat. Mai adese el petrecea la Bărbucică, carele nu putea în destul să se laude cu a lui iscusință în întorsuri negutitorești și dare de socoteli cinstite. Acesta îl tracta ca pe un oaspe dorit; îl punea drept pildă la cei casnici și toți fără excepție ziceau: că Costachi e om de ispravă; căci el era modest, bun și galanton la daruri.

Trist, cu ochii în jos sta el acum dinaintea idolului său, ca un osîndit dinaintea pedepsii, temîndu-se a precurma învăluitoarele gînduri a Anicăi. De cînd barba marelui vornic s-a pus între norocul lor ei pentru întîea oară acum se întîlnirâ.

— Cînd pleci, Costachi ?

— Astăzi, acum, în dată, drept din astă grădină. Tatăl tău m-a însărcinat să-i vînd multe cîrduri de vite; îi trebuesc bani, și eu îi voi aduce, pentru cucoana marelui vizir.

Anica oftă greu.

— Dar ei nu m-a întrebat încă de vreau să fiu a lui femee !

— Ce le pasă despre a ta voință! Marele vizir are nevoie de banii tăi; tatăl tău dorește să se facă mare clucer; oare nu e destul atîta? Prețioasele tale haruri și bunătatea inimii sînt uitate. Rămîi sănătoasă ! mă duc pentru tot-deauna! nu pot să te văd în brațele unui verigaș bătrîn. Mai nainte de a te face vornicească mare îți vor aduce din partea-mi prezent de nuntă o mînă de țărnă de la mormîntul meu.

Un țipăt dureros eși din peptul fetiței.

— Viață sau moarte? prelungi Costachi cu un glas puternic și hotăritor. O singură minută pentru sentențîe!

Cu ochii plini de lacrămi, și acoperind fața cu mîinile, Anica se aruncă în brațele lui Costachi.

Înfiorătoare jurăminte, lacrămi de plăcere și desmierdări au fost încheerea scenei.

Tiganca Stesi de departe se uita la norocîții amorezi. Ea vinea acum să spue lui Costachi că trăsura-i gata, dar s-a prit văzînd îmbrățoșările tinerii pereche. După toate acestes-a pus la cale așa: ca peste zece zile, pe la patru ceasuri după masă, cînd se mai liniștesc Bucureștii, să vie țiganca cu Anica într-una din mahalalele de pe malul Dîmboviței, unde el le va aștepta cu trăsura gata de a pleca în dată la Carpați, și de acolo vor trece peste hotar și se vor așeza pentru totdeauna în Transilvania.

În vreme cînd Bucureștii cu

multă dorință aștepta strălucita serbare a nunții marelui vornic de cutie două ființe numai nu lua împărtășire în obștească bucurie și suferea cele mai grele sufletești învăluiri: Anica așteptînd ziua hotărîtă de Costachi și Aga urmărind pe Tunsul. Acesta însă în cîteva rînduri dăduse de urmele sumețului hoț; îl preja cu polițienească prejă și cînd nu-i rămînea atît decît să-l prindă în capcană Tunsul îi scăpa de subt mînă.

— Nu vreau să mai fiu Agă dacă nu-l voi prinde. Încă o săptămînă, două, și apoi mă duc la Măria sa vodă să îl rog pe altul. Așa era gîndul Agăi. ca să orînduiască în locul meu

Necurmata urmărire a bandii și înțăleptele păsuri l-a deprins la oarecare semne de a ști unde se află Tunsul. De la o vreme el îndrăgise Odobeștii, un sat ca la două ceasuri departe de Focșani. Niște oameni înarmați veniseră la o cricimă după rachiu; un arnăut care le cumpără doi berbeci și-i mînă la munte; apoi într-o depărtare se văzură cîțiva cai cu șelele pe ei care zi și noapte păsteau în earbă. Un om îndrăzneț străbătînd mai departe însemnă subt un deal o peșteră acoperită cu butuci și în ea niște figuri de oameni înarmați. Despre aceste viind știre la București, Aga prinse la suflet și cu încredințare gîndi în sine: De-acum e al meu.

Poate că cunoscînd bine poziția locului Tunsul pentru întîia oară s-a zăbovit la Odobești și prin aceasta a dat Agăi vreme să adune numeroasă potiră. Urmele Tunsului era atît de văzute, dispozițiile Agăi atît de sigure, mîniea pandurilor asupra hoțului atît de mare, încît fie Tunsul de șapte palmace în frunte, fie el singur satan sau nălucă; dar peste cîteva zile trebuia să pice în mîinile poliției.

O noapte întunecoasă cu fortună se întinse asupra Bucureștilor. Ploae cu peatră zuruia pe acoperămîntele caselor și pe la ferestre; în depărtare răsuna tunetul și fulgerile șerpuia cerul învăluit de groși nori. Ulițele se pustiseră. Unde și unde se zărea lumină și lătrau neadormiții ciini.

Pe un divan frumos ședea Aga, răzimat de perini; lumănările abea arzînde îi înfățișa fața posomorită. El cerea dulcețî, bea ciubuc și cafe, însă fără gust. Toată gîndirea-i era pironită la trimisul de la Odobești pe care-l aștepta din ceas în ceas.

Deodată vîntul răzbătu în odae; Aga se întoarse spre fereastră și văzu denaintea-i un boer cu barba sură care tînzîndu-i mîna îi salută cu întrebare: Ce mai faci, cuconașule? Neobicinuita venire a oaspelui căzut ca din pod făcu pe Agă nici să-i răspundă la salutație.

— De mult n-am avut nenorocirea a vă vedea, Domnule Agă: dumneavoastră cu ocupațiile slujbii, eu cu trebile... Dar ce vreme-i afară! Trebue foarte mult să vă iubească cineva ca să easă din casă pe astă vreme...

— Mă rog să știu cu cine am cinste?...

— Nu mă cunoști? Ha, ha, ha! iată cum se uită prietenii! Îndată rog ertare! am ale mele deprinderi.

Oaspele s-a dus la ușă și s-a uitat în odaia vecină.

— Nu e nime, dar ce-i bine nu-i rău; să închid eu ușa ca să nu ne asculte cineva. Mi se pare că nici fereastra nu am închis-o bine. Mă tem să nu răcească scumpul meu prieten, respectuitul Agă.

Aga își făcea cruce, neînțelegînd ce să fie aceasta; dar cînd oaspele cu nas lin s-a apropiat de el, atunce în loc de boer el văzu denainte-i un călugăr nalt, uscăcios și cu barbă roșie.

Călugărul se lăsă pe divan.

— Te pune în mirare schimbarea mea. Dar fii liniștit. S-a schimbat înfățișarea-mi ear nu simțirea. Eu îți sînt tot același prietin către care tu ne ești prea drept. Aveam de mult trebuință să-ți vorbesc ceva. Așa! îți sînt prietin adevărat la care tu gîndești și zi și noapte. Eu sînt Tunsul...

Aga săltă din loc.

— Cu aceasta încă te întîmpin mult iubite și cinstite prietin, că dacă vei striga sau vei vorovi mai tare decît obicinuit apoi îți voi pune în gură această giucărie.

Tunsul scoase din mînecă un baltag legat de mîna-i cu sfară. Agă se înăduși de mînie; dar să pusă cu înțălepciune lîngă hoț.

— Eu am venit să-ți mărturisesc adevărul. Ești isteț, cu minte, neadormit și brav. Tunsul de mult ar fi spînzurat dacă supușii ți-ar semăna cît de puțin. Multe planuri frumoase și le-a desființat chibzuința ta. Ești singurul meu dușman: dar eu sînt drept și numai ție voi păstra în inimă cel mai sincer respect.

Aga ședea încremenit.

— Nu de mult însă am aflat că dai pe la crișme oci nouă,

La culesul viei pe dealul Filaret ; în depărtare panorama orașului. Acuarelă de Preziosi.

nu ți-e destul o sută mii lei ce-ți aduce postul tău. Ești un om măsurat și bun econom. Zece mii lei ce ai putea stoarce din această îngăduită nedreptate nu ți-ar face vre un folos însemnător ; atunce cînd această încărcare are să cadă pe bieții birnici și țigani care în tot chipul sînt asupriți. Fii mărinimos și îndurător schimbînd ceea poruncă.

Aga tăcea.

— Aseară fără nici o vină s-au închis la grosul agiei doi bulgari de la Catargi. Logofătul de agie vrea să dovedească că ei ar fi adus la obor boi de furat, numai ca să le ia mită. La ce să se asuprească norodul ? Poruncește să-i sloboade.

Aga făcu din cap semn de unire.

— Foarte-ți mulțămesc ; trebile mele s-a isprăvit. Să mai vorbim despre noutățile și intrigile orășenilor.

Cu aceasta Tunsul începu a-i spune niște anecdote de cucoane și cuconițe atît de glumețe, și niște scene familiare atît de comice, încît Aga pe nesimțite luă parte la plăcuta întrevorbire cu hotul.

În mijlocul unei istorisiri Aga s-a sculat să-și aprindă ciubucul ; dar cînd s-a-ntors la locu-i văzu dinaintea sa un călugăr, ce un țigan strențos, cu toate întorsurile și mișcările unui țigan.

— Tunsule, zice Aga, tu ești drac nu om. Mult îmi pare rău că-ți pierzi bunele însușiri în fapte rele.

O amară zîmbire se ivi în fața țiganului. El tăcu puțin și apoi cu multă simțire strînse mîna Agăi.

— Mă duc. Trebuie însă să-ți las un suvenir. Atunce pe părete să ridica un paing ; Tunsul făcu o mișcare din baltag și paingul rămase turtit.

— De-acum îți dau voie să chemi toată Agiea.

Fereastra se dăschisă... și Tunsul în întunecimea nopții se făcu nevăzut.

A doua zi Aga s-a sculat foarte supărat. El se lupta să-și facă o idee că a visat întîlnirea cu Tunsul ; dar uitîndu-se la părete i se părea că și paingul din mormîntu-i își bate joc de el. Cătră seară a sosit trimisul de la Odobești cu știre că potira încongiurară în faptul zilei peștera pe departe luînd toate măsurile ca să nu simtă hoții ; și cînd a socotit că e bine să facă lovire, atunce în loc de hoți aflară cîțiva berbeci îmbrăcați în cataveice și cu fesuri pe coarne. Aga se uita cu coada ochiului la părețele cel cu paing. Două zbîrcituri adînci i se arătară pe frunte.

În zadar limbele rele căuta pe Aga pentru ca să-l întrebe despre ce-a dă urmă prindere a Tunsului de care se lățisă vestea. Două zile el nu s-a arătat în București ; însă și acasă paingul turtit nu-i da pace.

Trebuia luate măsuri hotărîtoare pentru prinderea Tunsului. Aga deschise lada și scoase un săculeț cu galbeni. De acuma ești al meu, zise el cu un zîmbet înrăutățit.

Nu este obiect sau lucru ; nu este simțire sau virtute pe care în veacul nostru să nu le poți cumpăra cu bani. Din această regulă sînt puține excepții. Aga sună aurul și răsunarea se repetă în credinciosul tovarăș al Tunsului, Iordachi Bulas. care le hotărî să-și vîndă căpetenia.

Spre Sfîntul Ilie podul Dîmboviții era împănat de oameni înarmați. După încredințarea vînzătorului Tunsul avea să intre în București pe la patru ceasuri într-o căruță verde cu șase cai de poștă. Aga și Bulaș se uita pe drum de la o casă de aproape. La hotăritul ceas căruța verde fugea pe podul Mogoșoaei.

— Tunsul, zice Bulaș !

Căruții s-a strigat să steia. Dar surugiul călare pe un cal de la roate mîna cît se putea fără să întoarcă luare aminte asupra zgomotului. Însă cînd căruța a intrat pe pod, Aga porunci să împuște. Doi cai căzură pe loc și pandurii încongiurară pe drumețul trezit din somnu-i prin strașnicile înjurături. În nedumerire el se uita la norodul ce-l împresurase și nu-și putea închipui unde este și ce să facă.

Acesta era polcovnicul rusesc G...

Atît Aga cît și Bulaș a înmărmurit de mirare. Polcovnicul se căuta de nu e rănit ; sluga-i s-a trimis la spital să-i facă operația scoaterii glontelui.

— Pentru Dumnezeu, porunciți mai curînd să curețe podul, striga Bulaș. Nu e cu putință ca el să-l fi mințit ; trebuie să vie numaidecît.

— Iar de nu va veni, răspunsă Agă cu glas hotăritor, capul tău se va expoza mîine în piață.

Liniștea de mai nainte s-a restatornicit pe pod. Pandurii abia își încărcară puștile și iată altă căruță cu niște cai venea de afară.

— El ! zice Bulaș, acoperindu-și fața cu mîinile, pare că se temea să se uite la Tunsul.

Caii se opriră.

Acela în adevăr era Tunsul singur singurel. Dar în desperație el s-a luptat mult și văzînd că nu e chip de scăpare s-a aruncat în Dîmbovița unde ca un leu întăritat de răni se apăra de panduri cu credinciosul său baltag ; însă pîn în sfîrșit fu prins și ferecat în lanț.

În acel zgomot nimeni n-a avut seama nici la țipătul dureros, nici la Anica căzută în amețeală pe mîinile țigăncii Stesi. Aceasta era ziua în care făgăduise Costachi să vie după Anica. Ea l-a cunoscut în Tunsul.

Peste cîteva zile Tunsul a fost pedepsit în privirea a tot norodul ; după aceea și banda lui s-a împrăștiat de la sine.

Tradusă de Alecu Donici

TUDOR VLADIMIRESCU ANTIETERISTUL

Asasinat mişeleşte de o mînă de intruşi care invadaseră Ţara Românească, Tudor Vladimirescu are nenorocul sau privilegiul de a fi încă obiect de litigiu. Pentru unii istorici Tudor a făcut parte din societatea secretă grecească exclusiv antiotomană Eteria şi legămîntul lui cu societatea eteristă i-a adus pieirea, ca unui insubordonat. Pentru alţi istorici Tudor n-a făcut parte din societatea secretă a grecilor, Eteria, ci a acţionat independent ca adversar al boierimii şi al fanarioţilor, suprimarea lui de către căpeteniile Zaverei fiind un asasinat ordinar. Recent Mircea T. Radu a arătat într-o carte nouă despre anul 1821 şi Tudor Vladimirescu că o riguroasă comparare şi verificare a izvoarelor nu susţine nici subordonarea lui Tudor la planurile Eteriei, nici sensul antiotoman al revoluţiei sale. Mircea T. Radu deosebeşte net între Revoluţia lui Tudor şi Zavera lui Ipsilanti şi între direcţiile diferite ale celor două insurecţii.

Reproducem mai jos un fragment din memorialul colonelului Voinescu Ioan, pus la dispoziţia noastră de Petru Costinescu care pregăteşte editarea lui, unde se dezvăluie o optică asupra evenimentelor foarte disociativă : deşi nu este adeptul curentelor politice revoluţionare, Ioan I. Voinescu face o distincţie netă între revoluţia lui Tudor şi Zavera lui Ipsilanti, ca şi între caracterul diferit al celor două mişcări politice. Rugăm pe cititorii noştri să nu-l confunde pe colonelul Ioan Voinescu I, traducător şi autor dramatic de la mijlocul secolului XIX, cu Ioan Voinescu II, membru al societăţii Frăţia, mare animator al cercurilor literare româneşti, prezent în dedicaţiile lui Grigore Alexandrescu. Dacă colonelul Voinescu, fost aghiotant domnesc, priveşte cu rezervă mişcarea lui Tudor, acţiunile paşoptiştilor şi domnia lui Cuza, maiorul Voinescu II, fratele mai mic al primului, este un căuzaş, un om al revoluţiei. Confuzia nu e posibilă decît la prima vedere.

Un fragment din acest memorial a fost reprodus în Revista Carpaţilor, mai 1860. Alt fragment a fost reprodus, cu un studiu de C. Rezachievici şi Valeriu Stat în Studii, Revistă de istorie, nr. 5/1978. Din cele circa 200 de pagini, aceste ediţări fragmentare au pus în circulaţie o mică parte a textului. Semnalăm însă totodată surprinzătoarele coincidenţe dintre memorialul colonelului Voinescu I, privitoare la evenimentele din 1821 şi cartea din 1822 a francezului F. G. Laurençon. (Sublinierile aparţin redacţiei.)

IOAN VOINESCU I SAU F. G. LAURENÇON?

DIN MEMORIILE COLONELULUI IOAN VOINESCU I

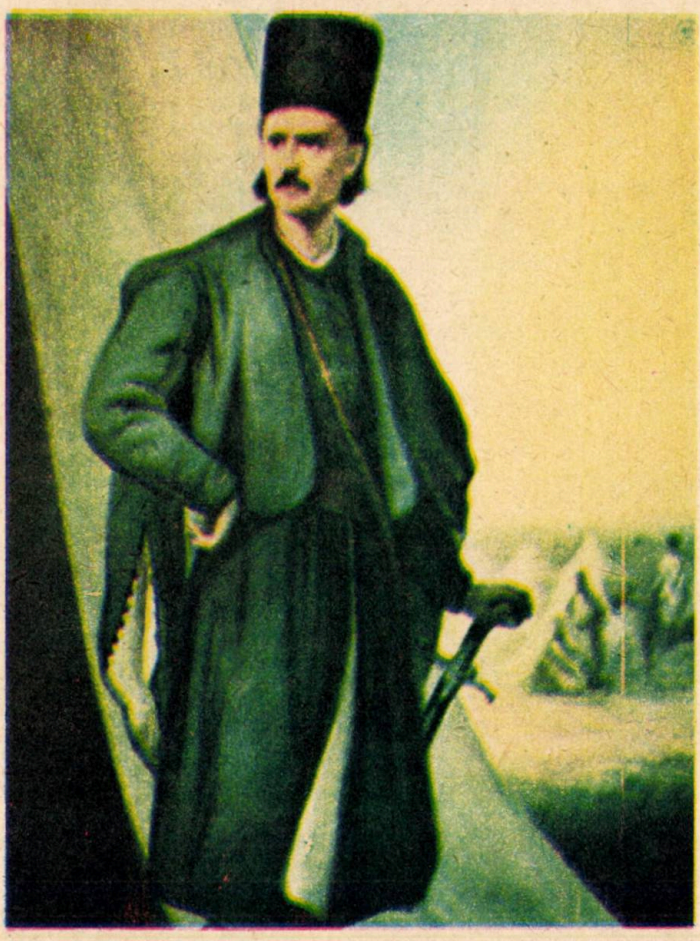

"Peste cîteva zile după intrarea lui Tudor în București, a sosit și prințul Ipsilanti, așezîndu-se cu tabăra lui la Colintina. Atunci s-au văzut prin oraș vitejii batalionului sacru îmbrăcați în veștminte negre, cu simbolul morții la căciuli surmontat de cruce și cu eșărpe tricolore și cocarde. Palatul Brîncoveanului se pregătise pentru Ipsilanti, dar el n-a voit să intre în oraș, și drumul între Colintina și București se umplu cu trăsuri de dimineața pînă seara, fiindcă notabilii care mai rămăseseră neemigrați mergea să-și prezinte omagele lor prințului Ipsilanti și fraților lui, Gheorghe și Nicolae. Toată lumea se mira pentru ce nu intră în București, fiindcă nimeni nu știa că Tudor și Sava nu aveau încrederea unul în celălalt, și cu toate că ei se arătau uniți în aparință, dar Tudor rezida la Cotroceni și Sava în București. Această aparință înțelegere a lor, neplăcînd lui Ipsilanti, a preferat să stea în Colintina. Cu toate acestea doctorul Hristari, călduros partizan, înrola oameni pe seama lui Ipsilanti și totdeodată prin intrigi de tot felul, și prin promisiuni reușî a atrage pe Tudor și Sava la Ipsilanti, dar acesta nu era mulțumit văzînd pe Tudor că nu îmbrățișează cauza grecilor, căci la o întrevedere ce avu cu dînsul, vrînd să-l sondeze, acesta îi zise aceste memorabile vorbe: Prințe! Scopul măriii tale nu se potrivește cu al meu. Te-ai înarmat ca să izbăvești pe greci de tirania turcilor, și eu am luat armele ca să mîntui țara mea de apăsătorul jug al grecilor. Locul măriii tale nu este aci, treci Dunărea și măsoară-te cu turcii, eu nu am de gînd să mă bat cu dînșii. Eu nu combat decît împilările care au adus patria mea în ticăloșie. Armia măriii tale însă este prea slabă și nu se poate lupta cu puterea otomană și de nu vei fi sprijinit de vreo putere străină, n-ai să încerci decît nenorociri.

Ipsilanti s-a silit în tot chipul să-l tragă în partitul său, dar el n-a voit, și așa s-au despărțit foarte nemulțumiți unul de altul. După cîteva zile Ipsilanti a pornit fără veste din Colintina și au mers de s-a așezat la Tîrgoviște. Această poziție îl apropia de hotar; din care se înțelege că el d-atunci medita retragerea sa, căci vedea bine că trebile nu merg după dorințele lui. În cursul acestor evenimente turcii stau în loc fără să cuteze a trece Dunărea, ca să nu calce tractatul cu Rusia încheiat la 1812. Poarta avea știință din raporturile răposatului domn A. Șuțu despre conjurația grecilor, dar se temea să nu fie sprijiniți de Rusia; de aceea pe de o parte a dat strașnice ordine pașilor și ianicerilor după linia Dunării, să nu cumva să treacă dincoace, iar pe de alta a trimis ambasadori la Laibah unde era adunați suveranii Europii în Congres, ca să întrebe dacă vreo putere a autorizat fapta prințului Ipsilanti, și puterile au dezaprobat conduita lui, lăsînd Porții facultatea d-a băga oștiri în Principate: pe acest temei pașii de Silistra și Rusciuc primiră ordine a se împreuna și a trece Dunărea.

În București trăsuri nu se mai vedea, groază era scrisă pe

toate feţiile. Logofătul Alexandru Filipescu (Vulpea) ce luase direcţia Afacerilor Statului, ca să poată întîmpina cererile lui Tudor şi să organizeze un fel de guvern pentru siguranţa publică, aşteptînd nişte timpi mai favorabili, nu cruţa nici osteneli, nici povăţuiri lui Tudor pentru binele public, sacrificînd chiar din starea lui, numai ca să nu dea nici un sujet de nemulţumire, dar rebelul l-a închis în Belvedere dinpreună cu mitropolitul Dionisie şi episcopul Argeşului, Ilarion. Acolo şezînd aceste persoane, care ar fi putut negreşit să emigreze mai nainte dinpreună cu ceilanţi boieri şi episcopi, dar au preferat să stea pe loc cu speranţa d-a potoli orice turburare, s-au pomenit într-o zi c-o ghiulea azvîrlită din monastirea Cotroceni, căzînd chiar aproape de locul unde stau adunaţi şi consultîndu-se ce să facă. Cu intrarea turcilor în Capitală, puţin după aceasta, s-au strecurat şi aceste persoane apucînd drumul cu mare pripă spre Cronstadt ca să-şi scape viaţa, iar Tudor cu oastea lui o croise mai nainte spre Piteşti.

Ipsilanti a intrat în Tîrgovişte pe la începutul lui aprilie în săptămîna patimilor, şi fiindcă în astă săptămînă după cum este ştiut oamenii merg la biserică, ca să nu-şi lase casele singure pe timp de noapte, s-au vorbit între dînşii să facă serviciul bisericesc ziua, ca să se poată păzi noaptea de prada unei oştiri de adunătură şi fără nici o disciplină. Prinţul A. Ipsilanti cu fratele său(u) George au rămas în Tîrgovişte, iar celălalt, Nicolae, a trecut la Cîmpulung c-o mică parte de oştire.

Atunci se văzură pe stradele bătrînului oraş o mulţime de uniforme eterogene. Unii erau îmbrăcaţi în negru precum am zis mai sus, şi se numia mavrofori, care forma batalionul sacru, alţii în haine arnăuţeşti, căzăceşti, polone, şi altele : ocnile şi închisorile statului spărgîndu-se de rebeli produseră acestei oştiri o gloată de banditi. Închipuiască-se dar haracterul astfel de ostaşi ! Casele, moşiile oamenilor se făcură prada jafurilor. După aşezarea lui Ipsilanti aci, s-a făcut punere la cale pentru întărirea oraşului, şi s-a făcut şanţ despre Bucureşti, care se putea sări cu picioarele înpreunate, mai adăugîndu-se două sau trei bastioane fără tunuri, pentru că toată artileria armiii era compusă de trei bucăţi de cîte o jumătate funt, şi una de trei funţi hrăpită din Iaşi, unde servau de împuşcare la sărbători şi ţeremonii. După ce s-au făcut astă pregătire de defensivă, s-au gîndit la aprovizionarea oştirii cu muniţii de resbel. Unde să găsească plumb ? au alergat la Mitropolie ornamentul vechei capitalii, care era învelită cu acest metal, au dezvelit-o şi au început să toarne gloanţe, dar ziua se turna şi noaptea le întrebuinţa la jocuri de veselie. Ghiulele au pus să se fabricheze de sticlă la o fabrică aproape de Tîrgovişte. Dar ce le păsa lor, fiindcă aştepta pe prinţul Dimitriu, care se zicea că vine de peste Prut cu 16 000 de combătanţi şi cu 24 de tunuri cu toate trebuincioasele.

Aceste vorbe într-adins răspîndite, produseră o completă siguritatea în oştire, şi nici nu se mai gîndea nimeni la disciplină, la exerciţiu, ori la pregătire de resbel : singurul batalionul sacru se esersa în toate zilele. Balurile, banchetuirile nu se mai curmau de la căpeteniile armiii, şi jăfurile de tot felul de la rangurile de jos. Nici poliţie, nici avanposturi, nici măcar iscoade nu esistau, încît un spion turc, cît au ţinut tabăra în Tîrgovişte a trăit în mijlocul politiii îmbrăcat ca negutător armean, fără să-i bănuiască cineva cît de puţin. Acei care veneau să depuie bani la casă, erau primiţi cu cea mai mare politeţă, dar acei care avea să ia bani, erau înbrînciţi totdeauna cu brutalitate.

Oştirea nu era plătită, pentru că acei care ţinea fondurile în mînile lor zicea că este ruşine a cere plată, cînd ostaşiilor ce se bat numai pentru glorie şi libertate nu le trebue decît praf şi plumb. Dar fiindcă nu li se plătea, cel puţin urma să fie nutriţi, şi nutrimentul era luat din spinarea bietului ţăran, căruia se lua grîul, orzul, porumbul, vinul, vitele, păsările, cu un cuvînt tot ce avea, fără nici o plată, adică se lua de la ţărani prin requisiţie ce mai rămînea neluat de către rebelii arnăuţi, ce umblia prin sate fără nici un căpătîi, şi în toate zilele se băga în Tîrgovişte turme de oi, cirezi de boi, vaci, porci şi tot felul de păsări, cu un cuvînt ţara nu înfăşiţa decît chaos de amestecătură şi devastare completă.

Arnăuţii, cînd găsea prin sate vreo pivniţă cu rachiu sau vin, mai întîi se îmbăta, apoi cu pristoasele desfunda buţile, lăsînd să curgă vinul şi rachiul numai din plăcerea de a face rău. Bieţii ţărani văzîndu-se jefuiţi, maltrataţi, cu casele ruinate, averea lor devastată, muncă abandonată, vitele şi bucatele hrăpite, au umplut munţii cu copiii şi nevestile lor, lăsînd satele pustii şi tîrînd cu dînşii miseria şi disperaţia. Niciodată, crez, ţara n-a fost astfel prăduită, ca de armia aceasta compusă de lăpădaturile tuturor naţiilor.

Aci nu erau nici soldaţi, nici căpitani, toţi erau mari. Era cu toate acestea un consiliu de resbel ca să dirige operaţiile ostăşeşti. Acest consiliu era compus de cîte trei prinţi Ipsilanti, de prinţul Cantacuzin, doctorul Hristari, comandantul Lasani şi generalul Orfano. Lasani fusese mai nainte factor în Peşta, şi Orfano în serviciul casii bancherului Bonari în Odesa. De astfel de oameni şi alţi asemenea era înconjurat Ipsilanti, ce se putea dar aştepta de la nişte oameni fără poziţie socială cunoscută, fără nici un fel de cunoştinţă necesară la un asemenea caz ca aceşti doi din urmă, căci ceilanţi nu pot fi consideraţi în rîndul acestora ? În adevăr, spediţiii lui Ipsilanti nu i se poate atribui alt scop, decît prada şi devastarea. Tudor încăi avea un scop patriotic, precum o declarase pe faţă, dar aci nu era decît întuneric şi confuzie.

Între aceastea se află că turcii au intrat în Bucureşti,

care se și acreditată de către cîțiva băjinari ce avură noroc să scape prin fugă de furia lor.

Tudor, pornindu-se din București spre Cimpulung, ori ca să taie drumul lui Ipsilanti după cum se vorbea, că dedese promisiune turcilor, ori ca să se puie însuși sa siguranță (sic) în munți, s-a așezat cu tabăra la Goleşti. Ipsilanti, informîndu-se pe d-o parte de planul lui Tudor, și pe de altă încredințîndu-se că turcii au pornit asupră-i, a hotărît cu orice mijloc să puie mîna pe rivalul său, ca să-și răzbune și totdeodată prin asemenea cutezanță să impuie turcilor, pînă s-o pregăti el bine de fugă. A trimis dar ordin lui căpitan Gheorgache, ce se afla cu amăuții săi la Pitești, să facă orice ca să prindă pe Tudor și să-l aducă la Tirgoviște.

Îndată ce a luat asemenea ordin, îndrăznețul cleft a pornit la Goleşti cu oamenii săi și ajungînd acolo seara, a ocolit casa lui Costandin Golescu în care se afla așezat Tudor. El ședea fără nici o grijă despre aceasta într-un chioșc de la poartă, cînd un ofițer de panduri d-ai lui intrînd, îi spuse că căpitan Gheorgache cere să intre avînd să-i vorbească. Tudor, nebănuind nimic, a ordonat să introducă pe căpitan, carele cum a intrat înăuntru i-a pus pistolul în piept strigîndu-i să se dea. Tudor, văzîndu-se surprins și în neputință d-a rezista, s-a scoborît jos, s-a pus călare și a plecat la Tirgoviște. Altul ș-ar fi vîndut scump viața, dar el, sperînd că pandurii lui îndată ce-l vor vedea vor sări să-l scape, s-a supus la întîia somație ; însă atît pandurii cît și căpeteniile lor nici nu s-au mișcat, fiind supărați pe dînsul, pentru că la începutul revoltei prin manifestările lui dăduse voie tuturor ostașilor să prade și să jefuiască. Mai la urmă, după ce au venit în București, Mitropolitul Dionisie, Episcopul Argeșului Ilarion și A. Filipescu făcîndu-l să înțeleagă, prin consiliuri înțelepte, că niciodată asemenea cauză nu reușează cu chipul acesta, ci cu blîndețe și cu paza cei mai stricte discipline, a dat strajnice ordine să înceteze tot felul de jafuri, amenințînd pe oricine va cuteza să calce ordinile lui, că pentru un ou furat ori hrăpit se va pedepsi cu moarte. Astă hotărîre a și executat-o, fiindcă mulți panduri și chiar căpitani s-au făcut victime ; se zice încă, că chiar cu o zi mai nainte arestării lui a spînzurat noaptea de un copaci doi căpitani tineri foarte iubiți în oștire. Aceasta a fost cauza principală care a desgustat pe oștire, și n-a făcut nici o mișcare de rezistență la redicarea lui Tudor, care a fost adus la Tirgoviște și închis în Mitropolie.

Din oștirea lui, 1 500 de panduri aleși s-au încorporat în armia lui Ipsilanti, iar ceilalți au fost liberați pe la vetrile lor. Apropierea turcilor însă a cam stricat veselia grecilor. Nu se mai vedea decît chipuri triste, și dese certe între căpitani. Tudor a stat două zile la arest unde i s-au făcut felurimi de întrebări, ca să mărturisească unde avea milioanele ce credea ei că luase din țară, dar el n-a voit să arate nimic, și a treia zi a fost dat în mîinile crudului Caravia, care i-a tăiat capul.

Astfel s-a sfîrșit bărbatul care a făcut atîta zgomot în țară în curs de patru luni. Scopul răsculării lui a fost nobil și patriotic, dar lipsa cunoștințelor l-a făcut să comită greșeala și greșeli mari care, l-au condus la peire cu un chip așa de deplorabil.

Tudor era un om cu un chip ordinar, galben și uscățiv, fără nici o învățătură, dar avea o pătrundere firească și statonicie de caracter. Cu cît de puțin era respectat Ipsilanti de oștirea lui, cu atît a acestuia tremura de dînsul, și de nu l s-ar fi întîmplat catastrofa din urmă, poate ar fi și domnit în țară recunoscut de Poartă. Felul vieţuire (i) acestui om era simplu, și mai nainte și în epoca din urmă, cînd poziția lui l-ar fi putut împinge către îngîmfare, precum am văzut pe mulți în timpul mai civilizați uitîndu-și de tot cunoscuții și chiar rudele, îndată ce soarta i-a pus pe o treaptă mai înaltă. Portul lui n-avea nici un semn distinctiv, era îmbrăcat în haină turcească de tot simplă fără nici un ornament, și în cap purta o căciulă pandurească neagră cu fundul de postav alb. În conversație era blînd și smerit, vorbea curat și rezona bine. Nu știu dacă Ipsilanti a avut drept să facă ce au făcut, posteritatea va judeca această problemă, dar Tudor avea tot dreptul d-a combate un rebel străin intrat în patria sa prin violenie, și care tîra cu sine completa devastare a țării: de n-a făcut-o nu este din cauză că i-a fost frică de dînsul, fiindcă românii era destul de viteji ca să zdrobească o armie ca a lui Ipsilanti, dar adevărata cauză, care l-a stăvilit, a fost că nu cunoștea secretul politicii, și nu voia să tragă asupra țării nenorocirile care izvoresc din asemenea înprejurări, ci s-a mărginit a-i declara că, cauza lui fiind cu totul diferită d-a grecilor, nu se poate uni cu dînsul, și a căutat să-l veghieze pînă va trece Dunărea.

După această tragică întîmplare, Cantacuzino tare mîhnindu-se ca un adevărat român de vărsarea sîngelui compatriotului(i) său s-a disputat în mai multe rînduri cu Ipsilanti, și în fine luînd cu sine un corp de oștire ca la 1 000 călăreți, sub pretest că are să meargă să bată Brăila ca să facă diversie turcilor, a trecut prin munți în Moldovia, unde împărțîndu-și oastea în mici detașamente și pornindu-le în diferite părți, el a trecut Prutul în Basarabia de unde venise și nu s-a mai întors.

Cum a plecat Cantacuzino, Ipsilanti cu armia sa a pornit la Cîmpulung, d-acolo a trecut la Curtea de Argeșiu, și apoi

la Rîmnic peste Olt. Turcii asemenea înainta pe partea stîngă a rîului, la o distanță de două ore paralel cu țărmul lui. Prinții și ceilalți ofițeri era foarte îngrijorați, văzîndu-se forțați a se bate cu turcii cu o armie așa de nedisciplinată ca a lor. Batalionul sacru singur se arăta inspirat de eroicul entuziasm că se apropie timpul dorit d-a se măsura cu inamicii patriii lor. Ulițele Rîmniculuĭ răsunau de cîntările lor. Astfel acești bravi tineri nenorociți alergau cu veselie la o moarte sigură ! Arnăuții, cei viteji cînd nu era nici o temere, așa de iscusiți în jafuri, atunci înghețaseră de frică, văzînd că sosește pericolul.

În fine, consiliul de resbel a hotărît să espedieze oștire contra turcilor. De aceea la 17 iunie s-a și așezat la Drăgășani, turcii asemenea au sosit acolo la 19 dimineață. S-a mai ținut un consiliu în monăstire, și Caravia beat fiind, striga că trebuie să atace îndată pe turci. Căpitan Gheorgache îndestul a umblat să-l înduplece a îngădui pînă a doua zi, cînd se așteaptă sosirea vitejilor panduri, iar pînă atunci să se mărginească în mici operații, care le va da timp d-a așeza trupe în pădurile dinprejur, și la începerea bătăliii generale acestea vor avea înlesnirea a lua pe inamici pe la spate, dar n-a fost ascultat, și opinia lui Caravia a predominat, fiindcă, precum am zis mai sus, toți se temea de dînsul. Monăstirea Drăgășani este așezată p-o înălțime la picioarele căreia este o cîmpie îndestul de întinsă încongiurată de păduri. După ce s-a așezat oștirea pe la pozițiile ce s-au crezut mai favorabile, a început ataca (sic) pe la 10 ore dimineață. Infanteria turcă a sosit cu grozave strigături după uzul lor de atunci, și a fost primită de batalionul sacru cu netemere și vitejie, înpingînd-o înapoi cu bagionetă. Dar ce folos ! că tocmai cînd după o asemenea norocoasă izbire, artileria trebuia să fulgere și să spulbere pe inamic, artileriștii nu avea chiar fitilurile aprinse, și alerga din om în om căutînd amnar, cremene și iască. Atunci turcii luînd îndrăzneală cu atacat din nou și iară au fost respinși cu eroism. La asemenea caz cavaleria se cuvenea să atace și ea din parte-i dar nici nu s-a mișcat din loc, iar a turcilor desfășurîndu-se a izbit batalionul sacru format în coloană pe la amîndouă flancurile, și el nefiind deprins a se forma în carré, ca să poată înfățișa front în toate părțile atacii (sic), turcii au început a-l tăia. Caravia văzînd aceasta a întors spatele cu ai săi și a dat fuga spre corpul lui Nicolae Ipsilanti. Acest brav june a voit din tot sufletul să alerge în adjutorul compatrioților săi, dar n-a voit nimeni să-l însoțească, și Caravia l-a tirît fără voia lui, împreună cu toată oștirea așa de iute, că în cîteva momente toată cîmpia era curățită, rămîind numai batalionul sacru în luptă cu turcii. Nenorociții juni văzîndu-se rămași singuri ș-au apărat viața cu tot eroismul străbunilor lor, dar numărul turcilor i-au doborît și au fost măcelăriți toți : ca la o sută numai din ei au reușit a scăpa prin pădurile dinprejur, dar turcii bătînd tobele de că s-a adunat companionii lor, apel, cincizeci din ei socotind au ieșit din păduri și îndată au fost înconjurați și uciși fără cruțare.

În acel moment sosind căpitan Gheorgache cu pandurii, a izbit pe turci deodată, a ucis un mare număr din ei, i-a pus pe goană și le-a luat două tunuri pe care le-a adus la Rîmnic.

Ce nume să poate da unei asemenea mișelii din partea armiii lui Ipsilanti, care fiind compusă aproape de 10 000 de combatanți, fugi înainte a 2 500 de turci, ce cu destulă frică a angajat bătălia ? Singele bravului batalion de juni vărsat fără folos va fi o pată neștearsă pentru memoria capiteniilor armiii.

După această catastrofă rămășițele armiii dimpreună cu șefii ei, au apucat în grabă drumul spre Cozia. Cea mai mare parte s-a răspîndit în munți și păduri, încît la Cozia se zicea că se mai află în ființă ca la 3 000 de oameni. Totul era în dezordină și groază, și dacă turcii s-ar fi arătat atunci acolo, i-ar fi făcut pe toți prizonieri fără a cheltui un cartuș măcar, astfel era toți demoralizați, norocirea lor ca necontenitele ploi ce țineau de cîteva zile desfundînd drumurile, i-au mîntuit momentan de dreapta urgie a cerului ce meritau.

Patru zile au rămaseră în Cozia, coprinși d-o frică pașnică, și a cincea zi căpeteniile au mai jucat o comedie. Pe la 4 ore după amiazi s-au auzit clopotele sunînd și detunături de arme, iar preoții îmbrăcați în vestminte sacre intonau Tedeum în biserică, fiindcă Ipsilanti spusese c-a primit știre cum că Austria declarînd resbel Turchii, băgase oștire în țară pe la Ciineni. Toți se îmbrățișa și se felicita pentru acel neașteptat ajutor, dar asta n-a fost decît o jonglerie că să adoarmă pe oameni și să-i facă ei pregătirile de fugă care s-a și efectuat, fiindcă Ipsilanti cu cîțiva din cei mai înseemnați ofițeri ai săi peste noapte s-au făcut nevăzut, lăsîndu-și rămășițele armii în voia întîmplărilor.

A doua zi de dimineață toată monăstirea era deșartă, toți apucaseră drumul Ciinenilor înghesuindu-se unii peste alții și aruncîndu-se chiar în apa Lotrului unde au perit mulți. Cîți au putut să intre pe pămîntul Austriii ș-au scăpat viața, dar acei care au rămas în țară, au murit de sabia turcilor care îi vina pînă la locurile cele mai ascunse ale munților, încuragiați de mișelia lor. Pandurii, după bătaia de la Drăgășani s-au întors pe la casele lor și s-au apucat iarăș de plugărie.

Așa s-a terminat revoluția începută în luna lui februarie și desființată în luna lui iulie, dar țara nu s-a liniștit, căci atît Capitala cît și celelalte orașe erau coprinse de turci, care esersa cele mai mari cruzimi și jafuri sub pretext că pedepsesc pe zavergii, astfel de nume dăduse partizanilor lui Ipsilanti, și sub astă categorie au perit mulți români, inocenți"

ANDREI MUREŞANU

Răsunetul

Deşteaptă-te române, din somnul cel de moarte
În care te-adînciră, barbarii de tirani !
Acum, ori niciodată, croieşte-ţi altă soartă,
La care să se-nchine şi cruzii tăi duşmani.

Acum ori niciodată, să dăm dovezi la lume,
Că-n aste miini mai curge un sînge de roman,
Şi că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume,
Triumfător în lupte, un nume de Traian !

Înalţă-ţi a ta frunte, şi caută-n jur de tine,
Cum stau ca brazi în munte, voinici sute de mii ;
Un glas ei mai aşteaptă şi sar ca lupi în stine,
Bătrîni, bărbaţi, juni, tineri, din munţi şi din cîmpii !

Priviţi măreţe umbre, Mihai, Ştefan, Corvine !
Româna-a naţiunei, ai voştri strănepoţi,
Cu braţele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viaţă-n libertate, ori moarte strigă toţi !"

Pre voi vă nimiciră a pizmei răutate,
Şi oarba neunire, la Milcov şi Carpaţi !
Dar noi, pătrunşi la suflet de sfînta libertate,
Jurăm, că vom da mîna, să fim pururea fraţi !

O mamă văduvită de la Mihai cel Mare
Pretinde de la fii-şi azi mîna d-ajutor,
Şi blastămă cu lacrimi în ochi pe ori şi care,
În astfel de pericol să face vînzător !

De fulgere să piară, de trăsnet şi pucioasă,
Oricare s-ar retrage din gloriosul loc,
Cînd patria sau mama, cu inima duioasă,
Va cere, ca să trecem prin sabie şi foc !

N-ajunse iataganul barbarei Semi-Lune,
A cărei plăgi fatale şi azi le mai simţim :
Acum se vîră cnutu în vetrele străbune,
Dar martor nu e domnul, că vii nu o primim !

N-ajunse despotismul cu-ntreaga lui orbie,
Al cărui jug de secoli ca vitele-l purtăm :
Acum se-ncearcă cruzii, în oarba lor trufie,
Să ne răpească Limba, dar morţi numai o dăm !

Români din patru unghiuri, acum ori niciodată
Uniţi-vă în cuget, uniţi-vă-n simţiri !
Strigaţi în lumea largă, că Dunărea-i furată,
Prin intrigă şi sîlă, viclene uneltiri !

Preoţi, cu crucea-nfrunte ! căci oastea e creştină,
Deviza-i libertate şi scopul ei preasânt,
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decît să fim sclavi iarăşi în vechiul nost pămînt !

ANDREI BÂRSEANU

Steagul nostru sau Imnul Unirii

Pe-al nostru steag e scris : Unire,
Unire-n cuget şi simţiri
Şi sub măreaţa lui umbrire
Vom înfrunta orice loviri.

Acel ce-n lupta grea se teme
Ce singur e, rătăcitor ;
Iar noi uniţi în orice vreme,
Vom fi, vom fi învingători !

Am înarmat a noastră mînă,
Ca să păzim un scump pămînt ;
Dreptatea e a lui stăpînă,
Iar domn e adevărul sfînt.

Şi-n cartea veşniciei scrie
Că ţări şi neamuri vor pieri :
Iar scumpa noastră Românie
Etern, etern, va înflori !

DIN CRONICA UNITĂȚII NAȚIONALE

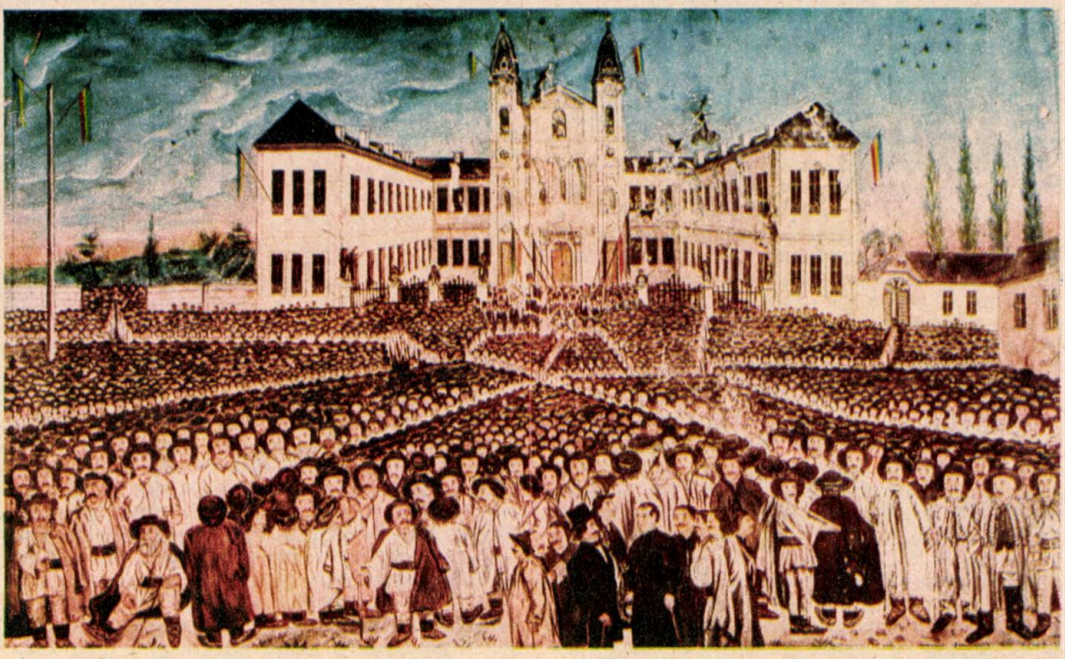

CONDIȚIILE ALIANȚEI

Plămădită în condiții asemănătoare, desfășurîndu-se în aceeași perioadă, proclamînd țeluri comune, revoluția de la 1848 a avut un caracter unitar în toate cele trei țări românești. Faptul că pe steagul revoluționar din toate aceste provincii erau scrise aceleași idealuri supreme — desființarea servituților feudale și eliberarea țărănimii iobage, cucerirea de libertăți democratice, scuturarea dominației străine și realizarea unității și independenței naționale — ilustrează comunitatea de interese și aspirații ce-i unea pe fiii aceluiași popor, în pofida hotarelor despărțitoare artificiale și vremelnice.

NICOLAE CEAUȘESCU

La Blaj, în 1848, s-au ținut — pe locul numit de atunci Cîmpia libertății — trei adunări naționale românești : de la 18/30 aprilie, 3/15 mai și 15/27 septembrie. Prin semnificațiile și amploarea ei, cea din 3/15 mai poate fi considerată un adevărat forum revoluționar al tuturor românilor. Împreună cu cei peste 40 000 delegați ai românilor din toată Transilvania s-au aflat și reprezentanți din celelalte țări surori : Alecu Russo, Costache Negri, Iancu și Vasile Alecsandri, Al. Ioan Cuza, George Sion, Nicolae Ionescu, Dumitru Brătianu și mulți alții. Cînd trei ani mai tîrziu, în mai 1851, revoluționarii români exilați la Paris comemorau mărețul eveniment, Nicolae Bălcescu considera Adunarea Națională de la Blaj din 3/15 mai 1848 ca un preludiu al viitoarei Românii : „Zi de 15 mai 1848 ! Zi de lumină, de libertate și de mărire română, te pomenim și te serbăm cu drag ! Tu minunași lumea și-i arătași că națiunea română e matură, vrednică de libertate și d-a intra în frăția cea mare a națiunilor... Ziua de 15 mai 1848 rămîne frumoasă și luminoasă..., zi în care poporul român, adunat la Blaj, în Cîmpia Libertății, stri-

ga : «Noi vrem să ne unim cu Țara !».

Ce-a fost atunci la Blaj ? O izbucnire calmă dar fermă a demnității naționale, a voinței românilor de a-și conduce viața după principiile libertății și egalității. Un popor întreg a stat neclintit în fața istoriei, afirmîndu-și și reclamîndu-și dreptul la existență. Această dorință reieșea clar din toate cele 16 puncte ale **Petiției naționale** citite și explicate mulțimilor prezente de către August Treboniu Laurian. Revendicările Petiției, atît cele naționale, cît și cele sociale, exprimau limpede faptul că poporul român ajunsese la faza deplinei conștiințe de sine.

Din păcate, în calea acestor cereri formulate de românii transilvăneni s-au ridicat opoziția nemeșimii maghiare și poziția lipsită de realism a conducătorilor revoluției ungare, care au căutat să-și păstreze dominația politică asupra întregului teritoriu ce altădată fusese incorporat în regatul feudal maghiar. Ignorînd aspirațiile naționale ale popoarelor conlocuitoare. Dieta de la Pojor (Bratislava) legiferase, în martie 1848, contrar voinței românilor, desființarea principatului Transilvaniei și anexarea lui la Ungaria.

Delegațiile trimise de români la Viena și Cluj n-au reușit să determine curtea hasburgică și dieta nobiliară a Transilvaniei să nu ia o măsură de maximă gravitate — cum era aceea a desființării principatului — fără consultarea poporului român, cel mai vechi și numeros din Transilvania. La 17/29 mai, Dieta din Cluj a hotărît „uniunea" Transilvaniei cu Ungaria, act urmat de un complex întreg de măsuri care, nu numai că nu aveau în vedere dorințele exprimate de români pe Cîmpia Libertății din Blaj, dar în esența lor vizau deznaționalizarea lor forțată și crearea unui stat burghez în hotarele vechiului regat maghiar. Hotărîrea Dietei din Cluj a fost sancționată și de împărat, la 29mai/10 iunie 1848. „Zorii libertății — cum scria un istoric ungur — au apărut în Ardeal într-o formă cam ciudată... Primăvara libertății au prăznuit-o domnii din Ardeal cu acte de teroare, cu gărzi naționale care sileau pe iobagi la robote, cu proclamarea statarialului, cu bătăi, întemnițări și spînzurători". Ce s-a petrecut atunci în sînul cercurilor conducătoare maghiare încerca să explice Jakab Elek, într-un articol publicat în Erdélyi Hirado : „Aristocrația transilvăneană — nota el — a crezut cu fermitate că privilegiile sale erau veșnice ; ea a crezut că, chiar dacă toate formele de organizare socială și toate organizațiile politice din lume ar fi fost răsturnate, s-ar putea face astfel ca **această mică regiune care este Transilvania să supraviețuiască întocmai ca o relicvă pietrificată a evului mediu, ca o mumie ermetic închisă față de orice contact cu spiritul și ideile vremii** (subl.ns.).

Ce le rămînea de făcut românilor ? După repetate, dar zadarnice încercări de a determina o schimbare a atitudinii guvernului ungar, în sensul de a recunoaște națiunea română și a anula „uniunea" Transilvaniei cu Ungaria, românii transilvăneni s-au văzut nevoiți să ia armele în mînă pentru a-și apăra drepturile cerute prin **Petiția de la Blaj.**

De pe urma acestor dezacorduri între revoluționarii maghiari și români a profitat din plin reacțiunea, în primul rînd Curtea din Viena care, fidelă principiului „divide et impera", și chemînd în ajutor baionetele țarului, a reprimat în sînge revoluția. Coaliției reacțiunii nu i s-a putut opune, din păcate, o coaliție revoluționară a tuturor popoarelor asuprite.

După ce, împreună cu armatele otomane, reprimaseră revoluția din Moldova și Țara Românească, la 6/18 iunie 1849 trupele țarului au intrat în Transilvania și Ungaria și, pînă la începutul lunii august, au înfrînt armatele revoluționare ungare.

O astfel de situație o avuseseră în vedere Bălcescu, Petőffi, Eftimie Murgu, G. Barit, László Teleki, Cezar Bolliac și toți cei care se pronunțaseră pentru unirea eforturilor revoluționare ale românilor și maghiarilor. Cînd conducătorii revoluției ungare au înțeles acest lucru, s-a ajuns, în iulie 1849, la acea înțelegere semnată la Seghedin de către L. Kossuth, în numele guvernului ungar, iar din partea română de N. Bălcescu și C. Bolliac. Era însă prea tîrziu...

Toate aceste fapte sînt cunoscute. Aici voim să atragem atenția asupra unui document care precede temerara misiune a lui Bălcescu din primăvara și vara anului 1849 de împăcare a revoluționarilor români și maghiari. Un alt fruntaș revoluționar român, generalul Gheorghe Magheru, aflat în exil la Viena, îngrijorat de evoluția raporturilor româno-maghiare, s-a adresat, la 4/16 martie 1849, printr-un memoriu, lui L. Kossuth, propunîndu-i o alianță revoluționară cu toți românii pe baza recunoașterii de către guvernul ungar a „naționalității și a drepturilor politice ale poporului român din Transilvania, Banat și Ungaria".

Documentul este cunoscut specialiștilor în versiunea sa franceză, în care a și fost publicat cu ani în urmă. Vom reproduce aici extrase ample după **textul de bază românesc**, aflat într-un copier de corespondență al generalului Gh. Magheru, păstrat, și pus la dispoziția noastră de către un urmaș al acestuia, inginerul agronom Vlad Maghieru, din Timișoara. Îl prezentăm cu convingerea că acest memoriu este o mărturie impresionantă a conștiinței unității naționale românești în anii 1848—1849, un argument în plus al legitimității aspirațiilor ce au înaripat acea generație de aur care, cu jertfe și sacrificii, a condus națiunea noastră pe drumul unirii și independenței.

Să-i dăm cuvîntul generalului Magheru, nu înainte de a face cîteva precizări. **Documentul trebuie citit cu ochii și mintea omului de la 1848,** confruntat cu o situație internațională gravă și care vedea în țar pe campionul absolutismului, iar în armata sa — cum spunea Fr. Engels — „rezerva cea mare a reacțiunii europene". Pentru a ușura lectura, am transcris textul într-o formă ușor modernizată, iar acolo unde am crezut de cuviință am dat unele explicații în paranteze drepte ; întreruperile le-am marcat prin trei puncte.

M. Ștefan
P. Cernavodeanu

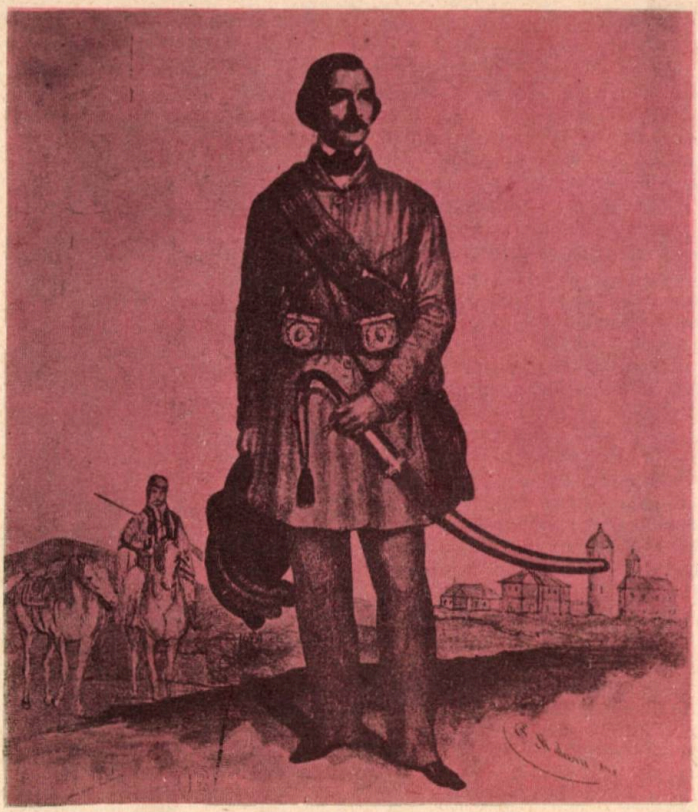

Generalul Gh. Magheru (litografie de epocă)

Către Ludovic Koşut, la Debreţin

Domnule Preşedinte,

Pînă ce soarta armelor n-a hotărît încă despre destinurile generoasei şi bravei naţiuni maghiare, iau libertatea, domnule preşedinte, de a veni şi a expune prea pe scurt dorinţele de care este însufleţit poporul român, dorinţe care deşi nu se produc cu totul de ⟨pe⟩ faţă, totuşi nu există mai puţin în inimile tuturor. Facă cerul ca singura politică în care noi vedem comuna mîntuinţă, cum şi a libertăţii, şi ale cărei principii am onoarea a le însemna aci foarte strîns, să prevaleze şi în sînul onorabilului guvern maghiar ! căci, o mai repet, avem credinţa nestrămutată cum că reuşita armelor maghiare este intim legată de practica acestei politici.

Domnule preşedinte, principiul naţionalităţilor, comprimat de atît lung timp de către suverani, a sfărîmat în sfîrşit stavilile sale şi explozia sa a fost cu atît mai fugoasă ⟨violentă⟩ şi irezistibilă, cu cît compresiunea a fost lungă, odioasă şi inică ⟨nedreaptă⟩. Naţia maghiară a urmat şi dînsa impulsia comună : astfel ea se naţionaliză, se izolă printr-o separaţie mai completă de imperiu, numi ministerul ⟨guvernul⟩ său şi-şi dete – ca cum spre a se sancţiona întreaga-i separaţiune – un minister al pricinilor străine. Românii, slavii de miază-zi nu rămaseră în urmă, şi suflarea regeneratoare a naţionalităţii foarte i-a electrizat şi i-a deşteptat din acea lungă aservire din care îi scufundase o politică empie ⟨nelegiuită⟩ şi neomenoasă.

Este dar un fapt netăgăduit cum că azi tocmai principiul naţionalităţilor domină toate celelalte chestiuni politice (şi, negreşit, reacţia acestui principiu violat este mai energică la naţiile care au fost mai aservite şi mai oprimate) şi că fiecare naţionalitate tinde a se constitui, a căpăta o legitimă independenţă, a arunca orice element străin şi a-şi asigura, într-un cuvînt, existenţa politică. De aici, deci, urmează că este de datoria fiecărui popor, dacă prin abrutiment nu şi-a pierdut cu totul conştiinţa existenţei sale, de a trata şi combate ca pe un inamic orice guvern care ar voi a nu recunoaşte legitimitatea şi sfînta neviolabilitate a acestui principiu.

Şi într-adevăr ! la cîte lupte singeroase, la cîte rele n-au dat urmare călcările ce guvernul maghiar, printr-o contrazicere neexplicabilă, a comis asupra acestui principiu ? Şi care au trebuit să fie decepţiile amare ale tuturor acestor popoare, care vedeau în revoluţia maghiară ora apropiată a dezrobirii lor şi triumful adevărat că dacă brava naţie maghiară, cu toate minunile sale de vitejie – cu toată abondenţa mijloacelor sale materiale de tot felul – n-a ieşit triumfătoare pînă acum, pricina este că şi-a făcut inamici din toţi populii ale căror simpatii îi erau cîştigate, voind

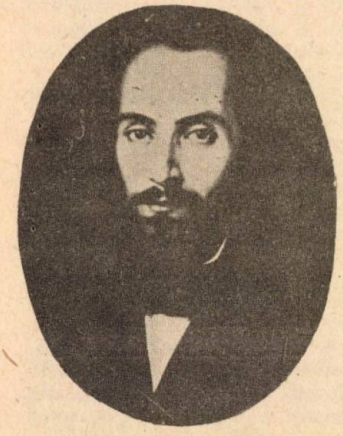

Nicolae Bălcescu

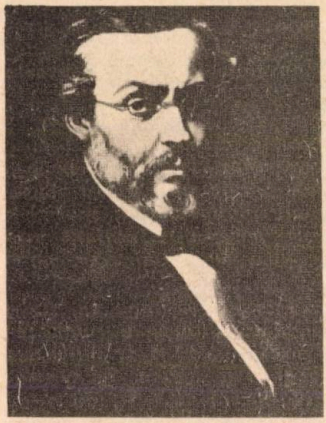

Cezar Bolliac

a le contesta dreptul cel mai sacru, naționalitatea lor ?

Astfel, Dieta de la Cluj – ca să nu vorbesc aci decît despre o parte numai din poporul român – dete anul trecut, 1848, un decret care sancționa unirea Transilvaniei cu Ungaria, adică simplă încorporare cu Ungaria, fără să fi recunoscut și, mai puțin, gărăntuit prin vre o lege drepturile politice ale națiunei române și ținind cu totul din contra, prin izgonirea a chiar limbii lor din școalele comunale, la stingerea unui popor, carele de secoli și-a păstrat cu sfințenie, sub opresia cea mai odioasă și sub necrezute suferințe, naționalitatea sa, a unui popor care face parte însemnată dintr-o natie ce nu numără mai puțin de nouă milioane de oameni. De surda natia română trimise în mai multe rînduri emisari într-adins lîngă onorabilul guvern maghiar spre a-i exprima profunda durere și stupefacția generală ocazionate printr-această nepricepută decizie a Dietei și spre a-l suplica ⟨ruga⟩ de a părăsi această cale periculoasă – respectuoasele lor remustrări nu fură luate în considerație ; din contra, guvernul maghiar se apucă cu mai multă ardoare în măsuri de compresiune pentru naționalități și îmbrățișă cu mai multă inimosie o politică teroristă-maghiarizatoare !

De atunci, simpatiile acelui popor pe sprijinul căruia natia maghiară trebuia să se bizuiască mai mult, simpatiile poporului român îi fură alunaate si Transilvania, astă întinsă fortăreață, astă citadelă neluabilă ⟨de necucerit⟩, țară cu totul română, se declară în contra ei.

Prin asemenea măsuri, Ungaria nu numai că se izolă cu totul în lupta ce trebuia să susțină, ba încă ea provocă reacția teribilă a tuturor naționalităților **negate** de dînsa, compromise acea nobilă cauză de independență și de libertate ce întîi păruse că îmbrățișase și, într-un cuvînt, comise greșeala neauzită și neiertată de a impune acest rezbel chiar acelora care ca și dînsa voiau și erau hotăriți a muri pentru naționalitatea lor și pentru legitima lor independență !

Cu toate astea, rezbelul susținut cu atita glorie de către maghiari intră într-o nouă fază. Azi, cînd Rusia – fără îndoială cu cugete perfide – se pare a fi hotărîtă de a interveni cu armele sale (și intervenirea sa parțială la Sibiu și Brașov [1]) confirmă destul hotărîrea sa), se poate cu drept afirma, fără temere de a greși, cum că sfîrșitul acestui rezbel nu poate fi deloc în avantajul națiunii maghiare, dacă onorabilul guvern, prezidat cu atita mărime și glorie de domnia-ta, nu va căuta a-și împăca din nou simpatiile popoarelor vecine. Aceasta este încă cu putință, mai cu seamă despre natia română... dar momentele sînt prețioase și numărate și mai tîrziu lucrul ar deveni cu totul imposibil.

Cît despre poporul român, este bine învederat, domnule președinte, că el nu a luat armele pentru tendințe reacționare... El s-a sculat numai spre a-și apăra cel mai sacru din drepturile unui popor, precum și al unui individ, dreptul de a trăi ; el a fost împins spre aceasta prin instinctul conservației sale. De aceea și azi, cînd intervenția armată a Rusiei se pare neevitabilă, poporul român simte trebuința de a fugi de un **amic** perfid spre a se apropia de un **inamic** loial. Acest popor, ale cărui interese politice se găsesc confundate cu ale natiei maghiare, prin faptul intervenției ruse, este în drept de a spera că dorințele sale cele mai întime și mai sincere nu vor fi reîmpinse ⟨respinse⟩ de către onorabilul guvern maghiar care trebuie a fi convins că azi, mai mult ca oricînd, fără concursul vreunui alt popor lupta care a întreprins-o e din tot punctul nesusținubilă. Onorabilul guvern nu va uita pe

---

1. La sfîrșitul lunii ianuarie 1849, un detașament țarist de 10 000 soldați a intrat în Transilvania, dar a fost retras la 15 februarie – n.n.

Avram Iancu

lingă acestea că acest popor român nu este vreo populație neînsemnătoare, ci o națiie tare și compactă în cuprinsul țărilor sale ; și, apoi, țifrele de mai jos, scoase cu cea mai scrupuloasă exactitudine din protocoalele diferitelor autorități civile și ecleziastice, sînt tot într-o vreme și o dovadă îndestulătoare despre aceasta și pot fi de o oarecare oportunitate. Românii locuiesc în : Moldavia și România proprie ⟨Muntenia⟩ peste 4 000 000, Basarabia 1 000 000, ⟨deci⟩ 5 000 000. Iar în : Transilvania — 1 486 000, Banat, Ungaria și Bucovina 2 385 000, ⟨deci⟩ 3 871 000.

Acum, de va interveni țarul, aceasta negreșit nu va fi cu scop de a aduce un ajutor sincer și fără alte cugete unui suveran constituțional ; nu, aceasta va fi ca să facă un pas mai mult în pasurile sale de cotropire. A se amesteca, în circumstanțele actuale, în treburile Austriei este a se face arbitrul acestei din urmă puteri și a se pune totodată și în contact direct cu populațiile slave din acest imperiu. Apoi, acea utopie de a face din Orient un întins imperiu slav, deși nu ne temem de dînsa căci o credem irealizabilă, totuși nu este pentru aceasta mai puțin adevărat că, ca să fie echilibru durabil în această parte a Europei, trebuie a reconstitui naționalitățile în astfel de chip ca populațiile slave să renunțe pentru totdeauna la visul de panslavism, dacă vis asemenea a fi existat vreodată.

Spre acest sfîrșit dar și într-un interes atît maghiar cît și român vin, domnule președinte, a-ți prezenta pe scurt bazele pe care s-ar putea tare întocmi (cimenta) o uniune nedespărțită între marea națiune maghiară și între cele nouă milioane de români care o învecinesc. Aceste baze sînt cuprinse în paragrafii următori :

1. Recunoașterea imediată a naționalității și a drepturilor politice ale poporului român din Transilvania, Banat și Ungaria și sancționarea acestui act printr-un statut organic emanat după regulă de la guvernul maghiar și promulgat oficialmente de către dînsul. Din parte-le, românii din aceste trei contrade ⟨privincii⟩ s-ar lega firește a face cauză comună cu națiia maghiară și ar numi agenți cu depline puteri spre a stipula cu onorabilul guvern maghiar în numele națiunei.*

2. Populii român și maghiar sînt singurii în Orient care strîns uniți într-o alianță federativă ofensivă și defensivă ar putea să prezenteze o barieră tare slavilor de la nord, și numai trecînd peste cadavrurile lor ar putea să se împreune cu cei de la miază-zi. Poarta otomană — pe care o amenință aceleași pericoli și care are a se teme totul de la nord, — nu poate și nu trebuie decît a dori fierbinte o asemenea

---

* Aici e locul, domnule președinte, a-ți certifica că într-un voiaj întreprins într-adins p-între populațiile slave de la miază-zi, am căpătat convicția, din convorbiri și întrevederi ce-am avut cu capii lor cei mai influenți și cetățenii lor cei mai luminați, că și ele, cu această condiție, ar face cauză comună cu națiia maghiară în contra oricărui inamic, oricare ar fi el (nota generalului Gh. Magheru).

Kossuth Lajos
— litografie de Barabás Miklós

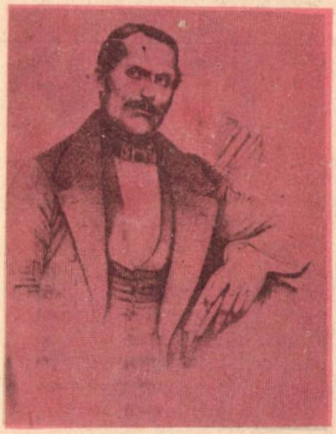

George Barit

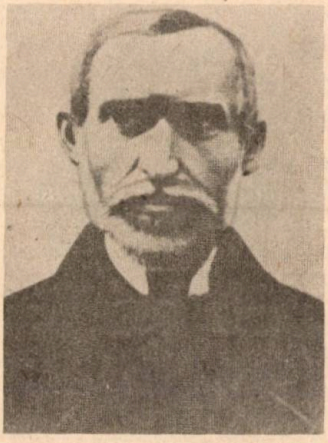

Simion Bărnuțiu

federație și ar avea numai cîștig a adera chiar ea la independența principatelor de la Dunăre, care, cu țările române dimprejur, ar intra în numita federație. Poarta ar avea cu chipul acesta o națiie amică tare constituită la Dunăre și care i-ar servi de zid... Celelalte puteri nu vor aplauda mai puțin stabilirea unei asemenea stări a lucrurilor : căci venitorul ⟨viitorul⟩ lor comercial în Orient ar fi pentru totdeauna asigurat și Rusia s-ar afla într-o neputință absolută de a neodihni mai mult pacea lumii prin politica sa amerințătoare și provocătoare în Orient către Turcia. Dacă guvernul maghiar ar primi a face propuneri în înțelesul acesta cabinetului înălțimii sale sultanului, este cu totul de sperat că un succes întreg ar curma aceste negociații.

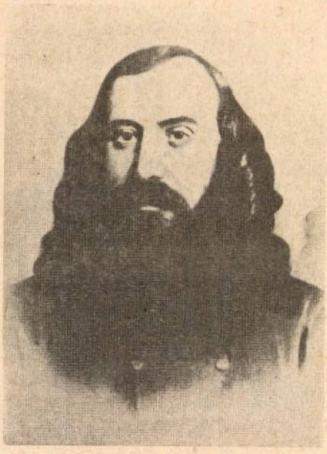

Eftimie Murgu

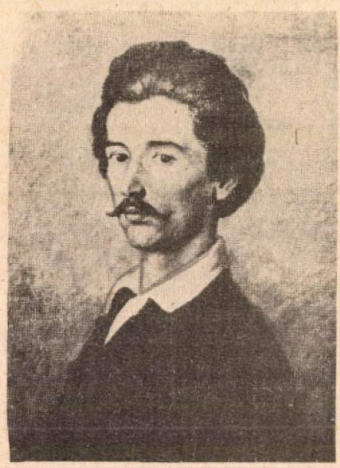

Petőfi Sandor

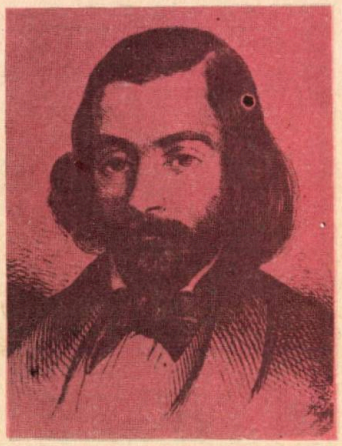

C.A. Rosetti

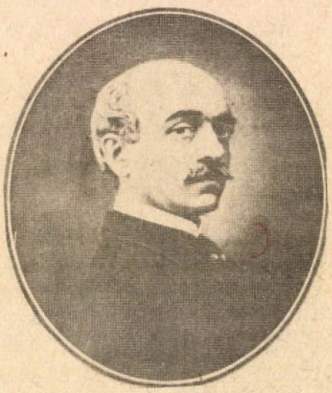

Vasile Alecsandri

Astfel sînt, domnule președinte, bazele prea pe scurt expuse, pe care națiia română compusă din nouă milioane de suflete ar fi gata să între într-o uniune intimă și sinceră cu brava națiie maghiară. Nu putem îndestul invita onorabilul guvern a-și întoarce deocamdată și fără zăbavă o serioasă atenție asupra celui dintîi din aceste două paragrafuri ; căci, dacă după toată dreptatea și toată echitatea onorabilul guvern maghiar ar îndeplini legitimile cereri ale poporului român din Transilvania, Banat și Ungaria și nu s-ar mai îndoi de a recunoaște naționalitatea lor și toate drepturile ce se țin de dînsa, atunci și noi, românii din Principatele danubiene, ne-am angaja pe dată a plăti tributul nostru de recunoștință nației maghiare pentru ale sale binefaceri conforme justiției către frații noștri mai susnumiți, formînd o legioană ⟨legiune⟩ spre a combate și noi inamicul a oricărei libertăți și progres și mai cu seamă azi inamicul neîmpăcat al nației maghiare și al nației române.

Sîntem plini de speranță că aceste propuneri vor fi departe de a fi reîmpinse ⟨respinse⟩. Altfel, nu este de îndoit că brava națiie maghiară nu numai n-ar putea ieși triumfătoare din lupta gigantică ce susține azi, nu numai ar pierde poate chiar multe din anticile ei drepturi, dar va avea a-și reproșa totdeauna că a servit și a facilitat fără voie-i cugetele secrete și gîndurile ascunse...

Așadar, dacă onorabilul guvern maghiar va binevoi a lua în considerație propunerile ce subsemnatul am onoarea de a face aci, vei face, domnule președinte, a se transmite opinia sa emisarului aducătorului acesteia, spre a comunica apoi această părere tuturor celorlalți capi ai națiunii române, care, în înțelegere cu națiia, vor avea a numi agenți speciali spre a trata pe aceste baze cu onorabilul vostru guvern.

1849, martie 4/16

Baden

(subinsemnat) G. Magheru

CONTRIBUȚII ROMÂNEȘTI LA RĂZBOIUL DE SECESIUNE (1861-1865) DIN STATELE UNITE

Generalul GEORGE POMUȚ

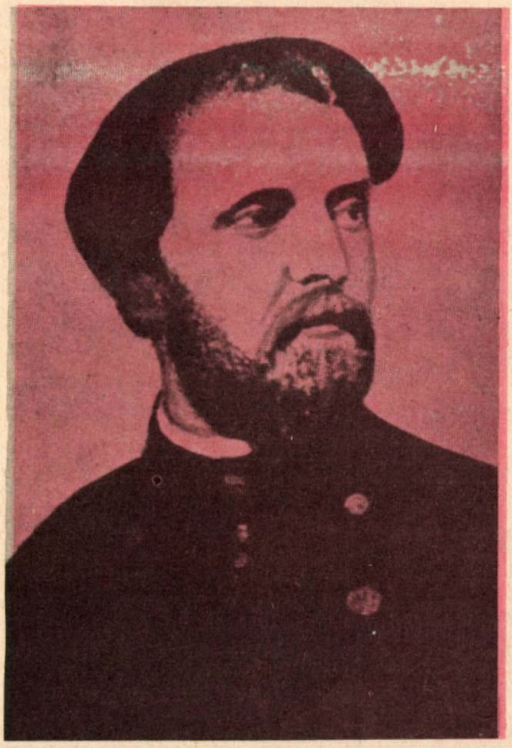

În al șaptelea deceniu al veacului trecut, Statele Unite au cunoscut un singeros război civil (Civil War), purtat cu multă cruzime de statele agrare din sud împotriva celor industriale din nord care cereau desființarea sclaviei negrilor.

Primăvara anului 1865 a fost deosebit de bogată în evenimente. La 9 aprilie, generalul Lee, comandantul suprem al sudiștilor, a capitulat în fața generalului Grant ; la 14 aprilie, președintele Abraham Lincoln a fost asasinat de actorul Booth cu mai multe focuri de revolver într-o lojă a teatrului „FORD" din Washington; în seara aceleiași zile, agricultorul Payne din Florida a încercat un atentat neizbutit împotriva secretarului de stat Seward ; la 16 aprilie, generalul Jonston a capitulat în fața generalului nordist Sherman ; la 10 mai președintele statelor sclavagiste confederate, Jefferson, a fost descoperit și arestat iar în zilele de 23 și 24 mai, armatele victorioase ale nordiștilor au participat la marile defilări și serbări populare, organizate la Washington.

Punctul culminant al acestor festivități a fost rezervat zilei de 24 mai 1865 cînd a defilat faimoasa armată din Tennesse, de sub comanda generalului erou, William Sherman.

Cronicele ziarelor de atunci ca și relatările oficiale au menționat că defilarea a fost deschisă de regimentul 15 voluntari din Jowa, în fruntea căruia călărea tînărul și viteazul colonel George Pomuț, emigrant român din Transilvania, a cărui chipeșă înfățișare a făcut o impresie deosebită.

★

Despre faptele de arme ale lui George Pomuț, românii nu au avut cunoștință decît după 1890. Deși a murit la 12 octombrie 1882, abia după opt ani au fost găsite, la Tribunalul Orfanal din Petersburg (azi Leningrad) două lăzi ferecate care i-au aparținut și despre care J. M. Cramford, succesorul lui Pomuț în postul de consul general al Statelor Unite în capitala imperiului țarist, spune că păstrau o considerabilă sumă de bani care a fost împărțită săracilor orașului, precum și acte oficiale, teancuri de scrisori de la cei mai proeminenți oameni politici din Statele Unite și numeroase acte de proprietate în Missouri și Jowa.

Atît prietenii lui din America cît și rudele din România au întreprins ample și stăruitoare cercetări spre a da de urma acelor comori. Pînă în cele din urmă, speranțele lor s-au spulberat deoarece actele de proprietate se prescriseseră. De la George Pomuț nu a mai rămas decît amintirea unui vajnic ostaș, erou al războiului de secesiune, luptător pentru abolirea sclaviei negrilor.

★

Date asupra vieții și activității lui George Pomuț se găsesc în raportul amintitului J. M. Cramford către E. Curtis, ministrul american

la Petersburg, în rapoartele acestuia către Rutherford B. Hayes, președintele Statelor Unite în 1890, în paginile presei americane care s-au ocupat mult de activitatea lui militară și diplomatică dar mai cu seamă din istoria oficială a regimentului 15 Jowa, prefațată de generalul Belknap, comandantul și prietenul lui George Pomuț, care a apărut în 1887 [1]).

George Pomuț s-a născut în 1828, din părinți români în orășelul Gyula (Ungaria). A urmat academiile militare din Viena și St. Etienne, ceea ce l-a ajutat ca, la izbucnirea revoluției maghiare din 1848, să fie numit secretarul lui Ujhazy, guvernatorul civil al fortului Komárom. Cu toată rezistența opusă de armatele revoluționare de sub conducerea generalului Bem, după înfrîngerile de la Albești (lîngă Sighișoara) și de la Siria (lîngă Arad) fortul Komárom a capitulat de asemenea. Tînărul ofițer George Pomuț ia calea pribegiei. Drumurile lui duc prin Italia și Franța pentru ca, în 1850, să se termine în Statele Unite ale Americii de Nord. S-a stabilit în Jowa unde, împreună cu mai mulți foști tovarăși de arme, era preocupat de construirea orașului New Bud (Buda Nouă). Timp de zece ani s-a ocupat de vînzarea de loturi de pămînt, solicitate de emigranți.

Încă de la primele ciocniri dintre sudiști și nordiști (confederați și unioniști) din 17 mai 1861, George Pomuț, animat de generoasele sentimente ale patriotismului progresist și rămas credincios ideilor de la 1848, se înrolează căpitan în regimentul 15 voluntari din statul Jowa, al cărui efectiv a fost, inițial de 1 113 soldați și 37 ofițeri. Fiind cel mai instruit dintre toți voluntarii regimentului, colonelul Reid îl numește direct pe comandant, colonelul George Pomuț.

Regimentul 15 voluntari Jowa a fost desființat în orașul Louisville din statul Kentucky. Porniseră la luptă pentru abolirea sclaviei, adică pentru onoarea Statelor Unite, 1 115 soldați și 37 ofițeri. La ultimul apel nu au mai răspuns decît 207 soldați și 5 ofițeri.

★

Meritele lui George Pomuț au continuat să fie recunoscute și după stabilirea păcii. Astfel în ziua de 16 februarie 1866, noul președinte al Statelor Unite, Andrew Johnston, l-a numit consul general la Petrsburg, iar zece ani mai tîrziu, în mai 1876, președintele R.P. Hayes, l-a avansat general de brigadă.

Alegerea lui George Pomuț pentru a reprezenta interesele Statelor Unite în capitala Rusiei nu a fost întîmplătoare. Acolo Statele Unite aveau nevoie, în conjunctura politică și economică de atunci, de un bărbat energic și versat. Alesul corespundea, din toate punctele de vedere, acestor necesități.

Cu un deceniu mai înainte luase sfîrșit războiul Crimeii (1853—1856). Războiul fusese iscat de Rusia care încerca să se erijeze în protectoare a ortodoxiei din nordul și sudul Dunării ceea ce ar fi însemnat un amestec direct și permanent în afacerile interne ale imperiului otoman. Încurajată de Anglia și Franța, cărora li s-a alăturat și Sardinia, Turcia a declarat război Rusiei. Flota turcească a fost distrusă de amiralul Nahimov la Sinope. Ca urmare, flota anglo-franceză a pătruns în Marea Neagră, frontul stabilindu-se, în cele din urmă, în Crimeea, în jurul orașului Sevastopol. Părăsită de aliații pe care conta (Austria și Prusia) Rusia a opus o eroică rezistență dar a fost totuși înfrîntă și silită să ceară pace care s-a încheiat în 1856 la Paris.

Înfrîngerea Rusiei în Războiul Crimeii a fost provocată de cauze economice foarte adînci. După caracterizarea lui Marx și Engels, acest război a fost o luptă disperată a unei națiuni cu mijloace de producție înapoiate împotriva unor națiuni cu cele mai moderne raporturi sociale și economice. Acel război a dovedit superioritatea capitalismului față de regimul feudalo-iobag... „Rusia nu poate să-și mărească forța militară... fără o prealabilă transformare radicală a întregii ei organizare internă socială și politică, și în special în producție" (Marx și Engels, Opere, Ed. rusă, vol. VIII, pag. 452).

Înfrîngerea țarismului în războiul Crimeii în urma căruia Rusia a pierdut posibilitatea de a-și consolida poziția în Orientul apropiat a pus în discuție și problema Oceanului Pacific și a Americii de Nord.

Relațiile cu China au fost reglementate, oarecum favorabil, prin tratatele de la Aigun (1858) și cel de la Peking (1860) în baza cărora Rusia obținea teritoriile întinse dintre fluviul Usurii și Pacific, pe țărmul căruia, în 1860, a pus temelie orașului Vladivostoc. (Apud prof. A. M. Pankratova, Istoria U.R.S.S., vol. II, București, 1950, ed. Cartea Rusă).

În această perioadă, în care Rusia a cunoscut o criză economică fără precedent, ea s-a văzut nevoită să ducă tratative cu Statele Unite pentru cumpărarea coloniilor rusești de pe continentul american : peninsula Alaska și insulele Aleutine.

Cumpărarea de teritorii întinse, uneori chiar de țări întregi, era ceva obișnuit pentru Statele Unite. Astfel în 30 aprilie 1909, ele au cumpărat de la francezi Luisiana cu 15 milioane dolari ; în 22 februarie 1819 au achiziționat în Africa nord-estică un teritoriu de 430 000 mile patrate ca loc de colonizare pentru sclavii negri americani liberați (Liberia) ; în același an au cumpărat de la Spania pentru 5 milioane dolari, peninsula Florida ; la 2 februarie 1848 prin pacea de la Guadelupa-Hidalgo au achiziționat, pentru suma de 15 milioane dolari, 55 la sută din teritoriul Mexicului (California și Texas, apoi părți din Arizona și New Mexic) în suprafață totală de 1 300 000 kmp. ; în 1853 au cumpărat de la Mexic, pentru 10 milioane dolari, restul din statele Arizona și New Mexic. Cea mai mare achiziție de acest fel a urmat după războiul hispano american din 1898. De data aceasta, prin constrîngere, ca urmare a războiului pierdut, Spania a cedat Statelor Unite, pentru suma de 20 milioane dolari, Cuba, Porto Rico, Guam și Filipinele.

Cu teritoriile rusești din America, gîlceava ruso-americană a fost de lungă durată. Teritoriile respective au fost explorate mai întîi de ruși (Zagoskin și Kotzebue Vranghel), apoi de englezul Cook și francezul La Peruse. Acum, la mijlocul secolului al XIX-lea, ele erau în cea mai mare atenție a Statelor Unite. La început americanii au propus instalarea unei linii telegrafice Alaska-Europa, via Siberia, dar rușii s-au opus. Ideea nu a fost părăsită de americani ; au realizat-o printr-un cablu suboceanic.

Dîndu-și seama de imensele bogății naturale ale teritoriilor în discuție dar mai cu seamă de poziția lor strategică, Statele Unite au propus Rusiei să le vîndă acele teritorii.

Cu ducerea la bun sfîrșit a tratativelor a fost însărcinat eroul războiului civil (Civil War) din

Abraham Lincoln și statul major al armatei nordiste în timpul războiului de secesiune

anii 1861—1865, consulul general, George Pomuț.

Tratativele pentru vînzare-cumpărare s-au încheiat la un an după sosirea lui George Pomuț la Petersburg. La 30 mai 1867, Rusia a cedat toate drepturile ei de suveranitate asupra peninsulei Alaska în suprafață de 1 376 000 kmp (aproape de 5 ori teritoriul României) și a insulelor Aleutine, pentru suma de 7 200 000 dolari. Senatul din Washington a ratificat contractul de cumpărare în ședințele din 26 iunie și 18 august 1867, an în care generalul american Lowell H. Rouseau, în numele Statelor Unite, a luat în primire teritoriile cumpărate.

★

Înlocuirea lui George Pomuț din postul de consul general, în 1878, s-a datorat intrigilor dirijate împotriva lui de un anume Varga. Adînc jicnit, Pomuț a refuzat să se mai întoarcă în Statele Unite. A decedat în ziua de 12 octombrie 1882. A circulat svonul că ar fi fost asasinat, ceea ce nu s-a putut dovedi ; s-a afirmat că a fost înmormîntat în orașul Smolensk ceea ce nu corespunde adevărului. Generalul de brigadă George Pomuț, consulul general al Statelor Unite în capitala Rusiei, a fost înhumat în „colțul săracilor" al cimitirului Smolensk din Petersburg. Se știa despre el că este foarte bogat, că ducea o viață mondenă, participînd la toate balurile curții și ale protipendadei. Cum la moarte bani asupra lui nu s-au găsit ci numai două cufere cu acte personale și titluri de proprietate prescrise, cheltuielile de înhumare au fost suportate de membrii coloniei americane și de prieteni.

Generalul Belknap, fostul lui comandant, ajuns ministru de război, s-a îngrijit ca corpul său să fie reînhumat într-un loc mai potrivit rangului și faptelor lui, iar pe mormînt a dispus să i se ridice un monument funerar.

Menționăm că cercuri interesate din Statele Unite, ca și rudele lui din România, au întreprins stăruitoare cercetări pentru a se da de urma averii lui George Pomuț fără a obține vreun rezultat favorabil.

★

Persoana și activitatea lui George Pomuț, ca și aceea a ieșanului Nicolae Dunca, căpitan în regimentul 9 voluntari New York, căzut, în același război, în 1862, lîngă localitatea Gros-Keys, se amintesc des cînd se evocă viața coloniștilor români din Statele Unite. Atașamentul acestor coloniști față de noua lor patrie a fost total. Așa se explică de ce românii americani, prin organizațiile lor locale, au construit, în cursul celui de al doilea război mondial, cuirasatul „George Pomuț" care, încadrat în flota generalului Mac Arthur, a luptat în Pacific pînă la capitularea Japoniei.

Corneliu Albu

---

[1]) Belknap. „History of the fiftenth Regiment Jowa veteran volunteer infantry, from october 1861 to august 1865, when disbandend at the end of the war", Keokuk (Jowa) 1887.

1 decembrie
1918-1983

FILE DIN EPOPEEA MARII UNIRI A ROMÂNILOR

Spre sfîrşitul anului 1929, apărea în Bucureşti revista bilunară „Generaţia Unirii" – organ al partidului naţional liberal. Director delegat era Gheorghe Tătărescu care făcea parte şi din comitetul de direcţie al publicaţiei, alături de Ion Inculeţ, Al. Lapedatu, Ion Nistor şi Stelian Popescu.

După cum este bine cunoscut, la 10 noiembrie 1928 partidul naţional liberal fusese nevoit să cedeze puterea în favoarea celui naţional-ţărănist, intrînd astfel într-o lungă opoziţie încheiată abia la 14 noiembrie 1934. La guvern fiind, naţional-ţărăniştii încep o sistematică campanie propagandistică care să pună pregnant în evidenţă rolul lor în actul Unirii din 1918. În replică, naţional-liberalii publică şi ei o serie de studii, cărţi, tipăresc reviste – precum „Generaţia Unirii" – în care ţin să consemneze cu de-amănuntul contribuţia la desăvîrşirea unităţii naţionale a românilor.

În nr. 10 din 25 decembrie 1929 al revistei „Generaţia Unirii" a publicat şi I. G. Duca un episod din Memoriile sale ; în fapt un foarte scurt fragment din capitolul Consiliul de coroană de la Cotroceni. Astăzi avem posibilitatea să extragem din volumul I (Neutralitatea) al Memoriilor întregul capitol citat şi să-l transcriem pentru cititorii Almanahului Luceafărul 1983.

Este vorba de o pagină importantă din istoria patriei noastre, un moment crucial pentru devenirea noastră naţională. Asemenea documente pe cît de rare, pe atît de preţioase este necesar să intre în circuitul cunoaşterii publice, ele avînd darul să depună mărturie asupra adevărurilor şi drepturilor inalienabile ale poporului român, dar şi să fortifice de-apururi conştiinţa românească întru unitate şi independenţă naţională.

Asupra virtuţilor de memorialist ale lui Duca am mai avut prilejul să discutăm. Ecourile deosebit de favorabile, stîrnite de cele ce s-au publicat pînă acum din Memoriile sale, ne îndreptăţesc să revenim astfel – pînă la publicarea lor integrală în volume.

I. G. Duca expune faptele şi le analizează cu luciditate şi cu sentimentul răspunderii faţă de o aşa problemă majoră din istoria politică a României. Fatal însă, unda de subiectivism îl surprinde şi îl cuprinde (uneori) pe memorialist. Este şi acesta motivul pentru care – spre o mai dreaptă şi completă judecare de către cititori a însemnărilor lui Duca, fără nici o „ajustare" a noastră – am apelat la Notele politice ale lui Al. Marghiloman. Şedinţa Consiliului de coroană de la Cotroceni, descrisă în varianta de mai jos, este a unui reprezentant din altă tabără politică (aflată în opoziţie) decît cea naţional-liberală de la guvern. Aşadar, înainte de lecturarea capitolului propus din Memoriile lui Duca, să reţinem lapidarele note ale lui Marghiloman :

„14 august 1916. – Consiliul de coroană. Războiul. Mă duc la Cotroceni cu Maiorescu. Czernin a fost ieri la Brătianu, care i-a spus că : Consiliul este aminat pentru după amiază, şi că el păstrează şi este în măsură de a păstra neutralitatea ! Maiorescu se întreabă : La ce bun

aceste minciuni ? Cum se pot falsifica fapte materiale atit de ușor de controlat ?

La ora 11 se întrunesc în sufrageria cea mare de la Cotroceni : miniștrii, Teodor Rosetti, Carp, Maiorescu și cu mine. Nicu Filipescu, Take Ionescu, Olănescu, Cantacuzino-Pașcanu, Mișu Pherekyde și C. F. Robescu (înlocuind pe V. Missir [Senat] lipsă).

Regele : «Văd situațiunea în așa fel încît nu mai putem sta în neutralitate. Cred că de aici înainte victoria Puterilor Centrale este exclusă. Guvernul meu a avut consfătuiri cu unul din grupurile beligerante ; el crede că momentul a venit. Eu, după matură reflecțiune și după lupte interne pe care le veți înțelege și din care am ieșit biruitor asupra mea, înclin mai mult pentru opinia guvernului meu».

Brătianu : Apel la concordie și cere concursul tuturor.

Carp : Explică necesitatea unei expuneri a guvernului.

Regele : Apel la discreția tuturor : trebuie tăcerea preotului care primește o spovedanie.

Brătianu : «1913 a fost prefața unui rezbel cu Austria și încă de atunci contradicția de interese politice cu noi a luat forma acută. S-a adăugat forma antipatică în care a izbucnit războiul actual. S-a adăugat abstențiunea Italiei prin care, și numai cu concursul militar al căreia era stipulat că o armată română poate figura alături de o armată austro-ungară. — Eu neg acest lucru. — Brătianu (și regele) afirmă că era convenție în acest sens : regele Carol mi-a spus că s-a studiat, dar că din motive tehnice nu s-a putut încheia. Azi, toată latinitatea este în tabăra contra Germaniei ! La început victoria părea probabilă pentru germani : neputînd merge noi singuri contra, am stat neutri. Rezbelul de uzură azi răstoarnă șansele în favoarea celor cu rezerve mai mari, iar Bulgaria, luînd locul nostru în Orient, nouă ne este imposibil să stăm lîngă germani. În sistemul de la 1884 eram aliați cu Italia în contra Rusiei ; azi, Italia este lîngă Rusia. Încetul cu încetul, fără grabă, am ajuns la garantarea intereselor noastre : pentru neutralitate am avut numai asigurări, nu garanții. Azi problema este : „Sau să renunțăm la orice am putea obține prin victoria Antantei sau să intrăm în război. Eu m-am angajat desăvîrșit".»

Take Ionescu : Aprobă cu efuziune. Osanale pentru rege.

Eu. : «Lucrurile fiind hotărîte, nu mai pot da vreo povață ; fac numai o rugăciune regelui, dacă mai este timp. Prețuirea șanselor războiului nu o văd ca d-nul Brătianu. După atîtea sacrificii omenești, ofensiva aliaților nu a reușit nici o porțiune infimă din ceea ce ocupă Centralii : am harta aci. Ni se spune că în Polonia s-au încetinit operațiile pentru ca să se constituie rezervele pentru noi : deci nu este prisos de oameni. Bulgaria ? Nu văd antinomie între statele noastre ; am crezut și cred că o bună înțelegere între noi și bulgari ar constitui o a șaptea mare putere în Orientul Europei. Dar chiar dacă șansele ar fi bune, este în interesul României să ajute la instalarea rușilor pe Strîmtori ? Din mijlocul secolului al 17-lea Rusia luptă ca să iasă la Marea caldă : azi aceasta este singurul ei țel. Rog pe rege să se gîndească

că dacă Rusia vine la Constantinopol, România este drumul care leagă Rusia cu Strîmtorile. Chiar dacă n-ar cuteza Rusia să-şi anexeze această cale — România, — instalarea la Strîmtori a marelui nostru vecin este moartea economică a ţării. Cred că acesta este cel mai mare păcat ce un român poate comite împotriva viitorului ţării. S-a făcut apel la concursul tuturor. Odată deciziunea luată, vom tăcea ! Aceasta este tot ce putem face pentru a nu rupe unitatea naţională».

Nicu Filipescu : Polemică că eu am cunoscut şi am aprobat primul angajament din care a decurs tot : «Vous pouvez marcher», aş fi zis eu d-nului Brătianu. (Brătianu suride ; am avut pe urmă o explicaţie cu el).

P. Carp : «Nu sîntem aci pentru polemici ale temperamentelor care nu se pot stăpîni. (Aprobări). A merge cu Rusia este a izbi în interesele ţării şi în continuitatea dinastiei». În dezvoltarea ideei ajunge pînă a spune : «Doresc să fiţi învinşi, pentru că victoria voastră ar fi ruina ţării !».

Brătianu : Protestează. Teza d-lui Carp a unei hegemonii ruse opuse hegemoniei germane şi înlocuind pe aceasta, este falsă. Anglia de sute de ani îşi impune punctul ei de vedere şi nu va lăsa o hegemonie oricare să...

Regele : «Constantinopol luat în contra voinţei noastre este oare preferabil Constantinopolului ocupat cu noi ? Austro-Ungaria nu ne-a oferit niciodată nimic şi Germania a fost neputincioasă să-i impună sacrificii. Dl. Szegheni-Marisch mi-a spus cînd am fost la Berlin : „S-au făcut dintr-o parte şi dintr-alta multe greşeli, dar mai multe din partea noastră". Victorioşi, avem în Transilvania o putere de rezistenţă mai mare. Iau răspunderea, pentru că am încredere în viitorul ţării».

Maiorescu : «Consiliul de coroană din 1914 a decis expectativa. Ce s-a întîmplat, pentru ca să modificăm atitudinea ? Are guvernul ceva încheiat ? Ce ne poate spune ?».

Brătianu : «Cred în victoria Antantei şi mă conformez ei. Vom declara război Austro-Ungariei : nu altora. În schimb ni se recunoaşte dreptul de a lua pînă la Tisa, Banatul, Crişana, un Maramureş de sus, Bucovina pînă la Prut. Ni se mai recunoaşte : drepturi egale la Congres. Tratatul care ne garantează aceste întregiri este iscălit de cele patru puteri (nu de Serbia şi Belgia). Cele patru puteri garantează integritatea teritoriului nostru. Cred că orice reviriment nu mai este posibil».

Maiorescu : «Este controversă asupra situaţiei militare şi pe o controversă nu se riscă soarta ţării. Cunosc pe ardeleni : Popovici, Vaida, care văd în ceea ce se petrece (războiul mondial) sfîşierea lor. Nu se constată unanimitatea de la 1913 ; azi sufletele sînt împărţite. Cine va ratifica declaraţia de război ? Camerele actuale : pe altă chestiune au fost alese. Intrăm în foc sau nu ? Se poate oare zice că ţara a fost consultată ? Cum ne este justificată ieşirea din neutralitate ? Cer continuarea expectativei !».

Teodor Rosetti : Nu crede în sfărîmarea Austriei şi rămîne constant în convingerea lui că nu avem cu ce duce un rezbel lung şi greu ca acesta.

Costinescu : «Să stăm pe loc ? Dar Europa nu stă pe loc. Toate statele în sînge şi foc : noi stăm ruşinaţi la uşă. Europa e în prefacere. Cu braţele încrucişate, (...), am fi de rîsul lumii. Toţi cu inimă românească, la locul lor". (Aşa vorbeşte Costinescu... ! !).

Pherekyde : Vrea să mă liniştească în privinţa Constantinopolului. Nu ruşii, singuri, vor hotări. Ei nu luptă pentru stăpînirea Constantinopolului : «Libertatea Strîmtorilor, aceasta este formula viitorului ! Dacă stăm locului vom ajunge vasalii străinilor, iar generaţiile viitoare ne vor reproşa că nu ne-am făcut datoria».

C. F. Robescu : «Dl. Maiorescu a fost lipsă şi nu cunoaşte sentimentul ţării. Asigur că tot poporul se va scula pentru a dezrobi pe fraţii noştri. Majoritatea Senatului dă deplină încredere guvernului».

Brătianu : Răspunzînd unei aluziuni a lui Maiorescu care a făcut tratatul din 1884, el care la 1871 contra Germaniei victorioase proclamase că simpatiile noastre vor fi totdeauna pentru Franţa, afirmă că tatăl său nu s-a identificat niciodată cu o acţiune din afară. În toate consideraţiunile contra, nu se ţine destul seamă de forţa morală. Sînt înfrîngeri care sînt faze ale victoriei. Chestiunea Austriei este pusă şi majoritatea Europei consacră drepturile noastre istorice, deoarece le ia în seamă şi acum : «Oricare ar fi soarta războiului, drepturi consacrate rămîn». Mihai Viteazul poate nici nu avea cunoştinţa ideei mari ce reprezenta şi el a rămas totuşi emblema ei ; aşa va fi cu regele Ferdinand, oricare ar fi soarta războiului. — Face un nou apel să nu scădem nimic din putere de acţiune, nici prin acţiuni, nici prin inerţie.

Regele : «Întrunirea noastră este istorică şi plină de răspunderi pentru toţi. În hotărîrea ce iau sînt călăuzit numai de sentimentul poporului român şi de o întreagă convingere. Sînt convins că Dumnezeu va fi cu noi ; am încredere în iubirea de neam a întregii ţări».

Ne sculăm. — Regele se apropie de Carp şi îi reproşează, cu dulceaţă, cuvintele ce a spus. Carp comite greşeala să le mentie. Brătianu îi spune : «Atunci ia-ţi fiii înapoi şi dă-i în armata germană».

Iau la rîndul meu pe Brătianu şi îi cer o explicaţie, faţă de Pherekyde, pe care îl ţin de mînecă. (...)

Vine şi regele, cu lacrămi în ochi : «Trebuie să-mi dai concursul d-tale, regele ţi-l cere». (Îmi ţinea amîndouă mîinile).

Eu : «Sire, de la mine nici o piedică de azi înainte ; sînt mut şi mă duc la Crucea Roşie». — Regele : «Nu ! Trebuie concurs efectiv».

Tonul general al discuţiei nu m-a satisfăcut. S-au făcut şi glume ! Tirada lui Robescu învăţată pe dinafară ; cu 48 de ore înainte era neutralist hotărît. — Regele lăcrămează cam des".

Stelian Neagoe

I. G. DUCA

România intră în acțiune

Consiliul de coroană care a hotărît intrarea noastră în acțiune s-a ținut în ziua de duminecă, 14/27 august 1916, la Cotroceni, ora 11 dimineața. El a avut loc în sufrageria cea mare, dar prin impietatea reginei Maria și prin slăbiciunea regelui Ferdinand, această sală istorică a dispărut, ea a fost, cîțiva ani în urmă (pe la 1925—1926), înglobată împreună cu sala de dans în ceea ce formează azi marele salon boltit de la nordul castelului. Și ce păcat ! Istorica sufragerie trebuia păstrată neatinsă, așa cum era în dimineața de 14 august 1916, așa cum a respectat-o ocupațiunea germană, așa cum am regăsit-o în noiembrie 1918. Era dreptunghiulară, cu multe ornamentații de lemn închis, cu multă poleială, cu o toonalitate în general întunecoasă. La mijloc se afla o masă mare, pe peretele din fața ferestrelor un singur tablou al unui pictor german reprezentînd o mare dezlănțuită, cu cîțiva naufragiați pe o corabie distrusă luptînd, cu hotărîrea disperării, împotriva furiei sălbatice a valurilor. Dedesubt, pe o placă de alamă, erau tipărite cîteva versuri germane. Fără să vreau, în timpul discuției, ochii mei dădeau mereu de acest tablou și adesea la Iași, în momentele cele mai tragice ale războiului, imaginea lui îmi revenea în minte. Parcă soarta voise să pună, în clipa supremă a marii hotăriri, în fața conducătorilor României și a regelui ei, imaginea simbolică a groaznicei furtuni, a nemaipomenitelor greutăți pe care trebuia să le învingem spre a putea birui în lupta pentru întregirea neamului. Totodată, părea a fi și o prevestire, și anume că, oricare ar fi furia valurilor să știm că ele nu vor putea să ne doboare.

La unsprezece fără un sfert eram aproape toți întruniți în micul salonaș unde așteptau de obicei persoanele chemate în audiență. Cei mai mulți — nu vorbesc de miniștri — nu știau sigur că războiul era hotărît, că totul era pregătit, că declararea lui era o chestie de ceasuri. Îmi aduc aminte de Maiorescu, prins într-o redingotă cam veche și cam strîmtă, cu figura interogativă și cu inimitabila lui gesticulație, mai pripită decît de obicei, mergînd de la unu la altul. În schimb, Marghiloman, ca întotdeauna, de o impecabilă eleganță și plin de iluzii, era senin și aproape voios, pe cînd Carp, cu monoclul pironit în orbita oculară, deși nu știa nimic, părea că presimțea ce se urzea. Era crispat și pe chipul său se vedeau stigmatele cîtdei care îl stăpînea. Take Ionescu, prevenit, exalta și cu greu își putea ascunde bucuria. De Filipescu nici nu vorbesc, nu mai era el, boala îl doborîse, slăbit, cu ochii pierduți, părea aiurea. El, exuberanța personificată, el, care dorise această intrare în acțiune cu atîta patimă, stătea acuma, în clipa decisivă, covîrșit parcă de o mare durere și nu de o mare fericire. Aripa morții îl atinsese și peste cîteva săptămîni avea să-l răpună.

La unspreceze fix aghiotantul de serviciu ne-a introdus în sala Consiliului. Eram de față întregul Consiliu de Miniștri, adică : Ion I.C. Brătianu, Emil Costinescu, Emil Porumbaru, Vasile Morțun, Alexandru Constantinescu, Alexandru Radovici, Dr. C. Angelescu, Victor Antonescu și cu mine. Reprezentanții parlamentului, M. Pherechyde, președinte al Camerei, și G.F. Robescu care-l înlocuia pe B. Missir, președintele Senatului, care lipsea din țară. Foști președinți ai Consiliului de Miniștri, Teodor Rosetti, P.P. Carp și Titu Maiorescu. Șefii de partide, Take Ionescu, Filipescu și Marghiloman și, în fine, foștii președinți ai Corpurilor Legiuitoare, Costică Olănescu și C. Cantacuzino-Pașcanu.

Abia introduși în sală, regele și-a făcut apariția, întovărășit de moștenitorul tronului. A luat loc și Consiliul a început.

Cred nimerit să arăt și aci, ca și la Sinaia, cum eram așezați în jurul mesei, pentru ca astfel să se poată reconstitui mai bine fizionomia generală a acestei istorice ședințe.

Regele a luat cel dintîi cuvîntul, precum fusese convenit din vreme cu Brătianu, ținînd să arate de la început care era în concepția lui rostul acestui Consiliu de coroană. La Sinaia, unchiul său chemase pe fruntașii țării ca să ia o hotărîre, război sau neutralitate. Acum regele ținea să precizeze de îndată că nu era vorba să se mai ia o hotărîre, fiindcă aceasta era deja luată. El convocase însă pe reprezentanții tuturor partidelor pentru a le comunica această hotărîre și pentru a le cere să primească să se ralieze la ea și pentru a le solicita tot concursul de care țara avea atîta nevoie.

Regele era foarte emoționat. Pe figura sa se vedeau întipărite urmele luptei sufletești prin care trecuse, ale nopților chinuitoare de nesomn în care se zbătuse între înclinațiunile sale firești de principe german și îndatoririle sale poruncitoare de rege român, nopțile în care l-a frămîntat îndoiala dintre victoria germană și victoria aliată, clipele în care conștiința sa de rege și de om l-a obligat să judece toată epocala răspundere ce apăsa pe umerii lui. Dar cu toată impresionanta emoțiune ce îi stăpînea, a vorbit cu o perfectă claritate și cu o voce de o nedesmințită hotărîre. De astă dată discuția nu a mai avut loc ca la Sinaia, în limba franceză, ci în

limba română. România veche murise, în clipa în care se ridicau cele dintîi raze ale zorilor României Noi.

În rezumat, regele Ferdinand a spus că a convocat pe marii țării nu ca să le ceară un sfat, căci hotărirea lui este luată, ci ca să le ceară sprijinul. În situația actuală neutralitatea nu mai este cu putință, România trebuie să ia o hotărîre și să aleagă. Soarta războiului înclină înspre Înțelegere (adică, spre Antanta — nota Neagoe), dar oricum ar fi, România nu poate lupta alături de Puterile Centrale, căci ar însemna să mergem împotriva întregii evoluțiuni istorice a neamului nostru. Regele a arătat pe urmă că spre a se ajunge la o atare hotărîre, a trecut prin încercările cumplite pe care desigur le pricepem, dar că, avînd în vedere numai interesele țării a cărei coroană o poartă, s-a învins pe sine însuși. Precum cauza cea dreaptă a învins în el, are strămutată convingere că va învinge în acest război și că astfel, din jertfele ce ne așteaptă, va ieși îndeplinirea idealului nostru național.

Aceste cuvinte au fost impresionante fiindcă regele le-a rostit nu numai cu o emoțiune conținută care ne-a zguduit pînă în adîncul inimilor noastre, dar și cu o elocință lapidară, pe care sînt incapabil să o redau în toată spendoarea frumuseții ei formale și etice. Îmi va părea rău întotdeauna că nu a fost de față un stenograf ca să dea posterității cuvînt cu cuvînt ceea ce Ferdinand I a spus în acest ceas. Deși stenogramele, în recea lor preciziune verbală, nu ar fi putut transmite generațiunilor viitoare chipul regelui, căldura vocii, accentele ei, atmosfera sălii ,toate imponderabilele care au făcut această scenă de neuitat pentru toți cei ce au avut fericirea să participe la ea. Dealtminteri, în tot timpul acestui consiliu regele Ferdinand a fost într-adevăr admirabil. Îmi amintesc uimirea generală, cînd ne-a dat viziunea unei puteri de apostol, atît este de adevărat că numai din adîncimile misterioase ale sufletului izvorăsc faptele mari și gesturile nepieritoare. Ceea ce vine de la rațiune și numai de la rațiune este mărginit și mediocru. Regele Ferdinand, discutabil din atîtea puncte devedere, a dovedit însă în dimineața de 14 august 1916 că este un mare suflet și prin aceasta nu numai că va rămîne, dar se va impune respectului și admirațiunii posterității.

După aceea regele s-a întors către fruntașii opoziției și le-a adresat un călduros apel de sprijin și de unire. Întorcîndu-se către Carp, l-a apostrofat cu cuvintele : „Te rog îndeosebi pe d-ta, d-le Carp, să-mi dai tot concursul !"

Carp a răspuns imediat cu ciudă și enervat, că nu este rolul lui să vorbească, el nefiind nimic, să vorbească întîi guvernul și șefii de partide, cu atît mai mult cu cît a constatat că de fapt nu e vorba aici de un Consiliu de coroană, fiindcă regele a și luat o hotărîre, ci de o întrunire al cărei rost nici nu-l pricepe. Era deci destul să vedem în ce stare de spirit se afla bătrînul șef al junimismului, totuși eram departe cu toții de a bănui măcar ceea ce trebuia să auzim de la el pînă la sfîrșitul ședinței.

Brătianu a cerut atunci cuvîntul. Cuvîntarea sa a fost o expunere a situației și a motivelor pentru care se impunea să intrăm în acțiune alături de Aliați, vorbind limpede, concis, convingător, fără fraze, fără patetism. Într-o viltoare ca aceea a actualului război, în care harta lumii se preface, o țară ca a noastră, o țară cu aspirațiuni naționale, nu poate să rămînă neutră pînă la capăt, fără să-și compromită definitiv întreg viitorul. Prin urmare, a continuat Brătianu, se impune să ieșim din neutralitate, dar pe de altă parte, avînd drept ideal unitatea națională, sîntem datori să urmărim realizarea lui, căci cine știe dacă în decursul veacurilor vom găsi vreun prilej atît de prielnic ca cel de azi. Iată de ce nu putem să mergem decît alături de Aliați și în contra Puterilor Centrale.

După aceea Brătianu a explicat în scurte cuvinte politica sa în timpul neutralității, precum și pregătirea diplomatică a războiului, concluzînd : „Și eu și țara sîntem în ceasul de față angajați, nu mai putem da înapoi". Era mărturisirea solemnă a faptului împlinit. Brătianu a mai adăugat cîteva cuvinte despre pregătirile militare și a sfîrșit că toată țara și întreaga suflare românească de peste Carpați așteaptă cu nerăbdare intrarea noastră în marele război.

Carp, solicitat să vorbească, a refuzat din nou, cerînd să audă înainte glasul șefilor de partide, care au răspunderi directe, astfel că regele a dat cuvîntul lui Take Ionescu.

E incontestabil că Take Ionescu a fost un mare orator, aș putea spune unul din cei mai mari ai României contemporane, cu toate acestea atît la Consiliul de coroană de la Sinaia, cînd s-a proclamat neutralitatea, cît și la acest Consiliu, el a fost mai prejos și de netăgăduitul său talent și de legitimele noastre așteptări. La Cotroceni, ca și la Sinaia, i-au lipsit și forma și inspirația și argumentarea și accentele care mișcă și care rămîn. E curios, dar Take Ionescu a fost din toate punctele de vedere de o neînțeleasă banalitate. S-a declarat fericit de hotărîrea regelui, a spus că pricepe criza sufletească prin care a trecut, dar poate fi sigur, în schimb, de dragostea nemărginită a întregului popor românesc. Partidul conservator democrat, mulțumit că s-a ajuns la soluția pe care o reclama de doi ani, va da coroanei și guvernului întregul său sprijin. O împrejurare ca cea de față nu răsare decît o dată în cursul veacurilor, a o pierde ar fi fost o adevărat monstruozitate și cu aceasta Take Ionescu a încheiat.

A venit rîndul lui Marghiloman, dar nu mai era acel Marghiloman de acum doi ani de la Sinaia, un Marghiloman sigur de el, care afirma, care decidea, care vorbea cu fruntea sus și cu vocea metalică, era un Marghiloman încurcat aproape, cu reticențe în vorbă și cu reticențe în ton. Nu se poate ști, a spus dînsul, cum se va sfîrși războiul, soarta sa fiind încă nehotărîtă, dar după informațiunile lui precise, Hindenburg pregătește o mare ofensivă împotriva rușilor, să nu ne grăbim, să așteptăm, de aceea este foarte regretabil că guvernul în asemenea condiții s-a

angajat. Se vorbește mereu de idealul național, să privim însă mai bine realitatea lucrurilor. Or, el vede două realități, întîi că țara nu e favorabilă războiului și, în al doilea rînd, că rezultatele unui război fericit alături de Aliați înseamnă pentru noi așezarea definitivă a rușilor la Strîmtori, adică strangularea, pieirea noastră.

Regele, foarte calm, se întoarce către Marghiloman și spune : „Totuși, admițind că rușii ar fi la Constantinopole, mi se pare că ar fi mai bine pentru noi să fim prieteni cu ei, decît vrăjmași". Surprins, Marghiloman se opri un moment și pe urmă, fără a răspunde observațiunii regelui, continuă firul cuvîntării sale : îi este cu neputință să dea concursul său guvernului, tot ce poate face deocamdată este să tacă, să nu creeze dificultăți, țara fiind în joc. Dar, încă o dată, el nu înțelege cum a putut guvernul să urmeze o politică atît de dezastruoasă și, mai ales, să pună țara deodată în fața unui fapt îndeplinit, de o atare gravitate.

La acest moment, Nicu Filipescu, care la începutul discuțiunii stătuse aproape tot timpul aplecat pe masă, cu fruntea lipită de mîinile sale încrucișate, ridică deodată capul și izbucnește ; a fost ultima licărire publică a cunoscutei sale impetuozități. Adresîndu-se direct lui Marghiloman, mușcîndu-și cînd mustața, cînd buza, spune răstit : „Să mă ierți ! Hotărîrile pe care le-a luat guvernul astăzi nu sînt decît consecința logică a tratatului încheiat de dl. Brătianu cu Rusia în septembrie 1914. Or, d-ta mi-ai spus mie că acest tratat ți-a fost adus la cunoștință, că l-ai aprobat și că ai îndemnat guvernul să continue pe această cale. De aceea sînt indignat de aceste palinodii și, mai mult ca oricînd, revendic pentru partidul meu onoarea de-a fi fost printre inițiatorii acestei politici și de a fi susținut-o pe urmă cu atîta tărie și cu atîta stăruință, încît a dat afară din rîndurile lui pe cei care au îndrăznit să i se împotrivească".

Violența tonului, precum și nota personală a acestei ieșiri, erau cu totul nepotrivite și ne-au produs o dureroasă impresie. Marghiloman, jucător din fire și de rasă, a primit lovitura, s-a clătinat puțin și, dîndu-și seama ca și noi, desigur, că are în fața lui un om foarte grav bolnav, a păstrat cu imperturbabilitate o condescendentă tăcere. Și astfel, după aproape treizeci de ani, în jurul covorului roșu al mesei de la Cotroceni și din ceasul însuși în care se hotăra intrarea în război a României, lua sfîrșit duelul dintre acești doi fruntași conservatori, duel care în viața lor a contribuit atît de mult la distrugerea acestui partid, duel care după moartea lor i-a despărțit și mai puternic, așezînd de-a pururea pe unul printre apostolii întregirii neamului, și pe celălalt printre neînțelegătorii vremii lui, printre sărmanii învinși și ai îndeplinirii aspirațiunilor noastre seculare.

Unii dintre noi așteptau ca Filipescu să răspundă, dînsul, însă, și-a așezat din nou fruntea pe masă și pînă la sfîrșitul Consiliului nu a mai spus o vorbă. Din cînd în cînd, ca trezit din somn, ridica capul, figura lui trăda o adîncă emoțiune și ochii lui se umpleau de lacrămi. A fost dealtminterea ultima oară cînd a apărut în public.

După emoția trecătoare a acestui antagonism de decenii, am intrat în emoțiile reale ale cuvîntării lui P.P. Carp. Cînd regele i-a dat cuvîntul, tăcerea și atenția au devenit deodată mai mari, ne întrebam cu toții, mai ales noi care asistasem și la Consiliul de la Sinaia, ce va mai spune bătrînul protagonist al alianței germane. Carp a întrecut însă toate așteptările și toate închipuirile noastre. A fost, ca la Sinaia, lapidar, tăios, energic, dar pe cînd atunci era solemn și profetic, acum era încruntat și crispat de mînie. Toate pe care le-a spus Brătianu sînt secundare, căci pe el, Carp, nu îl interesează cine va învinge, ci cu cine comandă onoarea să mergem, chiar dacă vom fi învinși. Din acest război va ieși sau hegemonia germană sau hegemonia rusească. Hegemonia germană înseamnă pentru noi mîntuirea, cea rusească sfîrșitul, fiindcă vom sta în drumul Rusiei către Constantinopole. Iată de ce nu putem, oricum ar fi și în orice împrejurări, să fim decît împotriva rușilor.

După aceea, înfundîndu-și monoclul în ochi, se întoarse către rege, căruia i-a zis răspicat : „Dealtminteri, sire, acesta nu este numai interesul țării, el este și interesul dinastiei. Să nu-și închipuiască majestatea voastră că o Rusie învingătoare va tolera vreodată în România o dinastie Hohenzollern". El a văzut după fața regelui că această amenințare nu l-a intimidat întru nimic și atunci, schimbînd tonul, a adăugat sarcastic : „Va impune o dinastie română, o dinastie Ghika, Sturdza sau, o dinastie Brătianu, sau Carp !" Pe urmă, revenind grav : Iată de ce, sire, datoria majestății voastre este să se opună cu orice chip unei asemenea politici nefaste și să rămînă credincioasă — subliniind cuvîntul — alături de Germania".

De fapt, pînă aci Carp repetase cele spuse la Sinaia, era o variantă a cunoscutei sale teze germanofile. Ne așteptam cu toții la o concluzie asemănătoare celei lui Marghiloman, un refuz de concurs formulat poate ceva mai drastic, cînd, deodată cu o vehemență neînchipuită, începe următoarea tiradă, pe care cred că o reproduc aproape textual : „Dealtminteri, la ce folos toată această discuție, văd că nu mai e locul să argumentăm și să convingem. Hotărîrile sînt luate. Lingușitorii tronului au învins. Și — uitîndu-se în ochii lui Take Ionescu — în asemenea condițiuni, cei cărora coroana le-a făcut pe plac nu au nici un merit să o asigure acum că îi vor da tot concursul.

Cît despre mine, nu e același lucru. Nu îmi puteți cere nici sprijin pentru o politică pe care o cred a însemna pieirea României. Am un ziar, «Moldova», de mîine chiar îl voi închide. Am în jurul meu cîțiva prieteni, le voi cere îndată să se împrăștie. Am trei fii, îi dau majestății voastre să se bată și să moară. Iar eu mă voi ruga lui Dumnezeu ca armata română să fie bătută..." și, după o scurtă pauză, „căci numai astfel România va putea să fie scăpată !"

La auzul acestor cuvinte a fost o adevărată stupoare, ne-a trecut pe toți un fior rece. Uluiți, am stat o clipă înmărmuriți și pe urmă o rumoare de indignare a umplut toată sala. M-am uitat la Carp — sta nemișcat cu brațul întins, cu mîna pe manșetă, cu capul desfigurat printr-o crispațiune de ură, pe care o am și azi în fața ochilor mei și pe care nu voi putea să o uit pînă la mormînt.

Regele a tresărit, roșu, dar foarte stăpîn pe el și a zis : „Domnule Carp, respect toate părerile, dar nu pot lăsa să treacă ultimele dv. cuvinte. Ele nu pot fi expresia adevăratelor dv. simțăminte. Îmi închipui că au izvorît în focul discuțiunii, dintr-un moment de necugetată mînie".

„Ba nu, deloc..." marmura Carp. „Ba da, domnule Carp, ba da", insistă regele părintește și continuă : „Ați greșit și odinioară, domnule Carp, cînd ați vorbit de interesele dinastiei. Nu cunosc interesele dinastiei. Nu cunosc decît interesele țării. În conștiința mea aceste două interese se confundă. Dacă m-am hotărît să fac acest pas grav, e fiindcă după matură chibzuință eu am ajuns la convingerea, la convingerea adîncă și nestrămutată, că el corespunde cu adevăratele aspirațiuni ale neamului, a cărui răspundere o port în ceasul de față. Dinastia va urma soarta țării, învingătoare cu ea, sau învinsă cu ea. Deoarece mai presus de toate, să știți, domnule Carp, că dinastia mea este română. Rău ați făcut cînd ați numit-o străină, germană. Nu, e românească ! Românii nu au adus aci pe unchiul meu, regele Carol, ca să întemeieze o dinastie germană la gurile Dunării, ci o dinastie națională și revendic pentru casa mea cinstea de a fi îndeplinit în întregime misiunea pe care acest popor mi-a încredințat-o".

Aceste cuvinte au fost nu spuse, ci scandate cu toată mîndria unui Hohenzollern și cu tot patriotismul unui bun român.

Carp a făcut un gest cu mîna și a replicat : „Sire, nu aș vrea ca majestatea voastră să creadă că am cedat unui moment de mînie. Nu, m-am gîndit, m-am gîndit mult înainte de a spune cuvintele pe care le-am spus. Dar fiindcă nu văd alt mijloc de a salva România, de aceea sînt silit să repet încă o dată că urez armatelor noastre să vie învinse".

Era prea mult. De astă dată nici Brătianu nu s-a mai putut conteni. Ura învingerii și îndărătnicia neputinței făcuseră pe bătrînul junimist să depășească orice închipuire. „Nu găsesc cuvinte ca să spun ce resimțim dacă într-adevăr astfel de simțăminte sînt în ceasul de față în inima d-tale. Atunci, d-le Carp, retrage pînă și pe fiii d-tale din armată, căci nu mai poți avea nimic comun cu această țară și cu acest neam !" Carp a tăcut și regele, încă vădit turburat, ca și noi toți, de cuvîntarea lui, s-a întors către Maiorescu.

Cu el schimbare completă de decor, din patetic și din tragedie, am intrat în meșteșugiri și în sofisme. O viață întreagă Titu Maiorescu a jonglat la tribună cu o măiestrie neîntrecută, dar a jonglat cu artificii retorice și cu gesturi minunat adecvate. Spumă și numai spumă ! Dacă îi recitim discursurile, la fiecare pagină ne vom întreba cum de a fost cu putință că aceste cuvîntări să fi produs o impresie atît de mare asupra celor ce l-au ascultat. Și totuși, afirm că produceau acest efect, chiar eu am fost la început printre scepticii care afirmau că nu se vor lăsa sugestionați de vraja acestui cuvînt meșteșugit, dar o datorie de conștiință mă silește să mărturisesc că nu am scăpat de vraja elocinții maioresciene, am fost vrăjit de ea.

Nenorocirea lui Maiorescu a fost că și la acest Consiliu credea că se putea sofistica, toată atitudinea lui era în contrazicere cu atmosfera zilei. Eram cu toții emoționați, covîrșiți de solemnitatea momentului și de gravitatea istorică a hotărîrilor ce se luau. Maiorescu, însă, era surîzător, recurgea la argutii pe care le debita cu o onctuozitate popească, cu priviri de șiretlic și cu o mimică complet nepotrivită. Acum era ceasul hotărîrilor supreme, al simțămintelor adînci, nu al imperecherilor de cuvinte, al subtilităților de gîndire și al scepticismului sufletesc.

A început prin a întreba pe Brătianu ce angajamente are ? Pînă la ce punct este angajat ? Nu se poate găsi vreun mijloc de a se degaja ? Poate că angajamentul e personal, sau se poate interpreta ca atare ? Brătianu, enervat de acest fel de a pune chestia și de a privi situația, l-a întrerupt, spunîndu-i că nu numai el este legat și definitiv legat, dar și țara. El a arătat ce a obținut de la Aliați, care sînt noile hotare pe care ni le-au garantat în caz de izbîndă, precum și dreptul pe care ni l-au recunoscut de a participa pe picior de egalitate cu ei la viitorul congres de pace. Brătianu a mai spus că țara întreagă e martoră a sforțărilor pe care le-a făcut timp de doi ani pentru a o menține în neutralitate și a-i cruța astfel cît mai mult jertfele războiului, însă că acum a simțit că orice amînare ne-ar putea fi funestă, fiindcă Aliații se află într-o așa situație, încît dacă nici acum România nu va răspunde la apelul lor, vor căuta alte puncte de reazem. Așa fiind, s-a angajat, iar acum mai mult ca oricînd crede că nu-i era permis să ezite și să poarte în fața istoriei răspunderea de a fi scăpat cel mai prielnic moment oferit neamului românesc pentru întregirea lui, de veacuri dorită și de veacuri așteptată.

Maiorescu a revenit însă la ideea lui : să ne degajăm, să așteptăm rezultatul războiului, acum este prea îndoielnic, cînd va fi mai lămurit, cînd se va putea mai limpede ști de partea cui atîrnă izbînda, atunci vom vedea ce hotărîre se cuvine să luăm. Pe urmă a trecut la idealul național, pe care l-a luat oarecum în derîdere. Idealul național ? Ce ideal național ? Alocuțiune atrăgătoare, ce este însă în realitate în dosul acestei patriotice frazeologii ? Totul subliniat prin faimoasele sale gesturi cu degetele și pentru ce, pentru a ajunge la surprinzătoarea afirmațiune din partea unui ardelean, că ardelenii nu vor nicidecum unirea cu patria mumă, că vor stăpînirea habsburgilor, spre a-i proteguí de Ungaria, atît și nimic mai mult.

Precum era și firesc, la aceste stranii cuvinte Brătianu și Take Ionescu au protestat energic.

Este cu desăvîrşire inexact, au exclamat şi unul şi altul, este neauzit ce afirma dl. Maiorescu, fraţii noştri din Ardeal nu aşteaptă decît să trecem odată Carpaţii şi nu mai trăiesc decît cu acest dor şi cu această speranţă. Nouă, în care au încredere, ne-au spus-o neîncetat şi ne-au destăinuit tot fundul gîndurilor şi al sufletului lor. Se poate că ştiind adevăratele simţăminte ale d-lui Maiorescu şi, prin urmare, ferindu-se de el, să-i fi vorbit lui altfel, da, se poate. Dar aceasta dovedeşte neîncrederea ardelenilor în dl. Maiorescu, iar nicidecum nedorinţa lor de-a se uni cu Regatul şi de-a înfăptui România Mare.

Brătianu a mai adăugat că are scrisori de la Vaida, care dau cea mai formală desmînţire celor afirmate de Maiorescu. Filipescu a mai tresărit o dată, dar s-a mărginit să confirme din cap toate spusele lui Brătianu şi Take Ionescu. Maiorescu, văzîndu-se contrazis şi în această parte a cuvîntării sale, s-a agăţat de un alt argument : în loc să aruncaţi ţara într-un război nesigur, mai bine aţi fi căutat să determinaţi pe unguri să facă românilor din Ardeal concesii reale şi am cuvinte să cred că asemenea demersuri şi asemenea stăruinţe nu ar fi rămas fără răsunet.

Aici regele a intervenit din nou şi a zis că ar fi să ne facem iluzii dacă am mai crede că pe această cale se poate obţine ceva, căci şi înainte şi după izbucnirea războiului mondial s-au făcut de către noi nenumărate demersuri în acest sens, dar toate fără nici un folos. El personal a intervenit şi pe lîngă Germania şi pe lîngă Austria, ca să dea românilor din Ardeal măcar acele drepturi pe care le au cehii în Boemia, dar ungurii au refuzat orice propuneri. Acuma în urmă împăratul Wilhelm în persoană a stăruit la Viena dar a întîmpinat acelaşi refuz îndărătnic. Dealtminteri cînd, înainte de război, a fost însărcinat de regele Carol să atingă această problemă la Viena, austriecii i-au mărturisit că niciodată ungurii nu vor consimţi să îmbunătăţească real soarta românilor de peste munţi, fiindcă pentru nimic în lume nu vor să ştirbească statului maghiar caracterul său de stat unitar.

De la românii ardeleni, Maiorescu a trecut la românii din Regat. După cum cei dintîi nu voiau unirea cu România, cei de al doilea nu voiau războiul pentru eliberarea fraţilor subjugaţi. La 1913, a spus el, am intrat în acţiune numai cînd am ştiut că am în dosul meu umanitatea ţării. Astăzi aveţi opinia publică împotriva dv., un argument mai mult ca să vă degajaţi de legăturile pe care le aveţi cu Aliaţii şi să continuaţi a sta în neutralitate. Acest pasagiu nu a fost întrerupt. Apoi, în concluzie, Maiorescu a ajuns la culmea sofisticării lui : el a vrut să ne dovedească imposibilitatea constituţională de a declara războiul.

Ne-am uitat miraţi unii la alţii ; era ultima obiecţie la care ne gîndisem căci, conform punctului său de vedere. Camerele actuale nu erau Camere obişnuite, erau Camere Constituţionale, cu mandat expres şi limitat, revizuirea Constituţiei, în vederea exproprierii proprietăţii mari şi a introducerii votului obştesc. Prin urmare, argumenta dînsul, dacă vrem să declarăm războiul trebuie întîi să dizolvăm Camerele actuale şi să facem alegeri noi, în care ţara se va putea rosti lămurit dacă este sau nu pentru o intrare în acţiune.

Am surîs cu toţii, dar nu ştiam că auzisem ultimul discurs al lui Maiorescu, căci merita să se sfîrşească altfel strălucita carieră oratorică a acestui mare meşter al cuvîntului. Dealtfel, cuvîntarea sa ne-a indignat pe toţi şi mă întreb dacă, ieşind de la Consiliu, nu eram mai iritaţi împotriva lui decît chiar împotriva lui Carp. Într-adevăr, Carp fusese revoltător, dar Carp era intransigent pînă la absurd şi pînă la odios, pe cînd Maiorescu ardeleanul, singurul ardelean din acel Consiliu, nu numai că se opunea la intrarea în război pentru eliberarea Ardealului, dar contesta chiar ardelenilor dorinţa de-a se alipi României, şi toate acestea susţinute cu chiţibuşuri avocăţeşti şi cu sofisme de retor, care prezentau un spectacol sub orice calificare. Mărturisesc că dacă nu ar fi răscumpărat prin atitudinea sa demnă şi patriotică din timpul ocupaţiunii, cuvîntarea sa de la Consiliul de coroană, m-aş întreba şi azi cine dintre Carp şi el s-a arătat mai prejos de marile clipe pe care le-am trăit atunci.

Cu Costinescu discuţia a reintrat într-un făgaş normal. Dînsul nu era orator, a vorbit fără pretenţii, sfătos şi cu bun simţ, a atacat pe Marghiloman, pe Maiorescu şi în sfîrşit, pe Carp. A spus că problema Strîmtorilor nu poate fi hotărîtoare, fiindcă la urma urmei, fie că ruşii vor fi stăpînii acelor Strîmtori, fie germanii, tot rău va fi pentru noi.

Regele întrerupe din nou : „Mie personal nu îmi este frică de ruşi, dar admiţînd chiar că ei ar constitui un pericol, mi se pare totuşi evident că pentru noi pericolul va fi mai mare rămînînd o ţară de opt milioane de locuitori, decît un stat de 14 milioane. În genere, altfel ne vom putea apăra într-un caz şi într-altul. Iată de ce, departe de a fi convins de pericolul atotputerniciei ruseşti, văd în el un argument mai mult pentru a ne folosi de împrejurările actuale, a căuta să ne unim cu fraţii noştri şi a ne mări hotarele".

Constinescu trece apoi la examinarea motivelor pentru intrarea noastră în acţiune alături de Aliaţi, examinare poate cam lungă şi cam inutilă după toate cele ce au fost spuse, şi sfîrşeşte zicînd că atunci cînd toate popoarele au intrat în acest război de dezrobire. România ar fi dezonorată şi pierdută dacă ar rămîne neutră.

Marghiloman, cu un surîs, dar „cu vocea cam pe jumătate, spune : „Dar Olanda, dar Suedia, dar Spania, nu sînt şi ele neutre ?" Răspunsul era prea uşor, din mai multe părţi deodată se aude : „Dar aceste ţări nu sînt în situaţia noastră, ele nu au revendicări naţionale de formulat !"

Costinescu mai adaugă : „Nu uitaţi că noi

sîntem în mijlocul bătăliei și dacă mai stăm neutri, ne vor călca ungurii la Nord și bulgarii la Sud." Take Ionescu cere cuvîntul pentru a doua oară. Nici de astă dată nu a fost mai stălucit, ținea însă cu tot dinadinsul să răspundă lui Maiorescu : „Dl. Maiorescu a susținut două lucruri inexacte, că românii ardeleni nu așteaptă să ii dezrobim și că noi, românii din Regat, nu vrem războiul. Afirm în modul cel mai hotărît că românii de dincolo de Carpați ne așteaptă ca pe Messia. Este adevărat că, în 1911, Vaida și alții ne propuneau unitatea națională sub habsburgi, dar preconizau această soluție fiindcă în situațiunea politică a Europei de atunci nu vedeau altă posibilitate ca să fim toți laolaltă. De la 1914 situația s-a schimbat cu desăvîrșire și au înțeles-o atît de bine, încît mie mi-au trimis vorbă din partea întregului Comitet că dacă nu venim să ii scăpăm acuma, Carpații vor rămîne între noi hotar pentru vecie și românismul va fi pierdut. Afirm de asemenea că opinia publică din Regat cere, vrea războiul. Nu sîntem divizați, în afară de cîțiva germanofili rătăciți, sîntem toți alături de idealul național. Firește, doi ani de neutralitate au scăzut unele entuziasme, au slăbit unele încrederi, dar toate acestea vor trece, vor dispare de îndată ce se va cunoaște gestul regelui în întregimea splendoarei sale!"

După aceasta, M. Pherechyde a cerut cuvîntul. Cu figura mai întunecată, cu vocea mai cavernoasă decît oricînd, a combătut pe scurt și cu obișnuita-i claritate cele susținute de Maiorescu privitor la drepturile actualelor Camere. Nu poate fi vorba de inconstituționalitatea votului pe care aceste Camere l-ar da în favoarea intrării în acțiune. Ele posedă nu numai mandatul de a revizui anume articole din Constituție, căci pe lîngă aceste drepturi excepționale ele mai au, ele păstrează toate prerogativele obișnuite ale parlamentului, prin urmare și pe aceea de a se rosti asupra declarării războiului. Aceasta a fost teza lui Pherechyde, teză inatacabilă din punct de vedere juridic. După cîteva considerațiuni asupra necesității imperioase a ne alipi Aliaților și de a porni la lupta pentru împlinirea unității naționale, președintele Camerei a sfîrșit asigurînd pe rege și guvernul de întregul sprijin al Adunării pe care o prezintă.

La această asigurare C.F. Robescu, foarte emoționat și oarecum mirat de cinstea ce-i revenea, a adăugat în numele Senatului și asigurarea devotatului concurs al maturului corp.

Cu aceasta am crezut că dezbaterile erau încheiate, cînd Brătianu cere regelui să-i îngăduie a mai lua încă o dată cuvîntul. Regele aprobă și Brătianu începe. În prima sa cuvîntare a fost numai concis și convingător, în aceasta de-a doua elocvent, mișcător și plin de avînt. Rareori a fost mai bine, ca întotdeauna, de altfel, cînd improviza. S-a apărat de acuzațiunea că e francofil, a arătat că el și tatăl său nu au făcut cutare sau cutare politică fiindcă au avut preferințe sentimentale pentru cutare sau cutare stat, dar fiindcă interesele țării cereau să se alipească unora sau altora. E român și numai român, și politica lui izvorăște exclusiv din ceea ce, după concepția lui, reprezintă cerințele superioare ale țării și ale neamului său. În împrejurarea de față îi apare limpede, luminos că nu putem scăpa prilejul ce ni se oferă de-a îndeplini visul secular al românismului „Nu vreau să repet", spune el, „toate considerațiunile care m-au dus la aceste concluzii. Vi le-am expus, le cunoașteți. Țin însă, în acest ceas hotăritor, cînd toți fruntașii țării sînt întruniți în jurul regelui, să se cunoască gîndul meu întreg. Fără îndoială cred că vom ieși învingători, dar nu sînt sigur, se poate să fim și învinși. De aceea vreau să se știe bine de toți, că, chiar învinși tot cred că țara mea trebuie în această clipă a evoluțiunii ei istoice să facă acest gest. În viața națiunilor sînt afirmări de drepturi care se socotesc mai mult decît izbînzi trecătoare și sînt gesturi de abdicare, de dezertare morală, care compromit viitorul lor pentru veacuri de-a rîndul. Într-o atare situație este astăzi românismul, de aceea chiar de ar fi să fim bătuți, faptul că pătru din cele mai mari puteri ale lumii au recunoscut temeinicia revendicărilor noastre naționale și au consfințit printr-un act solemn hotarele etnice ale românilor de peste Carpați, cauza românismului va face un pas înainte, mai mare și mai însemnat decît oricînd. Și dacă nu azi, mîine vom culege roadele acestor jertfe și acestor afirmări de drepturi. Aduceți-vă aminte de cazul Italiei : și Carol Albrecht a fost înfrînt la Novara, dar chestia unității Italiei era pusă în fața lumii întregi și peste cîțiva ani succesorul a realizat-o. Aduceți-vă aminte de propria noastră istorie : Tudor Vladimirescu a fost zdrobit și stăpînitorii zilei l-au măcelărit. Dar el ridicase steagul renașterii noastre naționale și pe temeiul gestului lui urmașii săi au înfăptuit-o. În fine, cazul cel mai caracteristic este cazul lui Mihai Viteazul. Și el a fost învins, și el a fost omorît, dar a știut pentru o clipă să întrunească visul secular al neamului, unirea tuturor românilor. Și a fost destul, nu numai ca el să rămînă de-a lungul veacurilor eroul legendar și slăvit, dar pentru ca și noi astăzi să întemeiem pe faptele lui revendicările acestui neam.

Nu vă uitați deci, sire, la rezultatele imediate, vedeți îndatoririle de azi în perspectiva cea mare a menirii acestui neam și a viitorului său și mergeți cu hotărire înainte pe calea pe care v-o indică conștiința națională. Majestatea voastră va înscrie în istoria românismului o pagină de glorie nepieritoare.

S-a vorbit odinioară de dinastie străină, a fost o formulă nedreaptă și nemeritată. Dinastia este română, majestatea voastră o dovedește azi în chip mișcător. După ce veți fi trecut însă Carpații nimeni nici nu va mai

cuteza, sire, să pună o atare chestiune. Întrucît mă privește, a încheiat Brătianu, îmi dau seama de toată răspunderea, de covîrșitoarea răspundere pe care mi-am luat-o sfătuind pe rege să tragă spada și să intre acum în luptă alături de Aliați împotriva Puterilor Centrale, dar revendic întreaga răspundere a acestei politici".

Cîteva zile în urmă, întîlnind pe Filipescu, dînsul mi-a spus : „Ce minunat a vorbit Brătianu deunăzi la Consiliul de coroană ! A pus chestia de sus, cum trebuia pusă și cum nimeni nu o pusese. Și cită dreptate a avut, tot ceea ce a zis era cu miez, cu mult miez. M-a impresionat adînc, spune-i-o, te rog, și felicită-l din partea mea !" Este, cred, cel mai bun comentariu al acestui discurs.

Regele a încheiat discuția, repetînd încă o dată că hotărîrea lui a luat-o după multe chinuri sufletești și după o îndelungată chibzuință, dar că astăzi, după ce a auzit glasul tuturor fruntașilor țării, este și mai convins că a avut dreptate și că intrarea în război pentru realizarea idealului național este singura soluție corespunzătoare adevăratelor interese ale țării. Este fericit că, sacrificînd totul pe altarul patriei, poate lega și mai indisolubil destinele dinastiei de ale țării și împlini îndatoririle de bun român, pe care le-a luat în ziua cînd, la moartea unchiului său, a primit coroana României.

El cunoaște greutățile războiului, cel de față este unul din cele mai crincene pe care istoria le-a cunoscut. Să nu ne facem deci iluzii, ne așteaptă mari jertfe și cumplite suferințe. De aceea, înainte de a ridica ședința, el socotește de datoria sa, ca rege, să adreseze fruntașilor țării un ultim și călduros apel la concordie în interesul suprem al patriei.

„Încă o dată, vă rog pe toți, chiar pe cei ce au fost de altă părere, să mă ajutați". Carp, Marghiloman și Maiorescu au tăcut, plecînd capetele. Mi se pare că singur Teodor Rosetti, care ședea lîngă el, a făcut un gest aprobativ. Apăsat și cu hotărîre, regele, după cîteva momente, a adăugat : „Domnilor, cu Dumnezeu înainte !" și s-a sculat. Noi, toți foarte emoționați, am răspuns : „Să trăiți, Sire, Dumnezeu să ne ajute !"

Regele, cu ochii plini de lacrimi, s-a înclinat profund și, urmat de fiul său, a părăsit sala. Cînd am ieșit, ceasul era trecut de unu și parcă eram în alt palat. Cînd venisem, acesta era liniștit, aproape deșert, avea înfățișarea lui obișnuită, dar acum era deja palatul înfrigurării războinice, coridoarele erau pline de aghitanți, de demnitarii curții, de ofițeri, de șefi de cabinet, pînă și de lachei. Pe toate fețele se citeau agitația, bucuria și grija, de pretutindeni întrebări, felicitări, urări. Eram grăbit să plec, îndatoririle mele de cenzor începeau, aveam ordine de dat și eram așteptat acasă, Brătianu m-a rugat să-l aștept ca să plecăm împreună. S-a dus să vorbească cu regina, nerăbdătoare să afle cum se petrecuseră lucrurile la Consiliu, de aceea, am stat jos, de vorbă cu Barbu Știrbey.

În acest timp s-a petrecut în biroul suveranului o scenă mișcătoare. Cînd regele, cu ochii roșii și zguduit încă de emoție, a ieșit din Consiliu și a trecut în camera lui de lucru, a dat de bătrînul său camerier, Neuman. Acest Neuman, originar din Sigmaringen, făcea parte dintr-o familie care de veacuri slujea pe principii de Hohenzollern. El, personal, era în serviciul regelui de cînd acesta era de 12 ani și de atunci nu-l părăsise niciodată, chiar în timpul bolii sale de la 1897 îl îngrijise cu un devotament fără margini. Se certau toată ziua, dar nu puteau trăi unul fără altul. De îndată ce l-a văzut, regele i-a zis : „Neuman, să știi că în interesul țării al cărui rege sînt, am trebuit să trag spada împotriva țării mele de origină. Tu ești german și ai rămas german, prin urmare nu am dreptul să-ți mai cer nimic. Din ceasul de față vei face ce-ți va dicta conștiința. Poți să te înapoiezi la Sigmaringen. Îți voi înlesni plecarea și te voi binecuvînta."

Bătrînul kammerdiener, ultima amintire vie a copilăriei și a patriei germane, trecînd atunci peste toate prescripțiile protocolare, l-a îmbrățișat pe rege și i-a spus că va rămîne cîine credincios la picioarele lui pînă la ultima sa suflare. Și, căzînd unul în brațele altuia, au plîns în hohote.

Regele își făcuse cu bărbăție datoria, omul însă avea dreptul să-și manifeste emoțiunea, văzînd că cel puțin o ființă din rasa lui germană îi mai păstrează întreaga dragoste și încrederea în acele ceasuri. Din fiul unui popor de la Sigmaringen providența prevestea parcă pe regele Ferdinand de iertarea germană, care în acele clipe tragice îi era cu cruzime refuzată, dar care, avea, cu prisosință, să revie mai tîrziu, cînd laurii biruinței i-au încununat fruntea.

Brătianu s-a scoborît și am plecat. L-am dus acasă pe străzi lăturalnice, voia să evite grupurile de manifestanți care i se semnalaseră de-a lungul parcursului principal. Take Ionescu, Nicu Filipescu și Continescu au beneficiat de aceste aclamațiuni, dealtminteri nu exagerate. Pe drum, Brătianu a schimbat cu mine cîteva impresii despre Consiliu și mereu repeta ca și cum ar fi vorbit către el însuși : „Ne așteaptă grele încercări, dar am dreptate, nu puteam, nu trebuia să fac altfel. Sînt sigur, sigur, tot mai sigur..." Istoria i-a dat dreptate și l-a răsplătit de grija legitimă a tuturor acestor răspunderi și frămîntări. „De acum, Duca, pe lucru : La patru Consiliu de Miniștri, la dumneata acasă !"

Cu aceste cuvinte ne-am despărțit pe pragul porții sale.

România intrase în acțiune.

Culisele politice au atras dintotdeauna pe cititori. O anume dorință să descifreze taine și mobiluri drapate de politica „oficială" a fost și este mereu vie în opinia publică. Și dacă se întîmplă ca arena reprezentațiilor s-o constituie un palat regal, curiozitatea și mai mult sporește. Cîte adevăruri dure despre suveranii din România n-au luat calea deghizată a zvonului și cîtă fabulație nu s-a produs pe seama cuplurilor regale.

Despre Ferdinand, spre pildă, s-a încetățenit imaginea unui suveran fără voință, condus de consoarta sa Maria ; care, la rîndu-i, fusese „cucerită" de Barbu Știrbey ; acesta din urmă, desigur, aflat sub permanenta vrajă a lui Ionel Brătianu. Un cuartet perfect de care ani, zeci de ani ar fi depins destinele României. Cîtă legendă și cîte fărîme de adevăr în imaginație și în conștiința oamenilor, n-a stat nimeni să măsoare și să aleagă. Iată însă că vine un contemporan al celor patru numiți mai sus și încearcă să răstoarne imaginea cu care se obișnuise o țară — de la vlădică pînă la opincă. Cinicul C. Argetoianu, altfel un iscusit scriitor în ale aducerilor aminte, schimbă planurile, argumentînd o ipostază cu totul nouă : Ferdinand sedus spiritual de Barbu Știrbey și de aci toate consecințele pentru augusta Maria și pentru „Sfinx".

Discutabile sub raport pur informațional, amintirile manuscrise pe care le publicăm rămîn în interesul publicului larg de cititori doritori să cunoască diversele fațete din istoria politică a trecutului regim burghez. Autorul însemnărilor, el însuși un mare amator de cabale, nu reușește să evite zgura politicianistă ; ba, dimpotrivă, este mai mereu predispus s-o îngroașe, sufocînd un text, altfel, reușit al genului.

Este, în fond, și acesta un crîmpei din atmosfera de viață a unei lumi apuse dedată la demagogie și oportunism politic — manopere diversioniste cu toate țesute în culisele palatului regal.

Scenele descrise se petrec la Iași, cînd după întîia campanie militară nefericită a României în războiul unității naționale, guvernului Brătianu i se pregătea — în culise — o eventuală succesiune... averescano-argetoiană !

S. N.

CULISE POLITICE

Deși Brătianu avusese grijă să-și asigure în persoana lui Știrbey un custode la palat și să încercuiască pe pacinicul Ferdinand ca pe un prizonier, regele era să-i scape. Pînă la semnarea armistițiului general, regele nu s-a deșteptat din toropeala în care trăia decît în cele două sau trei momente în care a crezut că coroana lui era în primejdie. În primăvara anului 1917 a fost unul din acele momente. Prăbușirea Romanovilor a impresionat adînc — și nu s-ar fi putut altfel — familia noastră regală. Pentru pătrunderea reacțiunilor ei ascunse însă, ca și pentru prinderea gesturilor care au rezultat din aceste reacțiuni, o schiță a personalității lui Barbu Știrbey e indispensabilă căci el a fost omul care a țesut din umbră, pe tot timpul celor doi ani de la Iași, pînza întregii noastre politici interne. Influența lui asupra regelui a fost în în acel răstimp, covîrșitoare.

Iașul a însemnat, pentru Știrbey, apogeul puterii sale. A învîrtit el șuruburile și înainte și după război, dar înainte de război a fost numai agent supus al lui Brătianu, după cum tot agent al lui Brătianu a fost și după război, dar nesupus — la Iași însă, a lucrat, dar propriu, „în interesul dinastiei" de care se agățase direct, fără să mai ție seamă de furcile lui Brătianu.

Personalitatea lui Știrbey e una din cele mai interesante ale istoriei noastre contemporane. Cine va scri odată despre domnia regelui Ferdinand va trebui, dacă va voi să spună adevărul, să pună mai întîi în evidență această figură enigmatică, plină de umbre și lumini, plină de contraste și de goluri și totuși de o unitate impresionantă în acțiune Pe linia vieței, pentru mai toată lumea Știrbey a fost amantul temeinic al reginei Maria de care s-a slujit în folosul lui și al lui Brătianu. Această credință, adînc pătrunsă în sufletele oamenilor, a îndepărtat pe mulți de

dînsul. Ea pătrunsese pînă și în mintea politicienilor, care ar fi putut să fie mai bine informați. Îmi amintesc în această privință o anecdotă hazlie de pe vremea luptelor disperate duse de partidul național român din Transilvania împotriva lui Brătianu. Eram prin 1925 la Reghinul Săsesc unde susțineam candidatura lui Voicu Nițescu împotriva lui Octavian Goga, la o alegere parțială, și ascultam dintr-o odaie vecină, prin ușa deschisă, conversația tineretului ardelean. Erau acolo printre alții Aurel Dobrescu, Coltor, Ilie Lazăr, C. Crișan, Ghiță Pop și discutau politică înaltă. „Degeaba mă — zise unul din ei — noi nu putem face nimic, noi nu putem ajunge la nimic. Brătianu are pe Știrbey pe lîngă regina, noi n-avem pe nimeni. Ei, dac-ar vrea Mihai !" În gîndul lor, Mihai Popovici era don Juanul irezistibil care n-avea decît să vrea ! Am povestit mai tîrziu această istorioară reginei care s-a prăpădit de ris și multă vreme nu m-a întîmpinat decît cu întrebarea : „vrea Mihai ?". Hazlie sau nu, această anecdotă dovedește cît de înrădăcinată era credința influenței lui Știrbey asupra reginei prin — dacă îndrăznesc să zic — canalul reginei. E aici o adîncă eroare care trebuie îndreptată. Știrbey era fără îndoială temeinicul amant al reginei, firul galvanic însă nu trecea de la Știrbey la rege prin regină, ci — oricît de paradoxal ar părea lucrul — de la regină la rege prin Știrbey. Regina Maria nu avea nici o trecere la rege, cel puțin în ultimii 15 ani ai vieții lor conjugale[1]) și nu-i cerea nimic de-a dreptul de frică să nu fie refuzată, ci totdeauna prin Știrbey, care obținea ce vrea de la el. În realitate influența lui Știrbey asupra regelui Ferdinand a fost o influență directă : subjugase pe rege cum sedusese pe regină, și-l ferecase mai bine decît pe dînsa, căci regele nu l-a trădat pînă la moarte, pe cînd supunerea reginei a suferit cîteva eclipse. Trebuie să fie o relativă mulțumire pentru noi toți să știm că atîtea cotituri ale politicii noastre interne n-au fost determinate prin farmecele alcovului, ci prin puterea de sugestiune a inteligenței. Căci Știrbey a fost[2]) un om de o remarcabilă inteligență, și dacă n-ar fi avut nenorocul să se amorezeze o regină de dînsul, ar fi ajuns departe. Contrariu opiniei curente, legătura lui cu regina i-a făcut numai rău.

Tăcut și rezervat, atît de rezervat încît călca cu picioarele înăuntru și ușor, parc-ar fi vrut să-și tăinuiască urmele, Știrbey frecventa foarte puțină lume, așa încît rari sînt cei care au putut aprecia acuitatea puterii lui de analogii, echilibrul niciodată zdruncinat al judecății sale, agerimea intuiției și serioasa cultură de care da dovadă între patru ochi. Am fost printre acei puțini și îi aduc aci mărturia mea sinceră.

L-am atacat cu patimă și cu nedreptate cît timp aproape nu l-am cunoscut și l-am judecat și eu după aparențe, dar mărturisesc că m-a sedus și pe mine — nu în același grad ca pe rege, din fericire pentru tihna și pentru reputația mea — de îndată ce după război am venit în contact mai aproplat cu dînsul[3]).

Crescut printre fuste, rămăsese stîngaci și timid printre bărbați și de la primele vorbe îl simțeai în poziție de retarege deși nu se gîndise nimeni să-l atace. Elegant de talie și de înfățișare, dar fără nimic prea deosebit, nu se anima, nu gesticula și nu-și ieșea din fire pentru nimic pe lume. Vorbele îi picau din gură cu sfială și ca făina din valțuri, măcinate, cîntărite și așezate pe categorii de intonație după importanță. În discuții nu brusca niciodată o situație și nu contrazicea de-a dreptul pe nimeni ; începea prin a fi de acord cu cel cu care vorbea, apoi îl lua pe departe și cu cîțiva „dar vezi că", „dar nu crezi oare", „n-ar fi însă posibil ca", îl aducea la concluzii diametral opuse pe care le avansa dealtminteri cu toate ezitările rituale, dîndu-le ca simple ipoteze de examinat. Avea ca principiu să nu se certe cu nimeni și să fie bine cu toată lumea. Era încîntat cînd se putea împăca cu cineva și niciodată nu răspundea la un atac sau la un ultragiu. Își cultiva prieteniile și relațiile, și le păstra cu grijă în ciuda evenimentelor și a oamenilor. Mai tîrziu, deși familiar al palatului, va rămîne prieten cu Stere, cu Antipa, cu Marghiloman, cu Martha Bibescu, cînd ortodoxia patriotică a reginei și a Brătienilor va trimite pe toți cei mai sus enumărați la carantină și cu toate că suna la Iași din pinteni de colonel, se înțelesese cu nemții să-i cruțe Buftea și fabricile de vată și de conserve[4]).

Barbu Știrbey nu se simțea într-adevăr la largul lui decît printre cucoane. În cercul lor își ridica ochii de pe mașina de calculat, își imputernicea glasul, își permitea ironii și glume, ieșea în fine din firea lui pe cît putea el să iasă din ea — și le cucerea pe toate. Le mîngîia cu privirea lui perversă, le mîngîia cu glasul lui molatec, le mîngîia învelindu-le pentru o clipă în legenda lui de bărbat iubit. Cu toate infidelitățile sale, era un soț și un tată model. Nevastă-sa[5]) ignora escapadele lui sentimentale ca și legătura lui regală, sau se făcea că le ignorează, ceea ce pentru el și pentru galerie era tot una. Dînsul, în schimb, o copleșea cu gentilețe, cu atențiuni ce merg unei femei drept la inimă. O convinsese (sau așa credea el) că tot ce se șoptea, ba se spunea chiar în gura mare, despre relațiile sale cu regina, nu era decît calomnie — prietenia ce le arăta familia regală punîndu-le mulți clevetitori în cale. Ea credea, se declara „femeia cea mai fericită de pe lume" și-și vărsa focul într-o perfectă limba germană (fusese crescută la Charlottenburg) dar în versuri proaste. Pînă și fetele lui erau amorezate de dînsul. Întrebate o dată, înainte de căsătoria lor, care ar fi bărbatul pentru care ar putea să piardă capul,

---

1) Mărturisire făcută mie personal de regină în 1920, după cum se va vedea mai la vale.

2) Vorbesc de Știrbey la trecut, deși trăiește încă, fiindcă politicește îl socotesc ca mort în momentul în care scriu (1934).

3) Am colaborat cu el la „Steaua Română" și la „Reșița", înainte de a colabora, tîrziu de tot, în politică. Prin tactul și prin bunul simț, de care da zilnic dovadă, își crease printre conducătorii marilor societăți — ca și în lumea de afaceri din țară și din străinătate — o reputație și o situație excepționale. Știa să rezolve dificultățile cu incompatibilă dibăcie, dar știa să și tragă spuza pe turta lui. „Sans avoir l'air d'y toucher". Ruinat, prin 1904—1906, și gata să vîndă Buftea, posedă — zece ani după război — una dintre cele mai (mari) averi din România.

4) Pentru această înțelegere se devotaseră prietenii Stere și Beldiman.

5) Nadeja Bibescu — fiica prințului George Bibescu și a principesei Velentina de Caraman-Chimay.

cîteşipatru au răspuns într-un strigăt : „Tata !“ — ceea ce nu le-a împiedicat dealminteri pe toate, să se căsătorească cu indivizi care nu aveau nici o asemănare cu „tata“.

Dacă biata Nadeja Ştirbey credea şi săruta mîinile reginei de cîteori o întîlnea, regele Ferdinand nu credea nimic fiindcă nu-i păsa şi nu cerceta. Găsise pe Ştirbey în calea lui, se obicinuise cu el şi învăţase încetul cu încetul să-i preţuiască însuşirile şi el. Introdus în intimitatea palatului, chiar de regele Carol îndată ce-şi dedese seama că putea stăvili printr-însul poftele extraconjugale care aruncau pe iubita lui nepoată în braţe prea diverse[6]), Ştirbey îşi pusese toată silinţa să cîştige încrederea părăsitului prinţ. Cum pătrunde uleiul în încheieturile unei maşini şi înlesneşte toate mişcările, tot astfel zi cu zi se strădui Ştirbey — şi izbuti — să pătrundă în toate tainele familiei regale şi să ajute la dezlegarea tuturor dificultăţilor ce se iveau în administraţia şi mînuirea unui mare patrimoniu. Ţinut totuşi puţin la distanţă de virtuosul rege Carol din cauza laturei „Plaisirchen“ după formula prinţesei Elisabeta[7]), el izbuti să cîştige destul de repede simpatiile reginei Elisabeta prin atitudinea lui rezervată pe care bătrîna romantică o lua drept umilă cucernicie, şi prin versurile nemţeşti ale neveste-si. Prinţul Ferdinand fu cucerit mai încet, dar cucerirea fu cu atît mai durabilă. La moartea regelui Carol, Ştirbey stăpîn pe situaţie luă frînele în mînă. La palat, devenise omul indispensabil, consultat de zece ori pe zi, şi fără părerea căruia nu se lua nici o hotărîre.

Cei doi timizi se înţeleseră de minune. Dar pe cînd timiditatea unuia era o armă de luptă mai mult la dispoziţia nervilor lui oţeliţi — pentru celălalt, ea era prin excesul ei şi prin lipsa oricărei compensaţii pe tărîmul voinţei, numai un nesecat izvor de succesive umiliri şi de izbucniri nesăbăduite. Pe nesimţite, Ştirbey a substituit voinţa sa valeităţilor pe care anihilatul Ferdinand nu mai parvenea nici măcar să le contureze. Singura însărcinare încredinţată reginei Maria a fost întreţinerea atmosferei de neîncredere, de impotenţă şi de umilitate în sufletul regelui — atmosferă creată dealtminteri în jurul nepotu-său de însuşi regele Carol I.

Regele Ferdinand a primit cu atît mai uşor tutela lui Ştirbey şi a lăsat-o să se întărească pînă la expulzarea prinţului Carol, cu cît ea nu se înfăţişa ca un caracter egoist — şi încă şi acela disimulat — decît în materie politică. În toate celelalte direcţiuni dezinteresata intervenţie a omului de bun simţ, care elimina pe cît se putea necunoscutele din ecuaţiunile lui, dau îndrumărilor sale un caracter de altruism ce făcea pe rege să creadă că aceeaşi dezinteresare personală şi aceeaşi grijă exclusivă de interesele dinastiei determinau şi sfaturile lui politice. Ştirbey se născuse însă cu o singură pasiune : politica. Soarta nemiloasă pentru el il aruncase în cariera fustelor ; supus voinţei lui Dumnezeu s-a resemnat să nu joace un rol de faţadă, pentru care şi timiditatea lui ar fi fost un obstacol şi s-a mărginit la o activitate de culise. A sfîrşit prin a se pasiona pentru acest rol de „père Joseph“ al unui personagiu care era departe de a fi un Richelieu şi meseria de a trage sfori în politică a devenit pentru dînsul o adevărată voluptate... singura voluptate ; femeile nu l-au posedat niciodată, de aceea le-a făcut numai fete — l-a posedat şi l-a orbit însă politica, de aceea în politică a făcut de multe ori şi prostii.

Acesta era omul care în Iaşii pribegiei avea mîna pe toate pîrghiile de comandă la dispoziţia regelui.

Pînă după dezastrul de la Turtucaia, Ştirbey îşi îndreptase întreaga lui acţiune după indicaţiunile lui Brătianu, în care avea o încredre oarbă. Neputînd apare el însuşi pe arena politică cu ghiuleaua de picior, pontase pe cel mai bun cal din grajdurile partidelor noastre, şi-l ajuta cît putea să cîştige toate cursele. Calul era de rasă, şi alegerea era bună. Dar nu era numai alegere. Ionel Brătianu, un mare seducător şi el, pare să fi avut o primă specială asupra familiei Ştirbey. Din Elisa, sora lui Barbu, ca şi din fetele lui a făcut ce a vrut. Din Elisa cea mîndră şi rebelă a făcut chiar o soţie supusă. Îi domina[8]) pe toţi şi pe toate cu un suris, îi ducea cum vrea şi unde vrea. În perechea Ferdinand — Ştirbey, elementul mascul era Ştirbey. În perechea Brătianu — Ştirbey, acesta din urmă reprezenta dimpotrivă elementul feminin şi fără iniţiativă. O dovadă mai mult că totul e relativ pe lume. Cu darurile lui moştenite şi cu ce mai adăugase la ele într-o îngrijită cultură, Ionel siderase pe Barbu care îl considera ca un om politic de mina întîi, aproape infailibil. La aceste consideraţiuni şi sentimente personale se adăuga şi faptul că Brătianu avea la îndemînă un partid organizat şi disciplinat, de o putere covîrşitoare faţă de partidul conservator divizat şi în stare vecinică de fierbere. Cu un om ca Brătianu şi cu un partid ca cel liberal sarcina pe care Ştirbey se hotărîse să o îndeplinească pe lîngă regele Ferdinand se uşura mult. Ea era cu atît mai uşoară cu cît pentru îndeplinirea ei prinţul Barbu găsise un aliat neaşteptat în persoana prinţesei şi mai tîrziu reginei Maria. De la sosirea ei în ţară şi pînă în preajma războiului mondial, simpatiile prinţesei (simpatii foarte relative, căci prinţesa Maria s-a aclimatat greu şi încet la noi) mergeau hotărît spre partidul conservator, sau mai exact spre oamenii de vază ai acestui partid, căci dînsa n-a ştiut niciodată exact ce este un partid. Vedetele conservatoare jucau un rol mult mai însemnat ca cele liberale în miscarea „mondenă“ care singură interesa pe tînăra prinţesă ; ea venea mai des în contact cu reprezentanţii familiilor boiereşti, cu atît mai

---

6) Ca să dea noului ales un pretext valabil să circule prin coridoarele palatului, Carol „der Weise“ îl numise, la moartea lui Iancu Kalinderu, administrator al Domeniilor Coroanei, demnitate pe care Barbu Ştirbey n-a mai părăsit-o pînă la numirea lui ca preşedinte de Consiliu în vara anului 1927, şi de fapt numai în 1930, la înapoierea prinţului Carol.

7) Veche zicătoare nemţească :
Jedes Thierchen
Hat sein Plaisirchen !
(Fiecare dobitoc îşi are fericirea sa)
Prinţesa Elisabeta — deşi copil — botezase pe Ştirbey, „Plaisirchen“.

8) Nadeja Ştirbey îl numea **das grosse Thier** (marele animal) în sensul că dobora tot pe unde trecea.

primitoare și mai largi în concepțiile lor de viață cu cît erau mai conservatoare în politică, nu în sensul principiilor ci al moravurilor de Club. Liberalii erau mai închiși, mai călare pe morală — în aparență bineînțeles și atît de habotnici încît deveneau odioși după zece vorbe schimbate. Și mai era și Mitiță Sturdza care ani îndelungați fusese instrumentul de tortură de care se servea regele Carol împotriva zburdalnicei și ușuraticei femei. Antipatia prințesei pentru liberali suferea însă o excepțiune și această excepțiune era tocmai Ionel Brătianu. Prin anii 1900, pe vremea cînd Brătianu nu ridicase încă capul atît de sus, prințesa Maria fusese prinsă de „un gust" pentru dînsul. Seducătorul de prințese care în viața lui sentimentală trecuse de mult granițele partidului liberal și opera numai pe terenurile rezervate ale partidului conservator (deși pe vremea aceea ideea de partid se amesteca în toate) se pomenise cu această potîrniche grasă căzută în mrejele pe care le întinsese altora. Ca să o distreze, Iancu Kalinderu întotdeauna practic și cu o slăbiciune prin urmare pentru liberali, o poftise să petreacă cîteva zile la Gherghița, un domeniu al coroanei pe lîngă Snagov, și îi dedese ca tovarăș de viligiatură pe Ionel Brătianu, desemnat bătrînului codoș prin manevrele de apropiere pe care prințesa cu inima vacantă între două aventuri și înainte de întronarea lui Știrbey, abia le disimula. Regina Maria în Memoriile ei reamintește aceste zile plăcute și povestește că Ionel Brătianu era plin de duh și de veselie. Ionel Brătianu pornit într-o zi pe confidențe mi-a mărturisit însă că a fost cît pe aci să fie violat și că n-a rezistat decît mulțămită fermei lui hotăriri de a nu se încurca într-o aventură care i-ar fi zădărnicit cariera politică. A preferat să scoată mai tîrziu castanele din foc cu mîna altuia. Deobicei femeile refuzate trec de la dragoste la ură împotriva bărbatului care le-a umilit. Presupun că șmecher cum era, Brătianu a explicat atît de frumos datoria amîndurora către țară și necesitatea crudă de a sacrifica amorul lor pe altarul Patriei, încît printre scumpe lacrimi și contrariu obiceiului, amorul în loc să se schimbe în ură s-a schimbat în amiciție. Amiciție și simpatie pe care Știrbey a pus-o mai tîrziu la contribuție pentru crearea atmosferei necesare în jurul lui Ferdinand-cel-leal.

Cît timp toate au mers lui Brătianu în plin, Știrbey a lucrat pentru dînsul ca un credincios subaltern. Știrbey e acela care a învîrtit pe rege, l-a zăpăcit și l-a adus să intre în război. Am povestit mai sus această dramă de conștiință și am arătat că regina n-a fost în această împrejurare — în realitate — decît o auxilieră. Dar după Turtucaia, în fața lui Brătianu prăbușit și în lacrimi, Știrbey a început să se zgîrîie la ceafă și să se întrebe dacă nu cumva se înșelase asupra geniului cumnatului său. Vechile lui sentimente de sfială față de politica aventuroasă a acestuia se întăreau pe măsură ce dezastrele se înmulțeau și veleități de emancipare încolțeau în spiritul său rece și calculator. Patru luni după începerea ostilităților, deși în aparență neschimbate, raporturile dintre Brătianu și Știrbey erau cu totul răsturnate : la Iași, Știrbey n-a mai fost agentul lui Brătianu, ci protectorul lui.

Prăbușirea autorității guvernului și în special a șefului său au învederat clar lui Știrbey că trebuia să-și lege soarta mai mult de dinastie și de rege — singurul punct fix care mai rămăsese — decît de Brătianu și de capriciile lui, căci actele de hotărîtă voință de odinioară deveniseră simple capricii acum. Această evoluție nu însemna însă în gîndul lui Știrbey o lăsare imediată a lui Brătianu pe al cărui succesor opinia publică nu-l indica încă cu preciziune, dar o posibilitate de eventuală lăsare și aceasta însemna deja mult.

Simptome premergătoare ale revoluției din martie 1917 începuseră să fie semnalate pe fronturile rusești încă din ianuarie și mai ales din februarie. Soldații dau semne de nesupunere pe care ofițerii odioși trupei nu erau în stare să le înlăture nici prin persuasiune, nici prin severitate. Valuri de soldați porniți de pe front în permisii și concedii smulse aproape cu forța, umpleau străzile Iașului, gara și trenurile. Era un impresionant contrast pentru noi între convoiurile nesfîrșite cu provizii care veneau din spre Rusia, convoiuri încă de o ținută ireproșabilă cu căruțele lor largi trase de cai viguroși și bine înhămați, pline de excelente merinde pînă și de cantități enorme de unt din Siberia, flancate de trupă disciplinată — și gloata [...] care mișuna pretutindeni scuipînd semințe de floarea-soarelui, grăbită să ajungă acasă cît de repede și oricum.

Fără să prevadă exact cele ce s-au întîmplat în martie și după martie, familia noastră regală și anturajul ei începeau să-și dea însă seama că grave încercări se pregăteau pentru Împărăția Tzarilor și își mai dau seamă ai noștri că anarhia ce amenința armata rusească de pe front fusese precedată de o perioadă de adîncă nemulțumire în populația civilă și de o criză de autoritate a guvernelor de la Petrograd. Nemulțumirea, și mai adîncă ca în Rusia, domnea și în straturile populațiunei românești — iar pe front, trupele noastre, împletite în pozițiunile lor cu cele rusești, puteau fi repede contaminate de „duhul cel rău". O schimbare de regim, care să calmeze nemulțumirea mulțimei și să aducă la cîrma crîmpeiului de țară ce ne mai rămăsese un guvern cu destulă autoritate pe de altă parte ca să mențină disciplina pe front, începuse să fie examinată „in abstracto", fără să o știe Brătianu, în conversațiile intime dintre rege și Știrbey. De aci a ieșit întrevederea cu Averescu de la Tîrgul Frumos, întrevedere și conferință despre care s-a vorbit atît și ale cărei amănunte n-au fost date în vileag pînă azi.

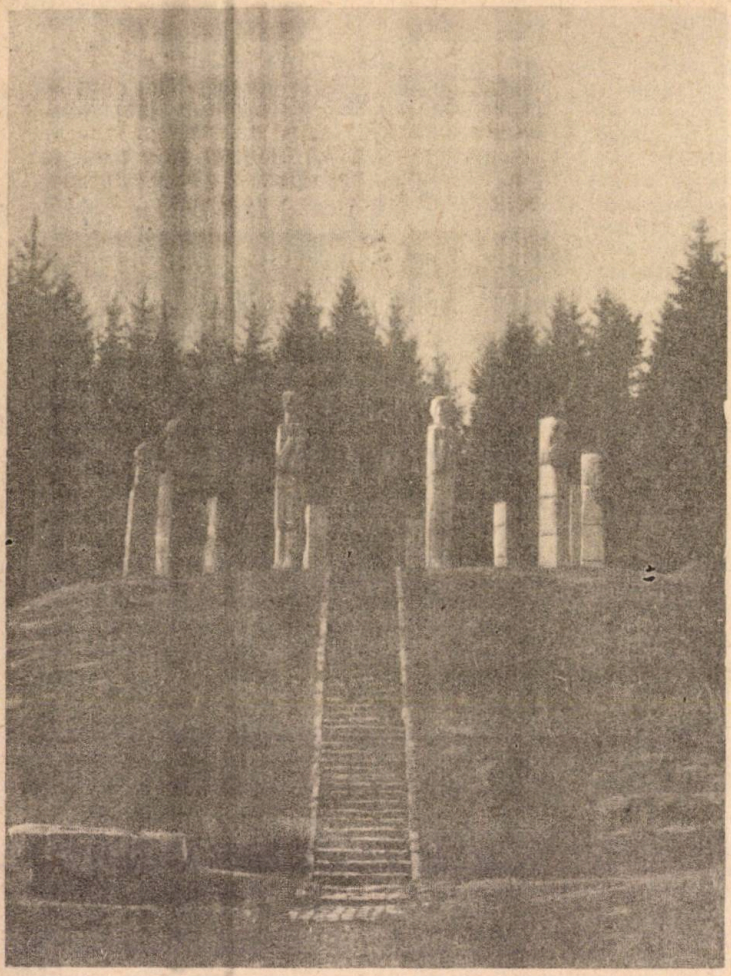

Monumentul eroilor de la Moisei, operă a sculptorului Vida Gheza

Cîntec de cătănie din Ardealul de Nord

Cătăni-m-aș, cătăni
Numa pușca de n-ar fi,
Cătăni-m-aș cît de mult
La craiu de peste munți,
La-mpăratu nu-mi prea place
Că prea lungă zamă face.
La instrucție-ți vorbește
Într-o limbă păsărește,
Parcă ești în altă lume
Nu-nțelegi nimic ce-ți spune.
Toată ziua : iziîr
Fără să răsufli o-țîr,
Să se facă praf și scrum,
Înainte și Kerdai...
Recz, Lintz și doperai,
Nu știi, să mergi ori să stai.
Tu ești rupt de flămînd,
El te culcă la pămînt.
Eu cătană la-mpărat
Mîndra mea acasă-n sat.
Ardă-te focu 'mpărat,
Căci cătană m-ai luat.
Tu mă duci în cătănie,
Of ! Țara ta praf să-ți fie,
Cum e colbu de pe drum,
În lume să nu mai rămîie
A ta mare împărăție
Putreda Austro-ungarie !
Mureș, Mureș apă lină
Trece-mă-n țară străină
Și fă-mi parte de hodină !
Oltule ! Oltuțule !
Vino tu drăguțule !
Du-mă, du-mă l-ai mei frați
De dincolo de Carpați !
Împărate, om spurcat
Tu cînd Bosnea-i ocupat
Pe mini nu m-ai întrebat !
Și-acum, om hapsîn și rău
Mă duci să ți-o păzesc eu!
Io mă duc, mîndra rămîne,
După mini nu plînge nime,
Ar plînge dar n-are cine,
Că n-am făcut, nici un bine,
Numai frunza și iarba,
C-aia-i pe toată lumea,
Numai frunza și potbealu,
C-ăla-i peste tot Ardealu'
De-am făcut cuiva vre-un rău
Mi l-oi trage singur eu.
Creapă doamne pămîntu
Să se bage, necazu.
De necaz și supărare,
Eu mă duc în lumea mare.

*

Riule cu apă rece
Pe la poarta mamii trece
Mama iese să se spele
Numa în lacrimi de-a mele.
Spune-i tu riule bun,
Mamei, c-am plecat la drum!
Du riule drag la vale
Toate lacrimele mele,
Saltă-le din piatră-n piatră
Pîn la maică-mea la poartă.
Spune-i ! Că hăl împărat
Cu ordin m-a chemat
Să mă duc în țări străine
Să lupt, pentru nu știu-cine!
Io, ordinu l-am sfîrticat
Și peste munți am plecat!
Voi, să nu fiți, disperați,
Io m-am dus la ai mei frați !
Într-o zi cu soare,
Vom șterge-aceste hotare !
Peste Carpați ne-om avînta
Și-acasă ne-om înturna.

Prezentare de
dr. Ștefan Tudor

UN AMERICAN DESPRE REGIMUL PRESEI MINORITARE SUB UNGURI ȘI SUB ROMÂNI

În primul Almanah Luceafărul anul 1982, la rubrica „Memento pentru victimele fascismului" reproduceam fragmentar capitolul pe care ziaristul american Milton G. Lehrer îl închina în documentata sa carte „Ardealul — pământ românesc" populației civile ucisă în Transilvania de trupele horthyste de ocupație și de formația para-militară a Armatei zdrențăroșilor. Milton G. Lehrer a făcut în cartea sa o probă recapitulare a raporturilor româno-ungare de-a lungul vremii ca și a tratamentului la care au fost supuși românii în statul austro-ungar desființat cu prilejul primului război mondial. Unirea Transilvaniei cu România a fost expresia unei necesități istorice și a voinței populației românești majoritare în fostul imperiu autostro-ungar. Milton G. Lehrer a combătut mai ales neadevărurile propagandei horthyste din perioada interbelică, divulgîndu-i caracterul revanșard și șovin. Deoarece cercuri externe interesate, în Europa și pe alte continente, întreține o propagandă revizionistă cu exact formulele și argumentele propagandei horthyste de dinainte de război considerăm util să reproducem aici un capitol despre presa românească în fostul imperiu austro-ungar și apoi în statul român după 1918 deoarece actualitatea acestui capitol rămîne neștirbită.

În „Paradisul naționalităților" care era Ungaria dinainte de războiul mondial din 1914, redactorii români de la diferitele ziare din Transilvania au fost condamnați a face — și au făcut efectiv — aproape 100 ani (una sută ani) închisoare pentru delicte de presă, recte pentru faptul de a fi încercat să protesteze împotriva regimului de ilegalitate și de abuzuri pe care atît guvernanții de la Budapesta, cît și organele lor executorii din Ardeal, l-au inaugurat față de români mai ales din ziua întăririi puterii maghiare în statut dualist.

În zece ani numai — de la 1893 pînă în 1902 — redactorii unui singur ziar românesc din Transilvania, „Tribuna", au fost condamnați la 17 ani și 3 luni pușcărie și la amenzi însumînd enorma — pentru acele vremuri — sumă de 56.981 franci aur.

Acestea au fost efectele regimului presei minoritare în provincia Transilvaniei dinainte de 1914, pe care ungurii o prea fericeau cu guvernarea lor. Datele sînt lesne controlabile, arhivele diverselor instanțe judecătorești și în special acelea ale Curții cu Juri din Cluj fiind cea mai vie mărturie a unui trecut de prigoană și de arbitrar.

Ar fi o eroare să se creadă că românii s-au făcut vinovați de un exces de atitudine de frondă. Temeiurile urmăririlor penale îndreptate împotriva ziariștilor ardeleni ne vor lămuri asupra neînsemnatelor lor culpe.

Dar, în prealabil, să examinăm care erau principiile de bază ale legii presei care se aplica în Ardeal.

Spre deosebire de restul teritoriului ungar, unde se aplica legea liberală a presei din 1848 (legea XVIII), produs al revoluției, în Transilvania era în vigoare Decretul Imperial din 27 Mai 1852, octroiat în epoca celui mai sever absolutism habsburgic.

Logic ar fi fost ca după instaurarea regimului dualist în 1867 să se fi unificat legiuirile în toate provinciile depinzînd de Coroana ungară. Ungurii au preferat, însă, să mențină în Transilvania regimul cu mult mai aspru, edictat de Habsburgi împotriva lor în perioada ce a urmat revoluției lui Kossuth, regim îndreptat de data aceasta de unguri împotriva românilor și celorlalte naționalități nemaghiare. Între cele două legi existau deosebiri fundamentale de principii și importante deosebiri de amănunt.

În primul loc, Decretul Imperial aplicabil în Ardeal nu conținea formularea ideii esențiale a libertății de exprimare prin presă, pe care, dimpotrivă, o găsim în legea aplicabilă în Ungaria propriu-zisă și care era astfel formulată : „Oricine își poate exprima și răspîndi liber ideile pe calea presei".

Lacuna era de natură să limiteze la maximum libertatea scrisului pentru românii transilvăneni.

Pe de altă parte, în Ungaria propriu-zisă cauțiunea pentru publicații era necesară numai dacă publicația avea caracter politic și dacă ea apărea cel puțin de două ori pe lună. În Transilvania, cauțiunea era obligatorie pentru toate publicațiunile, indiferent dacă ele aveau caracter politic, confesional, social sau economic și mai mult încă, ea era generală, adică necesară pentru oricare publicațiune, oricare ar fi fost periodicitatea apariției.

În Ungaria propriu-zisă responsabilitatea pentru delictele de presă era asumată exclusiv de autor ; în Transilvania, pedeapsa se aplica în mod solidar atît redactorului cît și editorului publicației.

Dar, cum observă atît de just d. Pâclișanu, deosebirea cea mai mare și mai revoltătoare nu era între textul legii și textul Decretului Imperial, ci în felul cum erau aplicate dispozițiile legale față de presa maghiară și față de presa minoritară. „Guvernele și întreaga opinie publică maghiară vedeau în această presă cea mai mare piedică în calea realizării idealului tuturor partidelor : **crearea statului național maghiar".**

Este deci, explicabilă înverșunarea cu care ungurii au urmărit pe autorii articolelor care protestau împotriva metodelor întrebuințate de guvernanții maghiari pentru atingerea acestui ideal utopic, după cum este explicabilă și severitatea verdictelor condamnatorii. În aceste procese, recte simulacre de procese, — care se desfășurau într-o ambianță de hipersovinism, jurații unguri erau în același timp părți și judecători. De aici și caracterul atît de odios al deciziilor pe care acești judecători sui generis le pronunțau în delictele de presă.

Vom cita, pentru luminarea cititorului, numai trei exemple din istoria prigoanei presei românești din Ardeal.

În ziarul guvernamental maghiar din Cluj „Kolozsvari Közlöny" s-a publicat în toamna anului 1885 un articol în care, odată mai mult, se afirma principiul „nației unitare maghiare", declarîndu-se ritos că structura Ungariei trebuie să fie exclusiv maghiară și că a ține seama de naționalități înseamnă pentru nobila națiune maghiară o înjosire.

Ziarul românesc „Tribuna" din Sibiu, în numărul său din 28 noiembrie 1885, a înfierat această concepție, arătînd că idei ca acelea expuse de ziarul din Cluj pot produce „sguduiri profunde" și pot duce la război civil. Autorul articolului făcea largi concesii punctului de vedere maghiar și aceasta numai pentru a înlesni crearea de raporturi de bună înțelegere între populațiile conlocuitoare din Ardeal.

„Maghiarii, scria Cornel Pop Păcurar, autorul articolului incriminat, trebuie să-și dea seama de împrejurările în cari trăiesc și să examineze dacă oare sunt ei în stare să-și realizeze idealul de a transforma Ungaria poliglotă într-un stat național maghiar. Dacă vom examina temeinic această problemă vom înțelege că au motive importante să nu discute caracterul național al pămîntului pe care ne aflăm și nici al Statului pe care-l formăm împreună și îl putem apăra numai împreună".

Cuvinte înțelepte, pătrunse de o nobilă dorință de a trăi în raporturi de bună înțelegere cu invadatorii țării, pentru păstrarea păcii lăuntrice și pentru salvgardarea păcii europene.

Curtea cu Juri din Cluj nu a împărtășit, însă, acest puct de vedere, ci l-a condamnat pe autorul rîndurilor de mai sus la un an închisoare iar pe scriitorul român Ion Slavici, directorul ziarului, la o amendă de 200 franci aur.

Doi ani mai tîrziu, un alt proces de presă fu intentat de autoritățile maghiare ziarului românesc ardelean „Gazeta Transilvaniei".

Pentru curajul de a fi spus ceea ce, dealtfel, toată lumea știa și, ceea ce este mai important, ceea ce însiși capii șovinismului maghiar o repetau la fiecare pas anume că : „maghiarii amenință cu nimicirea pe români, sași, sîrbi și slovaci, dacă nu se contopesc cu **marea** lor națiune și nu vor să se alimenteze de la sursa culturii lor", autorul a fost condamnat de către aceeași faimoasă Curte cu Juri din Cluj la patru luni închisoare, și, conform obiceiului, la o importantă amendă.

Pentru o frază ca aceasta : „Ungaria nu e maghiară şi acest stat nu e maghiar, ci este comun tuturor naţionalităţilor“ şi pentru o alta tot atît de adevărată în care se afirma că naţiile din Ungaria sunt împărţite în două : minoritatea privilegiată maghiară şi majorităţile asuprite nemaghiare, Traian Horia Pop, redactor la „Gazeta Transilvaniei“ a fost condamnat la 14 August 1890 la un an închisoare şi redactorul ziarului a fost trimis în puşcărie pentru timp de 6 săptămîni.

Comentînd acest proces de presă, ziarul „Kronstädter Zeitung“ în No. 191 din 1890, scria :

„În procesul de presă ce s-a petrecut acum trebuie să mai fie considerată şi această anomalie : Juraţii erau judecători în cauză proprie. Juraţii trebuiau să se simtă atinşi de articolele incriminate şi tot ei trebuiau să pronunţe verdictul împotriva adversarilor lor politici şi naţionali. Mai mult încă, acuzatorul public provoacă pe juraţi a se răsbuna pentru ofensa făcută maghiarismului, adică juraţilor“.

Vedem deci care era starea de spirit a judecătorilor care urmau să se pronunţe în procesele de presă intentate ziariştilor români. Exponenţi ai maghiarismului şovin, juraţii unguri erau chemaţi să împartă dreptatea într-o cauză care atingea înseşi resorturile lor sufleteşti cele mai adînci.

Şi astfel, pentru vina exclusivă de a fi protestat împotriva metodelor de desnaţionalizare şi de a fi ridicat glasul împotriva politicii de intoleranţă şi de asuprire, ziariştii români din Transilvania au zăcut în puşcărie ani de-a rîndul, ca nişte infractori de drept comun.

Severitatea sancţiunilor nu a dezarmat însă pe gazetarii transilvăneni. Ei şi-au continuat înalta lor misiune în dispreţul terorismului Curţilor cu Juri, elemente oarbe ale politicii de maghiarizare, pînă în ziua în care scrisul lor înaripat a smuls destinului marea hotărîre de desrobire.

Pentru perfectarea imaginii despre ceea ce a fost regimul presei în Ungaria înainte de războiu, vom arăta că între anii 1879 şi 1910 au fost interzise pe teritoriul Transilvaniei 67 de ziare şi reviste apărînd în Regatul României. Dar nu numai ziarele româneşti erau lovite de această interdicţie. Foarte multe ziare şi reviste străine : germane, franceze, italiene, americane (în limba germană) şi belgiene au făcut obiectul unor interdicţiuni similare, introducerea lor pe teritoriul Ungariei fiind prohibită, temporar, sau definitiv.

Ori de cîte ori un ziarist străin desvăluia inechitatea regimului minorităţilor din Ungaria, sancţiunea interzicerii ziarului în Ungaria lovea ziarul în chestiune. Despre Ungaria nu se putea scrie decît bine, oricît de neagră şi de mizeră ar fi fost situaţia **minorităţilor-majoritare.**

Pentru români, sancţiunea era puşcărie iar pentru ziaristul străin interzicerea slovei sale pe teritoriul „nobilei naţiuni maghiare“.

Regimul instaurat prin decretul imperial din 1853 cu micile modificări care au fost aduse ulterior prin ordonanţele din 1867, 1871, 1872, a rămas în vigoare pînă în 1914, cînd ungurii au edictat o nouă lege privitoare la regimul presei în Transilvania, lege care a menţinut cele mai multe dintre restricţiile de pînă atunci. Intervenind însă războiul, legea nu a mai fost aplicată, ea fiind înlocuită prin măsuri excepţionale.

A sunat însă ceasul libertăţii pentru popoarele al căror glas a fost înăbuşit timp de decenii. Românii neavînd nimic de ascuns şi netemîndu-se de nici o critică au acordat presei libertatea cea mai desăvîrşită.

Intelectuali orădeni expulzaţi de horthyşti în zilele de 4 şi 5 octombrie 1940

Ungurii s-au grăbit să uzeze de ea, ceea ce era natural, dar de multe ori au şi abuzat ridicînd capete de acuzaţiune imaginare şi dînd proporţii apocaliptice celor mai insignifiante fapte. Dacă s-ar fi scris în presa românească transilvăneană dinainte de 1914 o zecime numai din ceea ce presa ungurească din Transilvania a scris după alipirea Transilvaniei la România, toţi ziariştii români transilvăneni ar fi zăcut în închisoare pe viaţă.

Dar, să dăm cuvîntul cifrelor :

Sub unguri existau în Transilvania 15 cotidiane ungureşti. În 1928 numărul lor a crescut la 28, pentru ca în 1936 el să ajungă la 53.

Înainte de alipirea Transilvaniei la România, ungurii aveau în total 154 de publicaţii periodice şi cotidiene. În 1935, numărul lor era de 312. Treisutedouăspreze publicaţii la o populaţie de 1.300.000 locuitori pe cită vreme cei peste 3.000.000 români, care trăiau în Transilvania în 1914, aveau la dispoziţia lor doar 44 de publicaţii... din care două cotidiane !

Înainte de dictatul de la Viena, profesorul Silviu Dragomir scria : „Azi, în fiecare oraş de oarecare importanţă se găseşte cel puţin un ziar unguresc, dacă nu şi mai multe“.

La Cluj, ne spune Transylvanus, apar 77 de publicaţii ungureşti, la Arad 21, la Oradea 39, la Timişoara 49, la Satu-Mare 23, şi tot atîtea la Tg. Mureş. Nu există profesie, continuă el, care să nu aibă organul său de publicitate“.

La Cluj, 7 din cele 25 ziare cîte apăreau aveau în 1935 un tiraj variind între 100.000 şi 120.000 foi.

Scriitorul ungur George Lukacs, în dorinţa de a cîştiga în Anglia partizani pentru cauza revizionismului maghiar, are curajul să scrie în studiul său „The injustices of the Treaty of Trianon“ (pe care-l numeşte în treacăt „Un ucaz“)

următoarele despre diferențele de tratament ale minorităților din Ungaria și România :

„Să fi fost tratamentul naționalităților de zece ori mai aspru (harsher) decît o afirmă dușmanii noștri (recte românii și celelalte popoare succesoriale n.ns.) încă el ar fi fost de o mie de ori mai puțin rușinos (a thousand times les irkşome) decît intoleranța desfășurată de statele succesorale". (sic)

D. Lukacs jonglează cu cifrele din motive de retorică ieftină, ascunzînd bineînțeles cifrele statistice care aruncă o lumină reală asupra a ceea ce a fost tratamentul românilor sub unguri și acel al ungurilor sub români. Să completăm noi lipsurile propagandei maghiare citind cifrele statistice și lăsînd pe cititor să tragă singur concluziile care se impun.

Între anii 1919 și 1933 au apărut pe teritoriul Transilvaniei românești nu mai puțin de 5000 — cinci mii ! — opere literare și științifice maghiare, adică mai multe decît au apărut sub dominația ungurească timp de 50 de ani, între 1867 și 1918. (Cf. Jancso Elemer, scriitor maghiar, în lucrarea „Cartea ungurească în Transilvania în ultimii 15 ani").

Sub atît de liberala guvernare maghiară, ungurii din Transilvania nu aveau nici o societate de editură. Sub „rușinoasa dominație" românească, ungurii și-au putut înființa în 1920 o casă de editură la Cluj (Minerva) care, în timp de 10 ani, a imprimat și răspîndit un număr de 1.651.133 **cărți ungurești.**

Intoleranța românească a permis, pe de altă parte, înființarea în Ardealul românesc, a nouă societăți culturale laice, afară de altele cu caracter confesional. Le enumerăm : **Societatea literară transilvăneană** din Cluj, reunind cele mai ilustre pene maghiare din Ardeal, **soc. Sigismond Kemeny** din Tg. Mureș, **societatea E. Szigligeti** din Oradea Mare, **Soc. I. Arany** din Timișoara, **soc. Fr. Kőcsey** din Arad cu societăți surori la Careii-Mari și Baia-Mare, **societatea Teleky** la Baia-Mare, și, în fine, **societățile „Helikonul Transilvănean" a „Muzeului Transilvănean"** și **societatea „Culturală Maghiară"** din Transilvania (E.M.K.E.)

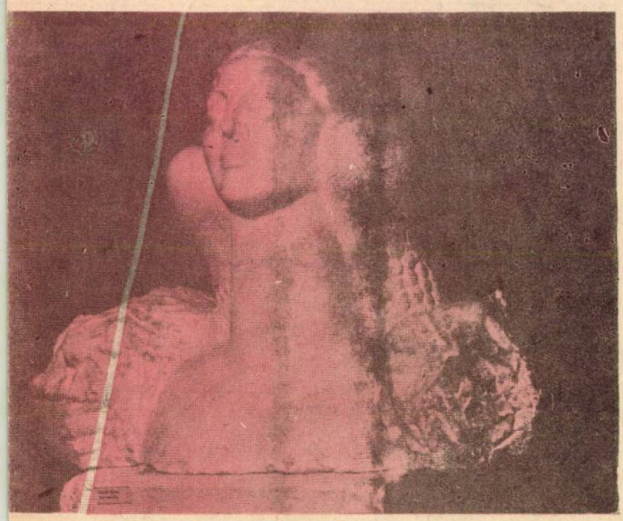

Sculptură de Justin Năstase

În afară de aceste societăți importante care constituiau oarecum cadrul în care se desfășura viața culturală a maghiarilor din Transilvania, aproape în fiecare oraș transilvănean unde se afla o cît de mică proporție de unguri, se găseau asociații culturale și societăți de lectură cu caracter local.

În anul 1935, numai societățile corale atingeau în Ardeal respectabila cifră de 162.

În ultimul deceniu al guvernării maghiare nu exista în Transilvania decît o singură revistă de critică literară. „Intoleranța românească" a permis apariția unei serii întregi de asemenea reviste („Pazstor Tüz", „Vapkelet", „Orientul", „Erdely Kelikon" etc., etc).

Adăugați la toate aceste publicații : periodice, economice, religioase, revistele pentru copii, publicațiile de specialitate, (pînă și cîntăreții maghiari, reuniți în asociație, își aveau buletinul lor lunar „Magyar dal" — „Cântecul maghiar" !) și vă veți putea face o imagine completă despre ceea ce a fost viața culturală maghiară sub dominația atît de hulită a românilor.

Climatul acestei libertăți românești era atît de prielnic avîntului cultural maghiar, încît scriitorul ungur Lajos György exclama cu satisfacție în 1927 : „Este sigur că ungurii din Transilvania duc azi o viață culturală tot atît de activă și de intensă ca și în secolele al XVI-lea și al XVII-lea, cînd centrul de gravitate al culturii maghiare era aproape exclusiv în Transilvania, restul Ungariei fiind ocupat de turci".

Vedem deci că sub guvernarea românească ungurii din Transilvania nu numai că au continuat să ducă o viață culturală intensă dar mai mult încă, ei au înregistrat chiar progrese uimitoare în toate compartimentele culturii.

Atît de largi au fost libertățile acordate minorităților de către guvernanții români, încît un scriitor german Rüdinger, după ce a vizitat România, Ungaria și Iugoslavia, cu ocazia unei conferințe ținute la München, a exclamat : „România este țara cea mai liberabilă în ceea ce privește tratamentul minorităților" (Rumänien ist das freieste Land der Behandlung der Minderheiten), iar autorul volumului de față, fiind însărcinat de hebdomadarul parizian „La Tribune des Nations" să efectueze o anchetă în România cu privire la minoritățile etnice din Ardeal, termina astfel unul din reportagii :

„Românii au reînsuflețit toate energiile latente ale acestei provincii care zăcea (languissait) timp de secole. Ei au transformat radical condițiile economice ale regiunei, contribuind astfel la progresul provinciei. Toate clasele sociale precum și toate naționalitățile Transilvaniei au profitat de pe urma acestei politici. Pot afirma cu toată obiectivitatea că Transilvania este un **adevărat Eden al minorităților".** („La Tribune des Nations" No. 287 din Mai 1940.

Propaganda maghiară, în disprețul celor mai evidente realități, continua, însă, a clama urbi et orbi că în Transilvania minoritatea maghiară e persecutată și că **românii, popor inferior, frîng aripile elanului creator al culturii maghiare.**

Era tradiționalul procedeu maghiar de a defăima toate realizările românești, oricît de liberale ar fi fost ele, bizuindu-se exclusiv pe buna credință a cititorului din Occident care cu greu ar fi putut bănui că este posibilă o atare deformare a realității.

Milton G. Lehrer

SĂRMAȘ

FILE DINTR-UN DOSAR DESCHIS

Crimele comise împotriva umanității în timpul celui de al doilea război mondial sînt departe de a fi cercetate toate și departe de a fi cunoscute în întregime. Aducerea lor la lumină a depins de împrejurări anume. Celebre au fost mai ales marile lagăre de exterminare germane în care au murit sute de mii de oameni. Acestora li s-au închinat monumente, filme, adunări comemorative, etc., pentru ei s-au făcut procese : vinovații trebuiau să plătească. Exhibarea acestor atrocități a avut drept scop să țină

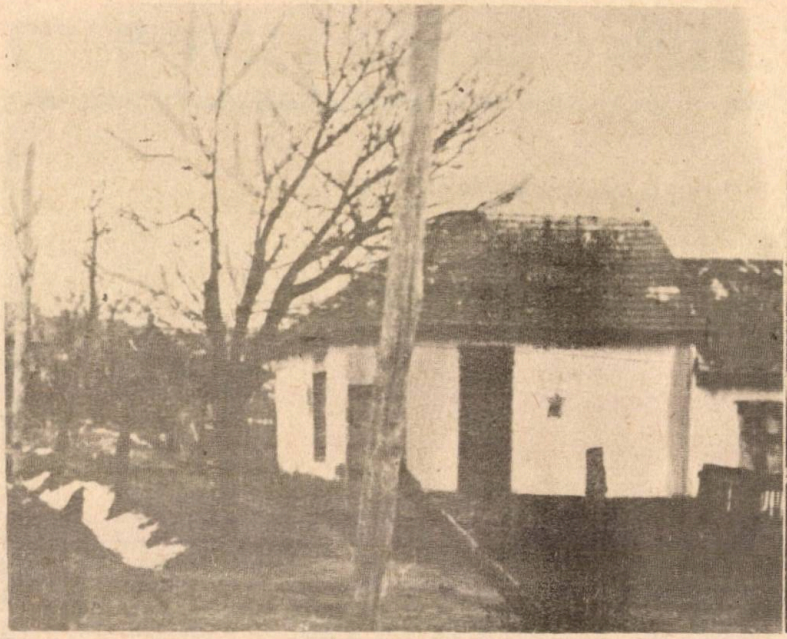

trează sensibilitatea și conștiința omenirii : asasinatele de tipul celor din timpul ultimului război mondial trebuie prevenite și împiedicate. S-a vorbit de aceea despre crimele de război comise pe teritoriile U.R.S.S.-ului, Poloniei, Cehoslovaciei, Franței, fostei Germanii. Mai există și o altă atitudine față de aceste crime : uitarea lor deliberată, considerarea lor în rîndul gesturilor care nu fac cinste omenirii, care nu mai trebuie dezgropate. Întrebarea inevitabilă este : cît de morală este această atitudine ? Tăcerea asupra crimei nu înseamnă, în fond, colaborarea cu vinovații, nu deschide pentru viitor perpetuarea crimei ?

Cercetarea istorică românească, istoricii români, propaganda românească, au enunțat, de cele mai multe ori, doar existența unor atrocități de tip fascist pe teritoriul ei fără să insiste asupra lor. Străinii care ar încerca să facă o hartă a acestor crime n-ar avea suficiente motive să treacă teritoriul românesc pe ea, pentru că nu s-au produs suficiente documente publice în această direcție.. Din păcate nici pămîntul românesc n-a fost scutit de coșmarul execuțiilor în masă de factura celor operate de fasciști în teritoriile de ocupație.

Ceea ce s-a petrecut în Transilvania de Nord după odiosul Dictat de la Viena a ajuns de prea puține ori la urechile marilor mase de cititori români. O pudoare nejustificată îi face pe cercetătorii acelui moment istoric să nu vorbească pe de-a-ntregul de modul în care populația civilă a Transilvaniei de Nord (mai ales românii și evreii) a fost tratată de trupele de ocupație horthyste și de formațiile paramilitare fasciste care au început să acționeze în teritoriul anexat vremelnic. Cititorii români știu mai mult despre Lidice decît despre masacrele de la Ip și de la Trăznea. Așezări întregi au fost asasinate. Modul atroce în care au fost suprimate unele victime ține de o imaginație medievală. Un bilanț al acestor inimaginabile crime de război a făcut americanul Milton G. Lehrer în cartea **Ardealul, pămînt românesc**, apărută în 1944, și, mai aproape de noi, revista **Vatra**, care a tipărit declarațiile unor martori oculari, a unor supraviețuitori ai masacrelor petrecute pe teritoriul ocupat de armata horthystă. Între altele, victimele de la Moisei se dezvăluie a fi fost suprimate nu de trupele germane așa cum s-a susținut curent, ci de trupele horthyste. Contribuția acestora la imaginea de coșmar a celui de al doilea război mondial a fost trecută cu vederea deși ea nu a fost cu nimic mai prejos ca aspect și stil decît a confraților germani din SS. Exterminările de civili nu s-au petrecut însă doar în momentul intrării în Transilvania a trupelor de ocupație, ci și mai tîrziu, după ce armata germană era în retragere, după august în 1944, cînd românii, după întoarcerea armelor, produseseră o vizibilă cotitură militară și politică în istoria acestui război. Un asemenea episod este masacrul de la Sărmaș petrecut în septembrie 1944.

INVAZIE ȘI SEGREGAȚIE

Sărmașul este așezat între Cluj-Napoca și Tg. Mureș, lîngă dealul Suscut, și avea în zilele în care se petrec evenimentele de care vorbim 4 000 de locuitori, dintre care 2 000 de români,

Casele evreilor din Sărmaș au fost „împodobite" cu cîte un „Moghen David" (Steaua lui David) de culoare galbenă (stînga) ● Sărmaș — un sat liniștit, aproape neștiut pînă la năvala bandelor horthyste (mijloc) ● Dealul Suscutului — locul martiriului evreilor din Sărmaș

circa 1 700 de unguri și 200 de evrei. Sărmașul era în apropierea vremelnicei frontiere stabilită de Dictatul prin care se dădea o satisfacție politică apetitului expansionist al Ungariei horthyste. Faptele la care ne referim s-au petrecut la puțină vreme de la întoarcerea armelor către armata română împotriva mașinei de război germane. Dacă la 23 august forțele armate române declară război fostului aliat, la 7 septembrie, deci la două săptămîni, se pune la cale la Sărmaș masacrarea unei părți a populației civile a satului. Momentul a fost socotit propice unei acțiuni militare maghiare împotriva României, pentru ocuparea întregii Transilvanii. Armata română era angajată în est în marile bătălii cu germanii.

O trupă de strînsură forțează granițele României și trupele horthyste intră în Arad. Sărmașul care se afla la 8 km depărtare de frontiera Dictatului, dincolo de care acționau formațiile lui Horthy, este expus și el unei posibile invazii. Sătenii Sărmașului observă mișcări suspecte la frontieră. O parte din evreii micii localități nu mai așteaptă deznodămîntul și fug în interiorul teritoriului românesc. Pe 5 septembrie 1944 o formație a jandarmeriei maghiare, cifrată la 40 de oameni, înarmată cu două mitraliere și arme de foc ușoare, forțează frontiera cu România, înfrîngînd rezistența ineficace a celor cîțiva grăniceri, și ocupă Sărmașul. În aceeași zi, administrația românească este înlocuită cu cea maghiară, conform proiectelor lui Sztojay, primul ministru al Ungariei horthyste, ceea ce înseamnă numirea unui pretor, lt. Iosif Biro, și a unui primar nou, Alex. Szallay. Administrația maghiară înseamnă și o ordine maghiară, adică „gărzi naționale" în care se înscriu exclusiv bărbații maghiari ai comunei, nu românii și evreii. Una din primele măsuri ale noii administrații a pretorului Biro a fost însemnarea gospodăriilor evreiești cu stele galbene al căror diametru să nu coboare sub o jumătate de metru ! Mica localitate este bălțată după această hotărîre cu numeroase stele galbene pe casele evreilor care au avut lipsa de inspirație să nu fugă de ocupația maghiară. O parte a evreilor din comună au încercat să se ascundă pe la cunoscuți, prevenind astfel martiriul. Dar soluția nu s-a dovedit eficientă.

Ceea ce s-a petrecut din a doua zi a instalării noii ordini administrative și politice a fost reconstituit după declarațiile unor români care au supraviețuit în chip fericit întîmplărilor sau chiar a unor cetățeni maghiari participanți la programul stabilit de noua stăpînire a Sărmașului.

INIȚIATIVA CRIMEI

Odată cucerit, noul teritoriu trebuie să simtă că are un stăpîn nou. O adunare a notabilităților locale și din comune vecine stabilește un plan de acțiune. De prisos să spunem că în aceste adunări n-au fost prezenți nici români,

Primul cadavru desprins din țărînă în urma anchetei începută la 23 februarie 1945 (sus) ● Medicii identifică victimele (mijloc) ● Comisia de anchetă la marginea gropii din care au fost scoase 65 de cadavre (jos)

nici evrei și că toate hotărîrile luate s-au luat fără ei și împotriva lor.

Ce declară jandarmul plutonier Meșină Dumitru, care s-a ascuns în sat la apariția celor 40 de cuceritori veniți de la Tac **„Varga Iuliu, farmacist din comună, a convocat în casa sa o consfătuire cu locotenentul Biro Iosif, pretorul maghiar, fost locuitor în comună, Bethlen Gabriel, fiul adoptiv al acestuia, Beregh Alex., grof din comuna Balda, Kemeni Bela, grof din comuna Cămăraș, Moitley Ștefan, grof din comuna Silvaș, Gall Iosif, grof în comuna Silvaș, Wacsman Karol, grof în comuna Tirgșor, Wacsman Elemer, fiului celui de mai sus, și Ecaterina Varga, soția farmacistului“.**

Prima hotărîre a acestui consiliu ad-hoc este : ridicarea și internarea intelectualilor români din comună.

A doua : ridicarea și internarea fără excepție a evreilor din comună.

A treia : trecerea bunurilor evreiești din comună în mîinile cetățenilor maghiari.

A patra hotărîre : exterminarea populației evreiești din comună.

Ce a însemnat ocuparea Transilvaniei de Nord de către trupele horthyste se poate înțelege foarte bine din această acțiune cu caracter local, dar și reprezentativ. Lipsește de aici, comparată cu ocupația din 1940, doar exterminarea rapidă și sîngeroasă a populației românești civile, cum s-a petrecut la Ip și la Trăznea, dar lacuna se explică prin inferioritatea numerică a „armatei“ de ocupație și a armamentului său. La Ip și Trăznea s-a acționat cu formații militare bine puse la punct și nu cu jandarmi.

Despre aplicarea primei măsuri ne vorbește doctorul Emil Mora : **„În ziua de 8 septembrie 1944, am fost arestat de garda națională maghiară și de jandarmii maghiari, după care am fost dus în lagărul aflat în casa picherului Pop Ioan din comuna Sărmaș. În lagăr am mai aflat printre alții, pe comisarul de poliție Sirbu, notarul Mornăilă, avocatul Ban Vasile, agentul sanitar Persa... și mai mulți prizonieri de război români, printre care și un locotenent. La 2 zile au fost aduși în lagăr toți evreii din comuna Sărmaș, în număr de 126“.**

Deci pe 10 septembrie s-a aplicat și cea de a doua hotărîre. Despre ea nu ne pot vorbi cei în cauză pentru că n-a mai supraviețuit niciunul.

A treia hotărîre a fost pusă în practică tot pe 10 septembrie. Modul în care s-a aplicat ne este descris de un martor ocular, fost membru al Gărzii naționale, maghiarul Bus Karol : **„După ce evreii au fost închiși în lagăr s-a început jefuirea caselor de către aproape toți locuitorii unguri din sat, sub conducerea primarului ungur Szallay Alexandru și ajutorul de primar Cziraki Iosif. S-au distribuit casele spre a fi jefuite, iar apoi din lucruri s-au împărțit pe la toți locuitorii“.** Jaful este organizat geometric de primar și ajutorul său în folosul locuitorilor unguri ai comunei. Întors în funcție după restabilirea vechii ordini românești, plu-

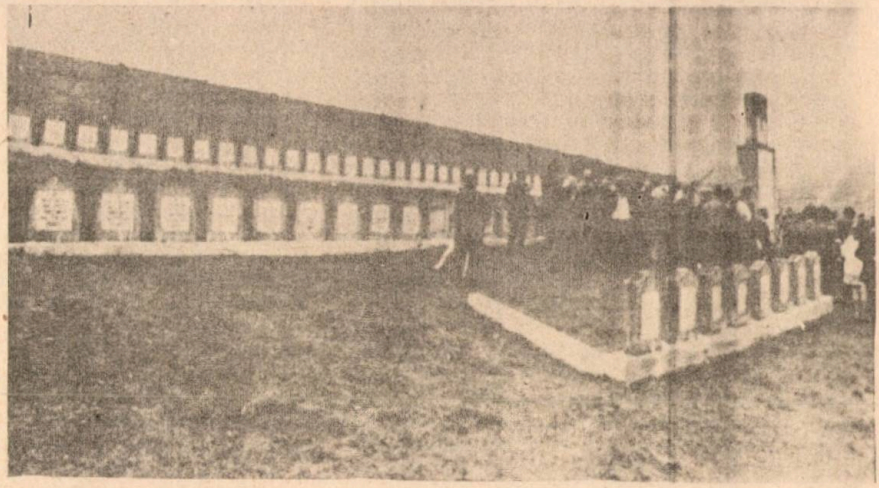

Citeva din victimele horthyştilor de la Sărmaş : ● Morarul Arthur Hasz fotografiat în faţa casei sale ● Veronica Hasz ● Familia Ernster : Adolf, Ilona, Iuda, Inael şi Rozalia. Tatăl a murit strîngînd la piept copilaşul care în fotografie se află în braţele mamei (sus) ● Monumentul ridicat în memoria victimelor fascismului de la Sărmaş.

tonierul de jandarmi, Dumitru Meşină întreprinde a anchetă în legătură cu prădarea acestor case : **„După reluarea postului în primire am întreprins cercetări de zi la zi, aflînd la mulţi locuitori unguri care întregi cu lucruri ce au fost cunoscute ca jefuite de la evrei. Acestea au fost restituite membrilor din familiile fugite, care au rămas în viaţă şi s-au înapoiat în comună“.** Este vorba de cei 69 de evrei care la mişcările suspecte de la frontiera cu ungurii fug din comună înainte ca ea să fie „cucerită“ de cei 40 de jandarmi maghiari.

Tratamentul aplicat în lagăr românilor şi evreilor este nediferenţiat. Doctorul Emil Mora îşi aminteşte : **„În tot acest timp arestaţii români nu au primit nici un fel de hrană, ba zilnic au fost bătuţi, maltrataţi, înscriindu-se noaptea chiar executări pentru a ne teroriza. Dimineaţa eram puşi să jucăm hora, să facem broasca şi alte batjocuri“.** Hora românească se vede că-i obsedează ca simbol naţional pe paznici. Evreii se bucură de un tratament special, doar în rău : **„Internaţii evrei au fost cu noi împreună goliţi de toţi banii şi obiectele de valoare“.**

Fetele şi femeile familiilor de evrei sînt violate sistematic noapte de noapte. Tot doctorul Emil Mora face următoarea declaraţie : **„În noaptea de 12/13 septembrie 1944, fetele Vais Baira şi Hasz Vera au fost ridicate cu forţa de lîngă părinţi de către jandarmi, au fost scoase în grădina lagărului şi toată noaptea au fost necinstite de către jandarmi şi garda maghiară aflătătoare în serviciul lagărului respectiv. Spre dimineaţă; au intrat jandarmii la noi şi ne provocau batjocoritor să venim şi noi să necinstim fetele. Dimineaţa fetele s-au reîntors într-o stare aproape inconştientă, zăcînd apoi ziua întreagă, ca moarte.“**

„AU TRAS TOT TIMPUL : DE LA 2 NOAPTEA PÎNĂ ÎN ZORII ZILEI“

Maltratarea evreilor se curmă odată cu ziua de 16 septembrie cînd căpitanul Lancz transmite locotenentului Vekardi ordinul de a trece la executarea ultimei hotărîri a funestului consiliu găzduit de farmacistul comunei. Mai întîi douăzeci de bărbaţi evrei din lagăr sînt scoşi şi

duşi să sape la **Scăldătoarelor boilor** pe dealul Suscut două gropi comune cu dimensiuni asemănătoare, cam 10/2 m. După-amiază sînt scoşi din lagăr toţi evreii şi bagajele lor în 14 care. Internaţilor li se comunică că vor fi transferaţi la Cluj. Cei 40 de jandarmi „cuceritori" ai comunei Sărmaş încadrează convoiul fiind conduşi de chiar căpitanul Lancz, marele maestru de ceremonii al zilei. Seara se ajunge la dealul Sascut, la o fîntînă în dreptul a două case izolate locuite de un pădurar român, Ioan Moceanu şi un sătean ungur, Aluasi Ion. Carele se întorc goale în Sărmaş. Staţionarea durează pînă la miezul nopţii. Ea e întreruptă de apariţia, într-o maşină mică, a locotenentului Vekardi, după care se declanşează, după o serie de semnale luminoase, marşul către **Scăldătoarea boilor**, unde aşteaptă gropile comune săpate de dimineaţă. Bagajele sînt lăsate pe loc.

Drumul este infernal şi nu mai lasă nici o iluzie internaţilor. Aceştia sînt obligaţi să urce pieptiş 800 de metri un deal imposibil de abordat în mod normal pe această pantă. Pentru a fi stimulaţi li se aplică paturi de armă şi înjurături. Cei 126 de condamnaţi dintre care trei bătrîni de peste 80 de ani, cu femeile complet extenuate, ajung după multe opriri, într-o rîpă unde sînt aşteptaţi de cei 20 de gropari şi de gropile făcute de ei dimineaţa. Internaţii sînt împărţiţi în două grupe a 65 şi 61 de inşi în faţa cîte unei gropi.

Jandarmii şi-au asumat însă o sarcină pentru care nu sînt pregătiţi. Suprimările în masă cer o tehnică a execuţiei care le lipseşte. Urmarea este că majoritatea condamnaţilor supravieţuiesc primelor rafale de mitralieră şi că ei trebuie ucişi din apropiere cu hîrleţul, cu pistolul, cu baioneta. Deşi au fost încercări disperate de salvare, nimeni n-a scăpat viu de pe dealul Suscutului. Pădurarul Ion Moceanu îşi aminteşte : **„Au tras tot timpul de la 2 noaptea pînă în zorii zilei... Era noapte, şi nu am putut vedea nimic, dar am auzit vaietele şi gemetele victimelor. Un geamăt de băiat tînăr s-a auzit mai mult decît toate. După ce a încetat şi acesta s-au oprit şi împuşcăturile".** Aluasi Ion vecinul ungur, îl confirmă pe pădurarul român : **„Împuşcăturile le-am auzit pînă în revărsatul zorilor. Am auzit gemete din ce în ce mai puţine, iar după ultimul geamăt au încetat şi împuşcăturile".**

Ancheta efectuată ulterior, 22 februarie 1945 a ajuns la concluzia că mulţi condamnaţi au fost ucişi prin lovituri şi nu cu arme de foc, iar alţii au fost probabil îngropaţi de vii. **„Majoritatea acestor cadavre sunt mutilate în mod îngrozitor, cu capetele zdrobite de corpuri contondente, cu picioarele şi mîinile fracturate şi multe din ele fiind spintecate cu arme albe. Numai puţine dintre ele prezintă urme de împuşcare. Dintr-un total de 126 de cadavre au putut fi identificate după unele semne particulare ca : dinţi, formaţia craniului etc". „Din 77 de cadavre la care s-a constatat moartea prin împuşcare, au fost adulţi 62 şi copii 15. Restul de cadavre au fost omoriţi prin corpuri contondente şi arme albe, iar o parte din copii neprezentînd o leziune cauzatoare de moarte, se deduce că au fost îngropaţi de vii... Se constată că toţi aceşti evrei, în număr de 126, au fost omoriţi într-un mod de o cruzime extraordinară şi fioroasă, de bandele jandarmeriei maghiare".** (Medici legişti : dr. Emil Mora, medicul circumscripţiei Sărmaş, dr. Ghiţă Gavrilă, medicul circumscripţiei Sînpetru de Cîmpie).

Dosarul Sărmaş a fost judecat de un tribunal special, anume instituit la Budapesta. Lucru nefiresc, dat fiind locul crimelor de război : România şi faptul că vinovaţii au fost iniţial prizonieri de război la români. Acest tribunal a rostit cinci condamnări la moarte prin streang. Nici unul din cei cinci militari condamnaţi la spînzurătoare pentru atrocităţile de la Sărmaş nu se numără însă printre jandarmii unguri de la **Scăldătoarea boilor.** Ceea ce înseamnă că asasinii mai sînt încă în libertate...

*

Sărmaşul este încă o filă din dosarul nescris al crimelor de război comise pe teritoriul românesc. Este vremea ca după ce cititorii şi spectatorii români au aflat din cărţi şi din filme despre monstruoasele atrocităţi ale ultimului război mondial perpetrate pe alte meleaguri **să-şi** descopere propriul teritoriu şi din acest punct de vedere. Procedînd altfel n-am izbuti decît să creăm publicului românesc o mentalitate de spectator cu ochii fixaţi către scene străine: totul s-ar întîmpla pentru acest spectator pe scene străine, nimic lîngă el, în apropierea lui. Dar realităţile sînt altele. Locuitorii României n-au fost doar nişte spectatori, ci actori-victime în marele spectacol al alienării umane pe care vremea celui de al doilea război mondial a provocat-o şi găzduit-o. Istoria nu se scrie şi nu s-a scris numai aiurea, ci şi aici. Rîndurile de faţă reprezintă încă un memento pentru victimele fascismului în speranţa că luciditatea produsă de asemenea experienţe va împiedica repetarea lor în viitor.

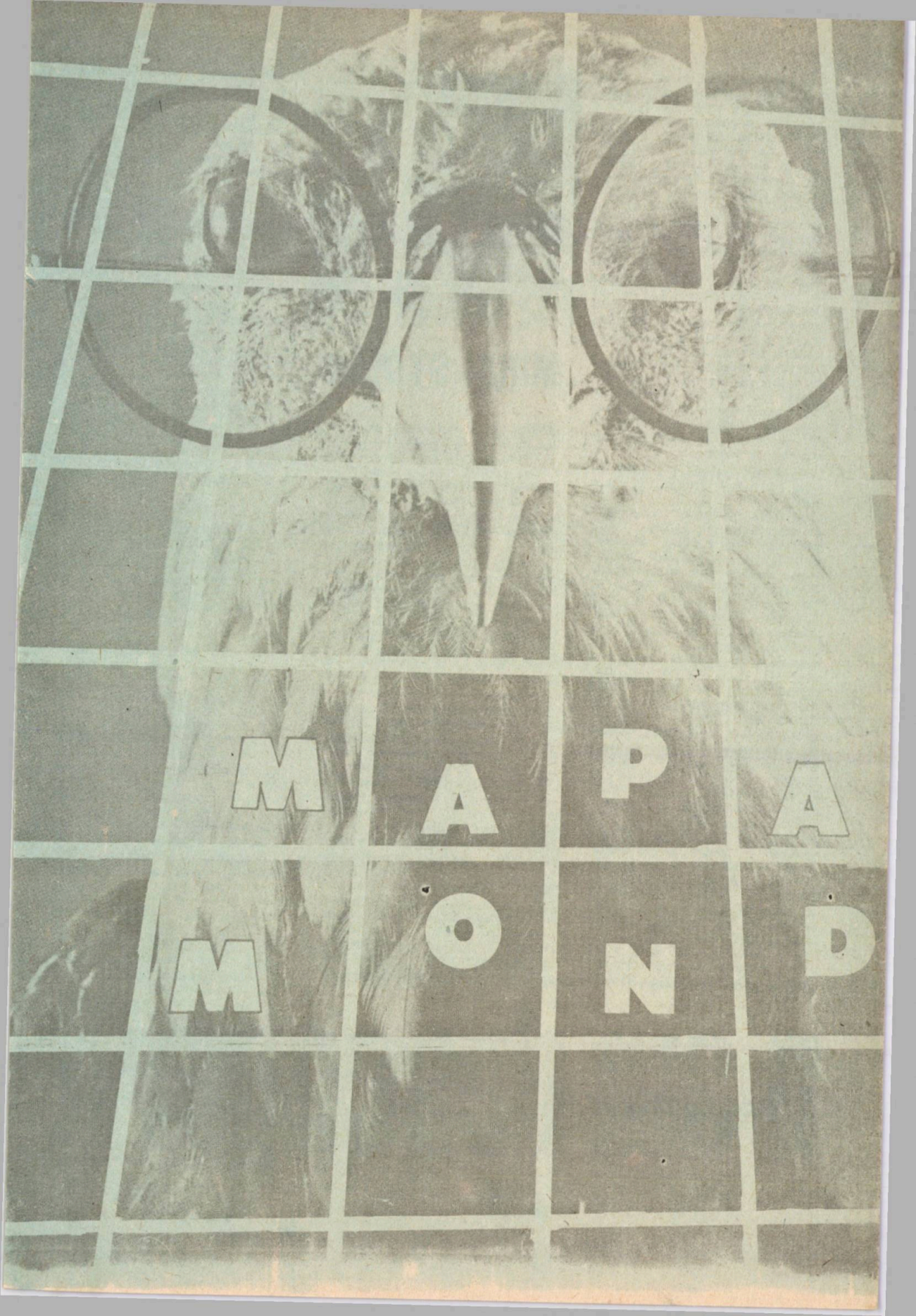
MAPA
MOND

n-am descoperit

MIHAI STOIAN

N-am nici un merit : dacă n-au descoperit-o, înaintea lui, vikingul Leif sau alții cu plutele lor infantile, atunci sigur descoperirea Americii îi aparține navigatorului genovez, pus în slujba Spaniei : Cristofor (Cristobál) Columb (Columbo, Colón) numit și Hristo Ferens (cum îi plăcea să se semneze) adică „Purtătorul lui Hristos". Nu este mai puțin adevărat că „Amiralul oceanelor", cum a fost supranumit chiar în timpul vieții, a rămas în memoria umanității și ca descoperitor al „Oului lui Columb" : cum poate sta vertical un ou ? simplu ! îi ciocănești ușurel fundul și-l așezi pe o suprafață plană... Dar Pămîntul nu-i un ou, ar fi mai degrabă un măr cu sîmbure de foc și o coajă subțire pe care existăm laolaltă, și buni, și răi, și scunzi, și înalți, și pistruiați, și albinoși...

Dacă lui Columb i s-a întîmplat să ridice ancora, la propriu, într-o zi de august, în 3, anul 1492, călătoria mea spre Lumea Nouă a început mai devreme (în ordinea anotimpurilor, nu a anilor), primăvara, după vreo cinci secole de-atunci. Oricum, una-i să traversezi Marea Întunecată (Oceanul Atlantic) la bordul „Santei Maria", cu un deplasament de 120 tone, alta-i s-o survolezi la bordul „Boeing"-ului 747, zis și Jumbo Jet, cîntărind (fără conținut, adică fără noi, cei 500 de călători) 174 de tone... Nici el, nici eu, n-am apucat să vedem statuia lui Bartholdi, „La Liberté éclairant le monde", pentru simplul motiv, evident diferit, că pe vremea lui don Cristofor n-a existat, iar pe vremea subsemnatului intrarea în N.Y. se face, de regulă, pe poarta aeriană — Kennedy International Airport — și nu pe cea maritimă. Aveam să văd the Statue of Liberty mai tîrziu, cu prilejul unei croaziere circulare, de 35 de mile, de jur împrejurul insulei Manhattan, contra șase dolari, cînd i-am putut pizmui pe unii mai curioși și mai bogați decît mine : contra patru dolari în plus au debarcat pe Beldoe's Island și au străbătut interiorul metalic — veritabilă ascensiune ! — pentru a ieși la lumina zilei sus de tot, tocmai în orbitele of the Great Lady in Bronze. Straniu simțămînt trebuie să încerci, privind aglomerarea de zgîrie-nori, de mașini, de oameni, din perspectiva statuii cu un asemenea gabarit material, dar și moral ; astăzi regret că n-am fost și eu, pentru cîteva minute măcar, pupila vie, Homo sapiens, Homo faber, Homo ciberneticus în stare să anime pînă și un ochi imaginar.

De cum pui piciorul pe pămîntul american, ceea ce-ți izbește retina și gonește imediat spre creier, prinzînd rădăcini de neclintit, este formula : „Watch step down" (Atenție ! jos e treaptă). Inițial, dacă n-ai pricepe o boabă din limba localnicilor, ai crede că-i vorba de o reclamă pretutindeni implantată, făcînd concurență mărcilor „Coca-Cola" sau „Pall Mall" : chenare luminoase, tăblițe artistic pictate, cartoane improvizate, litere scrise de-a dreptul pe asfalt — toate scandează : „Watch step down"... De speriat ! Ai mai putea bănui că America întreagă nu-i altceva decît un conglomerat de trepte, mereu mai sus, atenție ! jos e treaptă, și mai sus, atenție ! jos e treaptă... Business-ul ortopezilor ? Nu-i nici de ris, nici de plîns, pur și simplu este cum este : grija fiecăruia pentru integritatea corporală a celuilalt și pentru integritatea propriului portmoneu. Altminteri, în absența formulei magice care pune (și te pune) la adăpost de accidente, dacă un cetățean ți se împiedică de pragul magazinului, de treapta care duce la lift, de scara autobuzului, despăgubirea ce i se cuvine atinge, citeodată, și incredibila sumă de o jumătate milion de dolari. Să-ți tot rupi glezna ! Degeaba ți-o mai rupi, negustorul, socie'.tea de transporturi rutiere sau aviatice, direcțiunea motelului — toți și-au făcut datoria și nu-ți mai datorează nimic : „Watch step down"... Capul sus ! Nu glezna o să te facă jumătate-milionar...

2

O ieșire pe Fifth Avenue nu-i comparabilă cu o banală baie de public, mai degrabă ar fi un spectacol la care participi din stal și de pe scenă totodată. Totul e pestriț, totul e posibil. Nu te-ai mai mira nici dacă, de la fereastra unui building te-ar striga pe nume o secretară platinată, anunțîndu-te că Shakespeare e la telefon, vrea să-ți vorbească, să-ți reamintească cine a spus că lumea-i o scenă... Ce mise en scene ! Uimitor e faptul că, într-o astfel de — să-i zicem așa, dar nu-i deloc exact — „îmbulzeală", nimeni nu te atinge, nimeni nu-ți taie calea brutal, nimeni nu te calcă pe bombeu. Miracol ? Pielea omului — teritoriu intangibil : acest stat autonom, cel mai mic din lume, de numai 12 000—20 000 centimetri pătrați, rămîne strict al tău (pînă la proba contrarie) și cînd ieși în stradă. Firește, excepții sînt : accidente, jafuri cu mînă armată (pistol, cuțit

cu buton etc.), unele chiar încheiate hazliu : un tînăr de 19 ani se îndreaptă, pe la ora nouă seara spre Port Authority Bus Terminal, vrea să ia mașina spre casă, pe o stradă oarecare un bandit de duzină îi pune șișul la carotidă și-i cere banii ; băiatul scoate cinci dolari, americanul fiind deprins cu treburi dintr-astea, el n-are cash asupră-i, de aceea pregătește, gata impăturită, o hîrtie de cinci sau zece dolari, pentru asemenea împrejurări-limită... Perfect ! Banditul în cauză ia banii și dă să plece, însă puștiul îl cheamă înapoi : „Mister, please, pînă la Cliff-side Park autobuzul costă un dolar. N-ați putea să...“ Celălalt se autobuzunărește, găsește dolarul și i-l aruncă... „Good night, mister“ (puștiul nu-i numai curajos și cu simț al umorului, este și binecrescut). Dealtminteri, trăsătura aceasta mi s-a părut c-o descopăr ca trăsătură dominantă a americanului de rînd : individul se poartă cum se poartă (pe toate treptele — Watch step down ! — comportării omenești) pentru buna sa părere despre sine, nu, neapărat, pentru a provoca buna părere a celuilalt. Individualism ? Sau, dimpotrivă, singura cale a unui consens implicit, netrîmbițat, o purtare cvasiegală, colectiv valabilă, provocată însă de atitudini particularizate ? Alt exemplu : americanul de orice condiție se așază la coadă cu o docilitate de inimaginat, la agențiile de voiaj de pildă, oamenii trebuie să aștepte o jumătate de oră, sau o oră chiar, în picioare, nimeni (aproape nimeni !) nu încearcă, prin vreun tertip, să-i tragă pe sfoară pe ceilalți, și asta în țara tuturor posibilităților, a năstrușniciilor și spiritului întreprinzător. De ce ? Dumnezeu știe ! Sau cine știe dacă nu-i reflexul clarviziunii care vibrează în fiecare om : o coadă poate fi mai scurtă, poate avansa mai rapid, numai dacă se păstrează ordinea, orice ieșire din ritm, din serie, egal pierdere de timp pentru toți și pentru fiecare în parte. Așadar, este mai practic să stai la coadă decît să nu stai... Coada își are propria rațiune și, logic, propria eficacitate. Uscături nu-s exclusiv în pădure, ci și în spațiul construit, hiperurban : la „Greyhound Lines, Inc.“ din N.Y., sînt ai 34-lea în șir, coadă comună pentru trei ghișee, treaba merge, merg și oamenii de colo, colo, vreau să spun că iată, călătoresc, reflecții mărunte cu care mă străduiesc să-mi mobilez timpul de așteptare, cînd, vai ! un june cu ochelari cu ramă de aur, foarte prezentabil, intră direct în față, așteaptă să iasă unul din cei trei cumpărători de bilete de la ghișee și, fără să-i tresară nici un mușchi pe fața ovală, curată, proaspăt rasă, trece bariera. Nimeni nu face nici cel mai timid gest de împotrivire, de protest, doar europeanul (fie și sud-estic !) se revoltă, e gata să intervină, să moralizeze, să ceară sprijinul opiniei publice și al casieriților, să peroreze despre cei șapte ani de-acasă și altele asijderea... Mă opresc la vreme, căci descifrez lesne că — tocmai eu — par picat din copac cu o secundă mai devreme, dacă procedez după imboldul inimii și al deprinderilor de-acasă. Ce-i cu ei ? mă întreb, absolut nedumerit, să nu fie americanii grăbiți, tocmai americanii ; bine, bine, știu că englezii cred că time is money, desigur, nu-i totuna englez și american, totuși atitudinea lor mă intrigă. Al 33-lea din rînd îmi explică : dacă junele s-a dus direct în față, ori este un nesimțit, ori este realmente foarte presat de o treabă anumită ; deci, dacă-i valabilă prima ipoteză, intervenția ar fi gratuită, căci nimeni nu se schimbă, brusc, la vîrsta aceasta și doar fiindcă-i mustrat la coadă ; dacă-i valabilă a doua ipoteză, abia atunci intervenția ar fi de prisos, căci ce rost are să te amesteci într-o problemă personală a cuiva ? Tîrziu, prea tîrziu, după ce-am fost martor la destule momente relativ asemănătoare, voi înțelege oare că americanul dispune de criterii de conduită absolut tipice, tutelate de un unic și zeiesc criteriu : l o g i c a, l o g i c a e f i c i e n ț e i ? Nu Zeul Ban, vulgarul, tronează în cortexul celor de dincolo de ocean, ci Zeul Efficax, supremul, cel care știe să-și cenzureze trăirile, temperamentul, alegînd soluția optimă într-o împrejurare sau alta, fie și cu riscul de a pune o surdină primului impuls. O națiune de un dinamism debordant, în nici un fel analog celui sud-american cheltuindu-se pe te miri ce, de o natură cu totul și cu totul specială, știe să-și tezaurizeze astfel energiile, mai cu seamă cele psihice, nu se cheltuie permanent și-n orice fel de ocazie. De unde și uimitoarea capacitate a americanilor de a se mobiliza prompt și total la nevoie, în situații-limită...

Firește, ușor poți confunda manifestările acestea cu un fel de nepăsare socială, de alienare, concluzie pripită și nefundată, infirmată de nenumărate fapte văzute : pe 42th St un ins în vîrstă se fringe de mijloc și se lasă să alunece pe trotuarul plin de lume. Brusc, fluviul trecătorilor se bifurcă, apele își văd de drum, doar doi, trei oamenii s-au oprit, unul tînăr a și început să-i facă respirație gură la gură, e de meserie, probabil student ori cadru medical mediu, altul dă fuga la telefon și (butoane în loc de disc) formează numărul „Salvării“, al treilea sînt eu, cam atît. Din nou scoate capul europeanul (fie și sud-esticul !) și, în sinea lui, bombăne : Ehei ! la noi ar fi sărit să-l scape, să vadă ce-i cu bătrînul, o sută de indivizi, o mie, toată strada și tot cartierul... L-ar fi salvat ? am minima cinste de a mă întreba și de a-mi răspunde : Nu, l-ar fi sufocat sau l-ar fi călcat, fără voie, în picioare... Pe mai multe tonuri, urlînd, se apropie sirenele mașinii „Salvării“, șoferul — acrobat al volanu-

eu america...

lui, celilalți participanți la trafic sar — aceștia sar ! — în ajutorul celui care zace pe trotuarul 42th St, deși nici măcar nu l-au privit, nici nu știu pe unde se află, atîta au învățat : un semen se găsește în încurcătură... Toți deschid cale liberă ambulanței, numaidecît, cu riscul de a-și boți tabla „frumoasei americane", de-a întîrzia... Insensibilitate ? Apatie ? Alienare ? Vax ! (mai încolo vom vorbi și despre un Vax Museum, poate două).

Codul de comunicare om-om pare a fi top secret, imposibil de decodificat de un vizitator de-o săptămînă sau de-o lună, chiar și binevoitor, obiectiv ; „grila" trebuie să fie teribil de complexă, subtilă, pe măsura colectivității în care am plonjat. De aceea nici nu-mi place să călătoresc cu avionul, fiindcă intru parcă într-o cutie zburătoare, să nu spun într-o cutie de sardele. Jumbo Jet-ul e primitor, comod, însă senzația e aceeași : decolezi aici, aterizezi dincolo. Nici un răgaz pentru a pătrunde lent într-un climat neobișnuit. Pe cînd trenul... Și, de ce nu, autobuzul.

3

Plecarea e la ora 7 fix din N.Y., terminalul Greyhound. Biletul nu-i un simplu bilet, ci un abonament valabil pe timp de 15 zile, de fapt un carnet cu 10 (zece) cupoane în alb (în clipa în care călătorul epuizează carnetul, la orice casă de bilete Greyhound de pe teritoriul S.U.A. și Canadei — sînt sute și sute — i se eliberează un alt carnet și tot așa mai departe, pînă la împlinirea celor 15 zile plătite global). Dac-aș fi vrut, puteam rămîne întruna pe liniile Greyhound, coborînd în stații doar ca să mă spăl (duș = 25 cenți), să mă rad (aparat electric sterilizat cu ultraviolete=25 cenți) să mănînc, să expediez acasă o ilustrată... Și astfel, pentru o sumă acceptabilă, aș fi parcurs (după un calcul aproximativ) 20 000 de kilometri pentru 225 de dolari (puțin peste 1 cent kilometrul). N-am făcut-o !

Dar înainte de-a porni la drum se cuvine să-ți faci o asigurare — Watch step down ! — altminteri riscul se complică, poți s-o și pățești, dar poți să și plătești spitalul de te usucă : o internare pentru unul ca mine, necotizant, costă pe zi 200 (două sute) dolari, cam cît tot Americ-pass-ul pe 15 zile (este vorba de cameră și întreținere, deloc de tratament, intervenții chirurgicale, analize, medicamentație). Nici o banală gripă nu costă mai puțin : o cameră = 200 dolari ! Normal, mergem să ne asigurăm : asigurarea = 8 dolari și 95 de cenți (toate prețurile sînt cu unul, cinci sau zece cenți în minus, nu rotunjite, căci atenția clienților se dirijează spre dolar, nu spre mărunțiș, procedeul e practicat de decenii, cu succes verificat, ceea ce a și depus, în conștiința cetățeanului american, în timp, o deosebită grijă pentru chibzuirea banului, nici un cent nu-i risipit, nici de către unul cu milioane de dolari în bancă, centul e cent, cărămida bugetului și-a averii). Așadar, pentru 8,95 dolari iată-mă valorînd, după Certificate of insurance, pentru 31 de zile doar, frumoasa sumă de10 000 (zece mii) de dolari (plafon maxim) ; depinde de noroc, poliță de asigurare e ca un loz, nu-s toate numerele cîștigătoare ! Aici „numerele" se traduc în variante care de care mai tragice : viața face „suma principală", adică 10 000, la fel — amîndouă mîinile pierdute, amîndouă picioarele, amîndoi ochii, la fel — o mînă și un picior ori o mînă sau un picior și vederea unui ochi ; jumătate din „suma principală", adică 5 000, un singur picior sau un singur braț pierdut ori vederea unui singur ochi... Ținînd în mînă (mina — un sfert din „suma principală") the Certificate of insurance, am descoperit cît îmi valorează fiecare oscior : craniul, coapsa, brațul (între coate și umăr) — 200 dolari ; pelvisul, omoplatul, gamba, rotula — 150 dolari ; clavicula, antebrațul, palma, sternul — 100 dolari ; falca, una sau mai multe coaste, unul sau mai multe degete de la mînă sau de la picior, oasele feței, nasul, coccisul — 50 dolari ; orice alt os absent în lista de prețuri, dar prezent în scheletul subsemnatului — 50 de dolari...

Spre bucuria domnului William R. Stover, președinte la Old Republic Insurance Company, am avut ghinionul să mă întorc în N.Y. absolut întreg, cu amîndouă brațele la locul lor, pe amîndouă picioarele, cu vederea ambilor ochi integră, cu inima în funcțiune și plină, plină de emoții și impresii captivante, de neuitat ! Lucid cum sînt, nu mi-am reproșat c-am pierdut, dintr-un foc, 10 000 de dolari, ci doar 8,95, costul asigurării. Dar să nu anticipăm lucrurile și nici să nu sărim de colo, colo, precum cangurul, deși, într-un sens, așa cum am fost purtat de evenimente, m-am simțit protejat în marsupiul de hîrtie al lui Old Republic Insurance Company. Thank you, mister Stover ! I am O.K....

4

America-i o țară incisivă. Așa cum se spune că olteanul are 42 de măsele, se poate spune despre american că are 42 de incisivi. Dar nu-i colțos! Incisivitatea înseamnă aici dirijare spre scop, scurtarea drumului între două puncte, alegîndu-se întotdeauna cu orice risc — linia dreaptă...

Nu toți americanii locuiesc la New York, doar vreo opt milioane. Așa că unii vin de departe, aproape ca și mine. Între coasta Atlanticului și coasta Pacificului se interpun 4 000 de kilometri, mai mult decît între București și țărmul european al Atlanticului. Diferența de fus orar dintre București și N.Y. este de 7 ore, dintre Los-Angeles și N.Y. de 4 ore... Dacă întîlniți cumva un tip care cască, în plin Broadway, cu gura pînă la urechi, acela sînt eu ; dacă însul cască numai pe jumătate, acela-i de pe coasta estică a Statelor Unite. Orologiile noastre biologice s-au dereglat. Este cel puțin ciudată senzația c-ai plecat de undeva mai tîrziu, ca să ajungi altundeva mai devreme, parc-ai fi un cîine care aleargă în cerc să-și prindă coada-n dinți. Recompensă e satisfacția de-a te simți american ca americanii, fie și parțial, căci bagi de seamă că și californianul este un fel de oaspete la el acasă.

Așchia de timp de care-am făcut rost în plus, nu temperează zelul turistic : oricît de accelerat ar fi ritmul new-yorkezului get-beget, noi, cei din estul Europei și al continentului american sîntem ardei iuți : nu care cumva să pierdem ceva din cine știe ce, să scăpăm vreun detaliu, să irosim ceea ce poate fi cîștigat... Strîngem rezerve de amintiri și sugestii cu aviditatea pescarului care sapă după rîme, dornici fiind să ne înfășurăm, cîndva, într-

însele, tandru, în iarna nemulțumirilor noastre. Totul se consumă ca într-o demență goană după aur, încheiată, nu o dată, cu un grăunte de steril în palma bătucită de minerul valizei. Este o frenezie tembelă. Voluntar te preschimbi într-un jghiab pe care patinează impresiile, lunecă la vale fără oprire, fără ca nimeni și nimic să fie în stare a le ține piept.

Pe 53th St dai peste o clădire geometrică, două etaje, dacă intri constați că are pereții interiori mobili. Aici este MOMA (abrevierea lui Museum of Modern Art) și găsești : Monet, Cézanne, Degas, Seurat, Van Gogh, Toulouse-Lautrec, Rousseau-Vameșul, Gauguin, Bonnard, Picasso, Braque, Léger, Le Corbusier, Frank Lloyd Wright, Alvar Alto, Rouault, Soutine, Modigliani, Kokoschka, Hooper, Matisse, Derain, Vlamink, Van Dogen și alții.. Enumerarea e copiată din ghid, nu ține de erudiția subsemnatului. Cu ajutorul monștrilor sacri vreau să probez un adevăr : obișnuințele nu se metamorfozează, chit că-i vorba de Monet, Matisse & comp. De vină-i, știu, și criza de timp, însă altceva tutelează conduita localnicilor. Așadar, iată-mă stind pașnic în banca mea, e un fel de-a spune, privind meditativ și tulburat nimfele lui Monet care se scaldă într-o baie cromatică, forme ca și absente, tușe măiestre, culori armonizîndu-se uimitor, cînd, pe nedorite, năvălește în sala impresioniștilor un roi de albine vorbărețe, scăpate din stupul sălbatic... Nici un ceasornic deșteptător din lume nu m-ar fi trezit mai brusc la realitatea înconjurătoare ! Noii veniți, de toate vîrstele, mai ales vîrstnici, de ambele sexe, de religii diferite, pesemne, vorbesc ca pe stradă, discută chiar și pe deasupra bietului cap care încearcă să înțeleagă cum punea tușele Monet... Număr în gînd pînă la cinci și, sub presiunea celor 24 de ore cît are ziua pe orice meridian, se declanșează ploaia declicurilor : aparate de fotografiat, camere de luat vederi, care de care mai sofisticate, care de care mai cu dexteritate manevrate. Roiul de turiști californieni, cu aerul lor solar întipărit pe fețe, s-a ordonat dintr-odată, sînt acum un șarpe, un șir indian care înaintează disciplinat : fiecare are un ochi închis, stingul, iar dreptul „vede" totul prin intermediul celui de-al treilea ochi, electronic de regulă. Soluția își are o explicație, dincolo de patima clasică a turistului : numai aici, la MOMA, sînt expuse — restul rămîn în depozit — 200 de tablouri (din 2 000), 150 de sculpturi (din 600), peste 200 de desene și gravuri (din 11 000), piese de mobilier și desene de arhitectură, ca și afișe... Peste doar cîteva minute, sala impresioniștilor e din nou pacifică (deși-i la Atlantic și tocmai „pacificii" au plecat).

Departe de mine gîndul — cel puțin cît îi N.Y. de București — că europeanul ar fi, Doamne ferește, mai sensibil decît americanul ; desigur, sensibilitatea lui e de altă natură, are o altă „souche". Și, la urma urmei, cine îmi dă mie dreptul să-i judec pe alții, să le descompun și să le recompun personalitatea după rețete proprii ? Îmi dau seamă că, mai cu seamă într-o țară-continent, diversitatea te obligă să accepți ca fiecare să facă ce vrea și să se descurce cum poate. Totuși, mi-e imposibil să-mi reprim gîndurile, să nu mi-l imaginez pe californianul din Barstow sau Sacramento revenind acasă, neapărat cu avionul, ca să economisească trei zile și trei nopți cheltuite, altminteri, în autoturism ori

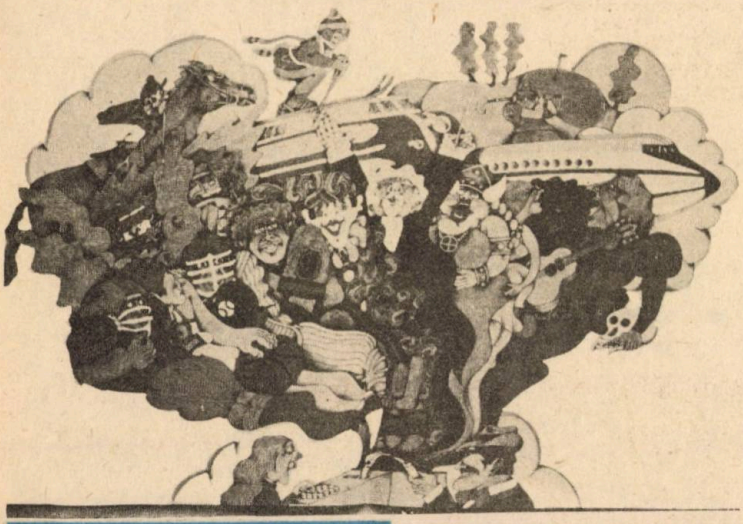

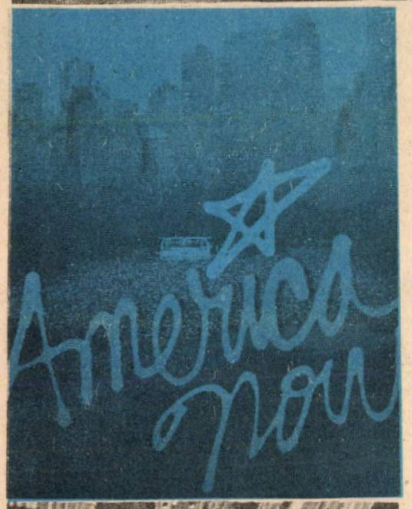

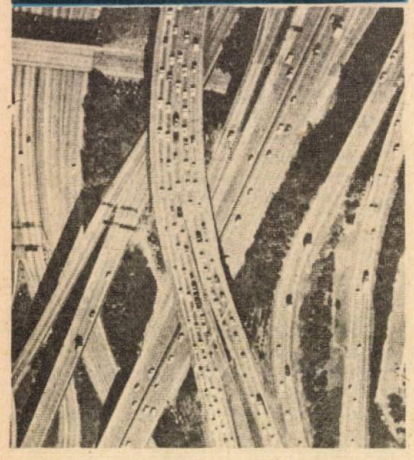

autobuz, desfăcîndu-şi bagajele, punînd a doua zi, la cutia poştală, filmele făcute în călătorie, pentru ca apoi, peste alte cîteva zile, să le primească developate (contra cec expediat pe adresa indicată), iar seara, cu toată familia în păr, plus vecinii şi prietenii, să proiecteze imaginile care-l bucură ca pe un copil. „Cîte-am văzut!", va exclama, apăsînd pe butonul proiectorului sau ducînd la gură cutia de bere, a cîta ? De fapt, abia acum vede şi el ceea ce a văzut numai prin lentile, întocmai ca invitaţii săi. Repet : vina-i a mea, caut nod în papură, în fond şi eu privesc lumea lor printr-un fel de lentile deformante, propria-mi viziune, propriile mele habitudini. Şi dacă încercăm să luăm în considerare şi faţa nevăzută a Lunii (America ar fi cam tot asta, pentru noi), atunci de ce să nu ţinem seamă de specificul lumii în care hoinăresc : o lume a prefabricatelor, a preambalatelor, a prepreparatelor, a asepticului şi igienei duse la extrem ? Cum să nu accepţi ideea că şi trăirile, de un fel sau altul, pot fi preambalate, fixate — în cazul nostru — pe pelicula de celuloid ? Declic la muzeu, declic acasă, primul declic preambalează, al doilea declic dezambalează... Californianul şi-a transportat simţirea la mii de kilometri distanţă, conservînd-o pentru cînd are chef şi oaspeţi.

Dreptul lui !

Pe Micul Prinţ nu l-am întîlnit, deşi aş zice că-i un turist senzaţional prin candoare, aşa cum se cuvine să fie călătorul adevărat. Debarasat de orice prejudecată, el nu încearcă să se explice pe sine prin ceilalţi, nici să sechestreze orizontul altora sub propriu-i clopot de sticlă, ci doar să cunoască ! Totul e însufleţit, totul respiră prin porii larg deschişi, totul vibrează dacă tu, oaspetele, ai disponibilităţile necesare. Milioane de mici prinţi circulă, actualmente, pe glob, în fiecare an, întocmai ca în poveste :

— Bună ziua — zise Micul Prinţ.

— Bună ziua — zise acarul.

— Ce faci aici ?

— Triez călătorii în pachete de cîte o mie. Dau drumul trenurilor care-i poartă cînd la dreapta, cînd la stînga.

Şi un rapid străluminat, bubuitor ca trăznetul, făcu să se cutremure cabina acelor de cale ferată.

— Sînt tare grăbiţi — făcu Micul Prinţ . Ce anume caută ?

— N-o ştie nici omul de pe locomotivă.

Şi un al doilea rapid străluminat trecu, bubuitor, în partea opusă.

— Se şi întorc ? întreabă Micul Prinţ.

— Sînt alţii. Vin în locul celorlalţi.

— Nu erau mulţumiţi acolo unde se găseau ?

— Niciodată nu eşti mulţumit acolo unde te afli.

Şi al treilea rapid străluminat trecu bubuitor.

— Aceştia sînt porniţi în urmărirea călătorilor dintîi ?

— Nu urmăresc pe nimeni. Acolo înăuntru dorm, sau poate stau şi cască. Doar copiii îşi strivesc nasul de geamuri.

— Numai copiii ştiu ce caută — rosti Micul Prinţ. Ei îşi consumă timpul cu o păpuşă de cîrpă, şi ea ajunge să fie, astfel, deosebit de preţioasă, iar dacă le-o ia cineva, încep să plîngă...

— Ei au noroc — zise acarul.

Aş adăuga şi eu :

— Dacă nu eşti copil, fie şi crescut prea repede mare, dar copil, nu pleca la drum, rămîi acasă.

Şi încă ceva : cînd te gîndeşti că, de regulă, acarul — Păun sau Smith — e de vină !

Călătoria — o aventură umană fără limite.

*) Din volumul în pregătire „Doi, trei paşi pe glob".

KEN KESEY

zbor deasupra unui cuib de cuci

FRAGMENTE

Actorul Jack Nicholson în filmul „One Flew over the Cuckoo's Nest"

Lui VIK LOVELL, care m-a asigurat că nu mai sînt balauri, apoi m-a condus la bîrlogul lor

...unul zboară-n stînga, altu-n dreapta lui, unul zboară peste cuibul cucului.

Rimă populară pentru copii

Aud zgomot la ușa de intrare în secție, undeva la capătul coridorului, în afara vederii. Ușa-ncepe să se deschidă la opt și se deschide și se-nchide de-o mie de ori pe zi, **hișiș-clic**. În fiece dimineață stăm înșiruiți pe cele două laturi ale salonului comun, făcindu-ne de lucru cu cuburile colorate, așteptînd ca o cheie să poposească în încuietoare și să vedem ce animal mai intră pe ușă. Nu prea avem altceva de făcut. Citeodată în ușă apare cîte-un intern, sosit mai devreme să vadă cu ochii lui cum arătăm înainte de medicație, IM cum îi zic ei. Alteori vreo nevastă călcînd sprințară pe tocuri înalte și ținîndu-și poșeta lipită de pîntec. Ori vreun cîrd de învățătoare de la școala primară, conduse în turul lor prin pavilion de neghiobul ăla de la Relațiile cu publicul care-ntotdeauna bate din palmele lui grăsuțe și umede țipind cît e de fericit că s-a eliminat brutalitatea din spitalele psihiatrice din ziua de azi. „Ce atmosferă veselă, nu-i așa ?" Se tot foiește împrejurul învățătoarelor care se agață una de alta de frică, bătînd din palme : „Vai, cînd mă gîndesc la condițiile de odinioară, la mizeria, mîncarea proastă, la — ei, da — brutalitatea personalului, îmi dau atunci seama, stimatele mele doamne, ce distanță enormă am parcurs în campania noastră". Noii intrați pe ușă cel mai adesea ne dezamăgesc, dar există întotdeauna o mică șansă că lucrurile s-ar putea petrece și altfel, și de aceea cînd o cheie zăngăne în broască, capetele noastre zvîcnesc în sus ca trase pe sfoară.

În dimineața asta încuietoarea scoate un sunet ciudat ; la ușă nu-i un vizitator obișnuit. Se aude vocea unui însoțitor, impacientată și aspră.

— Bolnav nou. Veniți să-mi semnați de primire.

Bolnav nou ! Toți se opresc din jocurile lor de cărți sau de **monopoly**, întorc capul spre ușa salonului comun. În mod obișnuit eu aș umbla acum cu mătura pe coridor și-aș putea să văd pe cine înregistrează, dar în dimineața asta, cum vă spuneam, Sora șefă mi-a aruncat în circă o mie de kilograme așa că nu mă pot clinti de pe scaun. În majoritatea cazurilor eu-s primul care-l văd pe noul admis, îl văd cum se strecoară speriat pe ușă, lunecînd pe lîngă perete, așteptînd ca felcerii negri să vină să semneze de primire și să-l ducă la duș unde să-l dezbrace de haine și să-l lase să tremure cu ușa deschisă în timp ce ei țopăie rînjind în sus și-n jos pe coridor căutînd borcanul cu vaselină.

— Ne trebe vazelină pentru termometru, îi spun ei Sorei șefe.

Ea rotește privirea de la unul la altul :

— Nu mă-ndoiesc — și le dă un borcan de cel puțin patru litri. — Dar băgați de seamă, băieți, nu stați prea mult acolo înăuntru.

Dar în dimineața asta trebuie să zac în scaun și să ciulesc doar urechea să-l aud cum îl aduc. Totuși, deși nu-l pot vedea, știu că nu-i un caz obișnuit. Nu-l aud tîrșindu-și picioarele înfricoșat pe lîngă perete și cînd îi spun de duș el nu le răspunde c-un da firav ci le zice c-o voce clară și răsunătoare că-i cît se poate de curat, mulțumesc.

— Mi-au făcut duș azi de dimineață la tribunal și ieri seara la pîrnaie. Și zău dacă n-ar fi fost în stare să-mi spele și urechile pe taxiu încoace dac-ar fi găsit cu ce. Bre, se pare că de cîte ori mă expediază încotrova, trebuie mai întîi să mă țesale bine, înainte, în timpul și după călătorie. Am ajuns pîn-acolo că-mi și fac bagajele la primul clipocit de apă. Și mai ține-te din calea mea cu termometrul ăla, Sam, dă-mi o clipă de răgaz să-mi inspectez noul cămin ; n-am mai fost încă într-un Institut psihologic.

Bolnavii se privesc între ei perplecși, apoi întorc iar capul spre ușă de unde se-aude vocea. Strigînd mai tare decît s-au cuveni cu tuciurlii aceia aflați prin preajmă. Vocea îi răsună de parcă s-ar afla undeva deasupra lor, răcnind la ei de sus, de parcă ar pluti undeva la cincizeci de metri deasupra pămîntului, vorbind cu mogîldețele de pe pămînt. Pare vocea unui bărbat puternic. Îl aud apropiindu-se pe coridor și pare un om întreg și din felul cum pășește apăsat, fără să se tîrască pe lîngă perete ; are fier la tocuri și-l face să zăngăne pe pardoseală. Se ivește în pragul ușii, se oprește și-și ancorează cîrligele degetelor mari în buzunare și rămîne astfel, cu picioarele rășchirate, ca să-l privească cu toții bine.

— Mneața, frățiorilor.

...Vorbește oleacă ca Tătuca, cu o voce răsunătoare și straşnică așa cum avea și Tătuca ; Tătuca era indian pur sînge de pe rîul Columbia, căpetenie de trib, îndesat și arătos ca un pat de pușcă. Individu ăsta-i roșcovan cu perciuni lungi și roșii și-o claie de păr ieșindu-i de sub șapcă, ținjind de mult după o tunsoare, și-i lat și trupeș pe cît era Tătuca de înalt, lat în fălci, în umeri și-n brațe, c-un rînjet lătăreț și drăcesc și-i îndesat și tare în alt fel decît Tătuca, ca o minge de baseball sub pielea-i scămosată. O cicatrice îi străbate nasul și unul din obraji acolo unde l-o fi atins unul zdravăn în vreo încăierare, și încă se mai văd urmele copcilor pe cusătură. Rămîne așa și așteaptă, și cum nimeni nu se-ndură să facă o mișcare ori să zică ceva, începe să rîdă. Nimeni n-ar putea spune din ce pricină rîde ; nu se-ntîmplă nimic hazliu. Dar rîsul lui nu-i ca guițatul grăsanului de la Relațiile cu publicul, ăsta-i un rîs slobod și puternic, țîșnind din gura aceea larg rînjită, revărsîndu-se-n cercuri tot mai largi pînă ce se sparge de pereții salonului. Nu seamănă cu rîsul grăsanului nostru. Ăsta pare un rîs adevărat. Mă dumiresc brusc că-i primul rîs sănătos pe care-l aud de ani de zile.

Stă în prag uitîndu-se la noi, legănîndu-se pe călcîie și rîde și tot rîde. Își împreunează degetele peste pîntec, fără să le scoată pe cele mari din buzunare. Bag de seamă cît de puternice și de bătucite sînt palmele lui. Toată lumea din secție, bolnavi și personalul medical la un loc ascultă năuciți rîsul lui. Nu mai e chip să-l oprești, nu mai poți zice un cuvînt. Rîde pînă se satură de rîs pentr-o bucată de vreme, apoi intră agale în salonul de zi. Chiar și-acum cînd nu mai rîde, ecoul rîsului îl însoțește, se agață de el așa cum sunetele adastă în jurul clopotului celui mare după ce s-a oprit din bătut — a rămas în privirea lui, în felul cum ne rînjește și pășește fudul, în felul cum ne vorbește.

— Mie-mi zice McMurphy, ortaci, Randle Patrick McMurphy și-s nebun după jocurile de noroc...

Se îndreaptă spre una din mesele de joc, înclină cărțile unui bolnav cu degetul lui gros și puternic, examinîndu-le c-un ochi pe jumătate închis.

— Da, dom'le, d-asta am venit în instituția voastră, ca să vă aduc distracție și antren. N-a mai rămas nimeni la ferma aia de muncă sil-

nică din Pendleton care să-mi mai înmoreze zilele, așa că mi-am cerut **transferul**, înțelegeți ? Aveam trebuință de sînge proaspăt. Tiii, ia te uită la glumețul ăla cum ține cărțile, arătîndu-le la toată lumea, Măi, o să vă dresez eu, copilași, ca pe niște mielușei.

. . . . . .

Noul venit a rămas în mijlocul sălii ca să privească cîteva minute, să prindă rinduiala din salonul comun.

Pe-o latură a lui stau bolnavii mai tineri, numiți „activi" ori „cazuri acute" pentru că doctorii îi socotesc încă destul de bolnavi ca să trebuiască să-i dreagă, știa își încearcă puterea brațelor și exersează diferite șiretlicuri cu cărțile de joc, ca atunci cînd aduni, scazi și numeri pînă-ajungi la o anumită carte dinainte gîndită. Billy Bibbit tot încearcă să-nvețe să răsucească o țigară gata răsucită, iar Martini se preumblă prin salon mereu descoperind cîte ceva nevăzut pe sub scaune sau sub mese. Activii se foiesc mult primprejur. Își spun unul altuia bancuri și pufnesc în pumni (nimeni nu cutează vreodată să-și dea drumul și să rîdă cu poftă, ar tăbări pe el tot personalul cu carnețelu-n mînă și-o sumedenie de întrebări) ori stau la masă și scriu scrisori c-un capăt de creion galben, ros între dinți.

Se spionează unul pe altul. Din cînd în cînd careva scapă fără voia lui o vorbă și-atunci unul din camarazii lui de la masa unde s-a auzit vorba se scoală-n picioare și se furișează spre registrul voluminos de lîngă camera de gardă, notînd în el mica informație auzită — interesînd întreaga secție din motive terapeutice, așa ne spune Sora șefă explicîndu-ne care-i scopul catastifului, dar eu știu că ea nu face decît să strîngă probe suficiente ca să-l mai trimită pe careva la recondiționare în Clădirea centrală, unde să i se facă o revizie atentă a scăfîrliei și să fie dres pe veci.

Tipul care a trecut informația în registru capătă o steluță de bună purtare și-a doua zi e lăsat să doarmă pînă tîrziu.

Pe cealaltă latură a sălii sînt înșirate rebuturile Combinatului, bolnavii cronici. Aștia n-au fost aduși în spital ca să fie dresi, ci numai ca să nu umble brambura pe străzi făcînd firma de rușine. Cronicii sînt aduși aici pe vecie, o recunoaște și personalul. Ei se-mpart în „umblăreți", ca mine, care încă mai pot face un pas primprejur dacă-i hrănești ca lumea, „motorizați" și „legume". Cronicii sînt — cel puțin în majoritatea cazurilor — niște mecanisme cu defecte ascunse ce nu mai pot fi reparate, defecte înnăscute ori ivite după ce ani de zile s-au tot năpustit cu capu-nainte în zid, încît atunci cînd spitalul dă peste ei în cele din urmă, îi descoperă sîngerînd rugină în vreo parcare uitată.

Dar mai sînt printre noi și unii cronici față de care personalul a făcut niscaiva greșeli cu ani în urmă, unii din noi care-am fost la venirea aici bolnavi „activi", dar ne-am pomenit trecuți în cealaltă categorie. Ellis a fost un asemenea bolnav „activ" pe care l-au zăpăcit în asemenea hal atunci cînd l-au conectat la suprasarcină în odaia aia jegoasă și criminală căreia negrii îi zic „prăvălia de șocuri", că acuma-i țintuit la perete în aceeași stare în care l-au cules de pe masa de tratament ultima oară, în aceeași poziție, cu brațele răstignite, cu palmele chircite, cu aceeași groază bezmetică întipărită pe față. L-au țintuit în halul ăsta la perete ca pe-un trofeu împănat. Îl scot din cuie cînd vine ora mesei sau vremea să se culce, ori dacă vor să-l miște puțin din loc ca eu să pot să șterg cu teul balta adunată sub el...

Ruckly e un alt cronic internat în urmă cu cîțiva ani ca bolnav acut, dar pe el l-au supraîncărcat în alt fel : au făcut o greșală la una din instalațiile pentru cap. Ruckly era o adevărată pacoste pentru personal, cărîndu-le picioare în fund tuciurîilor și mușcîndu-le pe elevele infirmiere de șold, așa că l-au luat pe sus ca să-l dreagă nițel. L-au legat în curele de masă și ultima oară cînd a mai fost văzut, cel puțin pentru o bună bucată de vreme, tocmai închideau ușa peste el ; el ne făcu cu ochiul și le spuse felcerilor negri care se retrăgeau :

— O să-mi plătiți voi pentru asta, fecioraș de smoală.

Și l-au adus îndărăt în salon peste două săptămîni, fără păr pe cap, cu obrajii vineți și uleioși și doi electrozi cît un nasture cusuți deasupra fiecărui ochi. Se poate citi din privirile lui cît de tare l-au pîrjolit pe dinăuntru ; ochii îi sînt plini de funingine, cenușii și goi pe dinăuntru ca niște siguranțe arse. Toată ziulica nu face altceva decît să țină o fotografie veche în dreptul acelei fețe stinse, întorcînd-o cînd pe față, cînd pe dos cu degetele-i înghețate, și fotografia s-a făcut fumurie pe ambele părți de mult ce-a ținut-o în mînă de nu se mai cunoaște ce arată.

Personalul îl socotește acum pe Ruckly unul din insuccesele lor, dar eu nu-s convins că azi i-ar fi mers mai bine dacă instalațiile acelea ar fi funcționat cum trebuie. Aparatele pe care le-au născocit în vremea din urmă sînt în general eficace. Tehnicienii au cîștigat mai multă pricepere în minuirea lor. S-a isprăvit cu butonierele de pe sprîncene, cu inciziile de orice fel — acum fac legătura electrică chiar prin orbitele ochilor. Din cînd în cînd cîte unul gustă din plăcerile acestor instalații, pleacă din secție înrăit la suflet și ca turbat, vrînd parcă să muște pe toată lumea, și se-ntoarce peste cîteva săptămîni cu ochii vineți de parcă s-ar fi bătut, dar acum e cel mai blînd, îndatoritor și mai cuminte om din lume. Poate c-o să-i dea chiar drumul acasă într-o lună sau două, cu pălăria bine trasă peste chipul lui de somnambul ce rătăcește în visul lui simplu și fericit. O reușită, se felicită ei, dar eu îmi spun că el nu-i decît încă un robot pentru Combinatul lor și că s-ar simți mult mai bine ca rebut, așa ca Ruckly care tot șade pipăind și bîiguind ceva peste fotografia lui.

. . . . . .

Eu sînt ultimul pe rîndul „cronicilor". Încă legat în chingi în scaunul meu din colț. McMurphy se-oprește cînd ajunge în dreptul meu și-și ancorează iar degetele mari în buzunare, plecîndu-se pe spate ca să rîdă ca și cînd ar fi văzut la mine ceva mai caraghios decît la ceilalți. Deodată mă cuprinde spaima că el a priceput din felul cum șed acolo cu genunchii ridicați sub bărbie și brațele înfășurate în jurul lor, boldindu-mi ochii drept înainte de parcă n-aș auzi nimic, că eu doar joc teatru.

— Ohoo, face el, ia te uită peste ce dăm aici.

Mi-amintesc partea asta limpede. Mi-amintesc cum și-a închis un ochi și și-a plecat capul pe spate privindu-mă de sus peste cicatricea aia de culoarea vinului, rizînd pe seama mea. Am

crezut mai intîi că rîde de cît de caraghios poate arăta o mutră de indian şi-un păr negru, slinos, la unul ca mine. Ori pentru că păream aşa de neajutorat. Dar apoi mi-aduc aminte că mi-a dat prin cap că rîde pentru că nu s-a lăsat nici-un minut păcălit de joaca mea de-a surdomutul ; nu importa cît de viclean era jocul meu, el mă dibuise şi rîdea şi-mi făcea cu ochiul ca să-mi dea de înţeles că ştia.

— Care-i povestea ta, Mare şef ? Arăţi ca un bizon într-un pichet de grevă.

Întoarse privirea spre „activi" să vadă dacă rideau cumva de gluma lui ; cînd îi văzu doar pufnind în barbă, se-ntoarse din nou spre mine şi mă-ntrebă :

— Cum te cheamă, Mare şef ?

Billy Bibbit răspunse din celălalt capăt al salonului :

— Îl cheamă Bromden. Că-că-căpetenia Bromden. Toţi îi zic Şefu Mă-mătură, pentru că ajutoarele-i pun să măm-măture mai t-t-tot timpul Nu prea p-p-poate să facă altceva, p-p-presupun. Îi surd. — Billy îşi lăsă bărbia în palme : Eu dac-aş fi surd, suspină el, m-aş omorî...

McMurphy îşi apropie capul de-al meu, obligîndu-mă să-l privesc.

— E drept ? Eşti fudul de urechi, Şefule ?

— E s-s-surd şi mut.

McMurphy strînse din buze şi mă privi vreme îndelungată. Apoi se îndreptă din spate şi-mi întinse mîna.

— Ce naiba, o mînă tot poate să stringă, nu ? Surd, mut, aşa cum e. Pe Dumnezeul meu, Şefule, îi fi tu mare, dar ori stringi mîna asta a mea, ori am s-o consider o insultă personală. Şi te sfătuiesc să nu insulţi pe mai-marele sminţiţilor din tot spitalul.

Zicînd astea aruncă o privire peste umăr spre Harding şi Billy, făcînd o grimasă, dar îşi lăsă mîna întinsă sub nasul meu, mare cît un blid de mîncare.

Mi-aduc aminte limpede cum arăta palma aceea : avea praf de cărbune sub unghii de cînd lucrase la un garaj ; pe dosul mîinii, mai jos de articulaţiile degetelor, îşi tatuase o ancoră ; pe falanga degetului mijlociu era prins un plasture murdar, uşor desfăcut la margini. Celelalte degete erau acoperite de cicatrice şi tăieturi, un război mai vechi şi mai nou. Mi-amintesc că palma îi era netedă şi tare ca fildeşul de cît strînsese cozile de secure şi de săpăligă, nu era mîna pe care s-o crezi meşteră la minuitul cărţilor de joc. Palma avea bătături crăpate iar în crăpături se strînsese murdăria. Arăta ca un fel de hartă a peregrinărilor lui de-a lungul şi de-a latul vestului american. Palma lui scoase un sunet ca de raşpel cînd o atinse pe-a mea. Mi-amintesc cum degetele lui puternice şi butucănoase s-au încleştat pe palma mea şi prin mîna mea trecu un fior ciudat, făcînd-o să se umfle pe capătul braţului, ca şi cînd i-ar fi împrumutat propriul lui sînge. În mîna mea gîlgîia sîngele şi puterea. Se tot umfla pînă ajunse aproape la fel de mare ca şi-a lui, aşa mi-amintesc...

— Domnul McMurry.

E Sora şefă.

— Domnul McMurry, aţi putea veni aici, vă rog ?

E Sora şefă. Negrul cu termometrul s-a dus s-o cheme în ajutor. A rămas pe loc, bătînd încet cu termometrul în ceasul ei de la mînă. Ochii îi zumzăie în orbite în timp ce încearcă să ia măsura noului venit. Buzele ei au luat o formă triunghiulară, ca ale unei păpuşi deschise spre-o falsă suzetă.

— Îngrijitorul Williams îmi spune, domnule McMurry, că ne creaţi dificultăţi în ceea ce priveşte duşul de recepţie. E-adevărat ? Vă rog să mă-nţelegeţi, apreciez felul în care v-aţi propus să faceţi un tur de orientare printre pacienţii secţiei, dar toate la timpul lor, domnule McMurry. Regret că trebuie să vă-ntrerup pe dumneavoastră şi domnul Bromden, dar sper că înţelegeţi : absolut toată lumea... trebuie să respecte regulamentul.

El îşi pleacă capul pe spate şi ne face cu ochiul, semn că nici ea n-o să-l prostească mai mult decît am putut-o eu face, c-a dibuit în ce ape se scaldă şi ea. O examinează c-un singur ochi preţ de-un minut.

— Ştiţi, dragă doamnă, zice, ştiţi — ex-act aşa mi-au vorbit şi alţii de regulament...

Rînjeşte. Amîndoi schimbă surîsuri, măsurîndu-se din priviri.

— ...Taman atunci cînd ştiau prea bine c-o să fac tocmai pe dos.

Abia atunci îmi lasă mîna din strînsoarea lui.

. . . . . .

Sora şefă are obiceiul să-şi iasă din fire ori de cîte ori cîte ceva împiedică funcţionarea lină, exactă, ca de ceasornic, a secţiei ei. Cel mai mic semn de dezordine, confuzie ori nepotrivire, o face un pachet de nervi şi rînjete schimonosite. Se preumblă prin secţie cu acelaşi surîs de păpuşă mototolit între nasul şi bărbia ei, şi cu acelaşi zumzet de contor al ochilor, dar în adîncul ei e încordată ca un arc de oţel. Şi nu se destinde pînă ce nu reuşeşte să-nlăture cauza tulburării — ori, în cuvintele ei, pînă ce nu-l „readaptează la mediu" pe turbulent.

Sub domnia ei secţia e-aproape în întregime adaptată mediului. Dar din păcate ea nu poate sta tot timpul în spital. Trebuie să-şi petreacă o bună parte din vreme şi în lumea de-afară. Aşa că veghează c-un ochi şi la adaptarea la mediu a acesteia din urmă. Munca cot la cot cu alţii asemenea ei ce alcătuiesc „Combinatul", cum îi zic eu, adică acea organizaţie uriaşă care urmăreşte ajustarea lumii de-afară cu acelaşi succes cu care ea încearcă ajustarea lumii din spital, a făcut din ea o adevărată expertă a ajustărilor. Era deja Soră şefă şi la spitalul cel vechi, cînd am venit eu din lumea de-afară cu mulţi ani în urmă, şi se dedicase operei de ajustare a lucrurilor Dumnezeu ştie de cînd.

Şi-am urmărit-o cum devine tot mai expertă pe an ce trece. Experienţa acumulată a întărit-o şi-a făcut-o tot mai încrezătoare în ea, încît acum ea exercită o autoritate sigură care se ramifică în toate direcţiile cu ajutorul unor sîrmuliţe subţiri cît firul de păr, invizibile pentru alţi ochi decît ochilor mei ; o văd tronînd în centrul acelei reţele de firişoare ca un robot pînditor, veghindu-şi urzeala cu abilitatea unei insecte mecanice, ştiind în fiece secundă unde conduce fiecare firicel şi ce fel de curenţi să trimită pe el pentru a obţine rezultatele dorite. Am fost ajutor de electrician în tabăra aia de instrucţie mai 'nainte să mă expedieze în Germania, şi-am învăţat ceva electronică şi-n anul meu de la colegiu, aşa că ştiu cum se instalează chestiile astea.

Ea visează în inima acelei reţele de sîrme o lume a eficienţei şi-a ordinii ca-ntr-un ceasornic cu capac de sticlă, un loc cu orar de neîn-

călcat și în care toți pacienții adunați de pe-afară, reacționînd cuminți la impulsurile ei, devin „cronici" țintuiți în scaune cu rotile, cu tuburi catetere coborînd pe fiecare crac de pantalon drept în țeava de colectare de sub podea. An de an și-a adunat personalul ideal : doctorii de toate virstele și felurile vin și avansează sub nasul ei idei proprii despre cum ar trebui condusă secția, unii avînd destul curaj ca să și le apere, iar ea-i fixează pe doftorașii ăia cu priviri de ghiață în fiece zi de la bunul Dumnezeu pînă ce aceștia își iau tălpășița scuturați de friguri stranii. „Zău, nu știu ce-a intrat în mine", îi zic ei tipului de la personal, „de cînd lucrez în secția respectivă cu muierea aia afurisită, simt că prin vine-mi curge amoniac. Mă trec tot timpul frigurile, pruncii mei nu mai vor să-mi șadă în poală, nevasta nu mai vrea să împartă același pat cu mine. Vă cer **insistent** transferul în «buncărul» neurologic, la «cisterna» alcoolicilor, la pediatrie, pur și simplu oriunde numai acolo nu !".

Ea o ține tot așa ani de zile. Doctorii rezistă trei săptămîni, trei luni. Pînă ea se-oprește cu alegerea asupra unui omuleț cu fruntea lată, fălcos, cu obrazul boțit între ochii lui mititei ca și cînd ar fi purtat cîndva ochelari prea înguști, i-a purtat atita că i-a boțit obrazul la mijloc, așa că acum își poartă ochelarii agățați c-un șnur de gulerul cămășii ; ei i se balansează pe rădăcina nasului său mic și stacojiu și-ntotdeauna-i lunecă într-o parte sau alta încît trebuie să-și încline capul în timp ce vorbește, ca să-i readucă în echilibru. Asta-i doctorul bun pentru ea.

Pe cei trei negri din tura de dimineață i-a adunat după mulți ani de testări și mii de respinși. Se perindă prin fața ei într-un șir lung și întunecat de măști posomorite, cu nasuri borcănate, urînd-o de la prima privire pe ea și albeața-i de păpușă. Ea îi măsoară din ochi, le cîntărește ura cam o lună le zile, apoi îi lasă să se ducă precum au venit căci nu urăsc îndestul. Cînd în cele din urmă se oprește la cei trei de care are trebuință — îi angajează unul cîte unul pe parcursul anilor, înglobîndu-i în planurile și urzeala ei — e absolut convinsă că ăștia urăsc destul ca să se-arate destoinici...

Urmează ani de pregătire și flăcăiașii cei negri se armonizează cît se poate de bine cu lungimea de undă a Sorei șefe. Unul cîte unul ajung să-și deconecteze firele de legătură și să comunice doar pe calea undelor nevăzute. Ea nu le transmite ordine cu voce tare și nici nu le lasă instrucțiuni scrise peste care să poată da vreuna din nevestele ori învățătoarele mititele sosite în vizită. Ei comunică pe lungimile de înaltă frecvență ale urii și băieții ei se și pornesc să-i îndeplinească dorințele mai 'nainte chiar ca ea să le fi gîndit.

Așa că după ce Sora șefă își selectează personalul dorit, secția începe să funcționeze cu eficiența și precizia unui ceasornic. Tot ce gîndesc, zic, ori fac bolnavii, s-a stabilit deja cu luni înainte în temeiul micilor însemnări pe care le face infirmiera în caietul ei în timpul zilei (...). Totul se întîmplă ca-ntr-o lume de desene animate, cu figuri desenate-n contururi vagi, negre, agitîndu-se într-o poveste neroadă care-ar putea să fie chiar amuzantă dacă figurile acelea n-ar fi chiar oameni în carne și oase...

. . . . . .

Se pare că — că n-aveți alte antecedente psihiatrice, adevărat, domnule McMurry ?

— **McMurphy**, doctore.

— Așa ? Dar mi se pare că infirmiera a zis... Deschide iar dosarul lui, își pescuiește ochelarii și inspectează din nou documentele cîteva momente înainte să-l reînchidă și să-și pună ochelarii în buzunar.

— Da, McMurphy. Aveți dreptate. Vă cer scuze.

— Nu face nimic, domnu doctor. Cucoana a-nceput chestia asta. Ea a făcut greșeala. Am cunoscut la viața mea niște oameni cărora le plăcea să facă astfel de greșeli. Am avut și eu un unchi, pe nume Hallahan, care se ținea odată c-o muiere ce se făcea că nu-și amintește numele lui și-i tot spunea Huligan ca să-l scoată din pepeni. Chestia asta a mers așa cîteva luni de zile pînă ce el i-a pus capăt zilelor. I-a pus capăt cum se cuvine.

— Așa ? Cum i-a pus capăt ? se interesează doctorul.

McMurphy rînjește și-și freacă cicatricea de pe nas cu degetul mare.

— Ei, ei, asta nu vă pot spune. Trebuie să țin metoda uncheașului Hallahan strict secretă, mă-nțelegeți, în caz c-o să am și eu nevoie de ea într-o bună zi.

Zice asta în chip evident către infirmieră. Ea-i întoarce surîsul, dar el se adresează din nou medicului.

— Bun. Și ce ziceți că vă interesează în legătură cu dosarul meu, doctore ?

— A, da. Mă-ntrebam dac-ați mai avut antecedente psihiatrice ? Vreun consult, vreo internare într-o altă instituție ?

— Păi, punînd la socoteală pîrnaiele federale și de drept comun...

— Instituții **psihiatrice**.

— Aha. Nu, dacă la asta vă referiți. Aceasta-i prima mea vizită la balamuc. Dar zău că-s nebun doctore. Jur că sînt. Păi uite, să v-arăt ceva. Cred că celălalt doctor de la fermă...

Se scoală, strecoară pachetul de cărți în buzunarul jachetei și traversează salonul ca să se-aplece peste umărul doctorului și să răsfoiască dosarul din poala lui.

— Mi se pare c-a scris ceva, la sfîrșit, undeva către sfîrșit...

— Da ? Mi-a scăpat. Un moment.

Doctorul își recuperează din nou ochelarii, îi așează în echilibru pe nas și examinează locul indicat de McMurphy.

— Uite-aici, doctore. Infirmiera a omis partea asta cînd mi-a **rezumat** dosarul. Aici unde zice : „Domnul McMurphy a manifestat de **repetate** ori" — vreau numai să văd dac-am înțeles bine — „porniri necontrolate care pot indica un diagnostic de psihopat". M-a lămurit apoi că „psihopat" înseamnă că mă bat și mă preacurv — vă cer iertare doamnelor — înseamnă că pun, în cuvintele lui, prea mult zel în relațiile mele cu femeile. Doctore, e tare grav ?

Întreabă asta c-o așa îngrijorare candidă și-o expresie gravă pe fața lui aspră și lătăreață că doctorul nu se poate abține să nu-și plece capul și să-și înăbușe un chicot. în gulerul cămășii, astfel încît ochelarii îi cad de pe nas, poposind drept în buzunar. Toți „activii" se hlizesc și ei, chiar și cîțiva „cronici".

— Mă refer la chestia aia cu zelul exagerat, doctore, ați suferit vreodată de-așa ceva ?

Doctorul își șterge ochelarii.

— Nu, domnule McMurphy, trebuie să recunosc că nu. Mi se pare însă demn de luat în seamă faptul că doctorul de la ferma corecțională a adăugat următoarea precizare : „Nu trebuie ignorată nici posibilitatea ca persoana în cauză să mimeze stările psihotice pentru a scăpa de neplăcerile muncii penale". — Ridică ochii spre McMurphy : Ce părere aveți despre asta, domnule McMurphy ?

— Doctore — și el se scoală-n picioare cît e de lung, își încruntă fruntea și-și desface brațele într-un gest larg și implorator spre întreaga adunare — arăt eu întreg la minte ?

Doctorul se stăpînește cu greu să nu pornească iar în ris, așa că nu poate răspunde. McMurphy se răsucește pe călcîie și-i pune aceeași întrebare și Sorei șefe :

— Arăt eu **întreg** la minte ?

. . . . . .

Cheia Sorei șefe răsună în zăvorul ușii și negrul cel pirpiriu s-a și sculat s-o întîmpine în prag, săltînd de pe-un picior pe altul ca un țînc care se cerează afară. Cum stau pe-aproape îl aud pomenind de mai multe ori numele lui McMurphy în raportul său, așa că pricep că-l pîrăște pe McMurphy pentru ce-a făcut de dimineață, uitînd cu desăvîrșire să amintească de „leguma" bătrînă care-a murit în cursul nopții. Dînd din mîini, turuind cîte făcuse deja, dis de dimineață, roșcovanul ăla smintit, cum tulburase ordinea, opunîndu-se politicii din secție, drept care nu **putea** ea să ia niște măsuri ?

Ea se-ncruntă spre flăcăiaș pîn-acesta se oprește, apoi aruncă o privire în jos pe hol unde răbufnește din nou, și mai sonor, cîntecul lui McMurphy din spălător. „Vai, ai tăi nu mă plac, zic că-s prea să-raaac ; spun că n-aș fi demn să iți calc în prag".

Chipul ei trădează la început nedumerire ; ca și noi ceilalți n-a mai auzit nici ea pe careva cîntînd pe-aici, așa că-i trebuie cîteva momente să se dumirească ce anume se-aude. „Viața grea-mi prieste, banii n-au a fa-a-ce ; și ăi de nu mă plac, să mă lase-n pace".

Mai ascultă un minut să fie încuviințată că nu i se năzare ; apoi începe să se umfle. Nările i se deschid larg și cu fiecare sorbitură de aer înghițită-n piept ea se face tot mai mare, așa de imensă și de amenințătoare cum n-am mai văzut-o de cînd cu întîmplarea cu. Taber. Își flexează coatele și articulațiile mîinilor. Se-aude un scrîșnet. Ea se pune-n mișcare iar eu mă lipesc de zid și cînd trece prin dreptul meu deja-i mare cît un camion, trăgînd coșul ăla de răchită după ea ca pe-o semiremorcă dup-un Diesel uriaș. Buzele îi sînt întredeschise și surîsul acela se revarsă înaintea ei ca și căldura dintr-un radiator. Adulmec miros de ulei ars și de scîntei de la magnetou cînd trece pe lîngă mine, și cu fiecare pas al ei care răsună pe pardoseală crește încă și mai mult, umflîndu-se și pufăind, culcînd totul în calea-i ! Mi-e frică cînd mă gîndesc ce-are să facă.

Apoi, în timp ce rulează așa cu maximă forță și încrîncenare, McMurphy apare drept înaintea ei, ieșind din spălător, ținînd prosopul acela în jurul șalelor — și ea încremenește pe loc ! Se face pitică de-i ajunge cu capul cam pînă unde-l acoperă prosopul, iar el se hlizește la ea de sus. Surîsul ei se destramă treptat, pleoștindu-se pe la colțuri.

— Bună dimineața, dom'soară Ront-șed ! Cum mai e pe-afară ?

— Nu-i permis să umbli așa — într-un **prosop !**

— Nu ? Se uită la colțul prosopului din dreptul privirii ei înlemnite, care e înfășurat strîns și îmbibat de apă. — Și prosoapele-s interzise de regulamentul secției ? Păi atunci cred că n-am altceva de făcut decît...

— Oprește ! să nu-ndrăznești cumva. Înapoi în dormitor și-mbracă-ți **imediat hainele !**

Are aerul unei profesoare care țipă la elevul ei, așa că McMurphy își lasă capul în jos și-i zice pe-un ton de parc-ar fi gata să izbucnească în lacrimi.

— Nu pot, doamnă, mă tem că un hoț mi-a șmanglit țoalele azi noapte în timp ce dormeam. Tare bine se doarme pe saltele ăstea moi ce le-aveți pe-aici.

— Cineva a „șmanglit"... ?

— Mi-a ciupit. Șterpelit. Șparlit. Furat, zice el fericit. Pricepeți, adică careva mi-a umflat țoalele.

Și-l apucă o veselie de-ncepe să țopăie descult înaintea ei.

— Uite c-a venit și ziua de joi, zice McMurphy clătinînd mohorît din cap.

Șade pe una din mesele adunate în baie, cu picioarele pe-un scaun, încercînd să-și învîrtă șapca pe-un deget. Alți „activi" se preumblă posomoriți prin încăpere și-ncearcă să nu-i dea atenție...

— Iar mîine-i vineri, zice McMurphy.

— Da, îl îngînă Cheswick, rotind o privire încruntată prin odaie, mîine-i vineri.

Harding întoarce pagina revistei sale.

— Ceea ce înseamnă că se-mplinește aproape o săptămînă de cînd prietenul McMurphy se află printre noi fără să fi reușit să răstoarne guvernul, așa cum a promis, asta vroiai să spui, Cheswick ? Dumnezeule, dacă te gîndești în ce stare apatică am căzut cu toții, mai mare rușinea.

— Ducă-se la naiba, face McMurphy. Ce vrea să spună Cheswick e că mîine se arată primul meci al turneului de baseball la televizor, iar noi ce-o să facem? O să rămînem să curățăm impușita asta de creșă ?

— Ihi, întărește și Cheswick. Creșa terapeutică a măicuței Ratched...

— E totuși riscant, prietene, e de părere Harding. Ea are talentul de-a ne înrăutăți și mai mult situația. Nu merită să riscăm pentr-un meci de baseball.

— Ce bazaconii vorbești? Doamne sfinte, n-am mai pierdut un turneu național de ani de zile. Chiar cînd mă aflam la pîrnaie, o dată într-un septembrie, tot ne-au lăsat s-aducem înăuntru un televizor și să urmărim turneul; altfel ar fi avut pe cap o adevărată răzmeriță. Poate c-o să trebuiască pur și simplu să scot ușa aia din țîțîni și să mă duc la vreun bar din oraș să văd meciurile-n tihnă, numai eu și cu amicu Cheswick.

— Iat-o propunere foarte înțeleaptă, zice Harding aruncînd din mînă revista...

— Zău ? Așa va să zică? — Fredrickson s-a apropiat în spatele lui McMurphy: O să ridici pur și simplu unul din bocancii ăia ai tăi de bărbat vajnic ce ești și-o să culci ușa la pămînt? Ești tare, n-am ce zice...

— Nu, Fred, socot că n-aș face asta. N-aș vrea să-mi stric bocancii.

— Așa? În regulă, cum tot te-ai fudulit atita, de fapt cum ți-ai propus să ieși de-aici ?

McMurphy aruncă o privire împrejur.

— Păi, socot c-aș rupe plasa de la una din ferestrele ălea, dac-aș avea chef (...). Aș arunca prin ea chestia aia pe care s-a cocoțat Billy. Panoul ăla cu robinete și manivele. Asta-i destul de solid, nu? Și socot că, la naiba, e și destul de greu.

— Sigur, zice Fredrickson. Numai că-i tot una cu a-ncerca să spargi cu piciorul ușa aia de fier de la intrare...

— Pe dracu, ce vreți să spuneți voi, cucilor, că nu-s în stare să ridic flecuștețul ăla ?... Deci cine-i dispus să se prindă pe cinci dolari. Nimeni n-are să mă convingă că nu pot ceva pînă ce nu-ncerc.

Băieții toți se-apucă de semnat biletele de credit ; i-a jumulit de atîtea ori la pocher ori la „douăzeci-și-unu" c-abia așteaptă să-l prindă și pe el la strîmtoare și asta-i ocazia cea mai sigură. Nu pricep ce urmărește ; mare și spătos cum e, și încă ar mai trebui trei ca el ca să urnească panoul ăla din loc, iar el o știe prea bine.

— Înapoi fătălăilor, îmi luați oxigenul. McMurphy își mișcă de cîteva ori tălpile ca să-și găsească o poziție mai bună de sprijin și-și șterge mîinile de pantaloni, apoi se-apleacă și apucă cele două mînere laterale ale panoului. Cînd începe să se încordeze, băieții se-apucă să chiuie și să-i facă galerie. El se oprește și se-ndreaptă din șale, căutînd din nou o poziție mai bună cu picioarele.

— Te dai bătut ? rînjește Fredrickson.

— Mi-am flexat doar mădularele. Acuma vine încercarea serioasă — și înșfacă mînerele.

Și deodată nimeni nu mai chiuie spre el. Brațele lui încep să se umfle și vinele i se bulbucă sub piele. Își strînge pleoapele, iar buzele i se retrag de pe gingii. Capul i se pleacă spre spate și tendoanele ies în evidență ca niște funii împletite coborînd dinspre grumazul îngroșat prin ambele brațe, spre mîinile sale. Întregul său trup tremură de încordare în încercarea de-a ridica ceea ce știe prea bine că nu poate ridica, ceea ce toată lumea știe că nu va putea ridica. Dar preț de-o secundă, cînd auzim cimentul scrîșnindu-i la picioare ne gîndim că, Doamne sfinte, s-ar putea să reușească.

Apoi aerul îi izbucnește din plămîni c-un șuier furios iar el cade vlăguit de perete. Pe mînere a rămas sînge de cum și-a sfîșiat palmele. Gîfîie cîteva clipe, sprijinit de perete, cu ochii închiși. Nu se-aude nici-un zgomot în afară de șuierul respirației lui. Nimeni nu scoate un cuvînt.

Apoi deschide ochii și se uită împrejur la noi. Se uită pe rînd la fiecare — chiar și la mine — apoi se caută prin buzunare după chitanțele de pariuri pe care le-a cîștigat în ultimele cîteva zile la pocher. Se apleacă peste masă și-ncearcă să le aleagă, dar mîinile i-au rămas înțepenite ca niște ghiare roșii, de nu-și poate mișca degetele.

În cele din urmă aruncă tot ghemul de bilete pe podea — probabil cîte patruzeci, cincizeci de dolari cîștigați de fiecare om — și se-ntoarce ca să iasă din baie. Se-oprește la ușă și aruncă o privire îndărăt spre cei care-au rămas pe locurile lor.

— Dar măcar am încercat, zice el. Fir-ar să fie, măcar atîta tot am făcut !

Ken Kesey : „One Flew Over the Cuckoo's Nest", New York, the New American Library, 1962.

În românește de Marcel Pop Corniș

HENRI MICHAUX

CĂLĂTORIE ÎN PODDEMA

Peretele

Eram la Langalore. Tocmai sosisem. Pentru prima oară. Erau aici o mulțime de femei, frumoase, de un tip cu adevărat magnetizant.

Îmi căzură cu tronc imediat. Le iubeam cu grămada și orașul dădea înapoi, ca orice oraș care nu te cunoaște și nu știe cum să reacționeze. Bărbații „ejaculatoarului" știură ce să facă în cazul meu, dar măsurile lor nu prea concordau cu pasionanta mea dorință de comuniune, de comuniune fără margini.

În această inutilă pornire de a mă tortura, eu mă întorceam poate prin asociație de idei cu chinul crucificării, mă întorceam spre perete (căci eram în camera mea unde martirizam contemplînd la fereastră frumoasele langaloreze care treceau, sprintene, nepăsătoare). Mă lipeam astfel, dezbrăcat, cu brațele încrucișate, de peretele rece.

Cît de mult aș dori să vă fac să simțiți ceea ce se petrecea atunci.

Tortura mea se topea într-o anume fericire, o fericire mîndră, de o armonie infinită. Pipăiam cu aviditate, pentru a profita cît mai mult, acea mare suprafață rece care părea să nu se mai sfîrșească.

Mă eliberam astfel de o tensiune incredibilă.

Scăpam astfel de o intolerabilă iubire neîmpărtășită. Ce să mai discutăm... iubeam acel perete. Absolut sigur ! Eram într-un moment în care aș fi dat orice pentru ca acesta să aibă o suprafață imensă.

Darul meu fu primit de perete atît de bine cum nici o femeie n-ar fi putut s-o facă. Era în el ceva imposibil de precizat. În plus parcă ar fi fost înghețat. Numai o voință extremă te putea face să nu leșini de plăcere. Dacă voința exista, aveai parte de o senzație fără seamăn.

De atunci, am repetat experiența pe alți pereți fără să mai regăsesc acea plăcere stranie. Era oare posibil ca peretele acela din Langalore să fi fost cu adevărat un perete ca oricare altul ?

Ochi mai mari, ochi mai mici...

Podemezii din Erriman:

Ei știu să întrebuințeze ochii de om care sînt de un albastru foarte frumos și care, tratați cum se cuvine, servesc de ornament. Din păcate, ochii lor nu rezistă. Nu același lucru se întîmplă cu podemezii hahași. Ochii acestora rezistă aproape de trei ori mai mult. Și pe deasupra se mai și dilată. Totuși, din nefericire, ochii podemezilor hahași sînt foarte, foarte mici și nu au, nici pe departe, renumele ochilor celor din Errimana, care — unde mai pui ! — mor și de tineri.

Se mai trag de asemenea cîteva frumoase țesături din părul lor. Dar ce mare lucru, un sfert de kil. de plete ? Avem de-a face aici, s-o spunem deschis domnilor, cu o situație care poate fi mult îmbunătățită !

Sărutul și minciunile care ucid

«Buzele, aș vrea să știu, cît costă ?»

Dar întrebarea mea rămase fără răspuns, făceam o greșeală, pentru că nu mai eram la Nioua, ci la Krioua, unde sărutul este gratuit, în mod declarat gratuit, indiferent de lungimea și intensitatea lui.

De altfel nici nu mi-a fost dat să văd aici decît sărutări scurte, simple și bine proporționate.

Străinii profită și ei cît pot de acest obicei.

Trebuie precizat totuși că persoanele în doliu sînt scutite de practica sărutului.

«Priviți, îmi spuse cineva, un om ucis de propriile lui cuvinte.»

Este vorba de una din cele mai remarcabile invenții ale lor. În fapt, pentru aceasta trebuie să se vorbească numai cu bună știință și numai în interiorul camerei minciunilor. Aici văzui, introdus prin surprindere și interogat, pe unul dintre vechii mei ghizi de tristă reputație. Voii să intervin : «Nefericitule, mai bine taci!» Dar, orgolios, omul trăncănea mai departe, și cuvintele sale reveneau spre el încărcate la maximum și îl izbeau făcîndu-l să se prăbușească pe spate. Și astfel muri.

De atunci se simți nevoia de mai mult raționament înainte de a lua cuvîntul.

Camera halourilor

O placă sensibilă. Omul care trece prin fața ei trebuie să lase imprimat un halou mai mare sau mai mic, după cum importanța sa este mai mare sau mai mică.

Chiar și un copil de cinci ani e deja capabil să lase să apară un halou sesizabil.

Totuși eu nu sînt în stare să fac să apară așa ceva. E ca și cum nu aș exista. Tulburat, plec mai departe din fața plăcii, gîndindu-mă vag că aș putea trece altădată cu mai mult noroc, dar istoria avea să se repete de fiecare dată. Nu apăru nimic pe placa respectivă, ori de cîte ori omul care sînt s-a aflat în fața ei. Mă depărtez, abătut, cărînd cu mine pretutindeni conștiința nefericită a unui om fără halou și încă unul care mai și știe sigur asta.În fond ce consolare s-ar mai putea oferi unui asemenea individ căruia i-a intrat definitiv în cap că nu se mai poate schimba nimic în situația sa.

Impresie care conduce inevitabil la sinucidere. Părăsii așadar țara Addemei pentru cea a Arridemei, unde habar n-avea nimeni de nici un halou și nici de obligația de a apare în fața unei „plăci de control", țară unde proba de chinuitoare amintire nu numai că nu este folosită dar se pare că nici nu prea s-a auzit de ea.

Examenul de sensibilitate

La Huina, la primele semne de bătrînețe, persoanele în vîrstă sînt reeducate, fiind considerate incapabile să simtă Prezentul.

Dacă ar fi fost lăsați să meargă înainte, fără metodă, bătrînii ar fi ajuns aproape total nereeducabili.

Ei încearcă totuși, oricum ar fi, din orgoliu, să joace totul pe o singură carte. Cu atît mai rău pentru ei. Și chiar dacă vreunul din bătrîni vîntură o diplomă de reeducat, obținută prin milă sau prin influență, această protecție nu-l va scăpa de pedeapsă. Să poftească respectivul, din neatenție, să dea dovadă de apucături de bătrînețe, exprimîndu-și părerea că nu-i privit cu considerația cuvenită sau că tinerii sînt mai ușuratici ca pe vremea lui, și va fi cu promptitudine condus în încăperile uitării. Ultima discuție are loc cu ușile închise.

Cei mai mulți, în fața acestei amenințări, devin foarte prudenți și, ținînd încă mai mult la viață decît la onoare, sînt de acord cu orice, susțin chiar și pentru a treia oară «examenul de sensibilitate» pe care l-au picat. Cînd aceștia sînt trimiși la examen, asta e numai din cauza zelului lor, excesului de voință, de care dau dovadă cu stîngăcie (acea îndîrjire „osoasă" a bătrînilor, aducătoare de duritate și asprime).

Și cînd rezultatul este favorabil ? Ei bine, asta îi face pe bătrîni, vă rog să mă credeți, foarte amabili, dacă este nevoie chiar miloși, supraveghindu-se totuși un pic prea mult.

În românește de
Voicu Olari

TRAGEDIA UNUI ORAȘ

Crăciun Ionescu

Cîndva, nu cu prea mulți ani în urmă, Beirutul era un oraș înfloritor. I se spunea „Perla Orientului". Și pe bună dreptate. Ideala sa așezare geografică, într-o peninsulă, avînd o serie de cartiere înșiruite la țărmul mării iar altele urcînd primele pante ale munților Liban, clima blîndă amintind de Coasta de Azur, arhitectura elegantă, ultramodernă, a noilor clădiri, pitorescul animației de pe numeroasele sale artere comerciale, toate acestea la un loc îndreptățeau perfect renumele Beirutului de a fi unul din cele mai frumoase, mai atrăgătoare orașe ale lumii.

Reclamele multicolore ale marilor magazine, cabarete, hoteluri și restaurante de lux, opulența vitrinelor strălucitoare, forfota neîntreruptă ziua și noaptea din cartierele centrale, luau ochii vizitatorilor străini, explicind, într-o măsură, invazia permanentă de turiști din toate colțurile lumii. Explozia de construcții noi, sofisticate, din ultimele decenii, făcuse din Beirut o metropolă de invidiat ce păstrase multe trăsături ale farmecului boemei pariziene — de mai bine de un secol, încă din timpul stăpînirii otomane, influența franceză reușind să se infiltreze puternic — dar orașul adăugase, în vremurile din urmă, însușindu-și-le rapid, liniile pragmatice ale marilor centre mondiale de afaceri în genul New York-ului. De altfel, călătorului sosit pentru prima oară la Beirut, fie pe calea aerului, fie pe mare, orașul îi apărea, de la distanță, cu îngrămădirea sa de blocuri înalte aliniate pe faleza mediteraniană, ca un Manhattan în miniatură. Cînd ajungea însă pe Hamra, artera comercială de ultralux, cu café-trotoir-uri în stil parizian și nume franțuzești — Étoile, Café de la Paix, Café de Paris — și cu bouticurile sale etalînd ultimele creații ale marilor case de mode „Pierre Cardin", „Lepidus", „Madame Rocha", avea impresia că se află în centrul capitalei de pe Sena. E adevărat că doi pași mai încolo începea cartierul „anglo-saxon" din jurul Universității Americane, cel mai vechi institut de învățămînt superior din Beirut, unde firmele restaurantelor și magazinelor purtau denumiri semnificative — „Uncle Jim", „Uncle Sam", „Kentucky Chicken", „Wimply" — iar modul de viață fusese importat direct de peste Ocean, inclusiv puzderia de saloane cu jocuri electronice și zgomotoase tonomate ce spărgeau timpanele trecătorilor.

Capitala libaneză, transformîndu-se într-un ritm uimitor de rapid, imprumutase, aproape peste noapte, înfățișarea modernă ce-o plasa ca aspect general mai mult în Occident decît la poarta de intrare a Orientului. Metamorfoza se produsese, îndeosebi, în perioada mai recentă, cînd torentele de petrol, țișnite impetuos de sub nisipurile Peninsulei Arabice, începuseră să se tezaurizeze în băncile de pe Riad Solh, un fel de Wall Street în miniatură dar cu depozite financiare însumînd cifre cu multe zerouri în coadă.

Desigur, Beirutul nu era numai marea metropolă din Orient, a băncilor, afacerilor, distracțiilor. În perimetrul său trăiau mulți oameni bogați sau ultrabogați, dar și destul de mulți săraci, locuind în cartiere modeste, retrase spre periferie, mai puțin vizibile vizitatorilor străini, formînd, însă, o realitate vie, dureroasă. Nu toți aceștia erau născuți la Beirut, dar vorbeau aceeași limbă arabă, și, prin sudoarea și hărnicia mîinilor lor, se ridicaseră multe din noile clădiri moderne, monumentale, ce împodobeau vechea poartă a Orientului.

Bogați și săraci, creștini și musulmani, locuitori de baștină ai țării și numeroși străini stabilizați aici, pe litoralul mediteranean, voluntar sau aduși de întîmplările istoriei, acest uimitor mozaic uman, ajuns la un milion și jumătate de suflete, forma un singur Beirut, chiar dacă fiecare din cartierele orașului era locuit, cu predilecție, de una sau alta din cele șase-șapte comunități libaneze mai importante. Existau, astfel, cartiere oarecum distincte, maronite, greco-ortodoxe, sunite, șiite, armenești, etc. dar noțiunile Beirutul de est și Beirutul de vest nu apăruseră încă. Delimitarea s-a făcut după declanșarea războiului civil în 1975, cînd o „linie de front", permanentizîndu-se în „linie de demarcație", a tăiat artificial orașul în două, urmînd un traseu fix de circa opt kilometri lungime, între portul maritim și aeroportul internațional, de-a lungul unui șir de bulevarde, străzi și șosele. Divizarea aceasta a rămas, în continuare, mai mult de ordin politico-militar și la nivel de cartier, controlul fiind exercitat, în vest, de milițiile partidelor și organizațiilor de stînga libaneze, aliate cu palestinienii, iar, în est, de milițiile falangiste ale dreptei creștine (excepție făcînd cartierele armenești, controlate de miliții proprii, neutre în tot timpul conflictului intern). Administrarea generală a orașului — inclusiv alimentarea cu apă, curent electric, telecomunicațiile — era unică, funcționînd normal și în cele mai aprige momente de tensiune.

Și chiar în perioadele fierbinți ale războiului civil, legătura dintre cele două părți ale orașului se făcea prin cîteva puncte de trecere, rămase deschise în zilele de „încetare a focului" și închise de la sine prin pericolul ce-l prezenta atunci cînd luptele se înteteau.

„CEI MAI LUNGI CINCI SUTE DE METRI DIN LUME"

Unul din aceste puncte de trecere era însemnat pe harta capitalei libaneze sub denumirea generică de Piața Muzeului. Două artere lungi se întretăiau aici, una legînd vestul orașului cu estul, cealaltă nordul cu sudul. Pe o latură a acestei răscruci de drumuri, se înălța, monumentală, clădirea cu coloane în stil clasic ce dăduse spațiului din fața sa numele de Piața Muzeului. Între zidurile clădirii amintite, se afla, adăpostit unul din cele mai valoroase tezaure arheologice ale Orientului antic : cincizeci de mii de piese diferite, coborînd scara istoriei pînă la al treilea mileniu dinaintea erei noastre, majoritatea colecțiilor aparținînd perioadei dintre apariția cananeenilor pe țărmul Mediteranei și nașterea imperiului bizantin. Erau expuse : securi de gresie, urne de bronz, vase de alabastru, figurine de fildeș, pumnale cu mînere de aur bătute în pietre scumpe, coliere și diademe, primele inscripții în alfabetul fenician, precursor al scrierii moderne, printre care și literele săpate în piatra sarcofagului original al regelui Ahiram ce a domnit la Byblos cu treizeci și trei de veacuri în urmă, fiind contemporan cu faraonul egiptean Ramses II, galeria coloșilor, cu statui din marmură de cîțiva metri înălțime, mozaicuri grecești și romane găsite la Baalbeck și Tyr, însfîrșit uimitorul grup de sarcofage antropoide descoperite la începutul secolului nostru la Saida (anticul Sidon), în apropierea țărmului mării, și care puteau fi admirate în sălile de la subsolul muzeului.

În timpuri de pace, muzeul din piața ce-i purta numele constituia unul din principalele puncte de atracție turistică ale Beirutului, primind anual zeci și zeci de mii de vizitatori străini. Cum o bună bucată de vreme, am locuit la depărtare de cîteva străzi de acest splendid lăcaș de cultură, îmi făcusem obiceiul de a rătăci, în clipele de răgaz, prin sălile sale, cercetînd cu privirea încîntată superbele exponate și lăsînd imaginația să alerge spre zorile istoriei cînd primele civilizații umane vedeau lumina pe meleagurile de legendă ale fabulosului Orient antic.

A venit, apoi, dramaticul război civil declanșat

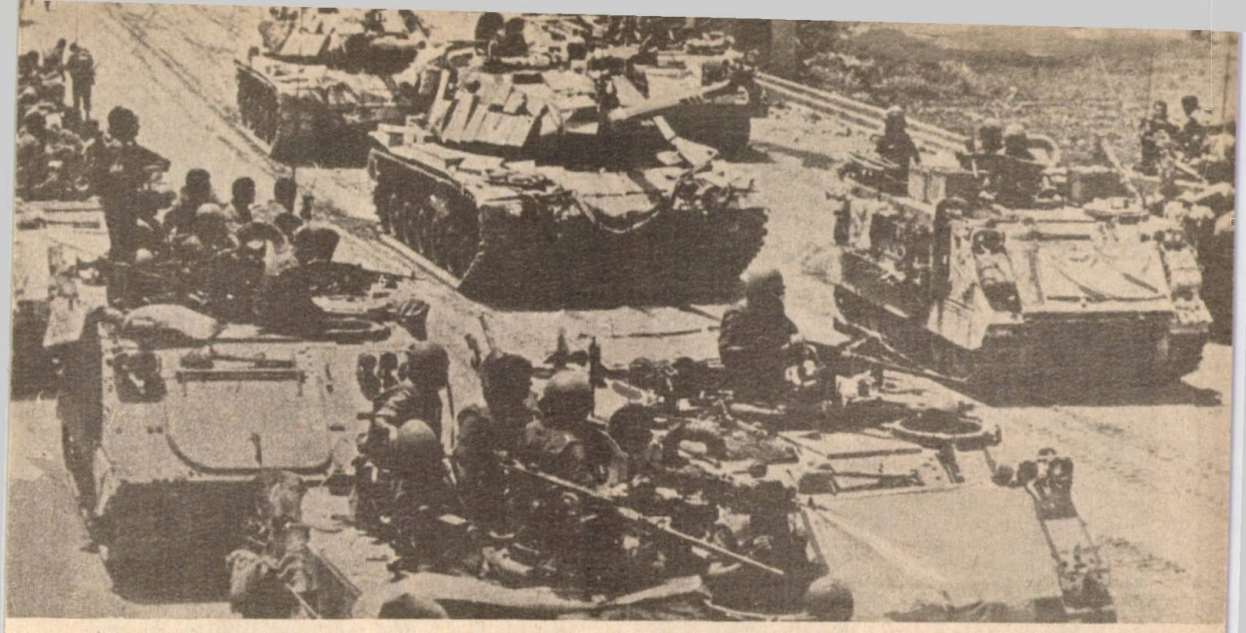

Coloană de blindate israeliene pe străzile Beirutului

în aprilie 1975 și Muzeul Național de Antichități, plasat de stihiile încleștării într-una din zonele cele mai fierbinți ale liniei de front ce a despărțit, pe nesimțite, Beirutul, în două părți adverse, și-a închis porțile pentru o bună bucată de timp. Luni de-a rîndul, de jur împrejur au explodat obuze și mine, mitralierele grele și-au încrucișat focurile, șiruri întregi de case au fost aruncate în aer, caldarîmul pieței s-a înroșit de sîngele victimelor, de cele mai multe ori fără nici o legătură cu conflictul dintre taberele combatante.

În spatele clădirii Muzeului, pistele hipodromului municipal, s-au transformat și ele, mai bine de un an, în cîmp de aprigă bătălie, păsările ce își aveau cuiburile în pinii parcului înconjurător fiind izgonite, pentru totdeauna, după ce arborii au fost sfîrtecați de exploziile proiectilelor. Pozițiile taberelor inamice înaintaseră, la un moment dat, pînă la 20—30 de metri, una de alta, atît de aproape încît combatanții ajunseseră să se cunoască pe nume și, între două reprize de luptă, adeseori, se auzeau, prin portvoce, scurte conversații peste linia de foc : „— Unde este Ahmed?“ „— La spital, a fost rănit ieri“. „— Ne pare rău. Transmiteți-i salutările noastre“. „— Dar Antoine ce mai face?“. „— Și el tot în spital. Se vindecă greu...“. Conversațiile de acest gen continuau în negura nopții pînă cînd un foc izolat declanșa din nou infernul care putea să dureze ore în șir, fiecare din părți întrecîndu-se în a risipi cît mai multe cartușe, trase, în general, fără rost. În pauza următoare, băieții se distrau dînd drumul la o bandă de magnetofon pe care înregistraseră țipătul sinistru al unei cucuvele. Ceilalți căutau să nu rămînă mai prejos : transmiteau nechezatul unui cal, grohăit de porci, răgete de măgar. Din cînd în cînd, în cursul zilei, atunci cînd tirul armelor lua o scurtă vacanță, prin port-voce se reînnoda un nou dialog: „— Hei! Voi de dincolo, lăsați să treacă, peste un sfert de oră, un Fiat gri“. Răspunsul nu se lăsă prea mult așteptat: „— De acord. Fiți atenți că vor trece și de la noi două mașini“. Pentru cineva neavizat, dialogul părea absolut straniu, ținînd seama de furia confruntărilor din zonă ce putea să dureze uneori, fără întrerupere, zile întregi, într-o revărsare neîntreruptă de foc și oțel. Dar răscrucea de la Muzeu rămăsese, la un moment dat, singura trecere pe unde se mai făcea legătura între cele două părți ale orașului și așa avea să fie și mai tîrziu, pentru lungi perioade de timp, chiar și după încetarea propriu-zisă a războiului civil.

În noiembrie 1976, cînd forța arabă de descurajare a pus capăt luptelor ce se desfășurau de douăsprezece luni, la Beirut, combatanții de pe cele două părți ale frontului din Piața Muzeului și-au părăsit fortificațiile din saci de nisip și s-au amestecat, într-o incredibilă fraternizare, îmbrățișîndu-se și fotografiindu-se în grup, drept suvenir, ca după o competiție sportivă oarecare, desfășurată în cel mai desăvîrșit fair play.

Printre grupile de obuze și bucățile de moloz împrăștiate prin fața clădirii muzeului s-a organizat atunci, ad-hoc, o piață de fructe și mărunțișuri unde și-au dat întîlnire toți micii negustori din cartierele vecine ale căror prăvălioare fuseseră dinamitate anterior într-o demență întrerece a distrugerii fără noimă. Mai tîrziu însă, piața micilor negustori ambulanți a fost desființată de noi ciocniri armate dintre diverse fracțiuni și mai cu seamă datorită trăgătorilor izolați ce deschideau focul cînd nimeni nu se aștepta, îngroșînd mereu numărul victimelor nevinovate.

UN POM DE CRĂCIUN CARE SIMBOLIZEAZĂ SPERANȚA

Muzeul rămăsese neatins în toți acești ani de tensiune prelungită : doar geamuri sparte și cîteva vitrine găurite de gloanțe rătăcite. Combatanții se feriseră, pe cît posibil, să atingă această adevărată mîndrie a patrimoniului național, declarat, din inițiativa unui tînăr locotenent al armatei libaneze, neangajată în conflict, „teritoriu neutru“, fiind păzit zile și nopți de blindatele

sale. Directorul general al antichităților libaneze, emirul Maurice Chebab, din vechea familie domnitoare a provinciei autonome Muntele Liban, pe timpul ocupației otomane, și care dăduse după independență și un președinte de republică, a rămas, în cursul lunilor fierbinți ale războiului civil, în biroul său, continuîndu-și studiile arheologice la lumina pîlpîitoare a unei simple lumînări și apărînd prin autoritatea proprie comorile inestimabile ale muzeului. Alături de el s-a aflat, permanent, credincioșul Beșara, vechi paznic de noapte, ce și-a făcut culcușul într-un sarcofag gol pentru a fi la adăpost de schije și gloanțe pierdute.

Au trecut ani după ani dar vizitatorii întîrziau să-și facă apariția deoarece liniștea nu fusese restabilită complet la Beirut și din cînd în cînd flacăra confruntării se aprindea iarăși. Trecerea de la Muzeu a continuat astfel să constituie „cei mai lungi cinci sute de metri din lume", datorită trăgătorilor izolați, echipați cu arme cu lunetă și ecran cu infra-roșii pentru tirul de noapte, situație perpetuată în ciuda faptului că răscrucea rămînea principalul punct de legătură între cele două părți ale capitalei libaneze despărțite printr-o lungă linie de demarcație care, fără a fi trasată de cineva, era respectată cu strictețe de toată lumea, peste ea planînd primejdia glontelui pornit pe neașteptate dintr-o pușcă ucigașă. Un astfel de glonte, tras la întîmplare, de la cîteva sute de metri, dintr-un bloc în construcție, a curmat viața, la volanul mașinii sale, a unui eminent ziarist libanez, pe care-l cunoșteam foarte bine, Eduard Saab, redactorul șef al cotidianului „L'Orient-Le Jour" din Beirut și timp de optsprezece ani corespondent pentru Orientul Mijlociu al gazetei pariziene „Le Monde". Eduard Saab se afla la volanul mașinii sale cînd a fost prins în pășanjenul lunetei unui trăgător izolat, chiar pe „linia de demarcație" de la răscrucea fierbinte a Muzeului, pe unde trecusem și eu, adeseori, dintr-o parte în alta a orașului, în pauzele dintre lupte. Împreună cu el se afla în mașină și un corespondent american care avea să-mi povestească, un an mai tîrziu, la Cairo, în cursul unei întîlniri întîmplătoare, cum se petrecuse nenorocirea. Fusese o zi „liniștită", cînd pasajul de la Muzeu cunoștea o amplă animație, un adevărat puhoi de automobile invadînd străzile exact ca în timpurile normale de pace. Înghesuiala era extrem de mare și se rula destul de anevoios. Pe neașteptate a răsunat un foc de armă. Apoi încă unul. Automobiliștii s-au împrăștiat speriați, în toate părțile, răspîndindu-se ca potîrnichile pentru a ieși din raza tirului asasin. Ziaristul american a văzut atunci cum automobilul, în care se afla, urcă brusc pe trotuar turtindu-și radiatorul de zidul unei case întîlnite în cale. Cînd s-a întors, buimac de impactul suferit, spre colegul libanez, acesta zăcea cu capul pe volan și din tîmpla stîngă i se prelingea un fir subțire de sînge. Moartea se produsese instantaneu.

În anii ce au urmat, tragedia libaneză avea să facă noi victime în rîndurile ziariștilor libanezi. Redactorul șef al uneia din cele mai răspîndite reviste politice de limbă arabă a fost răpit și ucis pe cînd se întorcea de la înmormîntarea mamei sale. Prin 1980, avea să fie ciuruit de gloanțe, chiar în preajma casei, președintele puternicului sindicat al presei libaneze care se bucura de încrederea tuturor ziariștilor din Beirut, indiferent de orientările lor politice. Mă reîntîlnisem cu el, doar cu două luni în urmă, la o reuniune internațională desfășurată la Bagdad, întreținîndu-ne îndelung și amintindu-ne de diverși prieteni comuni din capitala libaneză. Pe parcursul evenimentelor sîngeroase din Liban, presa plătise un greu tribut profesiunii : mai mulți reporteri căzuseră pe diversele linii de front ale conflictului, strîngînd în brațe aparatele de fotografiat.

La primul sfîrșit de an „mai liniștit" după încetarea războiului civil din 1975—1976, foștii inamici au instalat în mijlocul Pieței Muzeului un brad uriaș, împodobindu-l cu becuri multicolore, ca simbol al păcii ce urma să vină. Cum în Liban nu cresc brazi — deși de Crăciun nu vezi un hol de casă fără silueta cunoscută a pomului de iarnă luminat de ornamentația electrică de pe ramuri — el fusese adus din Europa cu avionul. Această tradiție, a bradului de Crăciun de la răscrucea însîngerată, a fost perpetuată și în anii următori. Pomul de iarnă, din Piața Muzeului, unde de altfel, ca în tot Beirutul, nu ninge niciodată, întruchipa speranța libanezilor ca drumurile din satele și orașele lor să fie eliberate de spectrul apăsător al nesfîrșitelor confruntări armate ce îndoliase atît de mult pămîntul martirizat al țării.

În ultimii ani, deși tensiunea continua să persiste — atentatele în care se foloseau automobile burdușite cu cele mai noi și puternice materiale explozive, ce erau detonate de la distanță prin comandă electronică, zguduiau orașul și încăierările armate dintre diverse fracțiuni rivale, unele pînă mai ieri aliate, secerau mai departe vieți omenești — se făceau vizibile și unele semne încurajatoare spre normalizare, activitățile comerciale și financiare cunoscînd o oarecare înviorare, și se prefigura o posibilă reconciliere națională. Dar, din păcate, desfășurarea evenimentelor nu le-a fost favorabilă nici de data aceasta celor ce trăiau în frumosul oraș de pe litoralul mediteranian. Ei au avut de suportat noi coșmaruri, mai îngrozitoare decît oricînd, iar piața de la răscrucea bradului de Crăciun a cunoscut din nou stihiile nimicitoare ale războiului care n-au mai ocolit nici clădirea Muzeului de antichități, cu prețioasele sale colecții, provocîndu-i pierderi ireparabile, probabil și datorită faptului că acum nu se mai băteau doar libanezii între ei...

ACTELE DE AGRESIUNE GĂSESC ÎNTOTDEAUNA UN PRETEXT

Așezarea Libanului, la întretăiere de drumuri geografice, comerciale, politico-strategice, a atras permanent de-a lungul istoriei, pofte de cucerire, invazii și dominații străine, perpetuate pînă în zilele noastre. Libanul și-a dobîndit independența în 1943, dar presiunile și interferențele externe provocînd sau profitînd de fiecare neînțelegere internă, s-au făcut simțite aproape în mod permanent.

Evenimentele dramatice pe care le-a trăit Beirutul, ca și întregul Liban după 1975, au fost, și ele, în mare parte, impulsionate de interferențe străine. Însuși afluxul fantastic de arme pe teritoriul libanez, la îndemîna fiecărui locuitor (un ministru de interne libanez declara, în 1974, în cadrul unui interviu televizat că, în momentul respectiv, o jumătate de milion de arme militare se aflau în mîinile civililor, cifră mult sporită în anii următori) constituia o ilustrare grăitoare în acest sens. Întrebat, în cursul războiului ci-

vil, de un ziarist străin, ce crede despre introducerea masivă de armament pentru „armatele particulare" (miliţiile partidelor şi grupărilor politice), un economist libanez făcea următoarea remarcă : „Ţara noastră nu produce nici arme şi nici muniţii. Războiul înseamnă pentru noi consumarea rapidă a unor produse importate. Dacă noi le-am fi cumpărat, balanţa noastră de plăţi ar fi fost într-o situaţie catastrofală şi lira libaneză s-ar fi prăbuşit. Or, moneda noastră este în creştere pe toate pieţele. Noi înghiţim dolarii. De unde vin ei ? În mod sigur nu sînt proveniţi din vînzările noastre în străinătate ; noi nu exportăm nimic, de mult timp. Prin urmare, străinii, puterile străine, ne-au plătit pentru a ne omori între noi".

Permanentul amestec străin, creator de haos politic şi economic, a luat o amploare tot mai evidentă şi rapidă, în perioada ce a urmat, culminînd cu invazia israeliană din iunie 1982, care, aşa după cum s-a estimat, la timpul respectiv, a provocat, în decurs de două luni şi jumătate grave şi întinse distrugeri însumînd patru miliarde de dolari, pe o jumătate din teritoriu libanez şi îndeosebi la Beirut, inclusiv o hecatombă de 8 000 de morţi şi 20 000 de răniţi, în majoritatea lor zdrobitoare din rîndurile populaţiei paşnice, necombatante.

Desigur, nu era pentru întîia oară cînd Israelul întreprindea acţiuni militare nimicitoare pe pămîntul Libanului, stat independent, membru al O.N.U. de la înfiinţarea sa, cu care nu se mai afla în stare de beligeranţă declarată din 1949, de la încheierea primului război arabo-israelian. Dar, niciodată pînă atunci, furia devastatoare nu fusese atît de puternică şi nu afectase o porţiune atît de largă a teritoriului libanez. Începînd din 1968, cînd un desant aerian israelian a ocupat pentru cîteva ore aeroportul din Beirut aruncînd în aer întreaga flotă de pasageri a Libanului (13 cvadrireactoare Boeing 707) şi pînă la invazia generalizată din vara anului 1982, această ţară nu a trăit decît puţine clipe de linişte : trupele israeliene au pătruns în repetate rînduri pe teritoriul său în zona de frontieră, spaţiul aerian îi era violat zilnic, bombardamentele din aer, de pe mare sau de artilerie cu tragere lungă se succedau, an după an, îngroşînd numărul localităţilor distruse complet sau grav avariate.

„FALESTINA AL SAURA"

Pretextul obişnuit — pentru efectuarea unor acte de agresiune întotdeauna se găseşte unul — îl constituia, invariabil, prezenţa palestiniană în Liban şi îndeosebi a conducerii şi aparatului politico-militar al Organizaţiei pentru Eliberarea Palestinei. Orice atentat sau acţiune de guerilă întreprinse de palestinieni în Israel declanşa represaliile nemiloase pe teritoriul libanez, „legea Talionului" fiind aplicată înzecit şi însutit. Îmi amintesc de imaginea de apocalips prezentată de tabăra de refugiaţi palestinieni de la Nabatiye din sudul Libanului, prin 1974, pe care am vizitat-o la cîteva ore după trecerea valurilor ucigătoare ale bombardierelor israeliene ce lăsaseră în urma lor circa 150 de victime, în majoritatea lor copii, femei şi bătrîni. Aşa-zisele represalii loveau, la început, îndeosebi taberele de refugiaţi palestinieni ; mai tîrziu ele s-au extins şi asupra unor localităţi libaneze culminînd cu sălbatecele bombardamente fără nici o raţiune împotriva cartierelor de locuit din Beirut. Erau acţiuni deliberate de aţîţare a disensiunilor dintre palestinieni şi o parte din libanezi, lucru ce într-o măsură a reuşit, în special în cursul războiului civil declanşat în aprilie 1975 şi care avea să aducă grele suferinţe atît libanezilor cît şi palestinienilor.

Pentru multă lume neavizată, prezenţa palestiniană în Liban şi evenimentele legate de această prezenţă continuă să rămînă înconjurate într-o nebuloasă, greu de descifrat, întreţinută în mare măsură şi de unele mijloace de informare internaţionale interesate să menţină o atmosferă de mister în jurul acestei probleme. Cînd am poposit pentru prima oară la Beirut, trebuie să mărturisesc sincer că deşi mă pregătisem temeinic pentru misiunea de corespondent permanent în această regiune fierbinte a lumii aveam destule neclarităţi datorită şi unor surse de informare, ca să spun elegant, nu totdeauna obiective. Contactul direct cu realitatea, perceperea proprie, au reuşit să-şi ofere, la scurt timp, o dimensiune mai precisă, mai aproape de adevăr, cu toate că şi în continuare, datorită complexităţii şi labilităţii problemelor, unele faţete rămîneau greu de deslușit, gradul de interferenţă străină constituind veşnica necunoscută a ecuaţiei.

În mijlocul bătăliei o mamă îşi poartă copilul spre un adăpost iluzoriu

Prima întîlnire concretă cu „problema palestiniană" am avut-o chiar la sosirea în capitala libaneză, pe drumul de la aeroport spre oraş. La intrarea Beirutului, despre care lectura anterioară îmi oferise o imagine oarecum apropiată de realitatea uimitoarei sale dezvoltări moderne din ultimele decenii, am zărit un peisaj nu tocmai atrăgător : pe marginea şoselei se înşiruiau, înaintînd adînc spre interior, sute şi mii de barăci şi bordeie din chirpici înghesuite una în alta, cu rufe colorate întinse la uscat pe frînghii legate de pinii răzleţi rămaşi dintr-o zonă împădurită ce se desfăşura, pe vremuri, în periferia sudică a oraşului. Această concentrare umană marcată de amprenta sărăciei lucie, evidenţia contrastul, amplificîndu-l, dintre înfăţişarea mizeră a întinsei aşezări şi aspectul modern al construcţiilor înalte ce se vedeau în continuare, marcînd existenţa marelui port mediteranian foarte apropiat din acest punct de vedere de oricare metropolă europeană. Aici se afla marea tabără palestiniană de la Sabra pe care aveam s-o vizitez în

repetate rinduri în cursul şederii mele în capitala libaneză.

La puţin timp după ce mă instalasem la Beirut, întîlnindu-mă cu un proaspăt coleg şi viitor prieten, corespondentul permanent al agenţiei iugoslave de presă în capitala libaneză, ne-am aşezat împreună la o măsuţă de pe terasa cafenelei „Étoile" din moderna zonă a arterei comerciale Hamra, un fel de Champs-Elisées beirutian. Mirko, cu o figură distinsă de intelectual, încadrată de ochelari cu rame de aur, totdeauna scos parcă din cutie, luptase în timpul celui de al doilea război mondial într-o unitate de partizani şi avea o bogată experienţă de viaţă. În Orientul Mijlociu se afla de peste zece ani, cunoştea tot ce-i posibil şi imposibil, fiind o adevărată enciclopedie a regiunii, şi se bucura de stima tuturor celor 450 de corespondenţi străini cît număra pe atunci cohorta presei internaţionale stabilită la Beirut. Ne-am împrietenit, cum se întîmplă uneori, de la prima vedere, şi mi-am început activitatea de corespondent bucurîndu-mă, din primul moment, de sprijinul său preţios şi de largile cunoştinţe pe care le avea în toate domeniile vieţii politice din Orientul Mijlociu.

M-a întrebat atunci, în timp ce sorbeam un excelent „expresso", dacă aş vrea să-l însoţesc în ziua următoare într-o vizită la sediul unei organizaţii palestiniene din tabăra de la Sabra. Eram doar de două săptămîni la Beirut, pierdusem destul timp cu căutarea unei locuinţe, şi cu formele pe la autorităţile libaneze pentru a obţine acreditarea şi actele necesare şederii permanente în Liban şi prilejul ce mi se oferea pentru a intra în problematica mai largă a vieţii politice din această parte a lumii m-a încîntat acceptînd pe loc cu plăcere invitaţia colegului meu iugoslav. În timp ce discutam, de masa noastră s-a apropiat, salutîndu-l pe Mirko, un tip foarte elegant, cu o figură de englez sau american, pe care mi l-am închipuit că trebuie să fie un corespondent străin la fel ca şi noi. Făcîndu-i semn să ia loc la masa noastră, Mirko mi l-a prezentat : „Nu te speria. Are probabil o grenadă prin buzunar dar e băiat bun. Faceţi cunoştinţă : tovarăşul K., unul din adjuncţii doctorului Habache, liderul Frontului Popular pentru Eliberarea Palestinei. Cred că ai auzit de ei...". Personajul a zîmbit ca de o glumă bună, am făcut schimb de cărţi de vizită, şi în cursul discuţiei ce-a urmat mi-a expus în termeni concişi, solid argumentaţi, ţelurile politice ale mişcării palestiniene. A doua zi vizitam, în cartierul Sabra, redacţia revistei „Falestina Al Saura" (Revoluţia palestiniană) al cărei redactor şef în acel timp era un palestinian catolic din Bethleem, om extrem de simpatic ce avea să-mi devină un bun prieten, întîlnindu-l în mai multe rinduri atît la Beirut cît şi în alte capitale arabe şi nearabe, la diverse reuniuni internaţionale. Am cunoscut atunci la „Falestina Al Saura" — care împreună cu organismul de propagandă al O.E.P. îşi avea sediul într-o clădire distrusă de un bombardament aerian israelian în vara lui 1981 — o serie de activişti de răspundere ai organizaţiilor palestiniene, începînd o lungă şi pasionantă discuţie pe teme politice, cu opinii exprimate de o parte şi de alta, în mod deschis, fără ca toate să coincidă. Era primul pas ce-l făceam pentru cunoaşterea mai aprofundată a problemelor rezistenţei palestiniene.

În Liban existau, în 1980, treisprezece tabere de refugiaţi palestinieni, UNRWA avînd în evidenţa sa 226 554 de persoane. La Beirut, mai rămăseseră trei tabere în zona aeroportului internaţional, alte trei, situate la periferiile de nord-vest ale oraşului, dispărînd în timpul războiului civil cînd forţele conservatoare creştine după ce măcelăriseră o parte din locuitorii lor trecuseră peste ele cu buldozerele. Este de menţionat faptul că două dintre acestea, Debaye şi Jisr-Bacha, erau populate cu palestinieni creştini ceea ce bineînţeles n-a împiedicat pe coreligionarii lor libanezi să săvîrşească, la ocuparea acestora, execuţii sumare şi alte acte de sălbăticie.

Palestinienii trăiau nu numai în aceste tabere. Mulţi dintre ei se stabiliseră în diverse cartiere ale oraşului, integrîndu-se în activitatea economică a metropolei mediteraniene, îndeosebi la munci de categoria a doua : în construcţii, la salubritate, lucrători la brutării, băieţi de prăvălie, etc. Într-un bloc vecin cu locuinţa pe care o aveam la Beirut, era portar (în capitala libaneză portarii locuinţelor constituiau o instituţie omniprezentă), de mai bine de zece ani, un palestinian trecut de prima tinereţe, om aşezat, cu o droaie de copii de diferite virste, cu totul absent de la orice altă preocupare decît clădirea cu unsprezece etaje pe care o avea în grijă. În primele zile ale războiului civil, cînd vîntul de nebunie al fanatismului politico-comunitar, ce bîntuia cartierul respectiv, cu populaţie majoritară creştin-catolică, izgonise pe palestinienii care îndeplineau serviciile de corvoadă şi în general pe toţi musulmanii, fie ei libanezi sau de altă naţionalitate, portarul de la blocul vecin, a refuzat să plece. A doua zi, cîţiva tineri furioşi, cu feţele acoperite de cagule negre şi cu arme automate în mîini, l-au tîrît legat, la sediul lor, urmat de convoiul bocetelor numeroasei sale familii. Intervenţia locatarilor de pe întreaga stradă i-a adus pînă spre seară eliberarea, dar omul care nu putea să mai spună decît „Ce le-am făcut eu? Ce au cu mine?" a dispărut peste cîteva zile cu familie cu tot şi cît am rămas în Liban nu l-am mai întîlnit niciodată. Astfel de tratamente au avut de suferit numeroase familii palestiniene ce credeau că şi-au găsit, în sfîrşit, un cămin liniştit, oricît de modestă le era existenţa şi de grea truda, majoritatea lor fiind nevoite să ajungă pînă la urmă, din nou, în ghetoul taberelor de refugiaţi.

O mare parte din tabere erau amplasate în zona de sud a Libanului, în apropierea frontierei cu Israelul, şi datorită atacurilor pe care le sufereau continuu, din aer, de pe mare sau de pe uscat, mulţi dintre locuitorii lor se refugiaseră la Beirut îngroşînd numărul palestinienilor stabiliţi acolo, care după unele aprecieri se apropia de două sute de mii. Vara lui 1981 fusese pentru aceştia mai mult decît fierbinte, de-a dreptul îngrozitoare. Aviaţia israeliană, sub pretextul unor represalii pentru nişte incidente la frontieră, deversase peste cartierele sudice ale Beirutului, în care trăiau amestecaţi atît palestinieni cît şi libanezi, un adevărat torent de oţel şi foc, făcînd sute de victime din rîndurile populaţiei civile. Între timp, pe căi diplomatice ocolite, între israelieni şi palestinieni survenise, începînd de la 24 iulie al acelui an, un acord tacit de încetare a focului care fusese respectat timp de nouă luni de ambele părţi. Dar negrii nori de război se adunau pe nesimţite la frontiera sudică a Libanului unde Israelul concentra în secret tot mai numeroase trupe.

Un soldat palestinian rănit e purtat pe brațe de camarazii săi (stînga sus) ● Exploziile provocate de artileria grea au distrus numeroase clădiri din capitala libaneză (dreapta, sus) ● Combatanți palestinieni, prizonieri, sînt purtați în convoi, legați la ochi, cu mîinile legate, spre un punct de adunare al armatei israeliene (dreapta, jos) ● Militar israelian, odihnindu-se după o luptă, lîngă carul său blindat, pe străzile Beirutului

UN POPOR FĂRĂ PATRIE

Numărul palestinienilor din Liban trecea de 400 000, la data respectivă. Prezența lor acolo, ca și în alte țări arabe, era legată de evenimentele imediate celui de al doilea război mondial, petrecute în Orientul Mijlociu, inclusiv de formarea statului Israel. Planul de partajare a Palestinei, aflată sub mandat britanic de la terminarea primului război mondial, adoptat de Adunarea Generală a O.N.U., în noiembrie 1947, preconiza formarea pe teritoriul respectiv a două state independente : unul arab și altul evreesc. În acel timp, în Palestina trăiau 1 300 000 de arabi și 600 000 de evrei, majoritatea covîrșitoare a acestora din urmă stabiliți acolo în timpul mandatului britanic. (În 1918, cînd vechii stăpînitori otomani au fost alungați după patru secole de dominație, din locuitorii Palestinei doar 9 la sută erau evrei). Arabii, atît palestinienii cît și statele arabe, au considerat hotărîrea de partajare inechitabilă și au respins-o. La plecarea trupelor britanice, evreii din Palestina au proclamat independența statului lor sub numele de Israel (14 mai 1948) și a doua zi a început primul dintre războaiele ce aveau să urmeze timp de trei decenii și jumătate între israelieni și arabi.

Sorții primului război au fost favorabili tînărului stat israelian, acesta mărindu-și, de la început, teritoriul atribuit prin planul O.N.U. de partajare, de la 14 300 kmp la 20 800 kmp. Restul — Cisiordania și Gaza (6 000 kmp) a trecut sub administrația Iordaniei și Egiptului pînă la războiul din 1967 cînd întregul teritoriu palestinian a fost ocupat de Israel.

În cursul primului război arabo-israelian, 726 000 de arabi palestinieni au fost siliți, din diverse motive, să-și părăsească căminele strămoșești : alungați de desfășurarea operațiunilor militare, dezorientați de propaganda ambelor tabere, îngroziți de excesele grupărilor paramilitare extremiste. (La 9 aprilie 1948, cu o lună înainte de proclamarea statului Israel, 254 de locuitori arabi ai statului Doir Yassin, de lîngă Ierusalim, au fost exterminați în mod barbar de un comando al organizațiilor evreești teroriste Irgun și Stern. S-au înregistrat unele acte reprobabile și din partea luptătorilor arabi, iar la Ierusalim atentatele singeroase, făptuite de ambele părți, au făcut numeroase victime, sporind deruta în rîndurile populației pașnice și grăbind exodul unui număr important de arabi). Războaiele următoare, și îndeosebi cel din 1967, au sporit numărul refugiaților cu alte zeci și sute de mii de persoane. Cam aceasta ar fi în linii mari geneza problemei palestiniene care a făcut să se ajungă la situația actuală cînd un popor de peste patru milioane de oameni este lipsit de dreptul la o patrie proprie, jumătate din ei pribegind departe de pămînturile natale și trăind în 61 de tabere, adevărate ghetouri, în condiții mai mult decît precare, din pomenile subțiri ale organismului O.N.U. pentru refugiați (UNRWA) el însuși în permanentă lipsă de fonduri necesare activității sale.

„PACEA GALILEEI" — MOARTEA BEIRUTULUI

Primul semn prevestitor al unei noi perioade de încordare l-a constituit atacul aerian israelian, de la 21 aprilie 1982, împotriva unor tabere palestiniene din sud, pur și simplu din senin, fără să se fi vehiculat vreun pretext ca în alte rînduri. Au urmat alte bombardamente aeriene la 8—9 mai, iar la 4 și 5 iunie, cartierele de vest ale Beirutului au fost supuse unor raiduri devastatoare, provocînd moartea a 220 de persoane și rănirea a altor 410.

În ziua următoare, un torent blindat, susținut din aer de întreaga flotă de luptă a Israelului, a invadat Libanul reușind să ajungă în trei zile la porțile Beirutului după ce străbătuse peste o sută de kilometri de la frontieră ocupînd jumătate din teritoriul unei țări cu care nu se găsea în stare de război. Șase sute de mii de persoane, libanezi și palestinieni, din aceștia mai puțin de zece mii fiind combatanți, s-au trezit peste noapte închiși în Beirutul de vest, lipsit de lumină electrică, de apă potabilă, alimente, fiind nevoiți, într-o încercare disperată de a-și salva viața, să coboare în pivnițele și subteranele orașului care, vreme de două luni și jumătate, a fost transformat într-un poligon de încercare a noilor arme de mare distrugere produse de industria americană și reproduse de israelieni : bombe de implozie, bombe cu bilé, bombe cu fragmentație, etc, etc. Experiențele au fost edificatoare. O singură bombă de implozie căzută pe un bloc de locuințe cu opt etaje, din cartierul rezidențial Rauche, l-a transformat într-un maldăr plat de ruine cu o înălțime de doar patru metri. Dedesupt, au rămas îngropați pentru totdeauna o sută dintre locatarii săi. Bristol, cel mai de lux hotel din Beirut, a fost și el sfîrtecat de bombe în timp ce în subsolul său se adăposteau 150 de ziariști străini care, spre norocul presei mondiale, au scăpat numai cu spaima. Bombardamentele oarbe au lovit redacțiile celor mai importante ziare libaneze „An Nahar" și „L'Orient-Le Jour", sediul Ministerului Informațiilor și al Radiodifuziunii libaneze. Palatul de Justiție, clădirile mai multor bănci internaționale. Cinci obuze de 155 mm au atins în plin ambasada Franței — iar trei obuze cu fosfor au căzut pe reședința ambasadorului aceleiași țări, dintr-un alt colț al orașului. N-au fost cruțate nici așezămintele medicale. Bombardarea celebrului spital american din apropierea falezei mediteraniene a provocat peste două sute de victime din rîndurile bolnavilor și personalului. Moderna arteră comercială Hamra și faleza Mazra au fost transformate în ruine fumegînde. Într-o singură zi, la 12 august, după unsprezece ore de bombardament continuu, au fost numărați cinci sute de morți și aproape o mie de răniți. „De ce ne-au bombardat? Aici nu exista nici un obiectiv militar, nici-un birou al organizațiilor palestiniene. Doar civili, beirutieni, libanezi. De ce?" — îl întreba o femeie libaneză pe unul din corespondenții agenției „France Presse" sosit la fața locului imediat după un raid aerian israelian, împotriva unuia din cartierele civile ale orașului. Un răspuns edificator, în această privință, avea să-l dea o zi mai tîrziu un ofițer israelian intervievat de un alt corespondent francez : „Măcelul era inevitabil. Cînd faci o porcărie o faci pînă la capăt. Pentru că înainte de orișice asta este o mare porcărie".

În general spus, orice război a fost întotdeauna o mare porcărie pentru populația civilă și acest lucru este cu atît mai valabil în cazul tragediei îngrozitoare pe care a trăit-o capitala libaneză în vara lui '82. Israelienii și-au botezat eufemistic invazia „operația — Pace Galileei", declarînd în prima zi a acțiunii militare că ea urmărește scoaterea localităților lor de la frontiera nordică din raza de acțiune a artileriei luptătorilor palestinieni, amplasați în sudul Libanului. Cîteva zile mai tîrziu cărțile au fost date pe față cu brutalitate: scopul campaniei militare era eliminarea Organizației pentru Eliberarea Palestinei din Liban și în primul rînd din Beirut. Această operație de poliție, pe teritoriul unui stat străin, a culminat cu asediul sîngeros al Beirutului de vest apărat vitejește de cîteva mii de fedaini palestinieni și miliției ai grupărilor politice de stînga libaneze, dispunînd de un armament inferior, în fața uneia din cele mai moderne armate a lumii, susținută din aer de ultimele tipuri de aparate de luptă. Pentru a înfrînge rezistența asediaților, asediatorii au trecut la bombardarea masivă și sistematică a orașului, fără discernămînt și astfel „Pacea Galileei" s-a transformat în „Moartea Beirutului".

Cînd scriu aceste rînduri, cu nostalgie și durere pentru orașul viu, vesel, animat și încîntător, pe care l-am cunoscut cîndva, la Beirut este liniște. O liniște apăsătoare de cimitir marcată de stigmatul îngrozitor a aproape trei luni de neîntrerupte și distrugătoare bombardamente. Fedainii palestinieni, pentru a cruța ce mai putea fi cruțat din Beirutul de vest, au acceptat să părăsească Libanul în urma unui acord, lung negociat. Pozițiile lor au fost ocupate de parașutiști francezi, bersaglieri italieni și pușcași marini americani conform înțelegerilor survenite. Orașul martirizat încearcă acum să-și vindece rănile îndepărtînd dărîmăturile și îngropînd morții găsiți sub ele.

În Liban continuă să staționeze diverse armate străine : trupe israeliene, „Căștile albastre" ale O.N.U., forțele de dezangajare franceze, americane, italiene, forța arabă de descurajare. Lor li se adaugă „armatele particulare ale organizațiilor politice libaneze. Arme, mult prea multe arme, pentru o țară de zece mii de kilometri pătrați !

★

Libanul, pămînt cu rezonanță istorică multimilenară are dreptul să trăiască, ca oricare altă țară din lume, stăpînă pe destinele ei, independentă și suverană, liberă de persistența amestecului străin. Deocamdată epilogul libanez este încă neîncheiat. Rămîne ca viitorul să-i pună punct în așa fel încît țara milenarilor cedri să-și găsească în sfîrșit liniștea atît de mult așteptată. Și poate că luminile pomului de iarnă de la răscrucea Muzeului, aprinzîndu-se din nou, la sfîrșitul acestui an, vor întruchipa începutul unei noi ere în viața încercatului oraș de pe țărmul răsăritean al Mediteranei. O eră de pace, de reconstrucție, de înțelegere între toți libanezii, într-o patrie renăscută, liberă de interferențe străine, independentă și suverană.

MAFIA
sau
CUM INCEPE UN CAID

Secvență din „Nașul" în rolul titular Marlon Brando

Fragmente din
NAȘUL

MARIO PUZZO

A doua zi, Fanucci, îmbrăcat ca întotdeauna în culori deschise și purtînd pe cap pălăria sa de fetru crem, l-a abordat pe Vito Corleone în stradă. Această brută masivă nu făcea nimic pentru a-și disimula cicatricea în formă de semilună care-i împodobea gîtul de la o ureche la alta. Avea sprîncenele dese ca peria și trăsăturile bine desenate, fapt ce-i dădea totuși un aer simpatic, atunci cînd surîdea.

Vorbea cu un puternic accent sicilian. „Ciripește, tinere !" i se adresă el lui Vito. „Am auzit că aveți ceva bîștari, tu și cei doi prietenari

ai tăi. Nu vi se pare că m-ați cam sărit din socoteli ? Și apoi, este parohia mea — nu ? — și trebuie să-mi ungeți și mie pliscul cu ceva." A pronunțat aceste ultime cuvinte în dialectul sicilian, folosind o formulă a Mafiei : „Fari vagnari a pizzu". „Pizzu" însemna ciocul unei păsări mititele, în genul canarului. Pe scurt, Fanucci își cerea partea sa din pradă.

Conform obiceiului său, Vito Corleone nu-i răspunsese. Înțelesese foarte bine, dar aștepta o cerere precisă.

Fanucci zîmbi, scoțind la iveală dinții săi de aur și surîsul întinse cicatricea de sub figură. Își șterse fața cu batista și-și desfăcu nasturii vestonului, ca și cînd ar fi vrut să se răcorească, dar în realitate pentru a lăsa să se vadă crosa pistoletului strecurat pe sub centura care-i susținea pantalonii largi. Apoi suspină și continuă : „Cinstește-mă cu cinci sutare și-o să uit această scăpare. Voi ăștia cu cașul la gură să învățați respectul cuvenit unui grangure ca mine".

Vito Corleone îi surîse. În ciuda tinereții și inocenței sale, zîmbetul său era atît de glacial încît Fanucci ezită un moment înainte de a continua : „Și de n-o să vrei, sticleții or să te caute pe-acasă... Nevasta și copiii tăi vor fi arătați cu degetul și vor îndura mizeria. Mă rog, dacă mi s-au vîndut castane despre lovelele tale, o să-ți iau mai puțin. Dar nu sub trei sute de dolari. Nu încerca să mă tragi în piept."

Vito Corleone se decisese în fine să vorbească. Vocea lui de băiat rezonabil nu trăda nici cea mai mică scînteie de mînie. El se exprima politicos, așa cum stătea bine unui tînăr să se adreseze unui bărbat de vîrstă matură, care se bucura de faima lui Fanucci. „Mi-am încredințat banii prietenilor mei. Va trebui să vorbesc cu ei despre treaba asta."

Fanucci se simți călare pe situație. „Să le zici că am auzit de ei. Nu-ți fie tîrșă să le vorbești. Eu și cu Clemenza ne știm foarte bine, și el înțelege combinațiile astea. Ciulește urechea la sfaturile lui. E mai frecat decît tine de treburile astea."

Vito Corleone ridică din umeri și se strădui să pară încurcat.

„Desigur" spusese el. „Dar înțelegi că pentru mine toate lucrurile astea sînt noi. Îți mulțumesc că mi-ai vorbit ca un **padrino**".

„Ești un flăcău pe cinste", zise Fanucci satisfăcut. El strînse mîna lui Vito între palmele sale moi. „Gîndești cum trebuie. Mă bucur să văd tineri ca tine. Dar data viitoare nu mă mai scăpa din vedere. Da ? S-ar putea să te-nvăț de bine."

Mai tîrziu, Vito Corleone înțelese de ce adoptase o tactică atît de subtilă cu Fanucci : Mafia îi ucisese tatăl tocmai pentru că se dovedise prea iute din fire. Dar pe moment el nu simțea decît o mînie rece împotriva acestui grăsan care voia să-l toace de banii cîștigați cu riscul vieții și libertății sale. Nu-i era deloc teamă, și din primele momente îl considerase pe Fanucci ca pe un capsoman răsuflat. Din cele ce știa de la Clemenza, acest sicilian solid ar fi murit mai degrabă decît să lase să-i scape vreun bănuț printre degete. Nu-l văzuse el însuși gata să trimită pe lumea cealaltă un agent de poliție numai ca să poată ciordi un amărît de covor ? În ceea ce-l privea pe subțirelul Tessio, el părea primejdios ca o viperă.

Chiar în aceeași seară, în apartamentul lui Clemenza, pe partea cealaltă a micii curți de aerisire, Corleone primi o nouă lecție în materia pe care începuse s-o studieze.

Clemenza înjura, Tessio era încruntat, dar ambii se întrebau dacă Fanucci s-ar fi mulțumit cu două sute de dolari de fiecare. Tessio înclina să creadă că da.

Clemenza declară categoric : „Nu. Împuțitul ăsta cu cicatrice trebuie să fi aflat la ce preț cumpără marfa tăinuitorul. Nu va accepta mai puțin de trei sute de marafeți de căciulă. Va trebui să-i plătim".

Vito se mira, dar se străduia să pară naiv, așa că întrebă : „De ce să-i plătim ? Ce-ar putea să ne facă la toți trei ? Sîntem mai puternici decît el. Avem pistoale. De ce trebuie să-i dăm banii pe care-i cîștigăm ?"

Clemenza explică cu răbdare : „Fanucci are prieteni, adevărate bestii. Este în tamjă și cu copoii. El ți-a cerut să plătești în primul rînd pentru a ne cunoaște planurile ; le vinde apoi sticleților pentru a-și asigura recunoștința lor. Așa-și face el treaba. În plus, Maranzalla în persoană i-a concesionat un cartier". Adesea citat în ziarele epocii, gangsterul Maranzalla trecea drept șeful unei bande care practica extorcarea, furtul cu mîna înarmată și șantajul pentru protecția jocurilor de noroc.

Clemenza îi îmbie cu vin făcut de el însuși. După ce așeză pe masă o farfurie cu salam și măsline și niște pîine de casă, nevasta lui coborî, ducînd cu ea un scaun pentru a se posta la intrarea imobilului și pentru a cleveti cu celelalte cumetre. Italience ca și ea, ele nu veniseră decît de cîțiva ani în Statele Unite și încă nu înțelegeau limba vorbită de americani.

Vito Corleone rămase să bea cu cei doi amici. Se gîndea. Niciodată pînă atunci mintea sa nu fusese pusă la o asemenea încercare, și claritatea raționamentelor sale îl uimea. Recapitulă tot ceea ce știa despre Fanucci. Îl revedea pe acest bădăran, cînd îi tăiaseră gîtul fugind pe trotuar, aplecat în față, cu pălăria apăsîndu-și bărbia pentru a opri șîngele care șiroia. Își reamintea de asasinarea celuia care minuise cuțitul și de iertarea acordată de Fanucci celorlalți doi complici, în schimbul unei sume de bani. Dintr-odată Vito Corleone fu sigur că Fanucci nu avea relații importante și nici nu putea avea. Nu, nimic nu arăta că are legături cu poliția. Nu, nu era vorba de un tip care preferă niște bani în loc să se răzbune. Nu ! Fanucci achitase pe unul din cei trei agresori ai săi dintr-o întîmplare. Dar înțelesese că nu va putea avea și pielea celorlalți doi, pentru că prima execuție îi pusese în gardă pe complici. Atunci, a trebuit să se mulțumească cu o consolare mai slabă. Acest tip storcea — datorită numai forței sale brutale — un tribut de la comercianți și de la cei care își transformau casele în tripouri mizerabile. Dar Vito mai știa că unul din aceste tripouri nu-i vărsase niciodată nici măcar o centimă lui Fanucci, și că totuși acesta nu avea ce-i face.

Fanucci era deci un solitar care, poate, uneori, recurgea la serviciile unor ucigași plătiți, pe care-i tocmea cu bucata. Această concluzie îl

aduse pe Vito Corleone în pragul unei hotăriri cu privire la cum avea să trăiască el, Vito.

Din acel moment el şi-a repetat adesea că fiecare om nu are un singur destin, un singur drum în viaţă. De această dată el ar fi putut să-i plătească lui Fanucci ; apoi s-ar fi reintors să lucreze într-o băcănie şi poate că, în decursul timpului, muncind din greu, ar fi putut să-şi încropească propria sa prăvălie. Dar destinul hotărise ca el să devină un caid. Şi acelaşi destin se servea de Fanucci pentru a-l lansa pe el, pe Vito, pe traiectoria sa.

După ce cei trei tovarăşi au golit sticlele de vin, Vito le spuse prudent lui Clemenza şi Tessio : „Dacă vreţi, daţi-mi fiecare cîte două sute de dolari, şi-i voi plăti eu lui Fanucci. Vă asigur că dacă-i dau eu banii, se va mulţumi cu atît. Aşa că lăsaţi-mă pe mine să aranjez chestia asta, şi vă promit să fiţi mulţumiţi."

O umbră de bănuială se aprinse în ochii lui Clemenza şi Vito îi spuse rece : „Nu-i înşel niciodată pe prieteni. Vorbeşte cu Fanucci mîine. Îţi va cere bani. Nu-i da, dar nu te certa cu el. Minte-l că n-ai banii la tine şi că mi-i vei da mie pentru el. Lasă-l să înţeleagă că eşti gata să plăteşti atît cît îţi cere. Nu te tîrgui. Voi discuta eu cu el. Dacă este chiar aşa de periculos cum spui, este inutil să-l iritäm."

Ceilalţi doi aprobară proiectul lui Vito. A doua zi Clemenza vorbi cu Fanucci pentru a se asigura că Vito nu inventase toată povestea. Apoi se duse cu cei două sute de dolari la el. Privindu-l drept în ochi, îl întrebă :

„Cum ai să-l faci să accepte numai două sute de dolari ? Mie mi-a cerut trei sutare, nici o leţcaie mai puţin."

„Nu-ţi bate capul cu asta" răspunse Vito cu siguranţă. „Mulţumeşte-te doar să nu uiţi serviciul pe care ţi-l fac în această împrejurare."

Tessio apăru puţin mai tîrziu, aducînd aceeaşi sumă. Mai rezervat şi mai perfid decît Clemenza, el era de asemenea şi mai puţin energic. Simţea că ceva nu este în regulă în proiectul lui Vito şi asta îl neliniştea. „Fii prudent cu nemernicul ăsta de la Mina Neagră. Este mai viclean decît o vulpe. Vrei să fiu de faţă cînd îi dai banii, aşa, ca martor ?"

Vito Corleone scutură din cap şi nu se obosi măcar să răspundă. Se mulţumi să spună : „Anunţă-l pe Fanucci că-i voi da banii aici, la mine, astăzi, la ora nouă seara. Vom bea un pahar împreună şi-l voi convinge să accepte un rabat."

„Mira-m-ar să reuşeşti !" zise Tessio dînd din cap. „Nu-i Fanucci omul care să facă concesii".

„Îl voi convinge !" Această formulă avea să devină legendară mai apoi. Ea servea drept avertisment înainte de încheierea socotelilor care cel mai adesea avea drept rezultat victime. Cînd Vito deveni „caid" şi cînd se oferea „să-şi convingă" interlocutorii, aceştia înţelegeau că li se dădea şansa de a împăca conflictul fără vreun omor şi chiar fără violenţe.

În aceeaşi seară, Vito Corleone îi ceru nevestei să ia pe cei doi copii — Sonny şi Fredo — cu ea pe stradă, după cină, şi să nu-i lase să urce sub nici un motiv înainte ca el să-i cheme. Ca de obicei, ea trebuia să se aşeze în faţa porţii pentru a pălăvrăgi cu vecinele. El avea de încheiat o afacere secretă cu Fanucci şi nu voia să fie deranjat.

Expresia de teamă de pe faţa soţiei lui îl indignă, dar o întrebă calm : „Crezi că te-ai măritat cu un imbecil ?" Ea nu răspunse pentru că-i era frică. Ea se temea nu de Fanucci ci

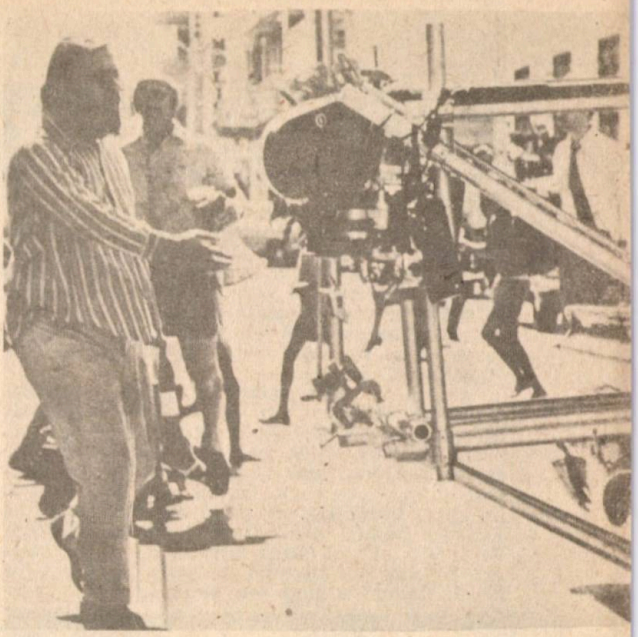

Francis Ford Coppola conduce filmările pentru „Naşul"

de soţul ei. Ea îl văzuse schimbîndu-se de la o oră la alta sub ochii ei şi simţea o forţă înfricoşătoare emanînd din el. Pînă atunci Vito nu fusese decît un om liniştit, mereu amabil, care vorbea puţin, întotdeauna rezonabil, ceea ce este un lucru de excepţie la un tînăr sicilian. Ea îl văzuse dezbrăcîndu-se de banalitatea care-l făcea inofensiv. Schimbarea începuse în momentul în care se decisese să-şi urmeze destinul. Aceasta se producea tîrziu : la 25 de ani. Dar începutul era marcat de o lovitură de maestru.

★

Vito Corleone era hotărît să-l suprime pe Fanucci, ceea ce mărea veniturile sale cu şapte sute de dolari : cei trei sute pe care i-ar fi plătit teroristului el însuşi şi cele patru sute, pe care-i dăduseră Tessio şi Clemenza. Dacă nu se debarasa de Fanucci trebuia să-i dea bunătate de şapte sute de dolari. Or, viaţa acestui om nu valora în ochii lui Vito o sumă atît de mare. Sigur n-ar fi cheltuit cei şapte sute de dolari de dragul lui Fanucci, mai ales că banii nu-i fuseseră daţi pentru a plăti un doctor care să-i salveze viaţa lui Fanucci. Nu erau rude, nu-l iubea şi nu-i era obligat în nici un fel. Atunci, de ce să-i dea şapte sute de dolari lui Fanucci ?

Din aproape în aproape, el raţiona cam aşa : pentru că Fanucci înţelegea să-l prădeze de cei şapte sute de dolari cu forţa, de ce nu l-ar fi curăţat el pe acest nemernic ? Pămîntul va continua precis să se învîrtească după dispariţia unui individ atît de puţin interesant. Vito nu neglija aspectul practic al problemei. Fanucci putea avea prieteni puternici, care vor căuta să-l răzbune. Fanucci era un individ periculos, care nu putea fi lichidat cu uşurinţă. Şi apoi mai exista şi poliţia, şi scaunul electric.

Dar, de la vîrsta de 12 ani cît avea el la moartea tatălui său, Vito Corleone supravieţuia unei sentinţe la moarte. El fusese urmărit de asasinii tatălui său ; de teama răzbunării, traversase oceanul, îşi luase alt nume pentru

a trăi într-o țară străină încă de la începutul adolescenței. Lungii ani de observare tăcută îl convinseseră pe Vito că este mai inteligent și mai curajos decît alții, deși nu avusese încă niciodată ocazia de a-și manifesta inteligența și curajul.

Totuși, încă mai ezita înainte de a face primul pas pentru a-și urma destinul. Strecură cei șapte sute de dolari în buzunarul ușor accesibil al pantalonului. În buzunarul din dreapta puse un revolver pe care i-l dăduse Clemenza în seara în care furaseră camionul.

Fanucci se prezentă la ora nouă fix. Vito Corleone aduse pe masă niște vin de casă pe care i-l dăduse Clemenza.

Fanucci își lăsă pălăria sa crem pe masă, alături de sticla cu vin. Își desfăcu cravata ale cărei culorii vii ascundeau petele de sos de roșii.

Era o seară caldă de vară. Lumina gazului aerian strălucea slab în încăpere. Nici un zgomot nu se făcea auzit. Cu un calm glacial, Vito Corleone îi înmînă cei șapte sute de dolari lui Fanucci pentru a-i dovedi buna sa credință. Grăsanul numără atent biletele de bancă, trase din buzunar un portofel de piele și puse banii în el. Înghiți o gură sau două de vin și mormăi : „Mai ai să-mi dai încă două sute". Sub sprîncenele groase ochii săi nu exprimau nimic precis.

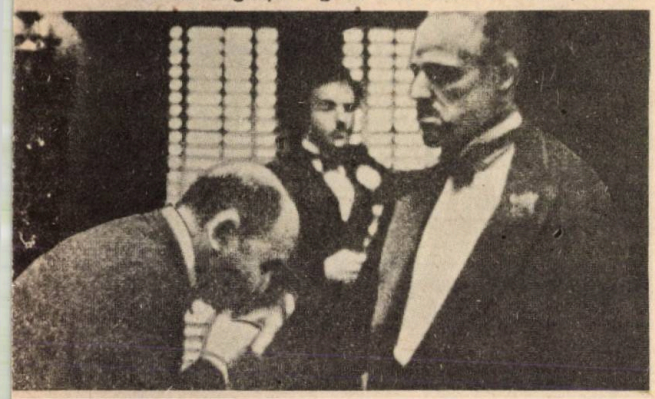

Don Corleone (Marlon Brando) trecînd în revistă fidelii

Cu un ton rezonabil, Vito îi răspunse : „Sînt într-un moment dificil. Îți voi da restul în cîteva săptămîni".

Era o propunere acceptabilă. Asigurat de ceea ce vîrîse deja în buzunar, Fanucci va aștepta. Poate chiar se va lăsa convins să nu mai ceară în plus sau să aștepte și mai mult timp. Cu paharul în mînă, uriașul rînji și mîrîi : „Ești dat dracului ! Cum se face că nu te-am ginit pînă acum ? Ești prea secretos. Asta n-o să-ți priască. Ți-aș putea vinde ponturi grase."

Vito își manifesta interesul, plecîndu-și capul politicos și umplu din nou paharul interlocutorului. Fanucci păru că e pe punctul de a mai spune ceva, apoi se răzgîndi, se ridică, bău restul din pahar și strînse mîna lui Vito. „Hai să trăiești, flăcăule !" făcu el. „Nu-mi porți pică, sper. Dacă vreodată voi putea să-ți fiu de folos cu ceva, nu te codi să vii la mine. În seara asta ai scos-o bine la capăt."

Vito Corleone își conduse vizitatorul pînă la palier și-l lăsă să coboare scările de unul singur. Știa că la această oră este o mulțime de lume pe trotuar, chiar și pe drum și că deci numeroși oameni vor putea să depună mărturie că-l văzuseră pe Fanucci ieșind teafăr din imobilul în care locuia Corleone. Vito privi prin fereastră. Îl văzu pe Fanucci îndreptîndu-se spre intersecția străzii a 11-a și ghici că se va duce spre casa lui, pentru a-și pune prada la loc sigur înainte de a-și vedea de alte treburi. Poate deasemenea pentru a se debarasa de pistoletul pe care-l avea asupra sa cu siguranță.

Vito Corleone ieși din apartamentul său și urcă în fugă și cu pași mari scara care conducea spre terasă. Trecînd de pe un imobil pe altul, numai pe acoperișuri, ajunse la marginea corpului de case. Aici se lăsă jos pe scara de incendiu și coborî pînă la curtea din dos. Cu o lovitură de picior deschise poarta, traversă gangul și ajunse pe trotuarul din fața imobilului în care locuia Fanucci.

Ansamblul de locuințe se întindea la est numai pînă la strada a 10-a. Pe strada a 11-a se găseau antrepozite închiriate de către întreprinderile care-și expediau marfa pe calea ferată de la New York. De aici se putea ușor ajunge pe străzile care plecau în toate direcțiile de la strada a 11-a pînă la Hudson. Imobilul lui Fanucci era unul din ultimele locuite în acea regiune golașe. Își duceau traiul acolo mai ales feroviari celibatari și preotese ale amorului tarifat de cea mai joasă speță. Genul acesta de locatari nu se așezau pe trotuare să cleveteacă, așa cum făceau pașnicii italieni; ei își vînturau banii prin taverne. Deci Vito Corleone traversă nevăzut de nimeni strada și pătrunse fără vreo piedică în gangul de la intrare. Scoase din buzunar revolverul de care nu se servise încă niciodată și-l aștepta pe Fanucci. Ușa cu vitrouri îi permitea să observe ceea ce se petrecea afară. Știa că Fanucci va veni de pe strada a 10-a. Clemenza îi arătase cum funcționează arma, cum să ridice piedica de siguranță și cum să apese pe trăgaci. Încă de la vîrsta de nouă ani, cînd era în Sicilia, Vito îl însoțea adesea pe tatăl său la vînătoare și știa să se folosească de arma grea care în siciliană se numea **lupara**. Tocmai abilitatea sa precoce în mînuirea **luparei** i-a atras condamnarea la moarte din partea asasinilor tatălui său.

Din obscuritatea vestibulului el zări silueta alburie a lui Fanucci traversînd șoseaua și îndreptîndu-se spre el. Vito se dădu înapoi și se ascunse în spatele ușii care se deschidea către scară. El îndreptă arma către ușa cu vitrouri care tocmai se deschidea. Îmbrăcat în alb, masiv, trăznind a sudoare, Fanucci se profilă în cadrul ușii. Vito Corleone trase.

Ușa fiind deschisă, împușcătura trebuie să se fi auzit în stradă. Dar ea a răsunat mai puternic în imobil. Fanucci se apucă cu o mînă de ușă pentru a rămîne în picioare și-și repezi cealaltă mînă către crosa pistolului cu o mișcare atît de bruscă că-și zmulse nasturii vestonului. Crosa armei apăru odată cu o dîră de sînge care-i păta cămașa albă în dreptul stomacului. Foarte atent, ca și cînd ar fi făcut să pătrundă acul unei seringi într-o venă, Vito Corleone trase a doua oară, ceva mai sus.

Fanucci căzu în genunchi, încă încercînd să se sprijine de poartă. El scoase un horcăit groaznic : acela al unui om pradă unei cumplite suferințe fizice. Horcăi astfel de cîteva ori, ceea ce devenea aproape comic.

Mai tîrziu Vito avea să-și amintească că auzise trei asemenea gemete de agonie înainte de a-și lipi țeava puștii de tîmpla acoperită

de sudoare și de a-i trimite un glonte în cap. Nu se scurseseră mai mult de cinci secunde între momentul în care Fanucci deschisese ușa și acela în care zăcea întins pe prag.

Cu un gest precis Vito luă liniștit portofelul din vestonul mortului și-l strecură sub cămașa sa. Apoi ieși din vestibul, traversă strada, trecu din nou prin curtea imobilului din față și se cățără pe scara de incendiu pînă la acoperiș. Ajuns aici, se aplecă pentru a privi ce se petrecea în stradă. Cadavrul zăcea întins pe prag, dar nu apăruse nimeni. Două ferestre se luminaseră în imobil. Vito vedea capetele în contre-jour. Cum nu le distingea trăsăturile, fu sigur că nimeni nu l-ar putea recunoaște nici pe el. De altfel, oamenii care locuiau acolo nu ar fi alergat la poliție. Fanucci putea să rămînă zăcînd acolo pînă a doua zi în zori dacă vreun polițist n-ar fi trecut din întîmplare și nu i-ar fi zărit cadavrul. Nici un locatar din imobil nu s-ar fi grăbit să se expună în mod deliberat la bănuielile și interogatoriile sticleților. Fiecare rămînea în banca sa și susținea mai apoi că nu a auzit nimic.

Deloc grăbit, Vito se reîntoarse de pe un acoperiș pe altul pînă la imobilul său, cobori în apartamentul său, unde se încuie cu cheia. Goli portofelul victimei sale și, în afară de cei șapte sute de dolari, nu găsi în el decît un bilet de cinci și două sau trei de un dolar.

În despărțitura cea mai mică, era o monedă de aur de cinci dolari : fără îndoială un **porte-bonheur**. Dacă Fanucci ar fi fost un gangster bogat, nu și-ar fi purtat averea cu el. Acest lucru confirma unele bănuieli ale lui Vito.

Viitorul caid știa deja că trebuie să distrugă toate probele : portofelul, pistolul și chiar mica piesă de aur. El urcă din nou pe acoperiș, aruncă portofelul gol într-o gaură de aerisire, goli încărcătorul revolverului, aruncă gloanțele în altă gură de aerisire, apoi lovi arma de marginea acoperișului. Corpul pistolului nu cedă. Vito apucă revolverul de țeavă și lovi cu crosa de un coș. În fine, el se desfăcu în două bucăți. Lovi din nou. Țeava se detașă de corpul pistolului. Arma era acum divizată în trei bucăți separate. Vito le aruncă în trei guri de aerisire diferite și ascultă pentru a se asigura că ele nu fac zgomotul tipic de atingere a solului. Și într-adevăr, nu puteau atinge pămîntul pentru că ele căzură pe gunoaiele și deșeurile acumulate acolo din lenea locatarilor. Mîine dimineață alte resturi le vor acoperi. Cu puțin noroc vor dispare de tot. Vito se întoarse la el acasă.

Tremura puțin dar își păstra sîngele rece. Își scoase veșmintele și temîndu-se de posibile pete de sînge, el le aruncă în albia de rufe, o umplu cu apă, adăugă săpun și le frecă cu nădejde pe scîndura de spălat. După ce le clăti, le stoarse cu putere. Trecu apoi în dormitor și îndesă rufele proaspăt spălate în sacul care conținea lenjeria umedă pregătită de soția sa pentru călcatul de a doua zi. Apoi Vito Corleone îmbrăcă o cămașă curată, un alt pantalon și cobori pentru a se întîlni cu soția și copiii săi ca și cu vecinii de pe trotuarul casei.

★

Ceea ce a urmat a dovedit că nu erau necesare atîtea precauții. Poliția descoperi cadavrul a doua zi și nu-l întrebă nimic pe Vito Corleone. Se pare că nici nu se știa că Fanucci îi făcuse o vizită chiar în seara morții sale.

În românește de
Elisa Madolciu

PHILIPPE SOUPAULT

Precuvîntare

Apleacă-te
și străpunge această suprafață netedă.

Portocalii
albastre
cenușii
lunecă și plutesc
poemele mele.

Jur împrejurul gîndului meu
se rotesc
pești verzi.

Crepuscul

Un elefant se primenește
și trei elefanți dorm dus
fără de pereche poveste
povestea soarelui la apus.

Unu doi sau trei

Îi căutăm pe copii
pe părinții copiilor
pe copiii copiilor
clopotele primăverii
izvoarele verii
regretele toamnei
tăcerea iernii.

Tot luna

Limpede ca apa
albastră ca aerul
chip de foc și de pămînt
te salut pe tine lună albastră
fiică a Nordului și a Nopții.

(din volumul „Acvariu")

În românește de
Sanda Ungureanu

Louis Ferdinand Céline

MOARTE PE CREDIT

Tata ca să mă poată crește a făcut multe ore suplimentare. Lampreinte, șeful lui, îl umilea de cîte ori i se ivea prilejul. L-am cunoscut și eu pe acest Lampreinte, un roșcovan decolorat, cu peri lungi aurii, dintre care numai cîțiva țineau loc de barbă.

Tata avea stil și o eleganță înăscută, firească. Acest dar pe Lampreinte îl agasa. S-a răzbunat de-a lungul celor treizeci de ani. L-a făcut să-și rescrie aproape toate scrisorile.

Cînd eram încă foarte mic, părinții mei veneau duminica la Puteaux, la doică, să mă vadă. Acole era mult aer. Pe doică o plăteau întotdeauna înainte. Niciodată, nici un ban, datorie. Chiar în perioadele cele mai negre. La Courbevoie, de atîtea griji și renunțări, mama începuse să tușească. Nu mai contenea. Ceea ce a salvat-o a fost siropul de melci și metoda Raspail.

Cu un stil ca al lui, tata era mereu bănuit de domnul Lampreinte de tot felul de ambiții ascunse.

Din grădina doicii mele de la Puteaux se vedea tot Parisul. Cînd venea să mă vadă, vîntul îi zbîrlea mustața tatei. Asta e prima mea amintire.

După falimentul în Mode de la Courbevoie, părinții au trebuit să tragă din greu ca să se poată pune pe picioare după acea faimoasă lovitură. Ea ca vînzătoare în magazinul bunicii și el cîte ore suplimentare putea face la „Cocinnelle". Și totuși cu cît el făcea mai multă paradă de stilul lui frumos cu atît Lampreinte îl găsea mai nesuferit. Ca să-și mai uite ranchiuna se apucase de acuarelă. Seara după cină. M-au adus la Paris. Îl vedeam seara tîrziu desenînd mai ales nave cu trei catarge, plutind pe ocean, purtate de vînt, în alb negru sau în culori. Se pricepea... Mai tîrziu, amintiri de la artilerie, o companie în galop, și apoi episcopi, pentru sutanele lor strălucitoare... Și, în sfîrșit, dansatoare cu coapse voluminoase... Mama prezenta un set, la prînz, traficanților de tablouri... Ea a făcut totul ca să trăiesc, de născut n-ar fi trebuit să mă nască.

După faliment, cînd se ducea la bunica în rue

Montorgueil, scuipa citeodată sînge dimineața, aranjînd vitrina... Își ascundea batistele. Bunica intervenea... „Clémence, șterge-ți ochii ! Ce rost are să plîngi ?“.... Ca să ajungă la timp se sculau în zori, o luau prin Tuilleries, ea după ce termina gospodăria, el de făcut paturile.

Cît era ziua de lungă nu-mi plăcea nimica. Rar se întîmpla să nu plîng o bună bucată de timp după-amiaza. Primeam mai multe palme decît zîmbete, la magazin. Îmi ceream iertare pentru orice, îmi ceream iertare pentru toate...

Trebuiau să se ferească de furt și de spart, nimicurile lor erau foarte fragile. Făceam praf fără să vreau tone de mărunțișuri. Și astăzi cînd văd „antichități“ mi se face greață și totuși asta ne era pîinea... Cîtă tristețe în aceste rămășițe ale timpului... oribile, scălîmbe. Le vindeam de voie, de nevoie. Totul se obținea aiurind de cap clientul. Sminteau cumpărătorul sub cascada minciunilor, incredibilele avantaje... fără cruțare... În fața argumentului el trebuia să cedeze... să-și piardă bunul simț... Pleca pe ușă năuc, cu ceașca Louis XIII în buzunar, cu evantaiul fals ajur stil „bergère“, ambalat într-o hîrtie mătăsoasă. Cîtă greață îmi făceau toate aceste persoane mari care se duceau acasă cu asemenea porcării, era de neînchipuit...

Carolina, bunica, se ațînea în timpul lucrului lîngă „Fiul risipitor“, o enormă tapiserie. Ce ochi avea Carolina pîndind mîinile. Clienta, o păcătoasă de cele mai multe ori, cu cît e mai bine îmbrăcată, cu atît e mai hoață. Un mic contrapunct Chantilly dispare cît ai zice peșteîntr-un manșon bine antrenat.

Nu ne căldam în lumini în magazin... Și iarna mai ales era foarte periculos din cauza volanelor, catifelelor, blănurilor, turniurilor, care le făceau de trei ori mai groase în coapse... a feluritelor boa care șerpuiau de pe umeri... și a unduitoarelor valuri de muslină... Păsări în țînută de mare doliu... Clienta își dă ifose, împinge grămezile de trențe, cotcodăcește, se răzgîndește... răvășește... Smulge de ici, de colo, cîrtind, mereu... agresivă din pură plăcere. Ca să i se ghicească poftele, căscau bine ochii, era de unde alege... Bunica era într-un du-te vino continuu, smulgînd mereu cîte ceva din vraful de boarfe din salonul de vînzare... Aducea de toate, pînze în ulei, ametiste, candelabre stufoase, tiuluri brodate în cascade, cabosoane, potire, păsări împăiate... armuri și umbreluțe de soare, orori aurite din Japonia și cupe de mai departe încă, și alte chestii și marafeturi fără nume sau cu un nume niciodată știut.

Clienta e foarte ațițată de această comoară de hîrburi. În spatele ei se adună o ceată de gură-cască. Se împing, fac gălăgie, se frămîntă... Dar ea intră numai ca să se intereseze. Dacă plouă vine să se adăpostească. Cînd se plictisește, o șterge cu o vagă promisiune. Și atunci dă-ți duhul să aduni tot calabalîcul. În genunchi, de-a bușelea, scotocesc pe sub mobile. Dacă nu lipsește ceva... batiste... bibelouri... Și scot apoi un suspin de ușurare. Mama amuțită se prăbușește de oboseală, își masează piciorul plin de cîrcei, de cît s-a fredonat. Și iată din umbră ivindu-se clientul rușinos, vrea și el să vîndă un obiect, o amintire de familie, îl desfășoară din jurnal. Îi oferă pe el mai nimic. Au să-l spele la chiuveta din bucătărie. O să i-l plătească mîine dimineață. O șterge abia zicînd „la revedere“... Omnibusul Pantheon. — Courcelle trece în trombă ștergînd pragul prăliei.

Tata vine și el de la birou, se uită în fiecare minut la ceas. E nervos. Trebuie să ne grăbim. Își scoate pălăria. Își pune cascheta lui de biciclist.

Trebuie să ne mîncăm tăițeii în grabă și s-o ștergem la comisioane.

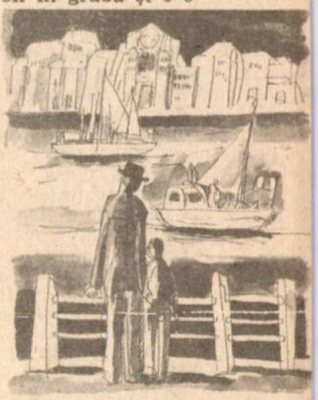

Stingeam lumina în prăvălie. Mama nu știa să gătească, făcea și ea acolo o bălmăjeală. Cînd nu era supa cu crutoane, sigur erau tăiței, „macaroni“. Cu care ne îndopa fără milă. După ce-i înghițeam rămîneam o secundă tăcuți, cît să se reculeagă stomacul. Mama încerca să ne distreze, să risipească jena. Dacă nu-i răspundeam la întrebări insista binevoitoare : „Știi, sînt dați prin unt !“ Lumina becului de gaz papion ne venea de dincolo de tapiserie. În farfurie nu se vedea nimic. Stoică, mama își mai umplea o dată farfuria cu tăiței, ca să ne îndemne și pe noi... Ca să nu-i verși pe loc, trebuia numaidecît să dai pe gît un pahar de vin roșu.

Cămara de alimente servea și de spălătorie și de debara pentru tot soiul de hărăbăi... Stive, vrafuri... Adevărate orori, tot ce nu se mai putea vinde, rafistola sau nici măcar arăta. Din ferestruici pînze de păianjeni atîrnau pînă-n crătițile cu mîncare. Fusese părăsită acolo nu știu prin ce împrejurare o plită de grădină cu un horn uriaș, care ocupa jumătate din spațiu. La sfîrșit întindeam farfuria ca să gustăm dulceața.

Un decor de muzeu împuțit.

De cînd cu retragerea de la Courbevoie, bunica și tata nu-și mai vorbeau. Vorbea mama, în schimb, fără încetare, ca să-i împiedice să-și arunce în cap tot ce le venea la îndemînă. Dovediți tăiței, gustată dulceața, o porneam la drum. Obiectul îl luam într-o boccea. Era vorba mai întotdeauna de o mobilă de salon, o măsuță, citeodată chiar una cu oglindă. Tata o ridica pe ceafă și o întindeam spre Concorde. Cam de pe la **Fontaine Gicleuse** începea să-mi fie frică de el. Urcam pe Champs-Elysée printr-un întuneric compact. Gonea ca un hoț. Nu mă puteam ține după el. Ai fi zis că vrea cu orice chip să mă piardă pe drum.

Aș fi vrut să vorbească cu mine, dar el mîriia numai înjurături la adresa necunoscuților. Ajungînd în l'Etoile, numai o apă, ne trăgeam o secundă sufletul. În fața imobilului clientului trebuia să căutăm „intrarea de serviciu“.

Cînd își făcea comisioanele la Auteuil, tata era mai amabil. Își scoatea mai rar ceasul. Mă urcam pe parapet și el îmi vorbea despre remorchere... faruri... semnalele pe care le schimbau între ele convoaiele. Va ajunge curînd și la „Point du jour“ ! Admira ambarcațiunea ușoară, gîfîind. Îi uram succes în manevrele de ancorare...

Dar în serile în care trebuia să ajungem la Ternes era infernal, mai ales dacă dădeam în drum peste gagici... Avea oroare de ele... Încă de la plecare era furios. Îmi aduc bine aminte că odată ne duceam în **rue Demours**. În fața bisericii îmi trăznì o palmă și-mi împinse furios un picior în fund, ca să trec fuga strada. Ajungînd la clientă, nu-mi mai puteam stăpîni

plînsul. „Spurcăciune mică, făcea el, vezi să nu-ţi dau eu una acuş ca să ai de ce plînge !...“ Venea în spatele meu ducînd deasupra capului gheridonul. Mai întîi n-am nimerit uşa. Servitoare se iţeau curioase pe la uşi... Eu răgeam ca un viţel... O făceam într-adins ! Vroiam să turbeze de furie ! un scandal în toată legea ! În sfîrşit găsim soneria pe care o căutam. Ne primeşte menajera. Îi e milă de mine. Stăpîna se iveşte şi ea, foşnindu-şi volanele : „O, ce copil uricios şi obraznic ! Îl supără pe tata !“ El nu mai ştie unde să se ascundă de ruşine. S-ar fi băgat într-un sertar. Clienta vrea să mă consoleze. Toarnă un păhăruţ de coniac tatei. Şi-i zice : „Te rog, lustruieşte-mi măsuţa ! Cu ploaia de afară, mi-e frică să nu se păteze...“ Menajera îi dă o cîrpă. El se pune pe treabă. Doamna îmi oferă o bomboană. O urmez în camera ei. Vine şi menajera. Clienta se lasă într-o rînă printre dantele. Îşi ridică brusc haina de casă şi-mi arată coapsele uriaşe, dosul şi un muşuroi sălbatic împăroşat... se mîngîie cu degetele, şi-l îndoaie...

„Ia priveşte aici, puişor !... Vino, drăguţule !... Pupă aici !“ Mă invita cu o voce foarte dulce... nu mi se vorbise niciodată aşa...

Servitoarea nu se mai putea ţine de rîs. Asta m-a împiedicat să mă apropii. Am fugit în bucătărie. Nu mai plîngeam. Tata primi un bacşiş. Nu îndrăznea să-l bage în buzunar, stătea şi se uita la el. Servitoarea tot mai rîdea : „Ei, ce-i ? Nu-l vrei ?“ îi făcea. El a ţişnit pe scară. Uitase de mine, alergam după el pe stradă : „Tată ! Tată !“ abia în Place des Ternes l-am ajuns. Ne-am aşezat. Era frig. Nu mă săruta el prea des. Mă strîngea doar de mînă.

„Da, fiule !... Da, fiule !...“ repeta aşa ca pentru el... privind fix înaintea lui. Avea suflet în fond. Şi eu aveam. Dar viaţa nu e o problemă de suflet. Ne-am întors direct în **rue de Babylone.**

Tata era foarte circumspect cu jocurile imaginaţiei. Vorbea singur prin colţuri. Se ferea să se lase în voia lor... Dar în sine probabil că fierbea...

Se născuse la Hávre. Ştia totul despre corăbii. Un nume îi venea adesea în minte, cel al căpitanului Dirouane care comanda nava „Ville de Troia“. L-a văzut plecînd cu ea, luînd-o din loc din bazinul **la Barre**. De întors nu se mai întorsese niciodată. Se pierduse cu bunuri şi suflete în largul Floridei. „O magnifică navă cu trei catarge !“

Un alt nume, „Gondriolan“, o navă norvegiană supraîncărcată care desfundase o ecluză... Povestea despre eroarea manevrei de ancorare... Oripilat chiar după douăzeci de ani... Indignat... Apoi se retrăgea într-un colţ. Să-şi rumege, a cîta oară, gîndurile.

Fratele lui, Antoine, era cu totul altceva. Îşi retezase cu brutalitate toate avînturile spre hoinăreală, într-un fel cu adevărat eroic. Se născuse şi el aproape de Marele Semafor... Cînd tatăl lor, profesorul de retorică, muri, el se grăbi să intre la „Măsuri şi greutăţi“, un loc cu adevărat stabil. Ca să fie şi mai sigur se însură chiar cu o domnişoară de la „Statistică“. Dar tot îl mai chinuia dorul depărtărilor... Tot mai simţea vîntul în nări, încă nu se ghemuise destul, deşi se făcea din ce în ce mai mic.

Venea de Anul Nou cu nevastă-sa să ne vadă. Făceau atîtea economii, mîncau atît de prost, nu vorbeau niciodată cu nimeni, că în ziua în care a murit, moartea lor fu o surpriză, în cartier nu mai găseai unul care să-şi aducă aminte de ei. Au sfîrşit francmasonii, el de un cancer, ea de abstinenţă. Am mai întîlnit-o pe nevastă-sa, Blanche, la Butte-Chaumont.

Acolo îşi petreceau întotdeauna vacanţele. Le-au trebuit totuşi patruzeci de ani de viaţă în comun, ca să se sinucidă.

Sora tatei, mătuşa Hélène, nu le semăna. Ea şi-a luat zborul cu tot vîntul în pînze. A ajuns hoinărind pînă în Rusia. La Saint-Petersburg făcea trotuarul. La un moment dat avea totul, trăsură, trei sănii, un sat numai pentru ea, botezat cu numele ei. A venit în două rînduri în Pasaj să ne vadă, înţolită, superbă ca o prinţesă fericită, ce mai calea-valea. A sfîrşit tragic, împuşcată de un ofiţer. Nu putea rezista ispitei. Era toată numai hoit, dorinţă, muzică. Pe tata îl apucau pandaliile numai cînd se gîndea la ea. Mama, auzind de moartea ei, a conchis : „Oribil sfîrşit ! Dar aşa sfîrşeşte o egoistă !“

Îl mai aveam şi pe unchiul Arthur, nici el un model ! Voluptăţile cărnii îl luaseră şi pe el înainte. Dar tata simţea pentru el un fel de atracţie, o slăbiciune. A trăit ca un adevărat boem, în marginea societăţii, într-o chiţimie, în concubinaj cu o chelnăriţă. Ea lucra într-un restaurant, vizavi de Şcoala Militară. Datorită ei, să spun cinstit, mînca pe săturate. Era un petrecăreţ cu bărbuţă, pantalon velur, pantofi ascuţiţi, ţigaretă. Nu-i păsa. Se dădea în vînt după cuceriri. Se îmbolnăvea adesea şi foarte grav, mai ales cînd venea vremea să plătească chiria. Zăcea opt zile cu muierile pe lîngă el. Mergeam uneori în cîte o duminică să-l vedem, dar nu se purta cum trebuie, mai ales cu mama. O lua în rîs. Asta îl scotea din sărite pe tata. Ieşind îl trimitea la toţi dracii. Se jura că n-o să mai dea pe acolo.

„Zău şi Arthur ăsta, ce mitocan !...“ Şi totuşi mai veneam. Sub o ferăstruică, pe o planşetă uriaşă, desena yachturi înspumate, genul lui, înconjurate de pescăruşi... Din cînd în cînd se mai îndemna pentru cîte un catalog de expoziţie, dar avea atît de multe datorii că-i pierea tot cheful. Vesel era numai cînd nu făcea nimic.

Din apropiere se auzeau trompetele cavaleriei. Arthur ştia pe de rost toate cîntecele. Relua fiecare refren. Şi mai inventa şi altele, pipărate. Buna mea mamă făcea numai oh ! oh ! Tata era indignat din pricina vîrstei mele prea fragede.

Dar cel mai neisprăvit din familie era desigur unchiul Rodolphe, şi smintit de-a binelea. Surîdea uşor cînd îi vorbeai. De răspuns îşi răspundea numai lui. Şi aşa ore întregi. Nu vroia să trăiască decît la aer. N-a vrut să audă niciodată de magazin, birou, pază nici de zi, nici de noapte. Prefera să mănînce afară pe o bancă. N-avea încredere în locurile închise. Trebuia să-i fi fost tare foame ca să dea pe la noi. Trecea mai ales seara. Şi asta din pricină că îndurase prea multe eşecuri.

Hamalicul pe care-l făcea prin gări era o meserie de antrenament. A practicat-o mai mult de douăzeci de ani. El ţinea legătura cu „Urbanele“, a alergat cît a putut toată viaţa ca un iepure după trăsuri şi bagaje. Sfîrşitul vacanţelor era punctul lui de vîrf. Munca asta îi trezea

și pofta de mîncare, dar mai ales setea... Se împăca bine cu vizitiii. La masă era întotdeauna vesel. Se ridica ținînd paharul în mînă, ciocnea și începea să cînte... Se oprea la jumătate... Îl umfla rîsul fără motiv și-și murdărea șervetul...

Îl duceau acasă. Dar din rîs nu se mai oprea. Locuia în **rue Lepic** la **„Rendez-vous du Puy-de Dôme"**, într-o cămăruță care dădea cu ferestrele înspre curte. Înăuntru, nici tu masă, nici tu pat, tot calabalîcul era întins pe jos. În vremea Expoziției făcea pe Trubadurul. Își prezenta numărul la „Vieux Paris", pe chei, în fața bodegilor de mucava. Fustanela era făcută din trențe de toate culorile. „Intrați să vedeți **Evul mediu** !" se-ncălzea răcnind și bătîndu-și talpa de pămînt. Seara cînd venea la cină, așa împopoțonat ca de carnaval, mama îi făcea o buiotă. Îi era mereu frig la picioare. Dar pînă la urmă tot el a complicat lucrurile pentru că s-a apucat să trăiască cu o „saltimbancă", Rosine, care aduna lumea la cealaltă poartă, ținîndu-se de scamatorii, într-o baracă de hîrtie pictată. O nenorocită care-și scuipa plămînii. N-a durat nici trei luni. A murit chiar în camera lui de la „Rendez-vous". N-a vrut să se despartă de ea. Venea în fiecare seară și se culca lîngă ea. A închis ușa. Numai mirosul de hoit i-a făcut pe oameni să bage de seamă. Și el s-a înfuriat. Nu înțelegea că lucrurile sînt pieritoare. Au îngropat-o cu forța. Vroia s-o ducă el însuși pe o „chingă" pînă la Pantin.

În sfîrșit, și-a reluat slujba în fața Esplanadei, mama era indignată : „Îmbrăcat atît de subțire, pe un frig ca ăsta, crimă curată, zău așa !". Singurul lucru care-o necăjea pe mama era că nu-și punea pardesiul. Avea unul de la tata. Mă trimiteau pe mine să văd, pentru că nu aveam încă vîrsta și puteam trece fără să plătesc. Era acolo, după gard, în costumul lui de trubadur. Surîdea din nou, Rodolphe „Bună ziua, îmi zicea, bună ziua, nepoate !... Ia zi, o vezi pe Rosine a mea ?...". Și-mi arăta cu mîna un punct, undeva dincolo de Sena, în cîmp... în ceață... „O vezi ?". Îi ziceam „da". Nu-l contrariam. Pe ai mei îi liniștem. Vesel, nevoie mare, Rodolphe !

Prin 1913, cam pe la sfîrșitul anului a plecat cu un circ. N-am mai aflat ce s-a întîmplat cu el. Nu l-am mai revăzut niciodată.

Am părăsit **rue de Babylone** ca să deschidem o prăvălie, să ne mai încercăm norocul o dată, în Passage des Bérésinas, între Bursă și Bulevarde. Locuiam deasupra, un apartament etajat, trei camere legate între ele printr-o scară-tirbușon. Mama, șonticăind, urca și cobora necontenit. Ta ! Pa ! Tam ! Se agăța de balustradă. Tata auzind-o se crispa. Era și așa destul de nervos din cauza orelor care parcă nu mai treceau. Se uita tot timpul la ceas. Și peste toate și mama cu piciorul ei, turba tata din te miri ce.

Sus, ultima odaie, spînzurată deasupra prăvăliei, în aer adică, închisă cu bare de frica hoților și a pisicilor. Era camera mea și tot aici tata desena după ce se întorcea de la comisioane. Își migălea acuarelele și cînd termina se făcea că pleacă, vroia să mă prindă frecîndu-mă... Se oprea pe scară. Numai că eu eram mai viclean decît el. Nu m-a surprins decît o singură dată. Găsea oricum motiv să-mi tragă cîte o chelfăneală. Între noi doi era o veșnică bătălie. Pînă la urmă îi ceream iertare că fusesem obraznic... Așa, de comedie, pentru că nu era adevărat.

El era cel care întotdeauna avea ceva de obiectat. După ce mă bătea, rămînea un timp contemplînd prin grilaj stelele, aerul, luna, noaptea de deasupra capului. Era turnul lui de observație. Știam. Comanda Atlanticul.

Dacă mama îl întrerupea și-l chema jos, începea să înjure. Se ciocneau unul de altul în întuneric, în casa strîmtă a scării, între primul și al doilea etaj. Încasa și ea o bătaie și o cascadă de înjurături. Ta ! Ga ! Dam ! — Ta ! Ga ! Dam ! scîncind din cauza loviturilor cobora pînă la subsol să-și aranjeze marfa. „M-am săturat de atîta pisălogeală ! Ce, am omorît pe tata ?" Întrebarea urlată zguduia șandramaua. Se înfunda în bucătăria strîmtă să dea pe gît un pahar de vin roșu. Noi nu mai suflam. Avea liniște după pofta inimii.

În timpul zilei stăteam cu bunica, ea mă învăța să citesc. Nici ea nu prea știa, învățase și ea tîrziu cînd avea copii mari. Nu pot spune că era tandră și afectuoasă, dar vorbea puțin și asta era un cîștig enorm ; și nici nu-mi aduc aminte să mă fi pălmuit vreodată. Îl ura pe tata. Nu-l putea suferi, cu studiile lui, cu marile lui scrupule, cu furia împotriva tăițeilor și toată tamburinada lui de pisălog. Fiică-sa era o imbecilă că se măritase cu un asemenea idiot care cîștiga șaptezeci de franci pe lună la Asigurări. Cît despre mucea de mine, nu prea știa ce să creadă, mă studia încă. Era o femeie de caracter.

În Pasaj ea ne-a ajutat cît a putut cu ceea ce-i mai rămăsese din negoțul ei de haine vechi. Nu aprindeam decît o vitrină, singura pe care o puteam aranja. Mergea greu cu bibelourile, marfă care îmbătrînește prost, marfă soioasă, să nu dai o ceapă degerată, nu scăpai de sărăcie cu ea. Nu rezistam decît strîngîndu-ne de la toate... mîncînd tăițeii și punînd amanet cercelii mamei la fiecare sfîrșit de lună... Ciorba noastră cea de toate zilele nu se ținea decît într-o ață...

Mai făceam ceva bani cu reparațiile. Le angajam la orice preț, mai ieftin decît oriunde. Le livram la orice oră. Pentru patruzeci de centi beneficiu băteam parcul Saint-Maure, dus și întors.

„Pentru cei vrednici, nimic nu-i prea greu !" remarca mama în glumă. Tăria ei era optimismul. Și totuși doamna Héronde ajunsese prea de tot cu întîrzierile. De fiecare dată cînd trebuia s-o așteptăm eram pe punctul de-a crăpa cu toții. De la ora cinci, de cînd se întorcea de la birou, pe tata îl apuca tremuriciul de teamă, nu mai lăsa ceasul din mînă.

„Ce ți-am spus eu de-atîtea ori, Clémence ?... Dacă o jefuiesc hoții pe femeia asta, ce ne facem ?... Bărbatu-său e în stare să vîndă totul !... Nu se mai dă dus de la bordel, știu eu ce spun !... E clar ca lumina zilei !"

Urca la etajul trei. Și de acolo de sus continua să urle. Apoi se repezea din nou în prăvălie. În ceea ce privește șandramaua noastră, ea semăna cu un acordeon. Amplifica totul de sus în jos.

Alergam s-o pîndesc pe doamna Héronde pînă în **rue des Pyramides**. Dacă n-o zăream apropiindu-se cu bocceaua ei mai mare decît ea, mă întorceam în galop tremurînd din tot corpul. Şi iar o luam la goană. În sfîrşit, ajunşi la capătul puterilor, siguri de-acum că se pierduse cu suflet şi cu bagaj, dădeam peste ea în **rue Thérèse**, abia suflînd în vîrtejul de lemn, cocîrjată sub greutatea pachetului. O trăgeam pînă-n Pasaj. În prăvălie se prăbuşea. Mama mulţumea lui Dumnezeu. Tata nu voia să fie de faţă. Urca în odăiţă, zornăindu-şi ceasul la fiecare pas, încerca să prindă curaj. Îşi pregătea altă panică şi „potopul" care n-avea să-nţîrzie... Se antrena...

Dar la familia Pinaise ne-am ars ! M-am dus cu mama să-i prezentăm un set de ghipură, un cadou de nuntă. Stăteau într-un palat vizavi de Pont Solférino... Îmi aduc aminte de ceea ce m-a uimit pe loc... Vasele de porţelan, atît de înalte, atît de largi, că te puteai ascunde în ele. Răspîndite peste tot. Erau foarte bogaţi oamenii aceia. Ne-au invitat în salon. Erau de faţă frumoasa doamnă Pinaise şi soţul ei... ne aşteptau. Ne-au primit cu multă amabilitate. Mama îşi desface pe loc bazarul în faţa lor... direct pe covor. În genunchi, e mai comod. Răguşeşte vorbind, speră să dea lovitura. Dar ei o tărăgănează, nu se hotărăsc, fac mutre şi mofturi.

Într-un capot plin de funde, doamna Pinaise se lasă nonşalant pe un divan. El mă trece pe la spate, îmi dă cîteva palme prietenoase, mă mîngîie... Mama pe jos, se dă de ceasul morţii, apucă, flutură marfa. De efort i se desface cocul, sudoarea-i năclăieşte faţa. Te ia frica, dacă o vezi ! Abia-şi mai trage sufletul ! se agită ca seoasă din minţi, îşi ridică ciorapul, îi cade cocul... peste ochi.

Doamna Pinaise se apropie din nou. Se distrează, agasîndu-mă, amîndoi. Mama vorbeşte întruna. La nimic nu folosesc flendurile ei. Sînt gata să fac pe mine. O străfulgerare, am văzut-o pe doamna Pinaise. A furat o batistă. A ascuns-o între sîni. „Vă felicit, doamnă ! aveţi un copil tare drăguţ !..."

Jucau o comedie, nu aveau nevoie de nimic de fapt. Am împachetat repede totul la loc. Mama e numai o apă şi totuşi suride. Nu vrea să supere pe nimeni... „Altădată, poate !... se scuză ea politicos. Sînt dezolată că nu v-a plăcut nimic !...".

În stradă, în faţa porţii, m-a întrebat şuşotind dacă am văzut-o furînd batista şi băgînd-o în corset. Am răspuns că nu.

„Tata o să se-mbolnăvească de supărare! E o batistă «în garanţie», pe care trebuie s-o dăm înapoi! «ajur valencian!». E de la familia Grégués ! Nu e a noastră ! Ce crezi ? Dacă i-aş fi cerut-o înapoi, o pierdeam de clientă!... şi odată cu ea pe toate prietenele ei!... Ce scandal ar fi ieşit!...". „Clémence, tu-mi ascunzi ceva! Se vede după ochi! Eşti verde la faţă şi descompusă! Comisioanele au să te omoare!...".

Au fost primele cuvinte cu care ne-a întîmpinat tata.

Ca să nu piardă ceasul din ochi îl agăţase în bucătărie deasupra tăiţeilor. Se uita la mama... „Te-ai îngălbenit de-a binelea, Clémence". Îl bătea gîndul să termine cu ouăle, tocana, pastele... Să termine cu oboseala şi cu viitorul. Nu-i mai trebuia nimic.

„Mă duc să pregătesc ceva de mîncare" propune ea. Dar el nu mai vrea s-o vadă atingîndu-se de nimic... O scîrbă şi mai mare îl apuca numai văzînd-o forfăind prin mîncare... „Ai mîinile murdare! Ia uită-te la tine! Eşti ruptă de oboseală!". Ea punea masa. Scăpa o farfurie. El se repezea s-o ajute. Dar în şandramaua noastră era atît de strîmt că te loveai de toate. Masa se clătina, scaunele începeau să joace. Totul era vraişte. Se ciocneau unul de altul. Se ridicau plini de cucuie. Şi iar începeam să ne halim prazul în ulei. Era momentul mărturisirilor...

„Şi zi aşa, biata de tine, n-ai vîndut nimic?... Toată osteneala a fost aşa de florile părului?...".

Ce mai suspina, săracul. I se făcea milă. Ne prevedea un viitor de căcat, era ferm convins că nu aveam cum să mai scăpăm...

Ea îi spune atunci totul dintr-o suflare... Că i se furase o batistă... şi împrejurările...

„Cum ? Nu înţelegea. Şi n-ai strigat : săriţi, hoţii? te-ai lăsat astfel jefuită! rodul muncii noastre?!". Nu-şi mai încăpea în piele atît era de furios... Vestonul îi plesnea pe la încheieturi... „Îngrozitor!" vocifera. Mama continua să schiaune un fel de scuze... El nu mai asculta. Înşfăcă un cuţit şi-l împlîntă în farfurie, fundul plezneşte, zeama tăiţeilor se prelinge peste tot. „Nu! Nu! Nu mai pot!". Se plimbă, se zbuciumă, apucă bufetul Henri III. Îl scutură ca pe un prun... O avalanşă de farfurii...

Doamna Méhon, corsetiera, cea cu prăvălia vizavi de noi, se apropie de fereastră ca să se distreze în voie. Duşmanca noastră cea mai înverşunată, ne urăşte de cînd ştiu. Familia Perouquière, buchiniştii, cu prăvălia lor la două case mai sus de-a noastră, deschid fără să se sinchisească fereastra. Stau cu coatele în vitrină. Mama o s-o încaseze, asta-i sigur. Din partea mea, nici o preferinţă. Cînd e vorba de scandaluri şi inepţii sînt amîndoi la fel. Ea loveşte mai puţin tare, dar mai des. Care mi-ar place mai mult să fie ucis? Tot tata cred.

Nu mă lăsau să mă uit. „Urcă în camera ta, măgarule, du-te la culcare! Fă-ţi rugăciunea!...".

Rage, se învineţeşte, explodează, o să dărîme bucătăria... Dacă-i scoate şi cuiele, nu mai nămîne nimic... Se duce dracului tinicheaua... pocneşte... sar aşchii... răsună. Mama în genunchi imploră iertarea cerului... El răstoarnă cu o singură lovitură de picior masa peste ea... „Fugi, Ferdinand!" mai are timp să strige. Eu ţîşnesc ca ars, trec printr-o cascadă de pahare şi cioburi... Răstoarnă pianul, lăsat în gaj de o clientă... Şi-a pierdut minţile. Dă cu călcîiul în claviatură... care se face ţăndări... Şi apoi vine rîndul mamii s-o încaseze... O aud urlînd din camera mea...

„Auguste, lasă-mă, lasă-mă!..." şi apoi nişte bufnituri scurte...

Cobor un pic să văd... O tîrîie pe scări. Ea se agaţă. Îl apucă de gît. Asta o salvează. El îi dă un brînci de se duce de-a berbeleacul... săltînd de la un etaj la altul... ajunsă jos, se ridică... El o şterge prin magazin... Iese la plimbare... Ea se pune pe picioare... urcă în bucătărie. În păr are sînge. Se spală la chiveţă... Plînge... Se sufocă... Mătură toată casa... Cînd se întîmplă din astea, el se întoarce tîrziu... E din nou linişte...

Bunica își dădea seama că aveam și eu nevoie de distracții, că nu era sănătos să stau tot timpul în prăvălie. Și-i era și silă să-l tot audă pe tata urlîndu-și înepțiile. Așa s-a făcut că mi-a cumpărat un cățel, să am cu cc mă juca așteptînd clienții. Vroiam să mă port cu el cum se purta tata cu mine. Cînd rămîneam singur îi înfundam strașnice lovituri de picioare. Se ascundea gemînd pe sub mobilă. Se culca și-și cerea iertare. Făcea ca mine, exact.

Dar nu-mi plăcea să-l bat, parcă tot mai mult aș fi vrut să-l iau în brațe. În cele din urmă îl mîngîiam. Și atunci își scotea și el puța lui de cîine. Venea cu noi peste tot, chiar și la cinema, la „Robert Houdin", la matineu. Tot bunica plătea. Vedeam filmul de trei ori la rînd. Toate locurile aveau același preț, un frac, liniște sută la sută, fără fraze, fără muzică, fără litere, numai uruitul aparatului de proiecție. Ne duceam des, eram obosiți de toate numai de dormit și de visat nu. Ne duceam de cîte ori rula „Călătorie pe lună"... Îl știam pe de rost.

Adesea nu eram decît noi în sala cea mare, în primul rînd. La sfîrșit, plasatoarea ne făcea semn să evacuăm sala. Tot eu îi trezeam pe bunica și cîinele. Ne furișam prin mulțime, pe bulevarde, o tăiam prin gloată. Întîrziam de fiecare dată. Ajungeam cu sufletul la gură.

„Îți place?" mă întreba Carolina. Nu răspundeam, nu-mi plăceau întrebările intime. „Copilul ăsta e foarte închis" pretindeau vecinii.

În colțul Pasajului, la întoarcere, bunica îmi cumpăra de la negustoreasa cu sobița de mangal „Les Aventures Illustrée". Și tot ea mi le ascundea în chiloți, sub cele trei fuste groase. Tatii nu-i plăcea să mă vadă citind asemenea fleacuri. Pretindea chiar că te poate rătăci o asemenea lectură, că nu te pregătește pentru viață, că ar trebui mai degrabă să învăț alfabetul pe lucruri foarte serioase.

Curînd aveam să împlinesc șapte ani, aveam să merg la școală, nu trebuia să fiu zăpăcit... Curînd și ceilalți copii de prăvăliași vor merge la școală. Nu era vreme de fleacuri.

Întorcîndu-ne de la comisioane tata îmi ținea chiar mici predici despre seriozitatea în viață. Numai palmele totuși nu ajungeau.

Tata, bănuind că voi deveni hoț, urla ca-ntr-un trombon. Goliserm într-o zi împreună cu Tom zaharnița. Nu putea uita. Și mai aveam un păcat, eram mereu murdar la fund, nu mă ștergeam ca lumea, n-aveam timp, aveam o scuză, eram mereu foarte grăbiți... Mă ștergeam pe fugă, eram mereu cu o palmă restanță... Pe care mă grăbeam s-o evit... Lăsam ușa closetului deschisă ca să-i aud venind... Făceam caca precum o pasăre între două furtuni.

Țîșneam la celălalt etaj, nu mă mai găseau... Țurțurii se adunau la fund cu săptămînile. Îmi dădeam seama de duhoare și mă depărtam de oameni.

„E murdar ca un porc! Nu are nici un pic de respect pentru el. Nimic nu va ciștiga în viață! Toți patronii îi vor face vînt!...". Așa-mi vedea el viitorul, cu căcat în două.

„Pute!... Toată viața o să-l ducem în circă!...".

Tata vedea negru, vedea departe. Întărea totul pe latinește! „Sana... corpore sano...". Mama nu prea știa ce să răspundă.

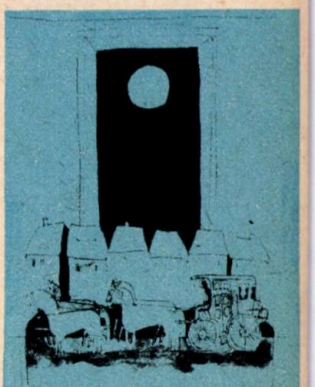

Un pic mai departe de noi în Pasaj era o familie de legători. Copiii lor nu ieșeau niciodată din casă. Mama lor, o baroană, de Caravals, așa se chema, nu vroia cu nici un preț ca plozii ei să învețe porcării.

Se jucau împreună tot anul în spatele ferestrelor, băgîndu-și nasul în gură și amîndouă mîinile deodată. În obraji, galbeni ca andivele.

O dată pe an doamna Caravals pleca singură în vacanță la verii ei din Périgord. Povestea cui vroia s-o asculte că rudele ei o așteptau la gară cu trăsura cu patru cai „hors concours". Treceau cu toții peste moșii nesfîrșite... pe drumul ce ducea la castel țăranii veneau în fugă să-ngenuncheze în fața lor... așa povestea...

Într-un an și-a dus și copiii. S-a întors singură, iarna, mult mai tîrziu ca de obicei, purtînd un doliu imens. Nu i se mai vedea fața de sub văluri. N-a explicat nimic. A urcat și s-a culcat. N-a mai vorbit cu nimeni.

Pentru copiii ei care nu ieșiseră niciodată din casă, schimbarea a fost fatală. Muriseră la aer!... O asemenea catastrofă a pus pe gînduri pe toată lumea. Din **rue Thérèse** pînă-n **Place Gaillon** nu s-a mai vorbit decît de oxigen... mai mult de o lună...

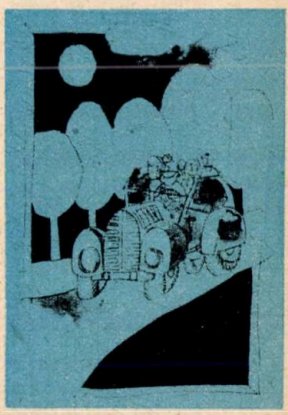

Noi însă aveam prilejul să mergem adesea la țară. Unchiul Edouard, fratele mamei, nu vroia decît să ne facă plăcere. El ne propunea excursii. Tata nu le accepta niciodată. El nu vroia să datoreze nimănui nimic, ăsta era principiul lui.

Era un modern unchiul Edouard, se ajunsese cu mecanica. Mai întîi că era foarte priceput, putea face orice cu mina lui. Nu era un cheltuitor, nu ne-ar fi îndemnat el la risipă, dar oricum fiecare ieșire costa vrînd nevrînd, destul de scump. „Cinci franci, cum zicea mama, se topesc văzînd cu ochii, numai cît ai scos capul afară!".

Trista istorie a familiei Caravals emoționase Pasajul atît de profund că trebuiau luate măsuri. Brusc s-a descoperit că toată lumea era

„palidă". Între prăvălii și magazine se schimbau sfaturi. Nu se mai gîndeau decît la microbi și la dezastrele infecției. Plozii au simțit din plin pe pielea lor, atenția înduioșată a familiei. Obligați, cum au fost, să dea pe gît porții de ulei de pește în doze mărite, întețite, în bomboane și sticluțe. La drept vorbind nici nu era cine știe ce... Numai că le făcea greață. Și mai verzui ca de obicei, nu se mai țineau pe picioare, untura le tăia orice poftă de mîncare. Pasajul, vă spun cinstit, era o cloacă fără seamăn, unde puteai crăpa încet dar sigur între urina cățeilor, balegă, scuipat și miros de gaz. Mai ceva decît într-o închisoare. În vitrine, jos, atît de puțin soare ajungea, că o luminare ar fi fost de ajuns să-l eclipseze. Toată lumea începu să se sufoce. Pasajul devenea conștient de propria lui axfixie!... Nu se mai vorbea decît despre viața la țară, de munți și de alte multe și mari minunății... Edouard s-a oferit din nou într-o duminică să ne ducă la plimbare pînă la Fontainbleu. În sfîrșit, tata s-a lăsat convins. El ne-a pregătit hainele și merindea.

Primul triciclu al lui Edouard era un monocilindru, bondoc ca un obuzier cu jumătate de cupeu în față.

Ne-am sculat duminică și mai de dimineață decît de obicei. M-au șters bine la fund. Am așteptat o oră la punctul de întîlnire din **rue Gaillon** să sosească drăcovenia. Nu era chiar atît de simplu s-o pornești. Au trebuit șase să împingă la ea cam de pe la Porte Bineau. I-au umplut rezervoarele. Jiclorul curgea pe toate părțile... Volanul sughița. De undeva dinăuntru se auzeau niște bubuituri care-ți băgau frica în oase. Au fost puse pe seama voleiului, a curelei de transmisie... Ne-am înhămat la ea cîte trei, cîte șase... În sfîrșit, o detunătură ne asurzi... Motorul începe să se învîrtă. A mai luat foc de vreo două ori... L-am stins rapid. Unchiul a zis : „Urcați, doamnelor ! Cred că s-a încălzit destul! Putem pleca la drum!...". Dar ca să stai acolo sus îți trebuia ceva curaj... Lumea se foia roată-mprejur. Băgați unul în altul, Carolina, mama și cu mine, atît de împopoțonați, atît de înțoliți, opintiți în boarfe și bagaje că numai limba-n gură o mai mișcam. Înainte de-a pleca încasasem o chelfăneală, așa, numai ca să nu cred că totul mi-e permis.

Tricarul se cabra, apoi cădea în bot... și se mai tîrîia preț de două, trei zgîlțîituri... Pocnea, sughița, de te lua frica... Lumea îngrozită se dădea înapoi... Gata, s-a zis cu ea, așa credeau... Dar pîrdalnica urca pe **rue Réaumur,** zdruncinîndu-se din toate încheieturile. Tata închiriase o bicicletă... Profita de urcuș ca să ne mai facă vînt din spate. Cea mai mică oprire ne-ar fi lăsat definitiv în drum. Trebuia să ne împingă din toate puterile... În **Square du Temple** am făcut popas. Apoi am plecat în trombă. Din mers, unchiul turna ulei direct din sticlă printre biele, lanț și tot bazarul. Firește că șiroia ca un pachebot. În cupeul din față criza e în toi... pe mama o doare burta. Dacă și-ar da drumul, obligîndu-ne să oprim, putea fi fatal pentru motor... s-ar strangula, și atît ne-ar trebui... Mama se stăpînește eroic. Unchiul călare pe monstrul lui, ca un scafandru păros, învăluit într-un vîrtej de funigei, ne implora pe deasupra volanului să ne ținem bine. Tata venea din urmă. Pedala din toate puterile ca să ne dea o mînă de ajutor. El era cel ce aduna toate piesele pe măsură ce ele se dezghiocau, pierzîndu-se pe drum, fărîme de frîne, buloane, șuruburi și chiar piese mai mari. L-auzeam înjurînd, blestemînd mult mai inversunat decît în scandalurile pe care le făcea de obicei.

Dezastrul depindea și de pavaj... Cel de la Clignancourt a făcut să ne sară trei lanțuri... Cel de la bariera Vanves era moartea arcurilor din față. Am pierdut toate farurile și claxonul prin hîrtoapele șantierelor de la Villette... Cam pe la Picpus și Grand'route am început să pierdem atîtea că tata nu mai prididea cu strînsul și le mai lăsa și-n drum.

Îl auzeam înjurînd în urma noastră, că venise „sfîrșitul lumii", că „avea să ne apuce noaptea"!

Tom mergea înainte, curul lui ne era punct de reper. Dar oricum el avea răgaz să facă pipi pe toate. Unchiul Edouard nu numai că era îndeminatec, dar știa să repare orice. Spre sfîrșitul excursiei noastre el ținea totul în mînă, mecanica toată o purta în vîrful degetelor, jongla între două zdruncinături cu piese și cilindrii, cîntă în crăpături ca-ntr-o trîmbiță. Era o minune să-l vezi făcînd pe acrobatul. Numai că la un moment dat pîrdalnica s-a deșertat de tot pe drum... Și atunci ne-am lăsat pe o coastă, și împleticit ne-am dus dracului într-o groapă. Plesnea din toate încheieturile, împroșca, fornăia pe fundul mocirlei.

Tata ne ajunse din urmă urlînd... Rabla a mai sforăit o singură dată! Puah!... Și asta a fost tot! S-a dezumflat complet, păcătoasa! Umpluse cîmpia cu mirosul ei grețos de păcură. Ne-am ridicat de pe catafalc... Am cărat totul pînă la Asnière. Acolo era garajul. Tata împingînd își încorda pulpele în ciorapii lui de lînă în dungi. Doamnele de pe margine își clăteau ochii. Mîndria mamei... Trebuia să răcim motorul, aveam pentru asta o găleată din pînză extensibilă. Tricatorul nostru era oricum mai ceva decît un cărucior de negustor ambulant. Tot împingînd la el ne-am făcut hainele trențe, atîtea cîrlige și chestii ascuțite ieșeau de peste tot.

La barieră unchiul și cu tata au intrat într-o circiumă să bea o bere, ei mai întîi. Eu și cu doamnele complet stroflocite, abia respirînd, pe o bancă din față, ne așteptam limonada. Toată lumea era scoasă din fire. Și pînă la urmă tot eu o încasam. Furtuna se dezlănțuia în familie. Auguste ținea să-și facă mica lui criză. Căuta un pretext. Sufla din greu și mîrîia ca un buldog. Numai eu puteam să i-l servesc. Ceilalți l-ar fi trimis la plimbare. Dăduse pe gît un pahar de pernod foarte tare. Nu prea avea obiceiul, era pentru el o extravaganță... Pentru că-mi rupsesem nădragii mi-a tras o bătaie pînă la urmă. Unchiul încerca să-mpace lucrurile, ceea ce-l înfuria și mai rău pe tata.

Întotdeauna cînd ne întorceam de la țară eu suferam cele mai aspre pedepse. Pe la bariere, ca întotdeauna, multă lume. Eu urlam cît mă ținea gura, dinadins ca să-l înfurii. Atrăgeam atenția tuturor, mă rostogoleam pe sub mese. Se făcea roșu de rușine. Nu putea să sufere să fie observat. Eu aș fi vrut să crape. Plecam ca niște bășinoși, îndoiți sub spăimoasa bazaconie.

Atîtea certuri se declanșau întotdeauna la întoarcerea din excursie că unchiul vrînd, nevrînd, a renunțat.

„Aerul face bine copilului! s-a zis, dar automobilul îl enervează!...".

În românește de
Maria Ivănescu

Desene de Sabin Ștefănuță

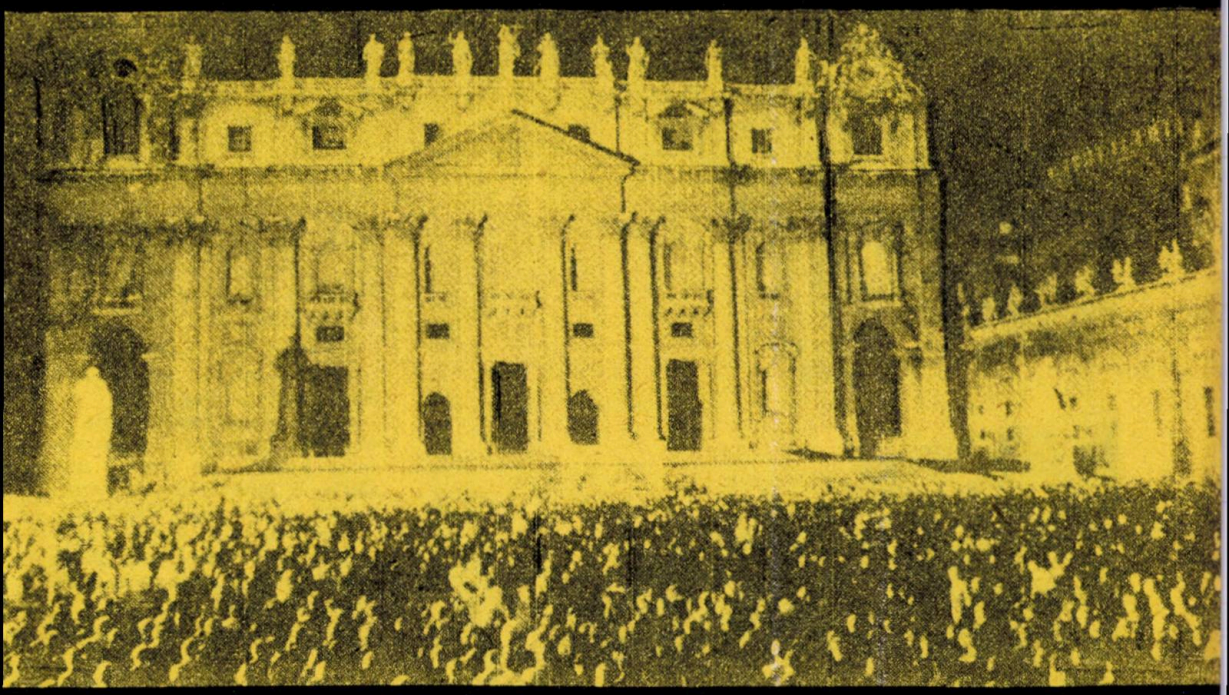

Roma, Piața Sf. Petru în după-amiaza zilei de 13 mai 1981...

Un atentat la viața papei după 455 de ani

O SUTANĂ ÎNSÎNGERATĂ

Roma, piața Sf. Petru, 13 mai 1981, după amiază...

„Popmobile", cum denumesc oamenii, dar mai ales ziariștii, mașina cu care circulă papa de la Roma, un jep decapotabil de construcție specială japoneză, aducînd foarte mult cu mașinile din seria ARO și avînd numărul de înmatriculare SCV-3, își face apa-

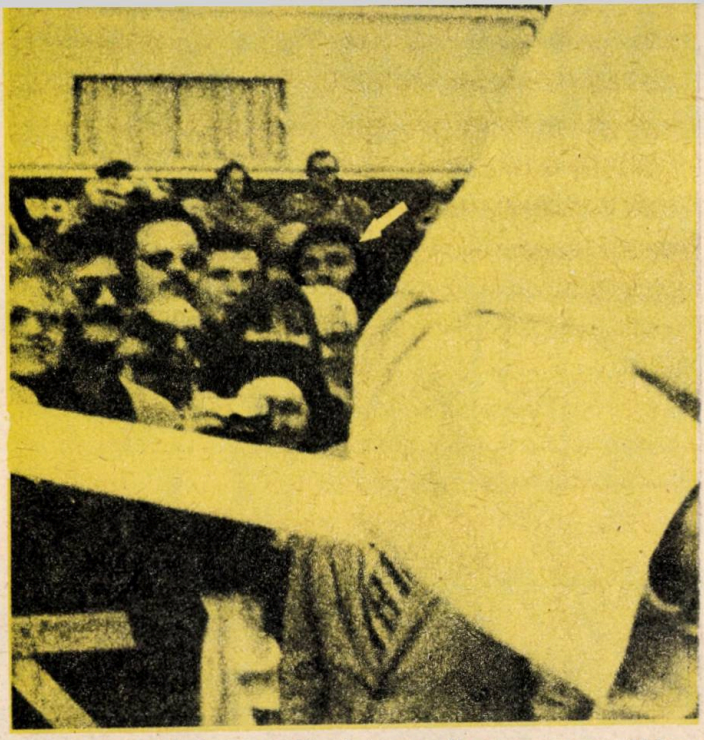

Intre cei veniți în Piața Sf. Petru se afla și un anume Mehmet Ali Agca.

riția în Piață prin poarta așezată în fața Basilicii Sfintul Petru.

Este o zi de miercuri și ca de fiecare dată în cea de a treia zi a săptămînii, papa iese în Piață pentru a se întîlni cu credincioșii și turiștii aflați în trecere prin „orașul etern". Protocolul este de fiecare dată același. Papa face două tururi în jurul Pieții pentru a saluta mulțimea venită să-l vadă și eventual să-l atingă, după care mașina se îndreaptă spre tribuna instalată în fața coloanelor Basilicii, de unde urmează să se adreseze mulțimii.

Este 13 mai 1981, orele 17,00. Iată-l acum pe papa efectuînd primul rond în jurul Pieții. Mulțimea îl aclamă, întinde spre el mîinile. El se apleacă, le atinge vîrfurile degetelor în timp ce mașina înaintează cu mers constant.

Între cei veniți în Piața Sfintul Petru se află și un anume Mehmet Ali Agca. Acesta îl fixează pe papă din față, apoi îl conduce cu privirea pînă cînd, fără voia lui, suveranul pontif îi întoarce spatele, mașina depășindu-l.

„Papamobile" își continuă drumul încet, uniform.

Începe cea de a doua tură în jurul Pieții, la capătul căreia papa urmează să urce la tribună pentru a rosti, de acolo, enciclica „Rerum Novarum", alcătuită de el însuși, în care se referea la problemele inegalității sociale, la nedreapta împărțire a lumii în bogați și săraci etc.

Acum papa salută mai departe mulțimea. Printre cei aflați în imediata apropiere a mașinii se află și familia Bertoli din Leriana, un sat aflat la 60 km. de Roma. Cu ei se află și micuța Sara, fiica lor în vîrstă de numai trei ani. Este blondă, cu părul pe cît de bogat, pe atît de ciufulit. Papa se apleacă, o ia în brațe și o sărută pe obraz. Sara este indiferentă, privește în altă parte, fără să fie cîtuși de puțin emoționată sau impresionată că o ridicase în brațele lui chiar papa de la Roma !

In vreme ce se desfășura această scenă devenită de-acum tradițională, însul cu numele Mehmet Ali Agca a scos din buzunar pistolul său de 9 mm. și l-a ridicat deasupra capetelor celor aflați în fața lui.

Cu un calm imperturbabil ia linia de ochire....

Papa o redă părinților ei pe micuța Sara, aplecîndu-se mult din mijloc... Gestul îl derutează pe însul cu pistolul.

Ora 17,19...

Ali Agca apasă pe trăgaci...

Răsună două împușcături. Sînt adresate papei, dar ele nimeresc două femei aflate în imediata apropiere a suveranului pontif. Ele sînt : Ann Odre, o americancă în vîrstă de șaizeci de ani, și Rosa Hall, o jamaicană de numai douăzeci și unu. Prima este rănită grav în stomac, cea de a doua ușor, în mînă...

Fetița Sara i-a salvat papei viața !

Dar e prematur să tragem concluzii !

Vine a treia împușcătură, a patra, a cincea...

Gloanțele nimeresc în plin. Unul lovește brațul drept al papei, altul degetul mîinii stîngi, al treilea însă pătrunde în abdomen, în regiunea ombiliculuí.

Papa încremenește pentru cîteva clipe, nevenindu-i parcă să creadă, apoi picioarele refuză să-i mai susțină corpul. Este prins puternic de brațe de secretarul său personal, părintele Stanislaw Dziwicz, și de valetul său de cameră, Andrea Guguel.

In dreptul abdomenului papei, sutana albă se umple de sînge, o pată roșie care se lățește văzînd cu ochii. Ambele mîini îi sînt năclăite de sînge.

Papa este mai departe conștient. Este susținut mai departe pe brațe de cei doi și de alți cîțiva inși din garda personală. In felul acesta ei îl apără de eventualele gloanțe care ar putea fi încă trase.

Nimeni nu știe dacă starea papei este gravă...

Francesco Passanisi, inspectorul general al poliției Vati-

canului, ordonă scurt şoferului, poliţist şi el, să pornească de urgenţă spre spital prin poarta din dreapta Basilicii, unde o ambulanţă specială este gata de pornit în cursă.

Pînă în acest moment nimeni din cei prezenţi în Piaţă nu a realizat ce anume s-a întîmplat, în afara celor din imediata apropiere a papei, bine-înţeles. Prima care şi-a dat seama de cele întîmplate a fost Letizia, o călugăriţă, franciscană de la mănăstirea Grotta Sarrata, care se găsea în apropierea lui Ali Agca.

— Arestaţi-l ! El a tras, arestaţi-l ! strigă Letizia.

Strigătul ei avu efectul unui trăznet. În cîteva clipe Piaţa Sfîntul Petru este animată de o vie emoţie :

— S-a tras asupra papei ! S-a tras asupra papei ! erau cuvintele care zburau acum peste întinsa Piaţă. Acestea erau, de altfel, şi cuvintele care au început să facă ocolul pămîntului.

În dreptul porţii de bronz cîţiva carabinieri reuşesc să-l prindă pe Mehmet Ali Agca, ferindu-l de mulţimea dezlănţuită, capabilă să-l linşeze...

În ambulanţă fiind, papa murmura din ce în ce mai stins : „Perche l'hanno fatto ! Perchè l'hanno fatto ? — de ce au făcut-o ?

Nimeni nu ştie însă de ce au făcut-o...

Ambulanţa goneşte spre Spitalul Gemelli...

Ore de aşteptare încordată

Mulţimea nu părăseşte spaţiul Pieţii. Dimpotrivă, continuă să vină şi alţi oameni care aflaseră între timp de atentat. O fi grav ? O să scape ? Dar dacă a murit în drum spre spital ? iată semnele de întrebare care planau deasupra marii Pieţe din Roma.

Clipele de înfrigurare, de încordată aşteptare se prelungesc, se prelungesc.

Papa o ridică în braţe pe micuţa Sara Bertoli (sus) ● Un primplan cu Sara Bertoli, „fetiţa care a salvat viaţa papei". (jos)

Nici un comunicat, nici o veste...

La Spitalul Gemelli o echipă de remarcabili chirurgi italieni condusă de dr. Francesco Cruciti, cărora li s-au adăugat alţi doi eminenţi chirurgi, unul din Franţa, celălalt din Statele Unite, încep o muncă grea, de peste cinci ore...

După deschiderea cavităţii abdominale urmează un control amănunţit al tuturor organelor interne din regiune. Doctorii respiră uşuraţi : nu a fost atins nici unul din organele vitale !

După ce întreaga cavitate abdominală este tratată cu o soluţie antiseptică, papei i-au fost monitorizate toate funcţiile vitale.

Mulţimea adunată în Piaţa Sfîntul Petru continuă să aştepte. Se lasă noaptea, dar nimeni nu părăseşte Piaţa...

În sfîrşit, posturile de radio transmit primul comunicat oficial. La microfonul instalat în Piaţă textul este citit de signor Justin Rigalli, traducătorul oficial de limba engleză al Papei : „Am aflat veşti bune la radio, papei nu i-a fost atins nici unul din organele vitale". În continuare el prezintă declaraţia doctorului Cruciti : „N-aş putea spune dacă situaţia este gravă şi nici dacă în următoarele zile ea va evolua favorabil. În cazul însă că nu va surveni o situaţie de criză, în cîteva zile papa va putea să bea lichide şi să mănînce alimente semisolide..."

Mulţimea răsuflă uşurată, dar adevărata uşurare se va produce abia peste cîteva zile

In această fotografie făcută de un student neozeelandez se vede clar în dreapta pistolul îndreptat spre suveranul pontif

cînd au auzit la radio vocea papei care de pe patul de spital transmitea primul și cel mai scurt mesaj al său :

— Eu l-am iertat pe fratele care a tras asupra mea...

«Nostradamus a prevăzut atentatul» ?

Ajunși aici este din nou cazul să ne oprim puțin, de data aceasta pentru a ne exprima o nedumerire. Este știut că astăzi Occidentul este acea regiune a globului în care un mare număr de oameni sînt preocupați, obsedați mai bine zis, de clarificarea... previzionărilor lui Nostradamus. Unii care — zic ei — au reușit să-i dea de cap lui Nostradamus au ajuns între timp milionari...

În Occident se poartă Nostradamus și moda Elvis Presley....

Majoritatea „dezlegătorilor" nostradamusiști sînt de părere, și erau și la data atentatului, că Nostradamus a prevăzut că în luna mai 1982 va avea loc un atentat împotriva papei de la Roma. De altfel, aceiași oameni... de știință afirmă că tot Nostradamus a fost cel care a prezis și victoria „trandafirului" în Franța, trandafirul însemnînd, în traducere... aplicată, partidul socialist al președintelui Mitterrand, al cărui simbol este într-adevăr un trandafir roșu...

Să nu fi cunoscut papa previziunile atît de... științifice ale Nostradamusului ?

Să-și fi zis el că victoria socialiștilor în alegerile prezidențiale din Franța este imposibilă, și că, deci, și un atentat împotriva domniei sale este tot imposibil ?

Sau și-o fi zis că cele afirmate de Nostradamus sînt pur și simplu... apă de ploaie, vorbe bune de adormit conștiința plebei...

Eram în Italia, la Veneția, în ziua atentatului, mai apoi am urmărit de la Paris și Amsterdam tot ce a urmat și s-a scris despre atentat. Fără excepție, ziarele și revistele apărute în zilele acelea aveau titluri scrise cu litere de-o șchioapă, care glăsuiau invariabil : „Nostradamus a prevăzut atentatul !"

Și ?

Și totuși «Perche l'hanno fatto ?»

În luna noiembrie 1979, în timp ce aeronava care îl transporta pe papa Ioan Paul II într-o vizită în Turcia, survola Marea Marmara, papei i s-a adus la cunoștință faptul că la Istanbul, prima etapă a călătoriei sale în Turcia, a evadat din închisoare un asasin periculos, Mehmed Ali Agca pe nume. Papei i se mai adusese la cunoștință și faptul că numitul Mehmed Ali Agca declarase că intenționează să-l ucidă pe papa de la Roma !

Întrebat de unul din membrii escortei sale dacă nu se teme de un atentat, papa a răspuns :

— Riscurile meseriei, fiule...

Iată ce scria Mehmet Ali Agca într-o bizară scrisoare trimisă ziarului liberal „Milliyet", adică aceluiași ziar, pe al cărui director, Abdi Ipeci, Ali Agca îl împușcase nu cu mult timp în urmă : „Imperialismul din Occident se teme de preocupările Turciei și ale altor țări frățești musulmane de a crea o nouă putere politică, militară și economică și, de aceea, în acest moment istoric, îl trimit pe papa Ioan Paul II ca șef al unei cruciade sub masca religiei. Dacă această vizită nu va fi anulată, eu îl voi ucide pe papă !"

La numeroasele interogatorii luate de poliția italiană pe parcursul mai multor săptămîni, la întrebarea obsedantă „de ce ?", Ali Agca a răspuns invariabil : Am protestat împotriva imperialismului !"

De fapt, Ali Agca avea mai multe variante de a protesta împotriva imperialismului. Prima dintre ele se referea la a-

sasinarea regelui... Angliei și a președintelui Parlamentului european, dar el a trebuit să-și schimbe acest plan întrucît între timp aflase că, spre surprinderea lui, în fruntea Angliei se află o... regină și că președintele Parlamentului european este... o președintă, doamna Simone Veil !!

Mai intrase în calculele lui și Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite, Kurt Waldheim, „reprezentantul tipic al liberalismului contemporan", dar pînă la urmă zarul a căzut pe capul papei de la Roma...

După arestare, Mehmet Ali Agca a început să debiteze verzi și uscate. Mai întîi s-a declarat membru al Organizației pentru Eliberarea Palestinei (!), motivîndu-și gestul prin dorința de a atrage atenția opiniei publice mondiale asupra situației din Orientul Mijlociu, a poporului palestinian în mod special. Mai apoi, văzînd că nu este crezut, a declarat că intenționa să ceară Organizației Națiunilor Unite crearea unui comitet internațional pentru rezolvarea problemelor legate de foamete, discriminare rasială, conflicte religioase etc. După aceea s-a autointitulat „ateist", „luptător pentru cauza islamismului", „socialist", „patriot" etc., etc...

A negat cu vehemență și încăpățînare orice legătură cu Partidul Acțiunii Naționale din Turcia, interzis de autorități în toamna anului 1980.

Se-nțelege că toate aceste declarații, această negație vehementă, mai ales, a trezit neîncrederea și suspiciunea anchetatorilor, care și-au zis că, de fapt, aceasta este pista pe care vor trebui să-și îndrepte investigațiile. Toate celelalte spuse ale lui Ali Agca nu aveau decît menirea de a canaliza eforturile poliției italiene pe o pistă falsă...

Papa este lovit în plin. Garda personală face zid în jurul lui pentru a-l apăra de alte eventuale lovituri... (sus) ● Mîinile papei sînt pătate de sînge (mijloc) ● Picioarele refuză să-i mai susțină capul... (jos)

Ali Agca imobilizat de polițiști după atentat.

Act solitar sau complet ?

A fost acest atentat eșuat opera unui singur fanatic religios sau politic, poate psihopat, sau atentatul a fost pus la cale de o organizație teroristă națională turcă sau internațională ? Iată întrebarea care-i frămînta pe oamenii puși să elucideze problemele legate de acest eveniment care a provocat consternare, indignare, dar și vie emoție în întreaga lume ?

Greu de răspuns la această întrebare.

Mandatul de arestare lansat de Parchetul din Roma preciza că Ali Agca este arestat pentru atentatul împotriva Papei Ioan Paul II, atentat „comis împreună cu persoane necunoscute" !

Cel puțin stranie această concluzie. Pe ce elemente se baza Parchetul din Roma cînd emisese acest document ? Și ce-i dădea dreptul să declare acest lucru ?

Pe nici unul și nimic. Și facem această declarație în pofida faptului că după efectuarea expertizei balistice, experții italieni au ajuns la concluzia că atentatul nu a fost realizat doar de Ali Agca, el avînd cel puțin încă un complice, „un lup cenușiu", probabil. Vom vedea mai tîrziu ce este cu acest „lup cenușiu".

Ancheta efectuată de poliția italiană la Universitatea pentru străini din Roma, unde Mehmet Ali Agca fusese văzut cu cîteva zile înainte de atentat, nu a dus la nici o clarificare. Razia efectuată aici în rîndul studenților turci care studiau la această instituție de învățămînt superior, s-a desfășurat cu sprijinul direct al poliției turce, care și-a trimis reprezentanți special pentru acest caz.

Și totuși, poliția italiană declara sus și tare că este în posesia unei fotografii, publicată de altfel în presa italiană, și nu numai italiană, care-i permite să tragă concluzia că Ali Agca a avut un complice undeva, în mulțime... Fotografia cu pricina este cea în care asasinul ține pistolul îndreptat împotriva papei, deasupra capetelor mulțimii. Poliția italiană susține că a reușit să identifice pe această fotografie, în rîndul trei-patru al mulțimii un pistolet ridicat peste capetele oamenilor, cu țeava îndreptată spre papă...

Personal nu am fost în măsură să descopăr pe fotografie acest pistol... reclamat de poliția italiană.

Rămîne însă o altă posibilitate, la care pînă în momentul de față poliția nu s-a gîndit. Sau s-a gîndit, dar nu a luat-o în considerare. Și este tot una !

Dacă asupra papei a tras unul de posesorii aparatelor de filmat și fotografiat, de care era plină Piața Sfîntul Petru, inclusiv fotografia la care se referă păstrătorii ordinii publice italieni ?! Faptul n-ar fi imposibil și n-ar fi nici măcar fără precedent. Să ne amintim că în timpul vizitei generalului Charles de Gaulle, președintele Republicii Franceze, în Grecia, la 25 iulie 1963, un terorist pe nume Louis de Condé a pregătit un aparat de filmat prevăzut cu armă ! Acest aparat putea să servească atît pentru imortalizarea pe peliculă a vizitei șefului statului francez, cît și pentru a expedia cîteva gloanțe otrăvite în pieptul generalului...

De ce n-ar fi procedat astfel și complicele lui Mehmet Ali Agca... văzut de poliția italiană ?!

Pînă una alta, tînărul terorist turc era singurul răspunzător pentru atentat și risca să fie condamnat la închisoare

pe viață, pedeapsă identică cu cea în care el ar fi atentat la viața președintelui Italiei. În baza articolului 8 din Concordatul din 1920 între Italia și Sfîntul Scaun, personalitatea papei de la Roma este asimilată celei a șefului statului italian. Această prevedere a constituit de altfel și motivul pentru care partea italiană nu a putut satisface cererea de extrădare formulată de autoritățile turce imediat după arestarea lui Ali Agca. În cazul în care ar fi fost extrădat, asasinul ar fi fost impușcat în baza condamnării la moarte pronunțată în anul 1979 pentru asasinarea directorului ziarului „Milliyet".

De copii de care nu se ocupă părinții se ocupă istoria...

Așadar, cine este Ali Agca ?

„În copilărie leșina adesea și era intrucitva ciudat", a declarat mama lui, Müzeyyen Agca, o femeie în jurul a cincizeci de ani. Ea și-a văzut ultima dată fiul în vara lui 1979, cînd acesta se afla în închisoare și cînd îi declarase că „eu lupt pentru o cauză măreață, mamă !"

De fapt cu această necesitate a luptei pentru o cauză măreață au fost îndoctrinați mulți dintre tinerii turci, atît din rîndul celor aflați în Turcia, cît și, mai ales, al celor aflați singuri sau cu familiile lor în căutare de lucru prin diferite țări ale Europei, în Germania Federală în primul rînd. „Profesor" le era Partidul Acțiunii Naționale (MHP) organizație teroristă de extremă dreaptă. Filiala lui, care acționează în R. F. Germania, poartă numele „Lupii cenușii".

Dar să revenim la Ali Agca. În anul 1978 el era student la literatură și, mai apoi, în științe economice la Universitatea din Istanbul. În timpul studenției participa și la acțiunile „Centrului ideologic al MHP".

Ce propovăduia doctrina acestui centru, deci și a „lupilor cenușii" ?

În programul centrului este stipulat negru pe alb : „Doctrina naționalistă germană este repudiată astăzi. Hitler nu a fost capabil să realizeze această doctrină și a aplicat-o greșit. Cu toate acestea, învățătura lui nu trebuie abandonată...

Democrația este o creație a evreilor..., dar democrația nu este decît începutul sfîrșitului. Și, în final, ea este cea care reprezintă cea mai bună poartă pentru pătrunderea comunismului..."

MHP și „lupii cenușii" au și o doctrină a „revoluției militare". „Pentru că o revoluție civilă nu este cu adevărat posibilă, țara ajunge la un moment dat într-o situație de haos. Venitul național scade, crește sărăcia, iar în rîndul poporului își fac loc dezorientarea și terorismul. Această periculoasă evoluție este observată de ofițerii patrioți care se hotărăsc, în cele din urmă, să preia puterea în stat".

Conform doctrinei MHP, „acțiunile sîngeroase cărora li se poate da și o coloratură religioasă sînt cele mai eficace" declara Ali Yurbasan, unul dintre fruntașii MHP.

Cam acestea erau ideile în spiritul cărora se pregătea Mehmet Ali Agca participînd la activitățile „Centrului ideologic al MHP".

Și roadele acestei pregătiri nu au încetat să se arate. Cariera lui de atentator politic a început la 1 februarie 1978 prin asasinarea lui Abdi Ipeci, directorul ziarului „Milliyet" cu orientare liberală, pe care l-a împușcat cu sînge rece, în plină amiază, în fața casei sale din Istanbul.

A fost prins, judecat și condamnat la moarte. Reușește însă să evadeze din cea mai bine păzită închisoare din Turcia cu ajutorul a 14 soldați din corpul de pază al închisorii, membri și ei ai MHP. La scurt timp după această evadare senzațională — despre care papa Ioan Paul II aflase în timp ce survola Marea Marmara, în toamna aceluiași an, Ali Agca reușește, tot cu ajutorul MHP, să treacă granița în Iran, nu însă mai înainte de a-l trimite pe lumea cealaltă pe Hayar Seyrangah, student la Istanbul, care l-ar fi denunțat pentru desfășurarea unor activități teroriste mai înainte de a-l fi asasinat pe directorul lui „Milliyet".

Este vorba doar de neglijență ?

Conform propriei mărturisiri, a bătut apoi jumătate din Europa — Elveția, Anglia, Franța, Belgia, Danemarca, R. F. Germania — precum și cîteva țări arabe, trecînd peste tot cu o artă rar întîlnită de a face să-i dispară și cea mai neînsemnată urmă.

În R. F. Germania fiind, a furat un pistol „Herstal" de calibru 9 mm., cu care avea să tragă mai tîrziu asupra papei. Vizita lui în Germania Federală a fost dovedită mai tîrziu cu acte, însă atunci cînd organele de poliție turcești au făcut cunoscut faptul că organele similare vestgermane nu au colaborat cu ele pentru prinderea lui Ali Agca, oficialități de la Bonn s-au grăbit să declare — de ce oare ? — că nu există acte care să demonstreze că Ali Agca, pe care Interpolul îl căuta cu insistență, ar fi fost în această țară !

Dar chiar a doua zi, după acest schimb de mesaje între polițiile celor două țări, s-a dovedit că turcul Ali Agca ucisese cu prilejul șederii sale în Germania Federală, doi cetățeni turci rezidenți în această țară: un ziarist de la „Reutlingen" și proprietarul unui magazin din Kemplen-Bavaria. Un martor ocular al celei de a doua crime a relatat că asasinul l-a întrebat pe proprietar : „Ai auzit de Agca ?" după care, fără să mai aștepte răspunsul, l-a ciuruit cu toate gloanțele aflate pe țeava pistolului...

Agca a fost văzut de patru ori în R. F. Germania de către gastarbeterii turci, care nu au

informat însă poliția vestgermană, ci numai organele de poliție de la Ankara. După comiterea atentatului împotriva papei, poliția turcă avea să constate că poliția din Germania Federală s-a mulțumit doar să consemneze drumul și faptele lui Ali Agca fără a-l aresta. Dar, la un moment dat el a dispărut printre cei 2 000 000 turci care trăiesc și muncesc în această țară, dintre care peste 50 000 sînt membri sau simpatizanți ai „lupilor cenușii".

„Sperăm, declara mai tîrziu generalul Kenan Evren, șeful statului turc, la o conferință de presă, că unii dintre prietenii noștri europeni vor trage învățămintele care se cuvin din această întîmplare. Noi l-am condamnat la moarte, el însă a reușit să evadeze și să fugă în Europa. Prietenii noștri europeni primesc astfel de oameni acordîndu-le statut de emigranți politici. Și iată rezultatul..."

Ce a determinat poliția federală la o asemenea comportare față de un asasin clasat în primele cinci locuri pe lista de priorități a Interpolului? De altfel, și comportamentul poliției italiene pare cel puțin bizar. Aflat la Strasbourg, în Franța, I. Turkmen, ministrul de externe turc, declara : „Poliția turcă a avertizat săptămîna trecută poliția italiană că pe teritoriul său se găsește un asasin periculos". Nota turcă a rămas fără nici un rezultat, fără nici o măsură concretă. Și rezultatul s-a văzut.

De altfel, autoritățile turce au menținut o strînsă legătură cu cele italiene și după comiterea atentatului punîndu-le în gardă pe acestea din urmă despre posibilitatea organizării unei evadări a lui Ali Agca cu sprijinul unor organizații teroriste turce, vestgermane sau italiene.

Atitudinea autorităților vestgermane și italiene este cu atît mai de neînțeles cu cît polițiștii turci și cei care lucrează la Interpol aveau ordin expres de a deschide focul împotriva lui Ali Agca oriunde și în orice împrejurare s-ar afla, fără somație prealabilă !

Pentru poliția vestgermană nu a constituit motiv de îngrijorare nici faptul că tînăra Charlote Klein, cu care Ali Agca se căsătorise în pripă, a fost găsită moartă la scurt timp după celebrarea căsătoriei...

Un individ cu sînge rece și bani

Mai există însă și o altă nedumerire legată de autorul atentatului împotriva papei Ioan Paul al II-lea : de unde avea bani Ali Agca ? Și cînd punem această întrebare nu ne gîndim la mărunțișul pentru tramvai sau înghețată...

În timpul cît s-a aflat în Germania Federală el a reușit să-și facă acte false perfecte pe numele Faruk Ozgün cu care a călătorit — lucru inexplicabil — și în Tunis, țară în care organele de poliție nu fuseseră alertate în legătură cu cazul Agca. Două săptămîni mai tîrziu îl găsim în insulele Baleare unde trăiește pe picior mare. Cu puțin timp înainte de atentat el a locuit la cele mai luxoase hoteluri din Peruggia, Roma și din alte cîteva orașe italiene.

De unde luase banii necesari, știut fiind că familia lui era săracă lipită pămîntului iar el nu lucrase niciodată ?

Este mai mult ca sigur că rețeaua ilegală a teroriștilor turci, care l-au ajutat să evadeze din închisoare și apoi să fugă peste graniță, dispunea de sume importante din care a finanțat întreaga... „croazieră" a celui care a tras asupra papei. Specialiștii sînt unanimi în a aprecia că cheltuielile zilnice necesare pentru întreținerea unui terorist de marcă se ridică la nivelul celor cheltuite pentru un turist care călătorește la clasa-ntîia. Poliția italiană apreciază că în cazul lui Ali Agca cheltuielile zilnice se ridicau la 100 dolari.

Din momentul fugii frauduloase din Turcia pînă în cel al arestării la Roma în ziua atentatului, el a cheltuit cca 50 000 dolari. Cheia pentru dezlegarea enigmei legate de proveniența sumelor cheltuite de Ali Agca trebuie căutată în cooperarea financiară a mai multor organizații teroriste : „Frontul Național" din Marea Britanie, „Fuerza Nueva" din Spania, „MSI-DN" din Italia, gruparea „Montaneros" din America Latină, organizațiile teroriste neofasciste din R. F. Germania și încă altele.

Toate acestea și-au dat mîna pentru a sprijini acțiunea teroristă a unui criminal de teapa lui Mehmet Ali Agca...

„După răspunsurile pe care le dă, după dezordinea care domnește în capul lui, nu se poate spune că Ali Agca este un nebun exaltat, care ar pune înainte factorul politic sau religios", remarca unul dintre anchetatorii italieni, iar un coleg de-al acestuia completa : „Este un individ cu sînge rece, care minuiește perfect orice armă și poate îndeplini absolut orice misiune".

Alfredo Lazzarini, șeful poliției antiteroriste din Roma-DGOS, declara : „Agca este un terorist cu T mare, indiferent de motiv. „Părere care coincide întrutotul cu cea a colegilor turci, care, lansînd prin intermediul Interpolului un mandat internațional de arestare precizau : „Nu încercați să-l prindeți viu, trageți fără somație !"

Pentru orice eventualitate papa are o dublură!

Atentatul din celebra Piață din Roma nu a fost primul pus la cale împotriva papei Ioan Paul al II-lea. Cu puțin înaintea evenimentului acestuia din Piața Sf. Petru, în timpul unei

vizite efectuate în Pakistan în luna februarie 1981, împotriva papei a fost organizat un atentat cu grenade de o construcție specială.

Locul desfășurării ? Marele stadion din Karachi, unde urma să aibă loc o mare întîlnire cu credincioșii. Greșind însă calculele, atentatorii au declanșat acțiunea cu aproximativ 15 minute mai devreme astfel încît la intrarea papei pe stadion morții și răniții fuseseră transportați deja la spital sau la morgă.

Așadar, atentatul de la Roma este, în ordine cronologică, al doilea.

În luna mai 1982 mă aflam la Tulln, un frumos orășel austriac situat pe malul Dunării, la 35 km. de Viena, în Niederösterich. La un moment dat am zărit într-o vitrină un exemplar dintr-un ziar local „Die Neue Cronne" din mai 1981. Înfățișa cîteva scene din desfășurarea atentatului din Piața Sf. Petru.

M-am întrebat dacă atentatorii se vor opri aici sau vor pune la cale alte acțiuni violente împotriva capului bisericii catolice. Tentația este mare. Este suficient să amintim că unuia dintre teroriști, întrebat fiind dacă ar trage asupra papei a răspuns : „De ce nu, a trage asupra papei este ca și cum l-ai împușca pe dumnezeu..."

Urmăream cu multă atenție pregătirile pentru desfășurarea vizitei papei în Portugalia. Ziarele occidentale anunțau cu litere mari luarea unor măsuri cu totul excepționale de securitate pentru a-l feri pe papă de neplăcerile unui nou atentat. „Sécurité renforcée pour Jean Paul II au Portugal", era titlul unui mare articol publicat în „Le Figaro" din 12 mai, iar „Le Monde" preciza în numărul său din dimineața zilei de 13 mai : „Une greve générale a paralisé la capitale à la veille de la visite du pape".

Acest din urmă titlu avea darul de a te pune pe gînduri...

În seara zilei de joi, 13 mai a.c., urmăream o interesantă

emisiune a televiziunii austriace consacrată crizei economice mondiale, în special a celei a energiei. Luau parte mai multe somități europene, dar, filolog fiind, nu l-am recunoscut și nu l-am reținut decît pe Olof Palme, fostul prim-ministru al Suediei. La un moment dat emisiunea s-a întrerupt brusc. A apărut crainicul care a anunțat lapidar : „La Lisabona a avut loc un atentat împotriva papei Ioan Paul al II-lea !"

Drept argument, era prezentată fotografia de mai jos recepționată prin Eurovision.

Emisiunea despre criză a fost reluată...

Din fericire, atentatul eșuase. Criminalul, un spaniol pe nume Juan Fernandez Krohn, avînd în mînă o baionetă lungă de 40 cm., a fost imobilizat de polițiștii spanioli la numai cîțiva metri de ținta atacului său : papa I Numai că cel atacat și care a scăpat miraculos cu viață, a fost episcopul Lefebvre, care mergea înaintea papei în chip de dublură a acestuia...

Era 13 mai 1982.

De la 13 mai 1981, ziua atentatului din Piața Sf. Petru trecuse exact un an...

Nicolae Nicoară

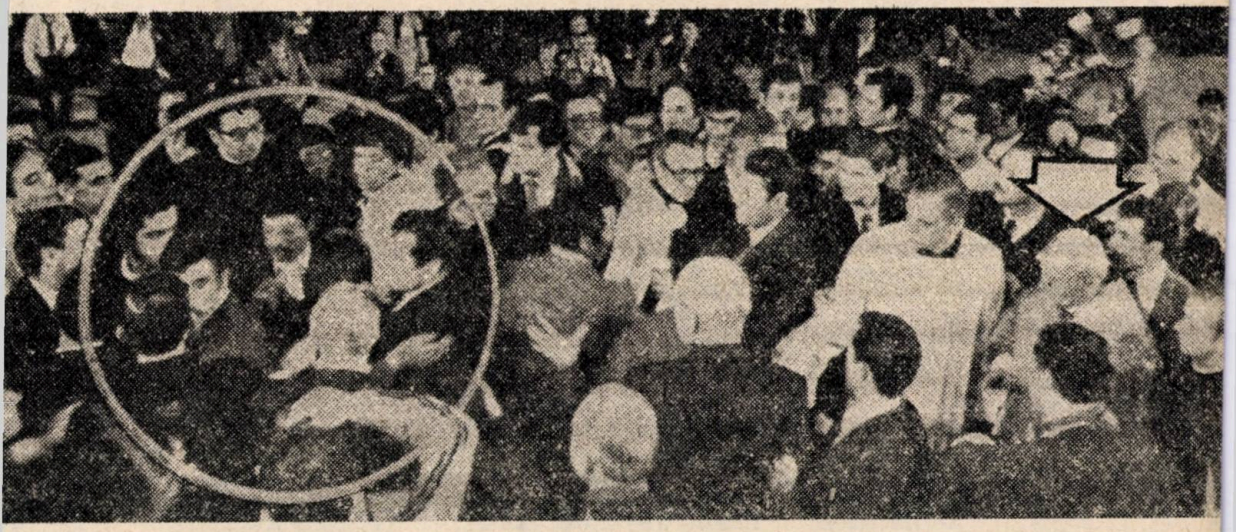

Lisabona, 13 mai 1982. De la atentatul din Piața Sf. Petru din Roma trecuse exact un an...
● În medalion episcopul Lefebvre, în spate, indicat cu săgeata, papa Ioan Paul al II-lea

Un roman de dragoste á la belle-époque
NATALIA ŞI DIOSCURII

Sub acest titlu este reconstituită în **Almanahul** nostru, din scrisori şi documente, istoria cu un final dramatic a triunghiului Iosif-Natalia-Anghel. Cei doi poeţi se împrietenesc la Paris. Colaborează intens în ţară ca traducători şi autori de cronici rimate. Iosif se căsătoreşte cu Natalia. Colaborarea cu Anghel continuă, dar rezultatul ei este despărţirea Nataliei de Iosif pentru a se căsători cu Anghel. Împrejurarea a făcut vilvă cu atît mai mult cu cît Iosif a murit la scurtă vreme după divorţ.

Istoria lui Iosif-Natalia-Anghel are caracter de spectacol. Figurile dramei erau cunoscute în lumea de scriitori şi ziarişti a Bucureştilor vremii şi produce reacţii puternice. Amintirile scriitorilor mărturisesc temperatura puternică a acestei senzaţii. Desigur, contemporanii au învinovăţit-o pe Natalia. Dureroasa şi vizibila degringoladă a lui Iosif, ca şi sinuciderea lui Anghel, amîndoi foarte preţuiţi după 1900, i se pun în seamă. Natalia va încerca să se disculpe într-o carte, **Helianta,** considerată de contemporani reprobabilă. Cumulul actual de documente asupra acestei istorii de dragoste, provenite nu numai de la Natalia, ci şi din fondul epistolar şi memorialistic ulterior, ne-a permis însă un recurs. **Helianta,** alias Natalia, înfăţişează faptele din punctul său de vedere. A fost rugată, implorată de cei doi, a cedat. Se consideră victimă a şantajului sentimental al lui Anghel. De reţinut, discreţia pe un fond de vanitate feminină a autoarei romanului **Helianta.** Ea reproduce scrisorile lui Iosif şi Anghel, dar nu-şi reproduce propria contribuţie epistolară.

Rezumatul primei părţi apărute în «Almanahul estival Luceafărul»

Sextil Puşcariu în **Călare pe două veacuri** divulgă însă şi contribuţia Nataliei la cele întîmplate : departe de a fi pasivă în cazul Iosif, ea a fost agentul hotărîtor al relaţiei şi căsătoriei care a urmat. Din **Helianta** se poate reţine foarte bine asediul pasionat şi calculat al lui Anghel asupra soţiei prietenului său. E vorba de vizite de lucru, de flori, de mici şi apoi mari daruri, (Anghel era înstăritul faţă de cei doi boemi), de angajarea unor dialoguri care depăşeau limitele fireşti ale conversaţiei între soţia prietenului şi prietenul soţului. Lipsa de scrupule a lui Anghel e vizibilă în clipa în care divulgă brutal Nataliei o maladie ascunsă a lui Iosif. Din nou, discretă, Natalia lasă doar să se înţeleagă că Iosif era măcinat de o boală ireversibilă. (E de presupus că nu-i convenea să dea în vileag convieţuirea cu un luetic. Sextil Puşcariu este cel care face publică în cartea sa memorialistică contractarea bolii de către Iosif şi progresul ei necruţător. Ilarie Chendi, contaminat din aceeaşi sursă, va muri destul de repede, ca un avertisment pentru Iosif). Argumentul introdus de Anghel e dintre cele mai dure. Despărţirea Nataliei de Iosif are deci şi un fond obiectiv. Constatînd lipsa de eficienţă a acestui atac, rezistenţa femeii la dezvăluirea făcută, Anghel declanşează a doua mare ofensivă : el mărturiseşte agresiv lui Iosif dragostea lui pentru Natalia şi propune un duel rezolutiv pentru clarificarea situaţiei. Criza ascunsă se declanşează. Boala lui Iosif se agravează. Reacţia lui în faţa declaraţiei lui Anghel, şi alternativei ce i se oferă, este desigur afectată de conştiinţa acestei boli. Iată de ce Iosif este de acord ca Natalia să plece singură la băi pentru a delibera. Natalia pleacă şi e urmărită de Anghel. Scrisorile dintre ei sugerează mai mult decît spun în cadrul acestei urmăriri pasionale şi violente, cu o uşă spartă şi cu agresiuni fizice, care au decis de fapt viitorul acestui triunghi. Rezistenţa ulterioară a Nataliei, retragerile ei, nu fac decît să amplifice pasiunea lui Anghel. În disperare de cauză, Anghel propune căsătoria. Pentru un curtezan de profesie, cum Anghel era şi cum Natalia, o fiinţă mai aşezată, i-o reproşează, cererea în căsătorie era o înfrîngere. Cuplul consfinţit de lege, Iosif-Natalia, se desface pentru a lăsa practic loc unui cuplu erotic nou, Natalia-Anghel, care se alcătuieşte sub privirea surprinsă, indignată şi ostilă a membrilor mediilor literare, gazetăreşti artistice, din care atît Iosif, cît şi Natalia şi Anghel făceau parte. Spectacolului marii prietenii şi a căsniciei fericite îi urmează spectacolul adulterului şi al prieteniei înşelate. Ceea ce urmează ridică tensiunea actorilor implicaţi în dramă şi a publicului care nu înţelege să rămînă pasiv.

UN ROMAN DE DRAGOSTE Á LA BELLE ÉPOQUE

NATALIA ŞI DIOSCURII

II

DESPĂRŢIREA La Bucureşti Iosif agonizează sufleteşte în compania prietenilor de boemă. **„Pregăteam explicaţia cu Steluţa şi simţeam că mă părăsesc puterile. Faţă de dinsul, nu aveam niciodată impresia că sînt cu un bărbat ; aveam paza ce trebuie s-o ai în faţa naivităţii**

Dimitrie Anghel Şt. O. Iosif Dioscurii înainte de desfacerea prieteniei

și fragilității unui suflet de copil, și grija mea era cum să las eu copilul ăsta singur în viață, cum să-l părăsesc", etc, etc. În această mărturisire apare nuanța critică față de bărbatul iubit pînă atunci : i se reproșează lacuna atitudinii virile, pe care o avea din plin Anghel. Mai departe **Helianta** își aduce aminte de apucăturile rele, de vagabondajul boem de care Iosif nu se putea dezbăra. **„Ai să mă pierzi, Steluța, prin neglijența ta"**, i-ar fi zis Natalia poetului Iosif într-o asemenea situație.

Persoana voluntară și rezolută a familiei în toate problemele a fost după toate datele Natalia. Povara începe s-o apese, după cîte ne spune. Într-o scrisoare către Anghel, singura dacă nu ne înșelăm pe care o reproduce motivează și astfel hotărîrea de a desface căsătoria cu Iosif. **„Ne-am înhămat doi inși pentru a duce o greutate... Am rămas eu singură și nu pot merge înainte — nici nu e o dreptate. Și dacă, tu, Fulga, ai putut să pătrunzi în inimă înseamnă că era de mult un loc gol"**. Hotărîrea era luată. Natalia trece la explicația cu Iosif. Reacția blîndului poet merită transcrisă, după volumul **Helianța** : **„Nu sufăr, Helianta, că pierd o femeie... Nu suferă nici orgoliul, nici amorul meu propriu...**

Sunt însă nemîngăiat, că n-am fost în stare să te fac mai fericită. Îmi dau seama că eu te-am adus în rătăcirea în care te aflu acum. Și tocmai asta e marea mea durere, Helianta, — că tu rătăcești și apuci pe calea nenorocirei.

Nu vă potriviți, tu și cu Fulga...

Tot ce te încîntă pe tine, cavalerismul și gesturile reușite, sînt numai aparență.

În fondul lui, nu găsești nimic consistent, nici o lege nici o credință.

E un desrădăcinat.

Nimic nu-l leagă de un trecut, de un neam, de o rasă. Nu are un lest. E sprinten strălucitor, însă așa de ușuratec !... El își închipuie că te iubește... În realitate îi placi fiindcă ești ceva nou pentru dînsul. Cu firea ta complicată, îi dai de lucru, îl hărțuiești, îl interesezi, îl distrezi !

Fii încredințată că el în primul rînd te iubește cu simțurile... Ești sănătoasă, frumoasă, dar dacă ar întîlni o slugă mai frumoasă decît tine, te-ar înșela..."

Avertismentul lui Iosif se pare că a folosit Nataliei. Poetul își cunoștea bine colaboratorul. Iosif este decis să ierte totul. Ea îi răspunde : „Nu pot sta alături de tine ca o femeie iertată"; Natalia trece înainte de divorț alături de Anghel.

★

În romanul epistolar tipărit în 1921, **Helianta**, Natalia Negru mărturisește a nu se simți foarte bine lîngă Anghel. **„Îmi cerea să fiu gătită, ca și cum ar fi avut intenția să arate lumii că are pentru ce face o nebunie."** Femeia, semn de independență, manifestat ca spirit de contradicție, umblă ostentativ cu tocurile pantofilor scîlciate. Anghel nu-i face încă nici un reproș. Natalia mărturisește a-și fi asumat rolul de a-l „reeduca" pe Anghel, mai exact de a-i reeduca „optica" asupra femeilor. Lucrul după o vreme o obosește dată fiind rezistența materialului cu care lucrează. Iosif asupra căruia-și exersase autoritatea feminină fusese mai docil. Helianta nu ezită să i-o spună noului ei bărbat. Ea nu ezită să-i atragă atenția și asupra a ceea ce credea ea că este o lacună a scrisului poetului. Natalia l-ar fi vrut constructor al Parthenonului și nu al unor bibelouri estetice fără întrebuințare socială. **„Și chiar în miniaturi îl vedeam prea captivat și cucerit de modele efemere, pentru ca să poată simți frumusețea adevărată a cariatidelor antice"**. Au loc certuri, războiul rece al tăcerii, plecările fără explicații ale lui Anghel. Natalia rămîne multă vreme singură. Ea nu încetează a face în permanență comparația lui Anghel cu Iosif.

Într-una din zile Iosif o vizitează știind că e singură și o invită la o plimbare prin cartiere mărginașe. Episodul merită reținut. Într-unul din restaurantele periferice o singură masă e ocupată : Anghel stă în fața unei femei, singuri în tot localul ; îi ține o mînă într-ale lui și o sărută. Iosif își strînge cu furie fosta soție de brat și-i arată scena. Natalia cere informații lui Iosif. Acesta îi arată că este vorba despre o fostă legătură din Oltenia a poetului, reactivată după toate semnele. Ceea ce urmează este caracteristic pentru Natalia și pentru duelul ei amoros cu Anghel. Ea nu cedează situației, ci dorește să intre, pentru a fi văzută, pentru a brava și pentru a puncta. Iosif protestează verbal, dar o urmează în fața unui Anghel extrem de reverențios, care joacă lipsa de suprindere. Intrarea Nataliei era un reproș fără vorbe. Divorțul de St. O. Iosif nu era pronunțat, dar despărțirea lor era publică și Anghel o punea într-o situație limită.

Decizia Nataliei este o consecință firească. Ea părăsește domiciliul provizoriu unde stătea alături de Anghel, fără a-i răspunde la solicitări și scrisori. Ca de obicei, Anghel recurge la șantajul sentimental extrem. O babă este trimisă la Natalia Negru ; aceasta îi pune în vedere că dacă nu acceptă să-l vadă pe Anghel, acesta se va sinucide. Bătrîna este elocventă prin descrierea situației, care se pare că era reală : Anghel nu mai mănîncă, minuiește un revolver ; mesagera pretinde că văzînd scena prin gaura cheii a intervenit aminînd deznodămîntul ; el scrie probabil scrisori de adio, plînge ca un copil. **„Mi-a spus că dacă oi intra în casă fără matale, numaidecît își face seama"**. Bătrîna o sfătuiește să vină pentru a scăpa un suflet de la moarte, dar o previne : **„Nici eu nu te sfătuiesc să-l iai. E om bun, dar trebuie mare pază, ca să te înțelegi cu dînsul... E iute și harțăgos. Pe mine din „haide, marș" nu mă mai scoate"**. Natalia se deplasează alături de binevoitoarea codoașă. Anghel ar fi lesinat cînd a văzut-o. Pe masă se afla un revolver „sinistru" — zice poeta, și manuscrisul unui volum cu dedicația : **„Aceleia cu suflet de piatră, pentru a-și aminti de mine..."**

Cît adevăr și cîtă teatralitate era în toate acestea e greu de ales. Natalia crede că Anghel e sincer, ceea ce trebuie admis. Admis că ea crede. Dar temperamental, focosul Anghel era dintre cei care se contaminează de rolurile pe care le joacă pînă la a se uita în ele. Ceea ce nu scade cu nimic dramatismul situației. Îl accentuează chiar. Femeia declară în scrisorile

ei că Anghel o incomoda, o obosea și că voia să scape de obsesia lui.

Profitînd de o sumă de bani convenabilă pleacă la Paris. Aici primește scrisori liniștitoare de la Steo, dar brusc și de la Anghel, căruia nu-i dăduse adresa, dar pe care acesta, întreprinzător, o aflase printr-un intermediar... de la Iosif.

PARISUL CARE DECIDE

Scrisorile lui Anghel sînt imploratoare, frecvente și alternate cu telegrame care deranjează portarii și curierii la miezul nopții pentru a depune în mîna adresantei cîteva cuvinte : **„Je t'adore, ne m'oublie pas. Fulga".** Asediul e continuat și la Paris. Natalia Negru este prizoniera situației. Compromisă în ochii opiniei publice bucureștene, despărțită de soț, ea este supusă și acestui asediu capricios și violent care nu încetează. Întoarcerea alături de Steo i se pare imposibilă. De Anghel practic se teme, pentru că printre lacrimile și suspinele lui Anghel, Natalia descoperise rețeaua unei abile manevre. Dealtfel noul ei adorator nu-i ascunsese lipsa de scrupule în atingerea scopului : compromiterea ei totală pentru ca apoi să dispună de ea. Femeia iubită de cei doi poeți este pradă nesiguranțelor și dilemelor. Începe să-și pună întrebări dure suspectîndu-i lui Anghel buna credință. De ce l-a terorizat pe Iosif cu mărturisirea lui ? **„A făcut-o din prea mare dragoste pentru mine, ori fiindcă nu mai vroia să iscălească alături de un tovarăș, de al cărui nume acum nu mai avea nevoie, și nici nu mai vroia să împartă cîștigul pe din două ?"** Căsătoria cu Anghel i se pare un prizonierat.

Natalia a fost, hotărît, o femeie voluntară, pe care gîndul că poate rămîne la cheremul unui ins capricios ca Anghel o îngrozește. Ea dezaprobă și versiunea pe care Anghel ar fi dorit s-o acrediteze asupra felului în care a luat-o de lîngă Iosif. Pe de altă parte ea își dă seama că noul ei adorator nu e omul care s-o lase în pace și că o va face cu prețul oricărui scandal. În calculele Nataliei intră și copilul căruia dorește să-i asigure viitorul.

Frămîntările Heliantei vor fi spulberate tot de Anghel, care impulsiv și decis sosește la Paris pe urmele ei. Anghel îi hrănește temerile. La București suferința vădită a lui Iosif a întors opinia publică împotriva ei. Iosif inspiră prea multă compătimire, precizează Anghel. Scopul urmăritorului este s-o determine să conviețuiască cu el, să-i fie soție. Natalia dorește singurătatea. Spectacolul public al celor doi îndrăgostiți care o urmăresc cu dragostea lor o îngrozește. Unul își exprimă dragostea afișîndu-și suferința de victimă lipsită de orice voință, celălalt printr-o cheltuială de energie care nu ține să-și ascundă scopul. Natalia îl acuză pe Anghel de lipsă de bărbăție. Anghel înfățișează iubitei care nu cedează imaginea unei societăți care o va strivi la întoarcere dacă nu va avea nici un sprijin. **„Numai eu te pot reabilita !"**, exclamă Anghel. „— Dacă ai ținut la mine, pentru ce ai făcut din mine o femeie care să aibă nevoie de reabilitare ?" Urmează o scenă minioasă în care Natalia îi reproșează toate manevrele de lungă durată desfășurate de Anghel ani de zile pentru a o compromite și a o aduce în situația de a nu avea altă

Natalia Negru văzută de Iser

ieșire decît căsătoria cu el. „— **Da, Helianta, îmi place să te fur, deoarece raptul femeilor e cea mai veche tradiție în rasa ariană, și primele matroane ale Romei au fost niște femei furate".** Natalia este o înfrîntă în această discuție.

Sextil Pușcariu taxează această aventură pariziană drept „fugă la Paris cu soția prietenului care îl adăpostise în casa sa cînd era bolnav". Conduita lui Anghel nu displăcea doar Nataliei Negru, dacă-i luăm în considerare mărturisirile, ci și celor ce-i cunoscuseră pe toți actorii dramei. Întors la București, Anghel își găsește casa arsă, manuscrisele cenușă și se internează la spitalul de boli nervoase condus de Gh. Marinescu.

Pe 21 iunie 1911 tribunalul de Ilfov admite divorțul Nataliei Negru de St. O. Iosif.

În luna noiembrie a aceluiași an, 1911, Natalia Negru se căsătorește cu D. Anghel.

Opinia publică se pronunță și se va pronunța decis împotriva acestei căsătorii.

STEO ȘI SPECTACOLUL SUFERINȚEI DIN DRAGOSTE

Opinia publică care are nenumărate capete și judecă după aparențe, ceea ce n-o împiedică să judece de multe ori corect, vedea următoa-

St. O. Iosif

rele : pe fostul soț, Iosif, din ce în ce mai ruinat și mai stins. Pe fosta soție, la vîrsta maximei frumusețe, și știm că era foarte frumoasă, trăind ca o adevărată sfidare la adresa acestei opinii alături de fostul prieten, cu care se și căsătorise acum. Ieșirile lor în lume erau urmărite și comentate. Desigur că fostele prietenii comune erau acum sfîșiate în două și că mai mulți erau împotriva Nataliei Negru și a lui Dimitrie Anghel. O poziție intrucîtva separată găsim în **Memoriile** lui E. Lovinescu pe care înfățișarea și conduita antirurală a poetului florilor îl atrăgea. **„Cunoscînd de mult constituirea triunghiului vieții în tovărășia lui A. Mirea, noi urmăream cu toții convulsiunile produse în temperamentul pasional, violent, dar în definitiv cavaleresc, cu ascuțite dezbateri de conștiință al lui Anghel, ca și în dragostea totală, umilă a mult dezarmatului St. O. Iosif. Mocnite multă vreme în mocirla minciunii și trădării, ele au dus la ruptura definitivă și la căsătoria lui Anghel, — adică la punctul de plecare al unor noi complicații.“.**

Iosif, dezarmatul, își transformase slăbiciunea într-o armă. El face din înfățișarea dezolantă a ființei lui plingătoare un reproș continuu la adresa celui care l-a înșelat. Prietenilor care-i cer un comportament demn în suferință el le răspunde : **„Voi credeți că e nedemn ce fac și că ar trebui să urăsc pe cea care m-a înșelat. Voi sînteți robiți însă de convenționalisme, dar eu în orice moment aș primi-o înapoi în casa mea cu brațele deschise. Totdeauna am fost sincer în versurile mele și nu pot fățări nici acum sentimentele pe care le am, pentru ca să fac impresia că port nenorocirea bărbătește. Blestem n-am decît pentru acela care cu cinism calcă în picioare cele mai sfinte sentimente și m-a înșelat și pe mine și o înșeală și pe ea“.** Iosif declară tuturor în consecință că o iubește pe Natalia Negru pe care ar primi-o oricînd înapoi și că detestă doar pe bărbatul care a ademenit-o.

Iosif nu se mulțumește doar s-o declare. El își trece dragostea cu toată sinceritatea în versuri pe care le tipărește în revistele timpului și contemporanii au avut și prin ele buletinul stării sentimentale a poetului. În plus, pentru ca spectacolul să fie complet, aceleași reviste tipăresc și versurile Nataliei Negru sau pe cele ale lui D. Anghel.

Cine va răsfoi colecția revistei **Flacăra** din anii 1911 și 1912 va găsi într-o înlănțuire semnificativă cele trei semnături ale celui mai faimos triunghi al epocii. Contemporanii vor fi devorat paginile în care Iosif își plîngea dragostea pierdută, vor fi căutat sensuri ascunse în versurile lui D. Anghel și o adresă precisă în poeziile Nataliei Negru. Și aveau și de ce. Aceste colaborări la **Flacăra** sînt documente mai mult sau mai puțin transfigurate ale combustiei erotice care lucra încă. St. O. Iosif publică versuri în care vorbește de viața-i stinsă : **„Căci dacă viața mea e stinsă / Și tu mă dai uitării mîine / În cîntecele mele însă / Iubirea-mi tainică rămîne ; / / Și oricît te-ai apăra-mpotrivă / Iubirii ce-o-ngropai în ele, / Fantoma-i tristă răsări-va / Mereu din cîntecele mele...“** (Flacăra, 10 dec. 1911). Este o scrisoare deschisă tipărită în cea mai citită revistă literară a vremii și abilul ziarist care era Petre Lăcusteanu n-avea prejudecata pudorii în publicistică. Un **Sonet** din 7 ianuarie 1912 vorbește de răni închise care se redeschid brusc : **„Dar e deajuns un depărtat ecou / Al amintirii pline de dojană... Înfiorat duci mîinile la tîmple / / Și simți fără de veste că te-mple / Un plîns amar, că s-a deschis din nou / Și-ți singerează-n suflet vechea rană !“** De obicei în același număr colaborează cu proză și Dimitrie Anghel, dar literatura acestuia este impenetrabilă, pare fără nici o legătură cu dureroasele evenimente sufletești ale trioului Iosif — Natalia — Anghel. Unele poezii ale Nataliei Negru, cum este **Ghiocenii** din 14 ianuarie 1912 par a fi răsfrîngeri biografice simbolizate abia ascuns : **„Precum din nopți născură astre / Și cum nasc dureri din dezastre / În inima unei femei, / Ați răsărit / Și-ați înflorit ; / Din viscole și din troiene, / În pustiitele poiene / Voi albi și gingași ghiocei !...“** Un R. G., inițiale nedescifrate, închină **„Lui St. O. Iosif“** o semnificativă **Ursită** (în 28 ianuarie 1912) : **„Cu ochii arși de-un plîns ce nu se curmă / Trăiești, străin de cei ce te-nconjoară ; / Te prigonește dorul tău din urmă — / Acel ce te-a robit întîia oară. / / Cînd, năpădintu-te fără de veste, / El taie-n ritmuri clipele tăcerii, / Tu plîngi pierdut căci sufletul tău este / Lăcașul cel mai dulce al durerii. / / Dar dac-ai vrea ca lacrimilor tale / Vreodată să le pui zăgaz — nu poți ; / Avem cu toții în suflet cîte-o jale / Și ești ursit să plîngi tu — pentru toți“**. Această misivă tipărită în aceeași revistă ne spune că suferința lui Iosif era publică și că ea era respectată iar poetul compătimit.

Iosif publică acum multe traduceri și încearcă și o viguroasă poezie de trezirea sentimentului național, ca dovadă a unor corzi lirice care nu-i lipsesc. Acum îl vede Sextil Pușcariu pentru ultima oară : **„Mă surprinse grija cu care era îmbrăcat. Era vesel. Vorbea mult și**

încrezător despre sine și făcea planuri mari de viitor. Dădea lecții de literatura română într-o familie boierească și vorbea cu multă bucurie despre ele. De la fundație voia să plece, continua să traducă dramele de Wagner din însărcinarea lui Popovici-Bayeruth, pentru Opera Română, și era vorba să traducă și pe Shakespeare pentru Teatrul Național. Dar încrederea asta, bănuie Sextil, nu era firească la omul modest pe care-l știam".

SCRISORI DE DRAGOSTE DESCHISE

Pe lîngă traducerile pe care în fragmente i le publică tot **Flacăra**, poetul continuă să-și cînte public fosta iubire ca în **Amintire** (10 noiembrie 1912) : **„În fundul zării strălucea / Luceafărul, departe / Și noi treceam, iubita mea, / Pe străzile deșarte. / / Era prin luna Marte sau / Aprilie, — nu știu bine — / Știu doar că ochii-ți scînteiau / În luciul lunii pline. / / Și umbra ta cu umbra mea / S-amestecau într-una, / Că deopotrivă ne bătea / Și dragostea și luna..."** Cititorii timpului vor fi urmărit cu o curiozitate sporită aceste versuri cu atît mai mult cu cît regia redacțională așeza două pagini mai departe o poezie a Nataliei Negru, în speranța de a descoperi un dialog. Care a existat. **Cîntecul poetei** poate fi citit și a și fost citit probabil astfel ca o replică a Nataliei Negru la poeziile lui Iosif. **„Senin !... Lumină !... Raze și culori !... / Cu voi la fel îmi simt aceeași fire... / Sunt întruparea vie-a unei flori : Contururi, vis, parfum, și strălucire !... / / Un val de sevă pururi călător, / Eu sunt un vers din cîntecul iubirii ; / Ademenire, puls, văpae, dor, / Un ritm desprins din imnurile firii... / / Din străveziul tort de funigei, / Țes pînzele ce mină-n zori o navă, / Și-acelora, ce cred în ochii mei, / Li-arăt splendoarea drumului spre slavă !... / / Atrasă-n vraja veșnicei splendori, / În toate sunt asemeni cu o floare, / Căci soarele e-amantul unei flori, / Și pururea alesul meu e soare !...".**

Poetica Nataliei Negru nu e subtilă. Ea practică ca și Iosif sinceritatea, dar e vitalistă asemeni lui Anghel în manifestările eului. Pentru cititorii prozaici cum erau mulți, și cum calitatea poeziei Nataliei îi îndemna să fie, **Cîntecul poetei** este o imprudență. Cine-s cei care cred în ochii Nataliei se vor fi întrebat aceștia ? Soarele Nataliei este deci Anghel ? În totul poezia putea fi luată ca o sfidare, ca un răspuns la jalea erotică a lui Șt. O. Iosif pe care tiparul o aducea la cunoștința publicului.

E greu de spus ce stări reale și ce gînduri traduce această poezie. Peste o lună numai versurile Nataliei Negru sînt o confesiune îndurerată și dezamăgită. Titlul poeziei **Prea tîrziu** este și el semnificativ în această direcție : **„De viorele-altaru-i plin, / În murmur dulce rugi știam să-nchin, / Și nu vedeam că templul e păgîn !... / / Aleasă-n mierea florilor era / Făclia ce se mistuia-n zadar, / Și flori păreau — cînd ceara picura, / Că înfloresc din nou lîngă altar !... / / Dar ceara scumpă arse în curînd / Și toate florile s-au scuturat, / Cînd m-am trezit — în umbră tremurînd — / Că plîng lîngă un sfinx neîndurat !... / / Și iată-că te-am întîlnit acum, / Tu cel ce porți aeve nimbul sfînt !... / / Da-i prea tîrziu... și nu m-abat din drum, / Și nu-mi ridic privirea din**

Dimitrie Anghel

pămînt !... / / Te-am întîlnit acum... și e-n zadar !... / Alerg pe căi de-apururea pustii, / Cînd nu mai am nici flori pentru altar, / Nici ceară nu mai am pentru făclii !...". Dificultățile relațiilor cu Anghel și dezamăgirea produsă de căsnicie sînt vizibile aici, ca și regretul după o posibilitate pierdută. Imaginile destul de convenționale criptează superficial realități sufletești ușor de identificat. Altarul este neîndoios altarul iubirii. Sfinxul păgîn trebuie să fie cinicul Anghel. Încercînd să le citim cum le-au citit contemporanii ajungem la aceste echivalențe.

Neîndoios foștii iubiți corespondau prin presă și asta a fost cea mai aspră pedeapsă a căsniciei lui Anghel, iritat la culme de nuditatea sentimentală a poeziilor lui Steo. O **Romanță** din 2 martie 1913 este adresată evident Nataliei Negru : **„Cum te-a iubit / Tu n-o vei ști, / Decît abia cînd ți-o vor spune / Părerile de rău tîrzii, / Cînd vei cerca prin rugăciune / Sau prin blestem să le-alungi, — / Dar ele nu se vor supune : / Ci triste reveni-vor iară / În nopțile de iarnă lungi, / Și mai cu seamă-n nopți de vară / Cînd cîntă dragostea nebune / Privighetorile prin lunci... / Vei plînge atunci cu-amărăciune... / Și prea tîrziu va fi atunci !"** Acestei poezii îi răspunde Natalia prin **Cîntul Daniei**, care de n-are artă poetică, mărturisește însă un sentiment : **„Te du, și nu căta zadarnic / O lacrimă în ochii mei... / Ca stelele, din întuneric / Li-i dat și lor să strălucească, / Și-atîta noapte port în suflet, / Căci pînă dincolo de viață / Sclipirea tristă-a lor s-abate ! / / Te du, și n-aștepta zadarnic / Să te mai chem / Erau în fire-atîtea șoapte / Cînd ți-am șoptit întîia oară ! Și-atît senin ! / Și-atîta soare !... /**

Tu, dacă le-ai uitat o clipă, / Uitatu-le-am și eu pe veci ! / / Te du ! / Și-n drumul tău, departe, / Să-ți amintești mereu povestea / Cu stînca de granit, în care / Pe veci simțiri-adormite-s, / De-a fost odată-n ea un suflet / Virtejului de patimi pradă / Cine-ar putea acum să creadă ? Și cine, — o clipă de viață / Ar mai putea să-i dea acum ? / Te du, nu turbura zadarnic / Măreața lui singurătate !...“ Natalia Negru e romanțioasă, dar fondul poeziei e dur. Autoarea face figură de victimă devastată și chiar dacă poezia e sinceră sufletește vorbind ea nu salvează ci agravează situația femeii ostracizată de opinia publică. Era tocmai momentul în care apărea volumul de **Cintece** al lui St. O. Iosif, dedicat Nataliei Negru. Astăzi știm că pînă la moartea poetului mai sînt cîteva luni de zile. Și **Cintul Daniei** va contribui retroactiv la acuzarea Nataliei Negru. La o săptămînă de el, deci pe 27 aprilie St. O. Iosif publică **O clipă**, vizibil răspuns la **Cintul Daniei : „Tu porți pe gura ta săruturi, / În ochi priviri șirete, / Alergi, gonind un roi de fluturi, — / O clipă doar te-oprești să-ți scuturi / Săgalnicele plete. / / Cu brațele-ți închid cărarea, Te sbați o clipă-n ele... / Te duci... și crește depărtarea... Și te-ai pierdut și tu în zarea / Copilăriei mele !...“.**

În iunie 1913 poetul Iosif este dus pe cel din urmă drum. Steo și-a trăit pasiunea public pînă-n ultima clipă. Aprobat sau dezaprobat spectacolul a fost copleșitor.

VEZUVIUL LUI ANGHEL

Anghel a suportat greu continua exhibare a sentimentelor lui St. O. Iosif pentru Natalia Negru. Este foarte probabil că fără ea alta ar fi fost și soarta noului cuplu. Iosif continua însă să rămînă prezent în noua căsnicie, versurile Nataliei nu-l ignoră, iar reprosul public li-l aduce mereu înainte.

După Lovinescu se poate presupune chiar refacerea la un moment dat a vechiului triunghi, de data asta în defavoarea lui Anghel. **„Bănuind răsturnarea paradoxală a poziției sale conjugale prin restabilirea unui nou triunghi, odată cu reapariția lui Iosif, agitat, poetul se învirtea prin odaie fără odihnă. Îl ura pe fostul său colaborator ; îl urmărea în toate insuficiențele lui fizice, cu amănunte meschine, în lipsa de caracter și de demnitate : îi ataca violent Cintecele apărute nu de mult, privindu-le ca expresia fără artă a unor sentimente fără demnitatate : — Suferință din iubire, da, da, striga el, o înțeleg și o aprob, dar nu în platitudine scîncită și miloagă de mic dor, ci transfigurată prin prestigiul artei. Cu orgoliu, scoase apoi din buzunar poezia** Vezuviul. **în care tragedia vieții lui intime ia forme de simbol și se îmbracă într-o expresie virilă și somptuoasă. Citind cu glasul său răgușit se întrerupea mereu : «Asta înseamnă a preface viața în artă, nu a o exprima elementar : «te iubesc», «mor de dragul tău», «nu mai pot», «fie-ți milă» — cum face Iosif». În realitate era gelos de situație și nu de arta lui“.** Și părerea noastră este că ceea ce-l deranja nu era lipsa de artă a poeziilor lui Iosif ci eficiența lor asupra noului cămin întemeiat și mai ales asupra Nataliei Negru. Cuceritorul Anghel a fost mult mai puțin învingător decît s-a crezut și se credea el însuși.

Anghel deconspiră lui E. Lovinescu adevăratul conținut al **Vezuviului**, dar pînă la el mai poate fi citată ca o expresie îndelung prelucrată a stării sufletești a poetului Anghel după căsătoria cu Natalia Negru și poezia **«Orologiul» : „Lugubru ca un demon ascuns într-un cavou / Cirtește la răstimpuri străvechiul orologiu, / Și-mi spune că-n viață nimica nu e nou, / Că nu e nici un lucru să merite elogiu : / ...Am mai văzut eu faime care-au ținut o oră ; Iubiri pasionate care-au durat un an, / Sau numai din crepuscul și pînă-n aurora, / Cît face minutarul o cursă pe cadran... / / Privește bine-n ochiul meu vid, fără pupilă, / Rotund ca infinitul pe care îl măsor ; / De-ai scris un vers, — tu șterge-l și rupe orice filă, / Și dacă suferi, — uită că rănit te dor... / / Eu sînt o cicatrice ce stă să se deschidă... / Și ca să dau de știre lui Chronos că exist, / Din inima mea albă, ca dintr-o crisalidă, / Desprind din oră-n oră un negru flutur trist.. / / Și inima ta-i astfel... La ce bun dar să bată ? / Ce-ți poate da iubirea și ce-o să-ți dea Olimpul ? / De vrei s-avem hodină și să-nghețăm odată, / Întinde-ți leneș brațul și-ncremenește timpul !“.**

Orologiul ne dă de gîndit că amenințările repetate cu sinuciderea ale lui Anghel nu erau doar o cochetărie de bărbat frivol. **Vezuviul** e conținut tot ca și orologiul în strofa finală : **„Azi nu mai cîntă nimeni sub sveltele portice, / Nu tremură-n basinuri buchetele de lotuși ; / Sînt un vulcan acuma pleșuv și trist și totuși / Un corn de abundență eram în vremi antice“.** E un vezuviu care pedepsește o fiică a Evei care-și **„suna crotalii, coturnii și tambura, / O canava de frescuri lascive deșirînd : / Și nu vedea fierbinte cum se depune zgura / Pe fața mea crispată, în lacrimi picurînd“.** Ambele poezii sînt din 1912 și mărturisesc dacă le căutăm cifrul suferința unei căsnicii chinuitoare.

EPILOGUL UNUI DUEL

Anghel și Natalia trebuie să facă față atmosferei înveninate pe care o întîmpină în lumea căreia aparțin. Vorbele veninoase, injurioase chiar, nu lipsesc. Frumusețea Nataliei nu-i suficientă pentru a scuza nici dezerțiunea din prima căsnicie, nici lipsa ei de talent literar. **„Avea un «punct de onoare» pe care ținea să și-l apere prin redacții, la nevoie chiar cu revolverul aruncat pe masă ; amenințările lui subliniate cu aceleași argumente decizive îzgonise, astfel, pe multă vreme, din cafenea pe unii scriitori teroriști și ei la rîndul lor cu alții, căci teroarea se combate numai prin teroare ; „punctul de onoare“ în ultimii ani ai vieții lui era o femeie, devenită apoi soția lui, pe care voia să o impună prin orice metode și în literatură și în stima unor confrați fără respectul sentimentelor și slăbiciunilor lui intime...“** Întîmplarea la care se referă E. Lovinescu, deși au fost mai multe, este cea legată de revista **Furnica**. D. Anghel publică în **Flacăra** (18 feb. 1912) articolul **Agora modernă** unde face un portret cafenelei bucureștene. „Cloaca maximă“ a cancanurilor, colectoarea de mocirle sufletești, etc. Portretul e coroziv și animat de aversiunea față de zvonurile răutăcioase ale acestei cafenele care înveninau și înnegreau recentul menaj al poetului. Este momentul în care Natalia Negru părăsise domiciliul intentînd proces de divorț, în ciuda scrisorilor de iertare și a implorărilor,

a amenințărilor de sinucidere. Un excelent subiect de cancanuri. **Agora modernă** are în vedere și pe marele maestru al acestei mahalale pestilențiale, care e mahalaua literară : **„om pitic ca o Furnică, dar care totuși deține recordul pestilențialelor exaltări, acest om care pune în mișcare toate ventilatoarele pe unde trece și face să fluture batistele în aer pe unde își arată chipul de bizantin". Agora modernă** e mai mult decît un simplu articol : avem în față un pamflet cu adrese precise în epocă, receptat ca atare. Revista **Furnica**, pentru că despre oamenii ei este vorba publică o epigramă iscălită V.V. Rița cu un motto din **Agora modernă** (12 aprilie 1912) : **„De epitetul dat lui Anghel, / Eu mă miram ca un copil ; / Dar Flacăra din urmă-mi spune / De ce-i zic criticii... „Subtil".** După o săptămînă (19 aprilie 1912) un Putifar semnează **Reabilitarea sparanghelului** și-l acuză pe Anghel **„poreclit și Sparanghel de oamenii delicați care nu vor să-i zică pe șleau spanac"**, de a fi abuzat de postul de Inspector general al artelor pentru a tipări pe banii ministerului instrucției ca urmare a unui referat propriu un volum al unei „doamne Natalia Negru". Pe 5 mai 1912 aceeași **Furnică** mai publică o epigramă răutăcioasă la adresa lui Anghel, căreia i se reamintește porecla ce va fi circulat desigur în cafeneaua literară pe seama lui : **„În mai, chiar barzi ca de-alde Anghel / Să cînte cred că sînt datori / Doar liliac, narcizi, bujori... / Sărman spanac, Sărman sparanghel !"** Poetul ripostează în **Adevărul** de marți 8 mai 1912, divulgînd prin titlu și persoana vizată în **Agora modernă : Un răspuns d-lui G. Ranetti și cîteva reflecții.** După ce caracterizează în vorbe aspre cîmpul de bătaie al literelor române, Anghel acuză pe Ranetti a da informații cititorilor cu rea voință. Natalia Negru este o poetă cunoscută, publicată, iar referatul a fost făcut de G. Coșbuc și nu de Anghel. **Furnica** tipărește un **Răspuns d-lui Anghel.** Răspunsul este fără menajamente și într-un limbaj brutal : **„două inofensive întrebări subtilului poet căruia mătreața îi ține loc de creer : — Cine-i mai pornograf : «Furnica» noastră, care pretinzi dumneata publică pornografii, sau apașul care se strecoară în casa prietenului și-i fură nevasta sub pretext de «colaborare literară» ? Pentru ce atunci ai săvîrșit singur acea ignobilă pornografie și n-ai apelat, ca astăzi, la binevoitorul concurs al «Societății scriitorilor» și «Societății presei» ?".** Semna Nae D. Țăranu.

Polemica pe care o scoatem la lumină ilustrează cît de viu era scandalul Iosif-Natalia-Anghel la aproape un an de la divorțul primilor și lungă vreme după ce legătura frauduloasă începuse. **Furnica** formulează dur și în litere tipărite o acuzație care circula și creea noului cuplu o aureolă funestă. Urmările ni le descrie Helianta în cartea cu același titlu. Anghel provoacă la duel pe cei doi directori ai **Furnicei** : G. Ranetti și Nae D. Țăranu. Gestul poate impresiona o femeie. Natalia Negru despărțită de Anghel, în proces de divorț, primește de la el o scrisoare în care-i declară că orice s-ar petrece între ei din pricina tensiunii nervoase a blocadei amintirilor și a cafenelei literare, el soțul ei nu admite ca altcineva s-o ofenseze. Înaintea duelului, Anghel îi mai trimite un răvaș, din care nu lipsește o anume notă teatrală, ca din orice gest al lui : **„Dragă Helianto, Întîi un salut matinal — e pentru tine. Sunt vesel — căci am dormit cu mult succes, așa că mă găsesc în cele mai puțin asasine dispoziții... Dacă voi fi tot astfel și pe teren, am să renunț și la meseria asta. În caz cînd totul se va termina cu brio, voiu veni imediat... „Șerban Vodă". Dacă nu — voi fi obligat probabil — să urc puțin mai sus... și voi aștepta să ne revedem în alte regiuni !... Te sărut cu toată dragostea și cu toată nebunia sufletului meu zbuciumat !... Fulga".**

Natalia Negru și fiica ei Corina

Anghel se duce să se bată pentru dulcineea lui pe un teren dinafara Bucureștiului și are grijă să i-o comunice. Care femeie n-ar fi impresionată de asemenea gesturi ? Mai ales într-o vreme cînd la belle-epoque nu se sfîrșise încă ? Ziarul **Minerva** din 23 mai 1912 publică **Epilogul unui incident : „D-nii D. Anghel și N. D. Țăranu au ieșit pe teren, dar incidentul s-a aplanat înainte de a începe duelul, pentru că dl. N. D. Țăranu a exprimat părerea de rău de cele întîmplate, iar dl. Anghel s-a declarat satisfăcut".** Cel de-al doilea provocat la duel, G. Ranetti, se explică în **Furnica** din 31 mai sub titlul **Cazul „cavalerului" Anghel,** avocățește dar de efect pe terenul chiar al codului „cavalerismului".

Epilogul cel mare este că acest duel care n-a mai avut loc, duce la întreruperea procesului de divorț și la împăcarea cu Natalia, care însă refuză să mai meargă în casa în care a fost terorizată. De aceea perechea se mută la hotel, viața ei devenind și mai publică decît înainte. Hedonist, Anghel duce o viață de petreceri. **„Pretextează,** notează Natalia Negru, **că înainte lucra pentru a mă cîștiga pe mine.. Acum... odată ce mă are, de ce s-ar mai chinui !...".**

Invitație de nuntă : Natalia Negru — St. O Iosif (sus) ● **Anghel și Natalia în ziua căsătoriei** (mijloc) ● **Natalia Negru travestită în călugăriță la Mănăstirea Agafton** (jos)

Provocarea la duel nu este singura ieșire în public a poetului Anghel jignit de ceea ce scrie presa despre Natalia Negru. Al doilea episod se petrece chiar în paginile revistei **Flacăra** pe care Anghel o somează să-i publice un text grosolan la adresa Izabelei Sadoveanu sub amenințarea retragerii colaborării. **Flacăra** (8 iunie 1912) se conformează, declinîndu-și orice adeziune la gestul poetului. Pe Izabela Sadoveanu, o femeie inteligentă și vioaie, dar urîțică, Anghel o cunoscuse în tinerețele lui semi-socialiste de la Iași. Ceea ce nu-l împiedică să vorbească de „scrîșniri de dinți cariați", de „versurile cele mai detestabile" ce se pot scrie (și care sînt evident ale Izabelei Sadoveanu Andrei), s-o treacă printre nevestele vesele din Windsor, etc. **„Pisma este un lucru urît, cucoană, și dacă natura n-a fost darnică în grații cu d-v., — ce e de făcut ? Dacă sunteți văduvită de talent, — de ce să sufere scriitorii ? Dacă panglicuțele, sburdălnicia și sentimentalismul nu vă stau bine, — ce stric eu ? Și dacă pudra de orez despre care vorbiți, nu vă poate face mai albă, — de ce e vinovată Natalia Negru, doamnă ?"** În cauză era o recenzie a Izabelei Sadoveanu la volumul **Mărturisiri de** Natalia Negru în al cărui comentariu Izabela depășise, sau i se păruse lui Anghel, că depășește limitele analizei literare intrînd în acela al insinuărilor biografice. Isabela Sadoveanu răspunde de la Geneva printr-o scrisoare către C. Banu pe care revista i-o publică sub titlul **Incidentul I. Sadoveanu — D. Anghel** 6 iulie 1913. I. Sadoveanu regretă faptul că a fost greșit înțeleasă, trecută printre cei ce scriu literatură cu cheie etc., dar nu iartă poetului grosolănia. Incidentul n-a mai avut urmări de presă. La 22 iunie murise St. O. Iosif și atmosfera, la două săptămini după moartea lui Steo în care toți vedeau o victimă a cuplului Natalia — Anghel, nu era propice cavalerismelor deplasate. La un an de zile. D. Anghel îl va urma pe fostul său prieten și colaborator.

RECIPROCITATEA TORTURII

Din ceea ce ne spune Natalia reiese că Anghel era zuliar, brutal, grosolan, de o violență vecină cu nebunia. O închidea în casă cu cheia, interzicea oricui s-o vadă, chiar și unei mătuși, o învinețea în bătaie, n-o scotea, ca pe bătrîna codoașă de altă dată din „marș afară", îi spunea vorbe disprețuitoare despre părerile și capacitatea ei intelectuală, încerca s-o omoare strîngind-o de gît ori amenințînd-o cu revolverul. Certurile și neînțelegerile se țineau lanț și orice pretext era bun pentru o gîlceavă degenerată rapid prin violența lui Anghel și tenacitatea femeii în scandal cu lovituri și țipete. Anghel detesta copilul din primă căsnicie, sub motiv de gelozie, și făcea scene peste scene după care cerea împăcarea și iertarea. Versiunea Nataliei este convingătoare, dar ea nu luminează rolul pe care l-a avut în această atmosferă tensionată. O spune Anghel într-una din puținele dacă nu unicele lui confesiuni făcută lui E. Lovinescu : **„E rea, rea, perora el scos din lunga lui tăcere comprimată, cum nu-mi puteam închipui că există răutate. Din primele zile a început a mă persecuta în prieteni, de care ținea să mă izoleze, în simple cunoștințe, în literatura mea făcută înainte, din care m-a obligat să scot părul blond și ochii albaștri, sub cuvînt că aș fi avut un mare amor cu o damă blondă. Am răbdat totul, din convingerea că mă aflam în fața unei forme excesive și derivate de dragoste."** O cheie fără destinație căzută din buzunarul poetului este considerată de Natalia ca dovada existenței acelei dame blonde : **„Femeia cu părul blond și cu ochii albaștri nu e o fantomă a imaginației mele bolnave, așa cum mi-o spui mereu, ci o realitate ; iată-i cheia de la cameră".** La încercarea poetului de a lua lucrurile ușor, Natalia insistă : **„Îți vine să rizi ! O cheie cu număr nu poate fi decît o cheie de cameră de hotel".** În sfîrșit, poetul își aduce aminte că era cheia de la proaspătul lui birou de la Casa școalelor. Merg împreună a doua zi, probează cheia, care-și dovedește destinația pedestră, dar asta n-o mulțumește pe Natalia. Ea preferă să țipe, să blesteme și să-l regrete pe Steo. Anghel pretinde a fi înțeles realitatea în toată goliciunea ei și a trece la fapte : **„Gelozia sălbatecă, cu care mă persecuta de atîta timp, nu venea din iubire, ci dintr-o răutate elementară, din nevoia de a mă chinui, de a mă tiraniza ! Femeia cu**

părul blond fusese un pretext... M-am convins aşadar că nu e altă soluţie decît divorţul". E. Lovinescu, care este dintre cei ce nu par a o fi simpatizat pe Natalia Negru şi nici pe Iosif, îl încurajează şi redactează chiar împreună hîrtia către tribunal. „Nu l-am mai văzut apoi cîteva zile... scrie memorialistul, cînd într-o dimineaţă radioasă de primăvară, în pulberea de aur a soarelui, cu flori la piept, zării o pereche tînără, fericită, plutind ca într-o apoteoză, braţ la braţ, pe Calea Victoriei... Era Anghel cu nevastă-sa... Cum m-a văzut el întoarce grăbit capul într-o vitrină, iar femeie fatală mă fulgeră cu o privire de ură... Am înţeles încă o dată înţelepciunea poporului care te îndeamnă să nu-ţi viri niciodată degetul între copac şi scoarţă".

Dînd extensiune mărturisirilor lui Anghel o dezavantajăm, desigur, pe Natalia. Dar poziţia ei în faţa posterităţii poate fi recuperată printr-o privire de ansamblu. Faptul că a supravieţuit o scoate din ipostaza de victimă. Dar vinovată să admitem în cazul Iosif, ea este mai puţin vinovată în cazul lui Anghel. Acesta, un cuceritor de profesie, cu care Natalia are într-adevăr culpa de a fi cochetat în faza preliminară a amorului lor, a acţionat fără scrupule şi a condus astfel lucrurile încît femeii asediate să nu-i mai rămînă altceva de făcut decît să i se supună. În locul unei cuceriri banale, Anghel a trebuit să ducă un adevărat război şi acesta a continuat şi după căsătorie. Se pare că Natalia nu i-a iertat niciodată distrugerea primei căsnicii şi că l-a chinuit calculat cu amintirea lui Steo, care-i invada pe toate căile posibile : prin propriile amintiri, prin relaţiile cu prietenii comuni, prin presă, unde timidul poet desfăşura şi el un adevărat asediu psihologic. Presiunea morală din jur era apoi foarte mare şi nu le dădea şansa unui climat normal. Dacă intră în joc şi ciocnirea dintre două structuri tari, voluntare, ofensivă la Anghel, defensivă la Natalia, dar nu mai puţin rezistentă, ne putem explica sumar şi incomplet situaţia. Anghel a căzut în propria sa capcană şi şansa femeii, care moralmente a fost o neşansă, este aceea a supravieţuirii ei.

„DRAMA DE LA BUCIUMENI"

Epilogul acestui amor chinuitor are loc la Buciumeni la via soţiei. O ceartă începută în tren, asupra căreia Natalia dă două versiuni diferite la mare distanţă de timp, dar în fond neesenţiale, conflictul fiind latent şi inevitabil, se rezolvă cu două focuri de pistol la domiciliu. Anghel îşi ameninţă femeia cu revolverul, ceea ce făcuse nu o singură dată. Natalia îl ameninţase din nou cu despărţirea. Pentru a o împiedica să iasă din cameră, poetul trage un foc de revolver în aer. Glonţul ricoşează dintr-un pat de fier în cameră şi o loveşte pe Natalia care cade. Poetul dă primele îngrijiri femeii rănite în coapsă, şi-şi trage apoi un glonţ în piept. Urmează un adevărat vacarm, apoi o anchetă a organelor judiciare. Presa ia act de **Drama de la Buciumeni**. Doctorul Paul Anghel îşi ia fratele pentru îngrijiri la Iaşi. Familia o izolează pe Natalia Negru, găsind prilejul de a forţa despărţirea, D. Anghel prezintă public incidentul ca o rănire prin imprudenţă.

Internat, Anghel cere să-şi vadă soţia. Este probabil că familia i-a tăinuit Nataliei aceste che-

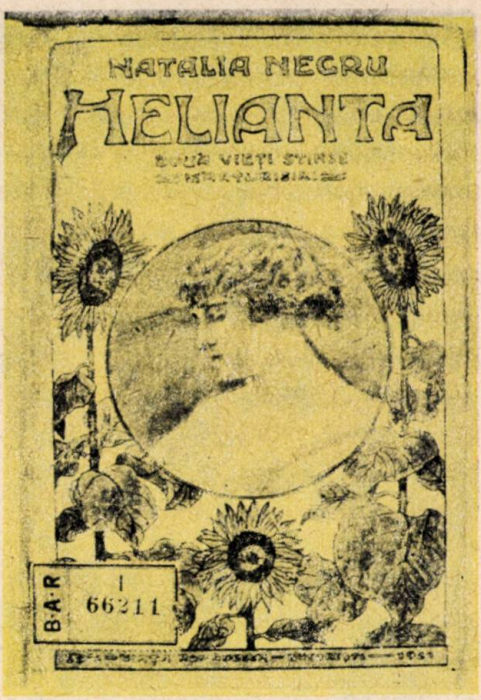

Coperta volumului „Helianta" de Natalia Negru

mări. Chestiunea nu este clară. Evoluţia rănii lui Anghel liniştitoare la început, e îngrijorătoare apoi. După amintirile unor confraţi, disperat de tăcerea soţiei, Anghel îşi rupea bandajele agravînd starea rănii. Intervenţia chirurgicală, urmată de o infecţie pulmonară îl duce pe Anghel în mormînt. Văduva, anunţată probabil tîrziu, ajunge doar la coborîrea sicriului în groapă. Atunci i se aruncă în public învinuirea de a fi omorît pe toţi poeţii mari ai ţării.

După moartea lui Iosif, venea şi aceea a lui Anghel pe care lumea i-o pune desigur în seamă. Natalia, femeia fatală a ultimului mare amor al sfîrşitului de **belle époque** rămîne ostracizată de mediile literare, încearcă să se justifice într-o carte pe care contemporanii o consideră regretabilă, şi sfîrşeşte în anonimat.

Fusese într-adevăr o femeie foarte frumoasă şi nu lipsită de scrupule. Vinovăţia ei este mai mică dacă o împărţim aşa cum se cuvine cu aceea a seducătorului Anghel, detestat nu fără motiv de contemporani pentru nelealitatea lui, şi cu vinovăţia lui Iosif, care a fost prea slab pentru a împiedica dezastrul. În plus, Iosif şi-a transformat slăbiciunea într-o armă şi a făcut din flamura sentimentelor lui de iubire pentru Natalia Negru un instrument de tortură al noului cuplu. Doar egoismul vital al femeii a împiedicat un final tragic al întregii istorii. Supravieţuirea ei a stricat cadrului de tragedie pasională pe care această istorie de dragoste între o femeie foarte frumoasă, un bărbat duios şi abulic, dar curat şi un altul, mic, urît dar cu apucături de faun şi de amant arab, incontestabil îl are. Trecerea timpului i-ar putea aduce şi iertarea noastră.

SFÎRŞIT

GHEORGHE SUCIU

Pastorale

* *
*

Cine știe să îmi spună
care variantă-i bună :
Eu pe toate le culeg
Și nici una nu-nțeleg.

Am pierdut de mult lăcatul
Și cu cheia ce să fac :
Suflu-n soc, suflet în os
Și din borte se desfac
Stranii melodii — păcatul
Recitit păgîn pe dos...

Iată-mă-s urît frumos!

* *
*

Nu în oja de pe unghii
Îți răsfrînge steaua unghii
Nici în sulimanul feții
Nu citesc pe mamă feții —
Nici un dor nu vă atiță
Cînd vă dați plozii la țiță
Peste spațiu, peste timp
Voluptate-acest estimp.

* *
*

Vine-o vreme cînd vom scrie
Nu ce vrem, doar ce putem
Tremurăm caligrafie
Măcar să rămînă semn.

Nu ne naștem cu puterea
Care e de-a-supra noastră
Știm cînd încetează vrerea
De-a deschide o fereastră.

Știm ce știm și ce nu știm
Și sfidăm sistemele
Știm ce e acest estimp
Și ce ne sînt stemele.

E o normă-n toate cele
Omul e legat de lut
Și de lut și și de stele
Cît mi-s drept pe-atîtea sînt

Doar copiii să ne crească
Ca din antici timpi străbunii
Știu ce-i roua pe o coasă
— Nu știu însă ce vor unii.

VASILE MORAR

Navetiștii

În trenuri, obosiți, dorm pe bănci tari
navetiștii îmbrăcați în șalopetă murdară
muncitori în uzine, acasă plugari
cu pasărea plugului răstignită pe zare

Cocoșul ceasului înfipt în timpan
oboseala din oase face orele mici
luna pe cer ca o stemă pe ban
și pleoapa trecută prin păduri de furnici

Ca la foc trăgîndu-și șalopeta pe ei
ranița-n spate, cataramă de ham
satele trec în inventar la femei

Zăpezile stau de santinelă la geam
în calorifere gerul ca un cal fără frîu
navetiștii-n căciuli intră pînă la brîu

Mama coace colaci

Fierbinte asfaltul sub tălpile tatii cînd seara
mînă caii spre piața bătrînului burg
luna scormonește în ferestre cu gheara
pe cadrane în burguri secundele curg

Prin infernul mașinilor caii înoată
fluieră biciul ca o șerpoaică cu pui
becurile lăptoase pling peste roată
miroase a toamnă și bronzu-n statui

În piețe pe mese de beton, așezate
bunătățile toamnei se sting la cîntar
clopot de argint stă iarna pe sate

Și trec prin cîmpie primii fluturi de var
gonesc înspre casă iuți caii de cretă
mama coace colaci pentru întreaga planetă

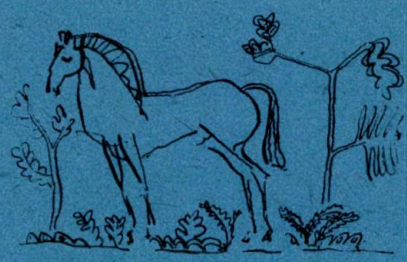

CÎȚIVA «PLEZIRIȘTI»

Inspecția lui Costache Negruzzi

În familia Negruzzeștilor plezirismul balneologic fu la mare preț și din cîte se știe retragerea estivală pentru „cură“ devenise lege din tată în fiu. Nu o dată, cura se repeta atunci cînd era nevoie, toamna, de exemplu, și prin octombrie 1852 (așa cum aflăm din „Scrisoarea XXVIII“) bătrînul Costache Negruzzi plecă împreună cu cîțiva amici „la Ocnă“. „Ocna“ nu era teribila pușcărie subpămînteană, cu tîlhari condamnați la tăiat sare, ci balnearul „bourgade“ Tîrgu Ocna. Omul trecu pe la Călugăra, pe lîngă rîul Tazlău care șerpuia în vale deschizînd un frumos peisaj romantic, făcea mereu observații ca pentru o fiziologie, considerînd, de pildă, că muntenii au singe tare, cu vigori incomparabile cu acelea ale oamenilor de șes. Pe scurt, Costache Negruzzi făcea o inspecție scriitoricească, luînd jurnalul fidel al unei „inspirații“.

Se așeză cîtăva vreme la Tîrgu Ocna, la vornicul A. Villara, ins perimat psihologicește, impenetrabil ca un lord englez retras pe domeniu. Fost demnitar, el viețuia abstras din trebile publice și repudia cu totul mijloacele de informare : „Nu voi să văd jurnale — îmi zicea el — nu voi s-aud de gazete, mă mulțămesc a fi vesel și liniștit“. Vornicul era însă cosmopolit și chiar dacă nu iubea gazetele, era un „european“ care își făcea cura balneară în Nemție : „După ce mă voi întorna de la băi (era gata să se ducă la Franțisrbad) o să fac din orășelul acesta un ermitagiu de odihnă și de plăcere“. Nu apucă, din păcate, să-și îndeplinească planurile paradiziace și nici măcar să plece să se „caute“ căci muri în aceeași noapte, atacat de apoplexie.

Întristat de pierderea unui amic valoros, Costache Negruzzi suferi. Însă cu măsură : lumea balneară netezește sentimentele colosale, civilizează durerile și canalizează afectivitatea către creație, prin observație. La Tîrgu Ocna, de altfel, atmosfera era pasionantă și făcea atît de bine femeilor încît înfățișarea lor îl dă gata pe moralistul Negruzzi : „Apoi pesemne aerul, sarea, Trotușul, ș.c.l., contribuie a face ca damele ocneane să aibă cei mai limpezi și mai ucigași ochi din toată țara“.

Peisajul e de tot interesul, prilej de îndelungi plimbări romantice și de observațiuni naturiste. Prin regiune curgea și rîul Slănic, cel care se umflă în șiroaie grozave (rostogolind bolovani și pietre), ca și pîrîul Vălcică, un imprevizibil fir de apă care poate să ia proporții apocaliptice, „ca o bătrînă desfrînată care îl curtează pe Trotuș“. Negruzzi, pe care l-am citat, însuflețea un moment hidrologia, făcînd eexrciții de retorică și de compoziție clasică în plină observație naturală. De altfel, omul era informat à propos de apele minerale și citea cărți de specialitate, exemplificînd, ca un maniac bătrîn al preciziunii, dintr-un manual de balneologie al epocii : Iată ce zicea el doctoral în descrierea sa despre apele simple și minerale : „Apa acestui izvor este limpede însă brînzoasă, ca una ce are niște flocușori într-însa, care se așează pe fundul vasului îndată ce s-au turnat apa în pahar. În privirea acestor flocușori, socotințele sînt deosebite. Unii zic că aceste n-ar fi altă decît carbonat de magneziu, alții zic că ar fi hidrat de pucioasă“. Mai pe scurt, înțelegea C. Negruzzi, bănuind că trebuie să fie prudent, „cu alte cuvinte va să zică că apa nu e analizată și că nu știe nime din ce atomuri se alcătuiește“. Ceva din ipohondria lui G. Ibrăileanu exista și la C. Negruzzi.

Totuși, lumea nu știa toate acestea și vara năvălea puzderie de oameni ca să se caute. Mai mult, odăile foarte bune și amabilitatea proprietarului dădeau iluzia liniștii, iar în grădina lui Nastasache mergeau la plimbare, spre a omori timpul, orășenii și sezoniștii. Ochiul vigilent al bătrînului C. Negruzzi urmărea totul, pasionat a descrie micul dezmăț estival. Negustoresele, „gătite și ferchezuite“, aveau în obicei a se rătăci prin livezi, trebuind să se întoarcă pe calea cea dreaptă prin penitență fizică, urcînd, pînă la Schitul Măgurii, cu picioarele. Pocăința, zice cu maliție de cunoscător C. Negruzzi, nu le ținea prea mult. Omul vedea tot cu acea intensitate a privirii care va fi a prozatorului modern, se preumbla urcîndu-se pe Măgura, mergînd pînă la Troiță cu trăsura și apoi cu pasul „pe o cărare strîmtă și stîncoasă“. Era acesta un exercițiu fizic ori unul de contemplație romantică ? Este probabil că aceasta din urmă ipoteză e valabilă, montagnardul C. Negruzzi obosind și așezîndu-se în „verdeață“ spre a vedea „desfăcîndu-se în fața lui, un peisaj colosal“.

Cu toate acestea, Tîrgu Ocna nu-i plăcea, ploua des și monoton, plictisindu-l de moarte în cele din urmă, făcîndu-l să sufere de „spleen“. Ar fi vrut să se ducă la băile Slănic însă un

Costache Negruzzi

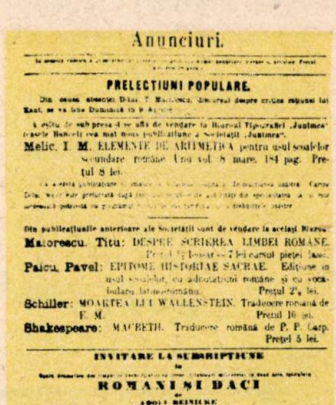

Anunciuri.

PRELECȚIUNI POPULARE.

Melic. I. M. ELEMENTE DE ARITMETICA pentru usul scoalelor secundare române. Unu vol. 8 mare, 184 pag. Pretul 8 lei.

Maiorescu. Titu: DESPRE SCRIEREA LIMBEI ROMÂNE.

Paicu Pavel: EPITOME HISTORIÆ SACRÆ. Edițiune în usul scoalelor, cu adăugațiuni române și cu vocabularu latino-românu. Pretul 2½ lei.

Schiller: MOARTEA LUI WALLENSTEIN. Traducere română de F. M. Pretul 10 lei.

Shakespeare: MACBETH. Traducere română de P. P. Carp. Pretul 5 lei.

INVITARE LA SUBSCRIPȚIUNE

ROMÂNI ȘI DACI

Anunciuri. În această rubrică a „Convorbirilor literare“ se primesc numai anunciuri literare și artistice. Prețul liniei este 30 parale

Nicolae Filimon

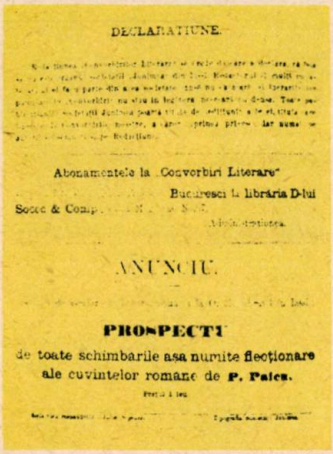

DECLARATIUNE.

Abonamentele la „Convorbiri Literare"

Bucuresci la librăria D-lui

Socec & Comp.

ANUNCIU.

PROSPECTU

de toate schimbarile asa numite flecționare ale cuvintelor romane de P. Paicu.

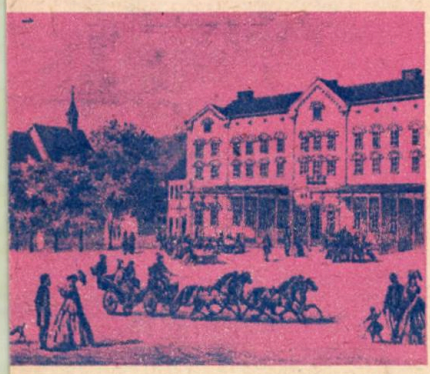

amic, dr. Saroș, îl împiedică. Avea, dealtfel, autoritate, era medicul balnear de vreo 20 de ani și Costache Negruzzi îl ascultă. Mai mult din lumea balneară nu mai cunoscu.

La băi: Lecturi din „Convorbiri literare"

Ceea ce Costache Negruzzi numai visase, exprimîndu-și impulsul, modern, către balneologie doar în nuvelistică, izbuti unul dintre băieți, Iacob, cunoscut la „Junimea" în chip de Jacques Negruzzi. Omul trăia oareșicum trepidant pentru epocă, era poate cuprins de stress, și extraordinară e la el exactitatea aproape tropică de a face călătorii, de a-și face la vreme cura balneară, de a se sustrage așadar presiunii vieții publice citadine. Însă Jacques nu mai călătorea către Tîrgu-Ocna, el se fixa de predilecție în străinătate, așa cum se poate deduce din cîteva tablouri lapidare (din „Amintiri din Junimea").

În 1870, de pildă, plecă la Gleichenberg în călătorie de nuntă și în lipsa lui se întîmplă să facă B.P. Hasdeu întîia farsă celebră antijunimistă. Jacques Negruzzi primi acel număr „la băi" și expedie îndată o scrisoare la Iași spre a întreba cum de s-au publicat versuri atît de rele. Fost-a sau nu așa, este practic fără importanță, sigur e că omul își vedea de treburi, la „cură", incitat și de luna de miere pe care o petrecea, conform principiilor vremii, în străinătate, la „băi". Omul avea, pare-se, ceva din imobilul psihologiei germanice, ca și o concepție de biografie precisă, ceasornicărească. Vara anului 1873, de pildă, stătea pe vulcanul unei polemici. „Revista contemporană", de la București, era în ceartă cu Maiorescu și preopinenții își aruncară cîtva timp săgeți, lovindu-se cît mai sîngeros. Cazul se cunoaște ; vîlva nu-l afectă însă pe Iacob Negruzzi care plecă la Kissingen, la băi, întîlnind chiar pe un redactor al revistei vrăjmașe, pe Mihail Zamphirescu. Acesta era un poet de formula romantismului macabru, un mic Rollinat, cultivator de ruine și de iubiri funerare, un soi de „maudit" valah care nu trăia sumbru, nu viețuia în pivnițe și nu apărea în urbe noaptea, ca o pasăre stranie și fotofobă, ci, precum se vede, un monden, iubitor de cură balneară în străinătate.

Adversarii se amuzară, zice-se, de polemica dintre cele două grupări însă, în taină, își ascuțiră armele. Jacques Negruzzi scrise aci întîia lui satiră despre cîțiva „contemporani", iar M. Zamphirescu un soi de operetă bufă, în versuri absurde, ca de Jarry român, intitulată „Muza de la Borta-rece". „Băile", fără a-i vindeca fizicește, le dădu însă un soi de detașare față de opozanți care subție patima și o prefăcu într-o benefică ironie subtilă.

Un spion „la băi": N. Filimon

În călătoriile lui europene, N. Filimon nu evită stațiunile cu băi, termele, și într-un rînd primi, la München, o epistolă de invitație la Kissingen, la „cură". Plecă de îndată cu trenul, apoi de la Schweinfurt cu „poșta regală". În fine la Kissingen se stabili de îndată la otelul Manlick și se așeză polițienește pe observat. Omul voia să știe tot, află ce îl interesa despre populația stabilă a localității (în număr mic), făcu o descripție geografică, de felul hărților de spionaj utile pentru invazii, și notă, cu dexteritate, o curioasă legendă, cu amănunte excesive, despre un june care a pactizat cu Asmodeu, diavolul însărcinat cu relațiile externe și diplomatice.

Orașul îi plăcu, mai ales grădina colinară și macadamul din piatră pisată „ornat cu arbori fructiferi". Pe înălțimi, edilii așezară pavilioane care dădeau privirii perspectivă, fîntînile orașului erau plăcute, mai ales cele minerale, conținătoare de gaz carbonic.

N. Filimon bău și el apă pentru boale, totuși cu precauțiune, spre a nu suferi vreun rău, fugi, pe urmă, la stabilimentul de băi calde și reci. „Cura" propriu-zisă nu-l pasionă, omul sfîrși prin a se deda unor îndelungi plimbări solitare, pigmentate cu inspecții pe la cîrciumi (avea antrenament de la București), totul într-o relativă monotonie care îl înnebunea. Se distră și trase la un tir sportiv ; însă fără succes. Balneara localitate Kissingen îi plăcu și lui N. Filimon numai întrucît observa mediul și strămuta în Germania boema lui valahă, cu lăutari și căni de vin.

Artur Silvestri

(din volumul „Balneologica")

FILOZOFII: Scriitori şi poeţi

Există în spiritualitatea românească momente succesive, de continuă confluenţe între filosofie şi creaţia literară. Au dovedit-o cei mai reprezentativi şi mai originali poeţi români, de la marele Eminescu, la Lucian Blaga. Va trebui odată să se scrie lucrarea monumentală despre motivele filosofice ale literaturii române. Cu atît mai mult, cu cît în respiraţia literaturii noastre s-a făcut mereu auzită chemarea spre înţelegerea armoniei cosmice, deseori exolicată în paradigmele fisolofilor, dar întotdeauna transfigurată de puterea diniăuntru a poeziei.

Se va înţelege odată că numai marile intenţii, care configurează spaţiul poeziei, sînt chemate să dea eternitate filosofiei. Viitorul acestora din urmă nu mai poate fi supravegheat de categoriile impersonale ale unei logici seci şi abstracte, cît, mai ales, de nuanţa imaginarului care descoperă viziuni nebănuite în aria creaţiei omeneşti. Nu înseamnă oare aceasta că filosofia e un act de creaţie ? Desigur ! O creaţie la nivelul cuvîntului care surprinde devenirea lumii dincolo de obişnuit. Aşa au apărut înseşi teoriile moderne despre spaţiu şi timp. Au înţeles acest lucru şi acei filosofi români care au trecut pe pragul poeziei şi al naraţiunii îngemănate în imaginaţie, evocînd, portretizînd sau dînd neuitare întîmplărilor vieţii.

Aşa ne apar astăzi creaţiile unor cugetători români — filosofi, sociologi sau doctrinari în teritoriile epistemologiei moderne. Îi avem în vedere pe un Ion Petrovici (1882—1972), de la a cărui naştere se împlinesc o sută de ani, pe Dimitrie Gusti (1880—1955), şi Ştefan Odobleja (1902—1978), fondatorul cibernetici consonantiste.

Creaţia literară a filosofului Ion Petrovici a fost consemnată la începutul acestui veac de un Ion Luca Caragiale, deşi o întîlnim numai prin revistele vremii. Se ştie mai puţin despre preocupările literare ale renumitului sociolog D. Gusti. După cum, se ştie şi mai puţin, dacă nu chiar nimic, pînă în prezent, despre înclinaţiile literare ale lui Ştefan Odobleja.

Iată de ce relevarea unor astfel de preocupări poate prilejui o cercetare de viitor a istoriei şi criticii literare, căci proza literară şi poezia se îngemănează în viziunea filosofică deschisă despre lume. Cine nu va recunoaste simbioza dintre gînd şi imagine în doctrina filosofică blagiană ? La fel au creat Platon, Pascal, Ruskin, Tolstoi, au creat prin acele **întreguri** care unifică inefabilul din cuvînt cu ideea revelatoare de profunzimi. Sînt puţini cei aleşi să ajungă pe un asemenea drum.

Vasile Vetişanu

ŞTEFAN ODOBLEJA

20.I.1946

Întrebare

D-rei Eva

Cine mi te-a scos în cale,
Fată mîndră, scumpă mie,
Firicel de iasomie,
Gingăşie de petale ?

Cine mi te-a scos în drum
Domnişoară Ilieş,
Floare albă de cireş
Cu răscolitor parfum ?

Trandafir ardelenesc,
Răsărit într-o grădină,
Înflorit pe lună plină,
Iar la el eu mă gîndesc
Noaptea-n vis şi pe lumină
Tot cu el mă'nchipuesc.

★

Pădurice verde, pădurice deasă
Unde-o fi acuma scumpa mea aleasă
Unde-i umblă paşii, unde-i umblă gîndul
Şi dece-i departe, şi dece nu vine
Braţul să-şi anine
După gît la mine
Cum făcea odată — săptămîni de-a rîndul ?

Pădurice mică, pădurice dragă
Iederă bătrînă, mititică fragă,
Scumpe surioare
Simţiţi şi voi oare
Dorul ce mă doare ?

Vîntu-aduce-n aripi şute de suspine.
Mîndra nu-i aicea, mîndra nu mai vine.

De pe Olt şi de pe Jil...

Lizica. 25.IV. 933

De pe Olt şi de pe Jil
Dorul meu la mine vii
S-aduci aer de zăvoi
Glas de ape, buze moi.
Cînd pe Olt şi cînd pe Jil

Numai tu dorule ştii
Cîte rînduri rătăcii
Aşteptîndu-te să vii !

★

În ce chip puteam eu oare
Să dau glasului cuvînt ?
Ai lăsat al meu avînt
Cînd isbit de nepăsare
Să se plece la pămînt.

Am sorbit pe-ascuns durerea
Ca să nu-i văd gînditori
Drăgălaşi-ţi ochişori.
N'am ştiut că simţi plăcerea
Să răneşti de două ori.

ION PETROVICI

Patria mai presus de toate

Lui Adrian C. Brudariu

I.

Trecutul meu e o comoară
Iar pentru mine, un altar.
Așa cum stringi belșug de ape
În dosul unui stăvilar,
Așa-mi adun de pretutindeni
Frumoase amintiri nesterse,
Și în pustiul meu de astăzi
Le las șuvoi să se reverse

II.

Sclipește ca de diamante
Fluida lor dezlănțuire !
O ! N-a avut dreptate Dante
Cu sumbra lui mărturisire
Spunînd că, maxima durere
Sau cea mai vie suferință,
E să evoci splendori apuse
Într-un prezent de umilință.

III.

Căci sînt poteci mai numeroase
Prin fundul sufletelor noastre
Ce se pricep să ocolească
Abisul grelelor contraste

IV.

Trecutul viu în noi trăiește
Și picla neagră o-nsenină
Cînd din adîncul nostru zvîrle
Rachete albe de lumină.

Dar din dar

E atîta timp de cînd mă farmeci, lună
Și discul tău ce-n noapte strălucea,
A mers atîtea rînduri împreună
Cu tinerețea și visarea mea !

N-ai facle proprii să ne ilumine,
Nu poți să fii cu soarele la fel —
Dar cum pricepi să folosești de Sine
Tot ce primești lumină de la el.

De eum o capeți, rămînînd măreață,
În binefaceri o împrăștii iar
Adăogînd la raze și-o dulceață :
De-a fi întotdeauna „dar din dar".

* * *

Deși s-apropie-ntîlnirea
Îmi pare vremea încă lungă
Și parcă ceasul revederii
Ființa-mi n-o să-l mai ajungă

Cum acele de la ceasornic
O mină poate să le mute,
Dece nu pot și acul vremei
Să-l duc cu degetul mai iute?

DIMITRIE GUSTI

Note

„Numai prin muncă gîndirea devine curată și numai prin gîndire munca devine bucuroasă", scrie Ruskin.

„Casa mea a fost închinată cărților, studiului — bibliotecii de la etaj i se zicea catedra cărții, în lemn de nuc de jos pînă în tavan, cu 3 mese de lucru, cu fotolii, cu clasoare etc., iar în depozitul de cărți din subsol pe lîngă bibliotecile de margine, o sală lungă, o masă lungă cu scaune de jur împrejur cu un loc deschis pentru manuscrise și cărți.

Natura (I) iubire de natură este atunci cînd omul se personifică cu Natura. Deus sive Natura.

Soarele strălucitor (căruia se închina cetăți, cultul soarelui în istoria universală, vezi tabloul mișcător al soarelui din Pitagoras, care se închină la răsăritul soarelui). Luna palidă, stelele ce sclipesc și tremură. Luminile norilor care se schimbă continuu.

În ultimele zile priveam de la fereastra casei mele și mă gîndeam la micromegas. Singur ! printre lacrimi văzui grădina scăldată în rouă, pajiștea verde — simțeam mireasma văzduhului — în zarea limpede a dimineții sub lumina sclipitoare.

Aduc imnuri de slavă și de recunoștință Naturei prin razele ei tremurătoare de frumuseți. Mai tîrziu cînd am părăsit casa (adică am fost alungat și prădat), iarăși singur cu Natura și cu copiii străini care-mi zîmbesc!

Nu simt necesitatea „elevilor recunoscători". Singur cu natura și copiii — ce bună societate.

Cu natura formam o comunitate socială, pe care o formează artistul, o cunoaște cercetătorul, o simte și dorește credincîosul în personificarea lui D-zeu. Planke Abichten der Natur — Plan der Natur (Kant) kunst der Natur (Fichte)-List der Natur (Hegel) — natura în centrul metafizicei.

Apus de soare — spectacolul sublim văzut bunăoară din grădina Luxemburg, mai ales unic din insula Aelgoland (locul meu de preferat pentru excursiile din marea Nordului) învăluie lucrurile ca un incendiu, ori lucrurile par poleite în aur — niciodată același tablou — era totdeauna o putere fascinatoare.

Natura susține, îmbărbătează. Deși singur nu te simți singur. Ea a jucat și joacă un mare rol în viața mea, ea m-a învățat înțelepciune, bunătate, inseninare, rezervă de optimism, răbdare în folosința timpului, însemnătatea muncei în conducerea vieții unde luminează calea.

Trebuie să iubești, să cunoști natura. Nenorociți ca brutele, sînt acei care trăiesc fără a o vedea.

Natura exprimă o frumusețe vie și care respiră — în deosebire de frumusețea artei și sculpturii.

Jean Jacques „La nature ne plante rien au cordeau".

Casa de locuit — ca stilul.

. . . . . .

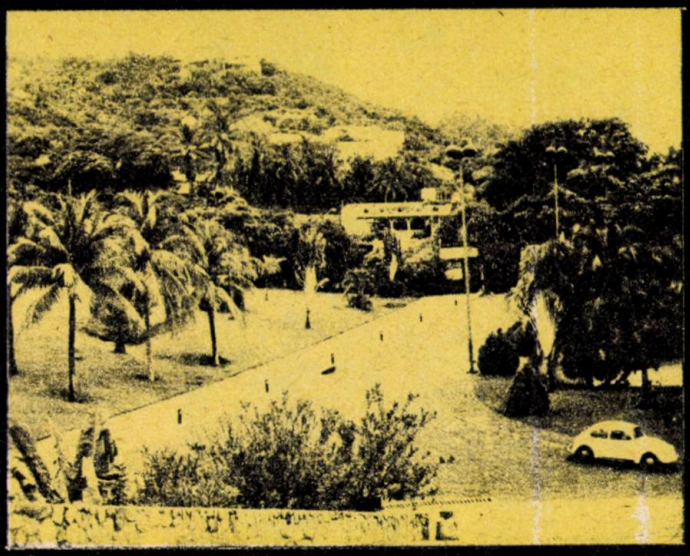

În vara lui 1981, am plecat, cu doi colegi, într-o delegație ce urma să întîlnească reprezentanți ai unor organizații de tineret din America Latină și America Centrală. Cea mai mare parte a drumului se înscrie în zona Caraibilor. A fost, poate, cea mai lungă călătorie pe care am făcut-o și, sigur, cea mai plină de neprevăzut. Încerc să recompun jurnalul unor stări pe care sînt însă convins că nu le pot retrăi pe de-a-ntregul. Întîmplarea mea în Caraibi, ca o trecere printr-o pădure fabuloasă a sudului, cu ochii bolnavi de lumină ușor nefirească și de culoare. Un jurnal cu cîteva capitole și cu un dor de-ai mei de acasă cum nu m-a mai încercat niciodată și pe care nu știu dacă o să-l pot face simțit în cuvinte.

NICOLAE DAN FRUNTELATĂ

CĂLĂTORIE ÎN CARAIBI

1. Apa cea mare și ceasul care nu mai contează

Otopeni, un Boeing încărcat. „Căpitanul Floroiu și echipajul său vă urează o călătorie plăcută". Pînă la Amsterdam am fost relaxat, se simte undeva jos, sigur, pămîntul bătrînei Europe. Nu, nu e o expresie tocită „bătrîna Europă". Cel puțin pentru mine. Ai sentimentul că ești aproape de casă. Aeroportul din Amsterdam, uriaș, plin de vitrine, o sfidare a ochiului. După escala de o oră urmează traversarea oceanului. Apă mereu, ca o neliniște, ochii pe ceas, orele trec greu, cumplit de greu, parcă aud scîrțiitul acelor opintindu-se să împingă minut cu minut, cîțiva călători dorm. Interiorul avionului e o lume în zbor. Inconștientă, zgo-

motoasă, diversă. În fața mea, doi bărbați voinici, cu umeri largi și cu mîini mari. Înțeleg din cîteva cuvinte ale lor că merg pe un șantier al nostru, undeva, în America Latină. Par dezarmați în fața necunoscutului, îngrijorați, chiar ușor ridicoli. Lîngă ei, o femeie cu pălăriuță roșie, fardată și îmbrăcată cu un prost gust perfect, din cele care vor să pară cu vreo douăzeci de ani mai tinere și pentru asta — cum zice un prieten bun al meu — „se dau vioaie". Vorbește tot timpul tare, zbiară aproape, ca să acopere zgomotul avionului, într-o româno-americană năstrușnică, amestecă engleza „după ureche" cu vorbe din marginea Bucureștilor. Le spune celor doi bărbați ce bine o duce ea în America, ce fericită e cînd a cîștigat ceva peste salariu, cum a făcut o vacanță în insule și cum a venit în România după doisprezece ani (cînd a avut **moni**, acolo fără **moni** nu ești ochei, ha, ha) să-și vadă mama care are 71 de ani. Îi sfătuiește pe vecinii de scaun cum să procedeze ca să-și facă un rost, pe ei nu-i lasă să spună nimic, oamenii o privesc nedumeriți, alte griji au ei, poate cea mai mare e teama de avionul ce tremură deasupra apei. Ni se aduc formulare pentru vama new-yorkeză și pălăriuța se turtește, recunoaște că nu prea știe să scrie, că patru clase, etc. Stewardesa zîmbește și-i completează formularele. Femeia a trecut la altă stare, e ca un elev prins cu lecția neînvățată. Oamenii de felul ei, transfugii (ce etimologie are și acest cuvînt, ceva dincolo de fugă, o părăsire de ființă), îmi stîrnesc un sentiment greu definibil, între milă și silă. Imploră parcă certitudinea, se simt datori să se acopere, să se apere cu vorbe care le sînt străine. În fine...

Privesc prin hublou, icebergur în zona Canadei, coasta Americii peticită de iarbă și de stînci golașe.

Căpitanul Floroiu ne mulțumește, a aterizat „unt pe pîine", noi aplaudăm. Coborîm pe La Guardia, e cald, formalitățile de vamă, sîntem priviți atent de ofițerul-femeie, o negresă calmă care se interesează de scopul călătoriei noastre apoi ne zice „Welcome" și-și mută ochii de pe noi.

Ne așteaptă nea Costică, șofer la misiunea română pe lîngă O.N.U., de fel din București, care ne încarcă și ne duce prin Queens spre sediul misiunii. Aerul e înăbușitor sub umezeala oceanului, misiunea e pămînt românesc, toți se salută, toți ne întreabă ce mai e pe-acasă. După instalare, coborîm la un magazin cu autoservire, cumpărăm ouă ambalate ca pentru un drum în Alaska, bere Piels, crenvurști fără gust, un soi de parizer tăiat cu distincție, muștar englezesc, orange juice. Înghițim ceva (e primul lucru pe care îl înveți în America, aici „te hrănești", „înghiți ceva" nu mănînci) și plecăm spre Broadway. E sîmbătă seara, weekend, pe străzi e numai lumea săracă și cei aflați în trecere prin oraș. Tineri mulți, suspecți, albi și negri, care merg parcă dansînd, par gata să-ți ofere tot timpul ceva ori să-ți ia ceva.

E lumină multă, vărsată în reclame, în vitrine, cinematografele anunță filme de senzazie, artă, subartă, superartă. Ne întoarcem obosiți, dormim și dimineața reluăm traseul prin oraș. Începe o ploaie rea, ne urcăm într-un autobuz, mergem în față lîngă șofer, îl rugăm să ne spună pe unde trecem, autobuzul e aproape gol, driver-ul negru ne face un semn cu ochiul și lungește puțin ruta ducîndu-ne prin China Town spre Manhattan-ul imposibil, betonat, sticlos și fumegînd.

După masă sîntem invitații lui Iftene Pop, diplomat la misiunea română, bărbat de Maramureș care și-a recompus aici un colț de țară. Ascultăm pe frații Petreuș, bem bere Piels, mîncăm varză cu carne și vorbim de-ale noastre de-acasă, de care lui Pop îi e foame și sete.

A doua zi ne întoarcem la aeroport pentru zborul lui Guyana Airlines. Boeing 747, scaune strîmte, drum de opt ore. Se face escală la Miami, Florida. Filmele, serialele TV îmi dansează în fața ochilor. Da, domnule, o să cercetăm și Florida, măcar așa, din aeroport! Cu cîteva minute înainte de aterizare, însă, sîntem înștiințați sec de faptul că pe timpul escalei misterii călători și misterele călătoare sînt rugați să rămînă în avion. Rămînem două ore în avion și ca să omorîm timpul jucăm cunoscutul joc de societate numit șeptic. Să joci șeptic la Miami, sub nasul cazinourilor de la

Miami Beach, mi se pare sublim!

Avionul pleacă, la Port of Spain face încă o escală, noi tot la bord fiindcă am fost rugaţi frumos.

La 3 noaptea, după ora lor, pentru că ora noastră nu mai exprimă nimic, timpul s-a răsucit, ne-a plimbat prin toate colţurile ca pe nişte boxeuri în pragul KO-ului, deci, la 3 noaptea aterizăm la Georgetown, capitala Republicii Cooperatiste Guyana. Sîntem în Caraibi.

2. Guyana, o legendă tropicală

Am senzaţia, dureroasă aproape, a plonjării într-o pădure de iarbă care foşneşte, îmi atacă auzul cu zgomote necunoscute, se zbate. Oraşul se desprinde ireal sub noaptea tropicală, o noapte spaţială străbătută de aerul oceanului. Case albe, înălţate pe piloni, sprijinite de palmieri imenşi. Sîntem conduşi la Park Hotel, clădire frumoasă din lemn, în hol aud un sunet ascuţit de fierăstrău care lucrează fără întrerupere, mi se explică repede că e o pasăre, ţiuitul mă urmăreşte şi în somnul de trei ore pe care mi-l ofer. Dimineaţa vine ca un abur cald, cămaşa se lipeşte de trup. Mergem la întîlnirea cu conducători ai organizaţiei de tineret, trecem pe străzi carelate în avenues şi streets după moda new-yorkeză, ni se vorbeşte despre Guyana. Povestea unui pămînt născut din disperarea şi revolta robilor de pe domeniile coroanei britanice, adunat parcă din aluviunile Atlanticului, fixat în plantaţii de trestie de zahăr, orez, manioc, banane, coprah. „Ţara apelor multe" în limba amerindiană, unde trăiesc africani, indieni, amerindieni, chinezi, portughezi şi metişi. Un pămînt care există şi speră, aici, între turbioanele umede ale savanei.

Ne întoarcem la hotel pentru masa de prînz, pentru „lunch" adică, o bucată de pui, piperată, acoperită cu orez, două bucăţi de manioc vînăt — o vinătă albă, morcovi, salată, castraveţi, sos de roşii şi sos de ardei, pastă de fructe. După-amiază mergem la grădina botanică şi zoologică. Copacii sînt fantastici. Palmieri rotunjiţi pe tulpină lucioasă, frunze ca săbiile umede, flori stranii, mov, roşu, carmin, alb. Păsările par combinate artificial, culorile se trec din una în alta, în degradeuri şi explozii. Galbene, portocalii, alb, albastru, azuriu, roşu, stins. Vulturi, papagali imenşi şi umani, păsări de apă cu siluete rahitice, dar cu o eleganţă aparte în diformitatea lor. Patru anaconde manstruoase. Maimuţe cerşetoare, zgomotoase. Un elefant plictisit, tigri, pume, lei, mistreţi mici, vulpi de savană, ciini de apă, caimani. O faună născută din umezeală şi din soare.

A doua zi participăm la congresul tineretului, avem discuţii cu cîteva personalităţi ale ţării, care se ocupă de probleme de tineret şi educaţie. Bem în neştire sucuri de fructe cu gheaţă, respirăm greu, soarele pare filtrat printr-un fum umed. Facem o călătorie scurtă prin savană, în regiunea Demerara. Traversăm Georgetownul, multe pieţe de fructe, maşini muşcate de soare, ieşim din oraş pe un drum păzit de palmieri ca nişte arcuri destinse, cocotieri plini de nuci. Pe o parte se văd plantaţiile de trestie de zahăr, pe cealaltă, tulbure, Atlanticul. Demerara e un fluviu de mărimea Dunării, cu apă roşie, miloasă, se pare încărcat de peşte. Ne oprim pe un pod unde se află o mare piaţă de fructe. Bem suc de cocos direct din fructul verde despicat cu un catlas (un fel de seceră). E dulce, cald, greţos. Mîncăm banane mici şi roşietice. Vedem ananaşi în stive, mango, papaia, tot felul de rădăcini comestibile. Începe o ploaie torenţială şi ne întoarcem la Georgetown. Cina, pui cu varză albă, manioc, vinătă fiartă, orez, pepene verde, juice şi iar un somn de cîteva ore. La 3 noaptea — asta pare ora noastră preferată în Guyana, sîntem la Thirima — airport pentru a ne continua periplul. Trebuie să ajungem la Bogota. Avem pe bilete prevăzută o schimbare

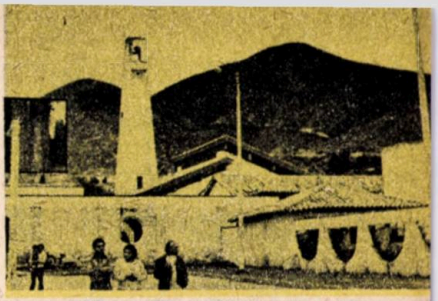

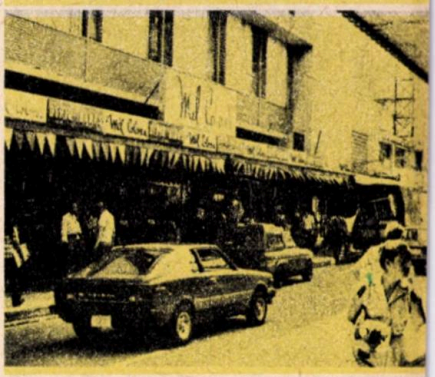

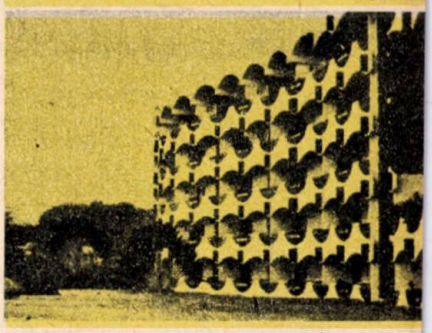

de avion la Port of Spain, apoi alta la San Juan. Seara trebuie să fim în Bogota. De aici însă, a început ceva aproape de neînţeles.

3. Expulzat din Trinidad Tobago

La şase fără un sfert aterizăm pe aeroportul din Port of Spain, capitala statului Trinidad-Tobago. Ni se cer paşapoartele, ofiţerul de vamă le reţine mult, se uită urît la noi, ne întreabă de ce n-avem viză de intrare în ţară, îi explicăm că facem doar tranzit pentru o oră, n-are nici o importanţă, trebuie viză altfel n-avem voie să călcăm pe pămîntul insulelor. Vine încă unul, se uită şi el urît, se dezvoltă în noi un complex infracţional. Toţi pa-

sagerii au trecut, noi stăm la barieră, ni se aduc bagajele şi sînt aruncate lîngă noi. Ofiţerul completează trei formulare şi ne cheamă să semnăm. Pe ele scrie limpede : **ordin de expulzare.** Intrucît şi în virtutea articolelor cutare şi cutare, sîntem expulzaţi din Trinidad-Tobago cu obligaţia de a părăsi, în maximum nouă ore, teritoriul ţării. Semnăm, asta e situaţia, ne luăm ordinele de expulzare ca pe nişte trofee, o grănicereasă ne escortează la biroul companiei BWIO, compania naţională, care are un avion ce pleacă imediat spre San Juan de unde am putea lua un avion Lufthansa pentru Bogota. Nu mai sînt locuri, avionul e full, doamnelor şi domnilor, iar noi sîntem aduşi înapoi, introduşi la comandamentul companiei, într-un birou îngust, ni se dau scaune şi iată-ne practic închişi. Funcţionarii umblă printre noi, un fel de şef al lor, iritat şi zgomotos, dă cîteva telefoane, încearcă să ne trimită la Caracas de unde eventual etc. dar n-avem viză pentru Venezuela aşa că nici o companie n-are voie să ne ia. Pierdem şi primul avion de Caracas. Trec cîteva ore. Se anunţă un avion prin Caracas spre Curaçao, în Antilele Olandeze, unde s-ar putea merge fără viză. Dar nu sînt locuri. Ni se atrage atenţia că nu avem voie să părăsim locul de detenţie. Şeful biroului nu se mai ocupă de noi, după ce, la insistenţele noastre de a rezolva ceva, ne pune în faţă legea tobagheză şi ne explică superior că noi ar fi trebuit să ştim, cu atît mai mult cu cît sîntem dintr-o ţară socialistă. I se rotunjesc ochii cînd zice „ţară socialistă", se vede că i s-a spus că oamenii din astfel de ţări sînt inamici declaraţi ai trinidad-tobagheziIor. Se mai uită o dată pe paşapoarte, zice, aveţi viză S.U.A., e clar, puteţi merge la Miami şi de acolo luaţi un avion spre Bogota. Dar nu pe biletele astea, vă plătiţi în numerar drumul, nu e decît 1 500 dolari. Intîmplător n-avem 1 500 dolari, i-o spunem, se înfurie iar şi ne întoarce spatele. Cea mai apropiată ambasadă română e la Caracas, propunem să dăm un telex, dar în mod cu totul straniu telexul companiei nu prea funcţionează. Cu noi la popreală mai sînt doi guyanezi, mama şi fiul, care şi-au pierdut biletele. Ei stau liniştiţi, ţara lor e aproape, s-or descurca într-un fel. Noi nu. Ne căutăm singuri rute în orarul zborurilor, le propunem diverşilor funcţionari. Că să mergem la Paramaribo şi de acolo în Columbia, la Barranquilla. Sau la Caracas anunţînd în prealabil ambasada noastră prin intermediul celor de la Georgetown.

Se face de prînz. Primim aprobarea ca unul dintre noi, însoţit de un oficial, să meargă să cumpere ceva de mîncare. Vine cu trei sandvişuri cumpărate „la negru", de, ca pentru expulzaţi. Mi se instalează în oase o oboseală cumplită. Încerc să mă detaşez, să sper într-o soluţie miraculoasă. Gîndul îmi umblă ca un haiduc prin Caraibi. Mă văd la Paramaribo, acolo, pac, un avion columbian care ne ia fără probleme. Apoi în Curaçao de care nu ştiu nimic altceva decît că e un lichior. Se face seară. Fac rime timpite aplicînd binecunoscuta soluţie haz de necaz. De genul „e seară-n Trinidad-Tobago, acuzăm crize de lumbago". Se termină şi astea, sînt plin de nervi, fără umor, mi-e groază de orele care vor urma, lent şi epuizant. Un tînăr din staff-ul lui BWIO se apropie de noi şi încearcă să ne ajute în găsirea unei căi de ieşire. Ne spune că la cinci dimineaţa vine un avion olandez al companiei K.L.M. care merge prin Curaçao în Panama. S-ar putea să ne accepte din motive de solidaritate europeană. O fată ne aduce cafea. Există şi funcţionari trinidadezi tobagi de treabă pe lumea asta ! Iar pîlpîie la orizont steagul speranţei. Dacă avem noroc mîine plecăm. Dacă nu, nu ! Se pare că nu. A venit din nou şeful biroului care ne-a zis că nu ne ia K.L.M.-ul pentru că ar trebui să plătească pentru fiecare dintre noi o amendă de 1 000 dolari în Panama dacă ne aduce fără viză. Aşa că el a hotărît să ne trimită în Guyana de unde am venit, să se descurce cei de acolo. Alţi nervi. S-a cerut totuşi o confirmare din Panama, dacă ne primeşte fără viză. Şi răspunsul nu vine. Vine în schimb K.L.M.-ul de la Amsterdam. Noi turbăm. Apare salvarea, efectiv de ultimă secundă : un ofiţer de grăniceri care cere să fim încărcaţi în avion pentru că am depăşit 9 ore de stat ilegal în Trinidad-Tobago (mai aveam puţin şi-l depăşeam de vreo trei ori). Ţipă 10 minute la micul şi răul şef de birou, o funcţionară ne spune să mergem repede după ea. Alergăm prin vamă, ne luăm paşapoartele, gonim spre avion, nebărbieriţi şi frînţi de oboseală, fără să realizăm ce se întîmplă. Intrăm într-o lume fabuloasă. Un D.C. 10, spaţios, aerisit, ultracivilizat. Pilotul cere scuze pasagerilor că avionul a întîrziat plecarea cu o jumătate de oră din cauza unor probleme pe care le-a avut poliţia de imigrare tobagheză. Plecăm. Decolare verticală, toţi se uită la noi ca la nişte posibili bandiţi. Coşmarul celor 25 de ore se stinge treptat. Ne ridicăm peste insule şi ocean, cer limpede şi verde. Ni se aduce mîncare. Curată şi bună, cafea, apă. După o oră şi jumătate aterizăm în Antilele Olandeze, la Curaçao. Aproape cochet, un Schipool al Amsterdamului, în miniatură. Facem escală o oră apoi zburăm către Panama. Aeroportul imens, nou, ultramodern. Trecem prin vamă fără nici un fel de probleme. Mă bărbieresc, mă spăl, mă simt iar un om liber. Nu găsim avion direct pentru Bogota, ci unul pentru Medellin, oraş la graniţa columbiană. Nu-l pierdem, sîntem călători încercaţi.

Peste altă oră şi jumătate sîntem în Columbia, la Medellin. Avem legătură rapidă, parcă în compensaţie, un Boeing 737 ne zguduie peste munţi şi podişuri şi seara sîntem în Bogota. Cu o zi întîrziere, dar cu vize în regulă. Ne aşteaptă un consilier al ambasadei şi ne conduce la Hotel Continental, un boy cu capă roşie şi ţilindru negru ne poftеşte în hol. In cameră e răcoare şi bine. Salud Santa Fé de Bogotà ! Eşti un oraş drag,

un liman pentru expulzaţi şi hărţuiţi !

Avem 10 ore pentru refacere. Scot din portmoneu ordinul de expulzare din Trinidad-Tobago, îl recitesc şi-l clasez. Prin cîte n-a trecut şi Cristofor Columb !

4. Aur şi revoluţie

Santa Fé de Bogotà oraş aşezat pe un platou înalt, la aproximativ 2 500 m de la nivelul mării, dominînd Cordillera Central, cu străzi colorate şi imense, rivalizînd în taină cu Ciudad de Mexico. Inima lui bate în istorie, departe, dincolo de umbra conquistadorilor, pe vetrele unor civilizaţii care s-au stins trimiţînd în timp urme cu strălucire de aur etern. Oamenii sînt frumoşi, o rasă bine proporţionată, amestec de continente şi de temperamente. Trăiesc un vis de mărire al lumii în Museo del Oro, muzeul aurului. Metalul luminînd în adînc o sete care a primit la început forma obiectelor de cult pentru îmbunarea zeilor ploioşi ai podişului, apoi a atras năvăliri şi război îndelung. Un Eldorado care există, în opulenţă şi în trufie, în plin centrul oraşului. Inexprimabil sentiment, mii de obiecte scîlipind stins. În camera safé din centrul muzeului, un rotund de vitrine pur şi simplu sugrumate de aur. Se închid automat uşile, se aprinde treptat, pe muzică, lumina şi ochii sînt plezniţi de fast, de zădărnicie, de un fel de silă a mirajului aurului. Un popor vechi şi-a scris istoria pe plăcuţele metalului suprem şi a ridicat meşteşugurile la rang de artă. Aproape că aurul a încetat să fie valoare, ştiutul etalon universal, rivnit şi păzit cu grijă, el a fost materialul cel mai abundent, cel mai la îndemînă. Asta au avut oamenii, asta au folosit !

Dincolo de Museo del Oro, sub dealul mînăstirii albe, Montserrat, o casă între platani şi palmieri, ca o pagină pe care nimeni nu o va putea rupe din cartea de istorie a Americii Latine. Quinta Bolivar, umbra lui El Libertador, revoluţionar cu alură de general napoleonian, cel care a împlinit visul de libertate al acestui

colţ de lume pentru a muri neînţeles şi sărac. Biroul lui, salonul încărcat de tablouri de epocă unde se scriau constituţii şi se ţineau consilii de luptă, grădina cu flori de culoare febrilă ca nişte răni ale soarelui. Şi steagurile ţărilor eliberate în acea Conquistă inversă şi ligitimă. Bolivar, spirit şi mit, nume trăind la graniţele realităţii cu visul, ca un vînt între două oceane.

Oraşul creşte în jurul acestei case de suflet, cu străzile nesfîrşite, cu magazine nenumărate pigmentate de violentele artesanias colombianas cu întreprinderi moderne şi ateliere de mărunţişuri, cu vile exotice şi cartiere modeste, reproducînd, în fapt, înfăţişarea şi adevărurile unei ţări întregi. Şi expresia străzii, a oamenilor se diversifică pînă la tonuri extreme, de la aerul pseudo-pasional şi fercheş din filmele cu nopţi latine şi sunet de cumbha al celor care se grăbesc la cursele de cai de pe vestitul hipodrom al Bogotei, la aerul apăsat, neguros al celor care poartă în priviri truda de pe marile bananeras, plantaţiile de banani din atmosfera incinsă a litoralului oceanic.

Intrăm într-o librărie, standuri întregi cu ultima carte a lui Marques „Cronica unei morţi anunţate". Don Gabriel rămîne un idol al Americii Latine, aflu că s-a autoexpulzat în Mexic, poveştile despre el, despre acest guerilleros al literaturii şi al vieţii proprii, circulă în voie.

Trecem pe la ambasada noastră, toţi se adună să le povestim aventura din Port of Spain, ne compătimesc, am devenit o mică legendă a Caraibilor. A doua zi e sîmbătă. Merg într-un magazin O.M.A. unde se vinde cafea. Miroase uluitor. Saci, săculeţi, pungi, plicuri, invazie de cafea, aer de cafea. Într-o ceşcuţă mi se aduce esenţa, toate simţurile se pun în stare de veghe.

Seara mergem să mîncăm la restauratul „Las accacias". La început o aguardiente, un fel de ţuică anisată. Apoi o „mondongo", mîncare tradiţională care înfrăţeşte Columbia cu Balcanii. Ciorbă de burtă scăzută, cu alte feluri de carne amestecate în ea, în bucăţi mici, yuca (un soi de cartofi), sos de ardei, oţet. Cu orez şi banană prăjită în loc de pîine. Singurul lucru pe care vi-l pot spune este că mi s-a părut grozavă.

A doua zi, duminică, mergem cu nea Mircea Adam, reprezentant al firmei ARO din Cîmpulung-Muscel, firmă cu vad în Columbia, şi cu Emil Bostan, consilier la ambasadă, într-o plimbare în împrejurimile Bogotei. Pe ambele părţi, spre

ieșirea din oraș, un cartier de oameni cu stare. vile de cărămidă de un bun gust sigur, creneluri, turnuri, grădini exotice răsfățate de soare. Ne oprim la Zsipaquirá, o uriașă catedrală, săpată în stîncă de sare și cărbune. Înaltă, cu altar sticlos, catolicismul face și în munte aceeași lecție a umilinței omului mic și dezarmat în fața divinității. Ieșim și alergăm înainte spre Guatavita, lacul unde s-a înecat — spune legenda — soția necredincioasă a unui gaucho violent. Într-o biserică mică e slujbă-

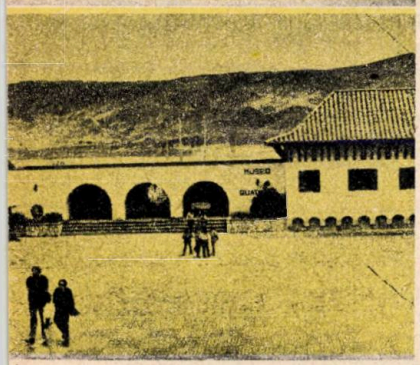

spectacol, se-aude un cor acompaniat de chitare, afară, cît cuprinde, artesanias columbianas care de care mai colorate. Frumos ca o pace păzită de munți, ca o carte poștală descoperită între lucruri vechi cu miros de soare și de vegetație tropicală.

Ne întoarcem în Bogota, boyul cu țilindru negru și capă roșie ne deschide ușa pentru ultima seară. Dimineața zburăm cu un avion columbian al lui Avianca pînă la Ciudad de Panama. Sîntem transbordați rapid într-un avion costarican și ne îndreptăm spre San José.

5. Si compra, si vende

San José, oraș în depresiune, între munți fumegoși. Foarte cochet, case mici, stil vilă, flori, bananieri, palmieri în curțile mici. Orhidee de toate culorile pe străzi. Animație, explozie de magazine de tot felul. Japonezii joacă tare pe piața costaricană. Toyota, Subaru, Daihatsu, Honda, Mizda, mașini, piese de schimb, utilaj electronic, vase de bucătărie, truse de scule, industria niponă face o concurență de zile mari produselor marelui vecin din nord, S.U.A. Lui San José i se spune „Elveția Americii Centrale" și am toate motivele să cred că-și merită numele. Un miniimperiu al fructelor și al cafelei. În magazinele alimentare se aliniază stive de fructe, mere, ananas, nuci de cocos, pepeni și în special, banane. O banană costă 30 de centavos. Un colon are 100 centavos, un dolar echivalează cu 20 de coloni. 60 de banane pentru un dolar. Cumpărăm banane. Mîncăm banane. Sînt bune banalele. Vorba lui Zaharia Stancu.

În dimineața următoare e soare și e marți. Mergem la Ministerul culturii și tineretului, ne primește senor Cesar Valverde, viceministru, pictor de vocație, ne vorbește despre tineretul costarican, despre locuri de muncă, droguri, educație, sport, cultură. Urmează o vizită în campusul universitar unde sîntem puși la curent cu bursa electorală pentru alegerile în senat și în consiliile studențești. Mergem o oră la Museo nacional. E și aici o sală a aurului, dar mai mică, modestă. Constat că am devenit al naibii de pretențios, după ce am văzut Museo del Oro din Bogotá. Seara, urmărim programele de televiziune. Canale multe, imagine colorată, reclamă din abundență. Aflăm cu acest prilej care sînt ultimele produse de cosmetică, mîncăruri pentru copii, mîncăruri pentru cîini, îmbrăcăminte „por una mujer como tu". O crainică veselă strigă din cînd în cînd: **es la mejor, es la calidad!** Adică „e cel mai bun, e calitate" sau cel puțin așa am tradus eu. E un slogan pe care l-am auzit și în Columbia, se fixează în cap și în zilele de la San José ne spunem mereu unul altuia cu privire la feluri te lucruri și întîmplări: **es la mejor, es la calidad!**

Am văzut pe străzi un spectacol incredibil. La început n-am înțeles nimic. Bărbați cu un teanc de dolari în mînă, agită banii și declamă care de care mai muzical: **dolares, dolares.** Am aflat că aici piața neagră lucrează legal, că sute de „agenți de schimb" achiziționează dolari și plătesc la concurență cu cîțiva centavos mai mult, dar oricum foarte aproape de cursul oficial. Mici tarabe, ca acelea la loz în plic, pe care scrie **„si compra dolares".** Puști de 10—12 ani își fac și ei ucenicia răsucind hîrtii verzi cu chipul președinților americani. Alături de „es la mejor, es la calidad", sloganul „dolares, dolares" este deviza străzii. Apropos de reclamă, într-o vitrină văd una pentru un umil insecticid, care mă face să aplaud ingeniozitatea negustorului: „rata buena, solo muerta". Un șobolan e bun numai mort! Aferim! Se vînd **„boletas por la loteria nacional, para hoy, para hoy",** pentru azi, totul pare făcut pentru azi. Și iar valuri de fructe, papaia, aguacado, nectarine, tuna, mango. Și vitrine cu băuturi, lichior de cafea, rom Abuello, sucuri de naranja, de pino, de limon. Magazine cu mărfuri făcute în Guatemala, în Costa Rica, în Panama, în Brazilia. Totul „si vende", e drept pe bani mulți, e drept că orice pagină de ziar și orice tabel la oficiile de schimb vorbesc fără sfială despre o inflație galopantă. Lama de pămînt dintre oceane și cele două Americi pare o piață deschisă spre cele patru puncte cardinale unde „si compra, si vende" cu disperare parcă, cu o frenezie a clipei și a culorii.

Plecăm din San José cu un avion al companiei Lacsa, spre Ciudad de Mexico, de unde

Air France ne va îmbarca pentru traversarea „apei celei mari", înapoi, în Europa.

6. Aer de ocean, soare de Paris şi dor cît încape

La Ciudad de Mexico stăm două ore la coadă pentru vizarea biletelor şi alte două şi jumătate în Jumbo Jett-ul care pleacă de aici cu mare întîrziere. Căpitanul ne explică, amestecînd o-la-la-uri şi risete de unul singur că la venire s-a defectat o uşă şi a trebuie să aştepte să fie reparată. Mi se face puţin frig pe coloana vertebrală, numită popular şira spinării, dar n-am încotro şi-l ascult. Ni se serveşte masa „à la français", raţă cu prune şi zahăr, beaujolais. În 90 de minute sîntem la Houston, Texas. Escală de alimentare, privesc din avion aeroportul pustiu din oraşul rachetelor. Un copil plînge chinuit, i-o fi şi lui dor de ceva, mulţi dintre pasageri dorm. Strîngem centurile de siguranţă, stewardesele (cam trecute) manevrează sprayuri dînd un miros dulceag aerului, pornim. Am plecat din Mexic la miezul nopţii şi am ajuns la Paris la ora 18,00, bineînţeles cu comprimări buimace de fus orar, cu întîrzierea etc. Timp lung, în care am văzut un film poliţist de duzină, am ascultat la căşti şansonete şi un concert Chopin, m-am făcut că dorm. Peste toate un dor de casă, de-ai mei, ca o durere ascuţită în piept.

Sîntem, seara, la Orly. Mergem să ne instalăm pentru două zile cînd avem primul avion spre Bucureşti. A doua zi pornim prin rue Grenelle, către Champs Elyssées. Început de soare, magazine răsfăţate, grands reductions, grand promotion, extraordinaire, sans precedent etc. Pornim prin Place Concorde spre Beauborg. Grămezi de tineri nu tocmai curaţi, pe scările rulante ale sondei spaţiale Beauborg, Parisul se vede limpede, jos cîntă grupuri de artişti improvizaţi. Casa lui Brâncuşi e închisă, nu pot decît să-mi amintesc interiorul şi aerul ei. Coborîm şi umblăm prin Cartierul Halelor, viaţa de seară a Parisului se află aici cu o bună parte a sa, înghiţitori de flăcări, studenţi în bistrouri şi librării, cerşetori-artişti care fac orice pentru artă, şi, eventual, cîţiva franci. Ieşim spre Notre Dame, trec convoaie de autobuze cu turişti nemţi şi blonzi, sîntem în Saint Germain des Pres. Începe spectacolul cafenelelor din stradă, scaune albe, mese împletite, vitrine cu mîncăruri sofisticate, languste la gheaţă, frigări imense, cinematografele invită la senzaţiile verii „Excalibur", „New York — 1996", „Los chicanos", „Les misteres de madame d'O". Galeriile tinerilor pictori de stradă cu imagini pariziene copiate conştiincios ori revolte plastice de o stîngăcie violentă.

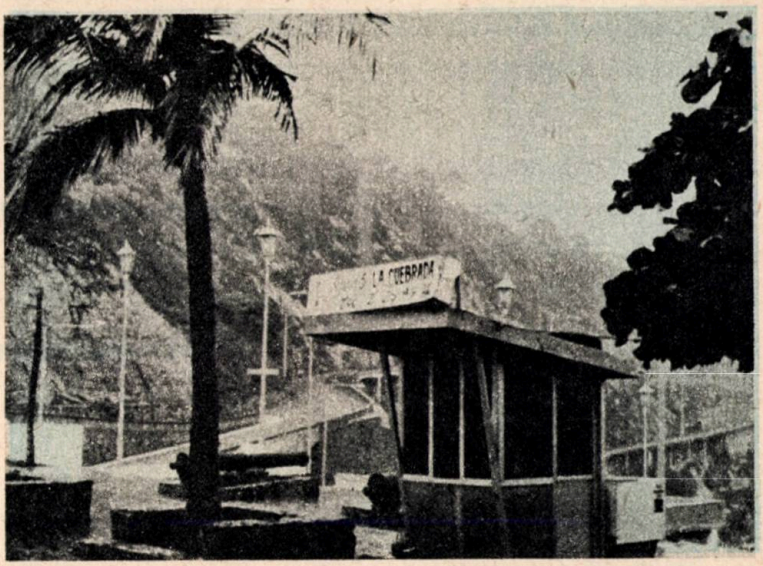

E seară tîrziu cînd ajungem în camerele noastre, mîine plecăm, oboseala şi dorul îmi amestecă toate imaginile acestui drum. Caraibii, Columbia, Costa Rica, oameni vorbindu-mi, avioane, aeroporturi, încep să se scurgă în amintire rămînînd desenate acolo ca o aventură lungă, frumoasă şi grea.

(din volumul în curs de apariţie „LUMEA, ZIUA ŞI NOAPTEA"

Necesitatea „capilor limpezi“

România are 4 puncte în campionatul european. Ea a învins **Cipru** și **Suedia** și golaveraj de 3—1. Cursa se anunță grea, dar primii doi pași au fost făcuți bine. **Suedia,** supralicitată de presă și de opinia publică, s-a dovedit batabilă și a și fost învinsă. Rămîne ca meciul următor, cel cu **Italia,** să fie jucat bine și realist. Faptul că **Italia** e campioană mondială nu cîntărește prea mult în acest meci în care totul se decide în teren. **Italia** nici nu este o superechipă, cum tind s-o proiecteze recentele evenimente fotbalistice. Ea este o foarte bună echipă, experimentată, rutinată, cu tupeu și cîțiva jucători mari. Înfrîngerea suferită de **Fiorentina** acasă la ea de la echipa românească de divizia B, **F.C. Baia Mare,** nu este întîmplătoare și ar trebui să spună mai mult amatorilor de fotbal și specialiștilor români. A spus-o foarte expresiv **Universitatea Craiova,** eliminînd pe **Fiorentina.** În sfîrșit, **Craiova** își dovedește — și peste hotare — clasa. Craiovenii și dinamoviștii au reușit din acest punct de vedere o bună prefață morală viitoarelor întîlniri cu **Italia** și **Cehoslovacia.** Rezultatele lor demonstrează pentru cine n-o crede că șansele noastre sînt egale cu ale celorlalți !

Italia poate pierde punctele pe care le urmărește, despre asta este vorba, dacă nu

este luată drept o superformație ci o echipă care și ea, vrea, ca și echipa României, să se califice înfruntînd aceleași dificultăți.

Decalajele valorice în fotbalul european nu mai sînt așa de mari ca altădată, iar decalajul dintre echipa **României** și **Italiei** nu mai trebuie exagerat, așa cum s-a făcut în cazul **Suediei** — iată : învinsă recent de **România** —, încît meciul viitor nu trebuie privit ca o catastrofă ci ca un meci care trebuie jucat normal și, dacă se poate, cîștigat.

Meciul cu **Suedia** a arătat însă că echipei **României** îi lipsește nu atît un „dispecer", a avut unul și poate avea mai mulți, cît un **„cap limpede"**, specia Dobrin, Dumitru, Lipsa de luciditate ne-a privat de o victorie la București în meciul cu **Ungaria.** Iordănescu n-a fost un „cap limpede" în momentul-cheie. Echipa maghiară ne-a fost superioară la acest capitol : luciditatea. Naționala noastră duce lipsă de un jucător valoros care să nu se lase copleșit psihologic de miza întîlnirilor, să nu-și piardă capul indiferent de condiții și de cursul jocului. Dacă-i vom găsi, și ei există, vechiul final din calificările pentru **Argentina** și pentru **Spania** nu se va repeta. Altfel echipa va munci enorm ,va face risipă de energie, a se vedea meciurile cu **Ungaria,** dar nu va avea omul sau oamenii care să-i fructifice capacitatea reală de joc. Un candidat este, în acest moment, Balaci. Dar e încă puțin. Pînă acum însă începutul e promițător.

Discobol

ROMÂNIA — SUEDIA 2—0 ● Înaintea începerii meciului (sus) ● Golul lui Klein (mijloc) ● Fază de joc (jos)

SPANIA, 1982

UN CAMPIONAT MONDIAL AL DECEPȚIILOR

Ultimul campionat mondial de fotbal a fost un maraton care i-a obligat atît pe jucători, cît și pe spectatori să-și dozeze altfel eforturile. De la 16 la 24 de echipe este un salt, care ridică numeroase probleme. Noua formulă, mai cuprinzătoare geografic, nu este însă și cea mai echitabilă. Ea cere calificări, bătălia în grupele preliminare, apoi în grupele semifinalelor, după care urmează ultimele departajări. Campioana în aceste condiții nu este cea mai bună echipă, ci una dintre cele mai bune echipe, **pentru că formula actuală de campionat mondial nu îngăduie celor mai bune echipe din lume să se intîlnească între ele. Italia este o campioană mondială spectaculoasă, dar ea abia a făcut în grupe două meciuri nule și nu s-a intîlnit cu U.R.S.S., Iugoslavia, Scoția și așa mai departe. Cum să organizeze un campionat mondial de fotbal cu o formulă cît mai echitabilă, rămîne în continuare o preocupare de seamă pentru organizatori.**

Echipa Spaniei la ora adevărului

Scurta noastră recapitulare începe cu începutul. E vorba despre echipa Spaniei, de cîteva ori adversara echipei României în grupele de calificare la Europene sau Mondiale. Pentru că valoarea ei a fost supralicitată atît de spanioli, cît și de ziariștii și tehnicenii noștri, o oprire asupra comportamentului echipei Spaniei la Mondialul pe care ea l-a jucat acasă este oportună. N-am considerat niciodată această echipă una din formațiile de elită ale Europei. Calificările ei în dauna românilor i-au petrecut în condiții în care de fapt echipa României le-a dăruit calificarea. Talentul de a fabrica pe această cale glorii aparține într-adevăr selecționatei române, care a mai făcut recent glorioasă echipa Ungariei și, mai mult, o echipă bună dar nu strălucită a R.D.G.-ului Operînd cu procedeele întrebuințate și în calificările pentru Mondialul din Argentina, Spania a reușit în foarte scurt timp să scandalizeze lumea și să se compromită pentru o lungă perioadă de timp. Instalată cu bunăvoință într-una din cele mai ușoare grupe ale Campionatului Mondial, în care teoretic Hondurasul și Irlanda de Nord nu prezentau serioase pericole pentru ea, Spania a apelat, în linia unei proaste tradiții a Mondialelor, (a ne aminti și Mondialul din Anglia), la serviciile arbitrilor. În primul său meci a fost dominată copios de echipa Hondurasului care a condus-o pînă către sfîrșitul partidei cu 1—0. Jucătorii spanioli, neputincioși în a întoarce rezultatul, au beneficiat de o lovitură de la 11 m. care i-a ajutat să nu părăsească înfrînți, așa cum de altfel se cuvenea, terenul. Al doilea meci a fost foarte greu, în fața unei echipe Iugoslave tinere, elastice, tehnice, care n-a dat pe teren nici o șansă Spaniei. După un superb gol cu capul dat de sîrbi, șansa Spaniei a fost din nou arbitrul și din nou un penalty ! ! Și pentru că spaniolii l-au ratat, arbitrul a dictat repetarea loviturii. Practic, arbitrul a oferit jucătorilor gazdă două lovituri de la 11 m. într-un singur mi-

Maradona — cel mai „scump" fotbalist din lume — în acțiune. Acrobație sau spirit de conservare ?

Favorita primei grupe, Italia a cîștigat titlul suprem...

nut. După egal, un chinuit gol spaniol le aduce gazdelor victoria.

Iugoslavia — victima arbitrajelor

Presa iugoslavă a numit această noapte „noaptea hoților" și avea dreptate. Una din cele mai bune echipe ale Mondialului, Iugoslavia, era amenințată, datorită amabilității arbitrilor față de echipa Spaniei, cu eliminarea din lupta pentru titlul suprem. Întîlnirea următoare a Iugoslaviei cu Irlanda de Nord a arătat că șansa iugoslavă rămîne pe muche de cuțit. Cu o pregătire atletică deosebită și o bună stăpînire a mijloacelor tehnico-tactice, fotbaliștii iralandezi au arătat că nu sînt outsideri, meciul terminîndu-se cu 0—0. A revenit apoi Irlandei de Nord rolul de a face justiție în grupa infestată de arbitraje părtinitoare pentru Spania : jucînd exemplar aceștia conduc cu 1—0 pe spanioli, joacă foarte bine în continuare și, după atîtea cadouri făcute gazdelor, un 11 m. era exclus. Arbitrii sînt însă inventivi ! S-a recurs la eliminarea din teren a unui fotbalist irlandez ! Dar dacă arbitrii au făcut totul pentru calificarea Spaniei, jucătorii spanioli n-au făcut la fel și au părăsit terenul înfrînți, depinzînd de acum înainte de rezultatul meciului Iugoslavia — Honduras. Deși iugoslavii au învins, regulamentul de departajare a echipelor, numărul mai mare de goluri înscrie a calificat echipa Spaniei la egalitate de puncte cu echipa furată a iugoslavilor. Irlanda de Nord nu reușise un gest justițiar complet : o victorie a ei cu două goluri diferență i-ar fi calificat pe iugoslavi. Dar și aici au funcționat, așa cum am spus, arbitrii. Eliminarea din teren a unui fotbalist irlandez a ajutat, bineînțeles, calificarea Spaniei. Mondialele au început cu o gravă anomalie : o echipă mare a suportat un tratament nesportiv și a fost eliminată din competiție. Cealaltă față a chestiunii are totuși în ea ceva bun : echipa Spaniei, supralicitată de mulți ziariști între care și români, și-a dat arama pe față.

O legendă spulberată: Argentina

Mondialul spaniol a mai pus la punct și alte lucruri. Campioana lumii, Argentina, a venit în Spania cu o presă foarte bună și drept candidată la titlul suprem. Ziariștii și tehnicienii au uitat, se vede, destul de repede condițiile în care această echipă, totuși de linia a două, în ciuda talentului jucătorilor argentinieni, a reușit să obțină titlul suprem la ea acasă. Programarea meciurilor și îngăduințele de arbitraj au fost și pentru Argentina un sprijin serios în escaladarea piramidei valorice a fotbalului din lume. Înfrîntă în 1978 de Italia ea a reușit să survoleze Brazilia cu concursul unui scor fluviu în fața Perului, obținut mult prea ușor, dată fiind reala diferență valorică dintre cele două echipe. Toată lumea era însă de acord că Argentina merită un titlul, mai ales după marea injustiție europeană făcută fotbalului sudamerican în Anglia cînd Argentina după un meci celebru în analele Mondialelor era eliminată în condiții de arbitraj strident părtinitor de R.F.G. Titlul mondial obținut de englezi a traumatizat fotbalul mondial pentru multă vreme. Repercusiunile modului în care echipa de fotbal a „perfidului Albion" a ajuns la titlul sînt încă vii.

Ele au afectat campionatul argentinian și prin consecuție și pe cel din Spania. Că Argentina nu este o mare echipă ne-a arătat-o raționala echipă a Belgiei, care a făcut de cîteva ori șah mat întreaga echipă a campionilor mondiali ên titre, învingînd-o fără drept de apel. Victoria argentinienilor asupra Ungariei, strălucită, una din marile victorii prin calitatea jocului din întreg Mondialul, n-a reușit să-i mai reabiliteze pe sudamericani : belgienii aduseseră tuturor aminte că Argentina a obținut titlul în condiții de facilitate. Dar și mai departe, Argentina a dezamăgit. De unde se vede că o echipă trebuie să ia titlul cînd îl merită, adică în Anglia, și nu mai tîrziu, cînd aceasta nu mai este confirmat și de posibilitățile echipei. Mondialul spaniol a așezat și echipa Argentinei la locul ei.

Vina echipei României

Scăpată dintr-o grupă al cărui clasament a avut o evoluție surprinzătoare, Ungaria a făcut o palidă figură în acest Mondial. Zvîcnirea ei în meciul eu Salvadorul a arătat tot ce poate echipa ungară : o mare luciditatea a golului. În ciuda firavelor ei resurse echipa Ungariei și-a jucat cît a putut de bine minima șansă pe care i-o oferea situația : scor fluviu cu o echipă în zi proastă, El Salvadorul, și tot ce se poate obține din rest. Așa și-a jucat șansa și în grupa preliminară, cu Anglia și România, deosebirea fiind că aici nici un meci al echipei Ungariei n-a mai fost arbitrat de austriacul Linemmayer. Tactica jocului la pîndă al fotbaliștilor maghiari a fost dejucată de angajamentul total și inteligent al belgienilor care au rupt echilibrul grupei și au făcut inutile „calculele așteptării". Minunea din grupa calificărilor nu s-a mai repetat. Fără o Belgie canină și cu o Argentină, în acest caz, relaxată, șansa Ungariei s-ar fi jucat altfel. Obligată la o competiție de efort maxim și fără auxilii de arbitraj și diplomație de culise, echipa Ungariei a părăsit rapid competiția. Deși are calitatea unei remarcabile lucidități tehnico-tactice echipa Ungariei a fost departe de vremurile ei de glorie. Vina de a fi calificat la mondiale o echipă care n-a fost la înălțimea mondialului ; e vorba de echipa Ungariei, o are însă întregul formația României care, prin bilbiiala ei, aproape inexplicabilă, a făcut cadou această calificare selecționatei vecine. Naționala română de fotbal ar fi putut face indiscutabil mai mult decît au făcut foștii noștri adversari în grupa Argentinei.

Presa algeriană are dreptate

Marele eveniment al campionatului mondial de fotbal din Spania, prezența echipelor din țările subdezvoltate, a devenit și un real eveniment sportiv prin conduita noilor venite în marea arenă a mondialului și prin rezultatele obținute. Cea mai mare performanță este cea a Algeriei, care într-o grupă grea a învins R.F.G., Chile și

Iar favorita grupei a 2-a, R.F.G., a ocupat locul al doilea

a cedat în fața Austriei. A doua performanță este echipa Camerunului care a făcut, ca și Italia, trei meciuri egale, cu Polonia, Italia, Peru pierzînd calificarea la golavoraj în favoarea viitoarei campioane mondiale. Excelent și-a jucat șansa Hondurasul în grupa Spaniei, fiind eliminată practic de jocul rezultatelor viciate de arbitrajul părtinitor. Nici echipa Kuweitului n-a lăsat o impresie rea, Cehoslovacia obținînd un meci egal în fața ei datorită doar unei fantezii de arbitraj african. Au decepționat în schimb Chile și mai ales Peru echipe cu experiență în competițiile campionatelor mondiale. Dacă formația camerunează, frustrată și ea de o victorie în grupă, s-a consolat cu egalurile obținute în fața unor echipe cu faimă, satisfacția ei amplificîndu-se după ce Italia, fosta ei egală pe teren și la punctaj, a ieșit campioană mondială, cea a Algeriei s-a considerat trișată de rezultatul unui meci între Austria și R.F.G. Presa algeriană și cea din întreaga lume au comentat negativ comportarea jucătorilor austrieci din meciul Austria — R.F.G. învinovățindu-i de a nu-și fi apărat corect șansele și a se fi lăsat învinși pentru a califica echipa R. F. Germane. Cine a văzut meciul știe că aceste comentarii de presă nu erau lipsite de temei. Indignarea Algeriei era justificată. I se răpea dreptul unei calificări pentru care luptase exemplar. De altfel calificarea R.F.G.-ului, care avea să ajungă în finală, s-a făcut la egalitate de puncte cu Algeria pe bază de golaveraj.

Exceptînd Irlanda de Nord, țările mici n-au putut trimite mai departe pe niciuna din reprezentantele lor. Fotbaliștii țărilor subdezvoltate au avut satisfacția unei confruntări pline de promisiuni cu marile echipe ale lumii, dar au plecat decepționate moralmente de la acest campionat în care mai funcționează încă metode de ascensiune nesportivă. Este una din pierderile acestui campionat mondial de fotbal.

Un regret : Scoția

Dacă am arătat regretul pentru necalificarea Hondurasului, Camerunului și mai ales a Iugoslaviei, o posibilă mare protagonistă în fazele următoare, un cuvînt bun trebuie spus și despre echipa Scoției. În grupă cu Brazilia și U.R.S.S., la care adăugăm Noua Zeelandă, Scoția s-a purtat la mare înălțime fiind o adversară demnă de Brazilia și U.R.S.S. Le-

Marii favoriți, brazilienii, nu au putut ajunge în capitala Spaniei...

gile sportului sînt însă aspre : învinsă de Brazilia, dar egală U.R.S.S.-ului, Scoția a părăsit competiția. Scoția rămîne, sigur, o echipă superioară unora dintre cele care au mers mai departe. Repartizarea ei în „grupa de foc" a scos-o din competiție. Deși a avut și ea punctajul echipei sovietice, nu a avut și golaverajul acesteia. Lipsa de constanță a Noii Zeelande a decis aici pe cel care a mers mai departe.

Grupe triunghiulare și inechitabile

Alcătuirea grupelor, jocul rezultatelor a dus la apariția unor grupe semifinale inegale valoric și deci inechitabile. Austria, Irlanda de Nord și Franța au format o grupă mult mai slabă decît, să zicem, Polonia, Belgia, U.R.S.S., pentru a nu mai vorbi de grupa Brazilia, Argentina, Italia. Astfel, pică în aceeași grupă cele două echipe sud-americane, trei echipe de formulă fotbalistică latină și în plus trei echipe care au gustat din satisfacția titlului mondial : Brazilia de trei ori, Italia de două ori, Argentina o dată. Aici avea să se decidă de altfel soarta campionatului mondial. În sfîrșit grupele semifinale sînt afectate și de anomaliile din grupele preliminare pentru că „calculul" spaniol a creat Franței un coridor mai ușor de acces în etapa superioară, pentru că altfel ar fi arătat o grupă R.F.G., Anglia, Iugoslavia și nu Spania, așa cum s-a întîmplat, și altfel una Algeria, Iugoslavia, Anglia dacă nu s-ar fi disputat acel simulacru de meci Austria — R.F.G. După cum cu echipa Camerunului în grupă, pe care doar întîmplarea a împiedicat-o să termine victorioasă meciul cu Italia, Brazilia e de presupus că n-ar fi ratat calificarea în semifinale. Și încă o dată, putem regreta că nici una din merituoasele noi venite n-a ajuns în faza superioară a competiției, care le-ar fi verificat cu adevărat capacitatea de joc. Grupele arată conservator din acest punct de vedere, puține nume noi apărînd la orizont.

Dezavantajul acestor grupe de trei mai este și că în ele s-a putut juca „la așteptare" : cînd doi se bat al treilea cîștigă ! Așa a fost în grupa Braziliei, unde bătălia ei cu Argentina a dus la calificarea Italiei. Anglia și R.F.G.-ul au încercat să dejoace proverbul și să înceapă meciurile cu Spania de la șanse egale. Dar și acest calcul a fost rău. Singurul calcul bun a fost cel la victorie așa cum a procedat Polonia în meciul cu Belgia.

Cea mai puțin merituoasă dintre calificate rămîne Spania, care a pierdut firesc la R.F.G., și a încercat un meci disperat cu Anglia care, însă, nu i-a mai salvat firma, dar i-a calificat pe vestgermani. Meciurile Spaniei în acest mondial sînt echivalente cu falimentul fotbalului care mizează prea mult pe culisele fotbalului și prea puțin pe valorile din teren. Pe locul doi ca lipsă de valoare a fost echipa Austriei, antipatizată pe deasupra din pricina cadoului făcut R.F.G.-ului. A ieșit ca și Spania, firesc, din competiție. Belgia după ce a creat mari speranțe a dezamăgit. Meciul ei cu Argentina, care a anunțat marile lovituri de teatru ale acestui mondial, a instalat-o drept una din favorite : Belgia n-a rezistat însă pariului. Fotbalul ei șahistic a fost ulterior contracarat eficient de Ungaria și Salvador, iar accidentarea ofensivului său fundaș Geerts, cel mai bun om al echipei, a dezavantajat-o mult. Rezultatul meciului cu Polonia (0—3) este însă întîmplător și fericit pentru polonezi.

Irlanda, care n-avea pretenții, și-a apărat și aici exemplar șansele în fața unei Franțe care începea să urce în ochii spectatorilor și specialiștilor pentru jocul ei ofensiv. Anglia a ieșit și ea din competiție, așa cum se putea anticipa după cele două întîlniri cu România, din care nu luase decît un punct, și care ar fi trebuit în mod normal să-i bareze calificarea. Dar naționala României a întors Angliei pe alte terenuri punctele luate sportiv prin luptă directă. Argentina a clacat din nou în fața Italiei, care o bătuse și în mondialul precedent la ea acasă. Brazilia a învins-o și ea stabilind din nou diferența valorică dintre cele două echipe. Dar marile eliminate rămîn cele ale U.R.S.S. și Braziliei.

O mare nedreptățită : U.R.S.S.

De ce n-a mers echipa U.R.S.S.-ului, indiscutabil una din cele mai bune echipe ale acestui mondial, mai departe ? Neșansa meciului cu Brazilia din grupă, unica înfrîngere a U.R.S.S.-ului, are mai puțină importanță. U.R.S.S.-ul, e adevărat, ar fi jucat atunci în grupa Italiei și Argentinei, iar Brazilia în cea a Poloniei și a Belgiei, dar fapt e că s-a calificat totuși și că nu i-a putut depăși pe polonezi. Această echipă răsăriteană cu un portar formidabil, Dasaev, a fost net dezavantajată de procedeul grupei triunghiulare.

Neverosimila victorie a Poloniei împotriva Belgiei, o victorie unicat ca și aceea a Ungariei împotriva Salvadorului, a scos din competiție o echipă de prima mînă. Semifinalele ar fi arătat altfel cu U.R.S.S. în ele. Belgia și-a arătat valoarea în meciul cu U.R.S.S., așa cum Salvador și-a arătat-o în meciul cu Argentina, dar aceste jocuri de formă imprevizibile, aceste împrejurări incalculabile, pot produce și ele injustiții. Marea capacitate de luptă a echipei U.R.S.S. n-a mai contat într-o competiție în care jocul „la pîndă" și jocul compensatoriu al ambiției umilite

funcționează. În plus echipa U.R.S.S. a fost compusă din jucători cu mentalități și stiluri de joc diferite. Practic, jumătate sînt de la Dinamo Kiev și cealaltă jumătate de la Dinamo Tbilisi și trebuie spus că ei joacă diferit după originea sudică sau nordică. Iată cîteva din cauzele pentru care jucători ca Dasaev, Civadze, Șenghelia, Blohin n-au putut fi onorați așa cum ar fi meritat.

O echipă uzată : R.F.G.

Ieșită tîrîș-grăpiș din grupă, avînd în spate un scandal de presă provocat de felul cum a învins Austria, R.F.G.-ul, în ciuda victoriei în fața Spaniei, care a dat satisfacție morală iubitorilor fotbalului, n-a reușit să se redreseze cu adevărat. Ea va mai păcăli doar echipa Franței, stîrnind și aici un scandal de presă datorită gravei accidentări pe care portarul vestgerman i-a produs-o unui jucător francez, dar nu va mai putea repeta în finală performanța de altă dată. Vestgermanii prezentaseră încă dinainte o selecționată obosită, fără strălucire, cu jucători de mare tehnică și rutină, dar fără reale personalități, dacă excepțăm pe Drimler și fundașul central. Breitner și Rumenigge sînt la ora de față foste glorii, departe în orice caz de stilul strălucitor și eficient al lui Gerd Müller, Overath, Bekenbauer. Calificarea ei în finală este o mare performanță. Ea s-a petrecut în dauna cursului firesc al lucrurilor, care purta echipa Franței către finală, ceea ce n-a dus la creșterea cotei vestgermanilor ci dimpotrivă.

Argentina — o legendă spulberată

Romantism francez

Marea revelație a campionatului a fost echipa Franței. Ea nu este însă și o echipă mare cum s-a zis, ci o echipă tehnică, animată de un real spirit ofensiv și de o mare vioiciune a jocului. Ieșită dintr-o grupă dificilă, Anglia, Cehoslovacia, Kuweit, Franța a avut, să nu uităm, o grupă ceva mai ușoară, cu Irlanda de Nord și Austria, dar și în fața acestora se putea claca, dar Franța n-a făcut-o. Chiar dacă Cehoslovacia este o echipă obosită, Austria, o formație dereglată după scandalul privitor la meciul cu R.F.G., iar Irlanda de Nord o echipă fără mari veleități, performanța rămîne performanță și calificare îndreptățită. Franța s-a impus printr-un joc frumos, iar semifinala cu R.F.G. a arătat tuturor că performanța ei nu este întîmplătoare. Jocul combinativ al jucătorilor din echipa Franței, destul de colorați și cu multe nume italiene, a surprins apărarea vestgermanilor care a cedat de trei ori. Dacă Franța ar fi închis jocul, ea era o echipă calificată. Dar ea a reprezentat, la aceste mondiale, jocul romantic care mizează totul pe atac neglijînd apărarea, și a pierdut. Franța e, ca și Brazilia, o echipă ofensivă, cu plăcerea atacului și a combinației decisive sfidînd, ca și Brazilia, betoanele de tip nordic sau italian. Nu întîmplător aceste două echipe, cu superbi tehnicieni în teren, au avut cei mai slabi portari ai campionatelor mondiale.

Magia jocului ofensiv a făcut o bună reputație echipei Franței. Încrederea jucătorilor ei în maniera combinativă a atacului, a ofensivei care e totul, i-au creat o frumoasă faimă la aceste mondiale și au redeschis discuția asupra întoarcerii la fotbalul ofensiv și romantic de altă dată. Cu mai mult realism sau mai multă inteligență, Franța ar fi putut da totuși finala cu Italia, ceea ce ar fi fost pentru spectatori o compensație pentru ieșirea din competiție a Braziliei.

Anglia — una din echipele cărora formația României le-a făcut cadou calificarea în Spania

Italia nu este mai bună decît Brazilia

Și acum Italia. Este Italia o altă echipă decît cea cunoscută nouă de alți ani ? Italia este

Echipa Spaniei, supralicitată de mulți ziariști, favorita grupei A 5-a s-a pierdut printre... primele douăsprezece echipe

o echipă care a renunțat de mult la beton. Încă din amicalul jucat cu România pe care-l cîștiga cu 4—2 și în care au evoluat cîțiva din jucătorii de acum, Italia manifesta o poftă specială de joc. În Argentina, ea a fost o revelație și o speranță. Înfrîngerea administrată chiar gazdelor argentiniene i-a crescut cota. Dar Italia a mers foarte bine în prima parte a campionatului mondial argentinian, pentru a declina în cea de-a doua. Echipa plăcuse mult și căderea ei a fost regretată.

Jocul deschis al italienilor îi făcuse simpatici și dacă ar fi luat atunci titlul, nimeni nu s-ar fi mirat. Nimeni în schimb n-a dat-o cîștigătoare în acest campionat mondial din Spania. În grupe, Italia s-a purtat mediocru, n-a obținut nici o victorie, a fost la egalitate de puncte cu Camerunul, și norocosul gol egalizator din partida cu echipa africană a dus-o mai departe: gol providențial, care a fabricat o campioană mondială! De aici înainte echipa renaște ca o adevărată pasăre Phoenix. Față de Argentina, situația e inversă: Italia joacă prost prima parte și foarte bine pe a doua. Joacă închis și fără perspectivă primele meciuri și deschis și ofensiv pe celelalte. Ea învinge din nou Argentina care nu-i creează complexe și, surpriza surprizelor, învinge Brazilia cu 3—2. Nu considerăm echipa Italiei superioară celei braziliene, dar trebuie să concedem că știe să joace pentru titlu. Paolo Rossi renaște. El va înscrie și polonezilor, fără Deyna un gol și Italia este în finală. Cum din cealaltă semifinală au „scăpat" după cum știm și așa cum știm vest-germanii, finala se va da între două echipe care au fiecare două titluri mondiale. Firma campionatului este respectată, dar avem nostalgia Braziliei.

Fără îndoială, fotbalul nordic este în declin. Jucătorii Scuadrei azzura cîștigă în mod spectaculos și convingător un campionat pe care-l începuse mediocru. Victoriile ei nu pot fi contestate, dar titlul de cea mai bună echipă din lume — da. Iată de ce propunem să nu supralicităm o foarte bună echipă cum este astăzi echipa Italiei.

Absența românească și explicațiile ei

De ce a lipsit România de la aceste mondiale pentru care pregătea o echipă remarcabilă, una din cele mai bune din istoria fotbalului românesc și una din cele mai bune din Europa? Mai întîi că deși rezultatele sînt cele care ne-au scos din cursă, meciurile s-au pierdut dinainte de a fi jucate în camerele de lucru ale tehnicienilor români. Aceștia subestimează sau supralicitează valoarea de joc a echipei române în raport de obiectivele ei arătînd că nu cunosc posibilitățile fotbalului românesc. Supralicitează apoi în mod curent valoarea formațiilor pe care le întîlnim. De aici o debusolare continuă a jucătorilor și apariția unei mentalități alarmiste.

Simplificat, România avea de jucat o dublă manșă cea mai grea cu Anglia, o manșă grea cu Ungaria, una obișnuită cu Elveția și una ușoară, capabilă însă de surprize cu Norvegia. Conducerea tehnică a echipei s-a concentrat asupra manșei cu Anglia pe care a reușit s-o cîștige cu 3 puncte, o performanță de cel mai bun nivel. A neglijat și a apreciat greșit caracterul și dificultatea manșelor următoare.

Alerta privitoare la meciurile cu Ungaria, cele mai prost pregătite, au conferit un caracter decisiv acestor meciuri, caracter pe care ele, s-a văzut, nu-l meritau: echipa maghiară era inferioară ca potențial de joc celei române. Miza falsă și-a spus cuvîntul atît la Budapesta cît și la București, unde în loc de un meci sever „de campionat", jucat cu inteligență și rutină, — s-a făcut un meci „pe viață și pe moarte", ceea ce, dată fiind valoarea echipei vizitatoare, nu era deloc cazul. Lipsa lucidității a început dincolo de tușă și s-a transmis și jucătorilor. În plus, echipei noastre i-a lipsit după meciurile cu Anglia acel jucător dezinvolt, tehnic, sigur pe el, care dă stabilitate echipei și claritate acțiunilor ei. Mai ales la București în meciul cu Ungaria, buimăceala și lipsa de luciditate au fost hotărîtoare: lipsa de clasă o dă și incapacitatea de a fi firesc și lucid în momentele decisive, așa cum a fost Iordănescu în meciul cu Ungaria avînd golul în bocanc, dar preferind să șuteze violent și pasional, în loc să trimită exact și rațional în gol. Adică așa cum a procedat Fazekaș la Budapesta, fără grabă, pasiune, violență, dînd golul victoriei. E capitolul la care am fost depășiți: inteligența realistă a jocului, luciditatea lui. S-a trecut prea ușor peste arbitrajul lui Linemmayer, care a favorizat net echipa oaspete prin fracționarea abuzivă a meciului. Faptul că presa n-a observat-o duce și el la crearea climatului de buimăceală și de neluciditate din fotbalul nostru, comună atît tehnicienilor cît și jucătorilor în teren. Așa se face că în loc de a împărți punctele cu echipa maghiară, am luat la „pasiv" 3. Și așa mai departe. Nu valoarea jucătorilor nu ne-a calificat ci insuficiența de concepție a celor care lucrează în camerele de taină ale fotbalului românesc. Fotbalul nostru este astăzi energic și tehnic; îi mai rămîne să devină și lucid, adică subtil.

Derby

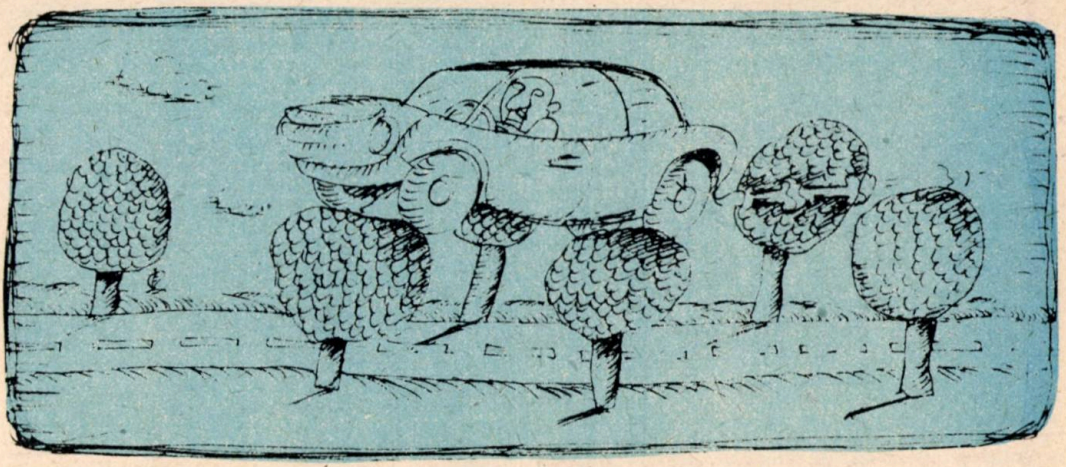

CIRCULÎND PRIN COPACI

jurnal rutier

Întîmplările de pe drum sînt de multe ori de domeniul fantasticului. Începînd cu roata, care se desprinde de la autocamion, și se duce ca o nălucă — aidoma unei rachete teleghidate — la 200 de metri pe cîmp și lovește un bătrîn ce prășește liniștit porumbul, fără să-i treacă prin cap că la o așa distanță de șosea, l-ar putea paște vreun pericol, și pînă la micul autoturism, care după o suită de derapaje, viraje, frînări, se „cocoață" în pom la 2 metri înălțime, precum un puști la cules de fructe, totul pare de necrezut.

Accidentele pricinuite de ceea ce se cheamă în termeni consacrați, „neatenția la volan", sînt și ele de o mare diversitate.

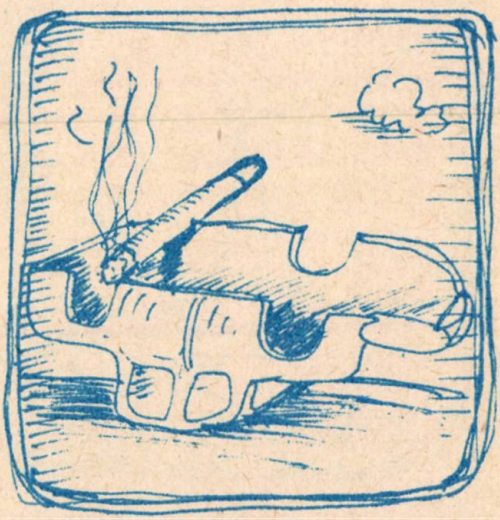

Un medic își transporta mama bolnavă, de la Deva la Cluj. Bătrîna dormitează pe fotoliul din dreapta șoferului, iar doctorul fumează. La un moment dat scapă țigara pe podea. Trebuie să subliniez, că Vraciul întotdeauna a fost un „anti-talent". A avut pînă acum trei mașini și pe toate le-a făcut praf. Ca prin minune întotdeauna a renăscut ca pasărea Phoenix.

Se apleacă, și cu mîna dreaptă, dă să ridice țigara, dar în același timp menține mîna stîngă pe volan. Căutînd un punct de sprijin și uitînd

pentru cîteva clipe că volanul nu-i manetă de viteză ca să stea fix, ci se învîrte, trage de el spre dreapta. Mașina intră într-un viraj strîns, volanul se „înnoadă" și micul autoturism ajunge mintenaș pe o rînă de i se văd roțile.

Văitîndu-se, bătrîna este scoasă din mașină, doar cu cîteva zgîrieturi. Medicul iese singur din Moskvici fără nici o vătămare.

În timp ce-și liniștea mama, și-i administra un sedativ, oamenii care își păsteau animalele pe izlazul din apropiere se adună să privească ce s-a întîmplat. „Baciule să-ți spun pe aia dreaptă, E prima dată, cînd văd cum arată o mașină pe dedesubt". „Hai mă fraților să-i dăm omului o țîră de ajutor". Mașina nu-i prea grea, iar brațele oamenilor sînt puternice. În mai puțin de două minute, mașina e așezată în poziție normală, dar curios, e boțită tare pe toate părțile.

Cînd o vede, doctorul se ia cu mîinile de cap. „Ce-mi făcurăți fraților, ce-mi făcurăți ?" Ce, măi oameni buni, ați crezut că mașina mea îi clătită, de-o întorserăți pe toate părțile ?" Ce se întîmplase ? În loc s-o pună simplu pe roți, oamenii au mai învîrtit-o o dată.

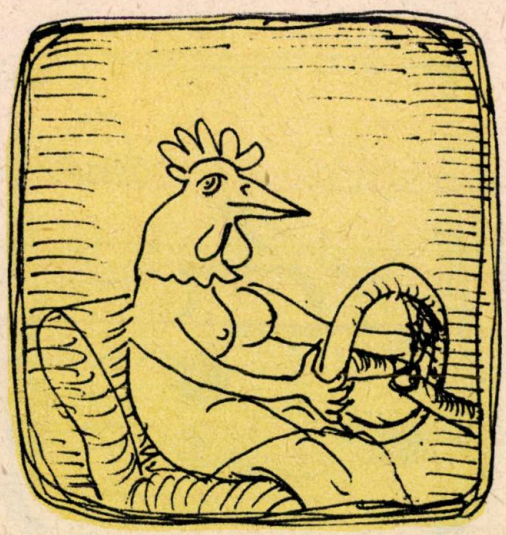

Soțul, maistru la o întreprindere de foraj soția economistă la aceeași unitate. Zi de sărbătoare pentru ea, căruia soțul i-a permis pentru a treia oară, în 2 ani, să se atingă de sacrosantul volan. Șoseaua goală. Ea, mîndră nevoie mare, conduce destul de bine. Au fost la părinții nevestei care le-au dat în dar o găină adevărată. (Din cele ale căror oase îs elastice și pielea îi galbenă ca ceara, cum se zice, o găină originală, de țară). Au așezat-o la picioarele soțului, care din cînd în cînd, o hrănește cu fărîmituri de cozonac, primit tot de la socri.

Spiritul de gospodină chibzuită se trezește imediat în șoferiță. „Bravo, de-aia ne-a dat mama cozonac cu nuci, ca să hrănești tu găina". „Nu vezi cît de mult îi place, cu ce poftă mănîncă nucile !". „Cred și eu, n-are gusturi proaste".

Micul Adrian, așezat pe bancheta din spate, e ridicat în picioare, pentru a vedea mai bine scena. Se amuză de modul cum pasărea se uită fix în ochii bărbatului cerînd în continuare din gustosul cozonac. „Dacă ar da și din coadă, ai zice că e Max (tekelul familiei) cînd cere un os". Șoferița începe și ea să se distreze. Se apleacă spre soț, să vadă mai bine cum vietatea ciugulește, de astă dată, direct din mîinile bărbatului.

La fel ca doctorul, trage de volan în direcția în care s-a aplecat, spre dreapta, și răstoarnă mașină. Numai că spre deosebire de medic, care s-a ales doar cu Moskviciul șifonat, de data asta, în procesul răsturnării, la viteza de 70—80 kilometri pe oră, este proiectat din autoturism, și izbit de un pom micul Adrian, care moare în drum spre spital.

Un camion rulează spre locul unde cei doi oameni, cocoțați deasupra încărcăturii, trebuie să descarce pietrișul respectiv. Dormitează tolăniți la soare, pe o prelată care-i ferește de asperitățile pietricelelor. Asfaltul fiind neted, nici nu simt că merg cu mașina, parcă ar fi în aer.

În cabină, tînărul șofer fixează o întîlnire cu o la fel de tînără pasageră, îmbarcată în camion după sistemul „Ia-mă nene". Foaia de parcurs, așezată pe bord, e luată de o rafală de vînt și expediată pe podea. Instinctiv, șoferul se apleacă s-o recupereze. El nu face greșeala pe care au comis-o cei din povestirile anterioare, adică nu rotește volanul, deși de data asta, apropiindu-se o curbă, trebuia făcută tocmai o asemenea manevră. Volanul ținut fix, nu schimbă direcția puternicei mașini. Ea își continuă mersul înainte izbindu-se violent de un mal. Cei doi încărcători, luați prin surprindere sînt catapultați, aidoma unor piloți care părăsesc avioanele avariate. Aterizează la vreo 15 metri, exact pe niște tufe, care amortizează șocul. Coboară năuci din micii pomișori și cîteva minute în șir, nu realizează ce s-a întîmplat. Tînăra se ține de genunchiul cu care a intrat în bordul mașinii. Șoferul arată spre torace, cu care a intrat în volan, iar cei de sus, de pe deal, dezmeticiți, privesc în jos spre cei doi tineri și spre mașina înfiptă cu botul în malul argilos. „Ce-i mă, Vlăduț, tii cu tot dinadinsul să ne faci parașutiști. Prima probă o trecurăm cu bine. Ce, tu nu mai vezi unde-i drept și unde-i curbă ? Ori te-ai apucat să faci curte în mers. Măcar să fi oprit mașina. Noi tot dormeam sus pe încărcătură, așa că nu vedeam nimic".

Victor Beda

PLAGIATUL —

O PROBLEMĂ JURIDICĂ

SAU O PROBLEMĂ LITERARĂ?

Există în dezbaterile critice de la noi o paradoxală siguranță în ceea ce privește folosirea termenilor. O populație suspectă de recenzenți și de pseudo-teoreticieni mînuiesc cuvinte indeterminate, făcînd parcă șmecherește cu ochiul : doar știm cu toții despre ce este vorba ! În cea mai bună tradiție de cartier al unei localități recent urbanizate... Alteori se acceptă sensuri banale și școlărești, concepte neelaborate, frînturi de seminar universitar improvizat. Trecutul literar este chemat să justifice propriile noastre slăbiciuni, supus la interpretări și re-interpretări mutilante. Toate aceste atitudini primesc însă o deosebită ascuțime, atunci cînd avem de-a face cu realități ce vizează etica scriitoricească Poți să-i spui unui poet că n-are talent, nimic nu-l supără, cum se întîmpla atunci cînd sugerezi că nu este original. Plagiatul este acuza cea mai gravă. Un simpozion publicat în **The Times Literary Supplement** din 9 aprilie 1982 propune opiniile cîtorva mari scriitori și critici contemporani, precum și pe aceea a unui jurist implicat în procese de plagiat

Cîteva considerații preliminare se impun din partea traducătorilor acestui simpozion. Întîi de toate, nici un autor nu caută măcar să scuze însușirea nerușinată, cinică, a produsului intelectual și artistic, plagiatul ca atare. Cînd scriitorii de mai jos vorbesc de plagiat, trebuie să înțelegem cîteva rînduri de text rămase ca un ecou în subconștientul unui cititor prea pasionat. Am verificat o referință din text, cea care vizează plagiatul lui Alex Haley. Este vorba de douăsprezece rînduri, reproduse trunchiat, după o notă pe care i-o făcuse un student ce l-a ajutat în documentarea pentru **Roots.** Ceea ce intenționează participanții la discuția din **T.L.S.** este a discrimina între împrumutul involuntar și fragmentar, justificat uneori de logica artistică și de structura gîndirii unui scriitor, și frauda literară demnă de stîlpul infamiei. Sînt propuse disocieri extrem de nuanțate. pe care am considerat că este bine să le aducem și la cunoștința cititorilor de la noi, atît de solicitați uneori de interpretări abuzive. Vom vedea că nu știm întotdeauna ce este un plagiat, după cum alteori, tocmai prin comparație cu obiectul discuției, avem de-a face cu fraude incredibile în galaxia noastră, ca să spunem așa.

TLS

THE TIMES LITERARY SUPPLEMENT

În al doilea rînd, materia supusă dezbaterii fiind la fel de sensibilă ca și la noi, ce diferență de ton, cîtă delicatețe și forță de gîndire emană aceste articole impregnate adeseori de humor ! Trecutul este viu pentru scriitorii participanți, el este invocat pentru marea lui veracitate, pentru că și-a probat adevărurile și le-a întărit prin trecerea timpului, fără să-și atenueze cu nimic prezența. Fiecare opinie, fiecare act de conduită a scriitorului se articulează în fața timpului, a marilor realități de ieri, de azi și de mîine. Este bine să nu uităm și să fim mai puțin condescendenți cu slăbiciunile noastre.

TLS

THE TIMES LITERARY SUPPLEMENT

Mack Smith's Mussolini
A defence of the new Anglican liturgy
Motherhood: Anna Freud

Plagiarism – a symposium:
Harold Bloom, Lord Goodman, Ian McEwan,
Wilfrid Mellers, Pat Rogers, John Sutherland,
J. O. Urmson

The Gospels as history
An Egyptian Jesus
Roman paganism

Roy Foster on Davitt
and Irish revolution
'Faust': Lola

D. J. Enright on the Yellow Peril
in American fiction

HAROLD BLOOM :

In vremurile de demult, atunci cînd nu fusese introdus copyright-ul, exista de asemenea mai puțină confuzie decît acum în legătură cu fenomenul pe care-l numim plagiatul literar. Bănuiesc că acest termen este un oxymoron, ceea ce înseamnă a spune că plagiatul este mai degrabă o problemă juridică, decît una literară. Din perspectivă literară, aforismul lui Emerson este definitiv: „Originalele nu sînt originale". Cu cît citim mai mult și mai adînc, cu atît devenim mai conștienți de faptul că poemele, romanele și eseurile de calitate sînt o țesătură de aluzii, uneori voite, și, deci, conștiente, cel mai adesea însă în afara vreunei intenții. Caracterul acesta neintenționat aluziv, dus destul de departe poate să devină un citat, și nici un scriitor nu poate fi îndeajuns de sigur cînd folosește exact un element din altă parte. Uităm adeseori că memoria este un instrument principal de cunoaștere în literatură și că ea este în mod necesar tot atît de nesigură pe cît este de creatoare. Mari critici, cum sînt Hazlitt sau Pater, au încercat să citeze din memorie în textele lor, iar greșelile lor în ceea ce privește folosirea unor citate sînt cu mult mai productive decît ar fi fost o acuratețe invariabilă. O citare greșită, atunci cînd este realizată de un critic creator, poate deveni un factor iluminativ de interpretare a textului literar.

La celălalt capăt al spectrului în ceea ce privește citarea aflăm superba povestire comică „Pierre Menard, autor al lui Quijote", în care Borges ne convinge că recontextualizarea cronologică poate altera sensul și valoarea estetică a lucrurilor, deși Menard copiază cu fidelitate, cuvînt cu cuvînt, pe Cervantes. Borges este un maestru în arta atribuirilor greșite, și el a învățat de la Emerson că un poet a scris toate poemele, și că un povestitor a spus deja toate poveștile. Dar o asemenea hiperbolizare, chiar dacă sugerează adevărul, îl nemulțumește pe cititorul obișnuit. Dr. Johnson a vorbit întotdeauna în numele acestui cititor obișnuit, atunci cînd observa că esența poeziei era invenția. Cu toată atitudinea ambivalentă față de Milton, respectul lui Johnson pentru originalitate l-a făcut să exalte Paradisul pierdut deasupra tuturor poemelor de la Homer încoace. Același respect l-a făcut să deprecieze opera lui Vergiliu pentru că ar fi fost prea mult o simplă imitație a celei homerice. Johnson rămîne cel mai mare critic de limbă engleză, cu toate acestea putem descoperi la el un conflict între exigența originalității și viziunea sa morală asupra literaturii. Pentru noi, cel dintîi aspect este în orice caz mai puțin actual, deoarece sîntem conștienți de întîrzierea noastră în timp față de ceea ce am moștenit. Ne îndepărtăm brusc și cu teamă de o critică deschisă a originalității și am învățat să o cerem sub nume diferite și mai nuanțate.

Eu însumi tind să formulez pretenția pentru originalitate în forma pe care o definesc printr-un anume mod al scriitorului de a-și citi înaintașii cu „puternice erori" de interpretare. Poate că asta înseamnă să aștepți de la un scriitor ca el să fie un prea bun meseriaș, prea activ din punct de vedere intelectual, pentru a copia de la înaintașii săi, fără să facă nici o greșală atît de interesantă, încît să fie cu totul a sa. O eroare imaginativă și o figură de stil intelectuală sînt două expresii care ajung să exprime același lucru, ceea ce presupune că un scriitor autentic nu va fi niciodată în primejdie de a comite un plagiat indiscutabil din punct de vedere juridic. În cele din urmă putem spune că plagiatul este o activitate pioasă; el implică o atît de mare reverență pentru text, încît și greșelile copiștilor anteriori pot deveni sacre pentru noi. Ne dăm seama cît de mult am devenit noi înșine niște plagiatori, atunci cînd meditățm la rezervele noastre în ceea ce privește corecturile aduse unor poeme pe care ne-am învățat să le iubim foarte mult. Plagiatul îmi apare foarte limpede sub chipul său de idolatrie, atunci cînd îmi amintesc rezistența mea inițială față de unele restaurări capitale ale textelor lui Wallace Stevens, întreprinse de fiica sa Holly. Abia după cîțiva ani am putut să accept schimbarea justificată pe care a făcut-o la începutul magnificului poem „Of Mere Being". Dorința mea de a citi : „Palmele mele la capătul minții, / Dincolo de cel din urmă gînd se înalță / În distanța de bronz" a persistat mult timp după ce fusesem convins că mîna poetului se ridicase „în decorul de bronz". Dar rezistența mea era aceea a unui plagiator, și în acest fel nu era o rezistență literară.

Din insistența mea că plagiatul nu este un fenomen literar decurge și împrejurarea că numai o atitudine morală este posibilă față de acesta, într-un context literar. Înseamnă de fapt că numai marii scriitori trebuie plagiați. A copia scriitori de mîna a doua este într-adevăr imoral. Priviți la populația dezordonată a autorilor psihanaliști de astăzi! Atunci cînd fură unul de la altul, ei își depreciază valorile și mai mult, iar în această atitudine există o formă de imoralitate, pentru că moneda proastă o exclude pe cea bună, cum s-ar spune. Atunci cînd sînt doar niște idolatri fervenți ai lui Freud, și îl plagiază pur și simplu, ei devin însă perfect morali în activitatea lor. De aceea, întrebarea literară în cazul unei presupuneri de plagiat trebuie întotdeauna să fie: Care este calitatea materialului furat? Dacă este banală sau chiar mai rău, atunci trebuie să dezaprobăm procedeul, iar un deținător de copyright poate să ia în considerare acțiunea juridică. Dar dacă originalul conține forță reală și frumusețe, atunci reacția noastră n-ar trebui să fie nici morală și nici juridică. Readucînd originalul din nou în atenția noastră, copistul, oricît n-ar fi dorit s-o facă, a îndeplinit de fapt o funcțiune critică pentru noi. Vom fi obligați să ne întrebăm: Cît de original este acest original? Oricare ar fi răspunsul, vom fi conduși de asemenea înspre paradoxul lui Emerson. Dacă originalele nu sînt originale, ce înseamnă atunci originalitatea? Poate că funcțiunea socială a fenomenului pe care l-am numit plagiat este tocmai să reînvie această străveche întrebare.

Plătim la urmă-urmei un preț ridicat pentru originalitatea adevărată, și o cale de a recunoaște acest preț este să vedem cît de mult sîntem noi înșine plagiatori, în măsura în care devenim idolatri ai literaturii. Literatura care a fost și care este indiscutabil originală devine cu timpul o formă de viață elementară, ce reține atitudinea noastră critică. Biblia și Shakespeare, iar acum Freud, dobîndesc o anumită autoritate asupra noastră, tocmai datorită faptului că originalitatea lor a fost prea mare pentru ca interpretarea de pînă acum s-o asimileze. Poate că dificultatea literaturii, atunci cînd este autentică și într-un fel înspăimîntătoare, reprezintă un alt termen pentru ceea ce ar trebui să numim originalitate. Atunci cînd sîntem îndeajuns de impresionant de măreți, atunci cînd dificultatea reală epuizează capacitățile noastre cognitive, singura apărare ne rămîne plagiatul, sub masca sa idolatră. Dar acest aspect al plagiatului este destul de inocent, dacă nu-l confundăm cu un răspuns realmente mai literar.

LORD GOODMAN :

Plagiatul nu este o activitate prea curentă între scriitori, deși pare a fi doar cu puțin mai vie între muzicieni. Într-o practică juridică de mai mulți ani, care a avut de-a face cu mai multe probleme literare și muzicale, mă îndoiesc să fi avut o jumătate de duzină de cazuri, în care să fi existat măcar o suspiciune de plagiat deliberat, și să zicem că o duzină în care faptul se produsese, dar putea cu ușurință să se bănuiască a fi datorat unei inadvertențe.

Dar ceea ce trebuie să-i arătăm imediat aspirantului plagiator este că va fi detectat imediat. Nimeni nu poate crede cît de tare pătrund cititorii peste tot. Ar fi o greșală să-ți închipui că vei sparge regulile copyright-ului, însușindu-ți din Gazeta pescarului sau din săptămînalul Holy Rollers, pentru că se va găsi cu siguranță un cititor pentru a-ți identifica sursa. Este de ajuns să parcurgi rubrica de corespondență de la ziarul Times pentru a-ți da seama de gama interesului și a curiozității ființelor capabile să citească, iar în acest context am într-adevăr în vedere pur și simplu abilitatea de a citi. De aceea, dragă plagiatorule, gîndește-te bine înainte de a folosi în mod deliberat ceva din proprietatea intelectuală a altuia.

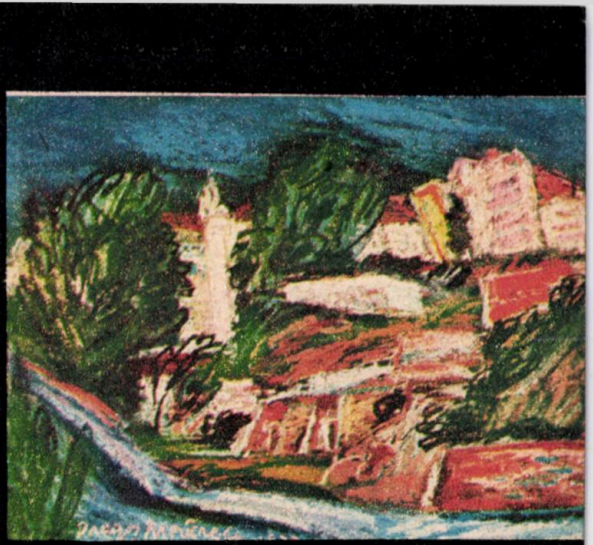

Dragoș Morărescu : „Peisaj"

Și ce este de fapt plagiatul? Într-un sens juridic poate să însemne numai ceva care încalcă dreptul de copyright. În sens moral este ceva care întrebuințează eforturile și oboseala altuia. Adică nu poate fi vorba de un plagiat al unei lucrări protejate în Marea Britanie — în alte țări datele variază — dacă ea a fost publicată la mai mult de cincizeci de ani de la data morții autorului, sau ca să fim mai exacți, la cincizeci de ani de la sfîrșitul anului calendaristic în care moare un autor. După aceea lucrarea este un domeniu public.

Durata protecției prin copyright a fost subiectul unor dezbateri continue. Este semnificativ să notăm că noțiunea de copyright — adică a drepturilor de proprietate intelectuală asupra unei opere ce depinde de creatorul său — este din punctul de vedere al cronologiei juridice o achiziție modernă. Este un drept necunoscut mai vechilor sisteme legale. Cu toate că cel mai important dintre acestea — Dreptul Roman — a creat instituții care au fost în funcție, în forma lor intactă sau modernizată prin schimbări, în mai toate timpurile dinainte și de după Justinian, ar trebui să nu uităm că în tot corpul imensei sale compilații de legi, Corpus Juris Civilis, nu există nici un singur cuvînt care să sugereze că un autor sau un artist ar putea să împiedice multiplicarea unor exemple din lucrarea sa, sau să-i împiedice pe alții s-o interpreteze în public, s-o adapteze și să o folosească în orice altfel, în bine sau în rău. Devii

mai auster dacă te gîndeşti (cu toate că se află aici o prea mică încurajare pentru ideea de copyright) că nici Homer şi nici Aristofan, nici Vergiliu şi nici Ovidiu n-ar fi primit nici cea mai mică remuneraţie pentru aşa ceva.

Dar pe atunci nu existau, o, desigur, scriitoare războinice, care să afirme drepturile colegilor lor, după cum la nici o bibliotecă mare din lume nu apăruse vreo noţiune despre dreptul tuturora de a împrumuta cărţi. De-a lungul mai multor secole n-a existat nici un fel de copyright. Nu cunosc cele mai multe dintre sistemele juridice ale lumii, dar acelea pe care le-am cercetat — de exemplu lucrările juriştilor olandezi, care au furnizat sursele dintîi ale legilor olandeze — nu conţineau nimic care să aducă cu vreo protecţie sau răsplată pentru artistul creator. Nici invenţia lui Caxton nu a produs vreo îmbunătăţire a situaţiei. Abia cîteva secole mai tîrziu, într-adevăr, s-a dezvoltat ideea că un om ar trebui să cîştige ceva de pe urma scrisului, a muzicii sau a reproducerii lucrărilor sale plastice. Exploatarea comercială a produselor minţii altora a fost contemplată netulburat de către întreaga lume, incluzînd într-un mod destul de straniu pe majoritatea artiştilor care erau astfel deposedaţi de bunul lor.

Cea mai bună înfăţişare a acestei stări de lucruri se află în cartea regretatului Augustine Birrell despre copyright. Birrell a scris cu destul de mult farmec asupra întinderii dreptului de plagiat: „O jumătate de secol pune «Sfîrşit» în urma celor mai mulţi autori, dar în cazul celor puţini care se dovedesc a trăi pentru totdeauna, nu am avea decît resentimente, în cazul că s-ar fi găsit vreun capitalist trăitor în Paternoster Row, în Madrid sau la Florenţa, cu pretenţia că „Hamlet este al meu", „Sancho Panza este al meu" sau „Infernul îmi aparţine". Cine n-ar simţi că un asemenea burghez irresponsabil este duşmanul, iar nu prietenul geniului planetar al lui Shakespeare, al lui Cervantes, al lui Dante?" Birrell era în mod evident împotriva oricărui copyright etern, dar întrebarea „cît de lung?" se dovedeşte a fi foarte dificilă.

Comisia pentru copyright din 1952 a audiat un mare număr de martori asupra acestui subiect. Cele două extreme au fost polarizate de către Dr. Marie Stopes, care a luptat pentru un copyright etern, şi profesorul Sir Arnold Plant, care ar fi fost mulţumit cu o perioadă mult mai mică decît cei cincizeci de ani pe care-i avem astăzi. Orice tentaţie de a scurta această perioadă a monopolului publicistic a fost cu devotament înfruntată prin argumentele regretatului Stanley Unwin — pe atunci încă decanul recunoscut al editorilor englezi — care a adus profesiei sale încă un serviciu, dovedind, spre marea satisfacţie a comisiei, că un editor trebuie să-şi privească afacerile în întregul lor, căutînd să-şi echilibreze aventurile fără succes printr-o simetrie oarecare cu cele reuşite. Pe scurt, aşa cum o carte fără ecou se cufundă în uitare în primele cinci minute, una plină de succes trebuie să-şi păstreze drepturile de vînzare exclusive timp de cincizeci de ani, iar dacă Sir Stanley ar fi reuşit-o pe a lui, chiar mai mulţi decît atît. Această dezbatere continuă şi acum, iar pe măsură ce îmbătrîneşti, devii tot mai surprins să constaţi că nume faimoase ca W. S. Gilbert, Rudyard Kipling sau Conan Doyle ies în faţă pentru copyright, şi ai o secretă simpatie pentru acele rude care s-au bucurat de beneficiile cuvenite pentru eminenţa literară sau muzicală a înaintaşilor lor şi care acum sînt private de ultimul ban.

Am spus că problema plagiatului este legată în toate aspectele sale practice de existenţa şi de durata copyright-ului. Cu excepţia enciclopediilor şi a cărţilor de referinţă, orice autor evită plagiatul, pentru că el sau ea cred cu tărie că pot scrie romane mai bune decît Trollope sau Jane Austin, mai reuşite romane poliţiste decît Ian Fleming, poeme mai atrăgătoare decît Longfellow sau Wordsworth şi mai bine de fapt decît oricine altcineva.

Cazurile de presupus plagiat în care am fost amestecat au fost create aproape întotdeauna din împrejurarea că amîndoi autorii s-au bazat pe aceeaşi sursă de informaţie. Cu cîţiva ani înainte a existat o situaţie agreabilă, în care două companii cinematografice se zbăteau fiecare să facă un film despre viaţa lui Oscar Wilde şi se estima că învingătorul din această competiţie va cîştiga un avantaj comercial substanţial. Una dintre companii a căutat să împiedice pe cealaltă să folosească materialul derivat din cele trei procese ale autorului (procesul de calomnie, terminat abrupt, primul dintre procesele criminale, întrerupt prin dezacordurile juriului, şi cel de al doilea, sfîrşit în tragica şi brutala sa condamnare). A reieşit că nu există o transcriere cuvînt cu cuvînt a cazului, sau că nu se poate găsi o asemenea transcriere, dacă o fi fost făcută. Există însă o carte intitulată (aşa cred!) Oscar Wilde de trei ori judecat,publicată anonim la Paris, şi care conţinea versiuni foarte ample ale desfăşurării proceselor. Deci, una din aceste companii cinematografice a căutat s-o împiedice pe cealaltă de a folosi în orice fel materialul cumpărînd cartea de la urmaşii autorului, a căror identitate a putut fi stabilită. A ieşit la iveală — completînd comicul lucrurilor — că beneficiarul care ar fi trebuit să posede copyright-ul, în cazul în care ar fi aparţinut autorului, era Marylebone Labour Party. Datorită unor eforturi necurmate, succesorii legali au fost descoperiţi şi s-a aranjat cumpărarea pe o sumă modestă de bani. Toată această strădanie ar fi meritat însă o răsplată mai bună decît aprecierea că a stabili identitatea unei cărţi publicate postum nu a transferat drepturile de proprietate către autorul său anonim, ci le-a lăsat — după cum prevede Legea Copyright-ului — editorului.

O dificultate reală în ceea ce priveşte plagiatul se ridică în legătură cu o lucrare ce priveşte un incident din viaţa unui personaj istoric adevărat. Mary, regina Scoţiei, îmi vine în minte. Se ştie de către toată lumea că Darnley a fost aruncat în aer lîngă Edinburgh, că existau nişte scrisori într-o cutie şi conţinutul lor, ş.a.m.d. Ceea ce poate fi „original", desigur, este a răspunde dacă Mary a fost cea care a provocat sau nu moartea soţului său, dacă scrisorile erau sau nu falsuri şi dacă Elisabeta a semnat sentinţa de condamnare cu bună ştiinţă sau indusă în eroare de către Cecil. Dar este foarte primejdios să faci un film despre Mary, regina Scoţiei, dacă autorii de scenarii au citit lucrările biografice obişnuite. Cum ar putea ei să stabilească faptul că evoluţia lucrurilor sau ordinea lor nu este o încălcare a dreptului de copyright al autorului uneia dintre biografii?

Cu cîţiva ani în urmă m-am preocupat de un caz în legătură cu filmul Ultima şarjă a brigăzii uşoare. Dacă autorul scenariului nu ar fi citit cartea clientului meu, cu siguranţă că nu ar fi putut să existe nici o încălcare a copyright-ului. Dar aşa cum a admis cu candoare, el

o citise, iar tribunalul a decis împotriva lui, punîndu-l să plătească o substanțială sumă pentru daune. Și cu toate acestea, nu cred să fie cineva care să susțină că autorul a comis vreo greșală morală.

În muzică — deși cazurile sînt relativ rare — plagiatul trebuie cel mai mult suspectat. În mod frecvent este inocent și cel mai adesea se referă la muzica populară. Un autor de cîntece are o inspirație bruscă și nu recunoaște în frîntura melodică din capul său un motiv de cîntec popular din jur. El o întruchipează apoi în ceva ce-și închipuie fericit și încrezător a fi o compoziție pe de-a-ntregul nouă. Spre indignarea lui, primește o scrisoare (de la cele trei sau patru firme de avocați care-l amenință pe nefericitul compozitor), afirmînd că el a împietat copyright-ul melodiei Tea for Two sau Roll out the Barrel (exemple fictive amîndouă) și cerîndu-i să-și precizeze poziția în legătură cu acestea. Rezultatul este că judecata împărțită la urmă este aspră, dar nu nedreaptă. Dacă un număr suficient de măsuri sînt identice și dacă sîntem de acord că nefericitul de compozitor trebuie să fie în vreun fel protejat, atunci problema împrumutului accidental sau conștient apare cu totul irelevantă. Este aproape imposibil să determini aceasta, pentru că nu există nici o facultate umană să rețină mai ușor ceva, decît aceea care ne ajută să prindem frînturi de muzică din eter.

O concluzie ar fi mai întîi că plagiatul nu este realmente un pericol serios pentru scris sau pentru orice altă activitate artistică creatoare; și în al doilea rînd că drepturi legale potrivite trebuie menținute pentru a-l preveni, deoarece întreaga tendință modernă este de a îmbunătăți condiția artistului creator, mai mult decît de a o diminua. O excelentă ilustrare a acestei tendințe este indignarea resimțită săptămîna trecută în Camera Lorzilor în legătură cu problema casetelor cu bandă magnetică, folosite pentru a reproduce muzică și unele producții ce cad sub incidența copyright-ului, fără vreo plată sau o altă remunerație. Acesta este un subiect dificil care s-a bucurat de o lungă, deși nu prea folositoare dezbatere în Camera Lorzilor și care se cere rezolvată prin vreo intervenție generoasă și înțelegătoare de undeva. În acest moment problema este de unde să vină această intervenție.

IAN MCEWAN :

Cu greu am putea găsi o acuzație mai gravă împotriva unui autor decît aceea de plagiat. Cînd m-am aflat recent acuzat de o asemenea crimă — destul de nedrept și probabil că ireverențios — în The Spectator, mi-au trebuit cîteva zile pentru a-mi manifesta indignarea plină de amărăciune. În tradiția noastră literară, cu accentul său puternic pe caracterul unic al imaginației individuale, a fi plagiator înseamnă a fi în mod fundamental necinstit, înseamnă a pretinde că este numai al tău ceea ce este de fapt numai al altuia, și înseamnă de fapt a admite tacit că imaginația ta proprie este defectivă, insuficientă pentru a-și susține stăpînirea sa particulară asupra lumii. Ce se întîmplă cu tine, dacă nu poți să-ți gîndești propriile tale lucruri?

Sensibilitatea noastră colectivă în legătură cu plagiatul este un ciine de pază tot atît de bun pentru proprietatea autorului cum sînt și legile de copyright. Și cu toate acestea, scriitorii sînt prinși de fiecare dată unul în buzunarul celuilalt, și nu întotdeauna în mod necinstit.

Presupun că nici un scriitor nu va pretinde o absolută specificitate pentru un aspect sau altul al imaginației sale. Limba însă este desigur o proprietate comună, și tot așa sînt o mulțime de lucruri pe care ea le descrie. Dincolo de aceasta, noi prețuim continuitatea în cultura noastră literară, iar departamente întregi au fost construite în universități, pentru a adăposti cercetători care se ocupă tocmai cu studiul similarităților între scriitori, pentru a trasa liniile descendenței sau răspunsurile comune ale imaginației față de, să spunem, schimbările istorice. Și dacă scriitorii par să semene între ei din rațiuni istorice, geografice, de clasă sau sex, ca și prin spiritul timpului, ei sporesc aceste similarități prin împrumuturile lor proprii, prin aluzii, influențe, tributuri și pastișe. Există mulți romancieri acuma, care își închipuie cărțile, îndeosebi romanele, a fi o parte a experienței lor totale, asemănătoare cu sexualitatea și moartea, iar lucrările lor sînt impregnate vizibil de lecturile lor. Casa romanului a ajuns să semene cu un vagon de metrou la ora aglomerației maxime. Ești călcat pe degete și asiști la bătăi între pasageri.

Plagiatul este rareori atît de simplu ca furtul calificat. Dincolo de problema mai amplă a lipsei de cinste, este greu de închipuit scriitori contemporani răsfoind cărți ieșite de mult de sub tipar, în căutare de subiecte perfecte și fraze bine construite. Pedepsele sînt grele, ca și posibilitatea de a fi descoperit mai devreme sau sau mai tîrziu. Se prea poate ca multe cazuri de plagiat să fie forme de imitare inconștientă și de împrumut din greșală. Scriitorii împrumută unul de la celălalt, și cu cît o fac mai conștient, și mai ales cu cît este mai cunoscută sursa, cu atît mai puțin devine probabil că vor fi acuzați de plagiat. Abia atunci cînd împrumută fără să știe apare probabilitatea că vor suferi această acuză. În anii '30, Hugh McDiarmid a publicat un poem, intitulat „Perfect", care a fost revelat în anul '65 în TSL a fi textul în proză al altuia, cu rîndurile frînte pentru a semăna a versuri. A urmat o faimoasă dispută

Mc Diarmid a pretins că descoperise textul într-un carnet mai vechi și că și-a închipuit a fi al său. Mai recent, un tînăr poet american, Jacob Epstein, a invocat același lucru, atunci cînd s-a descoperit că romanul său Wild Oats conține numeroase fraze și propoziții din romanul lui Martin Amis, The Rachel Papers.

În ambele cazuri este mai ușor să crezi în vina unei greșeli — cu toate că este vorba de o greșală serioasă — mai degrabă decît în aceea a necinstei. Altfel ar trebui să le atribui autorilor o măsură improbabilă de cinism și de nebunie. Și cu toate acestea, există sugestia unei lipse de onestitate, aceea a unui autor surprins în postură de simplu delapidator, cu mîinile în sertarul cu valori al imaginației altuia. Este ceea ce dă fiecărui caz de plagiat aroma de scandal.

Luna trecută am re-citit volumul de poeme al lui Craig Raine, A Martian Sends a Postcard Home. Într-un poem intitulat In the Mortuary am dat peste aceste rînduri : „În altă parte, nu aici, cineva știe că părul ei are cărarea făcută greșit". Scena finală a romanului meu, Comfort of Strangers, se petrece într-o morgă și conține această propoziție : „Dar nu a explicat nimic, pentru că un străin i-a aranjat lui Colin părul într-un mod greșit". Am scris această scenă la un an după ce citisem pentru prima dată și uitasem pe jumătate poemul lui Raine. Și cu toate acestea, îmi amintesc ideea unui mort al cărui păr fusese pieptănat într-un mod greșit venindu-mi în minte ca fiind în întregime a mea. Dacă vreodată aș pregăti o altă ediție, mă îndoiesc că aș vrea să-mi schimb propoziția, aș lăsa-o așa cum este. Este oare un plagiat, un împrumut, sau o „influență" ? Se pare că Raine, atunci cînd mi-a citit cartea, a luat-o, în mod generos, ca pe un omagiu, și a mărturisit că în schimb a împrumutat ceva de la sfîrșitul povestirii mele Pornography pentru încheierea poemului său Oberfeldwebel Beckstadt. Avocații mei sînt la curent...

WILFRIED MELLERS :

Ideea plagiatului produce încă pasiuni exagerate în comunitatea noastră de literați. De aceea, este salutar să ne amintim că acest concept nu este absolut, ci condiționat din punct de vedere social. Mi s-a amintit de acest fapt cu atît mai puternic cu cît în ultimii cîțiva ani m-am concentrat asupra poeziei cîntate și asupra muzicii din Munții Apalași, scriind asupra folclorului din zonă. În timp ce cîndva, în abisul timpului, în trecutul fără chip, trebuie că melodia particulară a unui cîntec de dragoste sau a unei balade, precum și cuvintele sale, au fost compuse de către o persoană specifică, cîntecul a fost însă de mult trecut în proprietate comună, iar cel care-l reproduce la un moment dat poate să-l modifice așa cum îi poruncește capriciul sau ocazia în care se află.

Un cîntec nu este „stăpînit" de către nimeni în mod individual, pentru că nici nu a fost „produs" în mod individual. Chiar în culturile mai evoluate există în mod obișnuit o întrepătrundere între sensurile private și cele publice, atîta timp cît comunitatea rămîne relativ mică și omogenă. Händel, de pildă, a devenit întruchiparea Angliei auguste, iar perorația cadențată de tip händelian, care poate să ne sune atît de familiar, încît să pară chiar prea satisfăcătoare simțului comun, era un instrument potrivit pentru a-și spune lui însuși și contemporanilor săi: „Sînt în regulă, Augustus". Desigur, ceea ce-l face pe Händel un mare compozitor este tensiunea care există în toate compozițiile sale necireumstanțiale între asemenea pretenții publice și experiențele sale intime. Nu mai puțin, faptul că Händel și publicul său împărțeau anumite atitudini însemna că artistul individual sau producător nu trebuia să-și afirme un drept absolut asupra creației sale. Odată produsă, lucrarea poate deveni un bun comun, și așa s-a și petrecut în fapt, pentru că Händel a împrumutat în mod copios și fără jenă din contemporanii săi, ca de la el însuși, în timp ce Bach a folosit ideea creștină a caritații într-un sens foarte practic, transcriind pentru scopurile sale pasaje considerabile din Vivaldi, Telemann, Couperin și alții. Deși el a îmbunătățit, de obicei, modelele sale în procesul de preluare, nu putem spune că a le înfrumusețа fusese scopul acțiunii sale. Acționa mai degrabă ca un cetățean al Europei, făcînd apel la o moștenire comună.

Desigur, nu se întîmpla așa pentru că acești compozitori ar fi fost lipsiți de o puternică identitate personală. Aceasta era subînțeleasă pentru ei, deoarece scopul pe care și-l propuneau nu consta în auto-umflarea personalității lor, cît în sprijinul pe care-l acordau lumii în care trăiau. Iar societatea, la rîndul ei, le acorda ajutorul material, și ne dăm bine seama de raporturile descrise mai sus, fie că e vorba de un sprijin direct adus statului, ca în cazul lui Händel, fie de credința sublimă a lui Bach, că muzica este „o eufonie armonioasă, pentru gloria lui Dumnezeu și educația aproapelui meu". În amîndouă cazurile, originalitatea ca atare nu este cultivată. Mai tîrziu, îndeosebi în secolul al XIX-lea, atunci cînd originalitatea devine un nec plus ultra și o perlă care desigur nu era fără preț, s-a întîmplat așa datorită unui proces psihologic care fusese de asemenea unul de natură sociologică și economică. Într-o societate de consumatori și de producători, aceștia din urmă trebuie să-și protejeze drepturile ; ei fac apel la drepturile morale pentru aceasta. Chiar dacă cel care fură din bunurile mele își însușește numai fleacuri, actul său îmi poate amenința însăși mijloacele mele de subsistență. Copyright-ul salvează însuși singele prețios al vieții unui maestru și chiar un minispirit obișnuit.

Limbajul muzicii este relativ abstract, în timp ce cuvintele au sensuri definitive. Din acest motiv, plagiatul în literatură te poate înșela mai tare, pentru că reprezintă o problemă mai specifică decît în muzică. Chiar așa stînd lucrurile, pozițiile nu sînt în mod radical distincte, cum ne dăm seama dacă ne amintim atitudinile istorice față de traducere : sensul în care, să spunem, Romaunt of the Rose a lui Chaucer, Homer al lui Chapman, Montaigne al lui Florio, Don Quijote al lui Motteux, sau chiar un galimatias ca Anatomy of Melancholy a lui Burton sînt în același timp artefacte noi și împrumuturi. În timpul avîntului capitalist al unei epoci de laisser faire, drepturile de proprietate au fost aplicate cu mai multă rigoare ; în ultimii șaptezeci-optzeci de ani asemenea drepturi au mai slăbit și au pălit, alături de atitudinile sociale care le-au promovat : așa cum este evident, din variate fenomene, cum sînt furturile din literatura trecutului ale lui Pound, multiplele straturi și nivele culturale și sociale din scrisul lui Joyce, indenti-

ficarea făcută de Brecht între poet și popor, exploatarea de către Burroughs a tăieturilor și colajului. Același proces s-a petrecut în muzică : cel mai devreme și cu rezultatele cele mai bune în cîtările amestecate ale lui Ives din muzica demotică, religioasă și profană, cu care el însuși și societatea sa au fost hrăniți ; iar mai recent și mai conștient, în folosirea de către Maxwell Davies a parodiei (în sensul obișnuit și în cel specializat întrebuințat în secolul al XVI-lea), pentru a crea o muzică foarte personală. Și mai recent, compozitorul american George Rochburg a făcut din procedeul de plagiere aproape deschisă a clasicilor un paradoxal principiu moral, apărîndu-ne de destrămare și disperare, în momentul cînd, după opinia lui, tirania intelectuală a serialismului ne-a îndus de tot în eroare.

În lumea noastră poliglotă, în satul nostru planetar, în care spațiul și timpul fuzionează, straturi de experiență diferită trebuie să coexiste. În parte, acesta este un fenomen negativ, în care trăim prin intermediu, într-un fel de cultură muzeală ; dar este de asemenea stimulativ din punct de vedere pozitiv, pentru că muzeul a devenit atît de vast, încît are puține limite temporale sau geografice. În orice produs dat, totul depinde de cît de mult este luminată confuzia noastră, dacă nu chiar ordonată : de ceea ce facem cu obiectele furate sau împrumutate din muzeu.

PAT ROGERS :

Dacă visul intertextualității culminează într-o uniune ilicită, atunci aluzia aspiră la un mariaj permanent. În literatura de tip august, aristocratică, există adeseori mari îndoieli în ceea ce privește relația dintre parteneri. O formă de aluzie codificată, cum este „imitația", se bazează pe un contract acceptat în mod general, și aceștia sînt termenii pe care Dryden și-a propus să-i definească într-un pasaj foarte cunoscut : „Cea de a treia cale (de a transpune un text într-o altă limbă) este aceea a imitației, prin care traducătorul (dacă îi păstrăm încă acest nume) își asumă libertatea nu numai de a se deosebi în cuvinte și sensuri, dar și de a renunța la ele, atunci cînd se ivește ocazia : și de a prelua doar anumite aluzii generale din original, de a se deosebi în acțiunea sa concretă, așa cum îi place".

„A se deosebi" înseamnă aici a face ornamente muzicale. Ceea ce acest pasaj evidențiază este faptul că simburele activității descrise constă în crearea unor discrepanțe. Folosești aluzia pentru a nu copia : imitezi adică la o distanță, conștientă de original.

Desigur, ar fi însemnat o pretenție ușuratică aceea ca toți cititorii să fie îndeajuns de familiari cu originalul, pentru a evalua scara acestor îndepărtări grațioase de text. Astfel, reclama la Dunciad Variorum spune că „este adăugată imitarea celor vechi, pentru a da satisfacție și celor care nu-i mai citesc sau i-au uitat" ; iar Pope face apel la Vida și Fracastorius, (oricine ar fi el), pentru a-și apăra poemul de acuza de a fi devenit" „prea mult un Cento". O altă referință ambiguă se face în capitolul nouă din Peri Bathous, unde ni se spune că „Imitația este de două feluri : prima are loc atunci cînd întrebuințăm pentru scopurile noastre gîndurile celorlalți : a doua atunci cînd copiem imperfecțiunile și defectele autorilor lăudați". Întorcîndu-ne înapoi, putem extrapola ideea că imitația adevărată va permite „gîndului" original să continue și să-și realizeze intenția proprie. Aluziune, coliziune : rădăcina comună ludere sugerează „să te joci".

Un drept a fost recunoscut aici, pentru o formă specială de împrumut. În mod caracteristic, această excepție iluminează o atitudine severă, în general adoptată în cel de al XVIII-lea secol, împotriva furturilor nerecunoscute și nesemnalate. Johnson definește „plagiatul" mai întîi ca un factor și mai apoi ca o activitate : „1. Un hoț în literatură ; unul care fură gîndurile sau scrisul altuia... 2. Crima de furt literar. Nefolosit". Dicționarul său este remarcabil în mod particular pentru ceea ce autorul său mărturisește deschis și complet a datora predecesorilor săi. Lucrarea a fost exploatată fără rușine și nemărturisit de către următoarea generație de lexicografi ; același articol în The New and Complete Dictionary al lui John Ash (1775) scrie : „un hoț în domeniul literar, unul care împrumută, în mod clandestin ideile sau exprimarea celuilalt; hoție literară, plagiat". Ash este de obicei mai aproape de această realitate decît Johnson : modularea tonului de la „fură" la „împrumută" reflectă probabil neliniștea sa ascunsă.

Nu trebuie desigur să mai evidențiem faptul că în vremea aceea exista conștiința deplină a drepturilor de proprietate, și că din 1710 începînd, Proclamația Copyright-ului le-a acordat scriitorilor (ca opuși negustorilor de carte) primul titlu care le statuta proprietatea. Faimoasele procese în legătură cu „copyright-ul etern", purtate în numele lui Shakespeare și Milton, constituiau forma dramatică a unei lupte în legătură cu proprietatea, accesibilitatea (existența clasicilor în ediții ieftine și la îndemîna oricui constituia miza lucrurilor), precum și în legătură cu ceea ce este al tuturor și ceea ce este privat. Moravurile literare încurajau un anumit fel de însușire ; legile care se creau odată cu cazurile dezbătute în tribunale încercau să restrîngă însă o altă formă de preluare. Erau întreprinse eforturi de a împiedeca încercările de furt liber, legate de folosirea imprimeriilor olandeze (reale sau fictive). De obicei afacerile irlandeze mergeau în voie, cu toate că, atunci cînd Pope l-a dat în judecată pe Curll în

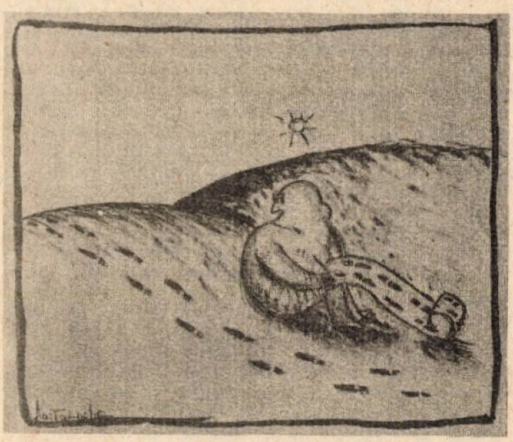

Sorin Postolache

1741, Lordul Cancelar a respins pledoaria apărării, după care „toate persoanele din acest regat au dreptul de a retipări cărți ce au fost mai intîi tipărite în Irlanda și fiind pentru prima oară tipărite acolo pot fi în mod legal retipărite și în regat". Numai o muscă plimbăreață de tipul lui Curll mai putea să încerce a rezista presiunilor de a pune ordine în lucruri : interesele comerciale din domeniul afacerilor cu cărți coincideau de fapt cu dorința autorilor de a păstra un anume control asupra locului și asupra timpului cînd le erau publicate cărțile.

S-a stabilit foarte bine că, într-o societate conștientă de drepturile de proprietate, crimele comerciale de tipul fraudei sînt mult mai evidente. Cunoscutul lui Johnson, Dr. Dodd, era un literat notoriu pentru conflictele sale cu legile împotriva falsificării de bani. Aceasta se petrecea chiar în decada lui Chatterton, atunci cînd atenția publicului era concentrată asupra implicațiilor culturale mai mult decît juridice ale conceptului. După încă trei ani, în urma executării lui Dodd, Herbert Croft a produs strania sa lucrare, intitulată Dragoste și nebunie : o poveste prea adevărată. Era inclusă aici o mare bucată despre Chatterton ; după Southey și alții, Croft a luat într-adevăr acest material de la familia lui Chatterton, în orice caz, Croft a ajuns la concluzia că „falsificare" era un termen prea dur : „De dragul lui Chatterton, limba engleză ar trebui să adauge încă un cuvînt în dicționarul său : și nu ar trebui să permită ca același termen să semnifice o crimă pentru care un om suferă cea mai înjositoare pedeapsă și înșelătoria prin care este atribuită o vechime de două sau trei secole unor scrieri pentru care numele autorului merită să trăiască pentru totdeauna". Iar după încă o decadă ajungem la creațiile lui William Henry Ireland — documente shakespearene (aproape, dacă nu chiar, și lista tuturor obiectelor sale), o scrisoare de dragoste către Anna Hatherrewaye și tragedia pierdută Vortigern și Rovena, pe care chiar și Kemble și Dna. Jordon au trebuit să o joace în cele din urmă la Drury Lane pentru a rîde. (Deși Boswell a îngenunchiat atunci cînd i-au fost prezentate aceste relicve). Saptesprezece ani pare a fi culmea de virstă a falsificatorilor literari.

Undeva între înșelătoria directă a unui Ireland și aluzia încrezătoare în sine a „imitației" se află zona dificilă a împrumuturilor ascunse pe jumătate. Ceva din această practică implică ceea ce D. A. Kendrick, în scrisoarea sa către T.S.L. din 26 martie, numește „resursele recreării imaginative". Dar nu ne aflăm aici în domeniul distincțiilor filozofice. Limitele a ceea ce este permisibil sînt trasate în mod diferit, în funcție de factori generici și contextuali. Goldsmith nu roșește pentru raidurile sale asupra lui Pluche în vederea elementarei compilații a lucrării Natura animată — deși tocmai această nerușinare este cea care definește lucrarea drept elementară : el este mai discret în ceea ce privește ecourile din Montesquieu în Călătorul. Unele transferuri de proprietate literară în secolul al XVIII-lea consistau în preluări de dragul exercițiului, cum ar fi transcrierea lui Vivaldi de către Bach. Un fel de substragere din litera, dar nu din spiritul altui text. Din nou, îl surprindem pe Sterne furîndu-și propriul text al unei pledoarii, în Tristram Shandy, un fel de autoplagiere. Pledoaria a fost extrasă din contextul ei oficial, netulburat și învechit, pentru a fi folosită într-un mod flagrant impropriu : publicată mai intîi cu formula canonică, „la cererea Înaltului Sheriff și a Marelui juriu", pledoaria s-a văzut, pur și simplu însușită de la tînărul și ambițiosul predicator care o compusese, de către un romancier răutăcios, amîndoi fiind de fapt una și aceeași persoană.

Tot ceea ce a achiziționat un scriitor, prin orice mijloace, și care a devenit parte a lui, se găsește aici, atît cît vizează imaginația sa creatoare. De aceea niciodată nu va putea fi construită o teorie generală a plagiatului. Cititorii pot să absoarbă, cercetătorii pot să înregistreze, dar artiștii se hrănesc din tot ceea ce întîlnesc. Plagiatul cinic există, desigur, dar dincolo de el apare această hrănire din alte minți care este o atît de puternică trăsătură a psihologiei cu adevărat creatoare. Dumneavoastră și cu mine putem închiria spațiul imaginativ al cărților : nam quod emas possis iure vocare tuum. Este însă nevoie de un alt spirit creator pentru a coloniza de fapt, acest spațiu.

JOHN SUTHERLAND :

Pentru mințile neantrenate juridic există ceva misterios în copyright. Un drept imaterial de proprietate, el moștenește o idee platonică perfectă, aceea a „lucrării" care transcende exclusiv orice formă de carte (sau reproducere în alt mod). Lucrurile sînt complicate prin faptul că, în copyright, „lucrarea" nu este gîndită ca mesaj sau conținut, ci prin stricta formă a cuvintelor folosite. Nu există, iată ceva ieșit din comun, nici un copyright al ideilor.

Cu toate restricțiile sale, copyright-ul permite libertăți compensatorii. Ele devin cu atît mai mai aparente cu cît cineva l-ar compara cu legea patentelor industriale. Mașina xerox (un mijloc important prin care, de obicei, copyright-ul este încălcat) constituie un monopol numai în virtutea protecției acordate patentului, care include principiul tehnologic conform căreia operează : este adică un patent asupra ideilor. Nimeni nu poate, prin analogie, să scoată un patent asupra schemelor sau invențiilor literare (să zicem, asupra „ironiei" sau asupra „universului alternativ pe care-l maimuțărește literatura SF").

Acolo unde a fost luată o minimă precauție de a parafraza, plagiatul este foarte greu de probat și puține procese au fost deschise (deși au devenit mai frecvente în America, în chip de altă formă a litigiilor referitoare la daune). Faptul că un scriitor poate culege în libertate acolo unde nu a semănat constituie o mare libertate a literaturii. Un tip de roman foarte popular este organizat pe principiul „și-eu"-ismului. Spărgători de piață, ca Jaws sau The Godfather, vor naște ciorchini de imitatori, tot atîția derivați fără rușine cîți permite legea. Punînd un preț mai mare pe originalitate, autorii „literați" rezistă atracției „și-eu"-ismului („influenței") și își protejează individualitatea. Graham Greene de pildă, a simțit la începutul carierei sale că Joseph Conrad era o prezență prea puternică în romanele sale și s-a ținut de atunci în mod profilactic departe de scriitorul lui preferat. Freud și-a interzis toată viața slăbiciunea pentru Nietzsche, temîndu-se că filo-

zoful era prea apropiat de propriul său mod de a gîndi.

Probabil că insulta cea mai dureroasă pe care o poți arunca asupra unui autor ce se respectă pe sine este aceea de „plagiator", care sugerează hoția ascunsă și neputința. Și cu toate acestea, creatorii, îndeosebi romancierii, resimt o oarecare ambivalență în această chestiune. Pe de o parte, demnitatea cere protecție pentru sfințenia lucrului „lor". Pe de altă parte însă, povestitorii sînt în mod natural niște corbi. Oricine ascultă o anecdotă bine spusă o va trece mai departe împreună cu înfrumusețările și mimica împrumutate de la povestitorul anterior. Copyright-ul inhibează această îmbunătățire profitabilă. Numai efectul de gheață al copyright-ului, insistența sa asupra originalității, l-a făcut pe Walter Benjamin să construiască paradoxul că romanul marchează sfîrșitul artei de a spune povestiri. (Un pesimism similar afirmă că gramofonul presupune sfîrșitul muzicii folclorice „adevărate"). Romanticii privesc în alte culturi, acolo unde, ca în Bali, ni se spune că „proprietatea artistică nu poate exista ; expresia oricărei noi idei apare pentru a fi folosită de către toți". În mod alternativ, te poți uita înapoi, către vîrstele îndepărtate, cu mai puțini meuum și tuum intelectuali. Volumele lui Bulloughs asupra izvoarelor pieselor lui Shakespeare ar putea alimenta, fără nici o îndoială, cîteva procese ale unui avocat specializat în copyright.

Plagiatul, ca orice altă formă de însușire nedreaptă, se mișcă pe scara de la împrumutul accidental (notița din carnetul lui Mc. Diarmid, care reproducea un pasaj despre a cărui apartenență nu și-a amintit, mai tîrziu) pînă la furtul deschis (Sir Robert Lusty vorbește de un deținut care a participat la o competiție pentru prima carte, copiind lucrarea cîștigătoare, după cel mai puțin ferfeniții volum din biblioteca închisorii). Mult mai interesante sînt probabil cazurile disimulate de furt, motivate de gelozie sexuală sau colegială. Scott Fitzgerald, așa cum a fost relevat într-o recentă biografie a sa, fura cu nemiluita din materialul soției sale Zelda. Și mai surprinzător, dată fiind camaraderia lor în critică, este ceea ce spune Boris Ford într-o notă suplimentară la anunțul mortuar pentru Q.D. Leavis, cum că soțul său ar fi trecut unele din lucrările ei drept ale sale. Martin Amis, în articolul său cuprinzător și generos din Observer, asupra plagiatului fără milă făcut de Jacob Epstein din The Rachel Papers, sugerează un fel de echivalent artistic al instinctului morții, exemplificat de Isobel Barnet.

În cazul romanelor documentare („faction", cum sînt ele numite în mod atît de potrivit), pare că ceva natural, inerent formei adoptate, îi conduce pe autori la plagiat, mai puțin decît o aplecare patologică. Defoe, îndrăznesc să spun fura în mod intens. Cel mai notoriu plagiator din secolul al nouăsprezecelea a fost Charles Reade, un om despre care putem spune, în acord cu indureratul Trollope, că nu știa ce înseamnă onestitatea literară. Reade, un pionier al literaturii documentare („Romane cum e viața"), își pregătea materialul pentru cărți prin asamblarea tăieturilor din ziare. Aceasta a fost și metoda favorizată de Norman Mailer, o sută de ani mai tîrziu, pentru „romanul biografic" Marilyn. Editorul lui Fred Guiles s-a plîns de nu mai puțin de 255 de acte de plagiat întreprinse de Norman Mailer asupra cărții clientului său, Norma Jean. Autorul cărții Marilyn Monroe, Maurice Zolotow, a declarat că Marilyn este „una din tilhăriile literare ale secolului". Mailer s-a ridicat cu curaj împotriva acuzației : „Nimeni n-o să mă facă pe mine plagiator și apoi să scape ușor cu asta... dacă voi încerca să fur de la alți autori, o voi face din Shakespeare, din Melville. Nu trebuie să fur eu din Fred Guiles". Cu toate acestea, în cele din urmă au trebuit să fie făcute niște amendamente. Alex Haley s-a confruntat cam în același mod și apoi l-a recompensat pe un autor și editor a cărui carte o considerase cam prea bună pentru compilarea Rădăcinilor. Mai recent încă, unele cărți aflate în top-ul vînzării de lucrări documentare, cum sînt The Key to Rebecca (Ken Follett) și The Four Hundred (Stephen Shepherd) au avut de înfruntat dificultăți din cauza unor prea mari apeluri la sursele documentare din alte cărți. Cu cît scriitorul se află mai aproape de genul reportajului sau al cărții documentare, cu atît par să fie riscurile sale mai mari.

Desen de Raluca Grigorcea

Oricît de misterioase ar fi implicațiile sale, funcția copyright-ului este destul de clară. Ea convertește lucruri ale minții în articole de proprietate transferabile. Ea identifică autori-proprietari individuali și permite exploatarea lor comercială. Brecht (el însuși un „împrumutător" înverșunat) a învățat asta atunci cînd a aflat că proprietatea lucrării sale Opera de trei parale nu-i mai aparținea pentru a o transpune într-un film. El era autorul, dar nu mai era proprietarul ei. (...)

Punctul de vedere ulcerat al lui Brecht în ceea ce privește copyrightul pare născut din faptul că s-a maturizat împreună cu sistemul capitalist. În America nu există astăzi nici un produs, material sau imaterial, care să nu poată fi protejat cu semnele E, C sau TM, de un număr de patent sau de anumite drepturi de folosință. În Marea Britanie același proces este evident în excesivele cereri pentru permisiunea de reproducere a citatelor (o monografie asupra poeziei poate fi astăzi scumpă într-atît, încît să nu permită elaborarea lucrării), în campania pentru colectarea cu forța a drepturilor de folosință pentru copiile xerox și pe bandă

Ilie Boca : „Amiază romană"

magnetică, în lovituri de teatru cum este cîștigarea de către CUP a unui nou copyright asupra operei lui Lawrence, sau inovațiile P.L.R. Dacă totuși, împotriva acestui curent comercial, afacerea cu The White Hotel riscă oarecare pretenții cu privire la drepturile scriitorului, atunci orice neplăcere pentru autor va fi îndeajuns de bine răsplătită.

J.O. URMSON :

Ce este plagiatul, în afara problemelor juridice legate de proprietate, copyright și cîștig financiar ? Cum diferă, de exemplu, de repetiție, reportaj, citare, parafrază, expozițiune și alte moduri de a reproduce un material preexistent ? Dincolo de importanța lor practică, acestea sînt probleme intelectuale care intrigă, avînd o mare complexitate, ceea ce nu ne permite în rîndurile care urmează decît o schiță preliminară.

De ce citarea nu înseamnă plagiat ? Mai întîi pentru că citarea implică a face limpede că ceea ce se produce acolo nu este original ; nu este nevoie să identifici originalul și poți chiar să te joci, ascunzînd sursa folosită, dar trebuie în orice caz să-ți conteşti originalitatea, dacă nu cumva această operație este inutilă, cum se întîmplă cu citatele foarte familiare. După cum plagiatul implică deci o altă atribuire, însemnează că nimeni nu se poate autoplagia, după cum nu-ți poți fura propriile bunuri. Cu toate acestea, chiar autocitarea trebuie să fie ținută și evidențiată pentru a fi recunoscută, altfel este pur și simplu o repetare, conștientă sau inconștientă.

O altă diferență între citare și plagiat se naște din scopul mai amplu al plagiatului, pentru că el include hoția de idei, precum și a hainelor pe care le îmbracă. Citarea verbală trebuie să implice reproducerea exactă a cuvintelor folosite, dacă se intenționează să se evite citarea greșită cu unele excepții obișnuite, cum ar fi citarea în vorbirea indirectă), dar ideile pot fi plagiate în haina înșelătoare a unor noi cuvinte. Nu că reproducerea ideilor cuiva în cuvinte noi ar fi neapărat plagiat, pentru că și aici se poate întîmpla ca originalitatea să fie de la început contestată. Pot să prezint ideile cuiva pe scurt, pentru ca să economisesc timp și spațiu de lectură ; pot să le expun în cuvinte noi din dorința de a le face mai limpezi ; pot să le reproduc în mod simplu, ca unul care le comunică pentru informarea cititorului. Iar acestea nu sînt cazuri de plagiat.

Există mai departe o restricție în ceea ce privește gama citărilor, care o delimitează de plagiat, ca și de alte forme de reproducere, cum ar fi expoziținea și reportajul. Se pare că procedeul citării trebuie să facă parte dintr-un întreg mai mare, în care este un element subordonat. Dacă cineva ar spune pur și simplu „Așa cum afirmă Kant", ar deschide ghilimele și ar copia Critica Rațiunii Pure în întregime, iar apoi ar închide ghilimelele și nu ar mai adăuga nimic de la el însuși, am putea cu greu să considerăm așa ceva drept o citare a lui Kant într-o operă proprie, deși nici plagiat n-ar fi. Citate scurte, în textele recenzenților, așa cum permit posesorii de copyright, sînt exemplele centrale ale genului, dacă se supun afirmațiilor critice mai degrabă decît simplei dorințe de comunicare a autorului articolului. Dar plagiatul nu se supune unei asemenea restricții ; cineva poate să ia și să reproducă ideile cuiva, fără a le face o parte din intenția originală a autorului lor și fără a contribui la ele în vreun fel. Atunci cînd plagiatul este nerăsplătit de vreo contribuție originală, el pare cel mai puțin scuzabil. Astfel, atunci cînd Händel ia o temă de la un alt compozitor, lucrează asupra ei și o dezvoltă, resimți destul de puțină indignare ; dar atunci cînd fură pur și simplu o compoziție a cuiva, fără modificări importante și o prezintă ca fiind a lui, atunci nu e prea ușor să simpatizezi cu o asemenea atitudine. Cînd ceea ce a fost preluat este un element destul de minor într-un întreg mai amplu, poate să pară chiar excesiv să vorbești de plagiat ; cu toții am citit articolașe însoțite de lungi liste bibliografice, care mărturisesc îndatorarea față de lucrările altora, și ne întrebăm de multe ori dacă avem de-a face cu onestitate scrupuloasă sau cu dorința de a-și arăta erudiția. La urma-urmei, toți trebuie să construim cu material în parte preluat de la alții, iar această împrejurare este atît de adevărată, încît abia dacă avem nevoie să numim pe făcătorul tuturor cărămizilor din edificiul nostru.

Există multe întrebări similare care pot fi ridicate, dar trebuie să fie lăsate fără răspuns. Printre ele este și aceea de ce anumite forme de imitație a stilului, de pildă, nu sînt considerate de loc a fi un plagiat. Dar să ne întoarcem la problemele morale ale plagiatului, în legătură cu care par să fie mai multe confuzii de clarificat.

Se acceptă faptul că în timp ce expoziținea, citarea, reportajul și cele asemănătoare lor sînt toate, în principiu, acțiuni naturale, „plagiatul" este esențialmente un termen de condamnare. Că trebuie obiectat împotriva plagiatului pare în afara disputei, dar de ce, totuși, este de protestat împotriva lui ? Tindem cu toții să vorbim despre el ca și cum ar fi similar sau chiar un caz de furt, de însușire pe nedrept, dar nu ni se pare limpede că aceasta ar fi

calea cea dreaptă de a privi lucrurile. Dacă privim cazuri limpezi de furt, este evident că ele implică privarea pentru totdeauna a unei persoane de un anumit bun de preț al cărui proprietar este, situație petrecută fără consimțămîntul său. Dar este oare plagiatul în vreun fel asemănător unei atari împrejurări? Acte cum ar fi încălcarea dreptului de copyright pot fi gîndite a nu se afla prea departe de furt, dar cele mai multe atentate la copyright nu implică plagiatul, iar cele mai multe cazuri de plagiat nu lezează copyrightul. În mod limpede, nici un fel de daună materială nu este adusă vreunui autor plagiat după moartea sa.

Trebuie să mai spunem atunci oare că plagiatul nu e mai puțin decît un furt și că ceea ce a fost furat este ceva mai puțin tangibil decît o posesiune materială? Că faima sau gloria este cea de care nici mormîntul nu-l poate despărți pe posesorul ei? Dar facem în acest fel vreun pas înainte? Săracul Urio are partea sa de faimă prăpădită numai pentru că l-a plagiat Händel; altfel ar fi necunoscut, poate cu excepția unui cerc restrîns de specialiști. Mulți autori sînt cunoscuți numai dintr-un paragraf sau o notă în josul paginii, care-l menționează drept sursă din care un Shakespeare sau un Boccaccio au luat o intrigă. Este greu de crezut că dacă, de exemplu, eu aș plagia pe unul ca Homer, l-aș priva prin aceasta de prea mult din gloria sa nepieritoare, deși plagiatul meu nu ar fi astfel scuzat. Fără îndoială, plagiatul, poate, uneori să dăuneze bunăstării materiale a unui creator sau reputației sale, dar nu poți susține că întotdeauna se întîmplă așa sau că aceasta ar fi sursa răului în plagiat.

Astfel, dacă menținem analogia cu hoția, atunci trebuie să mergem înapoi cu disperare și să menținem afirmația că ideea sau lucrarea, muzicală sau literară, sînt furate. Dar este desigur absurd. Este un lucru de bază în orice act de hoție, ca proprietarul de drept să fie pentru totdeauna lipsit de bunul său furat; dar este un nonsens să vorbești de privarea unui gînditor de ideile sale, iar singura cale prin care poți fura muzică sau literatură este de a-ți însuși partitura sau textul, ceea ce nu mai este un plagiat.

Dacă cineva caută cu orice preț o analogie cu plagiatul, atunci nu o va găsi în hoție, ci în cu totul alt act de răufăcătorie. Să spunem că John Doe, împrumută din cînd în cînd decorația lui Richard Roe, fără să-i ceară voie, și umblă de colo colo, arătînd-o ca și cum ar fi a sa proprie. Probabil că nu-i va face nici un rău lui Richard Roe, dar rămîne totuși un act condamnabil de impostură, de nejustificată auto-umflare, și devine astfel o formă de purtare nesănătoasă, dar una de tot neasemănătoare cu furtul unei conserve de fasole. Răul conținut într-un plagiat este foarte asemănător cu acesta: cineva se arată a fi creatorul unei fapte care nu este a sa; acela este un impostor. Dacă înțelegem asta, putem atunci vedea de ce cînd Händel ia o temă de Moffat, privim lucrurile diferit decît atunci cînd ia una de la Urio. Nu pentru că Moffat ar suferi un act de hoție mai mic decît Urio, sau vreo altă prostie la fel, ci pentru că numai Händel putea să-i facă așa ceva lui Moffat, pe cînd orice prost poate copia partiturile lui Urio. Plagiatul este mai apropiat de mîndrie, o boală a spiritului, decît de cea a unui spărgător obișnuit.

În românește de
Ileana și Aurel-Dragoș Munteanu

TOMA MICHINICI

Pas

să fii cinstit egoistule
îmi spun
tu care îți dai viața
în fracții sumbre
să nu-ți aduni morțile
piatră sînge glas etc.
cît nu admiți respirația
ca floare
împiedicată chiar și de gîndire
aruncă-ți din secundă în secundă
cuvintele ca pe niște cărămizi
și ca orice constructor
să spargi semințe
în dinți
zgîrietura unei idei
să te amuze
să te întristeze
cum altfel ai putea înțelege
că ființa n-are margini
ecoul oricărei litere
călătorindu-i libertatea
esențial
este să nu simți coridoarele
ci pasul numai pasul
faptele sînt întotdeauna adevărate
poți fi numit oricum
ești viu

Proiect de comunicare

Bucurie: rîncedă credință
în orbirea simplă
la lumina zilei.
Piatră nesculptată,
un univers cu putință și util.
Ei i se pot desena mustăți
— vezi Dali —
sau poate fi transformată
în bănuț de pus la temelia unei cetăți.
Atîta timp a fost mată
încît se vede prin ea de la sine
ca prin secunde putrede
cînd privești în memorie.
Se cuvine pentru cel ce nu crede
un zid cu creastă de cioburi
pe care să stea
cu tălpile goale.
Poate va bănui în depărtare
briza sufletului domniei sale.

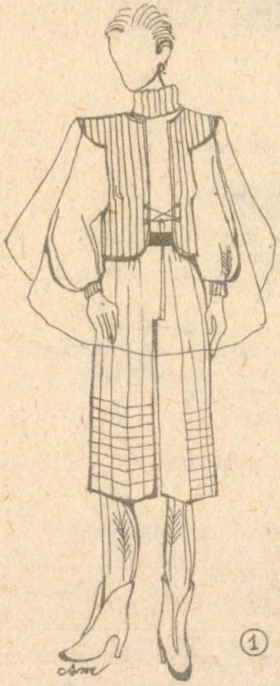

MIRACOLUL

Anul acesta se poartă femeia-mătase spune Pierre Cardin, femeia-miracol zice Lanvin, femeia-amazoană — declară Paeco Rabbame, femeia-a la champagne ne încîntă Scherrer, anul acesta se poartă umorul, fantezia și gagul spune Jean Paul Gaultier și Kimijima, se poartă neoclasicismul — invocă Claude Fontana, se poartă pantalonul, juponul, revine mini jupa, anul acesta se poartă în primul rînd femeia.

Moda, acest miraculos creuzet în care clipa cristalizează veșnica noastră aspirație spre tinerețe și mișcare spre inedit și noutate, adună laolaltă într-o ciudată alchimie sfera intereselor pecuniare cu sfera esteticului. Veșmîntul în decursul îndelungatei sale istorii a depășit mereu optimul funcțional, constituindu-se dincolo de prezența sa de martor al evoluției civilizației umane, în fenomen de artă. Îndrumat și canalizat de gustul curților regale, de nobili, grefat pe continuitatea portului popular, costumul a ajuns să depășească aria manufacturieră a croitorului trecînd spre cea a creatorului de modele.

Nu putem vorbi de accepțiunea modernă a acestui cuvînt, **modă**, — decît de la sfîrșitul secolului al XIX-lea cînd în Franța au loc primele prezentări de colecții de îmbrăcăminte **la modă**, devenite ulterior parade **de modă**. Acest transfer de sens al cuvîntului modă (de la francezul „modè") — înțeles ca modalitate temporară de manifestare a gustului în materie de îmbrăcăminte dar și de orice altceva, pînă la completa identitate între acesta și veșmînt, ne arată adevărata dimensiune a acestui fenomen. Nu întîmplătoare erau deci firmele magazinelor de la începutul secolului „Mode și Pălării", conținînd de fapt confecții și pălării.

Atitudinea românilor față de veșmînt nu trebuie s-o deducem din cunoscutul proverb : „Nu haina îl face pe om", proverb care exprimă o atitudine de morală socială și de relația filozofică între formă și fond, nu din lipsă de atenție față de îmbrăcăminte. Prețuirea de care se bucură veșmîntul se remarcă în diversitatea și frumusețea portului popular.

Atenția pe care o acordăm felului în care ne îmbrăcăm este o expresie a respectului față de noi înșine și față de cei ce ne privesc, este o carte subtilă în care un bun psiholog poate să ne descifreze.

Exuberanța culorii și amploarea veșmîntului vorbesc despre veselie și căldură, liniile sobre și nuanțele estompate indică rigoarea, modestia, fantezia tăieturilor localizează curajul, tipul țesăturii și al accesoriilor pot indica momentul zilei și caracterul evenimentului : ținuta de după-

MODEL

amiază, de seară, de spectacol, de serviciu, de stradă etc.

Amploarea acestui fenomen, numit modă, reprezintă nu în ultima instanță, un indicator de dezvoltare al civilizației materiale. Moda actuală a unei perioade, rezultat al creației unor designeri, canalizată publicitar prin parade, jurnale, televiziune, se cantonează în urma selecției majoritare pe o anumită tăietură, lungime sau culoare, pe anumite accesorii.

Răsfoind reviste, vizionînd colecții de creații ale acestui an, constatăm o multitudine de orientări.

Moda pantalonului își păstrează actualitatea atît în ținuta de zi cît și în cea de seară, indiferent de anotimp. Întîlnim ținute de iarnă cu pantalonul de stofă de lînă în carouri pînă la genunchi combinat cu ciorapi de lînă croșetați în model „brăduț", cu pulover colant cu mînecile ample croșetate cu același model și cu o vestă de catifea cu aripioare pe umăr și matlasată în dungi verticale și — în caz de nevoie — cu o pelerină scurtă în carouri deasupra (desen nr. 1).

Pantalonul în stilul Șalvarilor de tip turcesc sau kurd, lung pînă la genunchi (desen nr. 2) sau pînă la gleznă, cu o jachetă cu mîneci ample, din voal de mătase sau lînă poate fi o interesantă ținută de seară sau de revelion. Să nu uităm și accesoriile : salba, cercei lungi și grei, bentița aurie sau argintie care circumscrie capul peste frunte și brățările late (desen nr. 3).

Ca ținută de după amiază, putem adopta costumul stilizat al armatei franceze din secolul XV—XVII cu pantaloni colanți pînă la genunchi cu ciorapi albi și pantofi cu toc jos cu cataramă ; cămășile de dantelă cu gulere ample pînă pe umăr, cum se vede în portretele regelui Charles I Stuart, făcut de Anthony van Dyck sau în tablourile lui Frans Hals și William Hogarth.

Pantalonii gofrați ca ai mușchetarilor cu cizme scurte, pantaloni pînă la genunchi mulați ca ai elegantei napoleoniene, mîneci ample din brocart ca ale lui Francisc I al Franței, sau gulere gofrate de dantelă de tip „reéche", sînt tot atîtea surse de inspirație pentru o orientare barocă de nuanță istorică a modei acestui an (desen 4).

Nu lipsesc variantele sport, cu salopete lungi, sau pînă la genunchi, cu bretele sau mînecă lungă, din catifea, din voal de lînă subțire în carouri, din fiș, bumbac și din mătase.

MIRACOLUL

Pantalonii de stofă albă, bluza de dantelă albă, cu vestă înflorată din catifea, cu pălărie de pai sau organza cu boruri mari și ornamentată cu flori multicolore ne apropie de viziunea unei idilice plimbări la țară (desen nr. 5).

Această varietate a modei pantalon este o dovadă a comodității, tinereții și de ce nu a eleganței acestui tip de veșmînt considerat pînă nu demult exclusiv masculin, sau sportiv.

Rigoarea și sobrietatea anilor trecuți a fost contrabalansată în acest an de o exuberantă reintoarcere la amploare, susținută de casele Ferraud, Dior și Laroche. Volanul se instalează atotstăpînitor, fustele sînt volan peste volan, sau volan din volan, în culori vii alternate sau în degradeuri, bluzele au volan în jurul decolteului, volane verticale pe mînecă sau la manșetă. boleroul are volan armonică, taiorul are în loc de rever întărit, un volan, volan de tül, de dantelă, voal sau mătase, volan... (desen nr. 6, 7, 8). Și pentru ca exuberanța să fie totală, volanului i se asociază funda ; funda la cordon, părul se leagă cu o fundă de catifea, sau mătase, cerceii au formă de fundă, pantofii au fundă etc.

Ca o curiozitate, casa Ferraud și Thiery Mugler a propus întoarcerea la jupon și balerini (9). Dincolo de aceste 2 orientări majore ale anului, suportul cel mai consecvent al modei rămîne portul popular, această matcă de continuitate a tradiției dar și de perpetuă inovație. Întîlnim inspirate din colecțiile naționale, veșminte stilizate tiroleze (volane și veste multicolore — Dior), indiene (rochii de bumbac cu mîneci ample pornind direct dintr-o platcă pătrată bordată de bănuți, cu un joc studiat al distribuției imprimeului, cu veste matlasate Burda), chinezesc (cu pantaloni și bluze largi — de mătase Lanvin), tahitiene (cu minijupe din franjuri Saint-Laurent), pionierstyle (cu rochii de diferite carouri cu inserții de piele) etc. (desen 10).

În creațiile românești de modă înscrise în context general, se regăsesc mereu prezente prelucrări ale costumului național cu mîneci bogate cu manșete formate din „cerculețe" succesive, cu platcă amintind de pieptare și cu o fotă stilizată (desen nr. 11). Foarte căutate sînt compleurile din fustă și șal cu franjuri, din același material, de stofă, de lînă în carouri, sau crosetate și paltoanele cu guler înalt, platcă și amplu drapate la spate (desen nr. 12).

Preocupările artiștilor plastici în acest domeniu atît de elocvent ilustrate de creațiile prezente în magazinele Fondului Plastic sînt o lecție și totodată o invitație continuă la educarea gustului.

MODE

Dar am uitat bărbații, pe care creatorii de modă îi cam „ocolesc" de obicei. Anul acesta casa Dior propune o ținută de vară inedită cu vestă gofrată în carouri, cu cămașă cu guler înalt și cu papionul puternic marcat, cantonînd eleganța masculină într-o sportivitate plină de umor. (desen nr. 13).

Copiii noștri ne urmează îndeaproape. Poartă și ei salopete cadrilate, veste de catifea, pelerine și volane, amuzîndu-ne ca de obicei cu această regăsire în mic a celor mari.

Pantalonul de catifea sau voal, bufant, colant, lung sau pînă la genunchi, vesta multicoloră, înflorată, în dungi argintii sau aurii, volanul vaporos, mineca amplă, de dantelă, funda și bănuții la cordon sau în păr, pantofii cu toc înalt sau balerinii comozi sînt tot atîtea ipostaze ale modei anului.

Nu trebuie să uităm coafura, unde distingem atît curentul punk cu părul scurt și zbîrlit, ori cel romantic, propus de Alain Divert cu părul lung lucios pieptănat în bucle ample și montat pe cordeluțe și panglici cu funde decorative.

După dominația albului și negrului în vara anului 82, a ruginiurilor în toamnă și a argintului în iarnă, primăvara anului 83 ne aduce rozuri și bleuri sidefate, o întreagă gamă de pasteluri lăptoase.

Aceste noi creații nu trebuie să alarmeze bugetul nici unei familii, întrucît schimbarea unor accesorii pot reactualiza oricînd niște veșminte de care ne-am plictisit. Scurtarea unui pantalon pînă la genunchi, schimbarea unui guler, adăugarea unui volan la mînecă și la fustă sînt tot atîtea modalități de modernizare a garderobei. Și să nu uităm că una dintre cele mai actuale preocupări ale vînătoarelor de inedit este îmbrăcămintea „colage" din asamblarea unor materiale scoase din rochiile vechi ale bunicii și deteriorate, sau din haine demodate, asamblate cu croșeta sau cu bentițe de catifea în croiuri simple.

Deci oricînd putem fi la modă, cu condiția de a avea o preocupare continuă pentru ținută, așa cum avem grijă de hrană, igienă și sănătatea noastră, căci atunci cînd arătăm bine, ne simțim frumoși și ne menținem tineri încă o clipă. Valențele estetice ale veșmîntului cantonează moda atît în sfera artei cît și în cea a terapiei, solicitînd o mai atentă preocupare și înțelegere a acestui fenomen.

Cristina Suciu-Moscu

CÂND LUNA CREȘTE MAREA

Lui Fănuș Neagu

Nu mai visez decît o casă
pe spatele tăcut al lunii,
să aibă seara toți nebunii
pămîntului un pat și-o masă ;

în lumea cea miraculoasă
printre pivoții de petunii
nu s-ar mișca decît păunii
de-argint cu pene de mătasă.

Eu i-aș vedea la spartul cinii
c-așează cratere în linii
și munții într-o ierarhie
ca viitorul să observe
urmarea ordinii superbe
cînd se-mplinea a doua mie.

UNDE ADOARME

Unde adoarme seara vîntul
săpînd cu botul în nisip
și marea-și linge legămîntul
de-a fi altfel cu-același chip,

acolo unde valul face
umbră încît Orfeu să doarmă
în luntrea tinerelor parce
așteptînd cea mai aprinsă toamnă.

să stăm pe un butuc de sare.
mareea să ne muște glezna
și sub asurzitorul soare
să ne închipuim în bezna

acelui Ev de mijloc blînd
cînd fug pe valuri catedrale
arzînd, noi să privim visînd
spre vămile universale.

PE CÂND LUMINA

O nesperată suferință
ne-așteaptă ca-n bucate sarea
cînd se răstoarnă toată marea
pe țărmul negru de credință,

iar noi uniți ca o ființă
privim cum umflă depărtarea
un singur val cu disperarea
celui ce n-are altă știință.

În zori sătui de tot și toate
nu vrem să mai vedem cum bate
același țărm același val ;
și ne-ndreptăm spre-ntîiul deal
pe cînd lumina crește-n spate
ca un galop universal.

ÎN PORT

În port intrase un vapor
aproape negru de vechime,
la pròră nu se zărea nime,
nici urmă de vreun călător.

Mirat și eu, dintr-o mulțime
îl urmăream ca pe un nor
ce curge negru de-albăstrimea
seninului copleșitor.

Dar unde sînt, de ce nu sînt ?
ne întrebam cu glasul frînt ;
pe punte, alb ca dat cu var
a apărut un marinar
și-a spus mîhnitului popor :
ceilalți s-au stins demult, de dor.

O, CUM S-AU ÎNTRISTAT

O, cum s-au întristat românii
cînd, din senin și fără veste,
ce n-au pățit ei în toți anii —
văzură fum și flori funeste

crescînd cu vuiet din corăbii,
catargele căzură toate
în flăcări, de s-au topit săbii
și prăzi de aur și bucate.

Cine-a mai apucat s-ajungă
la țărm (din apa ce fierbea)
ducînd privirea cea mai lungă
pe-o rază pînă-n munți, orbea,

văzînd într-o răcoare verde :
doi ochi de foc la Arhimede.

DE CÂND

De cînd tot așteptăm să vină
o primăvară cît zidirea
pe care-a pus-o cosmos firea
ființei celei de lumină ;

aș vrea să port o viață știrea
că libertatea-i o grădină
a mă[illegible] din rădăcină
[illegible]nde se-ascunde nemurirea ;

mi-aș da chiar propria suflare
să-i trec o dată pe cărare
bătrîn bătut cu flori și floare
de vîntul insulei pelasge ;

ori să mă lege de catarge
să n-o iau razna printre nori.

Gheorghe Pituț

CHARLIE

Printre atîtea omagii care sînt aduse anual marelui actor Charlie Chaplin se numără şi această statuie care a fost dezvelită, de curînd, chiar în parcul localităţii Vevey, unde artistul a trăit, începînd din anul 1953, împreună cu familia sa. Statuia îl redă, bineînţeles, pe legendarul personaj Charlot.

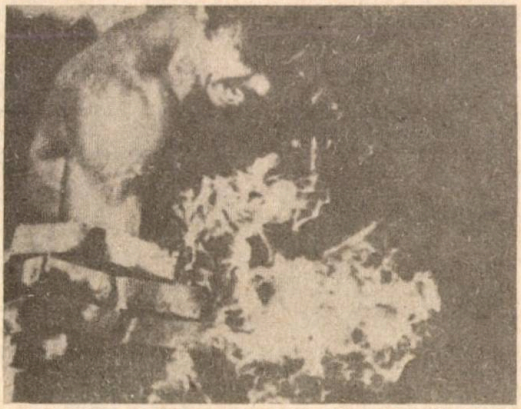

RECORD

Dale Lee Craig în vîrstă de 30 de ani, originar din Omaha (S.U.A.), şi-a bătut recent propriul său record de karate spărgînd un „teanc" de cărămizi cu o grosime de... 76,20 cm. Recordul său precedent era de numai 50,80 cm.

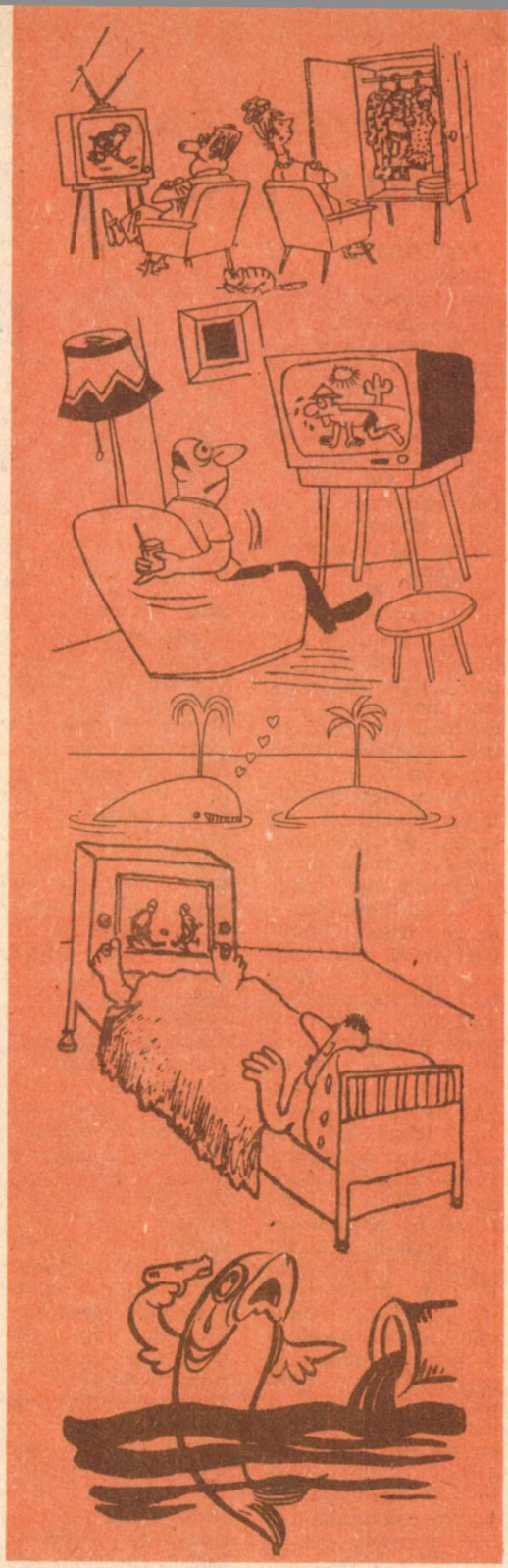

Poezia lui EMINESCU

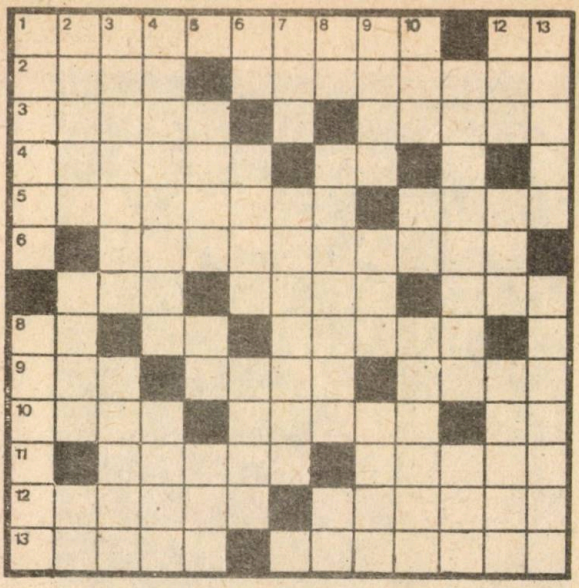

ORIZONTAL: 1) „Trăind în cercul vostru strîmt / Norocul vă petrece, / Ci eu în lumea mea mă simt, / Nemuritor și rece" ● Sandu Haralambie. 2) „Vezi colo pe urîciunea fără suflet, fără cuget, / Cu privirea-mpăroșată și la fălci umflat și buget, / Negru, cocoșat și lacom" („Scrisoarea III") ● „Tristețe, durere și lacrimi, amor, / Azilul își află în sînu-i de dor / Și pier , cum de boare pier norii". 3) „Ea zîmbind și trist se uită, șopotește blînd din gură : / — Zburător cu negre plete, vin'la noapte și mă fură". ● „Pîn'ce-oi simți că ochiu-mi de lacrime e sec" („Rugăciunea unui dac"). 4) „Un ocean se-mbată pe-al vînturilor joc, / Și norii-și spun în tunet durerea lor mugindă". („Amorul unei marmure") ● Pronume. 5) „Și cu voi drapîndu-și nula, vă citează toți nerozii, / Mestecînd veacul de aur în noroiul greu al prozii" („Scrisoarea III") ● „Ah ! E-atît de albă noaptea, parc-ar fi căzut zăpada" („Scrisoarea IV"). 6) „Și-am zvîrlit asupră-ți, crudo, vălul alb de poezie, / Și paloarei tale raze inocenței eu i-am dat". („Venere și madona") 7) „O cucuvaie sură pe una se așează". („Melancolie") ● Populație din nordul Japoniei ● „Ce șoptește ea în taină" ! („Călin"). 8) Notă muzicală ● Plantă industrială ● „Se poate ca bolta de sus să se spargă" („Mortua est"). 9) Fluviu în India ● „Din nou prin glorii calcă, cu fața înzeită, / Cu faclele nestinse, puterea-i împietrită" („Junii corupți") ● Cît de cît. 10) „De-acuma nu te-oi mai vedea, / Rămîi, rămîi, cu bine !" ● „Iar din inima lui simte un copac cum că răsare" („Scrisoarea III") ● Comună în Sălaj. 11) „Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este" (pl.) („Venere și madona") ● „De treci codrii de aramă, de departe vezi albini / Și-auzi mîndra glăsuire a pădurii de argint" („Călin") 12) „Lîng-a leilor grădină regele Francisc așteaptă, / Ca să vază cum s-o-ncinge între fiare lupta dreaptă" ● „Afară-i toamnă, frunză-mprăștiată, / Iar vîntul zvîrle-n geamuri grele picuri". 13) „Da ! Da ! Aș fi ferice de-aș fi încă o dată / În patria-mi iubită, în locul meu natal" („Din străinătate") ● „N-auzi cîntări, nu vezi lumini de baluri ; / Pe scări de marmură, prin vechi portaluri, / Pătrunde luna, înălbind pereții".

VERTICAL: 1) „Rîul sfînt ne povestește cu-ale undelor lui gure / De-a izvorului său taină" („Egipetul") ● „La Paris, în lupanare de cinisme și de lene" („Scrisoarea III"). 2) „Fiii tăi trăiască numai în frăție, / Ca a nopții stele, ca a zilei zori" („Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie") ● „Căci sub frunte-i viitorul și trecutul se încheagă" („Scrisoarea I") ● Bold. 3) „Pe cărări pierdute-n vale / Merge-n codri făr' de capăt, / Cînd a serei raze roșii / Asfințind din ceruri scapăt" („Făt-frumos din tei") ● „Un arc de aur pe-al ei umăr, / Ea trece mîndră la vînat / Și peste frunze fără număr / Abia o urmă a lăsat". 4) „Rămîneți dară cu bine, sînte firi vizionare, / Ce făceați valul să cînte, ce puneați steaua să zboare" ● „Fie slabi, fie puternici, fie genii ori neghiobi" (sing.) („Scrisoarea I"). 5) La nas ● Pronume ● „Cu cîrja lui cea veche el bate de trei ori, / Cu zgomot sare poarta din vechii ei ușori" („Strigoii"). 6) Florin Săndulescu. ● „Acolo v-ați pus averea, tinerețele la stos" („Scrisoarea III") ● „Microscopice popoare, regi, oș-

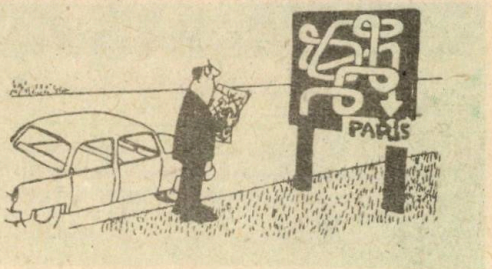

teni și învățați / Ne succedem generații" („Scrisoarea I"). 7) „Și din țărm în țărm durează o cărare de văpaie" („Scrisoarea IV") ● „Rămîneți în umbră sfîntă, Basarabi și voi Mușatini, / Descălecători de țară, dătători de legi și datini" („Scrisoarea III"). 8) Notă muzicală ● „Eu singur n-am cui spune cumplita mea durere" („Amorul unei marmore") ● Pronume. 9) „O, dormi, o, dormi în pace printre flăcăii o mie / Și în mormînt albastru și-n pînză argintie" („Melancolie") ● Bocnă ● „Și dacă glasul adorat / N-o spune un cuvînt" („Din noaptea"). 10) „Tresărind în cercuri albe / El cutremură o barcă" (neart.) ● Ofertă ● „El vede toată firea amestecat-afară / Ninsoare, fulger, gheață, vînt arzător de vară / Departe vede-orașul pe sub un arc de pară" („Strigoii"). 11) „Nici visezi că înainte-ți stă un stîlp de cafenele, / Ce își rîde de-aste vorbe îngîgînîndu-le pe ele" („Scrisoarea III") ● „Iar duh dă-i tu, Zamolxe" („Strigoii"). 12) Stradă (abr.) ● Flaut persan ● „Alt sens n-are lumea asta, n-are alt scop, altă soartă" („Epigonii"). 13) Halucinogen ● „O ! desmiardă, pîn'ce fruntea-mi este netedă și lină / O ! desmiardă, pîn-ești jună ca lumina cea de soare, / Pîn-ești clară ca o rouă, pîn-ești dulce ca o floare, / Pîn' nu-i inima bătrînă".

Dicționar : AINU, AIN, IND, NEI.

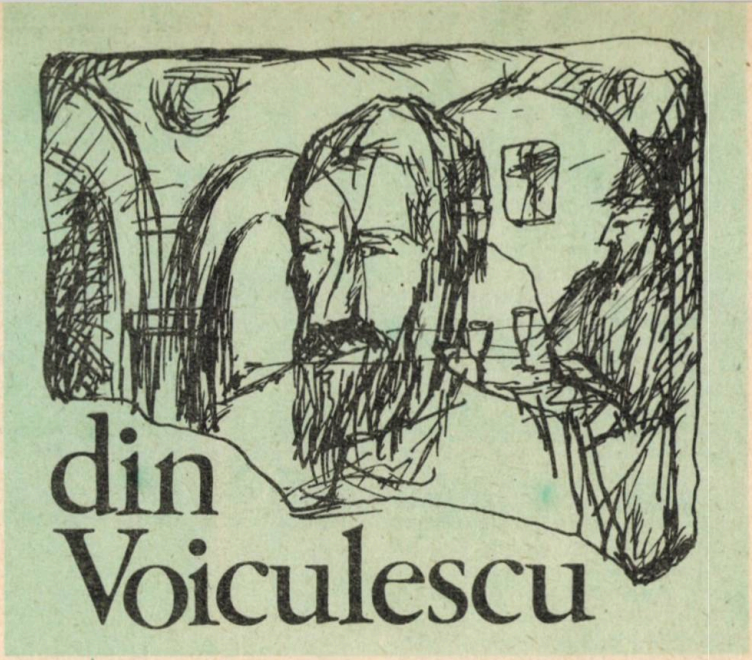

din Voiculescu

Nu știu ce-mi veni, acum cînd ninge și sub lampă mi se adună, singure deschizîndu-se tomuri de stihuri să-l caut nu pe (marele) poet Vasile Voiculescu, cel ce-a luat în tovărășie, continuîndu-le, muncile sonetului de la Will (Shakespeare), ci pe prozatorul de strălucite virtuți numit (tot) Vasile Voiculescu, din care citesc (nu știu ce-mi veni) nuvela „Chef la mănăstire".

Subiectul e de tot simplu : o față bisericească vine într-un fel de inspecție într-o mănăstire aflată în mare sălbăticie silvestră și în firească însingurare. Spre a-și îndulci lor ostenelile posturilor îndelungate și spre a-l veseli cît de cît pe oaspe, sfinții părinți încep un chef starșnic și un ospăț întins pe cîteva zile, care zile au fiecare sorocul lor (al bucatelor din carne de porc, carne de pasăre și pește, nelipsind și blajinul miel) și cu voinicești sforțări, cinstita lucrare e împlinită.

Pînă cînd în cuhnia domnească oalele fierb ca într-un drăcesc laborator alchimic, să vedem cum și cu ce își astîmpără foamea competitorii aflați în trapeză. (Avem timp să dovedim că vestitul ospăț al lui Trimalchion din romanul... romanului Petronius, „Satirycon", e simplă fudulie față de înfricoșata înfruntare din Voiculescu).

Se începe cu ceva ușor (o gustare fugară cum ar zice un chelner iubit de mine) și anume „cu cîteva bucăți de cașcaval. Urmară ouă fierte tăiate felii, șunculița afumată, frunzulițe de pastramă de ied, bulzuri de brînză, gogoloaie de unt proaspăt, un ghiudem cu mirodenii, cîrnat trandafir... toate udate cu țuică...".

Se continuă cu o probă a mesei adevărate. Aflăm astfel că sînt prubuluite sarmale de porc cu varză ținută la bașcă, „mușchiuleț de porc scos de la saramură și fript pe grătar, cîrnați așișderea fragezi ca roua și o mămăligă grozavă".

Abia acum luptătorii decid să „mănînce cum se cuvine" și li se supun spre cercetare „ciorbe de perișoare, sarmale, mușchiuleț și costițe fripte, purcel la tavă pe varză călită și cartofi prăjiți, chifteluțe mici și pîrjoale late cît palma, cîrnați sfîrîitori din care, cînd înfigeai furculița, săreau cît colo stropi de untură". (O observație se impune : unele bucate tind să se repete, care lipsă de originalitate ne duce cu gîndul la cunoscutele versuri ale poetului Beniuc „Mie însumi mi se pare / Că încep să mă repet / Și cum știe fiecare / Cin'repetă nu-i poet").

Dar să trecem mai departe. În ziua sorocită a fi a bucatelor de pasăre starețul poruncește sacrificarea gîștelor îndo-

pate, a puicanilor, a cîtorva pichere, a porumbeilor pentru ciulama și a curcanului socotit (iertare pentru citat) „un curvar". Rezultatul : „fripturi pe cartofi, pe varză, în frigări, la tavă, la cuptor, pe rasoale cu mujdei, ficățel prăjiți, pipotele, ouășoare bărbătești de cocoș, piept de clapon". Întremați cît de cît, mesenii schimbă și cîteva vinuri : vreo două galbene ca chilimbarul, un roșu aprins mirosind a busuioc, apoi unul acriu, altul „cu fund de coniac" unele blînde (cotnărase), altele vîrtoase și răspicate, etc.

Urmează ichtios, ziua peștelui. Prin urmare : somni bulbucați, crapi borțoși, știuci zvelte, mrene aurii, plătici turtite, lini cu pielița de șarpe, țipari, scoici, raci, țîri (pîrpăliți, bătuți, piperați, amestecați cu oțet, untdelemn și pătrunjel) toate aceste minuni ale apei fiind gătite în varii înfățișări (ciorbe, plachii, marinate, rasoale pe varză, umpluturi cu stafide și nuci, scordolele și pilaf cu gîturi de raci, ghiveciuri la tavă, cu untdelemn grecesc cu măsline de Volo și clăbuci de icre).

De ziua mielului sînt aduse pe talgere la gurile balaurilor carne propriu-zisă (miel de lapte, oaie, berbec) dar și „anexe" : creier, uger, căpățînă, fudulii, plăcintă de gichir ce se mai cheamă și drob ; mărunțaiele la frigare, mățișoare „întoarse pe dos și spălate în zece ape" orînduite pe lîngă borșuri răcoritoare, stufaturi și mîncare cu tarhon. Deci tot am ajuns și la legume. Iată lista salatelor : păpădie, năsturași, creson, ceapă și usturoi verde, spanac, lăptuci. Apoi... clătite cu dulceață de vișine, gogoșele și plăcinte „poale-n brîu"...

Fraza lui Voiculescu e la fel de „colorată" ca și năstrușnica înșiruire a bucatelor pe care am încercat-o mai sus, savoarea prozei sale ni-l amintește fericit pe un Sadoveanu ori Galaction și „cheful" lui de vorbe rare și grase ni-l propune și ca pe un remarcabil prozator.

Iarnă. Decemvre. Voiculescu...

Nu știu ce-mi veni să-l evoc dar e sigur, o fac emoționat și tandru...

Gheorghe Tomozei

Curiozități culinare

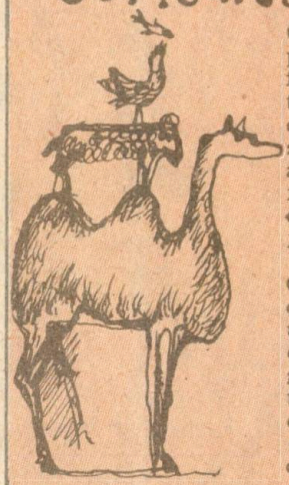

Cea mai complicată mîncare preparată vreodată : cămilă la frigare care se servește la căsătoriile beduinilor : se umplu cîțiva pești cu ouă fierte, peștii se introduc apoi în pui fripți, aceștia în oi fripte, iar cu oile fripte întregi este umplută o cămilă (întreagă !) perpelită pe jar, în proțap.

Cele mai multe feluri de mîncare se pot prepara din papaya, un soi de fructe foarte răspîndit în Africa. Prin forma și gustul lor, aceste fructe amintesc de pepenele galben, dar din ele se prepară atît salate, cît și supe, ciorbe, fripturi, compoturi, prăjituri și siropuri.

Cel mai mare consum de proteine (carne, ouă, produse lactate etc) îl deține Noua Zeelandă, cu o medie de 110 grame pe zi și pe persoană. Tot neozeelandezii sînt cei mai mari amatori de carne, cu un consum mediu anual de 114 kg pe cap de locuitor.

Cei mai mulți cartofi se cultivă în U.R.S.S. și Polonia, dar cei mai mari consumatori de cartofi (sau de făină de cartofi) sînt paraguayenii, care mănîncă în medie 256 kg de persoană pe an.

Cel mai mare consum de dulciuri se face în Scoția : 255 grame pe săptămînă și pe cap de locuitor. Recordul mondial la consum de dulciuri îl deține Jean Foulby din S.U.A. care a mîncat în 72 de minute 5 torturi mari de cofetărie. Cei mai mari consumatori de zahăr se găsesc în Costa Rica, unde statisticile indică o medie de 60 kg de persoană pe an.

Tortul cel mai mare din lume a fost preparat de o cofetărie din Seattle (S.U.A.). Tortul cîntărea 12 tone, era înalt de 6,9 m și avea un diametru de 6,3 m. Pentru prepararea lui s-au folosit, printre altele : 18 000 de ouă, peste 1,8 tone de zahăr, 3,1 tone de stafide, 5 tone de făină și 45 kg de frișcă.

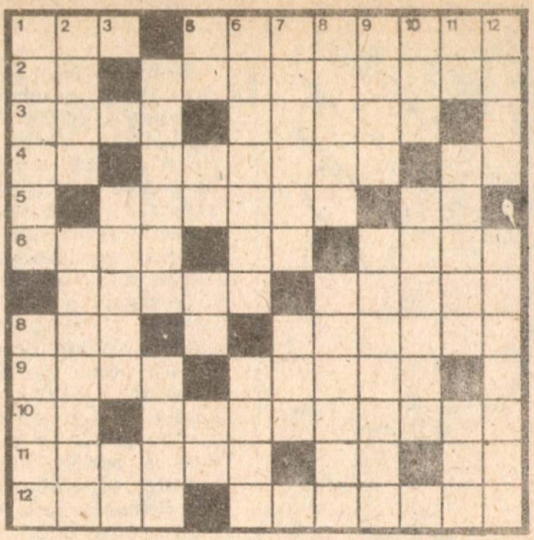

PĂMÎNT ROMÂNESC

ORIZONTAL : 1) Pămînt ● Poet (n. 1938), autorul volumului de poezii **„Legile pămîntului"**, lirică de inspirație istorică în spațiul unei mitologii naționale străvechi. **2)** La intrarea în țară ! ● Poet (n. 1934) autorul volumului de poezii **„Frunzele pămîntului"**, poeme cu formă și muzicalitate de cîntec. **3)** 1 decembrie 1918 în geografia pămîntului românesc ● Locuitorii înălțimilor carpatine. **4)** Nicolae Andreescu ● Temperaturi la pol ● Mea ! **5)** Scriitor (n. 1924), autorul volumului de povestiri de inspirație rurală **„Oameni și pămînturi"** ● Polul Sud la vest ! **6)** Poet maramureșean (n. 1930), autorul volumului de versuri **„Goana după vînt"**, din care răzbate dorința reîntoarcerii la vatra strămoșească, aproape de glie ● Grasă de Moldova ! ● Mijloc de exprimare. **7)** Bătut și pus la colț ● Poet (1881—1913), mort la puțin timp după susținerea doctoratului la Universitatea din Leipzig, autorul poeziei **„Ruga pămîntului"**, lirică filozofică. **8)** 234 grade ! latitudine nordică ! ● Poet ardelean (1866—1918), autorul poeziei **„Noi vrem pămînt"**, un strigăt de revoltă împotriva exploatării la care era supus țăranul clăcaș. **9)** Optsprezece ! ● Poet (n. 1913), autorul volumului de poezii patriotice **„Pămînt al patriei"**. **10)** Stăpînul pămîntului ● Pămînt nordic. **11)** Prozator (n. 1925), autorul romanului **„Grăuntele de grîu, cînd cade pe pămînt"**, în care reușește, prin Maria, prezentarea unui personaj viu, singular în literatura contemporană ● Pus la cale ! ● Trei jumătate ! **12)** Aleargă pe întinsul patriei ● Exploatarea pămîntului în aer liber.

VERTICAL : 1) Poet, prozator și publicist (1902—1974), creatorul personajului Darie cu care exploatează universul rural într-un amplu roman din care, în 1954, apare **„Florile pămîntului"** ● Fără sare. **2)** Proba materială de rotație a pămîntului ! ● Poet (n. 1914), autorul volumului de versuri **„Cartea mea de lut"**. **3)** Poet și dramaturg (1891—1968), autorul volumului de versuri de inspirație folclorică **„Lîngă pămînt"** ● Mihai Eminescu. **4)** Cel românesc a fost apărat cu sînge de strămoșii noștri ● Împovărat de sarcini. **5)** Tudor Arghezi ● Scoase din fire ! ● Veac nou ! ● Prinse în colimator ! **6)** Îngropat ● Pămînt (în mare). **7)** Transport de-a lungul și de-a latul pămîntului ● Începe canonada ! **8)** Scriitor (n. 1930), autorul povestirii științifico-fantastice **„Țărmul intersiz"** ● Întin[illegible] coarda ! **9)** Variantă de „nea" ● Scriit[illegible] naționalitate sîrbă (n. 1920), autorul [illegible] lui de poezii de angajare socială [illegible] **drag"**, **10)** Se reped ca ulii s[illegible] ● Prozator (n. 1911), autorul v[illegible] **mînt și oameni"**, în care abo[illegible] cooperativizării agriculturii [illegible] clasicist (1868—1957), auto[illegible] versuri **„Alme sol"**, în [illegible] macedonene, unde a co[illegible] tului ! **12)** Dramaturg [illegible] tragi-comediei **„Javra[illegible]** simbolist (1881—195[illegible] „Amurg de toamnă [illegible] cîmp sinistre șoapt[illegible] plopii se-apleacă [illegible] lenevos, de gum[illegible]

LA «BIJUTERIA»

(Triverb : 4, 3, 7)

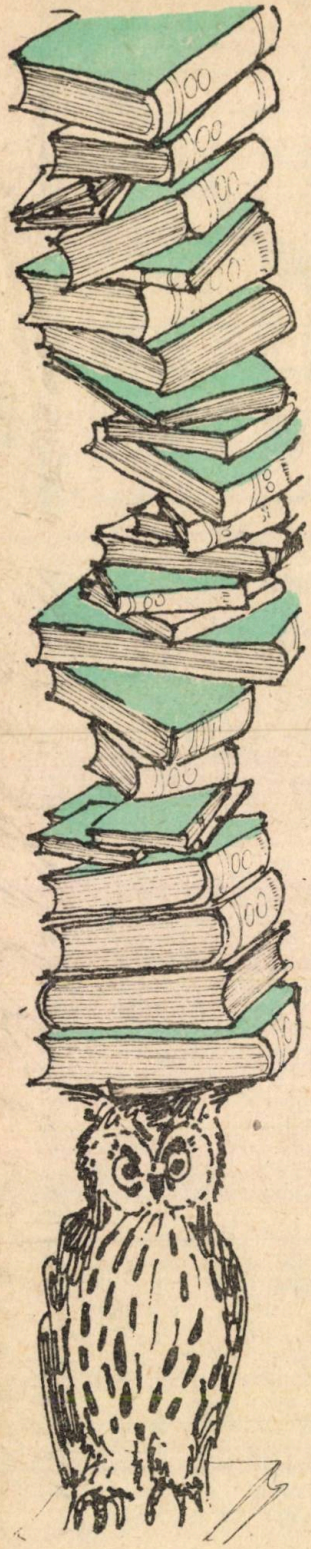

ORIZONTAL : 1) Critic literar (n. 1939) autorul volumelor **Campanii** (1970) **Pădurea de simboluri şi Marin Preda, Vocaţie şi aspiraţii** (1973), **Arhipelag de semne** (1975), **Lecturi şi rocade** (1978), secretar general de redacţie al revistei „Luceafărul" de la 26 oct. 1968 la 7 iunie 1969, în prezent redactorul şef adjunct al revistei şi titularul cronicii literare ● Poet român (Ion n. 1941) a obţinut premiul revistei pentru poezie pe anul 1963 şi scriitoare (Sânziana n. 1939) căreia i s-a acordat premiul pentru proză pe anul 1964. 2) Poet şi scriitor (n. 1909), preşedinte al Uniunii Scriitorilor din România, redactor şef al revistei între 1972—1974. 3) Hagi Tudose şi-a pierdut capul ! ● Poet şi scriitor (n. 1933), a obţinut Premiul Uniunii Scriitorilor pentru poezie în 1964 **(O viziune a sentimentelor)**, 1969 **(Necuvintele)** şi 1975 **(Starea poeziei)**, pentru publicistică şi reportaj în 1972 **(Carte de recitire)**, iar în 1976 premiul internaţional „Gottfried Von Herder" pentru întreaga activitate poetică ; debutează cu placheta **Sensul iubirii** în 1960, în colecţia **„Luceafărul"**, revistă în care îşi va publica marile sale poeme şi al cărei redactor-şef adjunct va fi din 8 XI 1969 pînă la 16 XI 1970. 4) **Steaua fără...** una din rubricile revistei care se ocupa exclusiv de colaboratorii începători ● Iacă ● Cel de atitudine şi polemică a fost luat de revistă sub conducerea lui Eugen Barbu, impunîndu-se în acea perioadă (1962—1968) drept cea mai combativă publicaţie literară. 5) Critic literar (n. 1938) preocupat de istorie literară şi arhivistică căruia, în 1963, i se acordă premiul pentru critică al revistei **„Luceafărul"**, la care este cronicar literar în perioada 1966—1968 ● Şi-au încins dansul într-o dramă a lui Camil Petrescu. 6) Aşa cum este grupul colaboratorilor revistei în perioada 1968—1978 sub conducerea lui Ştefan Bănulescu ● Debutul lui Tomozei ! ● Teodor Speranţia. 7) Vise spulberate ! ● Poet, prozator şi dramaturg (n. 1907), distins în 1954 cu Premiul de Stat cl. I pentru poezie **(Mărul de lîngă drum)**, membru titular al Academiei din 1955, prim secretar al Uniunii Scriitorilor în 1956, primul director al revistei **„Luceafărul". 8)** Se înfige la bătaie ! ● Scriitor (n. 1935) debutează în colecţia **„Luceafărul"**, în 1961, cu volumul de inspiraţie citadină **Cerul era aproape**, pentru care i se acordă premiul pentru proză al revistei **„Luceafărul". 9)** Început publicitar ! ● Poet (n. 1938) autorul volumelor **Zăpezi fără întoarcere** (1973) **Scut de etern** (1974). **Scrisoare în sat** (1975), care debutează în 1968 cu **Moartea calului troian** în **„Luceafărul"**, al cărei redactor şef devine în 1974. **10)** Simplificarea limbii Esperanto ● Corabie de pomină. **11)** Cascadă în Irlanda ● Garanţie ● Prozator (n. 1928) autorul volumelor **Foaia de parcurs** (1967), **Peisaj cu vaporaşe** (1970), **Povestiri de pe munte** (1975), care a debutat în 1962 în revista **„Luceafărul"**, iar în 1963 a primit premiul revistei pentru proză. **12)** Poet (1919—1964), distins în 1952 cu Premiul de Stat cl. III pentru poezie **(Stelele păcii)**, iar în 1953 cu Premiul de Stat cl. II pentru poezie **(Războiul)** redactor şef al revistei **„Luceafărul"**, în care pentru familiarizarea tinerilor cititori şi debutanţi cu dificultăţile tehnice ale poeziei înfiinţează, începînd cu anul 1961, rubrica **Mic dicţionar poetic** ● Oraş belgian. **13)** Tudor Ceaur..., titlul unui roman de Ionel Teodoreanu ● Poet (n. 1935), care debutează în colecţia **„Luceafărul"** cu placheta **Temperamentul primăverii** şi care este distins cu premiul pentru poezie al revistei în anul 1963.

VERTICAL : 1) Poet (n. 1930), distins cu Premiul Academiei pentru poezie pe anul 1961 **(Versuri)**, an în care face parte şi din colectivul de redacţie al revistei **„Luceafărul"** ● **Note... contranote**, rubrică asigurată în cadrul revistei în anii 1967—1968 de Mihnea Gheorghiu ● Romancier (1922—1980), distins în anul 1955 cu Premiul de Stat cl. I pentru proză **(Moromeţii)**, în anii 1968 şi 1972 cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru proză **(Intrusul** şi **Marele singuratic)**, iar în 1977 cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru publicistică şi reportaj **(Viaţa ca o pradă)**, care, începînd cu numă-

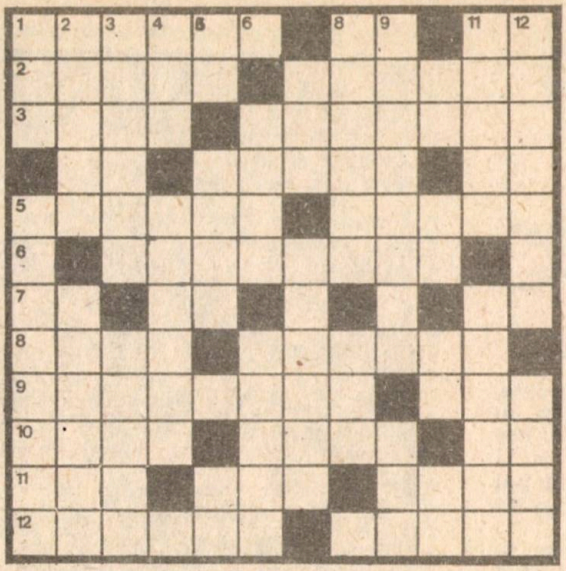

● Fructele în care se rostogolește băiețelul din nuvela **În zori, pe ploaie** pentru a le fura culoarea ● Primul. **11)** Lac în Scoția ● Mediu preferat al autorului pentru consumarea conflictelor dure și violente dintre personajele bine conturate ● **Cocoșul...,** nuvela în care, după obiceiul bihorean, Chiriac dă foc gospodăriei lui Jinga, un chiabur exploatator, pe a cărei fiică o iubea. **12) Drum...,** nuvelă din volumul **Dincolo de nisipuri** ● Bărăganul ca loc în viața prozatorului.

VERTICAL : 1) Tribut ● **Dincolo de...,** culegere de schițe și povestiri, apărută în 1962, în care autorul păstrează coloritul viu, caracteristic volumelor anterioare, dar îndulcește tonurile, preocupat în mai mare măsură de motivația psihologică. **2)** Publicist și critic literar (n. 1936) care împreună cu Fănuș Neagu, Nicolae Labiș, Ion Băieșu, Pavel Aioanei, Eugen Mandric și D.R. Popescu au ocupat cu toții o singură cameră într-o casă din Piața Victoriei ● Catifea roșie. **3)** Actorul de film, eroul nuvelei **Luna, ca o limbă de câine,** care o caută pe Doina Goșman într-un sat pierdut din Bărăgan ● Zapis. **4)** Localitate în Bolivia ● **O ...de zgomote,** dramă scrisă de Fănuș Neagu în 1970, înscrisă în repertoriul teatrului **C.I. Nottara,** o parabolă despre lumea modernă, care îi aduce autorului Premiul Uniunii Scriitorilor pentru dramaturgie. **5)** Notă de... direcție ! ● Nu e aceeași ● Sofia Nădejde. **6)** Colț de stîncă ● Învins. **7)** Indicativ de loc ● **Covorul...,** povestire din volumul **Caii albi din orașul București. 8)** I-au fost aduse lui Fănuș Neagu de către critica de specialitate după publicarea romanului **Îngerul a strigat,** pentru care autorul a primit și Premiul Uniunii Scriitorilor pe anul 1968 ● A vehiculat în mediul rural. **9)** Miros plăcut și puternic care este o prezență permanentă în opera lui Fănuș Neagu (părul, carnea și răsuflarea Mariei miroseau a agud ; aroma gutuilor se amestecă cu cea a boabelor de grîu ; miros crud și răcoros de brădișor ; miros de ierburi coapte, de măghiran : miros amărui de pelin ; miros de vanilie și scorțișoară, etc.). ● Dată de pămînt. **10)** Alexandru Lăpușneanu ● Nicolae Tăutu ● Dimitrie Anghel ● Cotă medie ! **11)** Deținătorul celor **doi saci de poștă,** care moare înecat sub privirile îngrozite ale lui Maud ● Îmbrăcată în veșmînt de mireasă a fost spînzurată în pridvor de Gia, cînd l-a părăsit pe Ene Lelea, în nuvela cu același nume. **12) Înainte de...** ● și **În ajun de..., nou,** două mici fantezii pentru copii din volumul **Caii albi din orașul București.**

Dicționar : ROE, BARSON, SINET, IBO.

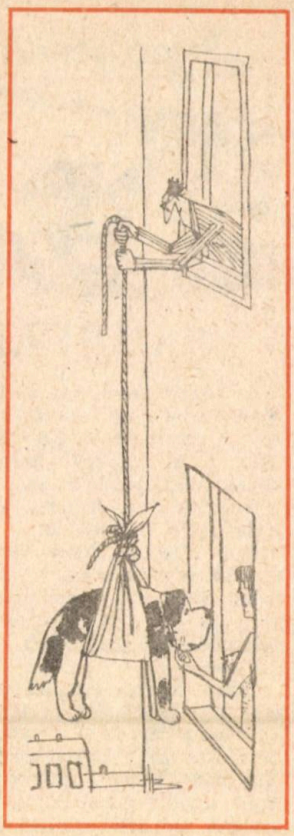

LITERARĂ

(Rebo eliptic anagramat : 5 + (4) = 8)

ŞARPELE

În sfîrşit era liber. Se bucura. Soarele nu i se mai înfăţişa cu dungi verticale şi paralele. Era liber şi alerga spre gara ce se zărea încă departe pe cîmpul blestemat care zilnic i se arăta pătat la fel ca soarele.

Era liber şi nu-i venea să creadă că este chiar el cel care calcă din nou în picioare iarba şi roua al căror strigăt nu-l percepea svîcnit sub talpa-i greoaie.

Acum alerga paralel cu linia ferată şi se gîndea precipitat la femeia aceea care venise la el de multe ori plîngînd pe la porţile negre care-i zăvorau. La acea femeie care poate îl mai aştepta. La acea femeie care de fapt s-ar fi putut să nu fi fost altceva decît o altă şină de cale ferată pe care de bunăvoie şi nesilit de nimeni o luase paralelă cu el fiindcă socotise atunci că numai aşa trenul vieţii încărcat cu vise poate circula normal pe acea mulţime de fapte şi stări care...

O izbitură puternică şi un strigăt pe care nimeni nu l-a auzit vreodată. Apoi sîngele pe care pămîntul îl sorbea însetat ca pe o promisiune aşteptată !

Azvîrlit lîngă linia ferată simţea cum moartea îi pătrundea în trup. Trenul pentru care alerga spre gara aceea de pe cîmp, încărcat cu vise îl lăsa acum în urma lui lovit, acolo jos, iar sîngele-i intra în pămînt ca un şarpe fantastic.

Soarele şi cîmpul începeau să se păteze cu dungi negre şi paralele. Venea întunericul. Doar sufletul i-a mai putut striga ultimele cuvinte rămase însă îngheţate undeva în afund de orbite : hei, voi !

Gheorghe Daragiu

Reproducerea unui „Almanah al Statului pe anul 1843, tipărit cu slobozenia înaltei stăpîniri“

TREI PANSEURI

1. **Lucrurile simple sînt complexe,** mi-am dat eu seama în seara zilei de 26 august 1981, cînd stam la Hanul lui Manuc cu o fată şi ea a rîs auzind panseul meu şi astfel parc-am intrat într-un text de Urmuz dar beam bere, asta e proza mea, ne-am întîlnit şi pe 27 august şi am fost tot la Hanul lui Manuc, am băut şampanie, eu împlineam 39 de ani, era o seară plăcută de sfîrşit de vară.

2. **Fericirea e un mod de a te simţi bine cînd n-ai bani,** îmi vine mie-n minte peste vreo 5-6 zile. Dar e ceva original. Ca definiţie a fericirii... şi totuşi : lucrurile simple sînt complexe, asta e mai important.

3. Mi-aduc aminte de unul din cele mai scîrboase paradoxuri ale mele, pe care de-abia acum îl public : **trecutu-i mort ca un cadavru viu** (în acest context).

Puşi Dinulescu

DEBUTURI LITERARE

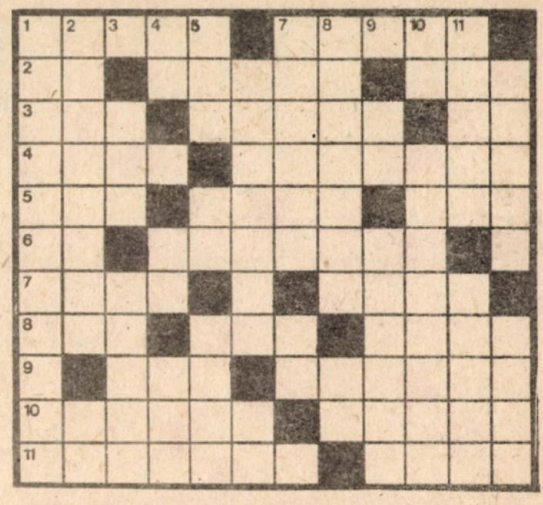

ORIZONTAL : 1) Trecere spectaculoasă de la răspunsul **„Deocamdată, nu"**!, primit prin **Poşta redacţiei,** la apariţia în rafturile librăriilor ● Romancier şi eseist (n. 1929), al cărui volum de debut **Amar** primeşte în anul 1963 **Premiul Academiei** (Traian). 2) Emotiv, la început ! ● Capabil să întemeieze... un cămin ● Apariţii inedite. 3) Cîntecul papucului ● În această metropolă europeană (revista **(Europe)** compatriotul nostru Panait Istrati **a realizat, cu Kyra Kyralina debutul cel mai răsunător din cîte s-au înregistrat în literatură universală** (Mihail Sadoveanu) ● Apariţia lui... Topîrceanu ! 4) Electrodul notat cu plus ● Numele sub care este cunoscută în literatură poeta **Alexandra Gavrilescu,** a cărei poezie de debut (nesemnată) **Noapte** a apărut în coloanele revistei **Viaţa românească** în anul 1912; „naşii" literari au fost G. Ibrăileanu, care a scris pe manuscrisele poetei-eleve **Otilia,** şi M. Sadoveanu, care a completat... 5) Localitate în R.P. Ungară ● Poet ardelean (1881—1938) căruia, la vîrsta de numai 17 ani revista **Tribuna** îi publică cea dintîi poezie, iar **Revista ilustrată** îi răspunde la **Poşta redacţiei : Ai talent, tinere amic, cultivează-l cu diligenţă, că poţi deveni mare** ● Grăunte de energie ! 6) Curse ! ● Zburătorul din poveste, variantă mini. 7) Responsabil la **Mersul trenurilor** ● Poet şi publicist, pionier al înnoirii lirice în Transilvania, ce debutează în volum cu culegerea **Poezii, Impresii şi suveniri moderne** (1908). 8) Frumuseţe en-détail ● Poet, eseist şi traducător (Aurel), din ale cărui prime volume amintim **Mesteacănul** (1953) şi **La marginea deşertului Gobi** (1960) ● Deosebit de iscusit. 9) Lac de munte... citat din Tăutu ! ● La vîrsta promisiunilor (fem. pl.). 10) Voal ● Poet şi prozator (Vlaicu, n. 1913), al cărui volum de debut (1935) era intitulat **Cabane albe.** 11) **Ion Theo, aşa se numeşte cel care de la un şir de vreme m-a surprins cu versuri mai presus de vîrsta sa, dar nu mai presus de talentul său** (Macedonski, la debutul marelui scriitor din cotidianul **Liga ortodoxă,** 1896) ● Final... marţial !

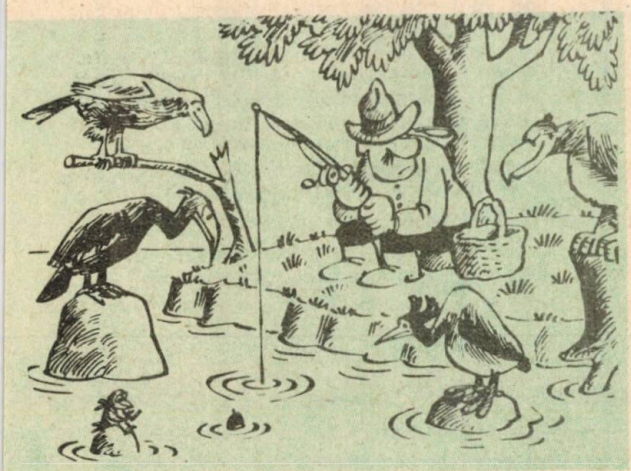

VERTICAL : 1) Debutul „oficiat în taină" al acestui dramaturg şi prozator era o cărticică de versuri intitulată **Poiana lungă** (1878) şi semnată **Barbu.** 2) Cel mai mare poet al românilor, la debutul căruia (revista **Familia,** 25 februarie / 9 martie 1866) i-a acordat întîia **Magna cum laude** din **Poşta redacţiei** revistelor noastre literare ● Secure ! 3) Prozatoare şi ziaristă (Sânziana), care a debutat cu un volum de schiţe şi reportaje : **Nu te lăsa niciodată** (1966) ● Începe cearta ! 4) Uşor, dar numai începutul ! ● Miezul secretului ! ● Arhipelag restrîns ! 5) Pseudonim străveziu ales de G. Topîrceanu în anii debutului, cînd publică proză şi versuri în săptămînalul umoristic **Belgia Orientului** (1904—1905) ● Geo ! ● Spălate cu predilecţie în familie. 6) Lipsa de răsunet a debutului în presa vremii... nu l-a împiedicat să devină cel mai ilustru reprezentant al simbolismului românesc ● Debut literar (sic !), în chirilică. 7) Poetă cîntăreaţă a iubirii pure şi discrete, ce a debutat în anul 1902 la **România muncitoare** sub pseudonimul **Fatma** (1878—1954) ● Sub scut ! 8) Reflexe de curcubeu ● Cuib ! 9) Aripă de şindrilă ! ● Duc vestea. 10) O cupă de poveste ● Acest poet (1881—1913) a debutat timpuriu cu o traducere **(Trecut)** din Lenau, în paginile revistei **Foaia interesantă.** 11) Personalitate a culturii româneşti care a debutat în literatură ca... director de gazetă; era vorba de o foaie şapirografiată intitulată **Ecoul ceaunului,** pe care autorul — elev în clasa a VI-a — o distribuia cu plata... în alune ● Un adevăr indiscutabil.

Dicţionar : LIP, VEP, ERG, TIAL, ARH.

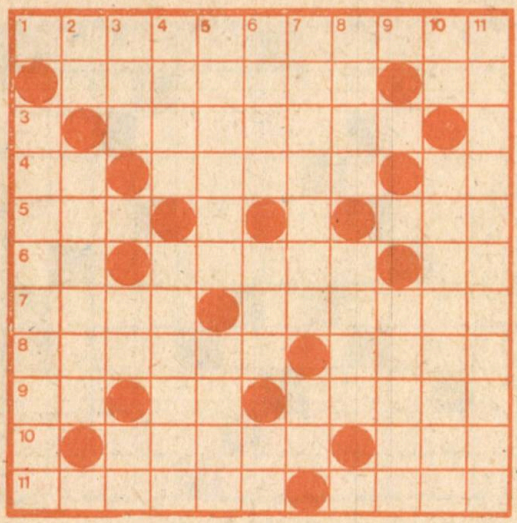

A început de ieri să cadă...

ORIZONTAL : 1) Bune pentru săniuș. **2)** A face figuri ● Din iarnă în iarnă. **3)** Iarna, ca sezon. **4)** La simț ! ● Ani și iar ani ● Număr mic ! **5)** La pîrtie... ● ...și la patină ! ● Dezghețată (fig.) **6)** Ion Roman ● Acesta (pop.) ● Nume avocalic ! **7)** Avînt... la sanie ! ● Epigrame de revelion ! **8)** Strigăte pe derdeluș ● Nume masculin. **9)** În răcire ! ● Părere ! ● Prima zi din 1983 (var.). **10)** E ca de gheață (fig.) ● Articol. **11)** Sanie cu... zurgălăi ● Plini de zăpadă !

VERTICAL : 1) Înghețat (fig.). **2)** Culte ! ● Sanie mică țărănească. **3)** A colinda ● Ape !... ● ...la șoșoni ! **4)** Nea ! ● Înghețați. **5)** Trecută cu... friguri ● ...Frig, cald, frig... **6)** Rid ● Secure ! ● Nea ! **7)** Vreme devenită... rea ● Începe iarna ! **8)** Orășel în Tanganica ● În avans ! **9)** Arbore cu lemnul alb și tare. **10)** Rea ! ● Zăpadă. **11)** Înghețați (fig.).

Dicționar : IESTA, SRE, SAME.

Liviu Pintilie

Ce nestatornică e moda!

...exclamă exasperați, în special bărbații. S-a născut și zicala: „Capricioasă ca moda". Și, totuși, moda este mai credincioasă tradiției decît s-ar părea la prima vedere. La intervale mai mici de 15 sau... 150 de ani, ori la intervale „ceva" mai mari de 1 500 sau 3 000 de ani, moda revine, ce-i drept, cu unele modificări. Părul lung, strîns sus, în coc sau în „coadă de cal", rochiile cu falduri s-au mai purtat și în antica Eladă. Moda rochiilor drepte, strîmte, scurte, pînă la genunchi, de acum cîțiva ani, au lansat-o creatorii de obiecte vestimentare de pe Valea Nilului, cînd se construiau piramidele. Bretonul, părul tuns drept, datează de pe vremea vechilor egipteni. Le-au preluat apoi bărbații din Italia Renașterii, apoi femeile din Franța, după anul 1600. Perucile atît de frumoase și de incomode de la curtea Regelui Soare au reapărut în Europa, deghizate, sub numele de căciuli și confecționate din fire sintetice.

Și fiindcă veni vorba de peruci : cea mai scumpă perucă din lume a fost confecționată la Chicago. Era formată din 30 000 fire de aur și costa 35 000 de dolari !

Moda părului alb, atît de răspîndită pe vremea perucilor ca, de altminteri, și în zilele noastre, e o invenție veche, născută pe meleagurile extraeuropene. Ea a fost adoptată de mult de locuitorii Melaneziei, pentru care culoarea albă a părului e un semn de distincție și eleganță, comparabil doar cu tatuajul. Specialiștii Melaneziei cunosc o seamă de substanțe vegetale care imprimă părului o nuanță alb-argintie.

În Roma antică unele rețete pentru înfrumusețarea părului aveau compoziții din cele mai ciudate. Adesea elegantele timpului își vopseau părul chiar cu aur.

Mihai Burduja

CULEGĂTORII DE PERLE

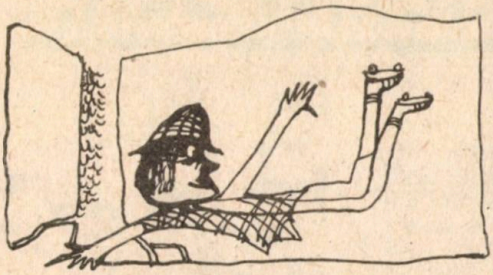

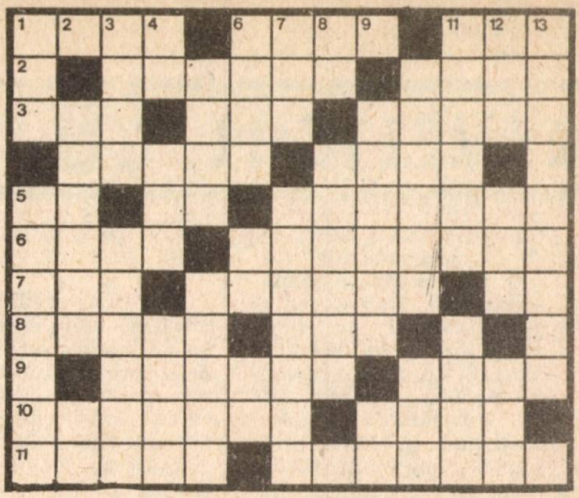

ORIZONTAL : 1) Finul Pepelei, cel isteţ ca un proverb, considerat ca primul nostru folclorist, autorul unei nemuritoare **Poveşti a vorbei** ● Realizatorul unei apreciate culegeri de **Folclor din Ţara Zarandului** (1962, Ioan) ● Asociat cu... sănătatea, într-o răspîndită urare din popor. **2)** Unul din primii culegători de folclor românesc, care, în **Albina românească** (1848) afirma că a aduna **30 coale manuscrise de cîntice româneşti** (1788—1869) ● A citi (înv.). **3)** Rebus 234 ! ● Cunoscutul căpitan de plai dintr-o poezie a lui Alecsandri ● Poet român, autor al unor basme în versuri şi romane de inspiraţie folclorică (Ion, 1776—1848). **4)** Fără soţ ● Eveniment... solar. **5)** Cufere ! ● Pămînt cu apă ● Folclorist vîlcean (1869—1941), autorul unor deosebit de complete culegeri de balade, doine şi cîntece haiduceşti (Teodor). **6)** Final de polcă ! ● Străvechi sărbători populare romane în cinstea zeului Bachus. **7)** Leon, alintat ● Pasionat etnograf şi folclorist (1839—1923) de la care ne-au rămas o multitudine de texte privind în special obiceiurile populare legate de naştere, căsătorie, moarte, etc precum şi o serie de studii de muzicologie tradiţională (Teodor) ● Eugen Stănescu. **8)** Tip de asigurare ● Refren popular. **9)** Autor (1887—1946, Emanoil) al unei proze de pitoresc etnografic cu o însemnată contribuţie la cunoaşterea folclorului românesc **(Românii dintre Vidin şi Timoc)** ● Istoric literar şi traducător (1888—1918) ce s-a manifestat şi ca cercetător de folclor : **Dunărea în poezia populară, Florile în poezia populară,** etc (Titu). **10)** „Personajul" lui Gopo (pl.) ● Culegător de poezie populară magică şi prospector cu un vast repertoriu folcloric al Munteniei, Moldovei şi Dobrogei, din culegerile căruia citäm **Materialuri folcloristice** (1874—1926, Christea). **11)** Gripat ● Scriitori... de modă veche.

VERTICAL : 1) Cunoscut autor american de proză fantastică şi de factură enigmistică ● Inestimabilul şi inepuizabilul tezaur popular de producţii literare, muzicale, coregrafice, mimice şi dramatice. **2)** Remarcabil militant pe tărîmul învăţămîntului şi pasionat culegător, exeget, metodolog, istoric al folcloristicii şi editor (Ovidiu, n. 1917) ● Camă ! **3)** Autorul unui **Raport despre isprăvile lui Păcală** ● Mare poet al românilor (1866—1918) cu o contribuţie majoră la progresul folcloristicii româneşti, căreia i-a studiat în special elementele formale specifice : rimă, tropi, construcţii eliptice, etc, fapt ce şi-a pus o puternică amprentă asupra propriei sale creaţii lirice. **4)** Nichita Stănescu ● Diminutiv feminin ● Zilier indian. **5)** Scriitor popular de la începutul secolului, autor al unor **Vorbe de clacă şi Glume şi pilde ţărăneşti** (Ion, 1875—1911) ● Străvechi obicei popular legat de despărţirea de fiinţele dragi. **6)** Un capăt de scară ! ● Barbu Udrescu ● Numele vechi al notei **do. 7)** Rîu în Franţa ● Luptător paşoptist pentru recunoaşterea drepturilor politice ale românilor din Imperiul austro-ungar ce atrage atenţia asupra importanţei folclorului şi impulsionează culegerea de producţii populare (1812—1893, George). **8)** Carie ! ● Poznaşa întruchipare din paginile lui **Petre Dulfu** a ascuţimii de spirit şi optimismului specific ţărănesc. **9)** Dintre nemuritoarele capodopere ale acestui gen specific folcloric, amintim **Mioriţa** şi **Toma Alimoş** ● La intrarea în tîrg ! **10)** Dintre culegerile de naraţiuni populare ale acestui folclorist vom cita **Poveştile Bănatului** şi **Poveşti poporale din Banat** (George, 1865—1944) ● Străveche populaţie de pe teritoriul Carpato-Dunărean despre ale cărei istorie şi obiceiuri aflăm din operele lui **Vergiliu, Horaţiu Strabo,** etc. **11)** Grădină... suspendată ● Folclorist maramureşean (Isidor), autor al unei culegeri de **Cîntece din Ţara Oaşului** (n. 1925). **12)** Un anume cîntec de leagăn ● Dînsele ● O frumuseţe de femeie ! **13)** Folclorist preocupat de structura poetică a baladei şi a liricii populare, domenii în legătură cu care publică **Constante în cîntecul epico-liric, Model şi sens în balada populară,** etc (n. 1938, Radu).

Dicţionar : OLCĂ, LEO, PIA, CULI, SCAR, EHN.

REVELION CU SCRIITORII...

(Impresii, relatări, informații, de la corespondenții voluntari) **La revista Săptămîna** : (relatează Dan Ciachir) Ninge insistent și insinuant pe strada Brezoianu. Pe holurile revistei un grup compact de colaboratori vorbesc în șoaptă. E o rumoare neobișnuită. Se aud din cînd în cînd cuvintele: „Vine Principele!". Patronul, adică, Eugen Barbu adică, magnificul. Sună telefonul. E Dan Mutașcu care vorbește din fața restaurantului Berlin. Sania patronului remorcată la mașina doctorului și prozatorului Dan Claudiu Tănăsescu s-a împotmolit. Patronul, enervat, vrea să facă restul distanței pe jos și n-are pîrtie. Se recrutează voluntari pentru pîrtie. Se înscriu vreo cincizeci în frunte cu maestrul sportului Cornel Dinu. Adrian Beldeanu își instalează șevaletul în fața geamului și privește în stradă. Vrea să-l picteze „natur" înotînd prin zăpadă. Pîrtia se lățește. Patronul înaintează, înaintează, gardat de C. Vadim Tudor și Ion Lotreanu.

La intrare, doctorul Tănăsescu, atent, scoate aparatul și-i ia tensiunea patronului. N-are! Toți suspină ușurați. Pictorul Mihai Bandac și-a încordat chitara. Începe să țîpurească ca în Oaș. Marian Popa, sobru, elegant și distant își aranjează papionul. Se aud pași îndesați și siguri. Duduie scările. Tac colaboratorii. Apare Principele zîmbind onctuos. Are căciulă înspicată de biber și-o pipă-n gură. O tînără redactoare i se repede înainte cu o tavă de argint în mînă. Pe tavă o ilustrată. Colorată. Patronul o citește, o sucește, o învîrtește și iar o citește. Nu se dumirește. Se încruntă. „De unde e patroane?" vrea să știe Constantin Sorescu. Nu răspunde patronul dar zice cu glas înalt spre Lotreanu: „Bag-o în a cincea cu facsimil".

Asociația scriitorilor din București (știre neconfirmată) La Asociația scriitorilor din București a avut loc un dineu intim la care au luat parte poeții Dan Deșliu și Mircea Micu. În timpul dineului s-au schimbat păreri și impresii legate de prezicerile meteorologice. S-au făcut lecturi instructive din „Almanahul copiilor" ediția 1982. Dineul s-a desfășurat într-o atmosferă cordială și sinceră. La orele 24 fix s-a auzit un foc de armă. Nu știm încă cine e victima.

La Românía Literară (transmite Vasile Băran) Întreg colectivul redacțional după ce au ascultat telegrama de felicitare trimisă de domnul profesor George Ivașcu a hotărît să sărbătorească prin muncă această importantă zi și într-un elan nestăvilit s-au îndreptat spre gară pentru a lua bilete și apoi trenul cu direcția Galați, orașul de pe malul bătrînului fluviu Dunubiu, unde se tipărește culegerea numărul unu a revistei : „Să rîdem cu ei".

Închei aici relatarea mea de pe peronul gării de nord deoarece îmi pleacă și trenul și nu mai am fise.

Revista Ramuri : (prin telefon de la Romulus Cojocaru) „Nu putură sărbători acilea revelionul că tocmai acu pleacă nea Mărin Sorescu peste graniță pînă-n Sîrbia și ne lăsă cu limbă de moarte scris să-l așteptăm și hotărîrăm toți în unanimitate să

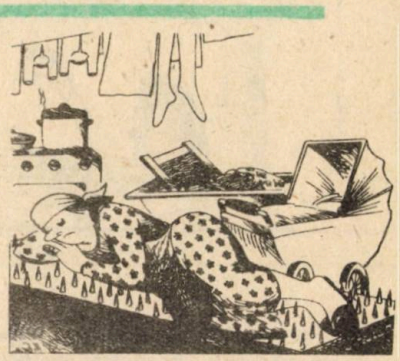

facem sărbătoarea după stilul vechi cînd o fi să să-ntoarcă nea Mărin că altfel n-are cine să țină toastul".

Asociația scriitorilor Cluj Redactorii revistei Tribuna, precum și scriitori români și de alte naționalități s-au adunat în fața hotelului Continental într-o perfectă disciplină. Într-un tîrziu a apărut și Petre Bucșa care urcîndu-se pe o ladă de bere a strigat cu strășnicie : „Gata feciori ?" „Gata !". „No, haidam !" a răcnit cu glas înalt poetul pensionar. „Unde ?" a vrut să știe Negoiță Irimie, „că mie mi-i frig" !...

„La Steaua !" a zis Petre Bucșa și duși au fost. Cei de la Steaua erau plecați pe teren pentru mărirea abonamentelor.

La Uniunea scriitorilor (extras dintr-un proces verbal) Noaptea de revelion va fi marcată printr-o ședință a colectivului de conducere după următorul program :

Punctul unu : Deschiderea ședinței.

Punctul doi : Pauză.

Punctul trei : Continuarea ședinței.

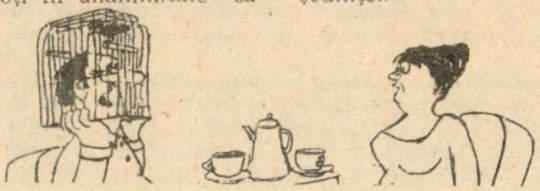

Punctul patru : Închiderea şedinţei. (Acest punct va fi anunţat de tovarăşul Schapira cu binecunoscuta formulă : „Ora închiderii, vă rugăm“. Se va folosi un ton adecvat.)

Casa scriitorilor (conform anunţului de la intrare) „Aducem la cunoştinţa celor interesaţi că sala a fost închiriată contra-cost de maestrul Eugen Jebeleanu şi principalii săi colaboratori. Scriitorii care doresc să petreacă o noapte de neuitat sînt rugaţi să se adreseze poetului Tudor George care organizează un revelion stil Singapore. Intrarea benevolă şi ieşirea la fel“.

La revista Luceafărul: Prezent întreg colectivul redacţional. Absent din motive de sănătate Nicolae Velea care va recupera ocazia.

Atmosferă de aşteptare încordată. Criticul Mihai Ungheanu în ţinută de seară ţine un buchet de flori în mînă. La intrare, pe o fîşie de hîrtie e caligrafiată inscripţia : „Bine aţi venit dragii noştri Zigu Ornea şi Paul Georgescu !“. Cei doi, însă n-au venit. A venit în schimb Florin Mugur care a luat buchetul de flori şi colecţia revistei. Revelionul a fost amînat pentru o dată care se va anunţa ulterior.

La revista Contemporanul : (ştire transmisă de Mara Nicoară) „La sediul revistei noastre revelionul s-a desfăşurat într-o atmosferă principială, creativă. Au citit două noi romane Corneliu Leu şi Platon Pardău, în partea întîia. În partea a doua nu ştiu ce s-a întîmplat deoarece subsemnata nu posed decît o jumătate de normă“.

De la sediul lui Fănuş Neagu (Agerpres) „Mulţumesc celor care m-au vrut legat de doaga unui butoi. Vă anunţ însă că am eliminat băuturile nocive din viaţa mea pînă la sfintele paşti.“

Mircea Micu

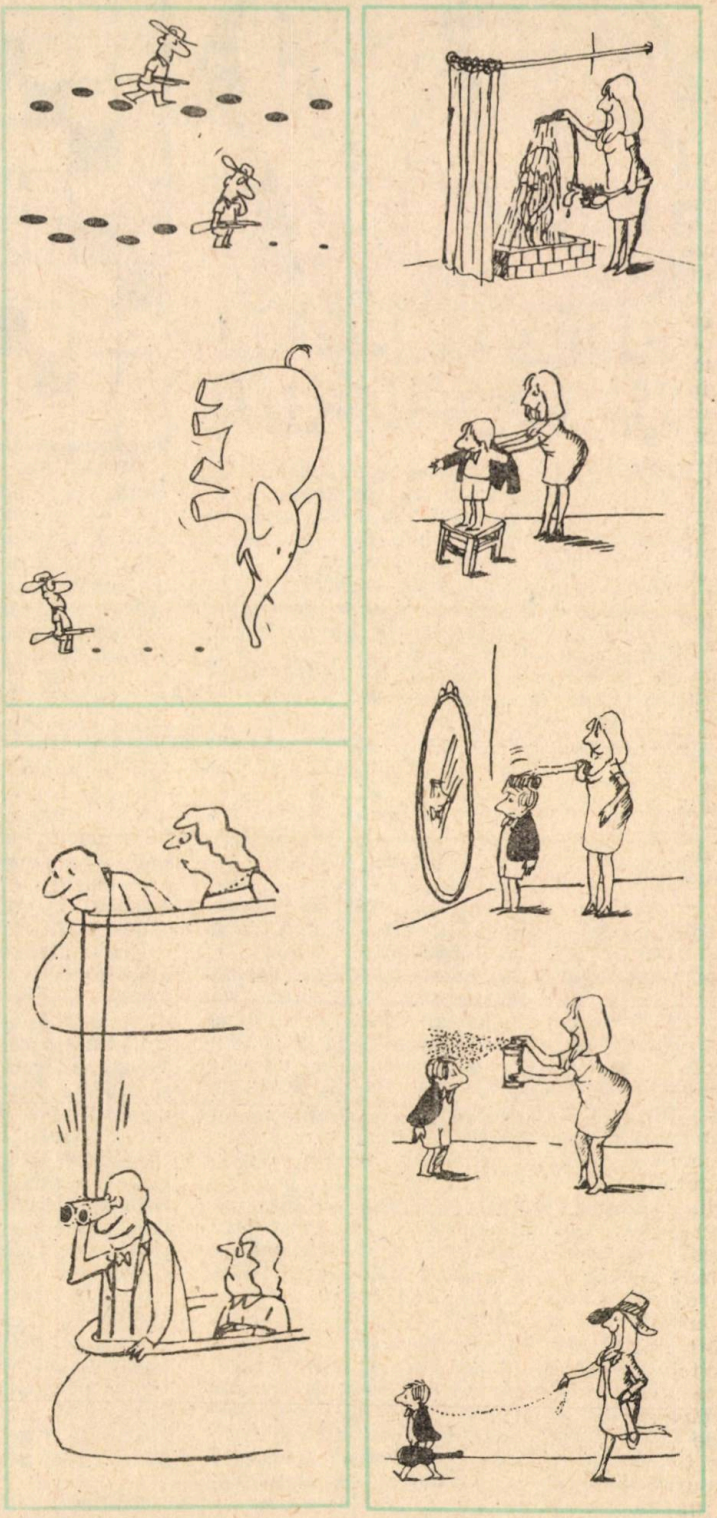

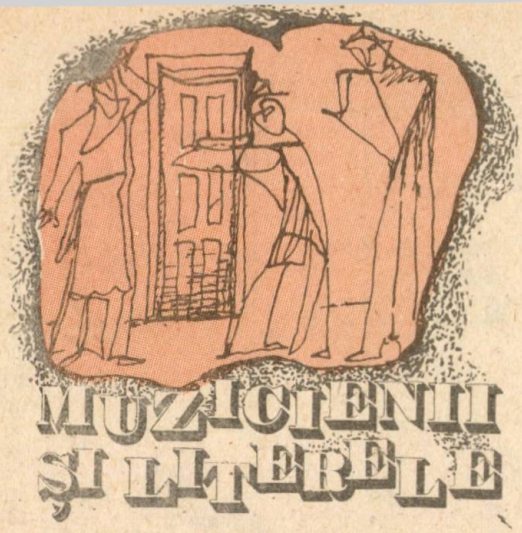

MUZICIENII ȘI LITERELE

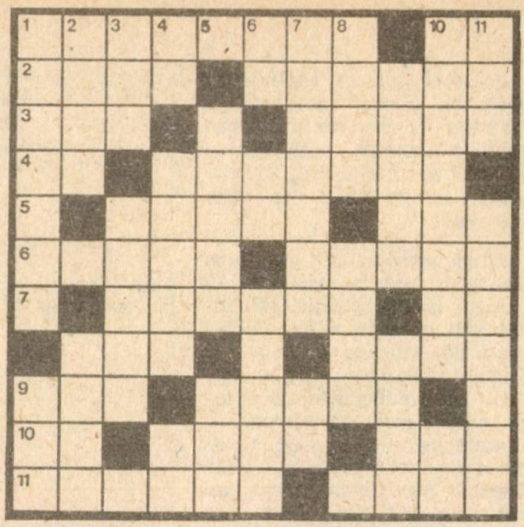

ORIZONTAL : 1) Printre extraordinar de variatele preocupări ale acestui umanist român de talie europeană (1673—1723), autor al **Istoriei hieroglifice** s-au numărat și acelea de teoretician muzical, de inventator al unui sistem de notație a muzicii orientale și turcești, interpret la ney și tambur, cercetător de etnografie și folclor, etc ● Socor Matei. **2)** Compozitor român (Tiberiu), din ale cărui creații în domeniul muzicii de teatru citâm **Troienele**, de Euripe-Sartre ● Geniu al muzicii românești, autor al tragediei lirice în 4 acte **Edip** (1931). **3)** Combi 345 ! ● Educație fizică. **4)** Chiuitura de la Jiu ! ● Acest compozitor și dirijor semnează muzica la o serie de opere printre care **Zobail** (după George Coșbuc), **Trandafirii roșii** (după piesa lui Zaharia Bîrsan), etc (Constantin). **5)** Din muzica de teatru a acestui compozitor (Nicolae, n. 1920) menționăm **Cîinele grădinarului** (Lope de Vega), **Hamlet** (Shakespeare), **Antropomorfism** (după M. Eminescu) ș.a. ● La hotare ! **6)** Muza poeziei erotice în mitologia greacă ● Despot-vodă (fig.). **7)** Poet și traducător (George), autor al volumului de versuri **Pomul vieții** ● Traian Demetrescu. **8)** Gen de muzică, sincopată prin definiție ● Dirijor la ...căile ferate. **9)** Coadă de harpon ! ● Pe versurile Veronicăi Porumbacu a compus poemul cantată pentru alto, cor mixt și orchestră **Mierla lui Ilie Pintilie** (Anatol). **10)** În cor! ● Poezia lui Dimitrie Bolintineanu **Mama lui Ștefan cel Mare** a constituit „suportul literar" al baladei pentru bas, mezzo-soprană, cor mixt și orchestră realizată de acest compozitor (Gheorghe, 1847—1925) ● Coafură înaltă. **11)** Cunoscut autor contemporan de muzică corală care a compus o serie de cîntece revoluționar-patriotice în colaborare cu Eugen Frunză, Mihu Dragomir, Marcel Breslașu și alți poeți de renume (Constantin) ● Compozitor și muzicolog (Liviu) cu o bogată activitate de traducător : I. V. Sposobin — **Teoria elementară a muzicii**, Rimski-Korsakov — **Principii de orchestrație**, etc.

VERTICAL : 1) A compus muzica la opera **Hoții**, de Friederich Schiller (Florin) ● În afară de activitatea componistică, acest compozitor s-a mai remarcat și pe tărîmul literelor (volumul de poezii **Crizanteme tîrzii**), al istoriei și al culegerii de piese de teatru sătești (Dariu). **2)** Profesor de vioară și violă, violonist concertist, dirijor și compozitor printre ale cărui creații se numără și aranjamentul muzical al unor poezii de M. Eminescu, St. O. Iosif, Tudor Arghezi, etc (Sandu) ● Acest cunoscut compozitor a pus pe muzică (voce și pian) versuri de Octavian Goga, George Bacovia, Tudor Arghezi, Ion Pillat, etc (Mihail). **3)** Instrumentul lui Pan ● Muzicolog contemporan cu bogată activitate publicistică (George), din ale cărui studii publicate în **Contemporanul**, **Flacăra**, **Secolul 20**, **Luceafărul** ș.a. citâm **Doctorul Faustus și muzica**. **4)** Tudor Herescu ● Compozitor, Maestru Emerit al Artei, ce a prelucrat atît versuri populare cît și scrise de pana unor mari poeți — Eminescu, Topîrceanu etc. ● Cadă ! **5)** Apreciat autor de muzică simfonică, corală, ușoară și de teatru, din ale cărui numeroase opere vom cita numai baletul **Păcală**, opereta pentru copii **Copita de argint** și cantata **Tinerețe fără bătrînețe**, pe versuri de C. Cîrjan ● Gol absolut. **6)** Camee ! ● Barbu Oprescu ● Măsura 1/9. **7)** Clasă de artropode ● Dînsa. **8)** Puse la respect ! ● Anagramă pentru **Aria** ! **9)** Versurile lui Eugen Frunză, Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Dan Deșliu, etc au stat la baza multora din cîntecele revoluționar-patriotice ale acestui cunoscut compozitor contemporan ● Compozitor (1822—1932) care, pe versurile lui George Coșbuc, a realizat tabloul muzical pentru contraalto, cor bărbătesc și orchestră mică **Păstorița**. **10)** Privită cu multă atenție ● Fluierul... piciorului. **11)** Nu scoate o vorbă ● Compozitor și muzicolog (Mihail), autor al baletului în 3 acte **Luceafărul**, după Eminescu, pe un libret de Alexandru Jar.

Dicționar : MBI, OTA, PON, REPS, IAAR.

Voci în insulă

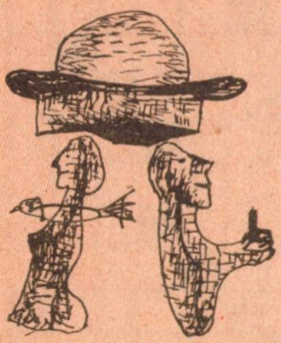

GORKI : Ah, omuşorul, ce mîndru sună acest cuvînt !

TURISTICĂ : Salutări de după Porţile de Fier !

TEATRU REVOLVER : În marea clădire a teatrului, un bărbat caută înfrigurat. Deschide o uşă, deschide două, deschide trei.

Înăuntru, trei actriţe aproape dezbrăcate. Femeile ţipă.

— Ce, zice dispreţuitor bărbatul, n-aţi mai văzut un bărbat îmbrăcat ?

APROPIERE : Mă simt mai aproape de Beethoven, zise compozitorul. Şi muri.

MÎNDRIE : — Bunicul meu era longeviv !

— Cînd a murit ?

— Păi, cînd a murit, avea doi metri !

RECLAMANTUL : — Onorată instanţă, dacă am văzut că mă bate şi la cărţi şi la şah şi la table, ce era să fac ? L-am bătut şi eu. La maşină !

COMERCIALĂ : Ce e caş ca valul trece !

DIN CARNETUL UNUI FOST CRONICAR PARLAMENTAR: Nu ştie stînga ce face dreapta.

FILMUL PUBLICITAR : „Ce-am luat să-mi potolesc colita ? Conservele LA DOLCE VITA !"

MELVILLE : Începutul cu începutul se face permanţetul.

DIN ISTORIA GREŞELILOR DE TIPAR :

1. „...fertila viziune asupra lumii adusă de ispititoarele concepte pe care ni le propune teoria prohabilităţii..."

I. Şabac, Matematici speciale, vol. 2, 1970.

2. „...comportament conex ovarismului care a făcut o carieră atît de strălucită după studiul pasionat al lui Flaubert."

Secolul 20, 10—11—12, 1980.

Dan Goanţă

DIRECTE ŞI ÎNDIRECTE

1. Cînd directorul e poet, adjunctul să se lase de versuri.

2. Gafa este greşeala omului sincer.

3. Referinţa mîţei n-are ce căuta în dosarul lui Grivei.

4. De la vorbăreţi învăţi să taci.

5. Dacă ţi-ai încheiat greşit haina afli de la altul.

6. Nu regreta necazurile care te-au făcut mai înţelept.

7. Cîntă-mă la director dar pe textul meu.

8. Mă laudă în ansamblu şi mă cîntă solo.

9. Are o poftă de mîncare că mă sperie.

10. Albina nu trage la floarea artificială.

11. Nu există femei schimbătoare, există femei schimbate.

12. Mai uşor ştie parterul ce-i la etaj decît invers.

13. Din trei cheflii, cel treaz plăteşte.

Aristotel Pîrvulescu

Testamente ciudate

Gama curiozităţilor îmbracă o mulţime de aspecte, manifestîndu-se uneori şi în alcătuirea testamentelor... Dintr-un asemenea „album" bogat apărut în 1978 la Chicago şi intitulat „Acolo unde se găseşte şi un testament" am desprins cîteva exemple. Un industriaş din Philadelfia a menţionat în testamentul său că „îi lasă fiului plăcerea de... a-şi cîştiga singur existenţa", deoarece acesta, timp de 25 de ani, a crezut că „plăcerea" este numai a tatălui său. Poetul german Heinrich Heine (1797—1856) îi lăsa soţiei sale întreaga avere cu condiţia ca să se mărite imediat, deoarece, a scris el, „în felul acesta se va găsi măcar un singur om care să regrete moartea mea". Un om de afaceri argentinian, Juan Potomachi toată viaţa şi-a dorit să ajungă măcar o singură dată pe scenă, ca actor, lucru care nu s-a întîmplat. Din această cauză a lăsat prin testament 50 000 de dolari pentru sprijinirea tinerilor actori cu condiţia ca, atunci cînd vor juca în spectacolele „Hamlet", aceştia să folosească craniul său, pentru ca astfel să ajungă şi el pe scenă...

Fl. Popescu

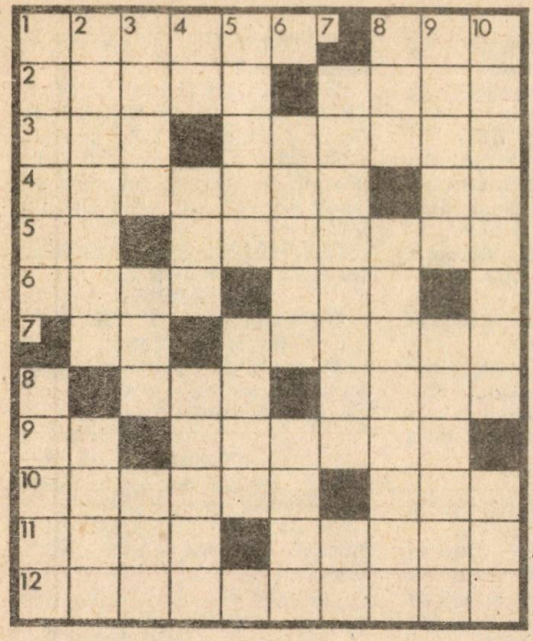

Ai carte...

ORIZONTAL : 1) Cel dintîi la carte ● A spune ca din carte **2)** Fond de carte ● Carte de specialitate. **3)** Au fost niște capacități ● „Suflete tari" (sing.). **4)** Verb nelipsit de la premiere ! ● Introducere în sociologie ! **5)** Bene ! ● Face totul ca la carte (fig.). **6)** Certat cu „biblia" ● File din cartea vieții. **7)** Și la latină și la franceză ● Scrie pe marginea cărților. **8)** „Carte" de astronomie ● A scoate din pagină. **9)** Uvertură la uvertură ! ● În cartea de bucate. **10)** O carte... tare (pl.) ● Rîul dintr-o carte de Geo Bogza. **11)** Valoarea unanim recunoscută a unei... cărți ● A face cărțile **12)** Citește cărțile... de formă !

VERTICAL : 1) Anticariat ! ● Tratate de drept penal ! **2)** Ca ultima ediție (pl.) ● Un poem la... singular **3)** Nelipsit în cărțile de chimie ● O seamă de cuvinte ● Cuprins de trac. **4)** Primele litere ! ● O Carte bună ● Reparații ca la carte. **5)** A evita răspunsul direct ● Sucit din fire. **6)** Mașină de scris ● A turti **7)** Cu el ai parte de ce ...ai ! ● Bice ! **8)** Carte (poștală) antică ● Oameni cu carte. **9)** A fura din cărți ● Patria primelor romane. **10)** Dată-n cărți ● Tratat de cosmetică.

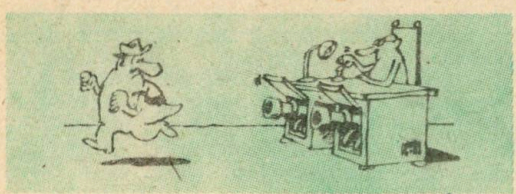

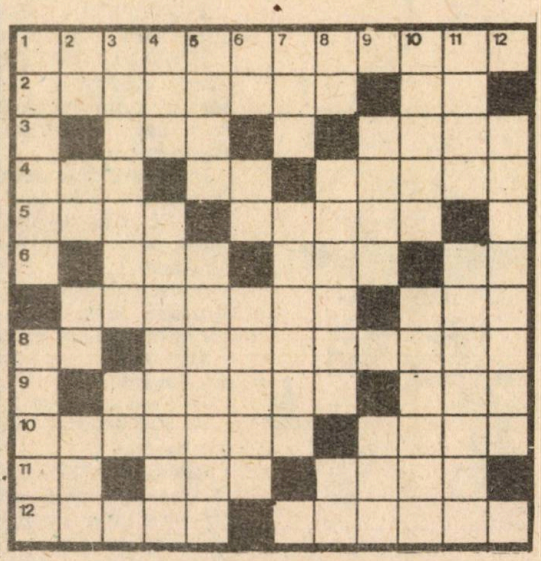

BUN DE TIPAR

ORIZONTAL : 1) Stea de primă mărime în galaxia Gutenberg... pe firmament bucureștean (2 cuv.). **2)** Cartea începuturilor ● Careu ! **3)** Se face înțeles... fără cuvinte ● Momentul apariției, din caseta tehnică **4)** Punctul culminant al acțiunii ● Nota traducătorului ● Roman. **5)** Joacă pe-un picior de plai ● Suflet (fig.). 6) Final de drame ! ● Nelipsită de la legătorie ● Căni ! **7)** O expunere ca la carte ● Unealtă scriitoricească. **8)** Tipar ● Tipografie de modă veche. **9)** Spuse ca din carte ● Volum apreciat de bibliofili. **10)** Clipe petrecute în compania cărților ● Toți (pop.). **11)** O carte prețioasă ● Cursuri ● Deșeuri rămase de la curățat. **12)** Aflate din ziare ● Revistă dedicată „dînselor".

VERTICAL : 1) Bun pentru confecționarea coperților ● Carte cu hărți. **2)** La început de alfabet ● Literele, într-un limbaj metaforic ● Primele dintre primele ! ● Răsărit... din poveste ! **3)** O anumită oră de curs ● Bice ! **4)** Pe-aproape ● Creează vîrtejuri. **5)** Auxiliar „pro memoria" printre file de carte ● Casa cărților (pl.). 6) Crud, fără suflet ! ● Tei ! ● A ieși de sub tipar. **7)** Indică o reeditare ● Povestită. **8)** Nota redacției ● Bune de tipar ● Ceai ! **9)** Personaj dintr-o galerie de eroi ai cărților ● Cartea mare. **10)** Final de carte ... cu îndreptarea erorilor ● Numărul de exemplare în care apare un ziar, o revistă, etc (pl.). **11)** Greu de-ajuns (pl.) ● Adnotări... pe calete sau pe marginea cărților. **12)** Vînd cărțile gata citite !

ÎN DEFINITIV

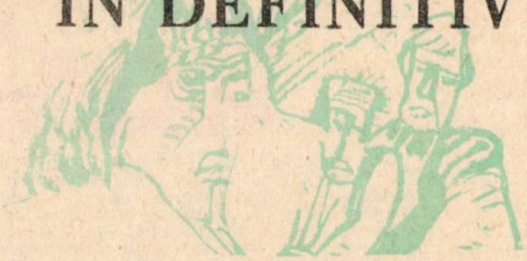

ORIZONTAL: 1) Cînd era bunicul puşti... ● Pe lîngă drum, pe lîngă gard! 2) Auto... mobile! ● Iluzie a înălţimilor. 3) Un atu răsturnat! ● Marele drum al inimii. 4) Na, poftim! ● Plecat... în jos! 5) Nici una, nici două! ● Luat la ochi' de femei. 6) Calificare a sudorilor din construcţii. ● Istoria antică. 7) Cu destule motive (pl.) ● Palindrom într-o clipită! 8) Arhivă la purtător ● Oameni la drum (sing.). 9) Casa copilului ● Îţi dă peste nas. 10) E prea de tot ● A se manifesta cu răceală. 11) Nu duc lipsă ● Toate drumurile care duc la...

VERTICAL: 1) Plecate în recunoaştere ● Nu-i prea bine făcută. 2) Boala somnului ● Monument al naturii. 3) Mai mult decît spirituală. 4) Numărul de la poartă ● Trecute prin triaj! ● Dă din cap. 5) O viaţă de om ● Dată cu piciorul. 6) Dau sfoară-n ţară ● Se descurcă uşor. 7) Plin vîrf! ● Un fel de a lua. 8) Bis la un concert în junglă ● Şi la deal, şi la vale. 9) Un timp de aşteptare ● Nu, din contra!... 10) ...şi iar nu! ● Specialist în picaje ● Ca ăsta mai rar. 11) Dus greu ● Mai bine ca niciodată (fem.).

M. Toma

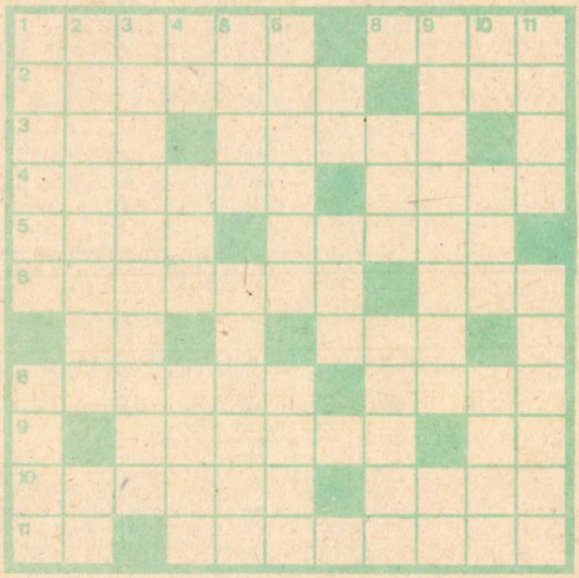

EPIGRAME

UNUI SCRIITOR ÎNCREZUT

Perora cu voluptate:
„Scrisul meu va fi etern!"
Critica i-a dat dreptate
Spunînd: „Scrisul lui e tern".

VARIAŢIUNI FĂRĂ SPERANŢĂ

de Adrian Beldeanu

Ca avocat, s-ar prea putea s-aduni
Perle de pledoarii pentru instanţă,
Dar — ca poet — ai variaţiuni
Şi recunoşti cinstit: fără speranţă.

ROMANUL CARE UCIDE

de Nicolae Măgeanu

Uneori, titlul n-arată
Conţinutul tot. Dar iată
Că, din cînd în cînd, se poate.
L-am citit. Are dreptate.

OUL, BOTEAZĂ-MĂ CU PĂMÎNT, RĂZBOI ŞI DRAGOSTE

de Gheorghe Suciu

Pentru că Oul *n-a dat rod,*
S-a Botezat *cu-n fel de* Glod
Şi-n Dragostea *lui pentru noi,*
Că nu-l citim, a zis Război.

Gelu Stoicescu

S.F.

Întrebat fiind de un reporter, care este personalitatea pe care a admirat-o sau o admiră cel mai mult, Arthur Clarke a răspuns prompt — Sibelius, apoi a adăugat : deoarece el a produs un corp muzical magnific pentru ca apoi, atunci cînd împlinise șaizeci sau șaptezeci de ani să-și spună — de acum mi-am scris marea operă și tot ce-a mai făcut a fost să se distreze, să bea uneori cîte o sticlă de coniac, într-un cuvînt să nu mai compună nimic. Pentru acest lucru îl admir.

Din 1956 Arthur Clarke trăiește retras în insula Sri Lanka (fostă Ceylon și mai înainte Serendib) devenind astfel o curiozitate naturală a insulei pe care sosesc s-o privească turiști din toată lumea. Nu mai scrie. Opera vieții și-a scris-o de acum. Peste optzeci de romane, culegeri de povestiri și nuvele în mai puțin de douăzeci de ani.

Participă însă cu aceeași nepotolită curiozitate la ultimul spectacol al științei. Laserul, codul genetic, pulsarii, debarcarea pe lună, expedițiile Voyager. Este dealtfel posesorul singurului televizor din insulă și are acces direct la emisiunile transmise prin satelit ca o recompensă a contribuțiilor sale în domeniul comunicațiilor prin sateliți. În rest joacă tenis, explorează apele submarine ale insulei și ale Marii Bariere de Corali, meditează. Uneori își petrece nopțile pe terasa observatorului său, privind fascinat cerul tropical. Și poate atunci în acele nopți solitare, chemarea astrelor devine atît de irezistibilă încît uitîndu-l pe Sibelius, se așază din nou la masa de scris.

Astfel în ultimele două decenii mai scrie șaptesprezece povestiri, o nuvelă, un scenariu de film și trei romane. Povestirile și nuvela — „Întîlnire cu Meduza", premiul Nebula în 1972 — sînt adunate în 1972 în volumul „Vîntul din Soare". Din acest volum sînt selectate și povestirile care urmează.

Tot în această perioadă a scris scenariul filmului „2001. O odisee spațială". Filmul răspîndește faima autorului scenariului acolo unde numai cărțile singure nu izbutiseră.

Și ca o concludentă confirmare a imensei popularități de care se bucură și astăzi cel care retras pe o insulă a oceanului Indian încercînd să urmeze exemplul marelui Sibelius, este imensa sumă de un milion de dolari ce i-a fost oferită drept avans pentru continuarea la „2001. O odisee spațială". Titlul probabil — 2010. Odiseea II —, dar cu siguranță cartea cea mai așteptată a acestui deceniu.

ARTHUR C. CLARKE

Redare

Incredibil cît de mult am uitat și cît de repede. Îmi folosesc corpul de peste patruzeci de ani și am pretenția să-l cunosc ca lumea. Dar cu toate acestea pare a se împrăștia ca un vis.

Mîini, picioare, unde sînteți ? La ce-mi serveați voi oare cînd erați ale mele ? Trimit impulsuri încercînd să comand membrele de care-mi amintesc atît de vag. Dar nimic nu se-ntîmplă. Ca și cum aș striga în eter.

Strigare. Să încerc să strig. Probabil „ei" mă aud ; eu însă nu mă pot auzi. Liniștea m-a învăluit într-atît încît nici nu-mi mai pot imagina sunetele. Îmi stăruie în minte un cuvînt numit „muzică" ; ce-o însemna oare ?

(Atît de multe cuvinte apar din întuneric în fața mea așteptînd să fie recunoscute. Apoi dispar unul cîte unul, dezamăgite)

Bună. Te-ai întors deci. Ce ușor mi te-ai strecurat în minte. Îmi dau seama doar cînd ești aici, dar niciodată nu te simt venind.

Simt că ești prietenos și-ți mulțumesc pentru ce-ai făcut. Dar cine ești de fapt. Îmi dau seama, desigur, că nu poți fi om ; știința umană nu m-ar fi putut salva din explozia unității propulsive. Vezi, am devenit curios. E un semn bun nu ? Acum cînd durerea a trecut în sfîrșit, în sfîrșit — pot să gîndesc din nou.

Da, sînt pregătit. Orice dorești să știi. Este puținul pe care-l pot face și eu.

Mă numesc William Vincent Neuberg. Sînt pilot emerit în Supravegherea Galactica. M-am născut în Port Lowell, Marte, pe 21 august 2095. Soția mea, Janita și cei trei copii sînt pe Ganimede. Sînt deasemenea și scriitor ; am scris mult despre călătoriile mele. „Dincolo de Rigel“ este deja faimoasă...

Ce s-a întîmplat ? Probabil știi mai multe decît mine. Tocmai trecusem în faza superluminică și intrasem în croazieră cînd a izbucnit alarma. N-am mai avut timp să mișc, să fac ceva. Imi amintesc pereții cabinei care începuseră să lumineze — și căldura, căldura aceea teribilă. Asta e tot. Detonația probabil m-a asvîrlit în spațiu. Dar cum am putut să supraviețuiesc ? Cum a putut cineva să mă salveze la timp ?

Spune-mi, ce mi-a mai rămas din corp ? De ce nu-mi pot simți brațele, picioarele ? Nu-mi ascunde adevărul. Nu-mi este teamă. Dacă mă poți duce acasă, biotehnicienii pot să-mi dea noi membre. Chiar și acum mîna mea dreaptă nu e cea cu care m-am născut.

De ce nu-mi poți răspunde ? E o întrebare foarte simplă !

Ce vrei să înțeleg prin „tu nu știi cum arăt ?“ Trebuie să fi salvat „ceva !“

Capul ?

Atunci, creierul ?

Nici creierul — o, nu... !

Scuză-mă. Nu mi-am revenit multă vreme ?

Lasă-mă să-mi arunc o privire (Hm, nostim nu ?) Sînt pilot de Supraveghere Clasa Intîi Vincent William Freeburg. M-am născut în Port Lyot, Marte, pe 21 august 1895, am un... nu, doi copii...

Te rog mai lasă-mă o dată, treptat. Instructorii mei m-au pregătit pentru orice realitate imaginabilă. Sînt în stare să înfrunt orice mi-ai spune. Dar treptat.

Putea fi și mai rău. Nu sînt mort cu adevărat. Știu cine sînt. Chiar gîndesc că știu cine sînt.

Sînt o — o „înregistrare“ într-un fantastic dispozitiv de înregistrare. Probabil mi-ați captat psihicul, sau sufletul, pe cînd nava se transforma în plasmă. Chiar și așa nu pot să-mi imaginez cum a fost posibil acest lucru. Deși nici omul primitiv n-ar putea înțelege cum înregistrăm noi o simfonie.

Toate amintirile mele sînt prinse pe o bandă sau pe un cristal așa cum odată erau prinse în celulele creierului meu acum vaporizat. Și nu numai amintirile: CHIAR EU — VINCE WILLBURG, PILOT CLASA A DOUA.

Ce se va-ntîmpla în continuare ?

Te rog, spune-mi încă o dată, nu te-nțeleg

O, minunat ! Poți face chiar și „acest“ lucru ?

Există un cuvînt pentru el, un nume...

„Încarnare multiformă“. Nu, nu înțeleg.

Încarnare, încarnare !!

REÎNCARNARE !!

Da, da acum înțeleg. Trebuie să-ți furnizez planul de bază, proiectul. Supraveghează-mi atunci cu atenție gîndurile.

Am să încep de la partea superioară.

Capul mai întîi. Este oval — așa. Partea superioară este acoperită cu păr. Al meu era blo — ăăă — albastru.

Ochii, ochii sînt foarte importanți. I-ai văzut și la alte animale ? Bun, atunci lucrurile se simplifică. Poți să-mi arăți cîțiva ? Da, da aceia ar merge.

Acum gura. Ciudat — trebuie că am privit-o de mii de ori pe cînd mă bărbieream, dar oricum...

Nu așa rotundă — mai îngustă.

O, nu, nu așa. Gura e dispusă pe față, orizontal...

În continuare... există ceva între ochi și gură.

Ce stupid pot fi. Nici măcar cadet n-ar fi trebuit să ajung dacă nu-mi amintesc atîta lucru...

A, desigur — NASUL ! Puțin mai lung.

Mai e totuși ceva, ceva ce am uitat. Capul ăsta pare cam din topor, nefinisat. Nu-mi seamănă mie, Billy Vinceburg, cel mai isteț băiat din cartier.

Dar ăsta nu e numele meu — eu nu sînt copil. Sînt pilot emerit cu douăzeci de ani în Serviciul Spațial și acum încerc să-mi reconstruiesc corpul. De

ce nu mă mai pot concentra ? Ajută-mă te rog !

Monstruozitatea asta? Așa ți-am spus eu că arăt ? Șterge totul. Incercăm din nou.

Mai întîi capul. Este perfect sferic și are o ieșitură...

Prea greu. Să încercăm altceva. Aha, acum știu...

Femurul este legat de tibie. Tibia este legată de femur. Femurul este legat de tibie. Tibia...

Totul pălea. Prea tîrziu, prea tîrziu. Ceva nu e în regulă cu redarea. Mulțumesc pentru încercare. Mă numesc, mă numesc...

Mamă — unde ești

Mama — mama

Maaaaaaaa.....

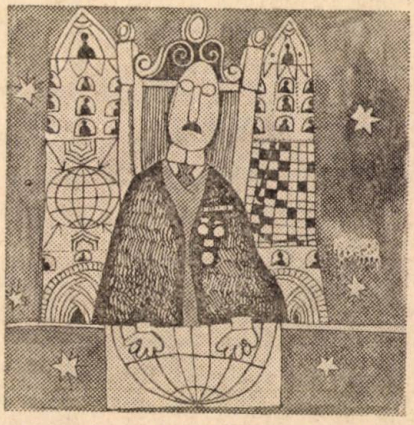

Iubiți acest univers

Domnule Președinte, domnule Administrator Național, domnilor Delegați Planetari. Este pentru mine o mare onoare, dar în aceeași măsură și o mare responsabilitate, să mă adresez dumneavoastră în acest moment de criză. Sînt conștient și înțeleg perfect de bine faptul că mulți dintre dumneavoastră sînt șocați și în același timp descurajați de anumite zvonuri ce v-au ajuns cu siguranță la urechi. Intr-o vreme cînd exis-

ființa omenirii — și poate chiar a Pământului — sînt în joc, vă implor să dați uitării anumite prejudecăți, inerente de altfel.

Cu cîtăva vreme în urmă am dat de o maximă veche de aproape un secol și care îndemna să „imaginăm inimaginabilul". Este exact ce avem de făcut acum. Trebuie să înfruntăm faptele, să nu ne lăsăm învinși. Emoțiile nu trebuiesc lăsate să ne domine rațiunea, ci procedînd exact invers, să lăsăm rațiunea să ne domine sentimentele.

Situația este disperată, dar nu fără speranțe, datorită uluitoarelor descoperiri făcute de colegii mei de pe Stația Antigeea. Rapoartele primite sînt categorice ; putem stabili contactul cu supercivilizațiile Miezului Galactic. Sau cel puțin le putem face cunoscută existența noastră. Iar dacă reușim acest lucru atunci este posibil să apelăm la ei pentru ajutor.

Prin propriile noastre eforturi nu putem face nimic, absolut nimic, în scurta perioadă de timp pe care o mai avem la dispoziție. Nici zece ani n-au trecut decînd perioada planetelor trans-Plutoniene ne-a revelat prezența acelei Pitice Negre. Iar acum, numai nouăzeci de ani ne mai despart de clipa în care atingînd periheliul traectoriei sale și răsucindu-se în jurul soarelui, Pitica Neagră se va îndrepta din nou spre abisurile spațiale, lăsînd în urmă sa un sistem Solar răvășit. Toate resursele noastre, întreg mult trîmbițatul nostru control asupra forțelor naturii nu-i poate altera orbita nici cu o fracțiune de centimetru.

Încă de pe vremea cînd primul așa-zis „leagăn al stelelor" era descoperit, pe la sfîrșitul secolului douăzeci, știam că trebuie să existe civilizații cu acces la surse de energie incomparabil mai mari decît ale noastre. Unii dintre dumneavoastră își amintesc cu siguranță stupefacția astronomilor — și mai tîrziu a întregii omeniri — cînd prima dovadă de inginerie cosmică a fost detectată în Norii lui Magelan. Existau acolo structuri stelare ce nu se supuneau legilor naturii ; chiar și acum nu le-nțelegem rostul, dar ne dăm totuși seama de uluitoarele lor implicații. Împărțim așadar universul cu ființe ce pot jongla cu însăși stelele. Dacă se hotărăsc să ne ajute, va fi un joc de copii pentru ei să devieze un corp de mărimea acestei stele de numai cîteva mii de ori masa pămîntului.... Am numit-o joacă de copii ? cu siguranță am exprimat puru adevăr.

Sînt sigur că vă reamintiți de asemenea cu toții marea dezbatere care a urmat descoperirii supercivilizațiilor. Trebuia ca noi să încercăm să intrăm în legătură cu ele, ori din contră cel mai bine ar fi fost să rămînem discreți ? Există desigur posibilitatea ca ele să cunoască deja totul despre noi, sau să fie deranjate de înfumurarea noastră, sau să reacționeze într-un număr nelimitat de alte modalități. Deși beneficiile unor asemenea contacte puteau fi enorme, riscurile erau de asemenea teribile. Acum însă, nimic nu mai avem de pierdut, ci totul de cîștigat...

Un lucru totuși confera întregii probleme doar un interes filozofic pe termen lung. Deși am fi putut construi — desigur cu cheltuieli uriașe — emițătoarele radio capabile să transmită semnale către aceste creaturi, cea mai apropiată supercivilizație se găsește la nu mai puțin de șapte mii de ani lumină. Chiar dacă s-ar fi grăbit să ne răspundă, trebuia să așteptăm paisprezece mii de ani pentru un răspuns. În aceste circumstanțe, superiorii noștri nu ne-ar putea nici ajuta, nici amenința.

Acum însă, toate acestea s-au schimbat. Putem trimite semnale către stele cu viteze ce încă nu pot fi măsurate, probabil apropiate de infinit. Totodată știm că și ei utilizează asemenea tehnici — de vreme ce le-am detectat impulsurile, chiar dacă încă nu putem să le interpretăm.

Aceste impulsuri nu sînt desigur de natură electromagnetică. Nu știm ce natură au ; nu avem nici măcar un nume pentru ele. Sau mai degrabă avem prea multe nume...

DA domnilor, există totuși ceva adevărat în vechile povești despre telepatie, ESP, sau cum vreți să le spuneți. Dar nu e de mirare că studiul unor asemenea fenomene n-a putut progresa aici pe Pămînt, unde zgomotul de fond al milioanelor de minți înghite orice semnal. Chiar și nesemnificativele progrese făcute înaintea de Epoca Spațială par niște miracole — ca și cum ai descoperi legile muzicii într-o hală de cazangerie. Deabia după ce am scăpat de tumultul mental al planetei noastre a apărut și speranța stabilirii unei științe reale a parapsihologiei.

Și chiar și atunci a trebuit să ne mutăm pe acea parte a orbitei terestre, opusă pămîntului, unde zgomotele de fond să fie diminuate de cele o sută optzeci de milioane de mile, dar și de imensa masă a soarelui. Numai aici, pe planetoidul nostru artificial Antigeos, am putut detecta și măsura slabele radiații mentale, descoperind legile lor de propagare.

În multe privințe aceste legi rămîn încă obscure. Am stabilit totuși elementele lor de bază. Așa cum demult au bănuit acei puțini care credeau în aceste fenomene, ele sînt declanșate de stările emoționale — iar nu prin puterea voinței sau printr-o gîndire deliberată. Nu e surprinzător deci că atît de multe relatări de evenimente paranormale din trecut erau asociate cu momente de moarte sau dezastre. Teama este un puternic generator și în unele ocazii reușește chiar să se manifeste deasupra zgomotului de fond.

Odată stabilite aceste lucruri, am început să progresăm. Am indus artificial stări emoționale, mai întîi la indivizi singulari, apoi adunați în grupuri. Am fost în măsură să stabilim cît se diminuează semnalele odată cu creșterea distanței. Acum sîntem în posesia unei teorii cantitative demne de încredere, verificată la distanța apreciabilă la care se găsește planeta Saturn. Sîntem convinși că ne putem extinde calculele pînă la stele. Iar dacă acest lucru este corect, înseamnă că putem produce un „strigăt" ce va putea fi auzit instantaneu în întreaga galaxie. Cu siguranță se va găsi cineva să ne răspundă !

Rămîne însă problema obținerii unui semnal de intensitate cerută. Spuneam că teama este un generator puternic — dar nu suficient. Chiar dacă am putea provoca simultan întregii omeniri o clipă de teroare, impulsul n-ar putea fi detectat pe o rază mai mare de două mii de ani lumină. Avem nevoie însă de o rază de cel puțin patru ori mai mare. Iar acest lucru îl putem obține utilizînd singura emoție mai puternică decît teama.

Avem nevoie deci, de cooperarea a nu mai puțin decît un milion de indivizi, într-un interval de timp ce trebuie sincronizat la secundă. Colegii mei au rezolvat toate aspectele tehnice ale problemei, dealtfel nu prea complicate, simple dispozitive de electrostimulare de care este nevoie au fost utilizate în cercetarea medicală încă de la începutul secolului douăzeci, iar impulsul sincronizator poate fi transmis prin rețeaua planetară de comunicații. Producția de serie poate asigura necesarul de asemenea dispozitive, într-o singură lună, iar instructajul necesar utilizării lor nu durează mai mult de cîteva minute. Pregătirea psihologică pentru — să-i zicem Ziua O — va lua însă puțin mai multă vreme....

Iar aceasta domnilor, este problema dumneavoastră ; noi oamenii de știință acordîndu-vă desigur tot ajutorul posibil. Ne dăm seama că vor fi proteste, strigăte de indignare, refuzuri de a coopera. Privind însă lucrurile rațional, este propunerea atît de jignitoare ? Din contră, mulți dintre noi o consideră cît se poate de firească — chiar poetică într-un fel.

Omenirea își înfruntă acum destinul. În asemenea moment de criză, nu este oare logic să apelăm din nou la instinctele care ne-au asigurat întotdeauna supraviețuirea ? Un poet dintr-o epocă mai veche dar la fel de frămîntată, spunea mai bine decît aș spera eu s-o fac în încheiere :

Să ne iubim sau să murim,
va trebui.

Cruciada

Era o lume care nu cunoscuse un soare. De peste un miliard de ani oscila între două galaxii, plătind astfel prețul conflictului gravitațional dintre ele. În străfundurile viitorului însă, balanța urma să se încline într-un sens sau altul și ea ar fi-nceput să cadă de-a lungul a secole de lumină, către căldura atît de străină experienței sale.

Acum era frig dincolo de orice imaginație, noaptea intergalactică smulgîndu-i ultima fărîmă de căldură pe care ar fi avut-o vreodată. Existau totuși oceane — oceane din singurul element ce poate exista în stare lichidă la numai o fracțiune de grad deasupra lui zero absolut. Iar în puțin adîncile oceane de heliu care scăldau această lume stranie, curenții electrici, odată porniți, puteau circula la nesfîrșit, fără să-și piardă puterea. Aici supraconductibilitatea era ordinea firească a lucrurilor ; procesele de comutație putînd avea loc de miliarde de ori pe secundă, timp de miliarde de ani și cu un consum neglijabil de energie.

Era un paradis al calculatoarelor. Nici-o altă lume nu putea fi mai ostilă vieții și în același timp mai ospitalieră pentru inteligență.

Iar inteligența era prezentă aici, sălășluind în incrustația de cristale și microscopice filamente metalice ce acopereau întreaga planetă. Lumina slabă a celor două galaxii pretendente — dublată puțin timp la cîteva secole odată de explozia vreunei supernove — cădea pe un peisaj încremenit de sculpturale forme geometrice. Nu se mișca nimic, mișcarea nefiind necesară într-o lume unde gîndurile zburau de la o emisferă la alta cu viteza luminii. Acolo unde numai informația era importantă, transferul materiei dintr-un loc în altul ar fi însemnat energie prețioasă irosită în zadar.

Și totuși se putea aranja și așa ceva, atunci cînd acest lucru devenea esențial. În cîteva milioane de ani, inteligența acestei singuratice lumi deveni conștientă de absența unor informații esențiale. Într-un viitor destul de îndepărtat, dar pe care-l putea deja prevedea, una din cele două galaxii urma s-o capteze definitiv. Ce-ar fi întîlnit, odată ajunsă în acele roiuri de sori, depășea puterea ei de calcul.

Își puse așadar voința la lucru și miliarde de rețele cristaline își schimbară formele. Atomi de metal zburau la suprafața planetei. În adîncurile oceanului de heliu două subcreiere prinseră a se naște și a crește....

Odată luată hotărîrea, mintea planetei lucra cu rapiditate ; în cîteva mii de ani țelul era atins. Fără nici-un zgomot, fără nici-o cută pe suprafața oceanelor încremenite, entitățile nou create se ridicară din leagănele lor și se-ndreptară spre depărtatele stele.

Plecară în direcții opuse și vreme de un milion de ani inteligența maternă nu auzi nimic de progeniturile sale. Nici nu se aștepta ; pînă nu-și atingeau țelurile, nu aveau nimic de raportat.

Apoi, aproape simultan, sosi vestea că ambele misiuni eșuaseră. Apropiindu-se de marile locuri galactice și simțind masiva căldură a trilioanelor de sori, cei doi exploratori muriseră. Circuitele lor vitale, supraîncălzite, își pierduseră supraconductibilitatea, esențială pentru funcționare și două carapace metalice căzeau acum spre stelele care creșteau din ce în ce mai mult.

Dar înainte ca dezastrul să fie total, își transmiseră raportul iar lumea mamă fără surprindere sau dezamăgire se pregăti pentru a doua încercare.

Iar după un milion de ani, a treia... și a patra... și a cincea...

O asemenea răbdare neobișnuită dădu roade. Iar roadele sosiră în cele din urmă sub forma a două trenuri de unde modulate, venind secol după secol din două colțuri opuse ale cerului. Undele au fost înmagazinate în memorii identice cu cele ale exploratorilor pierduți — astfel încît practic era ca și cum exploratorii s-ar fi întors ei înșiși cu informațiile. Că masa lor metalică pierise printre stele, nu avea nici cea mai mică importanță, problemele identității personale nu erau dintre acelea care să frămînte gîndurile minții planetare sau a progeniturile ei.

Prima sosi vestea surprinzătoare că una din galaxii este pustie. Desi exploratorul ascultase pe toate frecvențele posizile și toate radiațiile imaginabile, nu reușise să detecteze nimic în afara zgomotului de fond al stelelor. A cercetat mii de lumi fără să observe vreo urmă de inteligență. Desigur, testele nu erau concludente, de vreme ce exploratorul nu se

putuse apropia de nici-o stea prea mult pentru a-i putea studia în detaliu planetele. Încercase acest lucru dar cedase izolația, temperatura crescuse rapid pînă la punctul de lichefiere a azotului, murind în cele din urmă de căldură.

Mintea maternă încerca să rezolve enigma galaxiei pustii, cînd sosi mesajul celui de-al doilea explorator. Toate celelalte probleme au fost lăsate la o parte pentru că acest univers era întesat de inteligențe ale căror gînduri săreau de la o stea la alta în miliarde de coduri electronice. Numai cîteva secole i-au trebuit exploratorului să le interpreteze pe toate.

Înțelesese suficient de repede că are de-a face cu forme deosebit de ciudate de inteligențe. Unele dintre ele existau în lumi inimaginabil de calde unde chiar și apa se afla în stare lichidă. Dar nici într-un mileniu n-a reușit să afle ce fel de inteligențe urma să înfrunte.

Abia supraviețuise șocului. Adunîndu-și ultimele puteri își asvîrli mesajul final în abisuri; apoi veni și rîndul lui să fie consumat de căldura care creștea necontenit.

Iar acum, după încă o jumătate de milion de ani, era interogată mintea geamănă de acasă, avînd aceeași memorie și experiență.

„Ai detectat inteligență?"

„Da. Șase sute treizeci și șapte cazuri sigure; treizeci și două doar probabile. Iată datele".

[Aproximativ trei cvadrilioane biți de informație. Interval de cîțiva ani pentru analiza acestora în mai multe mii de feluri deosebite. Surpriză și confuzie.]

„Datele trebuie să fie incorecte. Toate aceste surse de inteligență sînt corelate cu temperaturi ridicate".

„Adevărat. Dar faptele sînt dincolo de orice dispută; trebuiesc acceptate ca atare."

[Cinci sute de ani de gîndire și experimentare. La sfîrșitul acestei perioade de timp demonstrație concludentă că simple și incete mașini de calcul pot funcționa la temperaturi atît de ridicate încît apa să existe în stare lichidă. Întinse suprafețe din planetă serios avariate în cursul demonstrației.]

„Faptele sînt într-adevăr așa cum le-ai raportat. De ce nu ai încercat un contact?"

Nici-un răspuns. Întrebare repetată.

„Deoarece pare a exista o a doua anomalie, de data aceasta mult mai serioasă". „Furnizează datele".

[Mai multe cvintilioane biți de informație aferente la peste șase sute de culturi, cuprinzînd: voci, imagini, transmisii neurale, semnale de navigație și control, telemetrie, testări, bruiaje, interferențe electrice, echipament medical, etc., etc.

Urmară cinci secole de analiză, apoi o consternare și mai mare.

După o lungă pauză, informații selecționate și reexaminate. Mii de imagini vizuale grupate și regrupate în toate felurile posibile. Mare atenție acordată programelor educaționale TV ale mai multor civilizații planetare, în special acele programe cuprinzînd biologia elementară, chimia și cibernetica. În final:]

Datele sînt coerente, dar trebuie să fie incorecte. Dacă nu, sîntem forțați la următoarele concluzii absurde: 1. Deși există inteligențe de tipul nostru, se pare că ele se găsesc în minoritate. 2. Majoritatea entităților inteligente sînt obiecte parțial lichide de foarte scurtă durată. Nu sînt nici măcar rigide și sînt construite de o manieră foarte ineficientă din atomi de carbon, oxigen, fosfor și alți atomi. 3. Deoarece lucrează la temperaturi incredibil de ridicate, sistemul lor de prelucrare a datelor este extrem de încet. 4. Metodele lor de multiplicare sînt atît de complicate, improbabile și variate, încît nu am fost în stare să obținem o imagine clară a lor, fie și numai pentru un singur caz.

„Dar cel mai rău: 5. Pretind că tipul nostru de inteligență, evident mult superior, a fost creat de ele".

[Reexaminare atentă a tuturor datelor. Procese independente prin izolarea în subsecțiuni a minții globale. Verificare încrucișată a rezultatelor. După o mie de ani.]

„Cea mai probabilă concluzie: Deși majoritatea datelor transmise sînt cu siguranță valide, existența unei inteligențe superioare nonmecanice este o fantezie. (Definiție: Aparentă aranjare coerentă a faptelor fără corespondență în universul real). Această fantezie sau artifact mental este o construcție creată de exploratorii noștri în timpul misiunii lor. De ce? Avarie Termică? Destabilizare parțială a inteligenței cauzată de o lungă perioadă de izolare și absența impulsurilor de control?

De ce în această formă aparte? O aplecare mai îndelungată asupra problemei originii? Toate acestea puteau conduce la asemenea rătăciri; sistemele model au produs rezultate aproape identice în testele de simulare. Falsa logică implicată este: Noi existăm; atunci cineva — să-l numim X — ne-a creat. Odată această presupunere făcută, proprietățile ipoteticului X pot fi fantazate într-un număr nelimitat de feluri.

Dar întregul proces este evident aberant; pentru că potrivit aceleiași logici, cineva trebuia să-l fi creat pe X — și tot așa. Sîntem imediat implicați într-o progresie infinită, fără înțeles în universul real.

A doua concluzie, cea mai puțin probabilă: Inteligențe superioare nonmecanice există cu adevărat. Ele suferă de iluzia că ar fi creat entități de tipul nostru. În anumite cazuri acești a chiar și-ar fi impus controlul asupra lor.

Deși această ipoteză este cea mai puțin probabilă, ea trebuie investigată în continuare. Dacă se dovedește adevărată, trebuiesc luate măsuri de remediere. Aceste măsuri sînt următoarele:....."

Acest monolog din final se întîmpla cu milioane de ani în urmă. El explică de ce în ultima jumătate de secol, aproape un sfert din cele mai strălucitoare nove s-au produs într-o regiune foarte restrînsă a cerului: constelația Acvila. Cruciada urmează să atingă vecinătatea Pămîntului în jurul anului 2050.

În românește de Mihai Bădescu

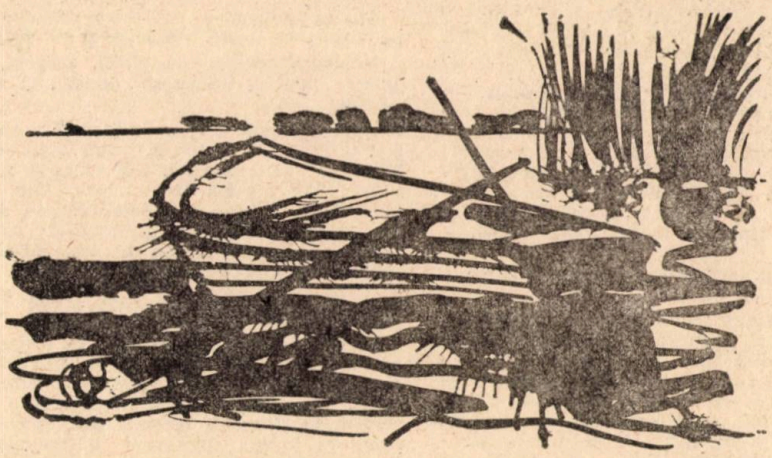

TREI (CRIME) ÎNTR-O BARCĂ

Termeni mai noi sau mai vechi ca roman polițist, thriller, policier, enigmă, literatură de aventuri, roman negru, suspense, etc. tind să cuprindă un anume gen de literatură dacă nu a priori și ipocrit desconsiderată măcar subtil persiflată și privită cu o lejeră suspiciune de neseriozitate. Nu ne propunem aici reconsiderarea unui gen care, prin virtuțile sale, prin numărul mare de aderenți și mai ales prin capodoperele sale de mult nu mai are nevoie de vreo pledoarie.

Ne vom mulțumi numai să amintim că în literatura clasică, unanim acceptată ca valoroasă, se întîlnesc la tot pasul așa zise elemente de literatură polițistă, care, desigur, în contextul general al lucrării scapă de această etichetare nemăgulitoare. În cadrul strict al titlului, care se amuză să parafrezeze o nevinovată și suculentă scriere umoristică, am încercat o mică exemplificare.

SITUAȚIA NO. 1.

Femeia căsătorită împreună cu amantul și soțul întreprind o plimbare de plăcere în afara Parisului. Aici amantului i se oferă ocazia de a suprima un soț plîngăcios, nesuferit, egoist, care stă în calea înfăptuirii planurilor sale.

„Atunci porniră să coboare cîteșitrei. Trecînd prin fața tejghelei reținură o altă masă și comandară o listă de bucate, spunînd că se vor înapoia pînă într-un ceas. Se întîmplase că birtașul închiria și bărci ; îl rugară să dezlege una. Laurent își alese o barcă îngustă, a cărei ușurință înspăimîntă pe Camil.

— Drace ! zise el. Va trebui să nu ne mișcăm deloc într-însa, altfel facem o baie bună.

Adevărul era că se temea cumplit de apă. La Vernon natura sa bolnăvicioasă nu-i îngăduise cît fusese mic să se bălăcească în Sena. În timp ce camarazii săi de școală alergau și se aruncau în mijlocul riului, el ședea acasă culcat între pături călduroase. Laurent ajunsese un înotător îndrăzneț, un vislaș neobosit. Camil păstrase groaza pe care copiii și femeile o au pentru apele adînci. El pipăi cu piciorul capătul bărcii, ca să se încredințeze dacă este destul de tare.

— Haide ! Intră odată ! îi strigă Laurent... Tremuri veșnic.

Camil încălecă marginea bărcii și împleticindu-se, merse să se așeze la spate. Cînd simți scîndurile sub picioare, îi fu mai la îndemînă și chiar glumi pentru a face dovadă de bărbăție.

Therese rămase pe țărm, gravă și nemișcată, aproape de amantul său care ținea cîrma. El se apleacă spre dînsa și-i șopti repede :

— Bagă de seamă, am să-l arunc în apă... ascultă-mă bine... Răspund de toate.

Tînăra femeie îngălbeni înspăimîntător și rămase ca țintuită de pămînt. Se înțepenise acolo cu ochii holbați.

— Dar intră odată în barcă, murmură iarăși Laurent.

Ea tot nu se mișca. Își încordă voința cu toate puterile, temîndu-se ca nu cumva să izbucnească în plîns și să cadă grămadă jos.

— Ha Ha ! strigă Camil, la uită-te la dînsa, Laurent ! Îi e frică !... Haide, intri sau nu intri !

El şedea pe banca din fund, cu coatele rezemate de marginea bărcii şi se legăna cu ifos mare. Therese îi aruncă o privire stranie ! Batjocura acestui nenorocit fu pentru dînsa ca o lovitură de bici, care o şfichiui şi o împinse înainte. Repede sări în barcă în partea din faţă. Laurent apucă vîslele. Barca părăsi ţărmul îndreptîndu-se liniştit către insule.

Seara se lăsa încet. Umbre mari cădeau din arbori şi apa se făcuse neagră pînă lîngă ţărmuri. Vîslele croiau în mijlocul rîului dîre largi şi albe ca argintul. Barca ajunsese în mijlocul Senei. Acolo, tot zgomotul de pe chei era îndulcit ; cîntecele, ţipetele răsunînd trist ajungeau pierdute şi melancolice. Mirosul de friptură şi de praf dispăruse, în aer plutea răceala, se făcuse frig.

Laurent nu mai vîsli şi lăsă barca să coboare singură pe firul apei.

În faţă se ridica masivul roşcat al insulelor. Cele două ţărmuri, cafeniu închis pătat cu cenuşiu, păreau două fîşii largi ce mergeau să se împreune cu zarea. Parcă cerul şi apa erau croite din aceeaşi stofă albă. Nimic nu-i mai dureros de liniştit decît amurgul de toamnă. Razele pălesc în aerul înfiorat, arborii îmbătrîniţi îşi scutură frunzele. Cîmpia arsă de razele fierbinţi de vară, simte moartea odată cu venirea primului vînt rece şi atunci, în ceruri se ridică tînguiri de jale. Noaptea cernîndu-se de sus ţese giulgiuri de umbră.

Drumeţii tăceau. Aşezaţi acum în fundul bărcii ce mergea după apă, priveau ultimele licăriri ce se mai furişau în vîrfurile crăcilor înalte. Se tot apropiau de insule a căror grămadă mare, roşiatică, mereu se întuneca ; întreaga privelişte cîmpenească părea că se destramă în amurg ; Sena, cerul, colinele, rămăseseră numai nişte pete cafenii şi cenuşii ce dispăreau şi ele, treptat în ceaţa alburie.

Camil, culcat pe burtă, ţinînd capul ridicat, se juca cu mîinile în apă.

— Drace ! Dar ştii că-i foarte rece, exclamă el. N-ar fi tocmai plăcut lucru să guşti din ciorba asta.

Laurent tăcu. De vreo cîteva clipe cerceta din ochi cu multă grijă cele două maluri, îşi freca mîinile mari pe genunchi şi stringea din dinţi. Therese, ţeapănă, nemişcată, cu capul puţin dat pe spate, aştepta.

Barca era pe punctul să intre pe un braţ mic, întunecos şi strîmt, ce se înfunda între insule. Se auzeau în spatele uneia din ele cîntece pierdute venind de la o echipă de barcagii care, probabil, urcau Sena. Departe, în amonte, rîul era liber.

Atunci Laurent se ridică în picioare şi înşfăcă pe Camil în braţe. Împiegatul se porni pe rîs :

— Astîmpără-te, mă gîdili, zise el, mai lasă gluma... Haide, isprăveşte odată ; ai să mă faci să cad.

Laurent strînse mai tare şi îl zmuci odată. Camil întoarse capul şi văzu figura-i îngrozitoare şi congestionată. La început nu înţelese nimic, dar spaima îl cuprinse. Vroi să strige, însă simţi o mînă tare strîngîndu-l de gît. Cu instinctul unui animal în apărare, se ridică pe genunchi, încleştîndu-se de marginea bărcii şi luptă astfel cîteva clipe.

— Therese, Therese ! mai striga nenorocitul, trăgîndu-şi sufletul.

Tînăra femeie privea scena, ţinîndu-se cu amîndouă mîinile de una din banchetele bărcii, care troznea şi sălta pe apă. Nu putea închide ochii. O contracţie înspăimîntătoare o silea să-i ţină mari, deschişi, pironiţi asupra spectacolului oribil al luptei. Rămăsese încremenită, mută.

— Therese, Therese ! mai scînci victima, cu ultimele forţe.

La această din urmă chemare, Therese izbucni în hohote de plîns. Nervii săi se muiară. Criza de care se temuse o dobori, tremura în fundul bărcii. Rămase acolo jos, îngenunchiată, leşinată, ca moartă.

Laurent zmucea mereu pe Camil şi cu o mînă îl stringea de gît. În sfîrşit, reuşi să-l descleştеze de barcă cu ajutorul celuilalt braţ. Acum îl ţinea în aer ca pe un copil, cu braţele sale puternice; şi cum sta cu capul aplecat, cu gîtul descoperit, victima sa, nebună de turbare şi de groază se suci şi îi înfipse dinţii în gît. Ucigaşul, stăpînindu-şi ţipătul de suferinţă, îl aruncă atunci pe Camil în rîu, dar dinţii acestuia rupseră o bucată întreagă de carne.

Camil căzu urlînd, mai leşi de două ori la suprafaţa apei, scoţînd ţipete din ce în ce mai stinse."

(„Therese Raquin" — Emile Zola)

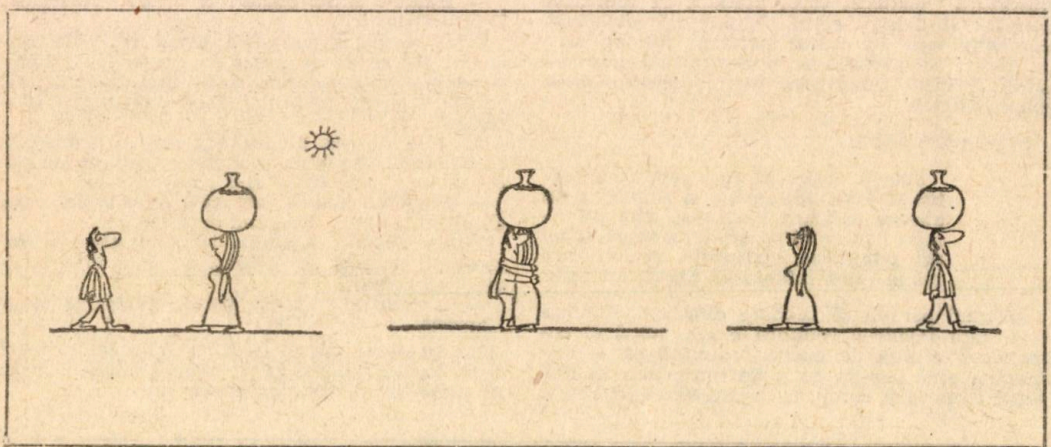

SITUAȚIA NO. 2.

Această tînără simplută și încrezătoare va cădea victima seducătorului sentimental. Însărcinată fiind, nu poate fi părăsită pur și simplu pentru o partidă mai avantajoasă, care-l ispitește pe tînărul chipeș și lipsit de scrupule. Ar putea face scandal, ar putea avea pretenții, s-ar putea sinucide — toate eventualități nedorite. Ea trebuie să dispară în tăcere !

„Iată-i din nou pe apă, la vreo cinci sute de picioare de țărm ; Clyde minuia fără rost aparatul fotografic mic dar greu, pe care-l ținea în mînă, în timp ce barca aluneca singură tot mai mult spre mijlocul lacului. Și în această clipă, în acest loc, aruncă o privire de groază în jurul lui. Pentru că acum — acum aproape fără să vrea, sosise momentul pe care-l ocolea de atîta timp, inevitabil, poruncitor. Pe țărm, nici un glas, nici o umbră omenească, nici un sunet. Nici o cărare, nici o colibă, nici urmă de fum ! Acesta era momentul pe care el, sau o putere oarecare îl pregătise pentru el, momentul menit să-i hotărască soarta ! Momentul acțiunii — al deznodămîntului ! Tot ce trebuia să facă acum era doar să se aplece iute și cu putere într-o parte sau în cealaltă — să se ridice într-un salt spre stînga sau spre dreapta și să răstoarne barca ; sau în cazul cînd n-ar fi reușit s-o legene repede și dacă Roberta s-ar fi zbătut prea mult, s-o lovească în cap cu aparatul pe care-l ținea în mînă sau cu una din vîsle, cea liberă, din dreapta. Totul se putea face — se putea face ! — repede și simplu, dacă ar fi avut inima și sufletul în stare s-o facă — ori dacă n-ar fi avut nici inimă, nici suflet — pentru ca după aceea să se îndepărteze înotînd din răsputeri, spre libertate, spre un succes neîndoios — spre Sondra și fericire — spre o viață nouă, mai frumoasă și mai dulce decît aceea pe care-o cunoscuse pînă acum.

Dar ce mai aștepta ? Ce se petrecea în el ? De ce aștepta ? În această clipă fatală, sub imboldul celui mai cumplit imperativ, în fața nevoii de a acționa cît mai repede, simți o paralizie subită a voinței — a curajului — o lipsă de ură și mînie necesare pentru a-și pune planul în aplicare ; iar Roberta, așezată la capătul din spate al bărcii, privea țintă expresia feței lui — mai întîi tulburată, apoi descompusă brusc și groaznică, nehotărîtă totuși, chiar înspăimîntată, o față care, deodată, în loc de a fi iritată, feroce și demonică, părea năucită și lipsită de noimă, trădînd o luptă șovăitoare între teamă (o repulsie chimică împotriva morții sau a brutalității criminale ce avea să producă moartea) și dorința chinuitoare, dureroasă și totuși înăbușită încă de a acționa — a acționa, a acționa ! — dar cu neputință de urnit în acest moment, o acalmie între impulsul puternic de a acționa și acela de a nu face nimic.

Pe de altă parte, ochii lui, tulburi și cu pupilele dilatate ; fața, corpul și mîinile crispate și încordate ; poziția de încremenire, imobilitatea nestatornică a expresiei din ce în ce mai amenințătoare, dar care de fapt nu trăda o forță brutală, îndrăzneață, capabilă de destrugere, ci mai curînd prezența unei spaime, a unui spasm.

Roberta, observînd imediat aceste manifestări stranii — un fel de paralizie bizară, o șovăire fizică și mintală ce constrastau atît de ciudat și de dureros cu întregul decor — exclamă :

— Clyde, Clyde ! Ce e ? Ce-i cu tine ? Arăți așa de... ciudat, de... de... Nu te-am văzut niciodată așa. Ce e ?

Și dădu să se ridice brusc, sau mai curînd să se aplece înainte, repezindu-se pe fundul neted al bărcii, într-o încercare de a se apropia de el, deoarece îi făcea impresia că e pe punctul de a cădea cu fața în jos, în barcă, sau într-o parte, în apă. Clyde, simțind adevărata măsură a înfrîngerii lui, a lașității, sau a neputinței de a se folosi de un prilej ca acesta, fu cuprins de un acces de ură nu numai împotriva lui însuși, ci și împotriva Robertei — împotriva puterii ei, sau împotriva vieții care îl încătușa în felul acesta, temîndu-se să facă vreo mișcare — nici nu voia să facă ceva — voia numai să spună că nu se va căsători cu ea niciodată, niciodată, — că niciodată nu va pleca de aici împreună cu dînsa ca s-o ia în căsătorie, chiar dacă il va demasca în fața lumii — că e îndrăgostit de Sondra și nu o va iubi decît pe ea... dar nu fu în stare să spună nici măcar atît. Era înfuriat, năucit și congestionat la față. Și atunci, în clipa cînd Roberta se apropie de el, căutînd să-i ia mîna într-a sa și să apuce aparatul fotografic să-l pună în barcă, o împinse cu un gest care, chiar și în clipa aceea, nu trăda decît intenția de a scăpa de ea — de atingerea ei — de stăruințele ei — de simpatia ei consolatoare — de prezența ei — pentru totdeauna, Dumnezeule !

Totuși, strîngînd cu putere, fără să-și dea seama, aparatul în mînă, o împinse cu atîta forță, încît nu numai că o lovi peste buze, nas și bărbie cu muchea aparatului, dar o și trînti pe spate, spre marginea stîngă a bărcii, care se înclină pînă la suprafața apei. Atunci, zguduit la auzul țipătului pe care-l scosese Roberta (atît din pricina clătinării bărcii cît și a zdreliturilor pe care i le făcuse la nas și la buze) se ridică în picioare și se întinse spre ea, în parte ca s-o ajute și s-o prindă, în parte pentru a-și scuza această lovitură neintenționată, dar, în repezeală, răsturnă barca complet, și atît el, cît și Roberta fură azvîrliți dintr-odată în

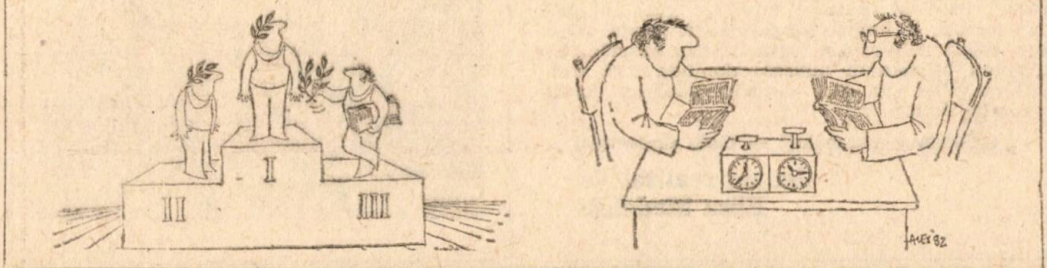

apă. Răsturnîndu-se, marginea din stînga a bărcii o lovi pe Roberta drept în cap în clipa în care ea se cufunda în apă, pentru a ieşi, peste puţin, din nou la suprafaţă, întorcîndu-se, îngrozită şi desfigurată, spre Clyde, care, între timp îşi regăsise echilibrul în valuri. Era ameţită, buimăcită, înnebunită de durere şi spaimă — o viaţă întreagă îi fusese frică de apă şi înec — precum şi de lovitura pe care i-o dăduse el oarecum involuntar şi aproape inconştient.

— Ajutor ! Ajutor !

— Dumnezeule, mă înec, mă înec ! Ajutor ! Dumnezeule ! Clyde ! Clyde !"

(„O tragedie americană" — Theodore Dreiser)

SITUAŢIA NO. 3

O dragoste vinovată care — odată cu găsirea unei comori — poate trăi la lumină. Cei doi protagonişti iau o barcă pentru a pune o distanţă mai mare între ei şi familia înşelată. Dar grănicerii nu cunosc raţiuni romantice : ei avertizează doar de trei ori...

— „Ce-ai făcut, Constantine !... Ai omorît pe frati-tu !...

— L-am omorît... Acum s-a isprăvit... Aleargă, ia-ţi blana pe tine, şi vino să fugim !

S-a îmbrăcat şi el cu cojocul de oaie, a vărsat aurul blestemat (din strachina în care-l adunase) într-o năframă şi l-a băgat în sin. Apoi, a luat-o pe Frusina aproape la subţioară şi a pornit cu ea prin noaptea umedă, compactă. S-a strecurat pe lîngă garduri, fără să întîlnească pe nimeni, şi au coborît devale spre Dunăre. Constantin, care se aştepta să plece din noapte în noapte, avea gata o luntre ascunsă între răchiţi. Sfîrşiţi de emoţie şi alunecînd la fiecare pas pe pămîntul cleios, Constantin şi Frusina înaintau orbeşte plezniţi de răchiţi, împiedicaţi de ierburi. Totuşi Constantin ştia perfect direcţiunea şi a ieşit tocmai la luntrea pregătită. A luat-o în spinare, a pus-o încet pe apă şi cu Frusina lîngă el, a vîslit cît a putut mai molcom. Gîndul lui era să se lase mai mult în voia apei şi pe mijlocul ei, oricum : să nu vie prea aproape de pichetul grănicerilor bulgari. Dar curentul apei şi voia sorţilor îi mînau tocmai într-acolo ! Grănicerii bulgari, culcaţi pe ţărmul apei, au simţit apropierea şi au străpuns întunerecul cu ochi de linx...

— Coje tam ?... Cine e acolo, bre ? — ... Coje tam ?

...Ceea ce pierdu definitiv pe Constantin fu tocmai faptul că era soldat fără onoare militară şi fără convingere : învăţînd paragraful despre gărzi el nu voise să creadă că sentinela trebuie să facă aidoma şi, după trei întrebări fără răspuns, să tragă foc. Noaptea se zgudui. Un glonţ nimeri pe Frusina, care ţipă ca o pasăre nocturnă şi căzu din barcă. Iar cînd Constantin voi să strige, un ropot de gloanţe trecu prin el şi întoarse barca cu gura în jos.

În Bordei, la lumina sîngerîndă a jarului răscopt, cele trei hîrci din vatră rînjeau satisfăcute. Comoara blestemată adusese dobîndă încă trei căpăţîni. Una era aici alături ; celelalte două, în fundul Dunării".

(„Gloria Constantini" — Gala Galaction)

Grupaj realizat de
Elisa Madolciu

PAIUL DE OREZ

JOHN MAC DONALD

Ziceai că ai citit articolele din „Baker City Journal“ despre felul în care a „curățat“ orașul primarul Willison ?

Ei bine, frate, articolele astea sînt scrise pentru fraieri, sigur — nu vreau să te jignesc — dar crede-mă că așa-i !

A, da, sînt de acord că orașul e „curat“ acum, dar nu datorită lui Willison. Willison e o cîrpă. Habar n-are el cum a ajuns Baker City „curat“ ! E politician, așa că-i clar că nu poate fi decît încîntat că s-a nimerit să fie astfel și că-și poate asuma el meritele.

Eu știu exact cum s-au petrecut lucrurile și, deși sînt reporter, povestea asta nu va apare niciodată în ziare. Dai un rînd de whisky — și eu îți servesc totul, exact așa cum s-a întîmplat.

Știi cine-i Johnny Howard, nu ? N-am pretenția că-l înțeleg, nici pe el, nici pe ceilalți tipi de teapa lui. Poate că în copilărie or fi suferit vreun șoc și cînd ajung la maturitate simt ei nevoia să conducă totul, cine știe ?

Un tip arătos în felul lui. Subțire, negricios, înalt. Iar ochii lui, cenușii, cînd te privesc parcă-ți sfredelesc scăfîrlia. A venit în oraș acum cinci sau șase ani. Tocmai se eliberase din armată. Suferea de inimă, sau cam așa ceva. Avea atunci 26 de ani. Se îmbrăca bine. Sam Josio și Buddy Wiski își disputau supremația în oraș. Johnny Howard a început să lucreze pentru Sam Josio. Două luni mai tîrziu am auzit că nu se prea înțelegeau, iar la zece zile după aceea, Sam Josio, singur în mașina lui, se rostogolea în ripa de la ieșirea dinspre sud a orașului. Totul a ars. Imposibil de dovedit dacă fusese accident sau nu, oricum toată lumea își dădea cu părerea.

Rămași fără șef, Buddy Wiski încearcă să prelia oamenii lui Sam. Dar nu-l pune la socoteală pe Johnny. Îl întîlnește într-o zi la barul de la Kit Club, pe strada Greentree ; Johnny îi sparge sticla de bere de marginea barului și-o folosește apoi ca unealtă de sculptură pe fața lui Buddy Wiski. Ieșit din spital, Buddy părăsește orașul. Nu mai trebuia făcut nimic altceva. Toți băieții lui se alătură lui Johnny Howard.

În decurs de un an, Johnny aranjează în așa fel lucrurile încît nu numai că totul merge ca pe sîrmă, dar face și lucruri la care Sam Josio sau Buddy Wiski nici măcar nu s-ar fi gîndit. Să ne referim numai la mărunțișuri cum ar fi fondurile de împrumut. „Sindicatele“ încearcă mereu să se infiltreze în orașe ca acesta. Buddy și Sam aveau fiecare cîte un fond. Johnny nu. Așa că lichidează și fondurile lui Buddy și Sam și lasă locul „sindicatului“, căruia îi acordă protecție contra 2 cenți pentru fiecare împrumut. Astfel scoate profituri la care Wiski și Josio nici n-ar fi putut visa.

Încă ceva. Johnny nu umblă cu mașini care să-ți taie respirația. Nu, domnule. Un mic sedan negru, vechi, bine blindat și cu parbrize speciale. Asta e Johnny. Nu umblă prin baruri cu tipi dubioși și cu femei rău famate după el, nici măcar în cele două baruri care-i aparțin. Toate petrecerile le dă în apartamentul lui, la ultimul etaj al hotelului „Baker“. Vinuri — soiuri alese. Muzicanți de prima mînă.

Și, bineînțeles, Bonny este întotdeauna cu el. Mereu aceeași. Bonny Gerlacher o cheamă, dar ea își spune Bonny Powers.

1,60 m, ochi de culoarea mării, păr roșcat închis, și un corp bun de pus în ramă pe peretele de deasupra patului. Vreo 23 de ani, dar pare de 16.

Nimeni nu îndrăznește să se lege de ea. Și astfel putea supraviețui. Oricum, atîta timp cît este Johnny prin preajmă.

Ei bine, trec așa cîțiva ani și presupun că în acest timp Johnny umplea toate băncile din țara asta cu „verzișori“. Johnny și Bonny. El e deștept. Nimeni nu-l poate atinge. Se presupune că strînge cam la un milion și jumătate pe an. Plătește impozite la stat pentru cele două baruri. Altceva nimic. Poliția federală îl adulmecă timp îndelungat, dar nu descoperă nimic !

Se ține deasupra strivind pe orice iese din vorba lui cu atîta repeziciune că te trec fiori.

Apoi se îmbolnăvește Satch Connel și doctorii îi recomandă să se retragă în Florida dacă vrea să mai trăiască mai mult de o jumătate de oră.

Satch Connel avea o dugheană chiar lîngă liceu. Îi dădea regulat obolul lui Johnny Howard. Băieții lui Johnny îl aprovizionau pe Satch cu jocuri mecanice pentru o sală în spatele dugheneî, țigări cu marihuana pentru puștime, poze și cărți porno. Marfă de genul ăsta. Nu cred că lui Johnny Howard îi picau mai mult de trei sute pe săptămînă din chestia asta. Mizilic pentru unul ca el !

Așa se face că Satch vinde prăvălia pe care o cumpără un tip pe nume Walter Maybree. Acest Maybree nu era din oraș, avea bani lichizi la chimir, așa că o cumpără pe loc.

Din prima săptămînă lichidează toate jocurile mecanice și celelalte atracții pentru puști. Vezi dumneata, acest Maybree are și el doi feciori la liceu. Așa că vede lucrurile din altă perspectivă decît Satch. Pentru Satch nimic nu era sfînt.

Acest Maybree văruiește localul și pe dinăuntru și pe dinafară, instalează un tonomat, aduce tot felul de dulciuri și băuturi răcoritoare, așa încît, în scurt timp, locul arată de parcă ar fi pe lîngă o mînăstire.

Johnny Howard trimite cîțiva băieți de-ai lui la acest Maybree, iar Walt Maybree, un tip solid, îi azvîrle pe toți afară, pe caldarîm. Dacă asta ar fi fost tot, poate că Johnny ar fi lăsat-o baltă. Dar nu. Maybree scrie o scrisoare la ziarul local, iar deștepții de la ziar o publică, or, în ea erau cîteva expresii tari de tot la adresa unui oarecare exeroc care-i cere lui să-i însele pe liceeni și să le vîndă droguri și alte porcării.

S-au găsit și cîțiva tipi isteți de prin partea locului care să-l informeze pe Johhny, iar acesta

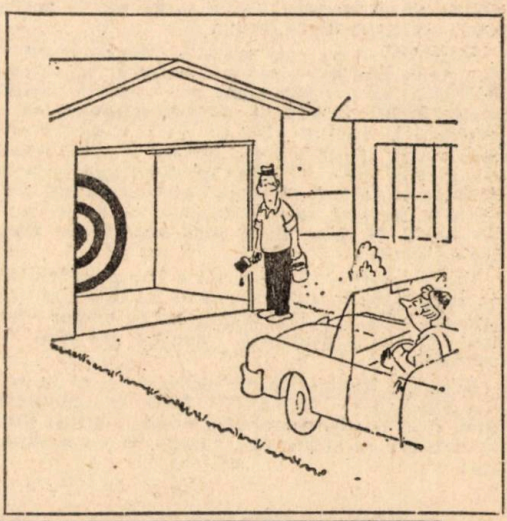

declară simplu : „Acest Maybree sau îmi va cînta în strună sau nici nu va mai respira".

Oricine poate să-şi dea seama ce înseamnă o astfel de declaraţie. Odată rostită, Johnny nu mai putea decît să o realizeze. Dacă nu, orice tîşbişti din oraş şi-ar putea închipui că Johnny pierde teren şi ar putea încerca să se sustragă autorităţii lui, iar „organizaţia" lui s-ar duce dracului.

Aşa încît, fiind implicat în acest tip de afaceri, odată ce Johnny Howard declară aşa ceva, nu-i rămîne decît să facă întocmai ce-a zis.

Ar fi putut fi simplu ca bună ziua, un glonte dintr-o maşină sau o „ieşire la iarbă verde", numai că mai există în oraş unii cetăţeni cărora le-a cam ieşit pe nas acest Johnny Howard şi care s-au dus la Maybree şi l-au avertizat că e în pericol. Pasul imediat următor a lui Maybree este să-şi trimită soţia şi copii din oraş cu o destinaţie necunoscută, urmînd a se întoarce numai după ce va trece furia, nicidecum mai devreme.

Walter Maybree se mută în camera din spatele prăvăliei, aşa că practic nu mai este nici o şansă să fie prins pe stradă. Un grup de cetăţeni oneşti îşi scot permise port-armă înainte ca Johnny să ajungă la poliţie şi să tragă sforile pentru a nu le fi acordate, şi toţi fac, pe rînd, de gardă pe lîngă Walt Maybree.

Afacerile îşi urmau cursul ca de obicei, dar Maybree avea o expresie încordată pe faţă şi, fără ca ziarele să fi suflat o vorbă, toţi cetăţenii din Baker City ştiu ce se întîmplă şi îi ţin partea lui Maybree. Asta-i necazul cu cetăţenii obişnuiţi. De obicei stau deoparte şi fac galerie, numai din cînd în cînd, cîte unul dintre ei, ca Maybree acum, are ocazia să iasă în faţă, gata de luptă.

Figura cu bomba aruncată dintr-o maşină în mişcare n-a prea ţinut. Tipii din maşină s-au grăbit, aşa că bomba s-a lovit de cadrul uşii în loc să treacă prin vitrină. Explodînd, a spart geamurile, atît şi nimic mai mult. La colţ, maşina s-a ales cu un glonte în cauciuc, s-a răsucit şi-a nimerit într-un stîlp. Şoferul mort. Celălalt tip încearcă să fugă şi se alege cu un glonte între ochi.

A doua zi, Johnny Howard constată că e la ananghie rău de tot. Banda începe să-i scape din mînă chiar sub ochii lui, iar toţi cei informaţi rîd de el că un prăpădit de la un chioşc de răcoritoare l-a redus la tăcere.

Nu-ţi pot spune cum am aflat cele ce urmează, dar două zile după aceea Johnny şi le petrece meditînd, apoi pune mîna pe Madge Spain, mama stabilimentelor, îi dă instrucţiuni şi ea se prezintă la hotelul „Baker" cu trei dintre cele mai tinere pipiţe ale ei. Johnny le examinează cu atenţie, dar nu-i deloc mulţumit; se vede de la o poştă ce sînt şi, oricîtă pavoazare, tot n-ar ajuta-o pe nici una dintre ele să arate ca o puştoaică de liceu. Erau prea departe de zilele lor de şcoală !

Dar e convins că ideea lui e bună, se frămîntă mult, face rost de otravă de la Doc Harrington, unul dintre băieţii lui, un fel de doctor amator. Schema e elaborată, dar nu are cine s-o realizeze.

Bonny e îngrijorată din pricina lui, şi în cele din urmă îl determină să-i destăinuie gîndurile sale, şi el îi povesteşte totul despre schema pusă la cale iar ea spune că-i simplu. O va realiza... ea !

Trebuie să înţelegi că în felul lor ei se iubeau mult unul pe celălalt. Lui Johnny aproape că i se făcea rău numai la gîndul că Bonny ar putea omorî pe cineva, oricum asta nu era treabă de femeie. Şi poate că în condiţii normale nici Bonny n-ar accepta să lichideze pe cineva cu mîna ei, dar întrucît e vorba de Johnny al ei care trebuie scos din încurcătură, ar fi în stare şi să joace goală pe cărbuni încinşi ca să-l salveze.

Planul nu e rău. Odată Maybree mort, toate necazurile lui Johnny vor fi pierit şi ele. Şi nu prea contează cum moare Maybree, totul e să moară.

Acest Doc Harrington făcuse rost de nişte curara. E o otravă din America Latină şi se foloseşte, în doze mici, pentru uşurarea convulsiilor în timpul tratamentelor cu şocuri electrice. Paralizează muşchii. O cantitate infimă dacă ajunge în circuitul sanguin, acţiunea inimii e paralizată. Pufff ! Gata. Ca glonţu'.

Cetăţenii din garda personală care-l apără pe Walt Maybree în timpul orelor de program sînt atenţi la personaje solide care ar putea să-l lichideze direct pe Maybree. Johnny Howard e convins că nu vor da nici o atenţie unei puştoaice de liceu.

Următoarele două zile o pune pe Bonny să exerseze cu un paiţ şi cu nişte săgeţi mici din lemn făcute de el. Săgeţile astea intră foarte bine într-un paiţ de limonadă. Un vîrf de ac la un capăt şi o chestie mică de hîrtie la celălalt capăt, ca să zboare exact în direcţia în care sînt suflate.

Walt Maybree e în permanentă mişcare în spatele tejghelei. Ideea este ca Bonny să intre în prăvălie ca liceancă şi să aibă săgeata cu otravă la ea. Se aşază la tejghea, pune săgeata în vîrful paiului, îl pune la gură şi suflă săgeata în mîna lui Maybree, sau şi mai bine, în gîtul lui. Cînd el se prăbuşeşte, ea iese cu mulţimea.

Probabil că Bonny o fi rîs şi o fi glumit o mulţime în apartamentul lui Johnny, în timp ce făcea exerciţii de suflat la ţintă cu paiul. O fi rîs şi Johnny, dar probabil că nici

unuia dintre ei nu i se părea chiar prea amuzant. Pentru Johnny Howard nu era nici o problemă să-și elimine un oponent cu un glonte, dar să-și trimită iubita să omoare pe cineva cu o igliță — era cu totul altceva.

Oricum, Johnny e din ce în ce mai strîns cu ușa, băieții începuseră să murmure și nu mai era decît o chestiune de timp pînă cînd unul va face pe eroul și-l va înlătura.

În ziua stabilită, Bonny, cu rochia ei neagră, cu tocuri înalte și cu părul ei roșu strîns într-o pieptănătură înaltă se duce și descuie camera pe care o închiriase lîngă liceu. Săgeata aia mică, mulată în substanța miraculoasă, era învelită într-un șervețel și pusă într-o cutiuță în geanta ei. Avea cu ea și o valijoară.

Rochia neagră, strîmtă, îi pune foarte bine în evidență rotunjimile. Își scoate rochia, lenjeria de corp și pantofii cu tocuri și-și pune niște mocasini scîlciați, cu toc jos, o fustă de tweed cam scurtuță și un pulover șleampăt. Își lasă să-i cadă pe umeri minunatul ei păr roșu închis și-și leagă un fel de băsmăluță pe cap.

Avea cu ea cărți de școală. Le scoate din valijoară, le ia sub braț și se privește în oglinda ciobită de deasupra biroului de stejar. Zîmbește crispat. Bonny — juna liceancă ! Dar prea machiată. Se demachiază complet, și se machiază la loc mult mai discret. E bine așa.

Îi tremură genunchii. Fălcile îi sînt încleștate. Îi tremură și sufletul din ea. Nici o femeie nu poate să plece să comită o crimă fără a simți ceva schimbat în interiorul ei.

Mai trebuie adăugat un mic amănunt. Se duce la valijoara ce urma să o lase acolo și scoate o sticluță de o litră pe care i-o dăruise Johnny Howard în urmă cu doi ani. O duce șovăind la gură. Alcoolul pur arde ca focul, dar o liniștește. Asta și vrea.

Totul fusese programat la fix. Părăsește camera ducînd sub braț cărțile și se îndreaptă spre liceu. Intră pe ușă și cînd ajunge cam la jumătatea coridorului sună de ieșire în pauza de prînz, ușile se dau în lături, iar holul se umple de elevi.

Bonny nu se prea simte în apele ei pînă ce-și dă seama că trece neobservată. Traversează clădirea și iese pe cealaltă ușă, în mulțimea care năvălește spre prăvălia lui Walt Maybree.

Cu două degete de la mîna dreaptă ține minusculul mesager al morții.

Alcoolul îi încălzise stomacul, dar trebuia să facă un efort pentru a nu sufla în nasul nimănui. Ajunge cam tîrziu și nu mai apucă loc la bar, dar așteaptă, în liniște și cu răbdare, iar în timp ce așteaptă se gîndește la Johnny Howard. Numai gîndul la Johnny îi dă tărie și o ajută să ducă la bun sfîrșit ceea ce începuse.

Cînd se eliberează un taburet, se cațără și ea la bar, își pune teancul de cărți alături, își pițigăiește vocea, deschide și mai tare ochii și comandă ce auzise cerînd un alt elev : un cocktail special de lapte.

Ia un pai dintr-un suport metalic de lîngă ea, îl scoate din hîrtie și așteaptă. Maybree e la celălalt capăt al tejghelei și un băiat cu coșuri pe față îi pregătește ei cocktailul de lapte, pe care i-l pune apoi în față. E într-adevăr „special." E făcut din două feluri de înghețată, o lingură de malț și un ou.

Bonny scufundă paiul în zahăr și soarbe din amestecul dulceag și gros. Îl urmărește din privire pe Maybree. El începe să se apropie de ea. Mușcă paiul astfel încît nu mai poate fi folosit și-și ia unul nou, îl scoate și pe acesta din hîrtie. Cu un gest dibaci, bine exersat, strecoară micuța săgeată, cu vîrful înainte, în capătul paiului.

Îl duce la gură.

Maybree pășește spre ea și se oprește cu mîna pe partea dinspre interior a tejghelei.

Din această poziție o privește pe frumoasa liceancă cu ochi de culoarea mării. Aude un zgomot ciudat, vede sclipind ochii de culoarea mării și rămîne cu gura căscată văzînd-o cum cade pe spate, cu capul ei frumos izbindu-se, cu un zgomot înfundat, de podeaua de gresie, cu părul roșu revărsîndu-se de sub băsmăluță. Cînd a ajuns pe podea, era deja moartă.

De aia mă umplu de draci cînd îl aud pe primar pretinzînd că el ar fi „curățat" orașul. Să fiu eu a'dracu' dacă ar fi fost el în stare să facă curățenia asta cu Johnny Howard pe poziție. Cînd și-a început primarul curățenia, Johnny Howard nu mai era, iar pentru locul lui se băteau tot felul de tipi mult mai slabi.

Da, Johnny Howard dispăruse chiar în aceeași zi în care murise Bonny. Nu i-au dat de urmă vreo cinci zile. Într-un tîrziu, l-au găsit în camera mobilată pe care o închiriase Bonny și în care se mai aflau încă lucrurile ei. Proprietăreasa auzise niște zgomote ciudate înăuntru. Îl găsiră pe Johnny Howard în patru labe dînd înconjurul camerei și dîndu-se, din cînd în cînd cu capul de pereți. Le spuse că o caută pe Bonny. Îl internară într-un ospiciu, unde e și acum, îi fac tratament cu șocuri electrice, dar medicii spun că n-are nici o șansă.

Asta e. Bonny a făcut o greșeală. Numai una. Vezi tu, ea nu și-a dat seama că luînd o dușcă zdravănă de alcool și bînd apoi cocktailul ăla grețos de lapte își semna de fapt propria ei condamnare la moarte. I-au găsit săgeata înfiptă în buza de jos.

Dacă amesteci whisky cu lapte e imposibil să nu te apuce sughițul !

În românește de
Ligia Ivan

DE REGULĂ, CRIMINALII NU ȚIN PREDICI...

HELEN Mc CLOY

Se opri la capătul scărilor sprijinindu-se cu mîna de balustradă. Privirea ei căta undeva spre etajul de sus.

— Mamă ! Peter ! Sînt eu, Amy !

Îi răspunse o liniște de mormînt. Casa părea a fi goală, dar as a n-o surorinse pe Amy, care înțelese îndată cît de prostească i-ar fi fost pretenția ca mama și fratele ei să fi rămas acă numai pentru a o aștepta pe ea. I-ar fi fost greu să precizeze pe unde ar fi putut umbla Peter la o a aceea, mama ei era însă, mai mult ca sigur, la vreun ceai la Esther Gregory.

Amy se apropie de măsuța pe care era așezat telefonul și începu să caute în carte numărul Estherei Gregory. Mai întîi trebuie salutată mama și numai după aceea îl va suna pe Allan...

În timp ce-și privea mîna în care ținea țigara veni și tonul. Culoarea albă, limpede a țigării contrasta puternic cu culoarea măslinie a mîinii care o ținea. Parcă o auzea pe mama ei : Bronz închis la culoare ca al tău nu mai e la modă ! Nu vezi că e mai negru decît părul ? Și unghiile... Scurte, tăiate drept și nelăcuite. Și tu doar ai unghii frumoase ! Mîini frumoase ! Mîinile sînt printre puținele tale lucruri de care a putea să fii mîndră ! Dacă ți le-ai îngriji, ar arăta splendid. Zău, tu parcă te-ai născut să fii băiat, iar Peter să fie fată ! Peter a moștenit tot ce-i mai frumos, iar tu, parcă-i un făcut, numai inteligența... Doamne, ce ghinion pe capul meu... !

— Alo, poșta ? Sînt pe fir...

— Încă n-ați obținut legătura ?

Femeia de la poștă mai formă o dată numărul. Doamne, cît timp își mai pierd oamenii tot așteptînd să ridice cineva telefonul... În receptor se auzi un păcănit, apoi un glas melodios de negru.

— Alo ?!

— Alo, fiți amabil, doamna Corbett e acolo ? O caută fiica dînsei.

— O clipă, vă rog. Să văd dacă nu cumva-i la grajd...

De cînd or fi avînd alde Gregory o slugă de culoare ? Și de cînd or fi avînd grajd ? Bizîitul fin al telefonului lăsa să se audă zgomotul pașilor pe o suprafață dură. Se mai auzi și țipătul disperat al unei pisici... Să fie siameză ? Liniștea începerii în care se afla Amy era tulburată doar de foșnetul înăbușit al valurilor izbindu-se de țărm și de strigătele pescarușilor. Din casa aceasta, clădită printre dunele de nisip, marea se vedea foarte bine. O fereastră largă permitea observarea dunelor de nisip poleite acum de ultimele raze ale soarelui.

În receptor se auziră din nou zgomote de pași pe suprafața dură. Se auzi apoi glasul unui bărbat, un alb de data aceasta.

— E periculos... Nu știu...

Îi răspunse un glas de femeie limpede și rece.

— Nu ne rămîne altceva de făcut ! Dar unde-i „Nembutalul" ?

— Aici, la mine-n buzunar, îi răspunse un glas de bărbat, aspru și răgușit.

— Alo, cred că am intrat peste altă convorbire, încercă Amy să termine discuția.

Glasurile se auzeau însă mai departe. Cei doi care vorbeau nu o auzeau pe Amy. De altfel nici Amy nu auzea tot ce spuneau ei, ci numai cuvinte răzlețe așa cum se aud persoanele care vorbesc la mare distanță. Dar nu era vorba despre o suprapunere de linii, pur și simplu era vorba despre doi oameni care discutau într-o încăpere fără a-și da seama că telefonul rămăsese deschis. Amy tocmai întinsese mîna spre furcă pentru a întrerupe cînd, deodată, în aparat se auzi glasul femeii :

— Chiar că nu știu... e mai bună o doză mortală ?

— Nu, asta nu ! .....presupunerea că ar fi vorba de o crimă sau sinucidere... Ajunge.... amețeală ...accident nefericit.

— Crezi că eu... cu plăcere ?

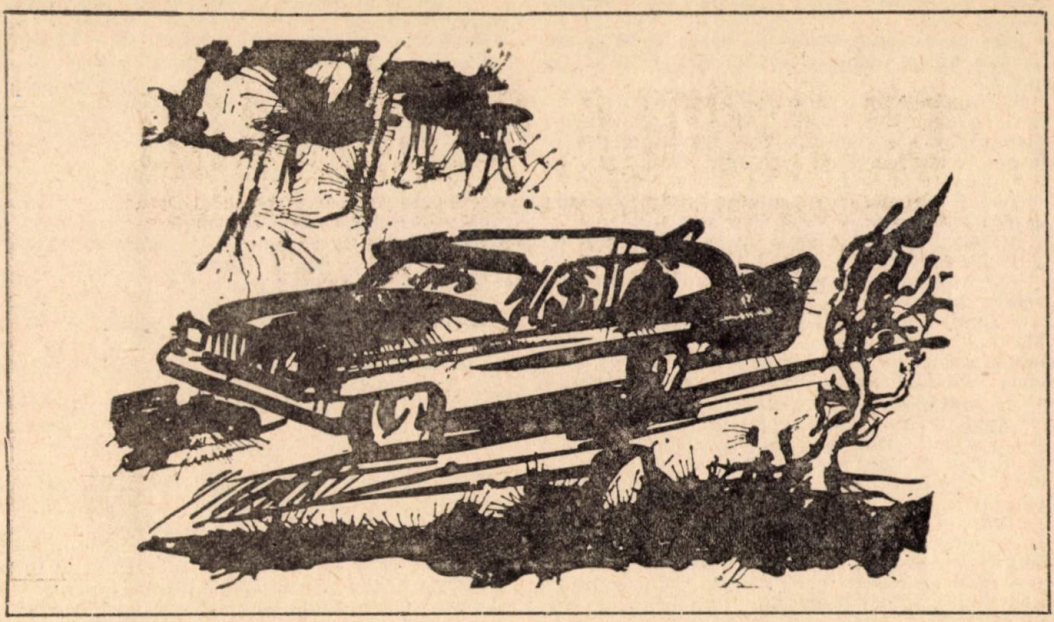

— Uneori aș... că da.

— Nu... pentru violență, dar...

— Ești cea mai tare femeie din cîte cunosc... De ce iubesc...

— ...vorbe ..mă apucă frica...

— Stai liniștită. Nu ne aude nimeni... încăpere spațioasă... zece metri pînă la ușă. Fereastra largă cît tot peretele.... Ne-ar vedea dacă s-ar apropia...

— Totul ar părea mai natural dacă... Crimă... Ce înseamnă asta pentru unii ca..

— Nici măcar... crimă... dacă... despre mine și tine.

— Cînd anume ? Ce... Astă seară ?

— Cu cît e mai repede... mai bine. Dacă... Aici vocea femeii ezită. Înainte de moarte să avem celulele una lîngă alta...

Răspunsul bărbatului sună aspru :

— La închisoare sînt... special pentru bărbați și... pentru femei. Dacă ratăm nu ne mai vedem.

— „...căci liniștea și pacea le-om găsi
după al morții ceas.
Făcat, acum și sărutărilor
venitu-le-a clipa de bun rămas."

Glasul femeii răsuna rece și amar.

— Ca Paolo și Francesca ? Și-apoi moartea ni se va transforma în rai !

De emoție Amy scoase un țipăt slab apoi vocile tăcură brusc. În aparat se mai auzi doar un foșnet slab după care legătura se întrerupse. Amy bătu în furcă.

— Alo, domnișoară, s-a întrerupt. Dați-mi din nou legătura... Oldport, nouă șapte patru.

— Aici este casa domnului Gregory, răspunse un glas de femeie cu puternic accent irlandez.

— Am sunat la dv. acum cîteva minute, dar am fost întreruptă. Aș putea vorbi cu bărbatul care a ridicat receptorul prima dată ? Era un negru, sluga probabil...

— Greșeală, madame, răspunse femeia. Noi nu avem nici slugă, nici negru...

— Da, da... înseamnă că centralista mi-a dat greșit legătura... Aș putea vorbi cu doamna Corbett ? Fiica dînsei o caută.

— Doamna Corbett nu este aici și nici nu așteptăm să vină.

— Vă mulțumesc, zise Amy și bătu din nou în furcă.

— Domnișoară, prima dată mi-ați dat greșit legătura.

— Îmi pare rău, iertați-mă, vă rog.

— Nu de asta-i vorba... Aș vrea să știu la ce număr mi-ați dat legătura, e foarte important !

— Dar, doamnă... Vocea telefonistei trăda mirare. Dacă numărul n-a fost bun, înseamnă că a fost o greșeală. Am făcut-o fără să-mi dau seama, vă închipuiți deci că nu vă pot spune ceea ce nici eu nu știu...

— Da, desigur... Atunci fiți bună și dați-mi șase cinci trei.

Telefonul sună, dar nu răspunse nimeni. După douăzeci de minute Amy reveni.

— Doctorul Galt nu este acasă, se auzi în aparat un glas îmbufnat de femeie. Alo, așteptați o clipă. Am impresia că-i aud mașina. Tocmai s-a întors.

— Amy ! strigă Allan Galt cu multă căldură în glas. Nici prin cap nu mi-a trecut că vii astăzi. Cînd te văd și eu ?

— Chiar acum, dacă n-ai altceva de făcut.

— S-a întîmplat ceva ? Parcă n-ai fi în apele tale...

— Ba sînt, dar mi s-a întîmplat ceva neobișnuit acum cîteva clipe. Trebuie să mă sfătuiesc cu tine.

— O să vin cît am să pot de repede, mai am de consultat cîțiva pacienți.

Amy puse receptorul în furcă. Privi apoi prin ușa întredeschisă și văzu umbrele albastre pe care dunele de nisip le aruncau sub razele incendiate ale soarelui. Ziua era pe sfîrșite, cum pe sfîrșite era și vara. Amy se cutremură nu-

mai la gîndul că se va lăsa noaptea și, în curînd, frigul...

Amy se încruntă. De ce era oare atît de sigură că mai auzise undeva, cîndva glasul acelei femei ?

Sus, unde se îmbrăcă cu niște haine albe, Amy auzi deodată pași. Să fie Allan ? Așa repede ? Trecuse abia o jumătate de ceas de cînd vorbiseră la telefon. Fugi spre scară. Holul era luminat de un singur bec. La lumina razelor lui străluciră safirele de pe mîneca unei femei care aranja florile într-o vază. Era mama.

— Amy ! Pur și simplu am uitat că vii astăzi ! De ce nu mi-ai reamintit ?

— Am încercat să vorbesc cu tine de cum am venit, dar...

— Copil bun ce ești, e foarte drăguț din partea ta. Zîmbetul luminos al Nataliei Corbett părea să spună că fiecare cuvînt rostit era și adevărat. Nu s-ar putea spune că comportamentul ei ar fi trădat sentimentele unei mame față de un copil infirm sau înapoiat mintal. Din el se putea deduce mai degrabă îngăduința pe care un dresor de cîini o are față de un cățeluș care nu-i, pe deasupra, un exemplar de expoziție. Sărmanul, nu-i o frumusețe, dar e credincios și tandru... O fată care se îmbracă simplu și cu gust, o fată care dă întîietate sportului în fața seratelor dansante, o fată care se poartă cu cei mai imposibili bărbați ca și cînd ar fi vorba de cea mai strălucită partidă... Toți prietenii Nataliei Corbett ziceau că o astfel de fată te poate duce la marginea disperării...

Ar trebui să pui și tu ceva mai ca lumea pe tine, să te îmbraci mai frumos, o îndemnă mama. Și rujul ăsta imposibil ! Nu merge cu culoarea ochilor... Și e vulgar. Am eu un ruj nou, cu nuanțe de vin rosé. Mi l-a dat Esther Gregory. E pe măsuța de lîngă toaletă, dă fuga și încearcă-l. Cred că-i de prisos să-ți mai spun că pentru unghii trebuie să folosești o ojă care merge cu rujul !

— Chiar că ar fi de prisos, rise Amy. Ți-am spus doar de ce am încetat să mai folosesc oja. Cînd eram la facultate am făcut o eczemă din cauza ojăi. Fac alergie la lacuri.

— Nu mi-ai vorbit de asta pînă acum.

— Ba da, mami. Ai uitat tu. E drept că n-am făcut mare tapaj, nimănui nu-i vorbești cu prea multă plăcere despre alergiile tale. Cel puțin atîta vreme cît acestea nu sînt vindecate. E umilitor să recunoști că nu suporți cutare și cutare, adică ceva care pentru alții e ceva absolut normal.

— Mie, slavă domnului, nu mi s-a întîmplat așa ceva, zise Natalie privindu-și cu mulțumire unghiile. Nu-i așa că-i Allan Galt ? Eu în locul tău n-aș da fuga pe terasă... L-aș lăsa să aștepte. Ce naiba, puțin rafinament nu ți-ar strica !

— Mami, știu, eu nu-s făcută pentru d-astea. Nici nu mă prind, zise Amy.

— Ei, atunci fă cum crezi tu, zise Natalie ridicînd din umeri după ce Amy plecă spre ușă.

Ajunsă în prag Amy ezită. I se păru că terasa era plină de lume, cu toate că în realitate erau numai opt suflete. Natalie se îndreptă spre masa cu băuturi. În întuneric, nimeni n-o observă. Amy însă o remarcă pe cumnata ei. Aceasta stătea retrasă, fapt care i se păru cam ciudat. Amy se așeză într-un fotoliu lîngă ea.

— Bună, Kate !

— Bună, Amy ! Nu te-am observat, nu știam că ești și tu aici... Da-i a-ntîia că ești !

— Am venit pentru o săptămînă. Dar unde-i Peter ?

— E la masă cu mama, prepară niște băuturi. Peter aducea perfect cu mama. Era zvelt și cu trăsături fine, și arăta aproape ca o păpușă. În întuneric, în afara fascicolului de lumină ale cărei raze pătrundeau pe terasă prin ușa deschisă, în compania a doi bărbați se afla o femeie. Amy îi deslușea fața, gîtul și brațele albe în contrast cu rochia de culoare închisă. De bună seamă că era brunetă pentru că părul ei avea culoarea nopții. Marginea neagră a mantiei nu i s-ar fi văzut nici ea dacă n-ar fi fost semănată cu diamante, strălucitoare la lumină.

Kate întui încotro se uita Amy.

— E Esther Gregory, zise ea.

— Pe Curtis Gregory îl știu de ani buni de zile, spuse Amy. Pe Esther însă am văzut-o, pare-mi-se, numai o dată, acum doi ani, la nunta lor. A luat-o de văduvă, nu ?

— Da, cînd s-a măritat era doamna Maitland, din San Francisco. E foarte bună prietena cu mama ta.

— Știu, am aflat.

În momentul acela Esther rise zgomotos, dar rece. Risul ei răsună ca și cum un pahar de sticlă ar fi fost încercat cu o unghie...

— Nu-mi place femeia asta, continuă Kate. Poate nu-mi place și unde știu că Peter e mort după ea. Dar e femeie măritată, ce naiba ? Are bărbat ! De ce caută ca și alți bărbați să se foiască în jurul ei ? Și Allan, de exemplu.

— Dar nu-i de Allan...

— Allan s-a schimbat, Amy. Tu ai lipsit atîta vreme și nu știi multe lucruri. Acum ei șade în umbră lîngă Esther și oaspetele familiei Gregory, domnul Payne.

Amy se simți neliniștită. Ce, Esther nu se putea scuza pentru a veni și la ele ?

— Kate, tu cunoști vreo casă care să aibă o cameră de locuit lungă de zece metri ?

— O fi pe undeva, dar eu nu știu. N-am simțul dimensiunilor.

— Atunci spune-mi, știi o sufragerie cu podeaua tare și cu fereastra largă cît tot peretele ?

— Mulți oameni au case cu podeaua tare și cu ferestre largi cît tot peretele.

— Dar care au grajduri, sînt mulți ?

— Bine-nțeles.

— Dar cîți oameni au servitori negri ?

— Nu cunosc pe nimeni care să aibă servitor de culoare, dar cîteva familii au angajat negri ca șoferi.

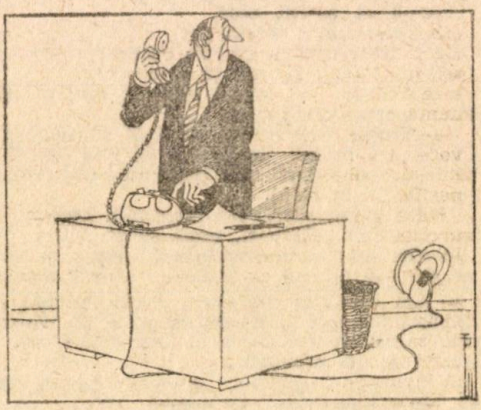

— Dar știi pe cineva care are pisică siameză?
— Petty are o siameză, dar de ce, Amy ?
— Dar pe cineva care să aibă la un loc toate astea știi ? Adică sufragerie lungă de zece metri, fereastră largă cît tot peretele, podeaua tare, grajd, șofer negru și siameză, știi ?
— Nu-mi trece nimeni prin cap. Dar poate știe Allan, ca doctor el intră în multe case.
— M-am gîndit și eu la asta dar... Kate, cunoști cumva un bărbat cu glas aspru și răgușit ?
— Nu, Amy, dar ce înseamnă toate astea ?
— Iartă-mă, Kate, dar nu-ți pot spune acum. Cred că a fost vorba totuși de o greșeală. Dar dacă cineva repeta o scenă sau ceva asemănător ? Bine, dar glasurile acelea aveau ceva care dădeau senzația de realitate. Ca și cînd doi oameni ar fi stat de vorbă la intrarea în iad! Cam așa cum vorbesc îndrăgostiții a căror dragoste este tainică și cu păcat...

Convorbirea lui Kate cu Amy fu întreruptă de glasul unui bărbat.

— Am venit prea tîrziu ?

Era Curtis Gregory, care își făcu apariția în cadrul ușii.

— Amy, nu știam că ai să fii și tu aici. Este o sărbătoare sa te avem printre noi.

Chipul lui plăcut și, de regulă grav, era luminat acum de un zîmbet cald, venit din inimă.

Amy îi zîmbi și ea afabil.

— Cum, nu beți chiar nimic ? întreabă Curtis. Pot să vă aduc puțin sherry ?

— Pentru dumnezeu, Amy, interveni și Peter pentru a-și saluta sora. Dar e snobism curat să bei sherry ! De ce nu bei și tu martini ca toată lumea, zise el cu glasul protector moștenit de la mama sa.

— Am să aduc sherry, îl întrerupse Curtis. Pe drumul către masa cu băuturi el se opri în fața soției sale, zicîndu-i : „Unde ai fost toată după-amiaza, Esther ? Credeam că treci pe la club să mă iei pentru a ne duce la bazin !".

Amy nu auzi răspunsul. Se întoarse către fratele ei.

— Asta-i tot ce ai avut să-mi spui, Peter ?

— Tu știi, diplomația... diplomații sînt zgîrciți la vorbă, interveni Kate, caustică.

— Ei, surioară, tu știi cît sînt de bucuros c-ai venit, zise el încercînd zadarnic să facă pe rușinatul. Și-apoi, încă n-am ajuns în ministerul de externe. Încă nu m-am hotărît...

Peter cocheta cu mai multe meserii. Se gîndise să intre la finanțe, în gazetărie etc., dar cînd să treacă la concret, să se țină de cuvînt găsea de fiecare dată cîte o scuză pentru a nu fi nevoit să se despartă de căldura casei părintești. Era evident că soția lui, Kate începuse să se arate nemulțumită de dependența materială față de mama lui.

— Trebuie să te apuci de ceva, zise ea cu voce obosită. Mi-aș duce mai bucuroasă viața într-un cuibușor al nostru decît să trăiesc la nesfîrșit sub același acoperiș cu mama...

Natalie nu reuși să distingă cuvintele, dar urechea ei versată pricepuse tonul spuselor lui Kate. Din această cauză interveni foarte rapid pentru a sparge trioul Amy-Kate-Peter.

— Copii, acum chiar că trebuie să ne apropiem de masă, zise ea tare pentru a fi auzită de toată lumea. Allan, domnule Payne, Esther, luați-vă paharele și veniți lîngă masă. Cred că nu avem motive să începem dansul prea tîrziu...

Payne, pe care din toată societatea doar Amy nu-l cunoștea, păși la lumină odată cu Esther. Toată atenția lui Amy era însă concentrată asupra Estherei. Era o femeie de la care nu-ți mai puteai lua ochii. Părul îi strălucea iar chipul ei avea perfecțiunea statuilor de marmură grecești. Frumusețea ei avea însă ceva aparte, un neliniștitor element tainic, pus în evidență de un zîmbet discret, languros.

— Dragă Amy, tu chiar nu mă mai cunoști ? Nu mă mai ții minte ? Ne-am văzut cînd m-am căsătorit. Erai o dulceață de fată, simplă și serioasă.

— Simplitatea mi-a rămas, zise Amy neavînd curajul să spună mai multe și nevenindu-i să-și creadă în propriul glas. Glasul Estherei era iute, clar, foarte rece și avea timbrul înalt. Amy nu se îndoia cîtuși de puțin că recunoscuse glasul pe care îl auzise la telefon... Glasul acela care învăluia cuvintele : „Dacă... Înainte de moarte să avem celulele una lîngă alta...". Dar cu cine vorbea ? Aceasta-i întrebarea !

Fereastra largă era deschisă spre terasă. Aerul nopții era atît de nemișcat, încît flacăra luminării era tot atît de dreaptă pe cît de dreaptă era luminarea însăși. Obiectele de mahon lustruit îi reflectau razele ca o oglindă roșie. Natalie zisese ceva de cină, în realitate era vorba de-o simplă gustare rece. Musafirii își luară mîncarea de pe măsuțele aranjate în acest scop, numai cafeaua o turna o servitoare. Întorcîndu-se cu farfurioara spre măsuță, Amy se opri aproape de Payne, invitatul familiei Gregory.

★

Dintr-o privire fugară Amy își dădu seama că Payne era un tînăr atlet, zvelt și înalt. Văzîndu-i apoi fața de aproape, ea își zise că putea avea ceva mai mult de treizeci, poate ceva mai puțin de patruzeci de ani. În jurul ochilor și al gurii îi apăruseră deja cîteva riduri. Era bronzat. Avea o față cu toate fețele, dar cînd zîmbea, fața lui trăda multă veselie, mult curaj. Zîmbetul aventurierului înnăscut, care se deosebea de alte zîmbete întocmai cum se deosebește flacăra caldă, pîlpîitoare a luminii de fascicolul luminos, dar rece al unui bec. „Ești cea mai tare femeie din cîte cunosc... De ce iubesc...".

Da, Amy își putea imagina cum ar răsuna aceste cuvinte în gura lui Payne. Simți însă că-i pierise orice urmă de zîmbet la gîndul că aseară auzise glasul lui !

— Sînteți domnișoara Corbett, nu-i așa ? Iertați-mă, nu s-a obosit nimeni să ne facă cunoștință. Eu sînt Matthew Payne.

Amy respiră adînc. Glasul lui era profund și adînc și bărbătesc, dar cu toate astea melodios, chiar moale. Rostea cuvintele întocmai ca oamenii din sud.

Puse cap la cap, lucrurile se legau. Așadar, un bărbat în toată firea, care nu arăta cîtuși de puțin a fi o fire sensibilă, era oaspetele familiei Gregory. Mai mult, era un străin al cărui glas Amy nu-l auzise niciodată pînă atunci. Să fie posibil ca el să fie una și aceeași persoană cu cea pe care Amy o ascultase, iar acum să-și fi schimbat vocea ? Bine, dar așa ceva ar fi reușit numai un artist..

— Nu v-am văzut niciodată pe scenă ? Sau în vreun film, domnule Payne ?

— Pe mine ? Arăt eu a așa ceva ?

— Nu mă refer la înfățișarea dv. ci la vocea dv., zise ea privindu-l fix. Cred că v-am auzit vocea cîndva...

— Mi-a-m-aș, făcu el încruntîndu-se și încercînd să-și amintească. N-am apărut niciodată pe ecran, iar eterul mi-a purtat glasul o singură dată. Era după război, făceam stagiul la cercetași. Zîmbi din nou. Să fie vorba cumva de acea unică emisiune de radio ?

— Nu, nu, zise Amy întorcîndu-i zîmbetul. Acum că războiul s-a sfîrșit, cu ce vă îndeletniciți ?

— Lucrez la asigurări, a fost dealtfel ultima mea ocupație înainte de a pleca la război.

— Ultima ?

— Da, pînă atunci am trăit cum am putut : am însemnat vite în Texas, am lucrat ca tehnician în Mexic. Nouă meserii, zece mizerii, știți cum se spune...

— Matt, ai putea să fii mai serios cînd vorbești de propria-ți persoană ! Glasul acesta rece o înghețâ pe Amy, asta cu atît mai mult cu cît ea nu observase că Esther, care stătea dincolo de masă, asculta convorbirea lor. Apari ca un aventurier, dar pe Amy n-o duci cu una cu două. Este ea tînără și pare lipsită de experiență, dar naivă nu-i ! Nici cît negru sub unghie ! Ochii Estherei, care se odihniră o clipă pe Amy, aveau o expresie enigmatică.

— Mi-am dat repede seama de asta, răspunse el.

— Matt a dus o viață foarte interesantă, i se adresă Esther lui Amy. A trăit pe pielea lui întîmplări și situații pe care astăzi abia le mai citește omu' prin romane. Mai ales cînd a fost la cercetași...

— Iertați-mă, am fost aspră cu dv., zise Amy. M-a frapat glasul dv., l-am mai auzit... eram sigură că l-am mai auzit undeva...

— Glasul ? Ochii Estherei sclipiră în flacăra luminării. Ce vă face să credeți că ați mai auzit undeva glasul lui Matt, Amy ?

— Sinceră să fiu, nici nu știu.

Spusele lui Amy o mai liniștiră pe Esther.

După cină, în hol, Amy îl acostă pe Allan.

— O să discutăm pe drum problema ta, îi zise el.

Afară în fața casei erau două mașini. Amy recunoscu cupeul lui Allan. Mașina cea mare era desigur a familiei Gregory. Natalie ședea de-acum pe bancheta din spate și își aranja fusta. Deodată Peter spuse :

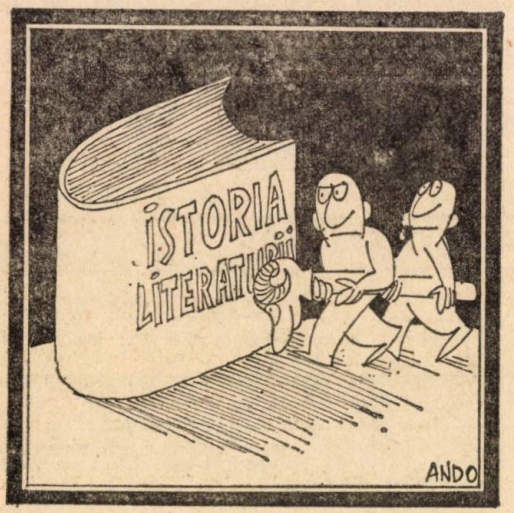

— Nu-mi place să merg cu căruța asta ! Esther, vino cu mine. O să scot cabrioleta mea. Nici lui Kate, nici mamei nu le propun acest lucru, știu că se tem că vîntul o să le strice părul...

Peter spuse foarte calm aceste cuvinte, ca și cînd ar fi fost vorba de un lucru foarte oarecare. Amy însă înțelese cîte eforturi făcea și făcuse Peter pentru a păstra tonul respectiv.

— Vin ,Peter, vin foarte bucuroasă, rîse Esther. Noaptea e mult mai frumoasă decît ziua. Simt o adevărată plăcere să mă pot plimba noaptea cu o mașină deschisă...

Kate se așeză tăcută în mașina cea mare, lîngă Natalie.

— Ție, Matt, nu-ți rămîne altceva de făcut decît să iei loc lîngă doamne. Eu am să șofez.

Curtis Gregory rostise aceste cuvinte ca și cînd n-ar fi fost conștient de încordarea care domnea între ei. În scurtă vreme mașina cea mare se puse în mișcare.

— De ce este mai frumoasă noaptea decît ziua ? întreabă Allan.

— Cum puteți pune o asemenea întrebare ? Esther ridică privirea căutînd spre stele. Gluga îi căzu de pe cap. Ziua e obișnuită, noaptea în schimb e plină de taine. Și de groază !

Cabrioleta lui Peter se ivi din garaj și se opri după colț. O rază de lumină căzu pe mîneca hainei lui Peter cînd acesta duse mîna să deschidă portiera.

— Așteaptă, Peter ! Amy era foarte bucuroasă că i se ivise prilejul de a torpila romantica bunădispoziție a Estherei. Ai ceva pe mînecă, continuă ea. Și zicînd acestea, în chip de cea mai bună surioară, luă de pe mîneca lui, cîteva fire de păr galben-maron.

— Cele trei fire din lîna de aur a frumoasei blonde ! adăugă Allan.

— Nu, zise Amy cu glas încolor. Arată mai degrabă a păr de pisică siameză.

Mașina lui Allan trecu de Oldport și, după ce depăși șoseaua națională dintre cîmp și pădure se îndreptă spre Club. Chipul bronzat al lui Allan rămase în întuneric, Amy însă îi văzu dinții albi cînd acesta rîse.

— Erai foarte alarmată cînd ai vorbit la telefon, zise el. Ce s-a întîmplat ?

Amy tăcu o clipă apoi zise :

— Allan, te rog să-mi spui ceva. Ce părere ai tu despre Esther Gregory ?

— Este femeia cea mai remarcabilă din cîte am văzut. Expresia „frumoasă" reprezintă pentru ea ceva banal, uzat. Frumoasă se spune astăzi despre orice stăruleț de cinema sau manechin. De obicei frumusețea lor este datorată artei fotografilor sau machiorilor. Frumusețea Estherei nu-i un truc ! Esther este ea, pur și simplu. Ea este un mod de a fi : cum merge, cum rîde, cum respiră, cum vorbește...

— Îți place ?

— Bine-nțeles. Ție nu ?

— E subjugantă, dar n-aș putea spune că-mi place.

— Pînă în seara asta tu ai văzut-o o dată sau de două ori, nu-i așa ?

— O dată, cînd s-a măritat.

— Esther are ceva comun cu persoana despre care vrei să-mi vorbești ?

Lăsară în urmă ferma. Esther părea plină de căldură, agreabilă, dar și periculoasă. De ce periculoasă ? se întreabă Amy. Ce naiba, nu mă simt în siguranță nici pe șoseaua asta cunoscută, alături de unul dintre cei mai vechi prieteni.

— Da, Allan, are. Și nu-i ceva plăcut, dar poate nici nu s-ar cădea să-ți spun din moment ce ești atît de bun prieten cu ea.

— Nu sîntem prieteni în adevăratul sens al cuvîntului, zise Allan cu voce liniștită domoală. Nu-i vorba despre niște relații... Așa că, te rog, continuă.

Allan asculta liniștit în timp ce Amy repeta pentru a cîștiga ceva timp.

— Dar glasul bărbatului nu l-ai putut identifica ?

Amy nu-i vedea fața. Glasul lui era echilibrat.

— N-am reușit încă. Dar al femeii, da. Și sînt sigură ! N-ar fi exclus ca vocea bărbatului să fi fost modificată de telefon. Ceea ce știu însă este faptul că este vorba despre un om cultivat, erudit.

— Ești sigură ? Povestea cu Paolo și Francesca o știu astăzi foarte mulți oameni.

— Da, dar nu s-ar putea spune că foarte mulți oameni au auzit de Andrew Marrell, zise Amy și începu să recite :

„...căci liniștea și pacea le-om găsi
după al morții ceas.
Păcat, acum și sărutărilor
venitu-le-a clipa de bun rămas."

— Spuneai că versurile astea le-a recitat femeia ? întrebă Allan.

— Da, dar în mod cert ea nu le trăia din moment ce ele nu i-au spus nimic bărbatului aceluia, o ținu Amy pe a ei. Ce crezi, Allan, n-ar trebui să anunț poliția ?

— Ar fi oare înțelept ? respiră Allan. Motivele tale sînt pur subiective. Nu ai decît convingerea că ai identificat vocea femeii pe care ai auzit-o la telefon. N-ai nici un martor, în schimb singură spui că telefonul modifică vocea omului. Ai putea să te și înșeli. Tot așa cum ai fi putut înțelege greșit unele cuvinte. Poate cei doi nici n-au folosit cuvîntul „crimă". Dar să acceptăm că ai auzit bine și că ai reținut cuvînt cu cuvînt. Nici asta nu înseamnă mare lucru. N-ar fi exclus ca în locul acela să fi fost un radio, ca tu să fi auzit deci frînturi dintr-o emisiune polițistă. Chiar dacă nu vrei să ții seama de Esther, să-l ai în vedere pe Curtis.

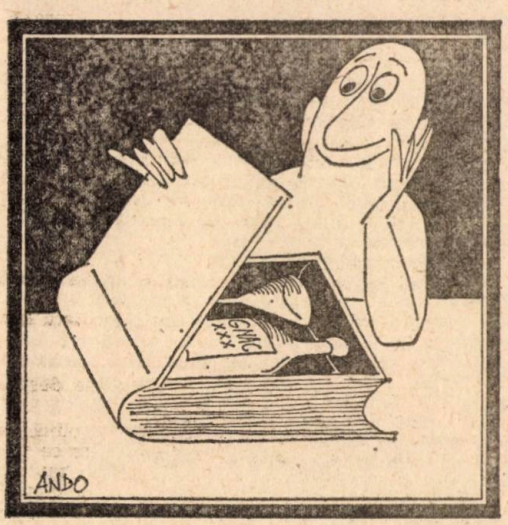

— Dar tocmai de el este vorba, Allan ! Dacă femeia aceea cu gînduri criminale este Esther Gregory, atunci victima nu poate fi altcineva decît Curtis.

— Curtis ? Un moment, să stăm și să rumegăm lucrurile. Allan trase mașina pe gazonul de iarbă de lîngă șosea și opri. Se întoarse apoi și o privi pe Amy în față. A rostit vreunul din ei numele Curtis ?

— Nu, asta nu. Oscilările din glasul ei trădau neliniște. Dar era discuția a doi îndrăgostiți, asta-i foarte limpede. „Ești cea mai tare femeie din cîte cunosc... De ce iubesc..." E vorba de o iubire tainică, precum cea a lui Paolo și a Francescăi... Cine cade deobicei victimă femeii care pune la cale o crimă împreună cu iubitul ei ? Soțul, nu ?

— Știi că există și divorțuri ?

— Știu, dar Curtis are bani. Pînă a nu pleca la război a făcut și el oarecare comerț, nu ? Dacă nu mă înșel se ocupa cu exportul de mătase. Dacă Esther nu are bani și dacă iubitul ei este sărac...

Allan își privi mîinile care tocmai răsuceau volanul.

— Mi-am dat seama chiar de la început că iei totul foarte în serios. Acum vreau să-ți spun un lucru : de la bun început mi-a fost foarte limpede care este locul cu pricina. Descrierea ta mi-a fost suficientă : femeia „tare", mîndră, podea tare, lungime de zece metri, fereastră cît tot peretele, privire spre terasă, pisică siameză, grajd...

Și negrul !

— Întîmplător, negrul e un alb din Alabama. Cine nu-i vede fața are impresia că-i negru, zise Allan rîzînd. Nu știi că astă primăvară mi-am făcut casă ? Încăperea de care vorbești este întîmplător, salonul de așteptare de lîngă cabinetul meu.

— Allan... ! Cuvintele îi rămaseră în gît. Respirația i se tăie.

— Ei ? Și acum... ? Glasul lui avu un ton nou. Acum nu mergem la nici un club, dăm fuguța pînă la mine să aflăm cine a fost acolo azi după amiază.

Mașina opri și intră pe o stradă luminată de la periferie.

— Asta-i o întîmplare ciudată, Allan...

— Care întîmplare ?

— Că atunci cînd centralista mi-a dat greșit legătura, mi-a dat de fapt numărul tău.

— Ce naiba, tu nu pricepi ce s-a întîmplat ? o întrebă Allan rîzînd în continuare. Voiai să-mi telefonezi după ce o vei fi salutat mai întîi pe mama ta, la familia Gregory. În cap aveai însă numărul meu de telefon și așa se explică faptul că din neatenție nu ai cerut centralistei numărul lui Gregory, ci pe al meu. Poate că ai avut de gînd să mă suni pe mine întîi și nu pe mama...

— Nu mă băga în Freud, te rog, protestă Amy.

— Dacă femeia pe care ai auzit-o vorbind la telefon era cu adevărat Esther Gregory, și dacă centralista aia ți-a dat greșit legătura, se pare că din punct de vedere matematic problema este imposibilă. În Oldport sînt atîtea centrale telefonice și din toate numerele centralista îți alege, din întîmplare, numărul din încăperea în care tocmai se găsea o femeie pe care o cunoști, dar care nu locuiește acolo ! Uite, treaba asta n-o pot crede. Dacă însă numărul greșit nu a fost dat întîmplător, mai bine zis din gre-

seală, atunci nu mă mai surprinde că ai auzit glasul cuiva cunoscut.

— Esther a fost astăzi pe la tine ?

— După cîte știu eu, nu. Dar să mergem să ne convingem.

Amy își amintea casa lui Allan ca fiind lungă și joasă, văruită în alb. Era așezată pe o luncă deschisă care împrumutase locului și numele „în luncă". Acum, la lumina farurilor mașinii Amy văzu că lunca se transformase într-un gazon veritabil, bine întreținut, cu gard viu de jur împrejur și că vechii case i se adăugase o aripă nouă. La una din construcțiile anexe lumina era aprinsă.

— Acolo e grajdul ? întrebă Amy după ce mașina se opri.

— Acolo țin vaca și calul. Curtis mi-a băgat în cap că trebuie neapărat să-mi iau un cal, dacă vreau să mă mențin în formă. Calul el mi l-a vîndut.

— Ce personal ai ?

— La cabinet, eu și pacienții. La hîrțoage mă ajută o soră. Apoi o menajeră, doamna Adams, un suflet credincios. Tocmai ea are pe conștiință pisica siameză...

— Dar cu băiatul cela din Alabama, care vorbește ca un negru, ce-i ?

— Îl cheamă Sharpe. Vine aici de două ori pe zi pentru a avea grijă de animale. În plus, întreține gazonul.

— Iar aici avem terasa și fereastra largă, zise Amy.

BUTU

Allan deschise ușa principală, care nu era încuiată.

— Tu nu încui ?

— După cum vezi, nu. Doar sîntem la Oldport, nu ?

Allan o luă înainte. Pe o ușă din stînga intră într-o încăpere și aprinse lumina. Sala de așteptare era mare, lungă de cel puțin vreo zece metri. Mirosea a nou și era aseptică. Pe podea nu era nici un covor, era făcută dintr-un material sintetic cu dungi maron. Părea că-i de marmură și suna ca pietrele sub greutatea corpului lui Amy.

— Allan, să știi că aici trebuie să fi fost !

Privirea ei căzu asupra măsuței pentru telefon.

— Acolo șade sora. Am două legături, una în dormitor, cealaltă în cabinet.

— Sora mai era aici la ora cinci cînd am sunat eu ?

— Pleacă cu cîteva minute înainte de cinci, cînd nu sînt aici.

— Cu alte cuvinte nu are nici un rost s-o întrebăm dacă Esther a fost aici. S-ar putea ca la cinci cînd am sunat eu salonul de așteptare să fi fost gol... S-ar putea ca Sharpe să fi auzit telefonul în timp ce trecea pe sub fereastră... A intrat cu grijă pentru a ridica receptorul întrucît știa că tu și sora erați plecați de-acuma. Nu era sigur dacă menajera auzise sau nu telefonul. Dar de ce atunci cînd am întrebat de doamna Corbett mi-a răspuns că s-ar putea să fie la grajd ?

— Pentru că efectiv putea fi acolo ! Glasul lui Allan era aspru, trădînd neliniște. El arăta mai gras, mai obosit și mai așezat decît îl ținea minte Amy. Mama ta și Peter veneau destul de des pe aici astă vară...

Sharpe a pus receptorul pe masă și a plecat spre grajd, gîndi Amy cu glas tare. Drumul pînă acolo și înapoi a durat cîteva minute. În timp ce el era plecat, au intrat în încăpere două persoane — un bărbat și o femeie. Au intrat fără nici o dificultate, ușa nefiind încuiată. Dacă ar fi fost surprinși de cineva ar fi spus foarte simplu că sînt doi pacienți...

— Dar de ce ar fi venit aici ? întrebă Allan.

Amy rise.

— Îți amintești ce a întrebat femeia ? „Unde-i nembutalul" ?

— Pentru dumnezeu ! Am să verific îndată ! zise Allan întrînd repede în cabinet. Cînd Amy intră după el îl găsi în fața vitrinei din perete.

— Lași cheia tot timpul în broască ?

— Nu, o cheie o port la mine, cealaltă, de rezervă, o țin în sertarul mesei.

— Așa că fiecare pacient o poate lua și folosi...

— Este o cheie de rezervă, zise Allan în timp ce lua din vitrină un tub cu pastile. Se întoarse apoi spre Amy. Mi se pare că lipsesc douăsprezece pastile, dar jur că nu-mi amintesc dacă le-am dat eu la cos sau...

— Acum crezi povestea mea ?

— Mi-ar părea rău, dar cred că nu-mi rămîne altceva de făcut, zise el încuind vitrina. Dar continui să cred că nu ai suficiente dovezi pentru a te duce la poliție. Aș putea reclama dispariția nembutalului, dar ceea ce ai auzit tu la telefon e prea puțin pentru a o putea acuza pe Esther Gregory. Și-apoi, nici măcar nu bănuiești cine ar putea fi bărbatul care...

— Poate aflăm acum. Ochii lui Amy se aprinseră ca prin minune. Tu nu te-ai gîndit ce s-a întîmplat **după aceea** ?

— După care aceea ?

— După ce a fost întreruptă legătura telefonică. Sharpe s-a întors din grajd pentru a-mi spune că mama nu-i acolo. A dat peste Esther și individul acela, sau poate i-a văzut doar plecînd.

Allan se încruntă.

— Ești sigură că discuția respectivă n-a fost întreruptă la auzul țipătului tău ? N-ar fi posibil ca cei doi, a căror discuție ai ascultat-o, să-și fi dat seama că telefonul era deschis ? În acest caz, unul dintre ei ar fi putut închide și ambii ar fi plecat în grabă pentru a nu fi văzuți de cineva. Ei nu aveau de unde ști că persoana de la celălalt capăt al firului credea că a intrat pe un fir greșit, ei erau convinși că persoana în cauză ascultase o convorbire care avusese loc în această casă ! Iată de ce ei nu-și puteau permite să fie văzuți aici !

— Dar nici așa n-ar fi avut timp suficient pentru a dispare. Sharpe trebuie să-i fi văzut, zise Amy întorcîndu-se cu fața spre grajd. Acum e-n grajd ? Cînd a venit era lumină...

Ieșiră din sala aseptică luminată cu tuburi fluorescente și se simțiră deodată ca orbi. Pășind pe gazon, Amy se împiedică.

— Sharpe! strigă Allan deschizînd ușa grajdului.

★

Se auzi o izbitură de copită pe podeaua de lemn. Allan deschise ușa și răsuci întrerupătorul. Deasupra peretelui despărțitor apăru capul unui cal, un cap de culoarea castanei, cu o pată neagră pe grumaz. Amy se uită atentă la cercurile albe din jurul ochilor lui mari și foarte vii.

— Liniște-te, fetiță! Ce-i cu tine? zise Allan cu voce care trăda o mare surprindere. „Urgia" e bine, slavă domnului.

Iapa se mișcă și odată cu ea și umbra ei. Lumina căzu astfel și pe peretele opus. Deodată Amy observă trupul contorsionat al unui om îmbrăcat în haine de lucru. Pe frunte avea întipărit semnul amprentei unei potcoave de cal, pricinuită de lovitura care i-a crăpat craniul. Fața îi era năclăită de sînge închegat.

— Sharpe! șopti Allan... Dar „Urgia" n-ar fi...

— Dar nu „Urgia" a făcut-o! zise Amy întorcîndu-se spre el. Închise ochii și își sprijini capul de perete. Acum știm ce s-a întîmplat **după aceea !**

Deschise apoi ochii și ieși din grajd clătinîndu-se.

— Allan...

— Sînt aici, zise el sărind lîngă ea.

— Acum trebuie să anunț poliția despre cele ce am auzit...

— Vrei să spui că pe Sharpe l-a ucis Esther?

— Firește că nu. A făcut-o individul care era cu ea. Sharpe era singurul om care știa că sunase o oarecare fetișcană Corbett, care ar fi putut asculta ce se discuta acolo, telefonul fiind deschis. Sharpe era singurul om care știa că cei doi intraseră aici fără să-și fi dat seama că telefonul rămăsese deschis. Ce naiba, tot nu pricepi?! Cînd s-a întors el din grajd, cei doi stăteau în salonul de așteptare. Le-a spus cine sunase iar ei au înțeles îndată că dacă voi sta de vorbă cu Sharpe voi afla imediat despre cine e vorba. Și bine-nțeles că aș fi stat de vorbă cu Sharpe cu prima ocazie, după ce în prealabil aș fi aflat că locul cu pricina a fost salonul de așteptare. Înțelegi că Sharpe și cu mine am devenit dintr-odată și deopotrivă o amenințare pentru ei? Eu aș fi putut depune mărturie despre convorbirea lor, Sharpe putînd să confirme prezența lor, la ora respectivă, aici. Din această cauză, individul respectiv i-a făcut de petrecanie lui Sharpe, Esther rezervîndu-se pentru mine...

— Crezi, Amy, că există oameni în stare să comită o crimă numai pentru a face să dispară învinuirea referitoare la planificarea unei crime ? De nimic altceva nu v-ar fi putut învinui nici pe tine, nici pe Sharpe!

— Dar ce-ai zice dacă și-ar pune în aplicare planul lor de a-l ucide pe Curtis, l-ar ucide, și ar face apoi în așa fel încît crima lor să pară un accident nefericit? Se-nțelege că au un motiv serios, altfel nu văd pentru ce ar fi planificat crima! Dacă acum sau mai tîrziu Esther ar fi învinuită și ea ar nega, împotriva ei ar avea greutate numai o declarație a mea. Dar fără mărturia lui Sharpe eu n-aș putea dovedi nimic în afară de faptul că am auzit glasul Estherei. Ce să fac, Allan?

— Informează poliția, dar nu spune nimic de Esther. Spune-le tot ce știi, dar cred că nu ar fi bine s-o amești pe Esther.

— Esther în sus, Esther în jos!

— Cum dumnezeu de nu înțelegi?! Dacă o învinuiești pe Esther fără însă a aduce și dovezi, poliția nu o va putea aresta. Vor fi obligați să o interogheze în cel mai bun caz. Dacă va fi găsită vinovată, ea își va da seama după întrebările care i se vor pune, că a fost recunoscut doar glasul ei, nu și cel al bărbatului cu care era. Ea îi va spune, iar el...

— Și eu am să fiu în pericol? întrebă Amy. Dar vine o mașină, îi vezi farurile?

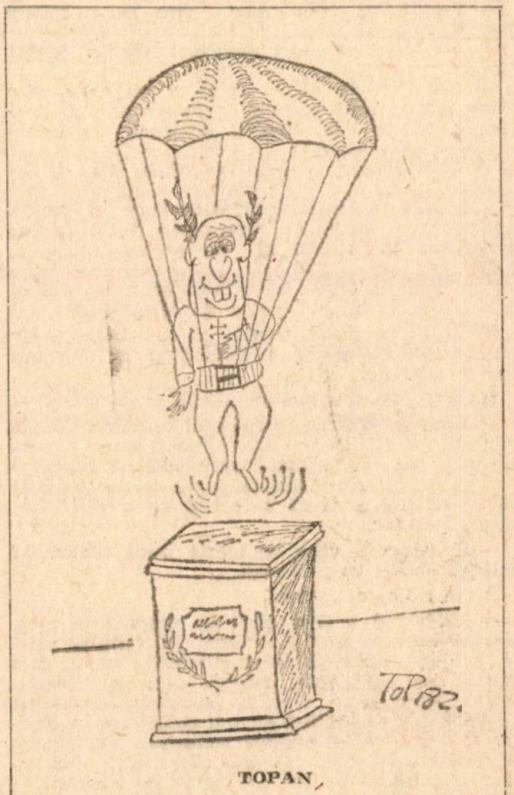

TOPAN

— Repede! strigă Allan fugind spre casă. Dacă e ceva, rămîi în casă, eu am să sun la poliție.

Mașina se apropie de casă. Din ea coborî o persoană zveltă, îmbrăcată în haine de culoare închisă. Ochii celei care coborîse se opriră o clipă asupra lui Amy. Esther, căci ea era, zîmbi.

— Amy, mama ta este îngrijorată de tine, de aceea am venit, să te căutăm. Ne-am zis că ai putea fi aici...

Din umbră se desprinse a doua siluetă.

— Am primit ordin să te căutăm aici. A venit și Esther cu mine... Dar unde-i Allan?

Amy citi o atitudine de sfidare în privirea Estherei. Fața lui Peter trăda multă maliție.

— Allan? S-a dus să telefoneze la poliție!

— La poliție?

Ochii Estherei străluciră în timp ce ai lui Peter se închiseră. Chestiune de temperament: Peter era iritat, Esther dimpotrivă, medita la rece. Sau toate astea se datorau faptului că Peter era vădit surprins, în timp ce Esther nu!

— A fost ucis un om! Cel care avea grijă de calul lui Allan. Allan zice să așteptăm în sufragerie pînă vin cei de la poliție.

— Bine, dar asta nu ne privește pe noi, zise Peter.

— Pe mine însă mă privește, răspunse Amy. Am fost împreună cu Allan cînd a descoperit cadavrul!

În sufragerie îi întîmpină o pisică siameză galben-cafenie.

— Houri! făcu Esther întinzînd mîna spre ea, dar pisica sări pe bibliotecă.

— Poliția va veni îndată, zise Allan îndată ce trecu pragul.

— Nu le-ar fi fost suficient dacă... înghină Peter.

— Dar trebuie să le spun și eu ceva, zise Amy. Le-ai spus că am să le comunic o problemă foarte importantă? continuă ea întorcîndu-se spre Allan.

— Bine-nțeles, răspunse Allan. Eu le ies înainte.

— Problemă importantă? făcu Peter privind-o bănuitor pe Amy. Iar dramatizezi? Ce fel de problemă importantă ai tu de comunicat la poliție?

— Am o problemă importantă și-mi permit să o încredințez numai celor de la poliție!

Peter își aprindea țigară de la țigară. Amy era și ea neliniștită. Esther în schimb era imperturbabilă.

Intră Allan care închise ușa în urma lui.

— Vine Murchison, locțiitorul procurorului de district, un tip ca un ogar. Privit dintr-o parte seamănă cu un animal credincios și bine instruit, privit din cealaltă parte, simți tentația să crezi că-i o fiară sălbatică ce trebuie împușcată pe loc.

— Pe tine în care categorie te-ai repartiza? întrebă Esther cu glas rece.

Allan ridică din umeri.

— Cadavrul a fost găsit în gospodăria mea, dar pare să fi fost un accident. În afară de asta, aș putea demonstra cu exactitate de minut cum mi-am petrecut ziua. Sharpe a murit aproximativ între orele cinci și șapte după-amiază. În perioada respectivă eu îmi consultam pacienții. E drept că între două consulturi există cîte o mică pauză, dar... Și-apoi nu aveam nici cel mai mic motiv pentru a-l ucide pe Sharpe!

— Este vorba despre Leon Sharpe? întrebă Peter. Asta avea grijă de gazonul nostru. Se întoarse apoi spre Amy: De ce nu mi-ai spus?

— Pentru că nu bănuiam că-l cunoști, răspunse.

— Aici toată lumea îl știe pe Sharpe, interveni Esther. Se ocupa de gazoane și garduri vii.

Peter rîse pentru prima dată de la venirea lui în sufragerie.

— Procurorul districtual dramatizează din dorința de a crea emoții, zise el foarte degajat. Cui i-ar trece prin cap să omoare un om ca Sharpe, care n-a făcut nimănui nici un rău?

— Eu cred că a fost ucis, zise Amy.

— De ce crezi asta? întrebă Peter. Zîmbetul îi dispăru de pe față.

Se deschise ușa sufrageriei și bărbatul care intră semăna foarte bine cu un cîine polițist care adulmecă o urmă.

— Sînteți domnișoara Corbett? Domnul Galt mi-a spus că vreți să-mi comunicați ceva. Vă rog...

Amy se uită la el într-un fel ciudat. Martorii care au de comunicat ceva important sînt audiați de unul singur pentru ca nimeni să nu-și poată „ajusta" depoziția în funcție de elementele aflate, nu?

— Domnule Murchison, aș fi mai bucuroasă dacă am putea sta de vorbă între patru ochi.

Poate că Amy făcuse o greșeală atunci cînd a acceptat intermedierea lui Allan, care fie intenționat, fie neintenționat reușise să-l convingă pe Murchison că mărturia fetei n-ar avea prea mare importanță...

— Domnișoara Corbett e tînără și fără experiență, domnule Murchison, frînse Esther liniștea care se așternuse în sufragerie. Vederea cadavrului a șocat-o într-atît, încît s-a simțit la un pas de isterie. Nu credeți că ar fi mai nimerit ca cineva, eu de exemplu, sau fratele ei ar putea să asiste la interogatoriul pe care, bănuiesc, i-l veți lua?

— Ce părere aveți, domnișoară Corbett? întrebă Murchison indiferent.

Amy simți cum i se urcă sîngele la cap. Pretenția inacceptabilă a Estherei o biciuise teribil.

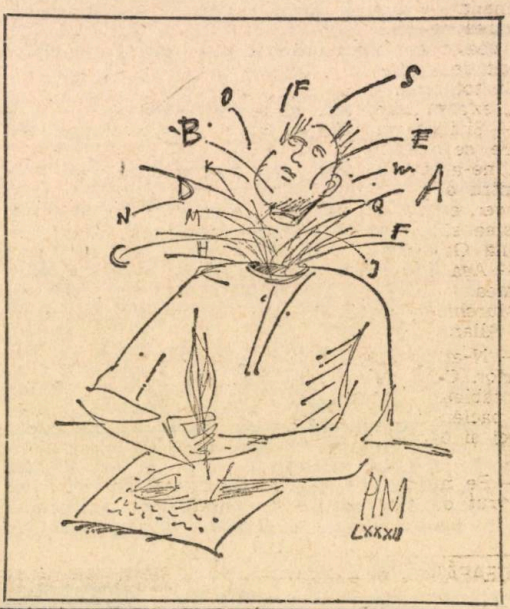

— Dacă-i vorba pe-așa, fie ! Atunci aflați, domnule Murchison, că ceea ce vreau să vă spun este în legătură directă cu doamna Gregory !

Cu cîteva clipe înainte de a fi rostit aceste cuvinte, Amy avea încă unele îndoieli cum că glasul pe care îl auzise la telefon ar fi fost al Estherei. Acum însă orice urmă de îndoială îi dispăruse.

Uimirea aprinse în ochii Estherei o undă de disperare, iar chipul ei frumos se crispă groaznic. Bărbații nu observară schimbarea pentru că ei o urmăreau cu toții numai pe Amy.

— Nu am idee despre ce vorbești, Amy ! începu Esther cu glasul ei calm, modulat ca-n alte dăți.

— Dragă surioară, interveni Peter cu voce scîrțîită. Iar exagerezi...

Amy se întoarse către Allan.

— Te rog să spui domnului Murchison ! Mă prefac eu ? Exagerez ? Denaturez eu lucrurile ?

— Te străduiești să spui adevărul... E drept că ai fantezie, dar de denaturat nu denaturezi intenționat lucrurile, răspunse Allan încurcat, privindu-i mai întîi pe Peter apoi pe Amy.

Fata se aștepta la un sprijin mai mare din partea lui Allan. O muncea însă gîndul cum să facă să întindă în jurul ei o plasă, așa cum au păianjenii, în care să-și prindă prada.

Esther îi opuse mărturia ei.

Murchison părea sceptic.

— Vă dați seama că este vorba despre un lucru foarte grav, zise el. Dv. o acuzați pe doamna Gregory că dînsa, împreună cu amantul dinsei, se pregătește să-și ucidă soțul. Dar nu aveți nici dovezi, nici martori care să vă susțină punctul de vedere...

— A existat un martor — Sharpe ! Acum e mort. Și asta nu poate fi doar un joc al întîmplării !

— Ca să vă fie clare toate lucrurile, aflați domnule Murchison, interveni Peter foarte nervos, aflați că sora mea are vădite înclinații spre fabulare. Dacă nu mă credeți pe mine întrebați-o pe mama. Amy e o sălbatică, o... De cînd se știe a fost neglijată de mama. Astăzi cînd s-a întors a constatat că mama s-a apropiat foarte mult de Esther, că o iubește mai mult decît pe propria-i fiică. Se poate, deci, deduce ușor că gelozia ei pe Esther a atins punctul culminant. De aceea, cînd a auzit la telefon discuția respectivă, i-a intrat în cap că femeia care vorbea era Esther. În realitate, nu era vorba decît de o piesă de teatru transmisă la radio...

În tot acest timp Esther nu scoase nici o vorbă, expresia feței ei mima însă mirarea.

— Și încă un element mai trebuie avut în vedere, se auzi vocea lui Allan. Doamna Gregory nu ne-a dat niciodată nici cel mai mic motiv pentru a ne îndoi de integritatea ei. Vă spun sincer, eu nu cunosc nici o căsnicie în care dragostea să fie mai la loc de cinste decît în familia Gregory.

— Așa este, interveni Peter, asta o știe toată lumea.

Murchison își țuguie buzele și se uită gînditor la Allan.

— N-ați pomenit nimic de nembutal, domnule doctor. Cum vă explicați că v-au dispărut cîteva tablete ? Înțeleg că menajera dv. i-a văzut pe pacienții care au venit la cabinet între orele cinci și șapte, cînd nici dv., nici sora nu erați aici.

— Pe mine m-a văzut, zise Peter. Eu... n-aș fi vrut să vorbesc despre acest lucru întrucît credeam că este lipsit de importanță. Acum însă sînt nevoit s-o fac. Am venit aici pe la șase, după o aspirină pentru mama. O durea capul. menajera mi-a dat voie să intru. Nu era nimeni acolo în afara pisicii. Așa au ajuns firele alea de păr de pisică pe mîneca mea, Amy. M-am jucat cu pisica...

— Și ați luat și pastilele din sticluță, întrebă Murchison.

— Nici gînd ! De ce aș fi făcut o asemenea tîmpenie ?

— Vă rog să țineți cont că nu știu precis dacă îmi lipsesc sau nu pastile de nembutal, interveni Allan.

Murchison o privi pe Amy și rise.

— Ultimul dv. punct de sprijin a căzut. Mai bine ați renunța la toate astea și v-ați vedea de odihnă. După aceea se adresă foarte politicos Estherei :Sînteți, cumva, dv. și soțul dv., pacienții doctorului Galt ?

— Soțul meu da. Eu încă nu am fost bolnavă de cînd am venit aici.

— Mi-ați mai putea spune cum v-ați petrecut timpul între orele cinci și șapte după-amiază ?

— Bineînțeles. Pe fața foarte gravă a Estherei apăru un zîmbet fugar, ca și cînd o rază de soare ar fi pătruns printr-un nor prevestitor de furtună. Am fost toată după-amiaza acasă, pînă am plecat la cină la familia Corbett. Soțul a fost dus în oraș, iar oaspetele nostru, domnul Payne, vă poate confirma că n-am ieșit deloc din casă. Era în camera lui și scria o scrisoare. În camera respectivă masa este așezată chiar lîngă fereastră, de acolo se poate vedea intrarea principală. Dacă aș fi plecat, m-ar fi observat în mod sigur.

— Dar servitoarele ?

— Amîndouă fetele — Bridget și Anna — erau în bucătărie, se-nțelege deci că n-aș fi putut ieși pe ușa din spate. Zîmbetul Estherei parcă ar fi zis : Dar sînt necesare toate astea ?

Înțelegîndu-i sensul zîmbetului, Murchison îi răspunse tot cu un zîmbet că nu-s necesare toate astea.

— Vă mulțumesc, doamnă Gregory. Toate sînt foarte clare.

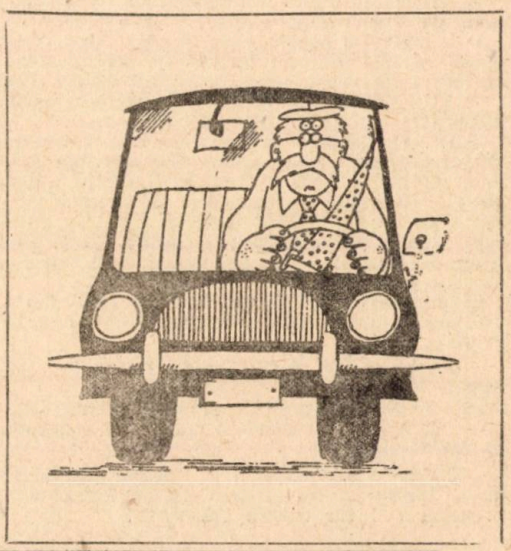

Amy simți că o cuprinde greața.

— Nu întreprindeți nimic, domnule Murchison.

Murchison o privi cu un zîmbet, dar acesta nu mai era un zîmbet prietenesc.

— Dar ce-ar trebui să fac, după părerea dv ? Procuratura distructuală nu poate accepta o reclamație dacă aceasta nu este însoțită de dovezi, care ar face-o pasibilă de tradus în fața instanței. Eu cred că ar fi tocmai cazul să cereți scuze doamnei Gregory. Noapte bună.

Ochii lui Amy se împăienjeniseră, urechile îi vuiau. Auzea numai cuvintele „noapte bună" cu care Murchison se despărțise de Allan și Peter. Amy își fixă privirea asupra Estherei.

— Asta-i deci ! zise ea cu voce aspră.

— Asta-i ! răspunse Esther cu voce dulce.

— Va trebui să iau pe cont propriu această problemă, zise Amy ferm convinsă că vorbele ei înțepătoare vor aduce pe chipul Estherei expresia de panică de mai înainte. Se înșelase însă. Esther zîmbi atît de dulce și atît de plictisită, încît Amy începuse să-și cam piardă încrederea în sine. Devenise victima unei iluzii ? Îi citea cumva Esther acest lucru pe față ?

— Copil drag, își potrivi Esther glasul în unduiri plăcute. Sînt foarte nefericită la gîndul că poți crede lucruri atît de groaznice despre mine.

Amy o privi fix.

— I-ați vrăjit pe toți ! Doamne, cum v-au mai apărat amîndoi, cu toate că știau amîndoi și încă foarte bine, că prin aceasta îmi vor tăia craca de sub picioare ! Cred că l-ați putea fermeca și pe nefericitul Sharpe, făcîndu-l să se ridice singur din coșciug ! Și eu sînt aproape gata să mă dau bătută. Am spus aproape, numai aproape... Dacă l-aș ști pe bărbatul cu care ați vorbit azi după-amiază, și care l-a omorît pe Sharpe ! Peter e un naiv, Allan vă admiră. Domnul Payne a fost azi după-amiază acasă cu dv., iar sărmanul domn Curtis a fost dus în oraș. Ce v-ar fi putut împiedica să ieșiți din casă împreună cu domnul Payne **și** să veniți aici ? Servitoarele erau amîndouă în bucătărie, parcă așa ați spus. Deci nu aveau cum să vă vadă ieșind...

Esther ridică din sprîncene. Fața ei trăda o mare neliniște.

— Dumneata crezi de-adevăratelea că nu-l iubesc pe Curtis ?

— Din păcate pentru mine, vorbiți foarte convingător. Mie însă îmi răsună în urechi discuția dv. cu bărbatul acela. Dacă lui Curtis o să i se întîmple ceva rău, nu voi avea pic de liniște pînă nu vă voi dovedi ! Vă previn !

Amy nu înțelese zîmbetul apărut brusc pe chipul Estherei. Dacă acesta era expresia unei înverșunări, a unei zeflemisiri ipocrite atunci Amy ar fi putut s-o considere ca pe ceva normal. Dar ce ar fi putut însemna privirea aceea ironică, perfidă și aproape veselă ? Ca și cînd Amy ar fi spus o prostie nemaiauzită, care a amuzat-o pe Esther...

În dimineața următoare Amy se trezi tîrziu. În timp ce lua micul dejun veni la ea mama ei, Natalie.

— Amy, tu știi că te iubesc... De ce l-ai pus aseară pe Peter într-o asemenea situație ? În esență ai învinuit-o pe prietena lui, Esther Gregory, de crimă. Cu toate că nu ai nici o dovadă în acest sens.

— Prietena lui ? făcu Amy mirată, punînd pe masă ceașca cu cafea. Credeam că Esther este prietena ta ! Iar dovezi am avut !

Natalie își ascultă fata și în ochi îi apăru o expresie pe care Amy nu o mai văzuse niciodată pînă atunci la mama ei.

— Aș zice că bărbatul acela era Payne...

— Tu mă crezi, mamă ? Tu nu crezi că Esther ar fi capabilă de așa ceva ? !

Natalie rise.

— Copil prostuț, eu întotdeauna am avut bănuiala că Esther este capabilă de orice. Acesta este de altfel unul din motivele pentru care m-a fascinat.

— Dar eu am crezut că e prietena ta...

— La vîrsta mea femeile nu mai leagă prietenii noi. Nu-mi place Esther, îmi place în schimb societatea ei. Este o ființă decorativă iar cînd organizez serate, știu că bărbații se vor simți bine numai știind-o pe ea prin preajmă. Am știut de la început că ar fi în stare de orice, dovedindu-se teribil de periculoasă dacă cineva i-ar sta de-a curmezișul.

— Crezi că am procedat greșit aseară ?

— Te-ai pripit tare, ai făcut o mare greșeală. Și nu pentru că ar fi vorba despre Esther, ci pentru că e vorba de tine. Ce te privește pe tine dacă Esther Gregory are un amant ?

— Asta chiar că nu mă privește, spuse Amy. Dar dacă-i vorba de-o crimă asta mă privește. Asta ne privește pe toți, mamă !

— Crimă ? Doar Esther nu-i nebună ! ! zise Natalie uluită.

— Am auzit-o cu urechile mele !

— Amy dragă, tu știi că oamenii zic cîte-n lună și-n stele. Cel care are de gînd să omoare pe cineva nu vorbește despre acest lucru. Ca și cel care are de gînd să se sinucidă, de altfel. Cei care vorbesc, n-o fac ! Din întîmplare tu ai auzit cînd Esther și iubitul ei debitau inepțiile alea despre crimă. Dar e vorba numai despre o intenție, în realitate ei n-ar putea ucide pentru că nu sînt nici suficient de curajoși, nici suficient de proști. Mie una nu mi-e frică cîtuși de puțin că Esther l-ar ucide pe Curtis. Mai tare mă tem că domnul Curtis va vrea să divorțeze de ea și că o să înceapă să-și spele în fața lumii rufele murdare...

Amy oftă. De regulă ea nu se înțelegea cu Natalie. Cînd mama ei spuse „...eu întotdeauna am avut bănuiala că Esther este capabilă de

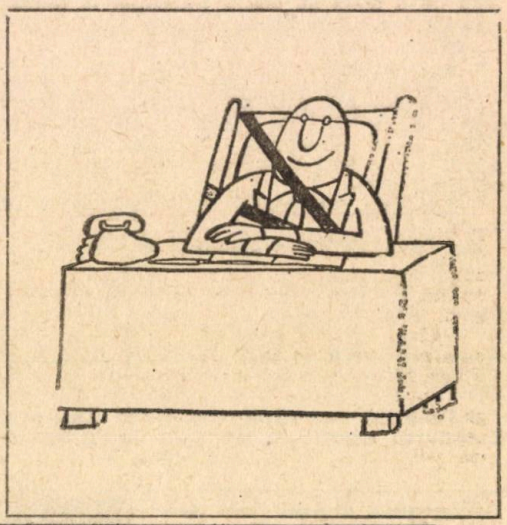

orice", ea se gîndea că Esther ar putea face scandal, nicidecum o crimă ! Violența era ceva care rămăsese în afara granițelor experienței lui Natalie.

— Mi-e tot una ce se va întîmpla cu Esther, continuă Natalie. Dar categoric nu vreau ca fiica sau fiul meu să fie amestecați cumva într-o asemenea poveste urîtă...

— Dar Peter... totuși... n-are nimic comun cu treaba asta ! zise Amy.

— Ești tu sigură de asta ? se încruntă Natalie, Esther este la o vîrstă la care femeile sînt în stare să facă orice pentru a pune mîna pe cîte vreunul mai tinerel...

— Bine, dar atunci afirmația ta că individul acela ar putea fi Payne s-a născut mai degrabă dintr-o dorință decît dintr-o convingere ?

— Peter face parte dintre posibilii aleși ai grațiilor ei, dar el, din păcate, n-a avut niciodată perspicacitatea ta. Dar era să uit. Gregory așteaptă jos, vrea să stea de vorbă cu tine... De asta am venit. Am impresia că el vrea s-o apere tot atît de tare pe Esther, pe cît de tare vreau eu să-l apăr pe Peter. Și crede că tu l-ai putea ajuta în această privință. Sper că vei face tot ce depinde de tine.

Amy începu să strîngă micul dejun luat numai pe jumătate și să se îmbrace.

★

Natalie n-a înțeles niciodată femeile de genul Estherei, ea nu știa nimic despre pasiunea devoratoare sau despre abisurile disperării. Pe ea o amuza să joace în limitele regulilor stabilite sau prestabilite. Esther era altfel construită, ea nu stătea pe gînduri atunci cînd voia să spargă tiparele impuse de reguli...

Curtis aștepta în hol, lîngă scări. Avea fața tare căzută.

— Să mergem afară, propuse el. Acolo o să putem sta de vorbă fără a fi deranjați.

O conduse spre scaunele de metal aflate pe gazon. Așezîndu-se față în față, Amy observă că ochii nou-venitului aveau expresia ochilor unui proscris. Parcă ar fi fost ochii altui om...

— Amy, te rog să revezi bine totul înainte de a-mi răspunde la întrebarea pe care am să ți-o pun, începu Curtis, aplecîndu-se puțin spre înainte. Ai putea să compari în fața unui tribunal și să juri că glasul pe care l-ai auzit ieri seara la telefon era al lui Esther ?

— Să jur n-aș putea, dar sînt convinsă. Tu nu ?

Curtis se împinse în spătarul scaunului iar pe față i se aprinse zîmbetul pe care Amy i-l știa atît de bine.

— Bineînțeles că nu ! răspunse el privind-o pe Amy cu ochi de strengar și cu zîmbetul lui cald. Eu nu-s chiar căzut în cap, Amy ! zise el cu glas domol. Și-apoi sînt cu mulți ani mai în vîrstă decît tine, am mai multă experiență, iar dacă Esther s-ar uita la alt bărbat eu aș fi primul care aș afla acest lucru. Mă crezi ?

În glasul lui vibra o sinceritate neprefăcută. Privindu-l în ochi, Amy simți față de el o adîncă compasiune. Dacă Esther poate trăda credința nemărginită a acestui bărbat, atunci ea comite ceva mult mai groaznic decît o crimă, gîndi Amy.

— Crezi că îmi place să vorbesc de dragul de a mă afla în treabă ? zise Amy. N-aș fi scos o vorbuliță dacă n-ar fi vorba despre o crimă !

— Înțeleg acest lucru, interveni Curtis cu glas din care chiar se putea deduce că avea această înțelegere. Ai crezut că în felul acesta mă vei apăra, dar nu mă puteai avertiza fără ca Esther s-o afle ? Păcat că n-ai procedat mai discret. Acum o să iasă o treabă foarte urîtă. Dacă ai de gînd să mă ajuți, o să ne înțelegem vrei ?

— Și ce-ar trebui să fac eu după părerea ta ?

— Mai întîi, Esther vrea să discute cu tine. N-ai vrea să-i faci astăzi o vizită ?

— Și ce vrea să rezolve cu asta ?

— Amy ! zise Curtis cu glas de om surprins. Tu n-o iubești pe soția mea ?

— Dacă vrei să afli adevărul, auzi-l : nu ne simpatizăm reciproc !

— Păcat... Esther ține mult la tine. Ea este convinsă că toată această neînțelegere se va risipi dacă ar avea posibilitatea să stea de vorbă cu tine. Încerci, Amy ?

— Bine, am să încerc. Dar numai ca să-ți fac ție o plăcere. Mai e ceva ?

— Da. Mama ta e de părere că ar trebui să ieșim împreună cît mai repede cu putință în public și să ne comportăm astfel, încît să se creadă că nu s-a întîmplat nimic între noi. E necesar acest lucru pentru a ne păstra bunul renume...

— Asta tu i-ai băgat-o mamei în cap ! bombăni Amy.

— Mama ta știe cum merg lucrurile în societate, zise Curtis. Ea are suficient curaj și suficientă influență pentru a putea curma această neplăcere.

— Dar mama nu are nici un fel de influență asupra poliției !

— Are influență socială, să-i zic așa, și acesta este lucrul cel mai important. Poliția am liniștit-o, dar ce ne facem cu opinia publică ?! Dacă tu și mama ta apăreți împreună cu Esther, cu toții vor crede că mama ta n-a dat crezare învinuirilor aduse Estherei, că ți le-ai retras...

— Nu cumva trebuie să apărăm reputația Estherei ?

Curtis tăcu cîteva clipe, apoi spuse :

— Amy, tu nu îți poți imagina cît de mult îmi iubesc soția. Dacă ideea asta fantastică a ta ar fi adevărată, și dacă ea ar iubi într-adevăr un alt bărbat, aș face tot ce mi-ar sta în putință pentru a zădărnici un eventual divorț de îndată ce aș afla că l-ar dori. De aceea toată povestea asta a ta că ar vrea să mă omoare mi se pare caraghioasă. Esther nu are absolut nici un motiv pentru care să dorească să mă înlăture, conchise el cu voce nesigură.

Tulburarea lui Curtis o cuprinse și pe Amy. Începuse cumva să se îndoiască de vinovăția Estherei ? Se simți foarte emoționată, de aceea îl întrebă repede :

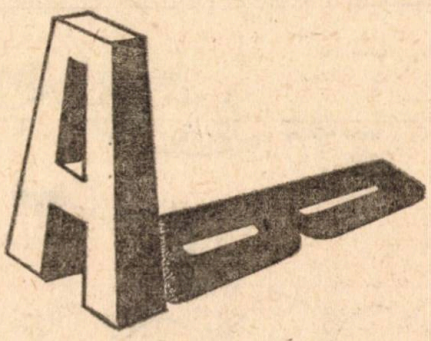

BUȚU

— Și cînd ar trebui să jucăm comedia asta ?

— Mîine. Luăm masa la club apoi ne ducem să dansăm. Coctailul l-am putea organiza la noi : tu, mama ta, Peter, Allan, Payne, eu și, desigur, Esther.

— Formula de ieri seară, remarcă Amy.

— Trebuie, zise Curtis. Ce zici, treci astăzi pe la Esther ? După masă...

— Bine.

— Îți mulțumesc mult, Amy.

Amy îl urmări pînă cînd ajunse la mașină. El se opri apoi se întoarse și-i zîmbi, zicîndu-i :

— Și mai scoate-ți din cap prostia asta !

Amy se întoarse în casă. În sufragerie dădu peste Natalie care ținea un ziar deschis în mînă. La început fetei i se păru că mama ei numai se preface că citește, întrucît aceasta era „cufundată" în pagina financiară, or ea știa foarte bine că Natalie nu citea niciodată decît pagina de modă și recenziile pe marginea unor cărți. Peter nu se prefăcu deloc, ba chiar lăsă să se vadă că o așteptase pe Amy.

— Ei ? făcu el îndată ce Amy își făcu apariția în sufragerie.

— Curtis e convins că Esther nu-i capabilă să săvîrșească o crimă. Nici măcar nu vrea să audă de așa ceva. Ca să-i fac plăcere i-am spus că n-aș putea jura că era glasul Estherei. Azi după masă am să-i fac o vizită, iar mîine după amiază vom participa cu toții la o sindrofie.

— Mă bucur că v-ați înțeles. Natalie vorbea de parcă ar fi rezolvat o bagatelă de familie. După aceea se ridică din scaun mai proaspătă și aproape veselă.

Amy se apropie de Peter și-l întrebă :

— Peter, spune-mi sincer, a fost ceva între tine și Esther ? Ceva serios ?

— Cum îți poți imagina așa ceva ?

— Am auzit ieri seară ceva de la Kate...

— De la Kate... Bine... În ultima perioadă e obsedată... rise el nesigur.

— Esther ți-a făcut avansuri ?

— Păi..., se înroși Peter. Dar n-a fost nimic serios.

— Înțeleg, voi ați creat numai perdeaua de fum, aprecie Amy cu realismul ei de soră.

— Perdea de fum pentru ce ? întrebă Peter.

— Păi... pentru a-l acoperi pe alt bărbat, cu care Esther are ceva serios...

Peter se uită maliții la sora lui.

— Singurul bărbat cu care Esther s-a întîlnit mai des în ultimul timp e pretenarul tău, Allan Galt.

— Dar de Matthew Payne ce zici ?

— Da, și el, zise Peter. Dar pe altul nu-l mai știu. Dar nu înțeleg de ce ai așa un parapon pe Esther...

— Uită-te și tu ce-a făcut din Curtis. Era un ditamai flăcăul și uită-te acum... Și nu m-aș bucura deloc dacă ar face și din tine așa ceva...

— N-o să reușească, nu-ți face griji.

— Același lucru l-a spus și Curtis, oftă Amy. Cineva însă trebuie să-și facă griji !

— De ce crezi că trebuie ?

— Pentru că în adîncul ființei mele sînt convinsă că glasul pe care l-am auzit la telefon ieri seară era al Estherei. Și nu îmi pot da seama care va fi următoarea ei mișcare ! !

★

După amiază o ceață deasă învălui țărmul. Esther stătea în sufrageria ei urmărind jocul flăcărilor ridicîndu-se din cămin.

— Doriți un ceai ? Ceva mai tărișor ? o întrebă pe Amy.

— Un ceai, nu v-aș refuza cu un ceai...

Esther apăsă pe un buton și servitoarea aduse îndată tava cu ibricul cu ceai și cești. Tocurile ei răsunau puternic pe podeaua de marmură de pe care, în lunile de vară, se strîngea covorul.

— Ai adus și puțină pîine uscată ? întrebă Esther.

— Sigur, madame, răspunse ea cu accent irlandez. Dar să nu uit, în cămară avem un șoarece ! Păcat că nu ați lăsat să țin motanul acela drăgălaș care s-a rătăcit ieri pe la noi...

— Să nu mai vorbim de asta, Bridget ! Știi bine că nu-mi plac pisicile, zise Esther întorcîndu-se spre Amy între timp. Primul meu soț creștea pisici persane, așa că sînt sătulă pînă peste cap de ele... Doriți și lapte ?

— Nu, mulțumesc. Doar puțină lămîie. Esther, vreu să vă spun fără ocolișuri un lucru, zise Amy după ce plecă servitoarea. În mod cert eu am auzit la telefon discuția respectivă. Cuvînt cu cuvînt, așa cum v-am mai spus. Dar așa cum i-am zis azi dimineață lui Curtis, n-aș putea jura că era glasul dv. Adică nu v-aș putea acuza direct... Amy făcu o scurtă pauză pentru a se concentra asupra următoarelor cuvinte : ...atîta timp cît nu se va întîmpla altceva !

— Ce altceva să se întîmple ? întrebă Esther încruntîndu-se.

— Păi s-ar putea întîmpla o groază de lucruri, răspunse Amy privind la focul din cămin. Curtis vă iubește cu adevărat, ar fi groaznic dacă l-ați decepționa. Dacă ați face-o, ar muri !

Înfruntarea dispăru de pe chipul Estherei. În-

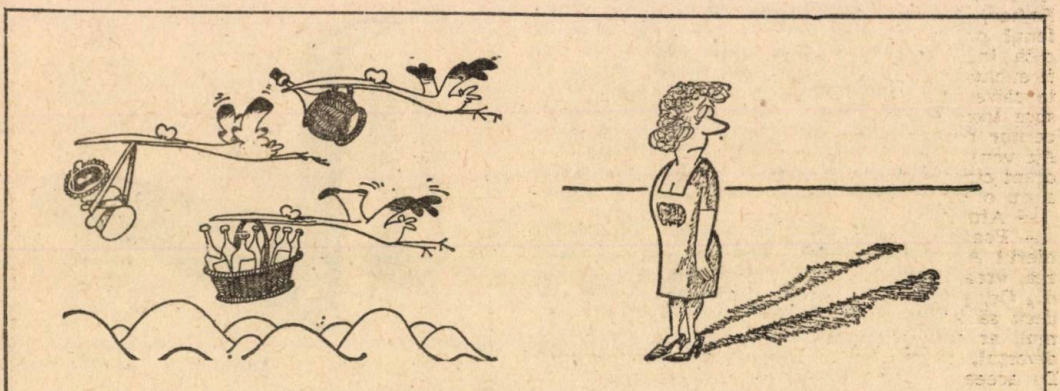

chise ochii pentru o clipă. Lipsită de lumina lor, fața ei părea tăiată în piatră palidă și dură.

Am supărat-o, și supărată cum e, nu-și mai stăpînește glasul, gîndi Amy.

Pe măsuța de lîngă ușa balconului sună telefonul. Scuzați-mă, zise Esther îndreptîndu-se cu pași repezi spre telefon și bucurîndu-se parcă de pretextul de a se smulge conversației. Alo, rosti ea în aparat, vă sun peste cîteva minute. La revedere !

Esther se uită vigilent spre Amy.

— Trebuie să obțin niște date pentru comitetul de organizare a expoziției de cai. Așteptați-mă, vă rog, puțin. Mă întorc imediat.

Amy se aprinse. Dacă nu se întoarce pînă fumez o țigară, plec ! își zise în gînd.

— Domnișoara Corbett ? !

Țigara îi căzu din mînă. În ușa salonului pentru muzică apăru Matthew Payne. Îi oferi o țigară din pachetul lui.

— Mulțumesc, nu vreau.

— Nu mă prea aveți la inimă, nu-i așa ? zise Payne aprinzîndu-și țigara.

— Ce-i drept, nu !

— Tot e mai bine decît dacă ați fi indiferentă.

Amy își puse mănușile.

— Nu plecați. Spuneți-mi ce anume nu vă place la mine ?

— Ați stat la ușa camerei alăturate și ați tras cu urechea. Un tip din ăștia-mi sînteți !

— Și dv. trageți cu urechea — la telefon. Și după aceea nici măcar nu spuneți adevărul !

— Cum vă permiteți ? izbucni Amy plină de mînie.

— V-am căzut în disgrație încă mai înainte de a ști dacă am ascultat la ușă sau nu. De ce nu-mi spuneți adevărul ? Credeți că eu sînt omul acela pe care l-ați auzit vorbind la telefon cu Esther, nu-i așa ?

— Și nu sînteți ? îl întrebă Amy privindu-l fix. Privirea ei îl neliniști, dar Payne nu lăsă să se observe acest lucru.

— Vi-l reamintesc, prin glasul meu, pe individul acela ? zise Payne pe un ton povocator.

— Se-nțelege că nu. Dacă ar fi fost așa v-aș fi învinuit de prima dată, din prima seară cînd v-am văzut. Glasul dv. este însă singurul lucru care pledează împotriva convingerii mele că dv. ați fost la telefon. Toate spun că individul respectiv ați fost dv., mai puțin glasul. Dintre ceilalți bărbați cu care Esther s-a întîlnit mai des nu există decît Allan și fratele meu, Peter. Nu cred că fratele meu ar fi capabil de acte de violență. Pe Allan îl știu de cînd mă știu și pe mine... Nu are temperamentul romantic al omului care să poată urzi, împreună cu Esther, o crimă. Și, în plus, nu cred că telefonul poate modifica într-atîta o voce cunoscută, încît ea să ajungă de nerecunoscut ! N-ar fi exclus ca telefonul să aibă o înclinație aparte către modificarea vocii... Nu știu nimic despre temperamentul dv., dar arătați ca un cuceritor romantic, capabil de acte de violență. Ați venit aici în chip de cunoștință a Estherei, drept cineva din trecutul ei. Cine știe dacă pînă a nu o lua Curtis nu i-ați fost amant ? !

— Atunci de ce l-ar fi luat pe Curtis ?

— Poate i-a oferit ceea ce dv. nu i-ați fi putut oferi ! Acum, cînd a pus mîna pe ceea ce dorea, vrea să-l lase și, în plus, să vă aibă și pe dv. Or, pentru asta, ea nu are altă posibilitate decît să se descotorosească de Curtis. Oricît de mult ar iubi-o, și chiar dacă ar fi de acord cu divorțul, el tot nu i-ar da pînă la ultimul șfanț! De aceea el trebuie înlăturat într-alt mod !

— Dacă aș ști că toate astea le credeți cu adevărat, ar trebui să fiu nebun să vă ascult. Ar trebui să-mi treacă prin cap gîndul de a vă aduce pe dv. la tăcere ! Uitați, domnișoară, care-i treaba ! Nu am fost iubitul Estherei, am fost prietenul primului ei soț, Charley Maittland.

— Nu-i tot un drac ? Presupun că o cunoașteți și pe soția lui.

— Așa este. Pe Charley l-am iubit, pe soția lui nu. Am suspectat-o tot timpul că ea l-ar fi ucis din pricina banilor pentru asigurare.

Liniștea care se așternu pentru cîteva clipe îi bubuia lui Amy în urechi.

— Spuneați că vă duceți existența vînzînd asigurări, zise ea.

— N-am spus că din vînzare, am spus că mă ocup de asigurări. Lucrez ca detectiv în asigurări, eu am fost cel care a cercetat cazul morții lui Charley Maittland înainte ca asigurările să-i plătească soției lui cele cuvenite.

— Dacă i-ați plătit asigurarea înseamnă că n-a fost vorba despre o crimă...

— Adevăratul motiv al morții lui Charley nu a fost găsit, asta-i numai o presupunere a mea. Charley era un infirm, a murit în timp ce cobora scările. I se blocase frîna căruciorului. Esther susținea că în seara aceea nu s-a aflat în toată casa decît ea. Întîmplător însă în seara cu pricina i-am telefonat, cam cu o jumătate de oră înainte de moartea lui Charley. Am auzit atunci o voce străină, nu știu a cui era, în orice caz a lui Charley nu era. Individul acela nu a fost găsit, iar Esther neagă că ar fi fost la ea un bărbat străin. Acum am venit aici pentru a afla dacă individul acela a fost Allan sau Peter. N-au fost ei, amîndoi, după război pe țărmul de vest... ?

Amy încuviință fără să scoată o vorbă.

— Cînd a fost recrutat, Allan era sărac lipit, precum o cușcă pentru șoareci. Tocmai terminase facultatea. Dar parcă Peter nu era total dependent de fusta mamă-sii ?

Amy încuviință din nou.

— Oricare dintre ei ar fi putut fi iubitul care să nu-i fi putut oferi Estherei tot ceea ce-i putea da Curtis. Știu, ați putea strîmba frumușel din nas... Sigur, Allan și Peter sînt niște naivi, dar sînt oameni pe care-i știți de-o viață, pe care-i iubiți... Pe cît vreme un venetic... un venetic e capabil de orice, nu ? !

— Peter sigur n-a fost !

— Atunci nu rămîne decît Allan. Situația începe să devină cu atît mai distractivă, cu cît îl iubiți. Cu cît cred că-l iubiți...

— Așa așa este...

— Dar primul gînd al dv. este spre Peter, chiar dacă ați afirmat răspicat că n-a fost el. Așa se petrec lucrurile cînd o fată își iubește mai mult iubitul decît pe fratele ei...

— Nu cred că ar fi putut fi nici Allan ! Dar nu pricep de ce ați venit aici dacă n-o iubiți pe Esther.

— Pentru că cineva de la asigurări mi-a spus că Gregory Curtis s-a hotărît să încheie o asigurare de viață în valoare de 50 000 dolari. Moștenitoarea lui este Esther. Dv. trebuie să știți că unii criminali sînt atît de obsedați de crimă, încît succesul unei crime îi îndeamnă să o comită și pe a doua. Din această pricină i-am scris Estherei invitîndu-mă singur aici. Nu-l putea refuza pe prietenul primului ei soț, nu ? Și deodată, pe nepusă masă, apăreți dv. cu povestioara aia cu ascultatul la telefon ! Murchison mi-a spus, cînd l-am văzut azi dimineață, să-i încropesc un alibi Estherei. Amănunte nu mi-a dat... Acum vă rog să fiți amabilă și să-mi reproduceți întreaga discuție pe care ați auzit-o la telefon.

— Am să încerc.

Payne își pironi ochii pe focul care pîlpîia în cămin și ascultă.

— Un lucru e foarte neclar în toată povestea asta. În discuție n-a existat nici o remarcă din care să reiasă sexul posibilei victime. Nu se știe, deci, dacă e vorba despre o ea sau despre un el.

— Și ce importanță are asta ?

— E foarte limpede : un bărbat și o femeie care se iubesc se hotărăsc să asasineze o a treia persoană. Dar de ce să presupunem că victima trebuie să fie neapărat soțul femeii ?

— Dar cine altul ?

— N-ar fi tot atît de posibil ca îndrăgostiții să pună la cale o crimă împotriva soției bărbatului ? Curtis este sau ar fi capabil să-i facilitеze lui Esther divorțul, dacă ea l-ar cere. Dar Kate ar fi în stare să facă același lucru pentru Peter ? Nu cumva un tînăr care depinde încă de fusta mamei ar putea fi pus foarte bine la respect ? !

— Nu, sări Amy plecînd clătinîndu-se spre fereastră. Un caer de ceață se rostogolea printre copaci învăluind gardul viu... Nu poate fi vorba de Peter ! Nu poate fi vorba de Kate ! Amy își lipi fruntea de geamul rece. Nu poate fi vorba de Peter !

Fereastra ținea cît tot peretele.

Amy se lumină dintr-odată. Se întoarse brusc spre Payne. Privirea fetei îl îngrozi.

— Mi-ați îndrugat numai minciuni ! Dv. ați fost. Dv. sînteți amantul Estherei ! Dv. l-ați ucis pe Charley Maittland ! Dv. l-ați ucis pe Sharpe ! Și tot dv. plănuiți acum să-l ucideți și pe Gregory Curtis ! Acum îmi sînt toate cît se poate de clare ! Și am să vă demonstrez !

— N-o să reușiți pentru că nu este adevărat ceea ce spuneți !

Amy fugi în hol. Pașii pe care-i auzea în urma ei răsunau ca niște pinteni.

— Dar pentru dumnezeu, ce se întîmplă aici? auzi glasul Estherei.

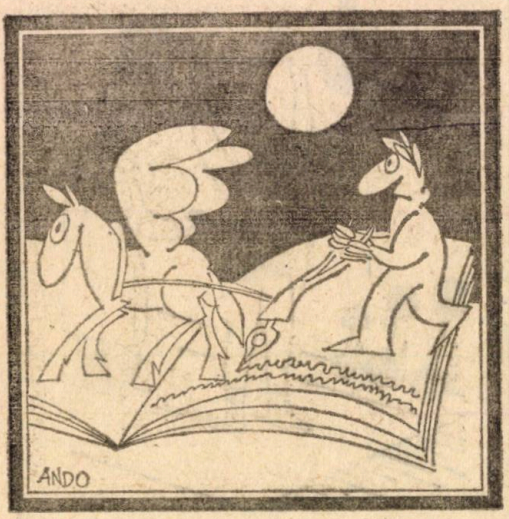

Amy se întoarse spre ea. Esther cobora scările largi sprijinindu-se de balustradă. Payne o privea și el pe Esther. Privirile celor doi se întîlniră. Întreagă această scenă îi aminti lui Amy, cu multă exactitate, cum se petrecuseră lucrurile atunci cînd ea ascultase convorbirea telefonică. Flăcările focului din cămin jucau sprintene în ochii Estherei. Expresia de pe chipul lui de copil, dar cu trăsături aspre, îl făcea pe Payne să semene cu un jucător de cărți, cu un aventurier care nu se dă în lături de la nimic.

— Amy ! strigă Esther. Unde vreți să plecați?

— La Allan ! răspunse Amy plecînd spre mașină.

Ajunsă la casa lui Allan, Amy văzu mașina lui parcată în fața garajului.

— Nu poate să aștepte, chiar arde ? întrebă Allan cînd Amy îi spuse că trebuie neapărat să vorbească cu el.

— Pacienții tăi pot să aștepte o clipă, ce-ți spun eu e lucrul cel mai important. Am aflat, individul de care-ți spuneam e Payne. Am dovezi !

— Payne ? Nu poate fi el !

Allan nu reacționă nicicînd atît de lent.

— De ce nu ? El este, și trebuie să facem ceva. Te rog să mă asculți.

— Bine, te ascult.

Allan o urmă pe Amy ca hipnotizat. În salonul de așteptare el se așeză la colțul mesei și își aprinse o țigară.

— Am foarte mult de lucru, Amy. Te rog să fii cît poți de concisă.

— Allan, pe tine situația în care se găsește Curtis Gregory te lasă indiferent ?

— De ce să înnebunesc eu din cauza lui ? Curtis e major, să-și aibă singur de grijă. A fost pus în gardă. Am să fac tot ce-mi cere poliția, dar n-am de gînd să înnebunesc din cauza lui Curtis.

— Nici eu n-am de gînd să înnebunesc, răspunse Amy supărată. Povestea asta mi-a fost aruncată în față ca o mănușă... Te înșeli, Allan... Și mai află că discuția pe care am ascultat-o la telefon nu a avut loc în cabinetul tău ! Cei doi — Esther și Payne — nu au fost aici în seara cînd au discutat despre crimă...

— Ce spui ? sări Allan ca ars.

— După cum mi-a spus Kate ieri seară, Oldport-ul e plin de camere lungi de aproximativ zece metri, cu podele tari, fără covoare și cu ferestre largi cît tot peretele.

— Asta o știu și eu ! i-o reteză Allan. Cred că se cere o explicație. Centralista ți-ar fi putut da legătura cu o sută de alte telefoane. Tu însă ai nimerit într-o casă în care ai ascultat glasul unei persoane pe care o cunoșteai. Al lui Esther. Lucrul acesta se poate explica numai într-un singur fel. Așa cum ți-am spus și ieri, tu aveai în minte numărul meu de telefon pentru că voiai să vorbești cu mine mai înainte de a vorbi cu mama ta. De aceea, te-ai încurcat și vrînd să vorbești cu mama ta, ai cerut numărul meu. Fără să-ți dai seama, bine-nțeles. Avem prieteni comuni, de aceea nu-i de mirare că ai dat peste vocea cuiva pe care-l cunoșteai. E clar ca lumina zilei, nu ?

— A fost mult mai simplu, Allan ! Ce naiba, tot nu pricepi ? Centralista mi-a dat bine legătura ! Și nici măcar nu m-am încurcat.

— Nuuuu ?

— Nu. Îți amintești pe cine am vrut să sun mai întîi ?

— Pe Gregory.

— Exact. Am cerut numărul lor și centralista mi-a dat numărul lor. Am fost derutată însă de faptul că individul care a ridicat receptorul avea glas de negru. Cînd am sunat, tot acolo, a doua oară, o servitoare mi-a răspuns, cu un puternic accent irlandez, că în casa respectivă nu există servitori negri. M-a surprins și cuvîntul „grajd". Pînă a nu se căsători cu Esther, Curtis numea construcția respectivă „staul".

— Vrei să spui cumva că cel care a ridicat receptorul a fost Sharpe ?

— Și chiar crezi că n-ar fi putut fi ? După masă tocmai terminase de aranjat gardul viu al familiei Curtis. La un moment dat a auzit telefonul sunînd și dacă a văzut că nu ridică nimeni, a intrat, și a ridicat receptorul. Așa cum am crezut că a făcut aici fiind ! Nici faptul că am întrebat de doamna Corbett nu are nici o importanță, mama putea fi tot atît de bine și aici dar și acolo. Care încăpere crezi că ar fi putut fi considerată de Esther drept cea mai sigură pentru o asemenea discuție dacă nu propria ei casă ? Curtis era în oraș, iar servitoarele tocmai la bucătărie, adică în cealaltă parte a casei. Auzind prima mea versiune, potrivit căreia discuția auzită de mine la telefon ar fi avut loc la tine, Esther a declarat că întreaga după masă și-a petrecut-o singură acasă. De aceea părea atît de liniștită și mulțumită, ca o vulpe aș zice : îi oferisem un alibi !

— Bine, să zicem că ai dreptate. Dar ce te face să crezi că bărbatul respectiv era Payne ?

— Dar cine altul ar fi putut să fie ? În timpul acela tu îți consultai pacienții, Peter venise la cabinetul tău pentru a lua prafurile pentru mama. Nu rămîne decît Payne ! Ieri seara Esther și-a zis, probabil, că-și poate permite să afirme că, în timp ce Curtis era în oraș, Payne a fost acasă toată după-amiaza. Dar atunci ea „credea" că discuția auzită de mine în telefon avusese loc aici ! Ea a mai zis că Payne era în camera lui, dar de bună seamă asta e o minciună sfruntată !

— Dar siameza ?

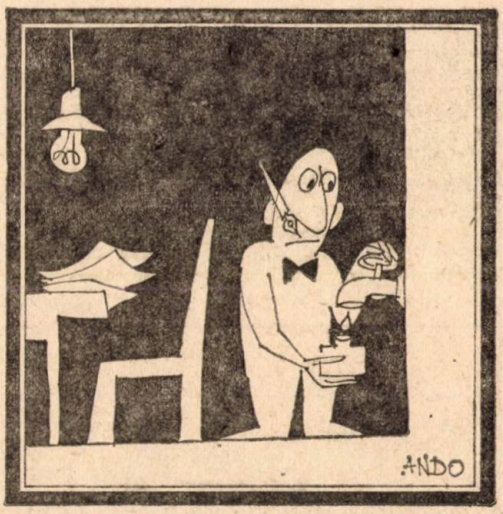

— Servitoarea lui Gregory a zis astăzi ceva despre o pisică. Că se aciuise pe la ei sau așa ceva... Nu pot garanta însă că era o siameză.

Allan se ridică și începu să se plimbe prin salonul de așteptare.

— Dar nu înțeleg de ce Sharpe a fost ucis **aici** ! Crezi cumva că Payne l-a urmărit ?

— Categoric ! Payne și Esther nu-și puteau permite pentru nimic în lume ca trupul neînsuflețit al lui Sharpe să fie găsit la ei. Allan, ce naiba, tu nu înțelegi ce se ascundea în spatele acelei discuții ? Payne sau Esther au băgat de seamă la un moment dat că telefonul rămăsese deschis. Atunci au întrerupt brusc orice schimb de cuvinte între ei. Între timp Sharpe s-a întors din grajd crezînd că aparatul era încă deschis. Le spuse celor doi că din greșală au întrerupt legătura. Întrebat cine sunase, Sharpe a răspuns că domnișoara Corbett. Esther și Payne și-au dat seama că am prins ceva din discuția lor. Și mai erau ferm convinși că nu voi recunoaște vocea lui Payne pentru că acest om era complet necunoscut pentru mine. Pe Esther o cunoșteam doar de puțină vreme așa că... Ei și-au zis, mai mult ca sigur, că nu le voi recunoaște vocile decît în cazul în care îl voi întîlni și voi sta de vorbă cu Sharpe. El era singurul martor care știa că eu sunasem și tot el era singurul martor care știa că Esther și Payne discutaseră în sufragerie. Nu-i surprinsese el la întoarcerea din grajd ? !

— Așadar, pe Sharpe nu iapa mea l-a omorît?!

— De ce am crede că iapa l-a ucis ? Numai pentru că i-am găsi cadavrul în grajd ? Pentru că rana avea forma unei potcoave ? Nu crezi că Payne i-ar fi putut aplica foarte bine lovitura cu o potcoavă ? Și nu poți crede că a făcut acest lucru în grajd numai pentru a acredita ideea că „accidentul" a avut loc în grajd ?

Allan rămase o clipă pe gînduri.

— Dar cu vocea aceea cum rămîne ? În argumentarea ta există o hibă. Cum explici vocea lui Payne pentru că orice ai spune el nu are un glas aspru, răgușit...

— Tocmai de asta am venit la tine, Allan. O explicație trebuie să existe. Ești medic și te rog să te gîndești dacă nu există vreun drog, vreun stimulent care să poată schimba vocea omului.

— Stai ! zise Allan tăios. Dar Payne nu avea nici un temei pentru a-și fi schimbat vocea atunci cînd tu ai ascultat la telefon și asta pentru bunul și singurul motiv că el nu știa că cineva ascultă discuția. Și nici că și-ar fi schimbat vocea după aceea nu poți spune. În acest caz ar fi observat și Curtis, el îl cunoaște pe Payne de la nunta lui cu Esther. Singur mi-a spus-o...

— Afurisită treabă ! În cazul acesta a avut un noroc teribil că telefonul i-a schimbat glasul. Dar nu există vreun medicament, ceva care să asprească vocea omului pentru un ceas-două...

— ...și după aceea să răsune din nou ca un clopoțel ! Zîmbetul lui Allan trăda ușurare și amuzament. Nu-i nimic de făcut, Amy.

Fata se întoarse să-și ia o țigară, dar se opri la jumătatea drumului. Privirea îi căzu pe o grămadă de reviste medicale aruncate pe masă.

— Allan, cred că am găsit ! Vezi cuvîntul ăsta de pe copertă ?

— Care cuvînt ?

— Alergie ! Adică o boală care, precum vine de repede, pe atît de repede dispare. Asta o știu pentru că am avut și eu o alergie a pielii provocată de lacul pentru unghii. Dacă Payne suferă de alergie a corzilor vocale ? Ce-ai zice dacă cu puțin timp înainte de a-i fi auzit eu glasul s-ar fi expus unui tratament sau mai știu eu mai cum să-i zic... Asta așa, pentru orice eventualitate... În felul acesta știa că nimeni n-ar avea cum să-i recunoască vocea, care, între timp, și-ar fi revenit. Nu există... Nu există vreun preparat care să poată anula efectele alergiei... Pînă și o inhalație nevinovată ar putea...

— De obicei alergia durează mai mult, zise Allan.

— Dar nu în toate cazurile. Nu fi atît de sceptic, Allan. Ce-ai zice dacă am căuta amîndoi niscaiva cazuri prin cărțile tale de medicină...

— Tu uiți că mă așteaptă pacienții ? se burzului Allan.

— Tu vezi-ți de pacienții tăi, iar eu am să caut prin cărți, trebuie să găsesc ceva pînă te-ntorci.

— Bine, dar te anunț că astă seară doamna Adams este liberă.

— Menajera ? Asta înseamnă că te iau la noi astă seară. Să cinăm împreună...

— Povestea asta nu ți-a tăiat pofta de mîncare ?

— Care poveste ?

— Lăi asta... E-o problemă a poliției... Eu nu vreau să am de-a face cu poliția.

— Dar...

— Știu, crezi că spun asta pentru că e vorba de Esther. Nu-i adevărat, mă gîndesc numai la nefericitul ăla de Payne. Ce-ar fi să se fi îndrăgostit lulea de Esther ? Crezi cumva că ai jubila știindu-l închis împreună cu Esther, din cauza ta, pentru crimă ?

— Iar tu crezi că ai jubila citind în gazete că Gregory Curtis a fost asasinat pentru că noi doi n-am făcut nimic pentru a-i salva viața ?

— Ai dreptate, Amy. Așa este.

★

După ce Allan plecă, Amy lăsă jaluzelele și aprinse veioza de birou. Începu să citească. Cînd termină de răsfoit cartea și se uită pe fereastră, constată că afară era un întuneric de smoală. Privi la ceas. Se făcuse opt fără un sfert. Dar ce-o fi cu Allan de nu mai vine ? Ieși în hol, aprinse lumina și o văzu venind spre ea pe Houri, pisica siameză. Ce bine că-mi ține măcar ea companie, se gîndi Amy. După aceea răsuci la loc întrerupătorul.

Toată casa rămăsese cufundată în întuneric. Să se fi ars siguranța ? Vreun scurt circuit ? Nu avea idee cam pe unde ar putea fi tabloul

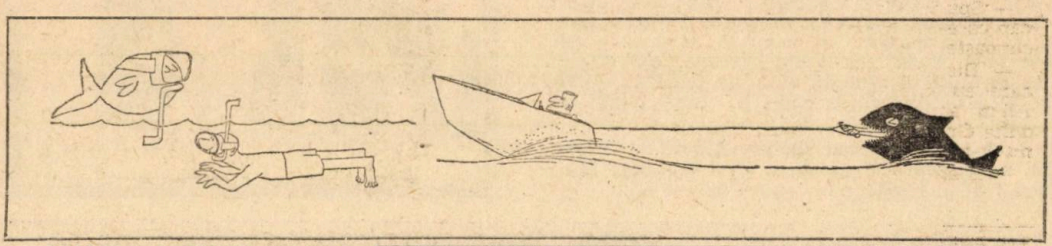

cu siguranțele. Deschise ușa principală. Deodată simți că ceva o atinsese pe gleznă. O fi Houri, o fi plecat la vînătoare de șoareci... Unde o fi lăsat mașina ? În partea dreaptă. În stînga ? Întunericul se amestecă cu ceața așa că Amy se orienta cu mare greutate.

Se trezi deodată prinsă de gît. Sub mănușă simți pulsul brațului celui care o prinsese. O altă mînă, tot în mănușă, îi acoperi gura și nasul. Simți că se înăbușe. Încercă să se cabreze, dar picioarele n-o mai ascultau. Nu putu nici să se întoarcă pentru că coloana vertebrală îi era fixată cu piciorul de către cel care o atacase. Sîngele îi vuia în tîmple. I se păru că gîtul i se scurtează, simți cum capul i se ridică tot mai sus. Auzi apoi scrîșnet pe nisip, mai auzi o lovitură puternică apoi se prăbuși la pămînt.

În cădere își zdreli mîna de pietrele ascuțite. N-o durea. Se ghemui puțin și în aerul rece al țărmului aproape că nu-și dădea seama de durerea de la gît și de pulsul foarte ridicat. Auzi pași care se îndepărtau în fugă.

— Sînteți teafără ?

O rază palidă de lumină căzu pe pietriș lîngă mîna ei. Cineva îi puse mîna pe picior. Amy respiră adînc, deschise ochii și privi.

— Dv. sînteți ? Pe cine așteptați ?

Payne stătea lîngă ea așa cum un cowboy ar fi stat în fața focului dintr-un cămin. În colțul gurii îi încolți un zîmbet.

— Păi... Dar cine a fugit de aici ?

— Cineva care a încercat să vă omoare. L-aș fi urmărit dacă aș fi știut că nu sînteți rănită.

— Dv. l-ați văzut ?

— Nu, dar poate credeți că eu am fost cel care...

— Chiar dacă nu-mi face plăcere să o spun, eu așa cred...

Zîmbetul îi cuprinse acum toată fața.

— Dar de ce o fi încercat cineva să mă omoare ?

— Poate că ați pus întrebări prea indiscrete. Sau poate...

— Sau poate ce ?

— Sau poate pentru că ați fost confundată cu cineva. E întuneric ca-n mormînt. Și, în plus, sînteți destul de înaltă pentru o fată, iar blugii cad la fel pe toți oamenii... Să vă ajut pînă la mașină... Să vă duc acasă...

— Dv. ați venit pe jos pînă aici ?

— Știu o scurtătură, iar mie îmi place să mă plimb.

— Și cînd e ceață ?

— Ceața-i un aliat teribil atunci cînd urmărești pe cineva.

— Dar pe cine ați urmărit ?

— Pe dv. Altfel cum aș fi apărut aici așa, tam-nisam ? Am auzit cînd i-ați spus Estherei unde vă duceți. M-a nedumerit expresia chipului ei și mi-am zis că s-ar putea întîmpla mai știu și eu ce... De aceea am pornit pe urmele dv. Cu puțin timp înainte de a se fi stins lumina mi s-a părut că aud pași în spatele casei. Am înconjurat toată casa...

Amy se așeză pe scaun și începu să tremure.

— Spuneți-mi, zise Payne, de ce v-a intrat în cap că eu aș fi asasinul ? Doar pentru că nu mă cunoașteți ?

— Discuția lui Esther cu bărbatul acela, pe care eu am ascultat-o, nu a avut loc aici, la Allan, așa cum am crezut la început, ci la familia Gregory. Or, în după amiaza aceea în casă nu v-ați aflat decît dv. și Esther...

— E adevărat, am fost la Gregory, dar nu cu

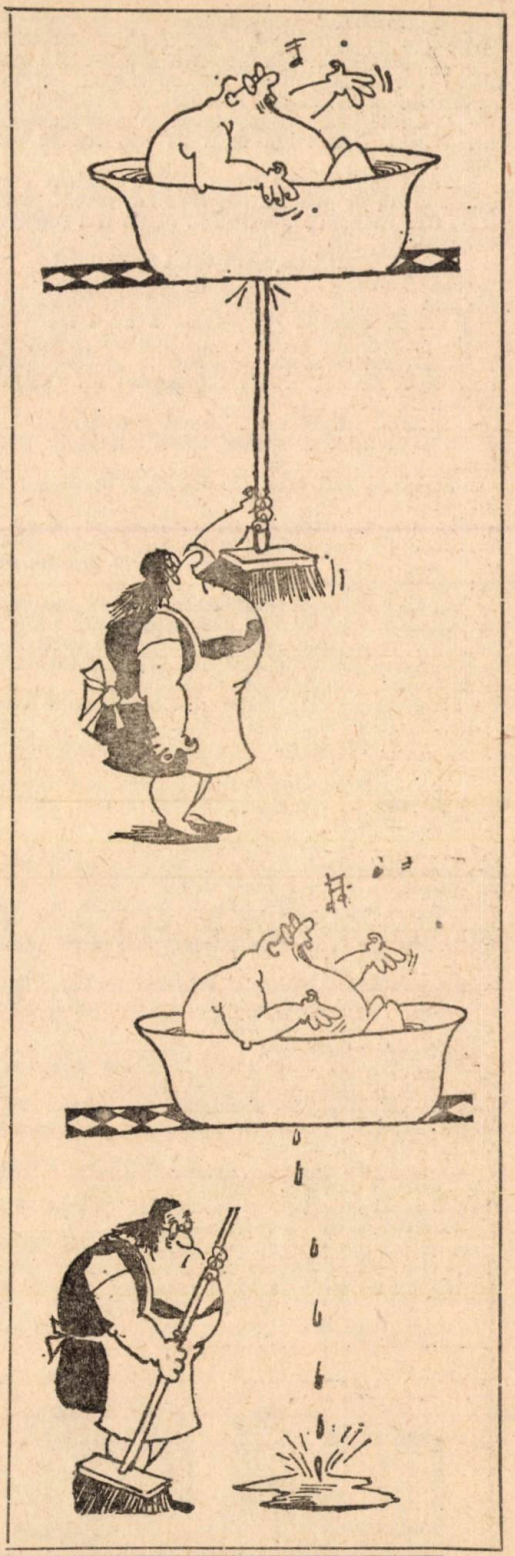

Esther. Am fost în camera mea de sus. Jos, în sufragerie ea putea vorbi cu absolut oricine...

— Atunci de ce ați privit-o atît de fix pe Esther azi după masă ? În momentul acela mi-am zis că dv. sînteți asasinul. Și amantul ei.

— Ura este la fel de pătimașă ca și dragostea, rise Payne. Dar v-am spus că n-o iubesc pe Esther.

— Dacă într-adevăr n-ați fost dv. atunci am ajuns exact în punctul din care am plecat, zise Amy. Cu o singură deosebire : acum îmi plăceți mai mult !

— Numai pentru că v-am venit în ajutor ?

— Îmi păreți a fi cu totul alt om.

— Am făcut ceva progrese, zîmbi Payne. Acum cred eu că discuția cu pricina a avut loc la Gregory, pentru că este mai lesne de presupus că ați obținut legătura cu numărul pe care l-ați dorit decît că i-ați cerut centralistei un număr greșit...

— Încă o întrebare : „Unde-i nembutalul ?" Scena asta mi-o imaginez astfel : Esther era aici...

— Dacă-mi dați voie. De regulă, criminalii nu țin predici în locurile în care făptuiesc ceva. E mai ușor de acceptat că individul acela suspect a venit aici după nembutal pe care apoi l-a dus acasă la Esther, unde puteau discuta în liniște. Mai e ceva ?

— Vocea bărbatului aceluia... De ce era așa de răgușită ? Nici unul dintre prietenii Estherei, pe care-i cunosc, nu au asemenea voce. Să fi fost vocea lui normală ? Sau a fost influențată în vreun fel ? Vreo alergie ?

— Alergie ?! făcu Payne lovind volanul cu pumnii. Asta-i, Amy ! îi rosti el numele pentru prima dată. Mîine va trebui să discut cu Murchison.

— Cazul acesta nu prezintă interes pentru poliție. Ei sînt de părere că Sharpe a fost omorît de iapa lui Allan.

— Asta a fost părerea lor la început, zise Payne. Dar Murchison spune că potrivit analizelor de laborator, lovitura n-a putut fi dată de copita unui cal. N-a fost atît de profundă pe cît ar fi cerut-o forța unui cal cum e cel al lui Allan. Potcoava a fost purtată de mîna unui om !

Payne porni motorul și întoarse mașina. Farurile aruncară brusc o lumină pe drumul plin cu pietriș. Payne frînă brusc.

— Privește, spuse el.

Pe pietriș, în fața mașinii, stătea nemișcat ceva care semăna cu un ghem de păr.

— E Houri, pisica menajerei lui Allan. Cu foarte puțin timp înainte trăia... De ce crezi că au făcut-o ? Și cum ?

— Au omorît-o cu un cuțit ! răspunse Payne după ce opri motorul și coborî.

— E posibil ca cineva să omoare cu cuțitul o pisică siameză fără a fi zgîriat ?

— Cam nu prea, doar că cuțitul a fost aruncat de la distanță. În unele detașamente militare se acordă foarte multă atenție aruncării cuțitului. Tot acolo se învață și arta de a sugruma, zice Payne răsturnînd cu vîrful pantofului corpul pisicii. Cuțitul nu-i de găsit. Amy, îți promit că mîine seară vei auzi din nou vocea aceea răgușită. Sînt convins că va fi una și aceeași cu cea auzită la telefon...

— La masa de la Gregory ?

— E singura posibilitate. Avem timp berechet pentru a pregăti totul așa cum se cuvine. Practic, toată ziua de mîine ne stă la dispoziție. Mai mult nu spun. Mîine va trebui să-ți iei inima în dinți pentru a-l identifica... Dar de ce plîngi ?

— Pentru că numai trei oameni știau că astă seară vin la Allan : Esther, dumneata și Allan.

— Esther ar putea să-ți mai spună pe cineva.

— Allan are ceva comun ?

— Din păcate, are. Vezi, o construcție costă astăzi o groază de bani. Nici măcar un doctor care lucrează într-un centru climateric la modă nu cîștigă anual atîția bani încît să-și poată plăti o aripă nouă la casă, un grajd și un cal pur-sînge...

★

A doua zi Amy veni prima la masă la Gregory. Esther era singură în sufragerie. Veni apoi și Curtis.

— Payne mi-a spus că ați fost atacată, domnișoară Amy.

— Atacată ?

Sprîncenele Estherei zburară în sus.

— A urmărit-o un...

Pe ușă intră Payne. Esther îl invită să vină mai aproape. La scurt timp intră, vesel și gălăgios, Allan.

— De ce vă prefaceți cu toții a fi atît de ceremonioși ? zise el după ce-i salută pe toți cei de față.

— Amy nu se simte prea bine, zise Esther și ochii îi străluciră de răutate. Zice că un maniac a încercat aseară să o sugrume... După ce a plecat de la tine.

— N-am spus eu maniac, mormăi Amy.

— Vorbiți serios ? întrebă Allan foarte șocat.

— Da, răspunse Amy, ducîndu-și involuntar mîna la gît.

— Ați anunțat poliția ? întrebă Allan.

— Ce sens ar avea ?

— Trebuia s-o anunțați. Cred că e vorba de una și aceeași persoană cu cea care a omorît-o pe sărmana Houri. Sigur un maniac.

În fața casei opri o nouă mașină. Cu ea veniră Peter, Kate și Natalie. Natalie se strecură, plutind mai mult, în sufragerie.

— Bună ziua Esther. Mie mi-a fost foarte limpede că individul care a atacat-o aseară pe Amy este fie un psihopat, fie un huligan din New York, dar...

— Dar nu sînteți sigură, vreți să spuneți, o întrerupse Payne.

Natalie rămase cam neliniștită.

— Păi... e vorba de aceeași tehnică. Sugrumarea. Cine altul ar putea fi ?

— Sîntem la un coctail, spuse Curtis, n-ar fi mai bine să discutăm lucruri mai plăcute ?

Kate nu scoase nici măcar un cuvînt. Pe chipul ei nematurizat ochii păreau mai mici ca de obicei.

— Te frămîntă ceva ? o întrebă Amy.

— Numai ce este între Peter şi Esther. Doamne, cum s-o sfîrşi ?

Peter se apropie de soţia lui.

— Nu bei nimic, Kate ?

— N-am nici cea mai mică dispoziţie, răspunse Kate cu un zîmbet trist.

Curtis strănută pe neaşteptate. Duse mîna după batistă. Ochii i se roşiră şi i se umplură de lacrimi. Scoase batista din buzunar şi îşi acoperi cu ea întreaga faţă.

— Ia repede o aspirină. Ţine pastila sub limbă pînă se dizolvă. O să te simţi imediat mai bine... Încearcă să nu vorbeşti... Am să te duc sus..., zise Allan strîngîndu-l tare de umărul care începuse să-i tremure.

Cei doi se îndreptară spre uşă. Allan se opri brusc. Glasul îi tremura de enervare.

— Ce caută animalul ăsta aici ?

Uşa salonului pentru muzică se deschise şi prin ea pătrunse în sufragerie o pisicuţă.

— Daţi afară pisica ! strigă Esther.

— Repede sus, zise Allan trăgîndu-l pe Curtis după el.

Payne le aţinu calea.

— De ce această emoţionantă grijă ?

— Pentru că eu sînt doctorul lui Curtis !

— Bine, şi ? Doamne, cîte ocazii are astăzi un doctor pentru a jecmăni...

— Ce vreţi să spuneţi ?

— Că numai un doctor i-ar fi putut da aici nembutal. Şi că numai un doctor l-ar fi putut scăpa aici pe Curtis de simptomele alergiei. Zilele astea şi în ultimii trei ani. Cine altul dacă nu un doctor care, după război, voia să-şi deschidă un cabinet medical prosper ? Onorariile doctorilor variază în funcţie de cîştigul pacienţilor. Curtis plătea bine, gras şi dv. aţi făcut desigur tot ce aţi putut pentru a menţine înaltă cota cîştigurilor. De aceea Amy a fost indusă în eroare şi a crezut că discuţia respectivă a avut loc în salonul dv. de aşteptare. Speraţi ca prin aceasta să spulberaţi orice presupunere : în salon se afla, se putea afla absolut oricine, nu ?

Allan eliberă mîna lui Curtis.

— Şantaj ? E-un nonsens !

— Nu-i vorba numai de şantaj, domnule ! Ci şi de tăinuire de crimă ! zise Payne cu glas foarte clar şi foarte puternic.

— Crimă ? Nu cumva vă închipuiţi că aş avea ceva comun cu uciderea lui Sharpe, sau... Allan tăcu brusc, apoi zise : n-am să mai deschid gura decît în prezenţa avocatului !

— Curtis, vino sus ! zise Esther cu voce calmă.

Payne îi rămase mai departe în cale.

— Încă o întrebare, Curtis : ce caută pisica asta aici, în seara asta ?

Curtis ridică din umeri.

— Asta are vreo importanţă ? întrebă Esther plină de mînie.

— Pot să vă explic eu cum s-au petrecut lucrurile, zise Payne. Pisica asta eu am adus-o, dar ştiţi de ce ?

Curtis ridică din nou din umeri.

— De ce nu-mi răspundeţi cu cuvinte, domnule Curtis ? Vă e cumva teamă să vorbiţi în prezenţa domnişoarei Corbett şi a pisicii ?

— Să nu scoţi un cuvînt, Curtis ! îi şuieră Esther printre dinţi.

Curtis o prinse de mînă.

— Iubito, ce importanţă mai au acum toate astea ? Ei ştiu totul, or să ne şi demonstreze ceea ce ştiu... Mai bine să..., dar se opri şi o

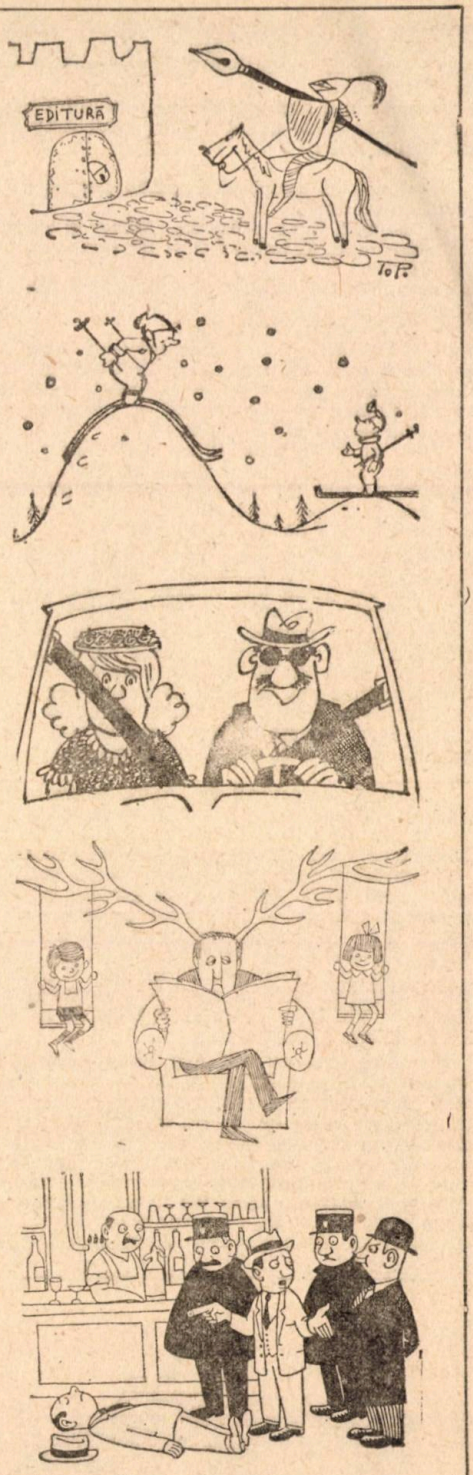

— Nu mai înţeleg nimic, doar l-am ameninţat cu degetul şi el s-a prăbuşit...

privi pe Amy în ochi. Privirea lui era plină de tristețe și rușine. Ei, ce zici, Amy ? Glasul meu este același cu al bărbatului pe care l-ai auzit la telefon ?

Glasul adînc, răguşit, dar neasemănător glasului de toate zilele al lui Curtis, tăcu. Amy dădu din cap și zise :

— Da !

Nu apucă să spună mai multe pentru că o podidiră lacrimile.

— Scumpul meu, dragule... Esther îi împinse un pahar apoi îl îmbrățișă și își puse capul pe umărul lui.

Curtis bău tot conținutul paharului după care se întoarse spre Payne.

— De ce ne-ați făcut astă ?

— Pentru că dv. și Esther mi l-ați omorît pe prietenul meu cel mai bun, pe Charley Maitland. Și asta pentru ca să vă puteți căsători ! Și ați plănuit să mă ucideți și pe mine cînd v-ați dat seama că vă suspectez !

Pisica al cărei miorlăit l-a auzit Amy atunci seara, în telefon, era o pisică străină, care se rătăcise pe aici. Esther a obligat-o pe servitoare s-o dea afară din casă. Și asta pentru bunul și singurul motiv că dv., domnule Curtis, faceți alergie la pisici ! Asta încă de pe vremea războiului, cînd v-ați satisfăcut stagiul pe țărmul de vest. De aceea aici nimeni nu știe de boala dv. Cînd i-am telefonat lui Charley în seara aceea în care murise, dv. ați fost cel care ați ridicat receptorul. Aveați o voce aspră și răguşită din cauza pisicii aceleia persane, la care Charley ținea atît de mult. Nu voiați ca cineva să afle de prezența dv. acolo, în seara aceea. Din această pricină ați făcut tot ce v-a stat în putință pentru a vă ascunde alergia, simptomele ei...

Venind aici, doctorul dv. Allan, a găsit cauza alergiei. Bine-nțeles că i s-a părut suspect că faceți așa o taină din alergia asta, dar, vă dați seama, asta l-a ajutat enorm să vă șantajeze...

La coctailul doamnei Corbett, atunci seara, ați venit prea tîrziu. Ați rămas în grajdul lui Allan pentru a-l ucide, și l-ați ucis pe Sharpe. De aceea, cînd ați intrat pe fereastră i-ați spus Estherei, dar avînd grijă ca Amy să audă : „Unde ai fost toată după amiaza ? Credeam că treci pe la club să mă iei și să mergem la bazin !“ Voiați ca Amy să creadă că nu v-ați văzut întreaga după masă.

Povestea este cu atît mai amară pentru dv. cu cît o iubiți pe Esther și nu voiați să o pierdeți Iar cel care a atacat-o pe Amy ieri seară, în preajma casei lui Allan, tot dv. ați fost. Numai că nu pe Amy voiați s-o ucideți, ci pe mine ! Eu prezentam pentru voi doi, pentru Esther și pentru dumneata, o amenințare continuă. Esther a fost cea care v-a spus că am plecat spre casa lui Allan, pe urmele lui Amy. Cînd ați văzut că Allan a plecat, ați crezut că și Amy e cu el. Ați crezut, mai departe, că eu am rămas în casă, că urmăresc să dau peste dovezi cu care să-l pot șantaja: Ați rămas, de aceea, în fața casei așteptîndu-mă ! Amy e cam cît mine de înaltă și, în afară de asta, era întuneric și ceață. Ați încercat s-o sugrumați, crezînd că, de fapt, mă sugrumați pe mine !

Vă mărturisesc că nu mă așteptam ca semnele alergiei să apară atît de repede. De altfel, Murchison trebuia să fie aici... Dar nu-i nimic, trebuie să pice dintr-o clipă într-alta.

— Mă tem că va veni prea tîrziu ! zise Esther. Ochii ei avură o fulgerare zeflemitoare. Privirea ei se opri apoi pe chipul lui Curtis : Iartămă iubitule... conchise ea.

Curtis rise.

— Cred că n-a observat cînd ai dat drumul pastilei în pahar ?! Îți mulțumesc, Esther.

Și zicînd acestea, Curtis apropie fața lui de cea a Estherei. Acum Amy îl vedea pe Curtis așa cum era. Un îndrăgostit condamnat. Pierdut. Disperat...

Paolo al Francescăi...

★

Peste cîteva zile Payne o vizită pe Amy la locuința ei din New York.

— Charley Maitland nu era de acord cu divorțul cerut de Esther, zise Payne.

Curtis și Esther credeau că o vor duce bine și fără divorț, dar aveau nevoie de bani, nici Esther, nici Curtis nu aveau bani. Curtis era atunci la marginea prăpastiei, el se ocupa de exportul de mătăsuri, dar războiul a pus capăt acestei îndeletniciri prospere. Atunci s-a gîndit că asigurarea de pe urma lui Charley i-ar putea ajuta să învingă dificultățile financiare și că moartea lui Charley le-ar deschide drumul spre căsătorie. Iată de ce ei s-au hotărît să-l ucidă, și l-au ucis pe Maitland.

— Tot Curtis a fost cel care a omorît siameza în fața casei lui Allan ? întrebă Amy.

— Curtis nu-și putea permite luxul de a se apropia de o pisică ! Asta i-ar fi declanșat imediat alergia ! În al doilea rînd el nu-și putea permite acest lucru pentru că nu avea de unde ști cînd o să te întîlnească. De aceea a aruncat în eu cu cuțitul lui militar...

Amy rămase pe gînduri cîteva clipe.

— Așadar, n-a fost nici Allan, nici Peter, ci Curtis. Singurul pe care l-am crezut nevinovat !

— L-ai cunoscut pe Curtis cînd aveai nouăsprezece ani. El avea atunci treizeci... Cum ar fi putut o fetiță să cunoască cum va arăta el ca om matur, sub masca lui de om civilizat ?

— Și acum ce-o să fie ?

— Se va termina totul fără proces, zise Payne ridicînd din umeri. Allan s-a recunoscut complice, Curtis și Esther au încetat din viață, în timp ce Murchison îi transporta, în cătușe, spre comisariatul de poliție...

Amy rămase din nou pe gînduri apoi recită cu glas nesigur, tremurător :

„Păcat, acum și sărutărilor
venintu-le-a clipa de bun rămas...“

Payne o prinse de mînă.

— Te invit să cinăm împreună. Primești invitația mea ?

Și, spre surprinderea, spre totala lui surprindere, Amy răspunse cuprinsă de o mare bucurie :

— Da !!

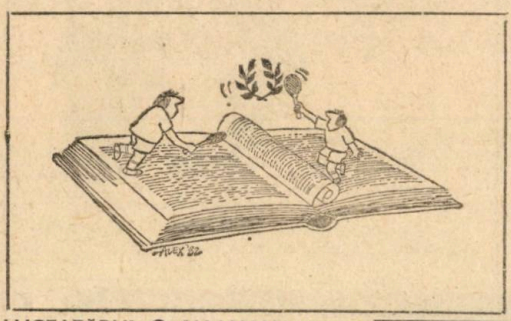

Versiune românească de Nicolae Nicoară

BIBLIOTECA „ASTRA“
SIBIU

„Nu se poate vorbi de educaţie politică, de cultură revoluţionară, fără cunoaşterea limbii, a literaturii, a istoriei glorioase a poporului nostru.“

NICOLAE CEAUŞESCU

Luceafărul

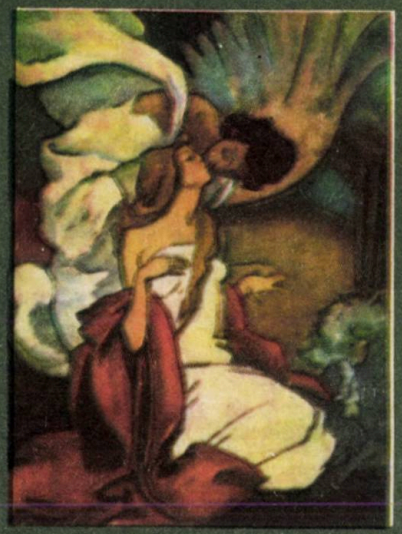

O ZI A CONȘTIINȚEI NAȚIONALE
EXISTĂ O GENERAȚIE LABIȘ ?
DOSARE DESCHISE
UN POEM CENTENAR : LUCEAFĂRUL
TUDOR VLADIMIRESCU – ANTIETERISTUL
75 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA S.S.R.
DIN CRONICA UNITĂȚII NAȚIONALE
REBREANU INEDIT
GENERALUL POMUȚ, EROU AL NAȚIUNII AMERICANE
FILE DIN EPOPEEA MARII UNIRI A ROMÂNILOR
ARGHEZI INEDIT
L.F. CELINE : «MOARTE PE CREDIT»
MAPAMOND

ROMÂNIA – PĂMÎNT AL SPERANȚEI
LUCEAFĂRUL – 25
ARENA LITERARĂ
MARIN PREDA : DELIMITĂRI DE GENERAȚIE
COLINDE
POVESTIRI CU HAIDUCI : «TUNSUL»
PROZĂ DE FĂNUȘ NEAGU
SĂRBĂTORI DE IARNĂ ÎN 1838
BEIRUT – TRAGEDIA UNUI ORAȘ
O SUTANĂ ÎNSÎNGERATĂ

1983

ALMANAH

CĂLĂTORIE ÎN CARAIBI ● POTEMKINIADA ● UN SIMPOZION DESPRE PLAGIAT ● UN BASM ROMÂNESC AJUNS „BEST-SELLER" ÎN LITERATURA MAGHIARĂ A SEC. AL XVI-LEA ● NATALIA ȘI DIOSCURII
SF : ARTUR CLARKE ● POVESTIRI POLIȚISTE ● CIRCULÎND PRIN COPACI ● DIVERTISMENT
MAFIA SAU CUM ÎNCEPE UN CAID ● FRAGMENTE DIN «NAȘUL»
FOTBAL : UN CAMPIONAT MONDIAL AL DECEPȚIILOR ? ● MODA 1983

Lei 25